De Brakke Hond. Jaargang 7

bron
De Brakke Hond. Jaargang 7. Lieve De Boeck, Antwerpen 1990

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bra004199001_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. DE BRAKKE HOND

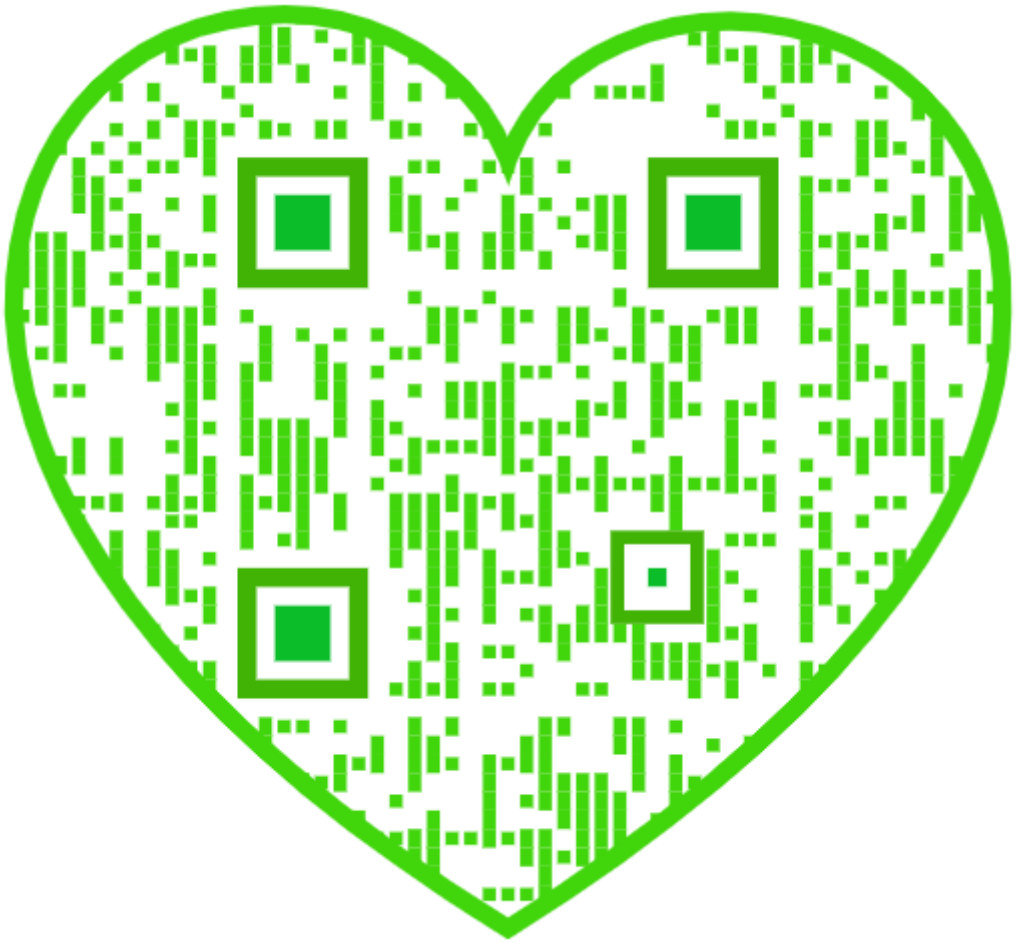

[Nummer 25]

Bart de Man
Poging tot Polemiek met Poll

Weet u waar ik niet van houd?

Neen?

Ik houd niet van boeken met een titel die pas na een explicatie van twee alinea's duidelijk wordt, pardon, waarvan pas na een explicatie van twee alinea's duidelijk wordt dat hij de lading niet dekt. Neem nu *De gouden lamp* van K.L. Poll (Utrecht/Antwerpen: Veen, 1989). Die gouden lamp, zo legt de literatuurredacteur van *NRC Handelsblad* en redacteur van *Hollands Maandblad* ons tweemaal uit (een keer in de inleiding en een keer in een 'Ode aan Callimachus'), is een kunstwerk dat door een Griekse beeldhouwer uit de vijfde eeuw voor Christus was vervaardigd voor het Erechtheion in Athene: een ding dat dag en nacht bleef branden, maar dat desalniettemin verloren is gegaan. 'De gouden lamp is,' zo meent Poll, 'voor wie het zo wil zien, de lamp van de beschaving. Er zijn cultuursociologen die menen dat beschaving een proces is, kenbaar en stuurbaar, en dat de mensheid in de loop van dat proces steeds beschaafder wordt. Er zijn anderen die dat geen beschaafde gedachte vinden.' Een simpele vraag: hoe kan waar iets sinds vijfentwintig eeuwen niets meer over vernomen is, een symbool zijn voor iets waar wij nog elke dag mee te maken hebben?

Het begint ons enigszins te lichten als we in de ode aan Callimachus (de sculpter in kwestie) horen hoe Poll tegen die lamp gelopen is. 'De naam en het beeld van Callimachus zag ik plotseling voor me. Van een Callimachus. Ik had een gevoel van alles doordringende nabijheid van het verleden, van elk verleden, ook op een afstand van 2500 jaar. Het was een bevrijdend gevoel van "dus toch", "eindelijk", hier in mijn kamer, alsof ik er zonder het te weten al lang op had gewacht. De nachtmerrie van

de vooruitgangsgedachte, het idee dat ieder volgend uur en ieder volgend mens de vorige de doodsteek geeft van veroudering, was pas op dat moment werkelijk voorbij. Ik wist niet of er ooit een Callimachus had bestaan. Ik zocht het op in de encyclopedie. Er bleken er zelfs twee te zijn, een dichter en een, oudere, beeldhouwer. Ik heb de beeldhouwer gekozen - ik ben nu *jumelé avec*, zoals dat op Franse plaatsnaamborden heet.'

Na een dergelijke alinea kan de scepticus die ik ben alleen maar onbegrijpend het hoofd schudden. Van tweeën een: ofwel is die K.L. Poll een paragnost, een nieuwe Croiset of Bardi, ofwel is hij een aansteller, die de goedgelovige lezer wijs wil maken dat hij een visioen van de lamp van Callimachus heeft gehad, vóór hij van de man en zijn werk ooit had gehoord. Omdat ik moeilijk kan geloven dat een zo eerbiedwaardige essayist zijn publiek om de tuin wil leiden, gok ik maar op het eerste. De heer Poll heeft verschijningen. Hij is een visionair, die een direct contact heeft met dingen die honderden jaren geleden gebeurd zijn, hij is, in één woord, een gelovige.

Het wordt nu ook duidelijk waarom Poll het oneens is met mensen die menen dat beschaving een kenbaar en stuurbaar proces is. Om iets te kennen, mag je niet geloven, maar moet je nadenken. Om iets te sturen, mag je niet denken dat er iemand anders stuurt. Beschaving: een gouden lamp? Mij best, zolang je maar niet gelooft dat het een eeuwige lamp is, die zelfs niet hoeft te bestaan om ons van licht te voorzien. Neen, de lamp van beschaving is een *gemaakte* lamp, waaraan wij voortdurend zitten te knutselen, waarin wij voortdurend allerhande brandstoffen gieten, waarvan wij ons voortdurend blijven afvragen of ze het wel zal houden. De lamp van de beschaving is niet de lamp van het geloof maar een lamp van de rede en de praktijk.

De gouden middelmaat

Nee maar, hoor ik u zeggen, Poll is toch helemaal niet het prototype van de blindgelovige. Hij schrijft in de *NRC* toch

altijd van die gedegen, weldoordachte stukken, die zo redelijk, zo tolerant en zo ongelooflijk genuanceerd lijken, dat zij de saaiheid zelve zijn. Inderdaad. Ik stel me Poll voor als een man die zijn bolhoed aanhoudt als hij in bed stapt. Geen onvertogen woord komt uit zijn mond. De middelmaat is zijn enige milieu. Hij is dan ook de geboren compromissluiter. Hoor maar hoe hij water en vuur probeert te verzoenen. ‘Waar begint de corruptie van het eigenbelang en waar begint de verharding van de onpersoonlijke macht? Het gaat om het definiëren van een tussenzone.’ Of nog sterker: ‘Wij kunnen elkaar, per cultuur, per periode, met geweld dwingen tot gehoorzaamheid of wij kunnen dat doen met het meerderheids-beginsel. Wij kunnen de voorkeur geven aan een bestuursstelsel van bovengronds, geïnstitutionaliseerd wantrouwen, zoals het parlementaire, of aan een stelsel van ondergronds, strafbaar wantrouwen, zoals het dictatoriale.’ Het mag allemaal van Poll, zolang je maar blijft geloven.

Waarin dan wel? In zeven dingen (het magisch getal van de paragnosticus): (1)gisteren; (2)bomen; (3)de stilte voor de taal; (4)de verdeelde staten van Europa; (5)de willekeur van het recht; (6)handen; (7)gebrek aan bewijs. De wanorde in deze opsomming is typisch voor het Polliaanse wereldbeeld: geen redelijke systematiek en geen hiërarchische cybernetica. Het komt bij Poll niet op dat die zeven geloven elkaar wel eens zouden kunnen dwarsbomen. Wie ‘gelooft’ in de geschiedenis, zou wel eens tot de conclusie kunnen komen dat het Romeinse Rijk hersteld moet worden en dat de staten van Europa niet verdeeld maar verenigd moeten worden. Wie ‘gelooft’ in bomen, kan wel eens eisen dat het recht strikter wordt dan het nu toevallig is, om vervuilers te bestraffen. Wie ‘gelooft’ aan gebrek aan bewijs, moet niet schrikken als sommigen zonder argumen-

tering de stilte voor de taal (de literatuur) en de handen (de arbeid) het zwijgen opleggen.

Ik stel voor om Poll premier van Nederland te maken en hem zijn geloof waar te laten maken. Hij zal prioriteiten moeten kiezen, die moeten verantwoorden, voor zichzelf en voor anderen, liberaal óf socialist moeten zijn, dictator of democraat, en hij zal ondervinden dat elke tolerantie tegenover één groep een intolerantie tegenover een andere groep is. Betekent waardering voor het verleden ook dat je de privileges van vroeger bewaart? Betekent eerbied voor bomen, dat je alles uit plastic moet maken? Betekent geloof in stilte dat je de mensen de mond moet snoeren? Betekent kiezen voor een gescheiden en verscheiden Europa dat je onze economie plat moet laten walsen door Amerika en Japan? Betekent willekeur van het recht zuiver conventie of het resultaat van een voortdurende strijd naar meer rechtvaardigheid? Betekent geloof in handen ongeloof in hersens? Betekent verwerpen van bewijzen toejuichen van obscurantisme? Ik hoop dat Poll op deze vragen in een volgend boek zal antwoorden. Tot zolang blijkt dat zelfs de verdraagzaamste burger op de een of andere manier onverdraagzaam is. Zelfs de gematigdste van alle Nederlandse essayisten roept op tot weerwerk. Zelfs Poll is ondanks zichzelf een polemist.

P.S. Weet u waar ik niet van houd?

Neen? Ik houd van drie dingen niet.

Ik houd, primo, niet van boeken die uit losse krantestukjes zijn samengesteld en toch de schijn willen wekken kloek geconstrueerde werkstukken te zijn. Wat hebben artikelen over het nut van de geschiedenis, Burckhardt, burgerlijkheid, Hillenius, Reichenfeld, Boucher, Busken Huet, onderwijs, universiteit, literatuur met elkaar te maken? Geen zier, zelfs niet als ze onder drie plechtstatige hoofdingen (Wat blijft - Wat verandert - Wat past) worden geplaatst en van een even pompeuze proloog worden voorzien.

Ik houd, secundo, niet van boeken waarin W.F. Hermans,

Piet Grijs, K.L. Poll en andere lilliputters voor de zoveelste keer Multatuli en Du Perron opvoeren, om ons hun allerparticulierste emoties over deze reuzen mede te delen.

Ik houd, tertio, niet van boeken die je na één keer lezen in je boekenkast zet en voorgoed vergeet.

Weet u nu waar ik niet van houd?

Inderdaad, ik houd niet van *De gouden lamp* van K.L. Poll.

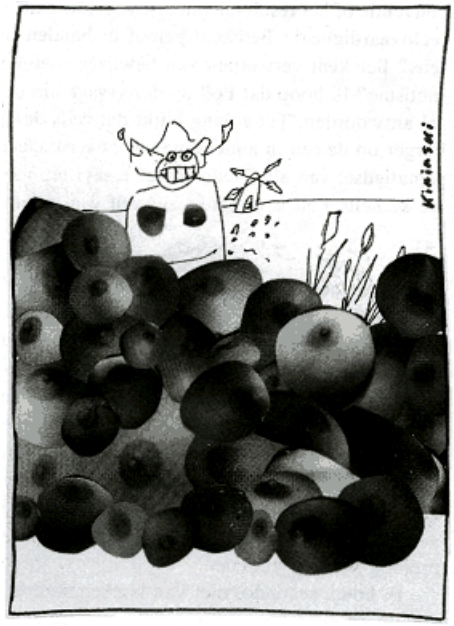

Leander Hanssen
Gezichtsbedrog

Ik weet niet wat geluk nog
meer is dan een woord.
Zoiets als God: al kan het
best dat hij je hoort,
hij schrijft je nooit terug.

Geluk gaat over lijken.
Je moet eerst dood gaan,
en dan nog,
beloven doen we niks.

Het is als in een wensput kijken.
Meters lager lijkt het water op
het snijvlak van een beter land.
Je ziet je ogen aan de overkant,
de blauwe lucht die meekijkt
over schouders -
en links wordt rechts en
alles lang en gelukkig.

Maar springen doe je niet.
Want bij jezelf vermoed je toch:
het is een soort gezichtsbedrog.

Jose Planckaert
Askardamukti

> *De Amazonen deden gewoonlijk tegen de middag het volgende: ze gingen alleen of met zijn tweeën wandelen en verspreidden zich dan tamelijk ver van elkaar om hun natuurlijke behoeften te doen. Toen de Scythen dat hadden bemerkt, deden ze hetzelfde*.
> *Herodotos*, Historiën, *IV, 113*.

1 Symposium

Yorgos' huis lag in de Scamboniedenwijk. Dat was een geluk voor hem, anders zouden we er nooit gaan eten zijn. Maar dat begrijp je later wel. En het feit dat hij een rijke barnsteen-koopman was, was dan weer een voordeel voor ons, anders zouden we er nooit...

We lagen aan. Ik bij Yorgos op de bank, links van ons deelden Nikos en Kostis een bank, wat verder lag Yannis bij Dimitri en rechts van ons had je Dionysios en Gregorias. Ik was, dat begrijp je wel, Yorgos' beste vriendje.

Wat op tafel kwam, was heel gewoon. Een aperitiefwijn met een kaneelsmaakje. Zwarte soep, gemaakt van varkensvlees, bloed, azijn en zout (een Spartaanse lekkernij!). Rijstrissoles met uien in een deegje. In boter gestoofde wijnbladeren. Kippefilets die in melk en boter tot een puree gekookt waren. Op een spitje geroosterde blokjes schapevet. Aubergines. Granaatappelen...

Tussendoor was er een orkestje van aulos- en citherspeelsters. Er kwam een potsenmaker en ook een acrobatische slavin. Die kon met twaalf hoepels om haar lendenen jongleren. Ze demonstreerde ook die heel gevaarlijke truc met die ene met dolken bezette hoepel. Het werd nog pikanter toen ze het volledig naakt deed.

Ik geef toe, allemaal een beetje ordinair, misschien zelfs wat ondermaats voor een barnsteenkoopman. Maar toen we na de wijnbladeren scaloppine al limone kregen en tussen de spitjes en de aubergines scarpaccia met pruimedant ging ons toch een licht op. En bij de finishing touch van een gevarieerd scala scampi's waren we helemaal zeker: Askardamukti zou komen, de gekende, peperdure mimekunstenaar.

Toen alles van de aanzettafeltjes weggenomen was, verstomde de muziek en verdwenen de artiesten. Tijd voor een toost op Bacchus: ieder dronk op zijn beurt een slok Thasos en sprenkelde enkele druppels over zijn disgenoot terwijl hij ingetogen scandeerde: ‘Drink, drink op deze blijde dag.’ Daarna zongen we samen ‘Ego sum abbas Cucaniensis’.

Dan kwam het leukste: het kiezen van een ceremoniemeester die het tweede deel, het gelag, mocht leiden. De dobbelstenen gingen enkele keren rond, beperkten zich toen tot Nikos, Yannis en Dimitri en maakten uiteindelijk de mooiste ogen voor Yannis.

We zagen het al gebeuren: als hij mocht bepalen hoeveel water er in de wijn moest zou hij het natuurlijk ‘op zijn Scytisch’ willen en als hij het aantal leeg te drinken schalen mocht vaststellen dan zou hij natuurlijk ‘ad libitum’ kiezen. En met de gedachte aan de komende Askardamukti waren Scytisch en zonder beperking hier natuurlijk op zijn plaats. Yorgos liet dan ook snel, zonder dat de ceremoniemeester er iets van merkte, enkele amforen uit de abacussen verwijderen. Het gevaar was te groot. ‘Op zijn Scytisch’, onvermengd dus, kon je gek maken. Zo was het ooit die Spartaan Kleomenès gevaren: hij had zich de huid opengesneden, eerst aan de scheenbenen, toen over de dijen en de heupen en de lendenen tot aan zijn buik. Toen was hij gestorven.

Wat verder in de avond hadden we ons best gedaan de protocolleider ongehoorzaam te zijn zodat hij ons zijn stereotiepe boetes kon opleggen. Dat ging van driemaal rond de zaal lopen met een aulosspeelster over het zingen van een schunnig

matrozenlied tot een naaktdansje in aanwezigheid van alle vrouwen in huis. Maar toen kreeg Yannis de pest in. Nou ja, al die schalen Thasos ‘grand cru’. Hij begon te zaniken en te meieren om Askardamukti.

Yorgos gaf zich, na wat gemaakt tegengestribbel, gewonnen en liet een slaaf om Askardamukti naar de mimeschool sturen. Ondertussen speelde we kottabos. We mikten de in onze schalen gebleven restjes wijn in een metalen schotel die op de grond stond en daarbij dienden we de naam van onze minnares uit te spreken.

Natuurlijk kwam er geen druppel van Yannis' plas in de kom terecht. Het mooiste en volste geluid maakte het kwakje van Dionysios: terwijl hij ‘Wafna’ riep kwam er een blazend geluid als van een bronstige pad uit het bekken.

Askardamukti kwam. Hoewel hij een Scyth was, had hij toch - door zijn verdiensten voor de stad - het stemrecht verkregen. Hij was zo'n behendig grimassentrekker dat we niet eens konden zien dat hij slaapdronken was.

Hij kon zonder blikken of blozen alle poses aannemen die je hem oplegde. Vooral in het imiteren van woorden die met een ‘sc’ begonnen was hij een aas. Maar dat had hem al heel wat last bezorgd met zijn stamgenoten die zijn vindingrijkheid een smet op het blazoen van hun volk vonden.

Yannis wou Askardamukti net het bevel tot het spelletje geven toen een slaaf Yorgos iets in het oor kwam fluisteren. ‘Vrienden’, zei Yorgos met iets rouwends in de stem, ‘de nachtwacht’.

Alles verstomde, ook Yannis' basstem. We hoorden zompige laarzen door de modder komen aanstappen, begeleid door een bijna scabreus gezongen vakbondslied uit de achterbuurten, ‘In the neighbourhood’. De Scytische boogschutters kwamen langs!

We keken allen naar Askardamukti. Zijn hele lichaam tot onder zijn kin huiverde. De arme drommels. De staat had die lui aangekocht omdat het zo'n kwieke schutters waren. Ze moesten

orde houden op straten en pleinen. Hun tenten stonden op de Areopaag: vandaar konden ze gemakkelijk de hele stad bewaken. Ze droegen lange broeken met pijpen tot op de enkels en op het achterhoofd een hoge muts die tot in hun nek viel.

Kwestie van herkenning.

Toen ze voorbijgetrokken waren, klapte Yorgos in de handen. Yannis richtte zich opnieuw tot de mimespeler die nog altijd niet verpinkt had. Zijn leden leken verstijfd.

‘We willen scr...scrab...scrabbelen’, bazelde Yannis, maar Askardamukti had dat al een hele tijd begrepen en stond ongeduldig te wachten op Yorgos' teken om te beginnen.

Yorgos liet naast elk van zijn gasten een weegschaal zetten. Wie kon raden wat Askardamukti uitbeeldde kreeg voor een scrupel goud in zijn schaal. En wie de meeste greinen verzameld had, kon met al het uitgedeelde goud naar huis.

Askardamukti begon.

Hij ging op een bankje liggen, sloeg met armen en benen terwijl zijn haar zich steil neerlegde en zijn ogen troebel werden, alsof ze prikten. Blijkbaar zwom hij een afstand onder water, maar zijn kleren werden niet nat. We begrepen wel dat het om een zwemvest ging, maar Gregorias was de eerste om ‘skafander’ te roepen en kreeg zijn eerste scrupel.

Toen boog Askardamukti door de knieën, stak zijn achterste in de lucht, trok zijn buik in en hield zijn neus op. Yannis riep al ‘p..pee...petomaan’ maar dat was natuurlijk mis. Kostis haastte zich ‘scatologisch’ te roepen en won zo zijn eerste goud.

De verbeeldingskracht van de mimekunstenaar was onuitputtelijk. Gregorias raadde nog enkele malen juist toen we ‘scaramouche’ en ‘skiër’ en ‘scapulier’ uit de gebarendoos getoverd zagen. Ikzelf vond ‘Scipio’ en het iets moeilijker ‘skiff’ en daarvoor kreeg ik stiekem enkele kneepjes van Yorgos in mijn billen.

Iemand, Dimitri geloof ik, vond nog ‘skelet’ maar het begon hoe langer hoe moeilijker te worden, vooral door de Thasos ‘op zijn Scytisch’.

We wrongen onze hersenen in alle bochten om toch maar te kunnen uitvinden wat het was dat hij ons toonde dat net op een zak of een kruik leek maar ook harig bleek te zijn en twee niervormige attributen bevatte. Bovendien zat er zoiets als een slurf aan vast, maar het kon evengoed een stinkzwam zijn.

We hadden het nog steeds niet gevonden toen er luid op de deur gebonkt werd en Yorgos met veel misbaar een slaaf liet openmaken.

Toen stond hij er, de koerier. We kenden hem allemaal. Heel de stad kende hem. Hij kwam ook uit die Scytische stal. Het was een gewezen loper, een man met een spraakgebrek, een lange broek en laarzen en hij kon een zin niet uitspreken zonder die te beginnen met een woord dat als eerste twee letters de ‘s’ en de ‘c’ had. We noemden het ‘scotteren’.

Askardamukti was blijkbaar de enige die de heraut niet opgemerkt had. Hij bleef zijn raadselachtige korf uitbeelden, zelfs doen de nieuwkomer het woord nam.

‘Skuzeer, heren’, zei de Scyth. We hielden al onze buik vast voor wat er nog zou volgen.

Yorgos vroeg hem wat er scheelde.

‘Scervengericht geweest, meneer’, scotterde hij. Askardamukti deed ondertussen ongestoord verder. ‘Scorbuut’, riep Yannis en rolde van zijn bank. Nikos kreeg de hik.

Yorgos werd duidelijk nerveus. We werden toch wel wat ongerust: wat had die volksvergadering buiten ons medeweten beslist? Yorgos zette de koerier tot spoed aan.

‘Scijnt iemand van U wordt verbannen’, vervolgde de Scyth.

We proestten het uit. Askardamukti was nog steeds in zijn spel aan het opgaan en Yannis riep ‘scrofuleus’.

Yorgos maakte een luchtverplaatsend gebaar om onze kreten te stelpen. De Scyth sprak, schutterig bijna:

‘Scoon genoeg hadden ze ervan, meneer, van die 'scene taal die hier beoefend wordt’. De mimekunstenaar deed maar altijd voort en Yannis riep ‘scandaleus’. Toen konden we het echt niet meer houden. Gregorias viel achterover en Dionysios ging

schrijlings op zijn bank zitten terwijl hij hinnikte als een Circassische hengst. Ikzelf goot me een schaal Thasos over het hoofd. Kortom, we werden hondsdol.

Yorgos, die nu echt verontwaardigd werd, legde ons het zwijgen op. Hij dreunde: ‘O ja, en van wie van ons komt dan die obscene taal, mijn beste?’

Toen antwoordde de heraut, meer scotterend dan ooit: ‘Sk...Sk...Skardamukti, meneer, met zijn scimmentaal...’

Askardamukti versteende. Er trokken onweders over zijn gelaat. Wervelstormen en cataclysmen raasden door zijn ogen.

Uit zijn neusgaten kwamen wolkjes stoom. Toen kwam er een door de lucht klievend gebaar en even later lag hij bovenop de koerier die hij bij zijn strot gegrepen had. We moesten hem met zijn drieën vastgrijpen vooraleer hij losliet.

‘Zak’, spuwde hij de heraut in het gezicht.

‘Scrotum’, riep Yannis, vanachter zijn bank. Hij kreeg zijn eerste scrupel goud.

2 Vergaloppeerd

Wanneer we door de nacht stappen, van de areopaag over de agora naar de keramiekwijk en dan terug, over de pnyx en de muzenheuvel de akropolis rondend, en dan terug, naar de uitgaansbuurt en van daar naar de lykabettos en dan terug, over

de scamboniedenwijk en dan terug.

Denk ik soms, als ik mezelf probeer te zien lopen, met die lange broek en die muts in mijn nek en mijn pijlenetui en die sabel en die bijl en dat stomme nachtwakerslied in mijn mond. En die stomme boog.

Aan die tijd, toen we nog echt waren, echt Scythen bedoel ik, centauren bijna, die in volle vlucht voltreffers maakten. En nu, als we nog iets hebben van een paard. Dan is het in onze kop, niet meer in de poten.

Eens, eens kwam Xerxes. Nam ons mee over de Dardanellen met die zesenveertig andere volken om de Grieken mores te leren. Maar dat viel tegen. Het was precies omgekeerd. En we moesten toen wel indruk gemaakt hebben op die lui. Ze kochten ons om politiemannetje te spelen in hun stad.

In Athene. Maar ze konden niet velen dat we er te paard zouden rondhossen. Dus te voet en dat is het precies: we zijn gedegenereerd. Hoe zeg je dat? Ze hebben ons de poten van onder het lijf afgesneden. En we kregen allerlei afwijkingen: in het hoofd, in de spraak, in gedrag. Ook aan de poten zelf.

Vandaar die lange broeken.

Er is zelfs een deel van onze moederstam verloren gelopen. Naar het noorden en dan over de Rijn, westwaarts. 't Schijnt dat ze heus de naam van ons volk besmeurd hebben. Ze gaven die aan die laagbijdegrondse bezigheid waarvoor je je een tijdje achter een struik moet afzonderen.

Die Grieken. In die tijd telde alleen het lopen. Je had er van alle soorten. Meelopers, estafettelopers, klap- en hardlopers, steltlopers en leeglopers, naakt- en veldlopers, rode en diagonale lopers, uitlopers, voorlopers, overlopers, strand- en trap- en hordenlopers en dievenlopers en dag- en marathonlopers en zandlopers en lopers. Lopers.

Eén van ons is het hem toen zelfs in zijn bol geslagen. Zijn naam weet ik niet meer, misschien Skarmoesso. Of iets in die aard. Wat belang?

Die zei, neem van me aan dat ik een goed loper ben, ik ben een paard. Zo zei hij het, laat me hollen, ik ben de beste van heel die horde lopers, en eerst nam Alexander hem.

Als voorloper. Loop maar voor, zei hij, en zeg overal waar je komt dat ze daar de rode loper moeten leggen want de Grote Iskander volgt. Hij was dus zomaar geen piot, geen pion, wel een loper.

En zo liep hij Alexanders roem vooruit. Hij stak de Hellespont over naar Klein-Azië en hij maakte ze allemaal bang. Die Perzen. Die klaplopers.

En Alexander behaalde net zijn schitterende overwinning bij de Granicos toen Skardanummi Gordium binnenholde. Die oude Phrygische hoofdstad. Ze hadden er nog een ouwe koningskar staan. Die was beroemd door een orakeluitspraak. Geen paard dat die kar kon trekken: de disselboom zat met een heel ingewikkelde knoop vast. Dat hij die de knoop los kon maken, heerser over Azië zou worden. Dat had Orakel gezegd. Het was wat anders dan de juiste loper voor een gesloten deur te vinden. Niets voor hollende paarden dus, maar Skarnukti die meende dat hij Bucephalos zelf was, met zijn paardeverstand, dacht dat hij iets moest.

Roepen. En toen riep hij zonder verpinken ‘Thalassa, thalassa’ en natuurlijk had hij alles verknoeid, de hele geschiedenis raakte opnieuw in de knoop en Alexander zei word jij maar gewoon meeloper, jong. En zo kwam hij terecht.

Bij Xenofoon, die nam hem mee, als estafetteloper. Ze waren met zijn Tienduizend, er moest dus nogal wat afgelopen worden met die Cyrus.

Tegen Artaxerxes, want ze waren broers en de Grieken wonnen en toch waren ze verloren omdat Cyrus stierf en ze moesten terug. Dwars door Cappadocië en Armenië, echt iets voor zand- en steltlopers. Ze zagen zwarte sneeuw en luchtkastelen. Op de lange duur liepen ze nog diagonaal ook. Maar de fakkel. De fakkel moest doorgegeven blijven, van Cyrus aan Cheirisoforos, en van die aan Proxenios en die aan Xenofoon.

En Xenofoon toch zeker wel aan Skamussoo die ermee op een uitloper van een berg in Skuthenië liep, de omgeving verlichtte en terwijl hij nog steeds dacht dat hij die Olympische merrie Aura was, met zijn paardehersenen, dacht hij weer iets te moeten.

Roepen. En toen riep hij, zonder blikken of blozen ‘De overwinning, de overwinning!’ en dat was natuurlijk alles weer op zijn kop gezet en Xenofoon zei, ga jij maar, jong, je wordt beter overloper. Dus liep hij maar.

Met de Perzen, nu naar Marathon, daar waren ze geland terwijl Darius aan de overzijde in zijn gouden troon zat toe te kijken hoe zijn kudde leeg- en veld- en traplopers uiteengeslagen werd door dat zootje Griekse naaktlopers, en toen wist Skarmoukko het, ik word marathonloper, dacht hij, en hij liep, hard en een dag lang, toen hij het gezien had, liep hij.

Naar Athene. En toen hij er aan kwam, hij had nog net de tijd om iets te bedenken, met zijn paardenreflex, hij dacht dat hij Pegasos zelf was, hij dacht, ik moet zonodig, hij dacht iets te moeten.

Roepen. En toen riep hij, zonder met de ogen te knipperen, ‘De knoop is doorgehakt!’ en dat strookte niet met de Atheense kronieken. Dus zei men hem daar loop maar even door jong, maar dat kon hij niet meer.

Hij aarzelde even, kreeg toen een trap van een hengst, een Scytische geloof ik, en stierf toen.

3 Scytische spelen

Luister, Scythen

Als er een van jullie koningen sterft, handel dan als volgt: Hou spelen. Trek je niet aan wie er mee doet, de nieuwe koning wordt toch uit het publiek gekozen.

De spelen moeten altijd in Gerros plaats vinden, het land tot waar de Djnepr bevaarbaar is.

Begin eerst met het vérspringen: wie het verst kan mag een

kuil graven, in het vierkant, met als zijde de afstand die hij gesprongen heeft. Als ie daarmee klaar is nemen jullie het lijk - dat van de koning uiteraard - en geven het de volgende behandeling: de buikholte opensnijden, de ingewanden verwijderen en er in de plaats een ragoût van blokjes schapevet, aubergines, kippefilets, rijstrissoles en granaatappelen instoppen. De buik weer dichtnaaien en het hele lijk met was bestrijken.

Breng het daarna op een wagen naar de meest naburige stam. En dat, dat is nou het tweede deel van de spelen: de wagenraces. Begin eerst met vierspannen. Op iedere wagen een menner en een zwaargewapende krijger. Die moet proberen het lijk tot aan de grens te brengen. De anderen proberen het lijk op hun wagen te sleuren en er zelf mee over de grens te komen. Men mag niet afstappen of van de wagen vallen.

De stam die het gebrachte lijk overneemt, begint het derde deel van de spelen: ze houden pankrationwedstrijden, die mengelmoes van worstelen en boksen. De mannen moeten in leeftijdscategorieën ingedeeld worden, zodat er meerdere winnaars zijn. Die mogen zich een stukje van het oor afsnijden, hun hoofdhaar afscheren, een snede rond hun arm maken, zich het voorhoofd en de neus openkrabben en een pijl door de linkerhand steken.

De verliezers dan weer houden een hardloopwedstrijd met het lijk dat ze op dezelfde manier naar de meest naburige stam moeten brengen als de wagenmenners.

Zo wordt het lijk het hele rijk rondgebracht, tot het weer bij de kuil aankomt. Alle plaatselijke wedstrijden moeten afgewisseld worden: worstelen, boksen of pankration. De wedstrijden mét het lijk zijn ofwel wagenraces, paardenrennen of hardloopwedstrijden. Men kan kiezen uit vier- of tweespannen, hengsten, merries, veulens of muilezels.

Uiteindelijk moet het lijk dus weer in Gerros terecht komen, bij het graf, waarin het op een met wijnbladeren gevulde matras gelegd moet worden.

Hou dan een wedstrijd in speerwerpen; de lansen moeten zo geworpen worden dat ze aan weerszijden van het lijk op één lijn in de grond terecht komen zodat er houten balken kunnen op gelegd worden. Daarboven moet dan een dam van wilgetenen komen.

In de grote, opengebleven ruimte van het graf wurgen en begraven jullie een van de Skipetaarse bijvrouwen van de koning, een wijnschenker met sclerodermie, een scotistische priester, een scrofuleuze koerier, een skunk, een scabieuze hond, een scorpioen en zijn script-girl.

Tevens leggen jullie er een scepter bij, een scarabee, een scalp, een scraper en een scintillatieteller.

Na dit gedaan te hebben moeten jullie de laatste wedstrijd houden: de discusproef. Bedoeling is het aanleggen van een heuvel bovenop het graf en die zo groot mogelijk te maken. Alle discussen moeten boven het graf op een hoop geworpen worden. Wie er in slaagt als laatste zijn discus nog boven op de heuvel te krijgen is de winnaar.

Na verloop van een jaar moeten jullie dan het volgende doen. Van al de overige dienaren van de overleden koning nemen jullie de meest geschikte - dat zijn zij die zonder haperen het woord ‘scrimmagescenariosciopticon’ kunnen uitspreken - en wanneer jullie er vijftig hebben gewurgd en verder de vijftig mooiste paarden, dan nemen jullie de ingewanden weg, reinigen de buikholte en vullen die met zwarte soep, waarna jullie de huid weer dichtnaaien.

Daarna zullen jullie een velg nemen en die middendoor delen. Bevestig de ene helft, met de holte naar boven, op twee houten palen en de andere helft identiek op twee andere houten palen. Als jullie op die manier vijftig velgen gedeeld hebben en ze aan tweehonderd palen bevestigd hebben dan steken jullie dikke houten stangen in de lengte door de paarden heen, tot aan de hals. Til ze dan omhoog op de velgen. De voorste velg steunt de schouders van het paard, de achterste de buik langs de flanken terwijl de poten aan weerszijden in de lucht zweven. Doe daarna de paarden bit en teugels aan. Trek de teugels strak naar voren en bevestig die aan een pin.

De vijftig gewurgde jongemannen komen dan stuk voor stuk op een paard door hen langs de anus en de ruggegraat een rechte staak tot aan de hals door het lichaam te trekken en die staak in een gat van de andere stang die door het paard loop te bevestigen.

Nadat jullie deze ruiters rondom de grafheuvel opgesteld hebben, rijden jullie naar huis terug.

En dan, hoor ik jullie zeggen, dan hebben we toch nog geen nieuwe koning?

Neen, dat zei ik toch, die zullen jullie uit het publiek moeten kiezen.

Dus als alles gebeurd is rijden jullie terug naar huis. Maar even later komen jullie terug, met enkele kandidaten voor het nieuwe koningschap: die hebben jullie dus uit het publiek gekozen.

Die kandidaten moeten, 's nachts, op en rond de grafheuvel,

tussen de gespietste ruiters en bij het schaarse licht van enkele fakkels sketches, spiegelgevechten, opvoeren: we noemen dat een sciamachie.

Dat dit niet altijd zal meevallen is niet alleen te wijten aan de lugubere omgeving, maar vooral aan het feit dat de kandidaten meestal tégen hun zin gekozen zijn: de échte enthousiastelingen namen ofwel deel aan de spelen of steken op de staken.

En natuurlijk vragen jullie mij, Scythen, hoe ik dat alles zo goed weet, ik een Griekse balling die bij jullie door een schervengericht zo'n jaar of tien terug, verzeild geraakt ben? Wel, ik spreek uit ervaring, van die tijd toen we nog bijna centauren waren, toen ik, zonder blikken noch blozen, zonder met mijn ogen te knipperen, zonder te verpinken, tussen die ruiters kroop, van het ene op het andere paard sprong terwijl ik oorlogskreten slaakte en nadat ik ze allemaal bereden had - de paarden uiteraard - mij voor het graf wierp van de dode koning en die historische reden uitsprak: ‘Wat gescyth, is is gescyth!’

Ik, Askardamukti. Zegt mijn naam het immers zelf niet?

Piëdestal

Geert Van Istendael
Vermeer Van Delft

Het meisje en Vermeer

De boekhandel

Twaalf jaar was ze, zo'n meisje dat graag tekent.
Ik zag een boek, zij zocht Algebra III.
‘Vind je het mooi?’ Ze ziet het blauw, het licht, de tegels,
ze bladert, kijkt, trilt, bladert en zegt niets,
te trots en te verlegen om te smeken.

De schilderconst

Verlegen draagt een ander meisje al eeuwen
een lauwerkrans, een boek en een bazuin,
ze tooit haar raadsel met vergeten tekens.
Wat zich in licht om haar gezicht verschuilt,
wil een twaalfjarige nu helder weten.

Het Rijksmuseum

Ze stokt - ‘Het blauwe vrouwtje’ -, rent erheen,
ze wil dat licht betasten en omarmen.
Dit is het dan. Het vult haar ogen tot de randen.
Glans is volmaakt maar beperkt van formaat,
diffuze pijn, die ze nooit meer verzaakt.

Vermeer en Delft

Buiten

Het licht strijkt stadig over rechte grachtjes,
hij is hier niet, hier is alleen zijn licht.
Hij condenseert het tot een schuit, tot wallen,
waterrimpels. Hij gaat schuil in wolken.
Zijn stad heeft hij voorgoed tot Delft verdicht.

Buiten en binnen

Ze dragen parels, wegen goud. Ze pinnen
de stilte sierlijk vast op het spinet.
De meid schenkt melk. Ze heeft elf kleine kinderen,
in stegen stinkt het en de kroegbaas vecht.
Door hoge ramen dringt geen stoornis binnen.

Binnen

Een glas, het gele jak, de stoel, gewoon.
Maar niets is toeval in die klare kamers,
hij zag objecten in obscure camera's,
niets glansde zo, geen ding stond daar ooit zo.
De dingen worden licht, de dingen zijn zijn daden.

Le tombeau de Vermeer

De steen

In Delft, in de Oude Kerk, vind ik je naam
op een onthechte steen. Een pot met varens
heeft plaatsgenomen op een lage tafel,
als baken naast je. En je schaamt je haast.

De stad

Niets wijst op jou in het stadsbeeld. Ja, die straat,
naast Rembrandt. In de wolken staat je naam niet
en waar je werkte en het licht zag, hangt een plaatje,
summier, onzeker, ‘Omtrent deze plaats.’

Le tombeau

Verf is je monument. Met marterhaar
en olie en pigment gaf je je parels
ruwte op het linnen, op het netvlies klaarte.

Envoi

Mijn pen verhardt het woord, verf craqueleert.
Een vrouwtje leest een brief, driehonderd jaren,
een licht, dat jij verspreidde, is bij haar blijven waken.
Raak mijn pen aan met jouw penseel, Vermeer.

Literatuur en geld

Vorig jaar verdeelde het Ministerie van Cultuur de ronde som van 6 miljoen frank over 64 auteurs. De criteria waren op zijn zachtst gezegd niet erg doorzichtig. Waarom kreeg Marc Alstein (wie?) 400.000 frank en Herman Brusselmans en Tom Lanoye geen rooie duit? Omdat Alstein stiller en minder produktief is? Waarom werden Ward Ruyslinck, Hubert Lampo, Hugo Claus, Walter van den Broeck en Paul de Wispelaere over het hoofd gezien en werden illustere onbekenden als Jean Deman, Paul Kustermans en Bart Moeyaert met 75.000 frank bedacht? En waarom moet een door de staat betaalde professor literatuur als Professor Marcel Janssens nog eens extra een stipendium cadeau krijgen van diezelfde staat? Rarara.

Sindsdien staat het literaire wereldje op zijn kop. Dirk van Bastelaere (goed voor 75.000 frank), Erik Spinoy (geen cent) en Hans Vandevoorde (ook al uit de subsidieboot gevallen) startten een petitie onder schrijvers en willen meer dan ooit dat er naar het voorbeeld van Nederland een (sociaal) statuut voor de schrijver komt.

Is het echt wel de taak van de overheid om schrijvend Vlaanderen financieel te onderhouden? En moet de kunstenaar dan geen honger meer lijden voor de Schone Letteren? We vroegen het aan enkele vertegenwoordigers van de jonge Vlaamse garde.

Gilbert Grauws
Een hartstocht of helemaal niets

Moet literatuur gesubsidieerd worden? Heeft de overheid de dekselse plicht schrijfsels te promoten waar het volk nauwelijks pap van lust? Nee toch. Er wordt al genoeg met belastinggeld gemorst. Na de milieubelasting - motto: de niet-vervuiler betaalt - liever géén schrijversbelasting, betaald door onverbeterlijke niet-lezers.

Maar wat als het literaire erfgoed straks teloorgaat? Wat als er helemaal geen boeken meer verschijnen, de kultuur, zoals de dinosaurussen uit de oertijd, spoorloos verdwijnt? *Tant pis*. Wat afsterft, verdient doorgaans ook niet meer te leven. En als boeken geen betekenis meer hebben, hoeven ze er voor mijn part ook niet meer te zijn.

Waar zo opzichtig met de banier van de kultuurzorg wordt gezwaaid, is de kultuur zelf meestal al op sterven na dood, een gebalsemd lijk. Arme kultuur: een paar tientallen miljoentjes van de overheid zullen haar wel niet plotsklaps weer springlevend maken. Laat de doden rusten, ze liggen goed.

Een nieuwe soort dwaalt deze dagen door de tochtige gangen van het kultuurleven: de kultuuryuppie, die zweert bij media-impakt en sponsoring. Zal hij het dooie zootje redden? Nee, want eigenlijk zijn deze snelle jongens nog de ergste nihilisten. Kultuur is voor hen spektakel, oogverblindend vertier, bedoeld om de gaten in onze kazige dagen vol te stoppen, het vulsel in het taartje. Terwijl kultuur toch juist het taartje zélf hoort te zijn, de kern van het leven, een grote hartstocht of helemaal niets.

Als het op oogverblinding en vertier - de zieletroost der leeghoofden - aankomt, heeft de literatuur alvast weinig te bieden. Schraalhans is dan ook koning voor de man die jaren aan een stuk aan een boekje zwoegt, onverpoosd blijft schrappen en herschrijven tot hij er zelf horendul van wordt. Stel, hij heeft sukses, verkoopt een paar duizend exemplaren en kaapt ook links en rechts nog wat prijzen weg, het brengt hem een klein half miljoentje op. Welnu, zelfs dat is nog bijna *peanuts*,

als je het even snel naar een simpel uurloon terugrekent. En wat overheidssubsidies meer of minder, kruimels van de tafel, zal die balans heus niet doorslaggevend veranderen. Laten we er maar beter geen doekjes om winden: je zit niet in dit vak om snel poen te pakken. Een beetje slimme jongen vangt op de tijd dat ik een boek bak makkelijk het driedubbele. Waar zeuren we dus allemaal over?

Even eerlijk zijn: ik heb de petitie voor meer overheidssteun voor de literatuur niet ondertekend. Niet dat ik mezelf te beroerd vind om bij voorbeeld voor een werkbeurs bij Kultuur aan te kloppen. Als je aan een lange roman werkt, is een schnabbel aardig meegenomen, desnoods om de babysit te betalen. Nee, dat ik niet tekende, had een heel simpele reden: hoogmoed. Om geld bedel je niet, dat *verdien* je. Een schrijver verlaagt zich alleen maar door mee te gaan huilen in het koor van de zoveelste drukkingsgroep. Hij verlaagt zich niet alleen, eigenlijk *verraadt* hij ook zichzelf.

Want wat willen we eigenlijk? Brave kultuurambtenaren worden? Gesubsidieerde schrijfzalen zullen heus geen betere boeken opleveren, hoogstens meer *literair bedrijf*. En het literair bedrijf - dat smalle spektakelkantje van de literatuur - heeft niets te maken met waar het bij het schrijven echt om gaat. Ik beweer zelfs meer: een gesubsidieerde literatuur levert beslist *slechtere* boeken af, meer gelegenheidswerk, herkauwsel en prullaria om wat poen te kloppen uit de zakken van de broodheer.

Zelfs de allergrootsten in het literair gild hebben hooguit een half dozijn meesterwerken op hun naam, de meesten niet meer dan een of twee. Waarom er perse méér willen schrijven? Vijf, zes boeken: dat kan zelfs een vrijetijdsschrijvertje op een heel leven best aan. Het duurt alleen wat langer. Naar de hel dus met het zogenaamde ‘professionalisme’, die heilige koe van het moderne Westen. En overigens, een goede schrijver moet vooral *leven*.

Nog belangrijker: een goede schrijver is een *outsider*, geen verwende kleine bureaukraat die geilt op lof en publieke

erkenning. Sukses, dat is al zo vaak bewezen, is veeleer een vergif. Een goede schrijver heeft honger nodig, geen comfort. Schrijven is onafgebroken frustratie, ongemak.

Wie dat alles tegenhoudt, was wellicht hoe dan ook nooit tot een echt goed boek in staat. Mooi vanaf, zou ik dus zeggen. En geen traan waard.

Frankie Lemahieu
Het blauwe denken

Een blauwe injectie in onze anders zo rode aderen... het lijkt wel of de afbouw van het socialisme en het aanmoedigen van privatisering hun schaduw tot over de Vlaamse letteren aan het afwerpen zijn. Ik heb er geen idee van welke verdeelsleutel voor werkbeurzen er vroeger werd gehanteerd, jaar als Dewael via een advertentie laat weten alleen aan de uitverkorenen beurzen van een halfmiljoen te zullen uitdelen, dan mag ik daar toch uit opmaken dat het er vroeger iets democratischer aan toe ging. Kortom, voor de vangst in de subsidiestroom zullen nog enkele naïevelingen legale hengeltjes en anderen heuse schepnetten aangereikt krijgen. En op basis waarvan? Als 30-jarige Belg heb ik zo het niet ongegronde vermoeden dat wat vriendjespolitiek, ellebogenwerk en ander gelobby zullen volstaan om in de prijzenpot te vallen. En een pen natuurlijk, in stroop gedoopt. Wat wil Dewael in feite? De Vlaamse literatuur een (zijn?) gezicht geven? Wie een beetje neus voor zaken heeft, weet dat er met het huidige gekrioel weinig eer valt te behalen. Past het verdeel-en-heers-principe toe en gooit een vette kluif in het gewriemel. Misschien vindt het blauwe denken dat met behulp van wat Darwinistische wetten na verloop van tijd het kaf van het koren zal worden gescheiden. Of dat het er in onze letteren wat te braafjes aan toe gaat, dat we nieuwe wegen moeten

opgaan. Als er geen kanalen zijn in Aalst, zullen we ze zelf graven, kan Dewael gedacht hebben. Dien de literatoren een beetje jaloezie, nijd en afgunst toe, en er ontstaan spontaan polemisten. Voor iedereen een goede zaak, want we weten dat alleen studentikoos scheldproza goed verkoopt. Ik zie het al gebeuren: studenten Germaanse zullen het in hun thesissen hebben over de plotse hausse in de polemische literatuur begin '90 en later, als ze gedesillusioneerd naar hun aankomend buikje kijken, tot zich laten doordringen dat ook dáár economische factoren de doorslag hebben gegeven.

Ben ik dan soms voorstander van het verwrongen socialistische adagium van broederlijk gedeelde armoede? Voor elke schrijver met één boek en een nieuw contract een aalmoes van 50.000 fr per jaar? Neen! Ik wil, van de andere kant, daar nu niet meteen een nul bijgevoegd zien (al weten we dat het een slechte tijd is voor bescheidenheid...). Zal ik maar eindigen met een deus ex machina? Gingen er een tijdje geleden geen stemmen op over een schrijversvakbond?

Emile Clemens
Betaald Schrijverschap

Waarom vragen schrijvers wel en popmuzikanten geen honorarium voor geleverde prestaties aan de staat of de gemeenschap? Omdat popmuzikanten onderdak vinden bij commerciële ondernemingen die met een uitgewerkte marketingpolitiek een produkt bij een klant kunnen brengen. Is popmuziek minderwaardig aan literatuur? U zegt het maar. Feit is dat literatuur weggestopt wordt achter intellectueel struikgewas dat af en toe eens grondig gesnoeid zou mogen worden. Management, marketing, bedrijfsbeheer, P.R. (vooral P.R.) en verkoopspolitiek zijn begrippen die op de literaire planeet vrij

onbekend zijn. Nog niet zo lang geleden werd in een ‘literair’ tijdschrift de vloer geveegd met een publiciteitsgeile dichter omdat de man het presteerde, oh heiligschennis!, dezelfde gedichten aan een paar tijdschriften te sturen ter beoordeling.

Schrijven is een volkomen nutteloze bezigheid die een produkt oplevert waar niemand om gevraagd heeft en waar niemand zit op te wachten. Met schilderijen worden vochtige plekken op kale muren verdoezeld en met muziek worden de zinnen verzet, de smaak van een slechte maaltijd weggespoeld, uitgenodigd tot de dans en een partijtje minnekozen ingekleed. Maar literatuur? Er moeten kasten voor gebouwd worden om het in te stoppen opdat het niet zou blijven rondslingeren en wanorde creëren.

Het produkt verkoopt niet, het heeft geen publicitaire waarde en er kan dus geen winst mee gemaakt worden. Maar het is het resultaat van arbeid, intellectuele arbeid weliswaar (de fysieke inspanning is verwaarloosbaar klein), een individuele prestatie, los van elke groepsactiviteit, waarbij, toch een zekere energie verbruikt wordt die opnieuw aangevuld moet worden.

Daarom vinden een aantal opgeblazen tenoren onder de ‘grattes papier’ dat ze voor hun schrijfactiviteit van de gemeenschap in wiens dienst ze zouden staan, voor wie ze zouden schrijven, een loon moeten krijgen. Omdat P.R., publiciteit, marketing in dit wereldje uit den boze zijn, is het ook uitgesloten dat die gemeenschap zicht krijgt op resultaat van hun investeringen. No return on investment. Maar wat zou het. De gemeenschap wordt, buiten haar weten om, behoed voor cultuur-verarming.

Schrijven als beroep, schrijven als broodwinning en de staat als werkgever met als wederdienst aan de gemeenschap het afleveren van een werkstuk waar niemand om gevraagd heeft: geen formulier met een aanvraag voor een vervroegde opruststelling, geen kritisch rapport over de slechte staat van de sanitaire voorzieningen in de stadsscholen, geen opstel over fraude, politieke benoemingen, zwart-geld circuits maar litera-

tuur, belletrie, de historie(k) van de auteur in wentelende zinnen en slaande woorden, krampachtig uit de handen gewrongen van een auteur die 's morgens opstaat, 's avonds in bed kruipt en tussendoor niet anders moet doen dan schrijven, schrappen en nadenken over zijn verleden.

Natuurlijk over zijn (haar) verleden want zijn (haar) heden beperkt zich tot opstaan, schrijven, slapengaan. Met zijn (haar) karig loon is de schrijver beperkt in zijn (haar) bewegingen, beknot in zijn (haar) mobiliteit. De schrijver moet kunnen reizen (om te leren), indrukken opdoen, inspiratie, om aan de gemeenschap mooie boeken te kunnen leveren (ze zit er op te wachten). Het budget moet opgetrokken worden om ruimte te hebben voor het verstrekken van reisbeurzen. Anders bestaat het gevaar dat de gemeenschap een loon betaalt aan schrijvers die altijd hetzelfde produkt afleveren, altijd in herhaling vallen en dat het de gemeenschap de strot uitkomt en dat ze in de tuin gaat werken, naar het voetbal gaat kijken, vissen, in plaats van boeken te lezen waar ze niet om gevraagd heeft. Om meer verhaalmogelijkheden te hebben, heeft Willy Vandersteen aan Suske en Wiske de teletijdmachine geschonken. Het reizen gaat er een stuk gemakkelijker mee en de produktie kan doorgaan.

Waarom zou je geen schrijver worden? 's Morgens opstaan, schrijven, gaan slapen (of omgekeerd), zonder stress, spanningen (tenzij de innerlijke) met kinderen die naar school moeten, boterhammen die niet klaar zijn, een auto die niet start, een deadline die je moet halen of een programma dat moet klaar zijn. Je moet alleen zorgen dat er geen vrouw en kinderen in de weg lopen en aan je kop zeuren. 't Beste kan je ergens in het buitenland gaan schuilen, ergens waar de zon vaak schijnt. Het werkt inspirerend.

Maar zo werkt het niet en zo mag het ook niet werken. Voor de buitenwereld, waar het dan toch van moet komen, ben je geen schrijver omdat je schrijft, maar omdat je schrijverij ook nog door een uitgever gedrukt en verspreid wordt. Die buitenwereld interesseert het niet hoe je aan dat contract geraakt bent:

via de tante van de nicht met wie je wat gerotzooid hebt, of omdat je de dochter van de uitgever trouwde, opgevreten bent door een teddy-beer, aids hebt of een vrouw bent die schrijft. De laatste soort is vrij zeldzaam wat ze tot een gegeerd specimen maakt. Misschien heb je er wel hard om gevochten, je manuscript bewerkt, herwerkt en verbeterd, alle registers van P.R.-technieken opengetrokken. Iets op tegen? Als het een beetje meezit, noemen ze je een publiciteitsgeile dichter. Welke criticus doet beter? Poëzie is tenslotte zo geliefd bij de bevolking dat zulke praktijken echt te misprijzen zijn. Weg ermee, want zo werkt het niet.

Literatuur is geen consumptieprodukt waarop management- en marketingtechnieken toegepast kunnen worden. Uitgeverijen zijn liefdadigheidsinstellingen die gerund worden door idealisten die aan hun vrienden graag een pleziertje doen. Van die uitgeverijen kan je niet verwachten dat ze hun auteurs ook nog goed zouden betalen, dus maar even bij de staat aanbellen want zonder literatuur kan een volk niet overleven. Zitten we nu weer bij dat volk dat nootjes-etend en -vretend voor de T.V. ligt en diezelfde nootjes naar het scherm keilt zodra Régine Clauwaert verschijnt met haar kunstzaken. Voor Betty Mellaerts hebben ze iets meer respect: wat meer jeugd en mooie ogen.

Schrijven, kunstenaar zijn, is geen beroep; het is een levenshouding en het is je eigen vrije keuze. Je mag er niet voor betaald worden door een gemeenschap die er niets mee te maken heeft want dan raakt het geïnstitutionaliseerd, wordt het een staatsgodsdienst. De kunstenaar, de schrijver, de echte, is een vrijheidsstrijder in zijn kunst en zal zijn vreten desnoods uit de vuilbakken halen of als copywriter bij een reclamebureau zijn brood verdienen. Kunstenaars zijn geen ambachtslui.

Wat moet de staat dan met al dat geld doen dat ze voor de letteren vrij maken? Een kader scheppen, de uitgeverij steunen, er voor zorgen dat er nog veel meer uitgegeven kan worden en cursussen organiseren om de uitgevers de elementaire regels van bedrijfsbeheer, boekhouding, P.R. en verkoopstechnieken bij te brengen. Er voor zorgen dat de literaire tijdschriften veertien-

daags verschijnen.

En de schrijver? Die moet leven, met twee voeten in de maatschappij gaan staan en daar mooie verhalen en beschouwingen over schrijven, zwoegen voor zijn schrijver-zijn, zich laten opvreten door mooie vrouwen en een stap opzij zetten als er een beer aankomt. De schrijver mag Porsche rijden of Ferrari zolang hij ze maar niet met literatuur verdiend heeft.

En de lezer?

Welke lezer?

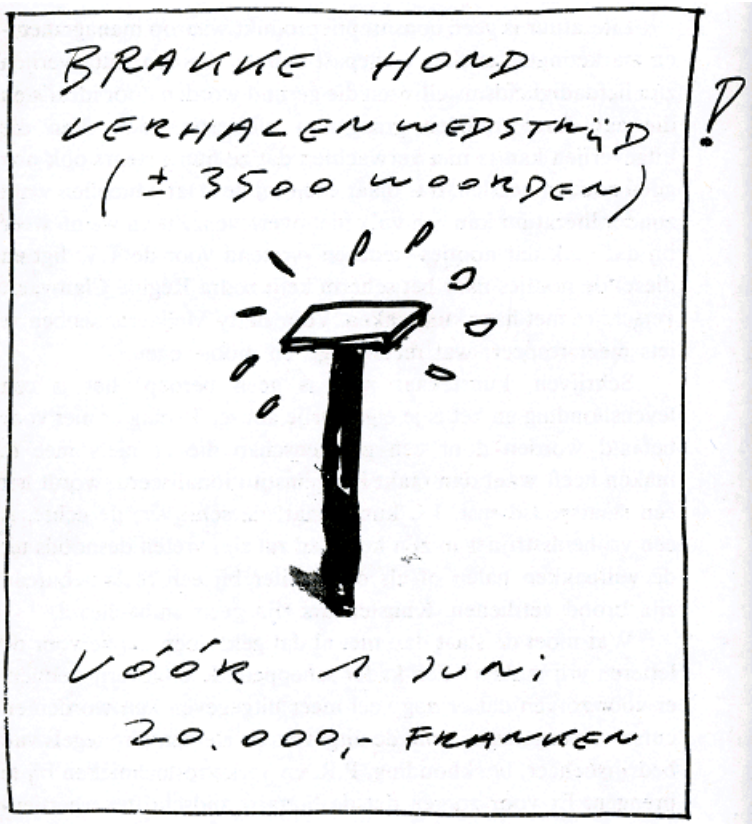

Pol Hoste

Schrijversstatuut / Auteurssubsidies

0. Samenvatting

Er bestaat in Vlaanderen geen letterenbeleid. Er is ook geen schrijversstatuut. De auteurssubsidies miskennen het bestaansrecht van auteurs. De wijze waarop de subsidiëring van schrijvers, tijdschriften en instituten gebeurt, is compleet ondoorzichtig. Er bestaat in Vlaanderen niet eens een formulering van wat een letterenbeleid zou kunnen zijn, laat staan een argumentatie van mogelijke beleidsopties. De kans dat de discussie over wat niet bestaat ook nergens over gaat, is niet denkbeeldig. Wat hierna volgt, heeft dan ook nergens mee te maken. Ik dank u voor uw aandacht.

1. Instituties

Hiermee heb ik niet gezegd dat de Minister van Cultuur zijn werk slecht doet, dat de Commissie Letteren overbodig is, dat de Dienst Letteren niet deugt, dat de Vlaamse Akademie geen betekenis heeft, dat de Taalunie moet worden afgeschaft, dat de Vlaamse Vereniging voor Letterkundigen waardeloos is, dat men de PEN beter kan vergeten, dat van tijdschriftredacties niets moet worden verwacht, dat literaire critici niet geïnteresseerd zijn en dat de schrijvers het maar moeten weten.

Ik heb wel gezegd dat er geen letterenbeleid bestaat in Vlaanderen. De aanwezigheid van al die mensen en al die instituties die zo'n beleid best zouden kunnen verwezenlijken, maakt dit niet minder erg. Waarmee ik nog niet heb beweerd dat er nood is aan een letterenbeleid.

2. Nederland

In Nederland is er wel een letterenbeleid en bestaat er wel een schrijversstatuut. Ik zeg niet dat in Nederland alles veel

beter is of dat het letterenbeleid er optimaal functioneert.

Ik heb enkel gezegd dat er in Nederland een letterenbeleid en een schrijversstatuut bestaan en in Vlaanderen niet. Zoveel jaar Taalunie ten spijt.

3. Auteurssubsidies

Er is geen letterenbeleid in Vlaanderen. Elk jaar wordt een bepaald bedrag verdeeld over een aantal mensen die (en/of) schrijven, lezingen houden, literaire tijdschriften redigeren, literaire instituten beheren.

Hiermee heb ik niet gezegd dat er niet wordt nagedacht over de invoering van leengeld, over de fiscale vrijstelling van schrijvershonoraria of over het sociaal statuut van de zelfstandige kunstenaar. Ik heb niet gezegd dat er geen literaire prijzen bestaan of dat schrijvers geen auteursrechten ontvangen, ik heb wel gezegd dat er in Vlaanderen geen letterenbeleid bestaat.

De toekenning van auteurssubsidies gebeurt door de Minister van Cultuur. Die laat zich adviseren door de Commissie Letteren. De Dienst Letteren van het Ministerie wordt met de uitvoering van de besluiten gelast.

Er is geen openbaarheid van bestuur. De Minister en de Commissie zijn voor hun beslissingen geen verantwoording verschuldigd tegenover de betrokkenen. Voor de Dienst Letteren geldt ambtelijke zwijgplicht.

De criteria die de Commissie hanteert bij de toekenning van subsidie zijn geheim. Het bedrag dat aan een schrijver kan worden gegeven is willekeurig en de toekenning is onvoorspelbaar.

Op geen enkele wijze neemt de subsidiëring de vorm aan van een schrijversinkomen. De cultuurminister beweert momenteel stappen te zetten opdat aan de auteur fiscale vrijstelling zou worden verleend voor honoraria die hij voor tijdschriftartikels of lezingen ontvangt. Een auteur heeft geen fiscale vrijstelling nodig, hij heeft net als iedereen een belastbaar en leefbaar inkomen nodig. Indien de minister als liberaal iets wil onderne-

men voor auteurs dan moet hij het mogelijk maken dat ze als kleine zelfstandigen minstens zouden kunnen overleven. Auteurs hebben geen voorrechten nodig maar rechten.

De zgn. werkbeurs is gemeenschapsgeld dat niet wordt gebruikt om bestaansmogelijkheden te creëren voor schrijvers maar bij gebrek aan fantasie moet dienen om een voorbijgestreefde vorm van liefdadigheid te handhaven die zonder meer het bestaansrecht van schrijvers miskent. Ik schaam me.

4. Het Schrijversstatuut

Enkele jaren geleden waren er in Vlaanderen een achttal schrijvers, zoiets ongeveer. Ze hadden het statuut van zelfstandige en de publikatie van hun geschriften leverde hen een inkomen op. Voor een aantal onder hen lag dit ver beneden het zgn. gewaarborgd minimuminkomen. Het Ministerie van Cultuur kende hen jaarlijks een bedrag toe waarmee ze hun sociale bijdrage konden betalen. Aan deze regeling kwam nog niet zo lang geleden een einde.

Het kan erop lijken dat deze regeling een nieuwe vorm heeft gekregen, nu er weer grotere bedragen aan auteurs kunnen worden toegekend.

Intussen zijn evenwel de toekenningsvoorwaarden gewijzigd. Om in aanmerking te komen, moet een uitgeverscontract worden voorgelegd, zoals dat heet ‘voor een nieuwe publikatie’ waarmee wellicht wordt bedoeld: een op het ogenblik van de aanvraag nog niet in boekvorm gepubliceerd literair werk. (De Dienst Letteren weigerde toelichting te verstrekken.)

Dat de liberale cultuurminister een uitgeverscontract eist, betekent dat hij een auteur miskent die als kleine zelfstandige dit bedrag in zijn eigen onderneming zou investeren. Il faut le faire. De minister eist integendeel een schriftelijke garantie dat de auteur met dit geld rechtstreeks zijn eigen tijdelijke tewerkstelling door een uitgeversbedrijf financiert. Alleen heeft die auteur - tegenover de uitgever als werkgever - niet het sociaal statuut van werknemer.

Het departement cultuur is geen beleidsinstrument: het is een interimbureau dat zich aan de bestaande sociale wetgeving niets gelegen laat en de exploitatie van uitzendkrachten door o.m. uitgeversbedrijven organiseert. Ik schaam me.

5. Mijn sociaal statuut

Ik ben geen schrijver: ik geef les om in mijn onderhoud te voorzien. IK heb een boek geschreven terwijl ik werkloos was en ik heb twee boeken geschreven terwijl ik met verlof zonder wedde was.

Een fietsenmaker die in zijn vrije tijd een brood bakt, is geen bakker, het is een fietsenmaker. Hiermee heb ik niet gezegd dat een fietsenmaker geen goed brood zou kunnen bakken.

Vroeger waren veel Vlaamse schrijvers pastoor, nu zijn ze vaak leraar. In geen van beide gevallen zijn het schrijvers. Waarom zouden ze niet mogen schrijven?

De uitgeverij heeft me voor mijn boeken een honorarium betaald. Het bruto-bedrag dat ik in totaal voor elk boek ontving, ligt beneden het netto-bedrag dat ik als leraar op twee maand verdien. En heel veel worden ambtenaren nu ook niet betaald.

Niemand heeft me ooit verplicht mijn spaargeld te besteden aan mijn eigen exploitatie door een Vlaams-Hollands uitgevers-bedrijf.

6. De discussie over het letterenbeleid

Er is in Vlaanderen geen letterenbeleid. Een discussie kan de indruk wekken van het tegenovergestelde. Ze kan de huidige situatie in vraag stellen of de feiten vervalsen. Ze kan een reeks eventualiteiten formuleren. Nodig of overbodig, in elk geval houdt ze zich bezig met wat niet bestaat. Hoe noem je zoiets? Zingeving.

Didi de Paris

Veeweyde, 20 januari '90.

Beste Woef,

Daar ik niet over de nodige financiële middelen beschik om over te gaan tot de aanschaf van een postzegel laat ik je deze brief, waarin ik enkele schitterende overwegingen aangaande schrijversstatuut en auteurs-subsidies formuleer, bezorgen door mijn broer Max!

Natuurlijk heb je aan mijn bijdrage tot het discours geen vette kluif, maar het is mij een troost te zien dat de hele contemporaine literatuur een aaneenschakeling is van allerlei mini-relletjes en niemendalletjes; nooit meer dan 'n storm in 'n glas water, 'n scheet in 'n fles.

Graven we, op zoek naar 'n afgekloven bot, dieper in de loopgraven van de geschiedenis dan merken we dat het met de literatuur nooit anders is geweest. Zeker betreffende een zekere maatschappelijke geïnstitutionaliseerde appreciatie is het altijd huilen geweest, met de wolven en met de pet op, en dan nog 'n sjaal om ogen en oren. 'n Hondsdolle tijd! Van de eerste Vlaming die kon schrijven, tot de eerste no think-analfabeet, dus van Van Ostaijen tot Van Rompay - amai! - 'n hele vuile waslijst van omhooggevallen pasja's, satrapen en primaten; met als gemeenschappelijk kenmerk dat ze het Nederlands onkundig waren. En dan nu geprangd tussen Kulturkampf en minister Dewael - echt een naam waarmee men voorbestemd is zich te preoccuperen met de Vlaamse cultuur.

Zelfs voor de domsten onder u moet het nu al duidelijk geworden zijn dat iedereen die van zijn of haar pen wil leven een honds bestaan aan de ketting leidt. Gelukkig kunnen de meesten onder hen nog krekelig teren op de mierenwerklust van hun partners-werkpaarden. Goed beest! Anders zou hun lot te vergelijken zijn met dat van een uitstervende diersoort.

Over het al dan niet aanvaarden van een schrijversstaat valt er veel te zeggen. Maar om kort te gaan: subsidiëren, sponsoring,... alles is voor mij O.K., zolang het maar niet resulteert in het oude gezegde: wiens brood men eet, diens woord men spreekt.

Onweerstaanbaar duiken er nu bij mij beelden op uit mijn prilste jeugd: van mijn oma had ik een plaasteren hondje gekregen met op de rug een vertikaal gleufje om centen in te steken. En een tijdje later zag ik op een knalrood rond etiket in het midden van een gitzwarte 78-toerenplaat, een tekeningetje van hetzelfde kleine witte hondje met zwarte vlekken. Vlekkie zat nu bij een immense fonograafhoorn. Pas heel veel later kon ik tekens ontcijferen die onder het beestje prijkten: HIS MASTER'S VOICE.

Pekineesjes, poedels en Lassies aller landen vereunicht u! Voor sommige onder ons is subsidiëring inderdaad een must. Voor anderen dan weer, veelal academici, kaderleden, getalenteerde gepensioneerde of nog aktieve - wie merkt het verschil? - ambtenaren en leraren, zijn bijkomende subsidiëringen dan weer totaal overbodig. Waarom krijgen die nog extra snoepjes? Om hun hondemedaille mee te betalen?

Hondsdolheid krijg ik ervan. Ik ga ervan op mijn achterste pootjes staan. Rol schuimbekkend over het tapijt.

‘Normaliter’ worden hier te lande jaarlijks 5 miljoen uitgetrokken voor de Vlaamse auteurs; zegge en schrijve ‘vijf miljoen’, dat is zoveel als 1/10 van wat men jaarlijks aan een modale dorpsvoetbalploeg besteedt. Op de koop toe worden die 5 miljoen, na fiscale aftrek, dan verdeeld onder 64 ‘begunstigden’, en dit onder het motto ‘ons kent ons’.

Als men dat allemaal op een rijtje zet, dan beseft men toch dat men er veel beter aan zou doen het geld gewoon ergens op een bepaald tijdstip in een of ander voetbalstadion te leggen en er dan de schrijvers op los te laten? Wedden dat ik mij dan een nieuwe Porsche koop! (Onder het motto: statu-tuut-tuut!)

En dan zijn er over datzelfde uitstervend ras der schrijvers

nog bedenkingen van een heel andere aard. In de eerste plaats zijn er nog een hele trits soortgenoten die onder geen enkel beding, ongeacht voor- of tegenspoed thuis blijven willen. Hier gaat het om Puckies die de godganse tijd geslagen rondlopen omdat ze hun vrijgekomen tijd niet meer weten in te vullen. Lassies die hun creatieve gedrevenheid zien verzuipen in een lethargische zee van tijd.

Maar dan zijn er ook andere rasgenoten, zij die het uitoefenen van een job zien als middel om uit hun zolderkamerisolement te komen. De romantische eenzaamheid ontvluchten, met anderen in contact komen, nog eens buiten komen, of zomaar gewoon om stof op te doen voor hun verhaaltjes. Ik doe maar een greep uit hun motieven!

Men zal altijd wel een stok vinden om de hond mee te slaan, maar toch denk ik dat het wijselijker is als men elk hondje de mogelijkheid biedt om voor zichzelf te bepalen in welk hokje hij of zij nu wil worden gestoken.

Oh ja, en dan is er nog een laatste kategorie, de schurftigen. Die zouden eigenlijk veel liever de hele dag thuis hun kopje willen vleien op het hoofdkussen van de duivel - teneinde het met nog meer slechte gedachten te kunnen vullen. Het uitvoeren van een job, en andere dressage-nummertjes zien zij als een noodzakelijk kwaad dat hen een minimum-inkomen garandeert, en dat hen in staat stelt een onafhankelijke artistieke koers te blijven varen. Persoonlijk vind ik dit een zeer gezond standpunt, vooral vanuit financieel oogpunt bekeken. Geen gelul: cumul!

Het schijnt dat grote geesten altijd klagen over hun gebrek aan erkenning, dus wat dat betreft, ziet het er voor mij mooi uit!

Alvorens ik weer met hart en ziel op mijn aangeboren hobby, het kommaneuken, spring, wil ik er nog even de aandacht op vestigen dat ik mij geen enkele illusie maak over eventueel succes. Ik probeer een zo breed mogelijk publiek te bereiken, daarom raad ik mijn lezers, en vooral mijn kopers aan

zoveel mogelijk taartjes te eten.

Achter de machinerie van mijn clownerie zit er slechts dat ene streven naar artistieke integriteit. En na zo'n zin vind ik dat het tijd is om nog eens flink te gaan zuipen - met die cheque vanmorgen van 't ministerie ontvangen!

Tot slot hoop ik dat het volgend vers van mij onsterfelijk wordt: 431-2673691-50! Giften, indien aanzienlijk genoeg, zijn fiscaal aftrekbaar! Now I wanna be your dog!

Didi de Paris! Pitbull Terriër der Nederlandse Letteren.

P.S. Vergeet Max niet!

Dirk van Bastelaere
Geen bordeel

Ik heb een verschil van mening met wijlen William Faulkner. In een interview met Jean Stein beweerde die dat ‘economic freedom’ voor de echte schrijver niet hoefde. ‘All he needs is a pencil, and some paper,’ zei hij, ‘I've never known anything good in writing to come from having accepted any free gift of money. The good writer never applies to a foundation. He's too busy writing something.’

Twee minuten eerder had Faulkner zowat het tegenovergestelde beweerd. Toen zag hij een baantje als ‘landlord in a brothel’ nog zitten: de madam zou voor de boekhouding zorgen, de meisjes zouden hem, indien nodig, gerieven en hem ‘Sir’ noemen. De politie zou genoegen nemen met een maandelijks smeergeld en een *roll in the hay*. Bovendien waren het toen gouden tijden. Faulkner: ‘There were many things I could do for 2 or 3 days and earn enough money to live on for the rest of the month.’

Terwijl Faulkner droomde van een pooierschap met grootgrondbezittersallure is de Vlaamse schrijver nog altijd verplicht

zelf in een bordeel te werken om aan de kost te komen. Of dat bordeel nu de journalistiek is, het onderwijs, de ambtenarij of het priesterschap, hij moet zijn lijf, ziel en produktieve tijd verkopen aan de pooiers van staat en kapitaal om in zijn levensonderhoud te voorzien.

Sommigen hebben daar hun conclusies uit getrokken en zijn voor eigen rekening gaan werken. Voor hen geen slechtgeklede pooiers meer. Zij gingen zich, zoals Tom Lanoye, zelf slecht kleden en prezen hun werk aan op podia, in tenten en in reclamecampagnes die door VTM leken nagesynchroniseerd. Eigen pooier, eigen hoer. De producent ging zich aanpassen aan de marktsituatie.

Het kader waarbinnen de subsidieproblematiek moet worsden geplaatst is dat van de vrije literaire markt. Daar kan men niet omheen. Als een zelfstandig ondernemer biedt de auteur zijn produkt aan op die markt en uit die markt betrekt hij ook een zeker inkomen. Dat inkomen is afhankelijk van de *vraag* die er binnen een bepaald taalgebied bestaat. Binnen een middelgroot taalgebied als het Nederlands is die vraag noodzakelijk structureel beperkt. Globaal gezien kan subsidie aan auteurs dan worden beschouwd als een correctie op die literaire markt. Omdat er een wanverhouding bestaat tussen de door een auteur geïnvesteerde literaire arbeid en de beperkte vraag naar literatuur kan die subsidie zonder meer worden gelegitimeerd.

Subsidie aan auteurs kan vanuit het standpunt van de overheid worden beschouwd als een middel om groeit en kwaliteit van de Vlaamse letteren te bevorderen. Vanuit het standpunt van de auteurs kan subsidie dan worden beschouwd als een verbetering van zijn sociaal-economische positie.

De vraag die door dwazen met grote ogen in dit verband *altijd* wordt gesteld is ‘of schrijvers eigenlijk wel moeten gesubsidieerd worden?’ Sterke tweede is ‘of ze daardoor beter gaan schrijven?’

In hun onnozelheid zijn deze vragen even pervers als de vraag of er wel bibliotheken moeten zijn. Bibliotheken zijn er in eerste instantie om het Lezen te bevorderen. Subsidie aan

auteurs betekent in eerste instantie een bevordering van het Schrijven. Primaire subsidie moet dan ook worden gegeven aan de producent, opdat een goed produkt ontstaat. Secundaire subsidie (ten behoeve van vertalingen van oorspronkelijk nederlandstalig werk of ter bevordering van de leescultuur) heeft pas zin als er in de eerste plaats al een goed produkt voorhanden is om vertaald of gelezen te worden.

Het karakter van de subsidies zoals die tot op heden door de overheid werden toegekend, is ontegensprekelijk ‘belonend’. Auteurs die subsidie krijgen, zien dat als een vorm van erkenning. De commissie die advies geeft over de toekenning van subsidies is een Geschenkencommissie. Het huidige subsidiestelsel is een verkapt Prijzensysteem. Ook nu Minister van Cultuur Dewael beslist heeft zogeheten werkbeurzen tussen de 250.000 en de 500.000 BEF toe te kennen, blijft dat Prijzenkarakter bestaan.

De reden van die verwarring tussen het begrip ‘Prijs’ en het begrijp ‘Werkbeurs’ is het ontbreken van een begripsdefinitie. Met de Nederlandse *Stichting Fonds voor de Letteren* versta ik een werkbeurs als een *investeringssubsidie*, een investering in het literaire talent van een bepaald auteur en als een bijdrage op jaarbasis aan het inkomen uit literaire of niet-literaire arbeid van die auteur. Doel van een werkbeurs is de auteur in de gelegenheid te stellen zich voor een bepaalde periode volledig aan z'n literaire werk te wijden. Een Prijs is gewoon een eerbewijs en een *bevestiging* van een talent, wat iets heel anders is dan een *investering* in een talent.

Minister Dewael heeft het echter in zijn hoofd gehaald om als noodzakelijke voorwaarde voor de toekenning van een ‘werkbeurs’ de auteur om een *Contract* met een uitgever te vragen. Op die manier vraagt hij inzage in een privé-overeen-komst tussen een auteur en z'n uitgever, brengt hij de continuering van het beroep in het gevaar omdat een auteur het jaar dat hij een contract heeft laat ons zeggen 500.000 BF krijgt en het jaar daarop niks. Een schrijver kan nu eenmaal niet elk jaar opnieuw een contract voorleggen. Bovendien zegt zo'n contract

geen moer over de kwaliteit van het werk. Ik wil dan nog zwijgen over de mogelijkheden tot gesjoemel met uitgevers, geklieder met Tipp-ex op oude contracten en over niet-na-geleefde dead-lines op die contracten.

Het huidige Vlaamse stelsel is evenmin goed. Er is geen enkele steekhoudende aan voorwaarde verbonden. Wie 75.000 BF kreeg hoefde zich niet vrij te maken uit een dienstverband, hoefde geen werkplan voor te leggen waarin hij uiteenzet hoeveel tijd hij aan welk soort boek van welke omvang dacht te besteden, hoeveel research daarvoor nodig was etc. Zo was het mogelijk dat een auteur die bijvoorbeeld 1,5 miljoen BF netto per jaar verdiende, ook nog een werkbeurs van 400.000 BF kreeg. Met andere woorden: er bestaat in Vlaanderen niet zoiets als een *inkomensplafond* waarboven het inkomen van een schrijver niet mag uitstijgen wil hij nog in aanmerking komen voor subsidie. In het voorstel tot oprichting van een Vlaams Fonds voor de Letteren dat Erik Spinoy, Hans Vandevoorde en ikzelf hebben uitgewerkt, stellen wij voor een inkomensplafond in te voeren, omdat wij ervan uitgaan dat een werkbeurs in de eerste plaats moet worden toegekend aan een auteur voor wie subsidie een *condition sine qua non* is.

En de meeste auteurs hébben overheidssubsidie nodig. Ter vergelijking: In 1984/1985 bedroeg het bruto-inkomen van 70% van de Nederlandse auteurs die een werkbeurs en/of een additioneel honorarium ontvingen niet meer dan 25.000 fl. Mét Fondssubsidie ontving 70% van de auteurs dus 25.000 fl. Zonder Fondssubsidie was dat maximaal 15.000 fl. 70% van de Nederlandse auteurs ontving dus een bijdrage van het Fonds voor de Letteren van gemiddeld 10.000 fl.

De oprichting van een Vlaams Fonds voor de Letteren is een noodzaak geworden. Het is een mooi compromis tussen volledige culturele autonomie en het al te benauwde voogdijschap. Omdat de overheid ervan uitgaat dat Nederlanders (uitgeroepen oor Dewael tot onze bevoorrechte culturele partners) en Vlamingen regels en reglementering in culturele aangelegenheden maar beter op elkaar afstemmen, hebben wij ons voorstel

georiënteerd op het Nederlandse model. In 1990 bestaat het Nederlandse Fonds 25 jaar. Ook al is het niet perfect, het heeft zijn deugdelijkheid afdoende bewezen.

Er zijn echter twee specifiek Vlaamse problemen. Ten eerste is er de absolute ontoereikendheid van het budget. Dat bedraagt nu 8 miljoen. In Nederland is dat zowat 60 miljoen. Wanneer men de extrapolatie van 2,3 toepast om het verschil in bevolkingsaantal weg te werken, betekent dat dat Vlaanderen 27 miljoen nodig heeft. Volgens Dewaels optelsommetje in zijn antwoord op de Open Brief ‘fungeert een bedrag van 22 miljoen toelagen aan auteurs en vertalers’. Dewael heeft daar behalve de individuele subsidie aan auteurs die vorig jaar slechts vijf miljoen bedroeg bovendien de zes miljoen additionele tijdschriftenhonoraria en de tien miljoen voor lezingen door auteurs in onder gebracht. In Nederland vallen deze beide categorieën buiten de bevoegdheid van het Fonds voor de Letteren, dat met zijn zestig miljoen uitsluitend individuele subsidies financiert.

Tweede probleem is dat, als een voorstel tot oprichting van een Vlaams Fonds moet worden omgewerkt tot een Ontwerp van Decreet, van een ideale zaak een politieke zaak wordt. Dat betekent dat er vanuit politieke hoek onoverkomelijke bezwaren zullen rijzen tegen een Bestuur van het Fonds dat niet volgens het cultuurpact is samengesteld. Wie een Fonds wil, zal het spel politiek moeten spelen omdat zo'n decreet nu eenmaal door de Vlaamse Raad moet worden goedgekeurd en wie een decreet door de Vlaamse Raad wil krijgen, zal een Bestuur moeten samenstellen volgens het cultuurpact. De perfide verzuiling kan niet worden vermeden.

De auteurs die zowat 25 jaar een redelijker verdeling en verhoging van de subsidie en het daarvoor geschikte beleidsinstrument van een Fonds voor de Letteren hebben gewild, hebben de vergissing begaan om hun zaak noch politiek, noch in de media uit te buiten. In de media beschikken zij over een niet onaanzienlijke macht. Voor de politiek hadden zij zich, met abstractie van persoonlijke belangen en frustraties, doelmatiger moeten verenigen.

De literatuur is maar een bordeel voor zover de schrijver dat zelf wil. Ik vind in elk geval dat een schrijver zijn eigen pooier niet mag zijn en daarvoor z'n literaire werk voor vet geld ‘den trottoir’ moet opsturen. Dan wordt het ordinair, gemakkelijk, een allemanshoer. Dat kan niet de enige manier zijn om literatuur aan de man te brengen.

Leonard Beuger
Draak

San Ambrogio

Hij is alleen gelukkig aan het altaar
zegt hij, die stenen tafel van de dood,
dat nauwelijks vermomde graf waaraan het brood
gegeten wordt dat niemand meer kan spijzen.

De doden zullen uit hun krypt niet meer verrijzen,
en vruchteloos herhaalt hij woorden zonder macht
terwijl hij zonder hoop toch op het wonder wacht.

Het is een graf, dat altaar, en geen tafel,
en uit de diepte stijgt geen leven op
dat wervelend opdampt langs de kuiten.
De doden wonen enkel in je kop.

San Giorgio

Kom toch, en wil mijn adeldom bevrijden,
mijn heilige wellust en mijn smart.
Kom, laat de lans in deze wonde glijden
en drijf het zevenvoudig zwaard traag door mijn hart.

Geef het toch toe: we zijn gevangen in het leven
zoals we zijn gevangen in de dood.
Ik draag een dodelijke wonde in mijn schoot.

Beëindig met een felle stoot mijn lijden.
Ik ben het die jou bidt: steek eindelijk raak.
Je kunt onmogelijk dit laatste doeleind
missen - ik ben natuurlijk ook een draak.

San Zeno

Kon hij genezen worden aan een vrouw
hij zou zich elke dag in mij vermeien,
en in mijn armen liggen, tussen mijn dijen,
en uit mijn borsten drinken. Trouw

zou hij blijven om mijn tovermacht.
Maar hij moet denken en verlangen in de nacht
en overdag zijn angst laten betijen.

Zo loopt hij altijd rond door nieuwe kloosters,
met naakte, opgewonden benen in zijn pij
en kan hij eindeloos dezelfde rust niet vinden.
Als hij wist wat hij zocht dan vond hij mij.

Rudy Schellaert
Hijgen heeft er weinig mee te maken

De hoorn lag dicht, wat betekende dat ze weg was. Wat hij had willen zeggen, was niet buiten zijn gedachten gekomen. Hij vroeg zich af, als hij nu zacht fluisterde, of de kans bestond dat ze hem toch nog een beetje hoorde. Maar hij fluisterde niet. Hij verweet zichzelf dat hij niet had geschreeuwd terwijl ze aan de lijn was. Nu was ze weg, misschien voor altijd, misschien was ze er nooit geweest.

Nerveus tipte hij de as van zijn sigaret en staarde in de kaal gemeubileerde kamer. Op de tafel een termoskan met bruine aquarellen onder de tuit, een kop met een bodempje van koude koffie doordrenkt broodkruim, een boterham waarin gebeten was op een bordje, een leeg pakje sigaretten, een krant opengeslagen op de sportbladzijden. Hij luisterde naar de eentonige stilte die in zijn oren druiste als de zee in een holle schelp. Het was dezelfde stilte als na het opnemen van de telefoon: ‘Hallo met Hendrick.’ En dan het intens luisteren naar die ademloze afstand die twee onbekenden scheidt.

Aan de andere kant werd niet geantwoord. Misschien nam de persoon de tijd om binnensmonds de naam Hendrick te herhalen, andermans naam met eigen speeksel natmaken zoals een hond met pis zich een terrein eigen maakt; of werd zijn naam met een pen neergeschreven en werd erover uitgeademd om de inkt voor altijd bij de gedachte aan een ander te laten drogen. De stilte hield aan en Hendrick besefte de spanning die in die woordloze sekonden had gelegen toen een stem zei: ‘'t Is Elke.’ Stilte krijgt haar betekenis door de klanken die haar omklemmen zowel als ze aan diezelfde klanken betekenis geeft.

Maar wie was Elke? De naam kwam hem bekend voor, maar hij trof in zijn geheugen geen gelaat dat hij met die naam kon associëren.

‘Ben jij vanavond ook alleen thuis?’ vroeg ze. Haar stem kroop lijzig uit de hoorn. Het kon niet anders dan dat hij deze vrouw kende: niemand vraagt aan een volslagen onbekende of

hij die avond alleen thuis is.

Het ergerde hem dat hij haar niet herkende. Was ze een vriendin, kollega, buur of oud schoolkameraad? Of was ze een persoon die in zekere mate belangrijk was, zoals een belastings-kontroleur of een invloedrijk lokaal politikus, en was het wenselijk - voordelig? - dat hij beleefd en korrekt, zelfs flemend was? Of was deze onbekende een ondergeschikte, die niet mocht weten dat Hendricks stem om elf uur 's avonds rauw klonk en zijn geest nog verwarder was dan overdag? Kon hij zomaar over het weer, sportuitslagen of ziektes beginnen kletsen, toch zowat de meest vanzelfsprekende gespreksonderwerpen, tegen een vrouw waarvan hij noch haar beroep noch haar gezinssituatie kende, evenmin als hij wist met welke auto ze reed, of ze mooi of lelijk was, of ze van regen of witlof hield. Krenkte hij Elke als hij haar aansprak als een vreemde?

Hij zweeg. Hij wou haar niet krenken, want ze klonk vriendelijk en kwetsbaar. Misschien kon ze het niet aan vanavond alleen te zijn, wou ze met iemand praten, vrijblijvend, om de stilte te verdrijven? Hij herkende zichzelf in haar en daarom wou hij niets miszeggen, want niets is pijnlijker dan zichzelf te kwetsen in een ander. Ook hij was die avond alleen, maar niemand hoefde het te weten, ook Elke niet. Hij had zich altijd al voorgehouden dat alleen-zijn een bewijs van desertie was, maar was er nooit achter gekomen of het de deserteur was die achterliet ofwel of de deserteur lang voordien was achtergelaten.

Ook Elke bleek niet geneigd veel te willen blootgeven. Door de lijn kwam geen woord, niet één klank. Een halve minuut, een minuut - het leek langer - zwegen ze. De stilte ergerde als een defekt hoorapparaat. Beiden dachten intens aan de ander. Elk formuleerde binnensmonds korte, heldere zinnen, en hoopte dat de ander die zinnen uitsprak.

Uiteindelijk was het Hendrick die als eerste zijn woorden ontsloot. Hij zei neutraal en gevoelloos, een schijnbaar toevallig verkreukelen van de stilte: ‘Vertel eens.’

Hij verwachtte geen antwoord, toch zei ze droogweg: ‘Mijn

[advertentie]

poesje is nat.'

Haar stem klonk treurig; of lief? Hij kon het niet uitmaken. Er waren geen ogen die tintelden, geen kuiltjes die een spoor van blijdschap trokken, geen mondhoeken die elk optimisme neerhaalden. Er was enkel de hoorn, kil plastiek dat gladder aanvoelde naarmate zijn handen klammer werden.

Weer zweeg hij, want elk woord kon verkeerd zijn. Misschien wou ze zelfmoord plegen? Als hij nu de hoorn neerlegde, las hij morgen in de krant: 'Elke N. pleegt zelfmoord nadat ze tevergeefs geprobeerd heeft een medemens te bereiken'. Maar wie pleegt zelfmoord omdat haar poesje nat is? Het regende pijpestelen en honderden poezen waren die avond nat. In plaats van wanhopig naar een vreemde te telefoneren, had ze evengoed een handdoek kunnen nemen, het beest droog wrijven, op haar schoot nemen en zachtjes aaien, tot het gelukzalig begon te spinnen.

Ze onderbrak zijn gedachten: 'Hoe zie je eruit?'

Hij bekende dat hij een snor had.

'Heb jij ook je kleren uitgetrokken?'

Ze zei het traag, alsof ze een ritueel beschreef en haar laatste hoop in zijn naaktheid stelde.

'Neen!'

Hij schrok van zijn spontane reaktie. Hij wou het woord terugnemen, een afstand bewaren zolang hij niet wist wie ze was.

Zeurderig, maar zonder schroom fluisterde ze: 'Ik lig op mijn rug op de sofa, helemaal naakt. Hou je van rood haar, volle borsten? Ik wed, als je heel dicht bij de hoorn komt, dat je me kan ruiken.'

Nu wist hij zeker dat ze geen vriendin was, want geen van hen zou zich de moeite getroosten te telefoneren om haar positie op de sofa te beschrijven. Hij wou antwoorden dat hij rechtop stond, volledig gekleed, maar Elke zei onomwonden: 'Wil je mijn kutje horen?'

Zacht geritsel drong in zijn oren. Er volgde een drassig vagelijk geluid en hij zag een hoorn in het niet tussen haar dijen

verdwijnen. Hij wou zijn hoorn neerleggen, als kon hij zich zo van haar losmaken, maar hij bleef luisteren. Een hijgster! Hij had altijd geloofd dat die alleen tegen betaling te horen waren en dat alleen mannen vrouwen gratis lastig vielen.

Viel ze hem lastig, vroeg hij zich af. Eigenlijk niet. Ze maakte hem alleen een beetje beschaamd omdat hij nu een arme voyeur was die zich niet kon losmaken van een vrouw die haar seksualiteit rondstrooide, die mogelijk iedere avond een andere man aan de haak sloeg, een exhibitioniste die haar geslachtsorganen bandeloos om andermans oren slingerde. Het bloed steeg naar zijn wangen maar het schaamrood bleef uit, want ook lager in zijn lichaam stapelde het bloed zich op. Hij hoorde korte ademstootjes als van een zenuwachtige hond. Even dacht hij dat ze zou niezen, maar het kwam niet. Naarmate ze heftiger hijgde, groeide bij hem de overtuiging dat ze een slechte vrouw was, dat ze voor hem een slechte vrouw was. Hij overwoog weer de hoorn in de haak te leggen, maar slaagde er onmiddellijk in allerlei redenen te verzinnen om dit niet te doen: een mens die eenzaam is, mag je niet alleen laten, je wordt er zelf eenzamer van; als je inhaakt voelt ze zich afgewezen, moet ze andere mannen opbellen, die misschien (te) vlug inhaken en haar zo alle plezier ontnemen, haar orgasme uitstellen, en waarom haar dit pleziertje niet gunnen; misschien is ze geen slechte vrouw, maar een doodgewone vrouw met alledaagse hobbies.

‘Heinke, Heinke, ben je er nog?’

Het was een smeekbede, maar hij hoorde enkel dat ze zijn naam verkeerd had verstaan. ‘Heinke’, een naam die zich uitstekend leende tot hijgen.

Bijna had hij geantwoord, maar plots ging het door zijn hoofd dat het misschien kollega's van het werk waren die probeerden een loopje met hem te nemen. Hij zag ze aan de andere kant van de lijn, de verhitte sfeer van het beluisteren van sportreportages op de radio. Vier, drie, misschien slechts twee kollega's; Montague is er zeker bij, foppen is zijn hobby. Hij is het die de telefoonhoorn bij de luidspreker van een platendraaier houdt. De naald hobbelt over een plastieken singel uit

het pornoblad Playfinger, dat Hendrick eergisteren nog in zijn bureaulade zag liggen. Wellustig knijpt Montague in het weke weefsel van een vochtige spons. Nu en dan frommelt hij met zijn vingers in de haren van een harde kleerborstel. Door de telefoonlijn klinkt dit ritmisch combo van schoonmaakprodukten als een geslaagde imitatie.

Ze hebben mijn naam opzettelijk vervormd opdat ik geen argwaan zou koesteren, dacht Hendrick, maar ik loop er niet in, mij zullen ze op kantoor niet belachelijk maken.

'Heinke, ben je er nog?' zei de stem. Er volgde een lange zucht die geen poesjes droger maakte.

Hij durfde niet te antwoorden. Zacht legt hij de hoorn naast het toestel en liep afwezig naar de lege kant van de kamer. Hij nam zijn sigarettenkoker uit de jas die over een stoel hing en haalde er een sigaret en de wegwerpaansteker uit. Zijn duim ritste meermaals langs het getand wieltje voor een vlam uit het gasbekje sprong. Haastig zoog hij vuur in de sigaret. Zijn handen beefden. Hij draaide de kamerthermostaat vier graden hoger, leunde met zijn rug tegen de muur en probeerde door een telefoonlijn in een onbekende wereld te tasten. Was hij er maar zeker van dat het kollega's waren die hem voor de gek wilden houden; of was hij er maar zeker van dat zij het niet waren, dat het een willekeurige vrouw was, een vrouw die hem had gekozen, al was het maar bij toeval.

Het was volkomen stil. De hoorn lag drie meter van hem af, haar gekreun was nauwelijks of niet hoorbaar. In een nevelige kamer met rode velours overgordijnen zag hij haar soepel op een zwartlederen sofa liggen. Haar rug kromt lichtjes, haar borsten deinen op het ritme van haar aanhalige ademhaling. Ze leidt zijn hoofd met beide handen tussen haar opgetrokken dijen, die hoog boven elke begeerte uittorenen, en drukt het tegen haar warme buik, als bij een pasgeboren kind dat niet weet wat hem te wachten staat. Hij duwt zijn schouders tegen haar billen en omklemt haar enkels als om haar te beletten te ontsnappen. Hij aarzelt, maar zijn handen gaan hem voor en strelen onbeschroomd de uitgestrektheid van haar lichaam. Haar huid is

zacht, zachter dan haar lippen en warmer dan haar mond. Zijn tong verliest zich in kussen, zijn lichaam nestelt zich in haar. Ze gilt niet, ze hijgde zelfs niet meer. Hendrick rende naar de telefoon, drukte de hoorn tegen zijn oor, hoorde geritsel, gekraak, stilte. Hij wou nog zeggen: ‘Haak niet in!’, maar de kiestoon overstemde hem.

Met een vinger gleed hij langs de ronding van de kiesschijf als tekende hij een herinnering. Fluisteren of hijgen hielp niet meer, ze was weg. Het regende niet meer. Misschien zou het morgen, volgende week of volgende maand weer regenen, zouden weer poesjes nat zijn. Het gevoel dat hij geblunderd had, verpletterde zijn gedachten. Hij verweet zichzelf dat hij stoïsch gezwegen had, niet in haar spel was opgegaan, haar niet had verteld dat hij geen vriendin had, dat hij alleen en ‘vrij’ was, dat hij in zijn verbeelding met haar wou vrijen. Hij wou niet meer geloven dat kollega's hem te grazen hadden willen nemen. Het was wel degelijk een hijgster geweest. Nee, het was Elke geweest, die verlangde dat iemand bij haar was terwijl ze met haar lichaam speelde. Ze zou, moest terugbellen. Hij legde de hoorn in de haak als gaf hij zichzelf nog een kans. Hij stak opnieuw een sigaret aan, perste een kop koffie uit de thermos, zette de radio aan en luisterde naar de telefoon. Hij zette de radio weer af. De telefoon gaf geen kik. Hendrick ijsbeerde door de kamer. Hij was bloednerveus. Hij wou weten wie ze was. Het kon toch niet dat een vrouw zomaar bij een man inbrak, zijn geest penetreerde met wulpse visioenen, en dan verdween, hem zonder verweer achterlatend met talloze vragen en een onmachtig verlangen. Het kon niet voorbij zijn. Hij wou met haar praten, zich verontschuldigen voor zijn zwijgen. Hij wou met haar vrijen.

Hij ging zitten, als kon zo'n eenvoudige handeling hem tot bedaren brengen. Hij zag haar op de rug liggen, rood krullend haar, de zware borsten dreven sloom van haar af. Ze had geen gelaat als ze hem over haar lichaam haalde en hem op de mond kuste. Hij drukte zich tegen haar, verborg zich in haar, pro-

beerde zo zichzelf te ontkennen. Met telefoondraden bond ze zijn lijf en zijn verbeelding. Hij maakte zich los, kwam van de sofa en liep naar de telefoon.

Hij begreep dat ze zomaar een willekeurig nummer had gedraaid en dat de kans dat ze toevallig nog eens zijn nummer draaide te verwaarlozen was. Er bleef niets anders dan haar zelf te zoeken. Traag, als wist hij dat het verloren moeite was, draaide hij een nummer.

Er werd opgenomen en aarzelend vroeg Hendrick: ‘Bij de inlichtingsdienst van de telefoonmaatschappij?’

‘Ja.’

‘Meneer, is het mogelijk het nummer te krijgen van iemand die me zoëven heeft opgebeld?’

‘Nee, dat is niet mogelijk,’ zei een vlakke stem die heel anders klonk dan Elkes stem.

‘Onmogelijk?’ herhaalde Hendrick. Hij had het verwacht maar toch kwam het hard aan.

De RTT-beambte bleek zijn ontgoocheling te bemerken: ‘'t Spijt me maar het kan niet.’

‘Ook niet als ik het schriftelijk aanvraag, met precieze bepaling van dag en uur?’

‘Zelfs dan niet. Enkel als U het vooraf aanvraagt, kan het in uitzonderlijke gevallen.’

‘Bedankt.’

Het was half twaalf. De termoskan was leeg en dorst dreef hem naar de keuken om een slok water. Hij besloot onmiddellijk in bed te kruipen zodat hij haar kon vergeten. Maar in zijn bed woelden allerlei vrouwen die hij nooit eerder had gezien. Ze waren blond en zwart, de een al mooier dan de andere. Ze geurden naar sandelhout en lieten hem proeven van bavaroises met viooltjes en framboos. Ze verdrongen elkaar en vlochten hun lijven om hem heen. Hun borsten kleurden zijn beschaamde wangen, hun blikken betastten zijn omwikkelde geheimen, hun dijen omknelden zijn lenden en hun vochtige lippen wrongen zich om zijn glimmende huid. Het was overheerlijk. Er waren tien, twintig vrouwen. Ze hadden tintelende handen, dezelfde

temerige stemmen. Maar ze waren niet blond of zwart, ze waren niet mooi. Ze droegen zwarte netkousen, laarzen met staalharde hakken, lederen maskers, onmetelijke dildo's. Ze wierpen hem op zijn buik, persten hem met hun vege lijven tegen de matras. Zijn voeten werden vastgekluisterd aan de stijlen van het metalen ziekenhuisbed, zijn handen geboeid. Er waren tien, twintig vrouwen. Ze geselden zijn rug, scheurden zijn billen uit elkaar. Pijn huilde in elke spier. Hij zag nog enkel een rode wonde, een vagina die hem opslokte en weer uitspuwde.

Het gehuil van de wekker klonk als de stoomfluit van een cruise-schip waarop een salsa-orkest zich uit de naad speelde. Badend in het zweet bevrijdde hij zich uit de nachtmerrie. De duisternis leunde nog tegen het raam van de slaapkamer. Hij had geen zin langer tussen de klamme lakens te blijven. Zonder ochtenderektie, maar met een houten hoofd stapte hij uit bed. Hij voelde zich ellendig. De ochtend was een onzichtbare mist die elke beweging vertraagde. Het geroosterd brood met kaas smaakte droog als altijd. Hij morste koude koffie op zijn pyama, vond geen proper hemd in de kast en kroop terug in bed. Hij wou niet naar kantoor: naar Montague, die over de middag smakkend de sandwiches wegwerkte die zijn vrouw voor hem klaarmaakte, naar kantoorklerk Richard, die zich met de sekretaresse afjakkerde op een ritme dat voor de openbare dienst uitzonderlijk was, naar Margaret, die na elke zin die ze tikte nog maar eens haar aanstaande uitzet en de bijhorende echtgenoot tot in de kleinste details beschreef - een echtgenoot die overigens kort na het voltrekken van het huwelijk zou overlijden. Hendrick wou niet naar die ergerlijke kollega's, die het alsmaar over een ander hadden: een partner, een echtgenoot, een minnares, een liefje. Hij meldde zich telefonisch ziek.

De hele dag bleef hij in bed, wroetend tussen beelden die slechts als fiktie werkelijkheid waren. Het ene moment was Elke voor hem een beschimmelde diepvrieskip, lelijk in al haar delen, geen muurbloempje maar verkleurd behang. Misschien had ze één keer in haar leven het lef gehad een Playgirl te kopen en werd dat ene exemplaar nu nog steeds in naakte stilte gekoes-

terd. De foto's van de stoere torso's waren ondertussen lichtjes verfrommeld, als waren de mannen zelf ouder geworden. Met die mannen deed ze het nog altijd een paar keer per week en ze telefoneerde dan naar om het even welke bink om klank bij het beeld te hebben. Maar Hendrick wist dat het niet alleen gedrochtelijke en verlopen mannen zijn die vrouwen verkrachten, integendeel, en zo ook was Elke mogelijk een doordeweekse vrouw, die dacht zoals de meesten en er uitzag zoals Hendrick zich een normale vrouw voorstelde: borsten niet te klein, benen niet te harig, geen pruilmondje, geen sinaasappelvel, geen wratten. Voortdurend kantelde Hendrick van de ene ‘misschien’ in de andere. Terwijl hij haar in gedachten kon aanraken, bleef ze aldoor een vreemde. Zoals elke aantrekkelijke vrouw voor hem altijd een vreemde was gebleven.

Hij was wellicht die avond niet uit bed gekomen, was het niet dat hij door kennissen uitgenodigd was voor een dia-projektie. Orson en Viola waren een niet-getrouwd koppel dat driemaal

per jaar op reis ging langs de onverschillige wegwijzers die massa's over dezelfde banen van verveling loodsten. Blijkbaar was het voornaamste doel van hun reizen het nemen van dia's om ze achteraf op avondjes over een scherm en bevoorrechte genodigden uit te smeren. Hendrick werd altijd met een uitnodiging ‘vereerd’, samen met een drietal koppels. Zelden beleefde hij aan die avondjes plezier, maar hij ging er onveranderlijk naartoe omdat hij vreesde bij een volgende beurt uit de boot te vallen als hij eenmaal een uitnodiging afsloeg. Bovendien had hij te weinig kennissen om ze te veronachtzamen. Hij hoopte dat een avondje uit hem de nodige afleiding zou brengen en hem de telefoonvrouw een paar uren liet vergeten. Hij wou niet meer aan haar denken; hij wou iets doen, om het even wat, naar dia's gapen leek hem nu best geschikt.

Hij bleef in bed tot het daglicht het voor bekeken hield en de duisternis de schaduwen opslokte. Moeizaam sleepte hij zich naar de badkamer en knipte het licht boven het toiletkastje aan. In de spiegel zag hij een gelaat waar hij niet van hield. Ondanks een dag platte rust zag hij er moe uit: lippen gesprongen, huidporiën wijd open, ogen ondersteund door wallen. Hij begreep waarom geen vrouw hem aantrekkelijk vond. Soms had wel eens iemand beweerd dat hij er niet onaardig uitzag, maar Hendrick overtuigde zichzelf ervan dat het altijd onbelangrijke personen waren geweest die dat zeiden en veelal brildragers. Waarom toch daarover piekeren? Waarom kon hij haar niet uit zijn gedachten zetten. Na een half uur weken in bad trok hij kleren aan die hij zelden droeg, schoor zich, nam een geblutste appel uit de fruitmand en vertrok.

Hij kwam net op tijd voor Viola's eerste rondgang met toost en nootjes en was de deur weer uit lang voor het moment waarop van de genodigden verwacht wordt dat ze zeggen wat een ‘leuke avond’ het is. Kort na de laatste dia, waarop twee schoonmaaksters die er gezonder uitzagen dan een gemiddelde toerist, poseerden op de trappen van het o-zo-leuke hotelletje, vertrok Hendrick. Hij beweerde dat hij nog een telefoontje verwachtte.

Gisteren had ze om elf uur gebeld, waarom vandaag niet opnieuw? Misschien vleide ze zich weer naakt neer op de sofa? Hij had maar zijn ogen te sluiten om te zien hoe de zijige panden van de kamerjas van haar afgleden, haar rozerode nagels cirkelden om haar opgerichte tepels, maakten ze het hof. Hij rook de warmte van haar buik. Haar navel vernauwde de nacht tot niet meer dan zij tweeën. Aan de binnenkant van haar dijen donzige blonde haartjes, als helm op een strand dat zacht glooide naar een heuvel. Ze aaide zijn bilnaad en een koortsig verlangen explodeerde in zijn buik. Zijn vingers verdwaalden in de verlokkelijke diepten van haar kroeshaar. Het schokkende bekken draafde met zijn begeerte tot diep in haar. Hij had maar de ogen te sluiten, maar te midden van dit 'gezellige avondje' deed hij het niet, zoals hij ook nauwelijks een woord had gezegd toen hij Elke werkelijk aan de lijn had.

Terwijl hij de kamer uitliep, zag hij hoe Henry en Katrien, een getrouwd stel, elkaar kusten. Dat herinnerde hij zich toen hem op een volgende dia-avond werd gezegd dat ze uiteen waren.

Viola liet hem uit en gaf hem in de hal een kus op zijn wang, bijna zonder hem aan te raken, alsof ze bang was hem pijn te doen. Ze zei: 'Braaf zijn hé.'

Hij reed als een bezetene naar huis en om elf uur stond hij in zijn lege woonkamer. Hij kontroleerde of de hoorn goed op de haak lag, trok zijn jas en das uit en ging op de sofa liggen.

Hij wist dat de kans dat ze belde zo goed als onbestaande was, maar hij beschouwde het als zijn plicht, om te waken bij de telefoon. Eindeloos wachten om te voorkomen dat hij zich achteraf schuldig voelde. Minuut na minuut gleed voorbij, en telkens vergleed een stukje hoop dat ze toch nog opbelde. Een kwartier leek een eeuwigheid, maar was te kort omdat het een kwartier was waarin de telefoon niet had gerinkeld.

Het was twee uur. Hij ging rechtop zitten en duwde een laatste sigaret uit in een volle asbak. Misschien had ze vanavond niet getelefoneerd omdat er iemand bij haar was, ze moest werken of zaterdag haar vaste uitgaansavond was? Maar met

wie ging ze uit? Had ze een vaste vriend en waren de telefoontjes slechts een obscene hobby? Misschien had ze vanavond geen zin in seks? Misschien had ze zijn nummer niet? Wellicht dacht ze helemaal niet aan Heinke, had ze een andere man aan de lijn, iemand die niet twijfelde, die zijn lichaam naast de telefoon uitstrekte en haar bevredigde zonder haar aan te raken.

Hij had zijn kleren uitgetrokken en leunde naakt tegen de vensterdeur. Hij projekteerde zijn fantasieën op de schimmen van de nacht die over de kale velden achter zijn huis lagen. Hij spreidde zijn armen en benen en drukte zijn huid tegen het kille glas. De koude sneed door zijn lichaam. Zijn lippen kusten het glas dat voor zijn ogen ongrijpbaar werd. Net als Elke, naar wie hij meer dan naar elke vrouw verlangde, die hij alles wou geven, aan wie hij geen eisen zou stellen, voor wie hij zeer lief, de beste man in de wereld wou zijn: het was makkelijk, deze simpele voornemens en beloften, want hij geloofde er niet meer in haar ooit nog te ontmoeten. Hij sloot zijn ogen en stak een kille geweerloop in haar wakke kutspleet en haalde de trekker over; hij genoot van de elastische weerstand in de trekker, het onderwerpen van een weerbarstig lichaam. Hij opende zijn ogen en keek in de duisternis: daarbuiten was geen wereld meer.

Hoewel hij besefte dat ze niet zou telefoneren, legde hij zich ook de volgende avonden kamerarrest op. Maar Elke had Heinke blijkbaar niet nodig: ze belde niet en liet hem elke nacht alleen in een overbevolkt bed met eenzame dromen.

Twee weken na haar telefoontje, door in een krant te bladeren, dacht hij een manier gevonden te hebben om haar alsnog te bereiken. Hij schreef, doorstreepte en herbegon, tot hij uiteindelijk de volgende tekst overhield:

> ‘Elke, je hebt op vrijd 3/4 nr Heinke
> getel (23u) Bel aub trg, antwoord zeker
> Heb je telnr niet, schrijf bur. blad.’

Hij twijfelde of het niet beter was zijn telefoonnummer en

adres te vermelden, maar hij deed het niet. Als kollega's het adres in de krant onder ogen kregen, zou hij weken het mikpunt van hun spot zijn. Kontaktadvertenties lezen is bovendien een hobby van mannen en links of rechts liep er wel één rond die het leuk zou vinden hem een paar avonden lastig te vallen met een hijgende stem. Misschien kreeg hij zelfs hoeren aan de lijn die zouden proberen hun vlees aan de man te krijgen.

Hij stuurde de advertenties naar alle lokale kranten en een drietal tijdschriften die opgesmukt waren met foto's van naakte vrouwen. De daarop volgende weken prijkte zijn boodschap tussen de aanbiedingen van allermooiste wonderboys, goed gekonserveerde grijsaards, gehuwde heren zonder echtelijke verplichtingen, groot geschapen maar onderdanige slaven, strenge maar begrijpende meesters, koppels die willen ontdubbelen, hoeren met meer vrije tijd dan hen lief was.

De hoop Elke terug te horen, laaide weer in hem op. Als ze hem een brief schreef waarin ze haar adres vermeldde, zou hij naar haar huis rijden en verdekt wachten tot ze buitenkwam. Als ze hem zag, zou ze denken dat hij een toevallige voorbijganger was; niet een gluurder, die de contouren van haar lijf over de zorgvuldig opgebouwde illusie van een beeldige vrouw schoof. Als de lijnen mooi samenvielen, zou hij haar een brief schrijven en een afspraak maken.

Zijn verbeelding holde weken voor hem uit. Hij dacht in termen van bezit, wentelde zich in verwachtingen. liet haar al eens eten klaarmaken, blies haar als een plastieken sekspop op zonder te doorzien dat ze zou uiteenspatten als ze lucht kreeg van zijn gedachten. Talloze malen was Elke in zijn armen klaargekomen, maar ze kwam geen stap dichter. Iedere dag wachtte hij in spanning op de postbode, maar zijn brievenbus bleef leeg. Elke avond wachtte hij tevergeefs naast de telefoon, maar het bleef ijzig stil, een stilte zo diep dat ze pijn deed.

Uiteindelijk plaatste hij een nieuwe advertentie. Het was geen daad van wanhoop, hij deed het gelaten. Hij kon er niet onderuit, zonder meer. Mogelijk had ze het lef niet een brief te schrijven; daarom nam hij nogmaals zelf het initiatief.

‘Elke, je hebt op vrijd 3/4 nr Heinke
getel (23u). Ik wil je zien. Kom op 29/5
nr café De Zwijmel, 23u. Ik zal er zijn.

Ook nu twijfelde hij: een andere dag, een ander uur. Tenslotte hield hij het bij vrijdag, is het niet de dag van Venus, en elf uur 's avonds, het uur waarop zij hem had gebeld. Ze zouden elkaar ongetwijfeld herkennen: rood haar en volle borsten, zij wist dat hij een snor had.

Om kwart na tien stond hij op straat. Hij had besloten te voet te gaan, dan kon zij hem naar huis brengen en kon hij haar binnenvragen voor een laatste drankje. De Zwijmel was slechts een kwartier lopen en daarom maakte hij een omweg langs het parkje met de eendenvijver en het kiosk. Het miezelde en voorbijgangers liepen gebogen als wou elkeen verbergen wat hij die avond van plan was.

Hendrick liep langs het met schildersverdriet afgezoomde park. Een jong koppel zat op een toeschouwersbank nabij het

kiosk onder een paraplu te vrijen. In het licht van een lantaarn zag Hendrick hoe de jongen zich naar zijn vriendinnetje toeboog, zijn lippen aan haar oorlel nipten, hij met een geknakte pols zijn hand in haar bloes dreef. Hendrick vertraagde zijn tred, liep bijna ter plaatse, of stapte in een andere wereld. Hij zag, of wist hoe hij kon zien dat de hand om haar jonge en stevige borsten maalde. Elke had zware borsten, die warm uitdreven als hij haar beha loshaakte, die hij op de handen kon dragen. De jongen leunde tegen het meisje aan, kuste haar, het hoofd schuin als dronk hij van een bron. De kus verzegelde hun monden, maakte hen stom. Zo is de liefde van pubers, dacht Hendrick. Het meisje kantelde schuin tegen de leuning achterover. Haar naakte benen weken daarbij traag uiteen en de hand gleed nu langs de dijen in de duisternis onder haar rok. Een drassige modderbrei zoog zich om Hendricks voet. Door naar het koppel te staren, was hij in een plas verdwaald. Bruinvieze spatten op zijn schoenen doorstreepten het minutenlange poetsen. Met een zakdoek probeerde hij ze weer proper te krijgen, waardoor de glans helemaal verdween. Hij mikte de zakdoek in een lage vlierstruik. De zakdoek bleef hangen als een scherm van witte bloemen. Hendrick keek om naar het koppel, even weer toeschouwer: de paraplu lag over de leuning gekanteld en benam hem grotendeels het zicht. Waarom gaan ze niet in de kiosk liggen, dan zijn ze tenminste uit deze motregen. Als hij bij het meisje was geweest, had hij het haar zeker voorgesteld. Hij keek op zijn horloge en nam nu de kortste weg naar De Zwijmel.

Na het park volgde hij de kade langs de grauwe rivier, die hij altijd al vervuild had geweten; tot aan de brug, die hij overstak. Zo kwam hij op de lange laan, waar op het einde De Zwijmel was. Het natte zwarte asfaltdek was een beek van kronkelende lichtreflekties die traag voorbijdreef naarmate Hendrick door de straat stapte. Er liepen weinig mensen; was de straat speciaal voor hem ontruimd? Hij vond de gedachte grappig. Hij duwde zijn handen in zijn zakken en hield zo zijn jas strakker dicht. Hopelijk haalde de regen zijn haar niet in de

war. Voor het uitstalraam van een gesloten bloemenwinkel bleef hij staan: tulpen, margrieten, orchideeën, fresia's. Hij kreeg ontzettend veel zin om een bos rode rozen voor haar mee te nemen, niet als een poging om haar gunstig te stemmen of te verleiden, maar als een blijk van bondgenootschap: zaten ze niet beiden in hetzelfde schuitje.

Terwijl hij voor die winkel stond waar nu geen bloemen konden worden gekocht, kwam ze achter hem voorbij. Eerst zag hij haar niet. Er waren enkel de hakken op de straatstenen, als trage castagnetten, die haar aankondigden en nu van hem wegliepen. Hij keek haar na: rood krullend haar, brede heupen in een nauwsluitende rok, hoge hakken en smalle enkels. Het was vijf voor elf en ze liep in de richting van De Zwijmel: zij was het. Uit blijdschap had hij onmiddellijk tot bij haar willen lopen, maar er was de angst, niet zozeer omdat zij misschien een wildvreemde vrouw was, maar hij was bang niet te weten wat hij tegen haar moest zeggen.

Hendrick vergat de bloemen en ging haar achterna. Hij liep op dezelfde manier als daareven maar dacht nu dat hij dit onopvallend deed. Ze stapte tien meter voor hem uit. De straat was een dekor dat er alleen omwille van haar was, en Hendrick was een bevoorrecht toeschouwer, nu niet meer alleen van zijn eigen fantasieën. Het ergerde hem dat ze voor hem liep: zij zou eerder in het café zijn en dan was het aan hem om op haar toe te stappen en bij haar te gaan zitten. Omgekeerd leek hem makkelijker en hij stak hollend de straat over en zou proberen haar ongemerkt aan de overkant voorbij te steken.

Toen Hendrick bijna op gelijke hoogte was, kwam hij vanachter de hoek van een uitspringend huis als een brok duisternis die plots de vorm van een aanvaller aannam. Perplex zag Hendrick hoe de man zonder geluid op haar toesprong. Ze reageerde vooreerst niet, als geloofde ze niet dat hij het op haar begrepen had. Zijn hand omklemde het lange lint van haar handtas en hij begon reeds terug te rennen naar de anonimiteit van de nachtelijke straat. Elkes lichaam spande zich als een boog, beide armen sloeg ze door de regen naar zich toe, ze

omklemde haar handtas, liep twee stappen met haar belager mee. Onwetend aan het raam zittende reizigers van een voorbijrijdende bus schoven zich als een filmrol tussen Hendrick en de scène. De bus reed te traag, de onderbreking duurde te lang. Achter de bus rende Hendrick de straat over. Hij zag hoe de handtas scheurde tussen Elke en de dief in en hen als het ware meteen van elkaar losscheurde; de aanvaller nam de benen. Toen Hendrick bij haar kwam, was hij reeds achter de schermen van de nacht verdwenen.

Ze zat gehurkt tussen spullen die verspreid op de grond lagen: een gouden lipstick, een lederen agenda, en tampons, die ze eerst van al wegborg in wat overbleef van haar handtas. Ze keek naar zijn beslijkte schoenen en richtte haar blik vervolgens op. Haar ogen waren grijs, blauw aangezet als de uitslaande vlerken van een zwaluw. Ze keek naar zijn snor, netjes bijgeknipt, en hij meende te merken dat ze schrok, heel even, een lichte verwarring als werd ze betrapt.

‘Kan ik helpen?’ vroeg hij. Zijn stem klonk onzeker.

‘Het gaat, dank je. Hij heeft ze niet te pakken gekregen.’

Haar stem klonk anders, maar telefoonlijnen verdoezelen zoveel.

Hij hurkte naast haar en hielp haar weggerolde muntstukken bijeen te rapen.

‘Een mens is alleen thuis veilig.’

‘Inderdaad.’

Hij rook haar parfum en raapte alleen op wat dicht bij haar lag. Hij wou haar vragen of ze op weg was naar De Zwijmel, maar wat als ze niet op weg was naar hun afspraak. Hij wou dat alle onzekerheid en beschroomde toenaderingspogingen voorbij waren, dat hij haar in zijn armen kon nemen.

Een sleutelbos verdween als laatste in de handtas, die ze tegen zich aan moest klemmen opdat niet alles er weer uittuimelde. Beiden kwamen ze recht en bleven tegenover elkaar staan, zoals partners bij het einde van een dans, wachtend tot een nieuw lied wordt ingezet dat als ekskuus geldt om elkaar weer aan te raken en te fluisteren. Waarom niet gevraagd of ze

niet iets wou drinken in De Zwijmel, dacht hij toen ze hem nogmaals had bedankt en van hem wegwandelde. Ze keek even om en hij was ervan overtuigd dat ze keek om zich ervan te vergewissen of hij haar volgde. Aan het eind van de straat was de flitsende reklame van De Zwijmel een knipoog.

Hij liep in tegengestelde richting terug: hij kon niet onmiddellijk achter haar aan gaan, dan had hij maar met haar moeten meelopen. Bij het parkje was het verliefde koppel verdwenen en het regende niet meer. Hendrick ging op de droog gebleven bank zitten.

Kwart na elf kwam hij De Zwijmel binnen, vijf minuten later dan hij had gewild. Ze was er niet. Hij bestelde een rode porto en ging aan een tafeltje zitten waar hij het hele café kon overschouwen. Hij dronk traag, als kon hij zo de tijd zelf vertragen en blijven hopen.

Hij was niet de man op wie Elke haar leven lang had gewacht. Wie zou er ook wachten op een stumperd die masturbeert met in gedachten een lichaam zo mooi dat hij het nooit zou durven aanraken, een sukkelaar die er best de telefoon als een tijdelijk kondoom had willen bijnemen.

Het was twaalf uur, hij stond in de perfekt schoongemaakte kamer. Buiten sloop de stilte de duisternis achterna. Hij nam het telefoonboek en liep de lijst van abonnees af: AA Bonix, AAB, Aarks Sjen, Aarksberg V, Aarksberg Z, Aarten K, Abbaquor, Abbelaar D, Abbelaus S, ABC, ABE, Abeels E. Elke Abeels?

Zijn vinger boorde zich zeven maal in een gaatje van de kiesschijf en hij hoorde bijna onmiddellijk: ‘Bij Abeels.’

Hij aarzelde. Vroeg toch: ‘Is Elke daár’

‘Nee meneer. 't Is Edouard. Ik woon hier alleen.’

‘Dan heb ik het verkeerde nummer.’

Abel Anne, Abel K, Abeloos W, Abrar T, Absolon Teun, ABTT, Acacar E.

Er werd niet opgenomen.

Accel P, Acceur M, Acceur R, Adanas E.

‘Hallo.’

‘Ben ik verbonden met Adanas?’

‘Ja.’

‘Is Elke daar?’

‘Nee.’ De hoorn werd dichtgegooid.

Kwart na twaalf, hij was twee bladzijden ver. Hij had mensen uit hun bed gebeld, anderen had hij gewekt voor hun beeldbuis. Sommigen waren vriendelijk, de meeste menselijk.

Hij besloot een laatste keer te proberen, die avond. Hij sloeg het telefoonboek open op een willekeurige bladzijde. Met zijn wijsvinger gleed hij over de kolom met namen, tot hij bij een voornaam kwam die met de letter ‘E’ begon.

Een jonge vrouw nam op: ‘Bij Williams.’

‘Is het bij Elke alsjeblieft?’

‘Nee, 't is Rosalind.’

Even was het stil. Dan zei hij: ‘'t Is Heinke. Ben jij ook alleen vanavond?’

Hij legde de hoorn neer.

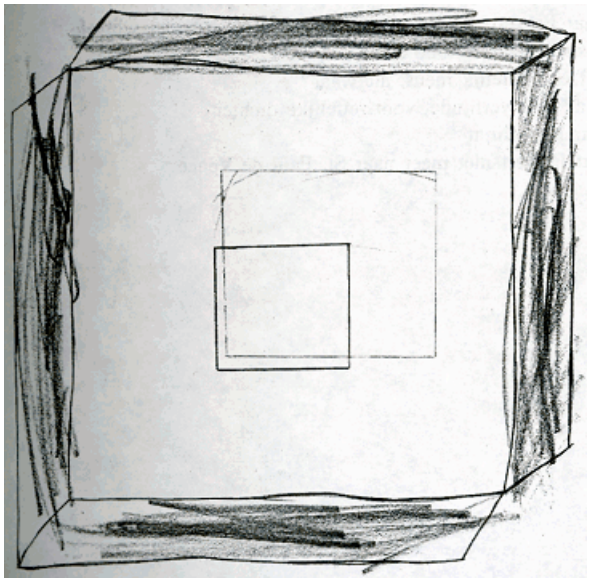

Lijima Koichi
St. Paul de Vence

vertaling: Carla Aerts

Op de top van een heuvel in St. Paul de Vence
praat je nu met een dame
over Jacques Prévert
zij wou dat Prévert
goede gedichten schreef
& probeerde hem fijn Japans papier te geven
maar Prévert zei dat hij gedichten op toiletpapier schreef
& sloeg haar aanbod af
wat een hatelijk mens, nietwaar?
maar zo'n verfijnde, voortreffelijke dichter
naar het schijnt
gaat Prévert niet meer naar St. Paul de Vence

Guido de Bruyn
De tragiek van de materie

Zeven dialogen tussen een schilder en zijn vriend

Voor H.

1

- Dom zijn we niet.
  - Jij toch niet.
  - Erg slim zijn we ook niet.
  - Jij toch niet.

2.

- Hoe vin je 't?
  - OK. OK.
  - Niet te wild?
  - Welnee. Er is niets TE aan.
  - Gewoon OK?
  - Ja, zoals een hamburger. Als hij niet te vet is, of te droog. Gewoon OK.
  - Dank je. Je vergelijkt mijn kunst met een ordinair consumptieartikel.
  - Een kompliment, toch?
  - OK. OK.
  - Sans rancune, maar je vroeg toch mijn idee?
  - Jawel, maar die spot van jou, soms...
  - Overdrijf ik dan? Ga ik te ver?
  - Soms wel ja.
  - Dat komt omdat ik zelf niet kan schilderen, snap je. Ik ben jaloers.
  - Op mijn werk?
  - Desnoods.

3 Een maand later

- Recht voor de raap! Hoe vind je mijn laatste werk?
  - O, ga je dan toch stoppen?

- Nee, integendeel. Ik ben juist op de goeie weg, vind je niet?
- (...) 't Is groot, he?
- Ja, ik werk graag groot, tegenwoordig.
- Ik bedoel: je bent een schilder van formaat.
- Dank je. Dank je.
- Je kan er niet naast kijken.
- Wel euh... haha!
- En toch heeft het iets dat... iets... iets...
- Zeg het, zeg het!
- Het heeft iets dat tegelijk afstoot en een pietsie aantrekt. Jaja. Wel degelijk.
- Iets dubbelzinnigs, bedoel je.
- Iets tweeslachtigs.
- Mossel noch vis?
- Mossel EN vis.
- Je houdt er dus niet van.
- Dat heb ik niet gezegd.
- Je vindt het rommel, geef maar toe. Ik kan best wat kritiek hebben, hoor.
- Wel, ‘rommel’ is zo'n vaag woord.
- Gewoon ‘slecht’, dan?
- Ook dát bedoel ik niet precies.
- Hoe slecht dan?
- Hoe slecht is slecht, he.
- Leg 'ns uit. Je zei dat het je tegelijk afstootte en aantrok. Wat..
- Ik heb gezegd: een ‘pietsie’ aantrok!
- Goed. Wat trekt je dan een ‘pietsie’ aan, bijvoorbeeld?
- Laat ik beginnen met wat me afstoot.
- Ik luister.
- Het is ... bizar.
- Bizar. Zo zonder meer: bizar?
- En wat me tegelijk een pietsie aantrekt is dat het bizar is.
- Dat begrijp ik niet.
- Logisch. Jij bent maar een schilder. Ik verwacht niet dat jij daar over nadenkt.
- Toch, toch. In bed. Dikwijls. Dan komen de twijfels, zie je.
- Dan pas?
- Je bent een ploert.
- Dank je. Heb je al een titel voor dit konterfeitsel?
- Wel... ‘BIZARRE KOMPOSITIE’, om jou 'n plezier te doen!
- Doe mij vooral geen plezier. Noem het ‘MOSSEL EN VIS’.
- Is dat niet te concreet?
- Je hebt gelijk, noem het: ‘MIJMERING BIJ MOSSEL EN VIS’

en verdubbel de prijs.
- 't Is al verkocht.
- Jammer.
- Dat meen je niet.
- Nee.
- Je bent tenminste eerlijk.
- Ach, weet je. Dit soort werk schreeuwt om eerlijke kritiek.
- En toch laat ik me niet beïnvloeden, door niets of niemand.
- Zoveel is duidelijk.
- Een kunstenaar moet sterk zijn. Zelfzeker!
- (geeuwt)
- Verveel ik je?
- Nee, ik keek naar je werk.
- Je kan er niet naast kijken, he? (lacht)
- Nee, we staan er recht voor. Kom, laat ons iets gaan drinken
- Op de kunst?
- Laat ons zeggen: op de kunst van de kritiek.

4 Een week later

- Ik heb iets totaal nieuws Je MOET komen kijken!
- Een schilderij?
- Ja en nee. Een ‘object met olieverf’ en ik heb ideeën zat om een hele reeks te maken.
- Moedig. Maar onder ons: een schilderij is toch ALTIJD een ‘object met olieverf’?
- Ja, maar ik wil van die brave rechthoek met kanvas af, snap je? Je MOET komen kijken.
- Goed, ik kom.

(...)

- En?
- Ik sta paf.
- Aha.
- Sprakeloos, hoe zeg je dat.
- Flabbergasted.
- Is dat de titel?
- Nee, dat is hoe jij je nu voelt en hoe ik mij voelde onmiddellijk NA het concept.
- Belabberd?
- Flabbergasted jongen, en vertel op. Wat denk je?
- Ik DENK hier niet bij, ik VOEL veeleer iets...
- Aha. Kunst en emotie. De oude band hersteld!
- Ik voel dat hier iets gaande is.
- Ga door.
- Ik voel dat, nee, ik ruik dat het gas in de keuken openstaat.

© Benoît ‘Scrabbelen in de herfst’
‘*Nu moet je goed luisteren naar de volgende twee prachtige verzen.*’

© Benoît ‘Scrabbelen in de herfst’
‘De Toverberg’ van Thomas Mann had hem diep aangegrepen.

© Benoît ‘Scrabbelen in de herfst’
Voor vier uur dertig 's morgens wordt mijn vrouw nooit ongerust.

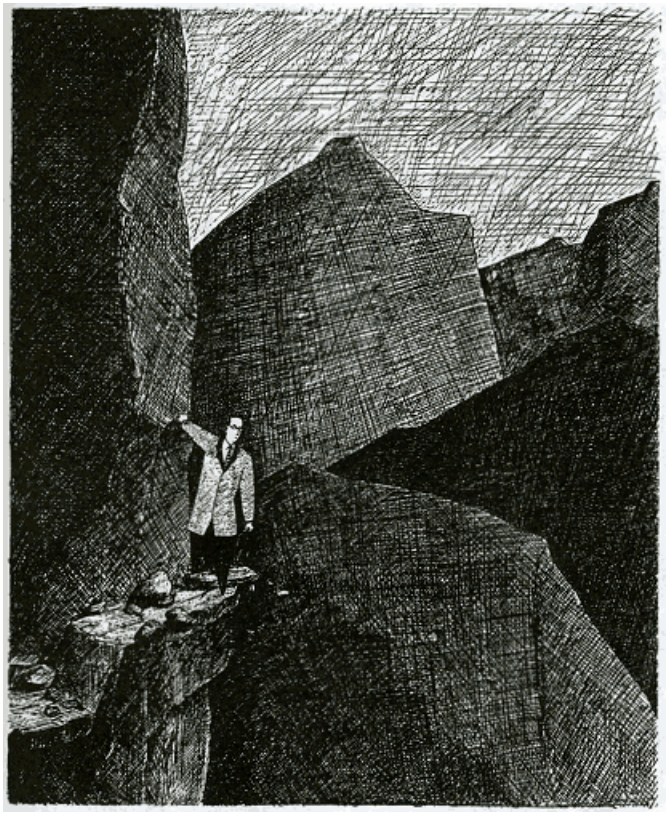

© Benoît ‘Scrabbelen in de herfst’
Ondanks het feit dat mijnheer B. Van Gheluwe in Parijs werkte, bleef bij op de buiten wonen.

- Flauw zeg. (...) Je vindt het weer helemaal niks, he.
- Wel...
- Die kleuren. Zeg daar tenminste iets over. Hier, dat fluorescerend oranje.
- Akkoord. Het oranje fluoresceert.
- Je moet het toch maar maken, he?
- Je moet het durven.
- Eindelijk. Je begint het te snappen. Ik DURF, zie je. Eindelijk ben ik los van die steriele rechthoek.
- En toch.
- Wat: en toch?
- Het lijkt nu op een doek dat tijdens het vervoer beschadigd werd.
- Goed. Als jij dat vindt, En wat dan nog? Kwetsbaarheid is juist een kwaliteit van kunst. Zo'n gek die in de NACHT-WACHT van Rembrandt snijdt, bijvoorbeeld.
- Ja, maar dat wordt dan ook hersteld. Dit doek van jou lijkt beschadigd én onherstelbaar.
- Hoe bedoel je?
- Als het nergens op lijkt, hoe kan je 't dan herstellen?
- Ik WIL ook niet dat het ergens op lijkt, dat weet je al lang - je kritiek wordt voorspelbaar, vriend.
- Dat is oirbaar. IK hoef niet origineel te zijn, ik sta aan de wal. Bij JOU ligt de bal.
- En je vindt dus dat ik altijd hetzelfde balletje trap?
- Nee, dit is anders. Moedig, zei ik aan de telefoon.
- Wil je mijn titel niet weten?
- Mag ik raden?
- Nee, niet raden. Je tong is veel te scherp, je kwetst mij voortdurend, weet je dat.
- Sorry, maar dat is toch onze afspraak: dat ik er hard tegenaan ga. Ik wil je helpen, tenslotte.
- Al goed, al goed. Ik zal je de titel verklappen, maar we spreken af: je reageert onmiddellijk met ‘PRIMA’ of ‘ROT’. Akkoord?
- Akkoord.
- Daar gaat ie. Dit eerste object met olieverf heet: ‘DE TRAGIEK VAN DE MATERIE’.
- (..) Prima.

5 Drie maanden later

- Droef hoor.
- Ja, ik heb er lang over gedaan, over dit.
- Van een droefheid die als een zwakke lamp in de ziel blijft branden.
- Mooi uitgedrukt. Ben jij ineens poëtisch zeg.
- Dankzij dit werk, je maakt grote sprongen voorwaarts, kameraad.
- Achterwaarts. Dit is een remake van een soort Hollands landschap uit de 17de eeuw, maar op z'n kop gezet.
- Daarom dus. Droef.
- Misschien blijf ik zo wel doorgaan. Wat denk je?
- Als dat het pad is dat je leidt naar het absolute, vooruit dan maar.
- Hola. Nu word je ook nog diepzinnig. Waar is je rauwe spot van vroeger?
- Kwijt. Je hebt mij niet meer nodig. Jouw penseel heeft mijn tong verlamd.
- Allez toe.
- Ik meen het. Ik wil dit werk van jou kopen.
- KOPEN?
- Hoeveel moet je d'r voor hebben?
- Over m'n lijk. Ik schenk het je nog liever. Dit is een historisch moment: de eerste keer dan jij mij bewondert.
- En bewondering is onbetaalbaar voor een schilder.
- Voilà! Hier, pak vast. Neem het mee.
- Mag ik er mee doen wat ik wil?
- Ja, behalve vernietigen. Haha. Grapje.
- Dat was ik juist van plan.
- Zo. En waarom?
- En dan zou ik jou vragen het te herstellen. ‘Kwetsbaarheid als kwaliteit van kunst’, remember?
- Jij... jij... jij bent een monster!
- Nu word jij poëtisch!
- Ik wil je hier nooit meer zien.
- Zie je. Je hebt mij niet meer nodig.
- Eruit! Klootzak!!
- Volgaarne. Collega!

6 Twee jaar later

- Zie je, het beweegt nauwelijks.

- ‘Nauwelijks’, dat moet je onthouden. Titeltje misschien.
- Ha, nog altijd dezelfde.
Hoe is het met je vrouw?
- Ze is grijs geworden, maar mooi grijs.
- Zal wel. Ik ben nog altijd vrij.
- Vrijgezel.
- Ik noem het liever ‘vrij’. Klinkt positiever, he.
- Hoeveel van deze mobiles heb je in voorraad?
- Zevenenzeventig. En ik maak er geen één meer. Dat begrijp je.
- Begrijp ik. Begrijp ik.
- Wat doe jij nu?
- Ik ontwerp schoenen.
- Laag bij de gronds, haha.
- Wel euh... haha!
(...)
- Heb je een goeie PR-man?
- Een vrouw. De queen in copywriting. Weet geen bal van kunst maar mijn verkoop is verdrievoudigd sinds zij mijn teksten schrijft.
- Zo. Heb je geen foldertje?
- Hier. Lees. En als je achterover valt van bewondering, niet op mijn mobiles alsjeblief.
- (leest snel mompelend)
- Ga toch zitten.
- Graag. Wat vind je van mijn schoenen trouwens.
- Zelf ontworpen?
- Nee.
- Ze zijn mooi. Klasse, zo te zien. En wat vind jij van het proza van mijn queen?
- Shit.
- Wat shit.
- Shit. Ik ben iets vergeten, ik moet dringend bellen, mag ik even?
- Tuurlijk. Daar staat de foon.
- (...) Johathan? Ja, weet ik, weet ik. Noteer: LADIES FIRST, vijftig paar. Vijftig BLACK PANTERS. Ja? En vijftig CHI-CHI's, de roze set.
Heb je dat?
Ja, spoedbestelling naar Van Beveren. OK?
See you. (...)
Sorry. Business.
- Hm. Je hebt nog niets gezegd over...
- Jouw queen, nee. Ik begrijp iets niet. Wat bedoelt ze in godsnaam met het woord ‘TUBISME’?!
- Haar vondst. Jaja. Ze heeft mij gelanceerd als pionier van het ‘tubisme’.
- Alweer een isme.

- Ja, maar eentje dat de vloer aanveegt met al de rest.

Luister: al die andere modernisten zijn uitgeknepen, leeg, letterlijk, snap je. De tubes verf zijn opgerold. En dan kom ik, en ik maak van die opgerolde tubes zevenenzeventig mobiles. Als representatie van de materie zelf, snap je?

- De tragiek van de materie, als het ware?
- Ha, je herinnert het je nog.
- Als de dag van gisteren.
- Vin je 't geen vondst: TUBISME?
- Hm. Wat heb je met al die olieverf gedaan die erin zat?
- Blindelings uitgeknepen natuurlijk.
- In de vuilnisbak?
- Euh... dit blijft onder ons: op doek.
- En?
- En? Daar heb ik jou nu voor gebeld. Om alles bij te leggen. Als vanouds.
- De vriendschap?
- Noem het zoals je wil. Jij krijgt de opdracht om bij 437 abstracte doeken titels te verzinnen. Ben je toch altijd sterk in geweest?!
- Goed, ik doe alsof ik even aarzel, maar ik accepteer. Op voorwaarde dat ik ervoor betaald word.
- Spreekt vanzelf. Niets voor niets. Volg me maar.
- 't Is hard werk, vergis je niet. Waar ga je naar toe?
- Naar de stapelplaats. Je moet die doeken toch zien?
- Hoezo, waarom zou ik. Het zijn toch gewoon klodders mayonnaise, rood, groen en blauw, op een stuk doek gescheten?
- Je bent weer lief zeg.
- Nee, jij bent hypokriet.
- OK. OK. Wind je niet op. Doe je 't of doe je 't niet?
- Morgen heb je een lijst met 437 titels.
- Morgen al?
- En ik wil boter bij de vis.
- Hand erop!
- Hand erop!

7 Een dag later

- Is dát het?
- Dat is het. Geniaal he?
- ‘PRE-TUBISME 1-437’.
- Geniaal in zijn eenvoud.

- Maar enfin.
- En zo juist. Pre-tubisme. Hoe kom ik er bij.
- Daar zal mijn queen niet mee kunnen lachen
- Ontsla haar. Ik zal voor je schrijven.
- Wacht even. Alsof jij in mijn werk gelooft. ECHT gelooft? Kom zeg.
- Dat doet zij ook niet. Niemand die het vak van copywriting verstaat, gelooft in het produkt. Dat is bijna een conditio sine qua non.
- Je kan gelijk hebben.
- Heb ik, vriend.

(...) En, wat doe jou het begrip ‘PRE-TUBISME’?

- Klinkt natuurlijk niet slecht. En zo bekend al. Zo... vanzelfsprekend...
- Juist! 't Is gewoon heel slim. Het ‘pre-tubisme’ honoreert dat fameuze ‘tubisme’ van jou, alsof dat kunsthistorisch al een valabel begrijp is.
- Terwijl het eigenlijk nep is.
- Ssst! Dat is iets dat alleen ik mag zeggen.
- Ik begin het te leren. he?
- Nee, je leert het nooit. Maar dat is goed. Anders moet ik blijven schoenen ontwerpen. CHI-CHI's.
- Laag bij de gronds?
- Letterlijk ja. Maar ik hou meer van het figuurlijke in het leven.
- Als het maar babbelen is, wind maken, lucht.
- Babbelutten knabbelen, ja. Muziek destilleren uit een zucht. Lyriek trekken uit een klucht.

Kom, we gaan iets drinken.

- Op de kunst?.
- Laat ons zeggen: op de kunst van de copywriting.
- Jij wint!
- We winnen allebei, buddy.
- Haha. Klootzak!
- Haha. Collega!
- Haha.
- Haha.

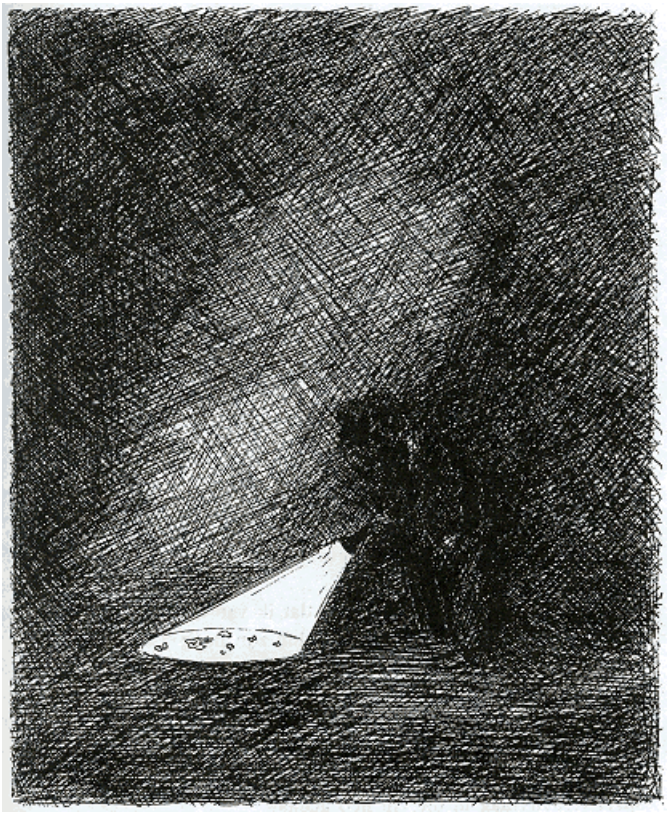

© Benoît ‘Scrabbelen in de herfst’
Hij toonde hem zijn laatste schetsen.

J.M.H. Berckmans
Binnendoor naar Beverlo

geachte heer adviserend geneesheer
ik wend mij tot u omdat ik ten einde raad ben
u bent de enige die mij kan helpen
ik wend mij in uw persoon natuurlijk tot het ziekenfonds als zodanig
als staatsinstelling van openbaar nut en voor maatschappelijk welzijn
ik wend mij tot u om u een fiets te vragen
of ik van het ziekenfonds een fiets kan krijgen
ik heb geen fiets
ik kan me ook geen fiets veroorloven
en ik zou er graag een hebben
u zal in uw dossiers kunnen lezen dat ik van een piepklein uitkerinkje geniet en mijn vaste kosten zijn hoog
huur zesduizend fr
medikatie en verzorging zesduizend fr
dat is al twaalfduizend fr
het ziekenhuis komt voor die zesduizend fr medikatie en verzorging niet tussen hoewel ik al verschillende keren een speciale aanvraag in die zin heb gedaan
eten drinken vuur licht huishouding en sanitair
achtduizend fr
dat is tweeduizend fr per week
niet eens

daarvan kan ik onmogelijk geld over houden voor een fiets
en ik zou graag een fiets hebben
als ik een fiets had zou ik fietsen
dat de spetters in het rond vliegen
dan zou ik zo zwaarmoedig en zo neerslachtig niet zijn
dan kwam ik eens buiten
dan kon ik er eens op uit
de landweg op
naar het dorp
ook zou een fiets goed zijn voor mijn ademhaling en voor
de circulatie van mijn bloed
dat heeft dokter matthijs gezegd
het is mogelijk dat dokter matthijs u binnenkort opbelt in
verband met mijn fiets
u kan het haar dan vragen
zij zal het u zeggen
dat ik een fiets moet hebben
dat een fiets belangrijk voor me is
dat ik onder de mensen moet komen
als ik een fiets had zou ik naar het dorp fietsen en met de
lui een praatje maken
dat zou ik doen
niet dat ik over veel onderwerpen kan meepraten
ik kan me sedert mijn ziekte geen krant meer veroorloven
en sinds ik de radio en de televisie heb moeten verkopen
blijf ik van nieuws uit de buitenwereld noodgedwongen
haast verstoken
dokter matthijs vertelt me wel eens wat
dat de oostduitsers uit oost duitsland weglopen
dat laing dood is
dat lemond wereldkampioen fietsen geworden is
dat madonna een nieuwe hit heeft
als ik een fiets had zou ik niet zo teruggetrokken hoeven te
leven
als ik een fiets had en een goeie dag zou ik er kunnen op
uittrekken en mijn vader en mijn moeder gaan bezoeken in

het asiel
mijn vader en mijn moeder zitten namelijk in een asiel
het is een asiel van het ziekenfonds en dus van de staat
maar ik moet toegeven dat het een keurig asiel is
twintig jaar geleden heb ik mijn vader en mijn moeder voor het laatst bezocht en toen was het toch een keurig asiel
laatst zijn mijn vader en mijn moeder in het asiel gevierd
en doordat ik geen fiets heb ben ik niet naar de viering kunnen gaan
en er was gratis eten en drinken

u zal in uw dossiers lezen dat er een tijdje sprake van is geweest dat ook ik naar het asiel zou gaan
daar was ik gelukkig te arm voor
ik heb geen zin om naar het asiel te gaan
dokter matthijs zegt dat ik zo lang mogelijk m'n zelfstandigheid moet behouden
ik ben niet oud of ziek of schizofreen
ik ben alleen zwaarmoedig en arm
zwaarmoedig omdat ik geen fiets heb en arm omdat ik geen geld heb
toch niet voor een fiets
u zou eens kunnen binnenspringen om over die fiets te praten
u zal er versteld van staan in wat voor een armoede en wat voor een ontbering ik hier dag in dag uit van 's morgens vroeg tot 's avonds laat op mijn stoel zit te tobben en te piekeren en zwaarmoedige gedachten te hebben aan een fiets die ik niet eens bezit
zelfs de muizen zijn bij me weggelopen
de mussen zijn weggevlogen
uitgemergeld is een eufemisme
mijn broek zakt af en ik heb zelfs geen eind touw om ze op te houden
ik bezit slechts 1 onderbroek
eten doe ik van wat dokter matthijs soms voor me

meebrengt
overschotjes
drinken doe ik van de pomp
roken doe ik niet
u zal zeggen die man moet rijk worden
die man houdt geld over zal u zeggen
maar dat is niet zo
wat ik overhoud besteed ik aan liefdadige werken
dokter matthijs neemt wekelijks het geld mee en stort
het op de bankrekening van het leger des heils
die zorgen ervoor dat het goed terechtkomt
bij het leger des heils ben je tenminste zeker dat het geld
niet in de verkeerde handen of zakken verdwijnt
in ruil voor mijn liefdadigheid heb ik van het leger des heils
een bed en een tafel en een stoel gekregen
ik had hen om een fiets gevraagd maar er was geen fiets
voorradig

het moet wel een fiets met reflektoren zijn
de wet schrijft die voor
voor het overige is een gewone fiets me dunkt goed genoeg
hoe noemt men dat
een toerismefiets
twee wielen en een kader
een ketting en een stuur
een zadel en een bel
remmen en pedalen
van die dingen is een fiets gemaakt
zonder die dingen heb je geen fiets
het liefst heb ik torpedoremmen
versnellingen hoef ik niet eens
de kleur doet er niet toe
het mag zelfs een tweedehandse fiets zijn
daar beslist u zelf over
zolang het maar een fiets is
zolang hij maar twee wielen en een kader en een ketting en

een stuur en een zadel en een bel en remmen en pedalen
heeft
en reflektoren
u zal zeggen als u mij m'n fiets geeft moet u binnenkort aan
de een een wasmachine of een platendraaier geven en aan de
ander een diepvriezer of een video of wandkasten of
keukenserviezen of een reis naar benidorm
de fiets moet me dan ook in het grootste geheim worden
afgeleverd en alle administratieve stukken die op m'n fiets
betrekking hebben moeten na ondertekening onmiddellijk in
de papierversnipperaar verdwijnen
anders zou het een mooie boel worden
u zou het niet meer in de hand kunnen houden
als u mij een fiets geeft en het wordt bekend zou er
plotseling een storm van de stoutmoedigste verzoekschriften
de kop opsteken
u zou mijn fiets ook maar als bizondere uitzondering moeten
beschouwen
u hoeft niet bang te zijn dat ik u na m'n fiets een bromfiets
of een scooter zal vragen
een fiets is genoeg
van een fiets zou ik opleven
van een fiets zou ik misschien weer de oude worden
als ik een fiets had zou ik ermee door de velden en de
bossen achter het dorp gaan rijden
langs het kanaal
binnendoor naar beverlo
naar julia en donaat
ze zouden niet weten wat ze zagen als ze me zo plots
op m'n fiets zouden zien aankomen
julia zou naar het dorp snellen om taart
daarna zouden we om de tafel zitten en koffie drinken en
herinneringen ophalen
of met de fiets naar dokter matthijs
helemaal langs asfaltwegen naar de stad
in het drukke stadsverkeer mat m'n witte haren wapperend

in de wind
tussen bussen en trams laveren
belletje rinkelen
slalommen
de bocht invliegen
ontsnappen
het hele peloton achter me laten
de eindstreep overvliegen
de bloemen wegkapen
aan de haal gaan met de dorpsschone
allemaal als ik een fiets had
geeft u me asjeblieft een fiets

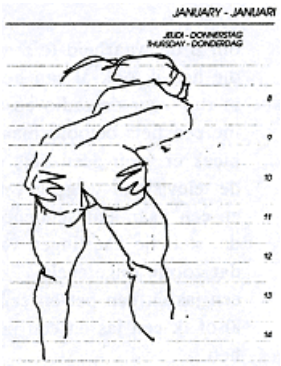

ik zou ineens helemaal opfleuren als ik een fiets had
dan zou mijn zwaarmoedigheid smelten als sneeuw voor de zon
dan zou ik misschien weer aan de slag kunnen
als handlanger
of als hoogtewerker of fabriekenschilder of stratenmaker of metselaarsknecht
dat zou voor het ziekenfonds een goede zaak zijn
misschien zou ik zelfs aan de slag kunnen als fietser
als ik een fiets had hoefde dokter matthijs het steungeld voor het leger des heils niet meer mee te nemen
ik zou door het hele land fietsen en het zelf aan de meer hulpbehoevenden dan ik gaan uitdelen
zo zou ik weer eens wat van ons mooie landje zien
ik woon nu al twintig jaar in dit vochtige gammele oude koude krot en ik kom niet buiten behalve om m'n behoeften te doen en om aan de stand van de zon te zien hoe laat het is
want een klok of een horloge heb ik niet meer
die heb ik via dokter matthijs door het leger des heils laten ophalen
in ruil voor de klok en het horloge heb ik twee flanellen lakens en een wollen deken gekregen

om u de waarheid te zeggen over de radio en de televisie
die heb ik ook al aan het leger des heils gegeven
in ruil voor de radio en de televisie had luitenant vanderloef
me een fiets beloofd maar toen puntje bij paaltje kwam
bleek er weer geen fiets voorradig en hadden ze de radio en
de televisie al weggegeven en gaven me een jas en een pet
en een paar handschoenen voor de radio en de televisie
dat stelletje naarlingen van het leger des heils
dat zootje ongeregeld
een jas en een pet en een paar handschoenen
alsof ik een jas en een pet en een paar handschoenen nodig
heb
een fiets heb ik nodig en niets anders
een fiets een fiets een fiets een fiets een fiets
een stalen ros
een ijzeren monster
twee wielen en een kader en een ketting en een stuur en een
zadel en een bel en remmen en pedalen
en reflektoren
vergeet u vooral de reflektoren niet

ik hoor van dokter matthijs dat de ziekenfondsen schatrijk
zijn
dat ze meer dan geld genoeg hebben
dat er weinig zieken zijn en dat de ziekenfondsen geld
overhouden op hun begroting
dat de direkteurs en de adviserend geneesheren van de
ziekenfondsen in mercedessen van de firma rijden
dat ze in villa's wonen
dat ze er personeel op na houden dat hun huishouding en
hun was en hun plas doet en hun tuinen onderhoudt en hun
onkruid wiedt
allemaal op kosten van het ziekenfonds
en een eenvoudige fiets zou er bij het ziekenfonds niet af
kunnen
kom nou

maakt u dat aan de ganzen wijs
een peulschil als een fiets
voor iemand die na twintig jaar werken en bijdragen aan
lager wal is geraakt en zich geen fiets kan veroorloven

kom nou
dokter matthijs zegt dat ik moet aandringen tot ik een fiets
krijg
daarom is deze brief wellicht de eerste van een lange reeks
brieven
begrijpt u me toch
weest u me toch welgezind
het gaat niet over buitenissige buitensporige onzinnige
wensdromen
het gaat alleen maar om een fiets
om twee wielen en een kader en een ketting en een stuur en
een zadel en een bel en remmen en pedalen en reflektoren
kom nou
een doodgewone alledaagse fiets
om mee binnendoor naar beverlo te rijden
naar donaat en julia
toe nou

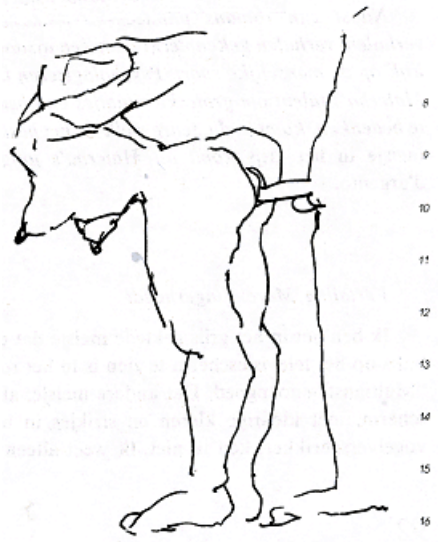

Luigi Malerba
Het meisje in het grijs

Luigi Malerba (1927) behoort sedert ruim twintig jaar tot de fine fleur van de Italiaanse literatuur. Dank zij enkele recente vertalingen is hij ook in het Nederlandse taalgebied geen onbekende meer.

Hij debuteerde in 1963 met de verhalenbundel De ontdekking van het alfabet. *Deze tragikomische verhalen over het leven van een boerengemeenschap tussen de twee wereldoorlogen hebben nog wel een klassieke verhaalstructuur, maar bevatten reeds de absurde humor die later Malerba's handelsmerk zal worden. Zijn definitieve doorbraak kwam er met de romans* De slang *en* Salto mortale *(waarvoor hij de Franse Prix Médicis kreeg). Zijn laatste grote roman,* Il planeta azzurro, *dateert ui 1986. Deze erudiete thriller is het verhaal van de geplande aanslag op Il Professore, de spin in het netwerk van de georganiseerde misdaad, de V.D.B. van Italië waarin de lezer moeiteloos Giulio Andreotti herkent*.

Naast zijn romans publiceerde Malerba geregeld korte verhalen, verhalen gekenmerkt door een afstandelijke, spottende kijk op de menselijke soort. Psychologiseren is er niet bij, maar Malerba's talent om groteske situaties en absurde redeneringen te bedenken, komt in dit genre wellicht het best tot zijn recht. Het meisje in het grijs *komt uit Malerba's jongste bundel* Testa d'argento.

(M.V.)

Vertaling Marc Vingerhoedt

Ik ben het in het grijs geklede meisje dat elke vrijdagavond links op het televisiescherm te zien is in het reclamespotje voor ‘Multigust’-snoepgoed. Dat andere meisje, altijd rechts op het scherm, met kleurige kleren en strikjes in haar haar als een vogelverschrikker, ken ik niet, ik weet alleen dat ze in porno-

films gespeeld heeft, van die zogenaamde hard porno, en dat ze dat snoepgoedspotje gedaan heeft om reclame te maken voor zichzelf. Acteurs moeten te pas en te onpas hun gezicht laten zien, anders vergeet het publiek ze en is het afgelopen met hun carrière. De benen tellen ook mee, uiteraard, maar het gezicht is het belangrijkst. Als je het publiek alleen de benen van een heel beroemde actrice laat zien, is er niemand die ze herkent. Benen kunnen mooi of lelijk zijn, maar ze hebben geen persoonlijkheid.

Toen ze mij die reclame voor 'Multigust'-snoepgoed aanboden, heb ik meteen enthousiast toegezegd, niet alleen omwille van het geld, maar omdat ik zes maanden lang eenmaal per week op televisie zou verschijnen, op een piekuur, vlak voor het nieuws. Miljoenen en miljoenen kijkers. Ik tekende een contract voor een maand werk en met het voorschot deed ik de eerste afbetaling voor een kleurentelevisie.

De avond dat mijn spotje voor het eerst werd uitgezonden, nodigde ik twee vriendinnen uit. Ik was nogal nerveus en terwijl we op de uitzending wachtten, at ik een zakje 'Multigust'-snoepjes leeg. Ze zijn lekker, al schijnen ze vol kleurstoffen te zitten. En nu komt het: mijn probleem. Toen ik mezelf daar op het scherm zag, verstarde ik. Niet alleen mijn kleren waren grijs, ik was helemaal grijs, ook mijn gezicht en ook mijn benen. Ik weet niet hoe ze het gedaan hebben en wat voor trucs ze allemaal gebruikt hebben, maar had ik het geweten, ik had de opdracht denkelijk nooit aanvaard, of ik had mij het dubbele laten betalen. Ik zou in ieder geval geen geld hebben uitgegeven aan een kleurentelevisie, mijn zwart-wit-toestel was meer dan goed genoeg. Ik denk dat ze tijdens de opnamen speciale lichteffecten of zoiets gebruikt hebben, maar het resultaat was ronduit afschuwelijk. In het spotje ben ik natuurlijk degene die geen 'Multigust'-snoepjes eet, terwijl dat andere meisje, dat met die kleuren, aldoor zit te snoepen.

Mijn eerste gedachte was een klacht in te dienen tegen die snoepgoedfirma, maar de twee vriendinnen die die avond bij mij waren, legden mij uit dat een actrice die zich een reputatie van

kruidje-roer-me-niet op de hals haalt, haar carrière wel kan vergeten en nooit meer werk krijgt, want al die bedrijven onderhouden goede relaties en maken afspraken met mekaar, al zijn het dan concurrenten. Ik zei daarnet dat acteurs hun gezicht moeten laten zien, maar een producer die per ongeluk de televisie aanzet en mij zo ziet, van kop tot teen in het grijs, zal mij allicht zo snel mogelijk proberen te vergeten. Ik legde me er niet bij neer, ik ben opstandig van nature. De volgende dag telefoneerde ik naar een advocaat die ik ken omdat ik ermee naar bed ben geweest, maar ook hij gaf me de raad mijn mond te houden. Hoe kun je trouwens de omvang van de schade bepalen, zei hij, als je nooit als actrice hebt gewerkt en dus ook geen marktwaarde hebt. Marktwaarde, zo zei hij het, alsof ik een industrieel produkt was. Kortom, ik was het kind van de rekening, zoals gewoonlijk. Het is overigens niet uitgesloten, zei hij om me te troosten, dat al dat grijs de aandacht trekt van een of andere producer. Dat zal wel. Ik kom nu al vier maanden eens per week op televisie en ik heb nog geen half werkaanbod gekregen, nog geen telefoontje, niks, helemaal niks.

Het meisje dat samen met mij dat reclamespotje voor ‘Multigust’-snoepgoed heeft gedaan, draagt een jurk met enorme bloemen, paars geruite kousen, groen satijnen schoentjes en om haar hals een sjaaltje van blinkende oranje zijde. Haar lippen en haar nagels zijn rood geverfd en ook haar wangen, wenkbrauwen en wimpers zijn geschminkt. Het lijkt het Festa dell'Unità wel. Zij mag niet klagen, want met al die kleuren ziet ze er leuk uit, hoewel ook een beetje belachelijk. Maar je kunt beter belachelijk zijn dan grijs en deprimerend. Deprimerend zijn is het ergste dat een meisje dat zoals ik actrice wil worden, kan overkomen. De idee van het reclamebureau is dat de kleuren van het andere meisje overeenstemmen met de kleuren van de ‘Multigust’-snoepjes, citroen aardbeien kersen ananas mokka sinaasappel rode bessen mandarijn cederappel enzovoort enzovoort. Ik zal aan de feministen zeggen dat een vrouw hier als snoepgoed behandeld wordt. Grijs daarentegen is het merkteken van hen die hun snoep niet eten en dus een grijs bestaan

leiden, de sukkels, omdat ze niet delen in de vreugden van de ‘Multigust’ smaken en kleuren. Maar ik ben in staat op een dag een persconferentie te geven om te zeggen dat hun snoepgoed kunstmatig gekleurd is, dan zijn ze hun goede naam voorgoed kwijt.

De kleren die ik voor het spotje droeg, hebben ze me, toen het werk achter de rug was, cadeau gegeven. Wat zouden ze er trouwens mee gemoeten hebben. Het zijn kleren in heel deugdelijke stoffen en van een uitstekende snit, want ze komen van een grote couturier, van een van de ateliers die werken voor de film en de televisie en gewend zijn om ook beroemde acteurs te kleden. Met wat die kleren kosten, kon ik me vast niet veroorloven ze te weigeren, al bekroop mij heel even de lust die gierigaards eens ongezouten mijn mening te zeggen. Nu loop ik dus al enkele maanden in het grijs gekleed. Het resultaat is dat de grijsheid van de kleren op mij is overgeslagen, ik ben triest geworden, ik lach haast nooit en mijn vrienden vragen zich af wat er met mij aan de hand is. Niets, zeg ik, ik ben triest en daarmee uit.

Sommige avonden blijf ik alleen thuis omdat ik geen zin heb iemand te zien. Ik zit dan in de fauteuil of lig op mijn buik op bed en huil om al mijn ellende. Je zou kunnen zeggen, waarom gooi je die grijze kleren niet weg? Maar dat kan ik niet, ik ben gekant tegen verspilling. Ik had trouwens niet meteen door dat grijs zo'n deprimerend effect had en nu is het te laat. Een paar avonden geleden voelde ik de aandrang door het venster naar beneden te springen. Je kunt zo onbewust van die ideeën over je krijgen en terwijl je het ene moment nog zit te lachen en plezier te maken, of liever zit te huilen, kun je enkele tellen later te pletter liggen op het trottoir.

Wanneer ik erin slaag wat orde in mijn hoofd te scheppen, weet ik dat ik eigenlijk een aantrekkelijk meisje ben, en dan ben ik er zeker van op een dag weer even opgewekt en geestig te zullen zijn als vroeger, maar dan begin ik weer te huilen en huil ik uren aan een stuk door, als een fontein. Van al dat huilen word ik steeds triester. De voorbije nacht huilde ik in mijn slaap.

Toen ik wakker werd, was mijn kussen doorweekt. Dat was bij mijn weten nog nooit gebeurd. Er is niets aan te doen, sinds de dag dat ik mij in het grijs kleed, is ook mijn leven grijs geworden, en wat nog erger is, ik begin mijn neerslachtigheid, mijn droefheid te koesteren en ik krijg nu ook angstaanvallen, net als al mijn vriendinnen. Ik zou dolgraag naar een psychoanalist gaan, maar eerst moet ik een nieuw contract hebben, want ze zeggen dat dat verschrikkelijk duur is.

Wanneer niemand me uitnodigt naar een restaurant, maak ik thuis iets klaar voor mij alleen. Gisteren barstte ik tijdens het eten van mijn spaghetti plots uit in een huilbui, de tranen vielen als regendruppels in mijn bord. Wanneer ik begin te huilen kan dat tellen. Op zeker ogenblik echter besloot ik te reageren, ik nam me voor iets te doen, in opstand te komen tegen de schooiers die mij in deze toestand hadden gebracht. Ik nam de telefoon en belde naar de boekhouder van die snoepgoedfirma, een kennis van mij, hoewel ik nooit met hem naar bed ben geweest. Ik zei hem dat ik in de maand dat ik voor hen had gewerkt, 500.000 lire had uitgegeven, alleen aan huur, telefoon en taxi. Plus het voorschot voor de kleurentelevisie, 100.000. Ze hadden mijn 800.000 lire betaald min de voorheffing, en daarvan had ik er 600.000 uitgegeven. Als zij denken dat ik een maand lang werk voor minder dan 200.000 lire, vergissen ze zich. De boekhouder zei niets, het was duidelijk dat hij niet wist wat te antwoorden. Daarna probeerde hij me ervan te overtuigen dat de uitgaven voor huur, telefoon en taxi, en ook die voor de kleurentelevisie, helemaal niets te maken hebben met het loon dat ik voor mijn diensten heb ontvangen. Voor uw diensten, zei hij, de idioot. Volgens sommige mensen zijn actrices allemaal sletten. Ik zei hem dat hij het nooit meer in zijn hoofd moest halen mij over diensten te spreken. Hij verontschuldigde zich en ging verder met te zeggen dat ze me goed betaald hadden en dat 800.000 lire een goede verdienste was. Alsof hij, als boekhouder, niet wist dat je je verdienste berekent door de uitgaven af te trekken van de inkomsten. Wie heeft het geld voor

de huur, de telefoon en de kleurentelevisie uitgegeven, zei ik, jullie of ik? En de taxi? En het restaurant? Moet iemand die werkt volgens jullie niet meer eten? En hij zei, u mag niet vergeten dat de firma niet al uw kosten op zich kan nemen, en u mag niet vergeten dat een telefoonrekening drie maanden omvat. Ja, maar de rekening heb ik betaald terwijl ik voor jullie werkte. Hij was uit zijn lood geslagen, mijn redenering sloot als een bus. Ik weet hoe je balansen maakt, zei ik, al ben ik dan geen boekhouder. Hij begon te lachen aan de telefoon en zei dat ik geen firma ben, maar een gewoon meisje. Je heb er geen idee van hoe stom mannen kunnen zijn: als het gaat om inkomsten en uitgaven, heb ik geantwoord, is er geen enkel verschil tussen een firma en een meisje. Hij hield me bijna een uur aan de telefoon en zei ten slotte dat hij me wilde inviteren voor het avondeten in een rustig restaurant buiten Rome, dan konden we onze discussie voorzetten bij een lekker bord spaghetti. Ik zei niet ja en niet nee, we spraken af dat hij me zou terugbellen. Over de grijze jurk en over mijn depressies heb ik hem niets verteld, er zijn zaken waarover ik aan de telefoon niet graag spreek.

Een meisje als ik dat alleen leeft, neemt uitnodigingen gewoonlijk aan om de eenzaamheid te verdrijven. Soms, als de kerel die je uitnodigt sympathiek is en je met hem ook de nacht doorbrengt, kun je er van op aan dat hij je de volgende dag een cadeau wil geven. Dat is een uiting van een lang voorbijgestreefde mentaliteit. Tegenwoordig staat een meisje op voet van gelijkheid met een man, ze hoeft daarvoor geen rabiate feministe te zijn. Ik neem nooit cadeaus aan, behalve wanneer het gaat om gouden munten zoals ponden of florijnen. Ik heb een zwak voor gouden munten, dat geef ik toe, maar wanneer een man mij enkele ponden cadeau geeft, stuur ik hem de volgende dag een leren riem of een aansteker om duidelijk te maken dat ik een eigen persoonlijkheid heb.

Ik verscheen geheel in het grijs gekleed op de afspraak, precies als in het reclamespotje op televisie. De boekhouder

maakte zich de hele avond vrolijk over mijn jurk, maar terwijl hij grapjes maakte, begon ook hij zich te realiseren dat grijs deprimerend is, niet enkel voor wie het draagt maar zelfs voor wie in diens gezelschap vertoeft. Nog even en ik ga ook huilen, zei hij. Ik trachtte me te bedwingen, maar nu en dan barstte ik in tranen uit. Uiteindelijk kreeg ik toch wat ik wilde: als ze nog eens een reclamespotje voor 'Multigust'-snoepgoed maken, mag ik het kleurige meisje zijn. Je moet het zweren zei ik en hij zei ik zweer het. We tutoyeerden elkaar al. Hij beloofde me ook ervoor te zorgen dat ik de kleren van de firma cadeau krijg, en ik zei neem dat alsjeblieft op in het contract want van die hoef ik geen cadeaus. Na het eten zijn we bij hem thuis een whisky gaan drinken en om hem plezier te doen heb ik mijn grijze jurk uitgetrokken.

Jan Baeke
Gedichten

In de vorm van een herinnering

Ooit was de dag
een onomstreden feit, een
zwart en wit refrein dat door de bomen trok.
We hielden ons afzijdig van de kleuren
waar de verleidelijkste vrouwen
mee bewapend waren.
Niet zomaar of omdat het inzicht
zich deed gelden, maar
uit respect voor de gewoonte
die ons voor de voeten liep.

Het was zoals we de omgeving zagen.
We prezen de gloed die ons omringde.
Kwam wat wij niet kenden, dan sloten we
de ogen, meer hoefden we niet
was er niet, dan
tussen zon en maan gemeten
voor de wind, de wind door de kalender.

De diepe kleuren van het lijden
en de boetedoening
bont en blauw gestreken.
Alle andere tinten gedwongen te fluisteren.
Dit was
de porseleinen tent die ons beschutting bood.

Tegen die verlaten jaren
keert onze blozende verschijning
uit het heden weer terug
in de vorm van een herinnering
met een kleur
die op ons netvlies is blijven hangen.

Bij een nog te schetsen feestmaal

In het landschap
de kijker tegemoet
groep met kostuums
en buiken met strak vel.

Het gezelschap aan tafel
des égards, servetten

flessen in ijsemmers, schalen
met voedsel
kleine ogen
wilde harten hebben ze

maken feest
dans en ritme
drijven in de wijn
onstuimig
boven het kristal, figuren

komen los
uit de horizon.

Doet het aan iets denken
lijkt het iemand.
Welke bekende

is van hieruit niet te zien.

Mene Mene Tekel

(Daniël 5:25-28)

Hij heeft besloten dat de vreugde
ontoereikend is en zich
gebrekkig laat citeren.

Het leven heeft behoefte aan een groet
in volle ernst, geheel
volgens de regels van het dubieuze.
Een mens die naar het leven handelt
aarzelt niet!
maar droogt zijn ogen met een mes
en neemt de benen.

Zo ook hij.
Hij waagt een schatting van de vlucht
en gaat het dak op naar de sterren.
Hij telt zijn veren, weegt de eindeloze nacht.

Alleen geschaduwd door de duiven
vleit hij zich tegen de wind.

Een onopgemerkte wens
zeilt vlak langs de horizon
recht naar beneden.

Betrekkelijk

Hier, achter de muur en
verderop in het park, legt het licht
een zachte arm van god
op de naar elkaar gebogen schouders.
Weerschijn
die niets loslaat
van de betrekkingen, waarin deze mannen
verzameld zijn.

Het gesprek, half afgewend
onder de bladeren.

In beide stemmen
geruis
dat de gebeurtenis vertraagt.

Een zin die even luistert
naar de ritselende overwegingen.

Hun driftige gebaren maken duidelijk
hoe ernstig zij het leven nemen.

Hun verwoede pogingen
het moment te verlengen

of is het dit bedrieglijke licht?

Dirk Stoops
Het gras dat groeit!

02u30. Ik hang nog steeds rond in de kroeg.

Er zit amper nog wat volk en van de barbaren die er zijn word ik terstond droefgeestig.

Was het niet omwille van de drank, dan had ik mijn eenzaamheid al lang mee naar huis genomen. Ik zal dit straks in ieder geval doen maar er wellicht minder van merken.

‘De rook is er te snijden’, zeg ik cliché-matig tegen mezelf.

Ik bestel mijn volgende glas.

‘Oh!’ Wendy is er ook nog.

‘Kiekeboe!, jij hebt em precies ook goed om,’ probeer ik voorzichtig.

‘Beuh!, 'k heb aan de Duvel gezeten en ik kan d'r absoluut niet tegen - ach ja, lust jij nog wat?’, wauwelt ze.

(Ik giet m'n meer dan halfvolle glas naar binnen.)

‘Hetzelfde als wat jij drinkt - ik trakteer!’

- Na de nodige etikette komt ons gesprek aardig op gang.

Wendy is erg geestig, goed aangeschoten, en ze brengt me aan het lachen. Dat is wat telt natuurlijk!

‘Twee Duvels’, roept de barman en hij kwakt twee glazen, met een veel te hoge schuimrand, op de toog.

‘Weet je’, zeg ik, ‘als je Duvel drinkt en je staat 's morgens op, dan ruik je net of je stront hebt gegeten.’

‘Uh, uh, dat meen je niet.’

‘Jawel, jawel, zelf ruik je dit natuurlijk niet, maar ik hoor het keer op keer van Chantal: ‘Beeeh! 't is net of je stront hebt gegeten, was dan toch op z'n minst die gootsteen van je.’

‘Ik protesteer dan altijd fel: Jamaar ik heb al voor de tweede keer m'n tanden gepoetst - twee sinaasappels gevreten - daarenboven m'n mond ondertussen al met Odol gespoeld en ik heb er zelfs een slok van naar binnen geslagen, maar dat dat allemaal geen snars helpt, dat het aan die dampen ligt die vanuit m'n maag naar boven komen walmen e...’

‘Oh, hou op!’, gibbert Wendy, d'r maag vasthoudend met twee armen. ‘Ik stik.’
(Ik ga verwoed verder.)

‘Ja en ik dan tegen Chantal: Hoe!, krijg ik geen ochtendkusje?’
- Tegelijkertijd zet ik twee grote tuitlippen op, en ik kom vervaarlijk dicht bij Wendy's hoofd in de buurt.
Even merk ik dat ze de neiging vertoont om haar lippen op de mijne te zetten, maar ze deinst terug.
(Weet die zich te beheersen.)

‘Nog twee Duvels’, krijst ze naar de tapper.
Met moeite licht ze haar knappe kontje van d'r kruk - Ze blijft amper overeind wanneer ze haar tas wil oprapen, die ze achteloos naast de kruk op de grond had laten glijden - Ze stuitert - 't scheelt geen haar.

Ik grijp haar vlug bij de arm opdat ze haar evenwicht niet verliest - ik knijp haar zelfs een beetje.
‘Dadelijk breek je je nek nog.’
‘Ja, of anders jij m'n arm wel.’
‘Oh!’, en ik doe alsof ik mijn eigen krachten niet goed ken.

Terwijl ze, wachtend op de bestelling, zich recht tracht te houden aan de toog, bezie ik haar eens goed.
Het valt me nu pas op dat ze voor haar leeftijd (ze is 18 geloof ik), best wel een meisjesachtig figuurtje heeft. 'k Schat haar 16, nog niet!, 14?
VEERTIEN!!, ik wordt pervers, niks aan te doen.
Ik begin me voor te stellen dat ze nog maagd is.
'tSchaapje, puur wol.

Wat voor onderbroekje zou ze dragen?

Misschien draagt ze wel van die meisjesachtige-badstoffen slipjes - eentje dat ter hoogte van d'r pissertje steeds een beetje nat is, omdat ze zoals het kleine meisjes past geen aandacht besteedt aan d'r uitdruppelende spleetje.

MILJAAR!!, ik moet en zal vandaag weten hoe Wendy's broekje eruit ziet, alle duiveltjes op een stokje!

(Misschien na nog enkele Duveltjes, dat ik 'r wel zo ver krijg, dat ik eens mag kijken?) Ik besluit er vaart achter te zetten bij het leegdrinken van m'n Duvels...

... ‘Zou jij nog wel Duvel drinken? Het ziet ernaar uit alsof je elk moment in slaap gaat donderen’, spel ik 'r vaderlijk de les.

‘Whoeiee, bah neen, d'r kunnen er gerust nog wat bij’, wauwelt ze. (Hierdoor weet ik dat ze zich niet wil laten kennen, waardoor m'n voornemen toch wel enige kans tot slagen heeft.)

'k Ga tot actie over, 't ijzer smeden als het heet is.

‘IK’ gloei toch al tenminste!

‘Weet je waarom vrouwen hysterisch zijn, meer en eerder dan mannen?’

Ik zie ze d'r hersenmassa a/h werk zetten.

‘Pff, 'k heb geen idee’, zegt ze me na een tijdje.

‘Wel, omdat ze van kindsbeen af hebben moeten leren leven met een fundamenteel gemis aan zingeving - Vooral het gemis van een “betekenaar”, treft velen voor de rest van hun leven - Vandaar de hysterie bij vrouwen.’

Ik gooi 't gesprek op de intellectuele toer.

Wendy staart me aan en kan op het nippertje verbergen, dat ze het niet hoort donderen in Keulen.

‘Een, een BETEKENAAR?? - Ze tilt één been omhoog en zet zich schrap op 'r kruk.

‘Welja!, een betekenaar of anders gezegd, het gebrek en gemis van een penis, een piemeltje - de betekenaar, de zingever, de...’

‘MAAR, maar mannen kunnen toch evengoed het gemis van een kut ondervinden’, repliceert ze hevig.

‘Natuurlijk!, maar dat is meer een rationeel gemis en geen fundamenteel - geen essentieel gemis - De betekenaar is in dit opzicht drager van de betekenis, de zingever d..’

‘WAT, wat bedoel je, LEG UIT!!’

(Ze fronst d'r wenkbrauwen, ze vergeet zich helemaal, ze krabt zich met d'r hand onder d'r rok - kort - heel dierlijk - D'r hand is weer even vlug boven als dat ze beneden was.)

Heerlijk vind ik dat, 'k word bloedgeil.

‘Leg uit, VOORUIT!!!’

‘Kijk, jongetjes hebben een uitwendig geslachtsorgaan, ze kunnen dat ook bekijken, 't vastnemen, ermee spelen.

Meisjes die dat bij hun broertje zien, ondervinden dit als een “tekort” bij zichzelf - Ik heb het dan natuurlijk over de periode voor het narcistische stadium - vooraleer het kind de spiegel ontdekt...’

‘Jij nog een Duvel?’

‘Meuhh, jaja’, loeit ze.

Blah, blah, 't schaapje, 't schatje.

‘Er zijn natuurlijk vrouwen die hiermee geen enkel probleem hebben, maar aan de andere kant heb je toch ook wel dames die volledig uit hun bol kunnen gaan.’

Ze trekt d'r tweede been bij, maar laat het van vermoeidheid en zatlapperij naast zich vallen (hierdoor zit ze in een soort van yogahouding op 'r kruk).

Ik kan een glimp van d'r broekje zien!

Geel, GEEL!, godverdomme, wie had dat gedacht?

... ‘BEN JIJ WEL EENS HYSTERISCH??’

Ik laat haar niet antwoorden en ratel verder...

‘Besef je dat je van veel vrouwen kunt zeggen, wat voor soort ondergoed ze dragen, gewoon a/d hand van de kledij die ze d'r boven aan hebben?’

‘Puh, huu, dat is toch wel pure hoere-chance indien je dat raadt.’

‘Neen, hoor!, ik wil er zelfs om wedden dat ik bijna kan zeggen van welke stof hun slipjes zijn gemaakt, katoen of satijn en misschien zelfs heel zeldzaam, badstof!’

‘Maar de kleur raad ik gegarandeerd, dat geef ik je op een briefje!’

‘Jij lult wel, hoe kan je dat nou ooit controleren?’

‘Ah kijk!, zie je Suzy ginder? Wel, Suzy is het type dat volgens mij steeds hetzelfde broekje draagt - ik bedoel natuurlijk steeds hetzelfde soort van broekje.’

‘Hoogst waarschijnlijk heeft ze een kanten slipje aan, eentje dat d'r kont helemaal omhult, met een hoge insnede a/d zijkanten’, doe ik nadenkend.

‘Hoor hem, hoor hem!’

‘Ah, je gelooft mij niet?, je kan het indien je het wilt toch aan haar gaan vragen - als vrouwen onder elkaar, da's toch kinderspel!’

‘Kerel!, dat doe ik, daar kan je vanop aan!’

‘Maar niet zeggen dat we met dit spelletje bezig zijn - ze mag alleen antwoorden met ja of nee.’

‘OK!’ en Wendy slobbert van 'r kruk op Suzy af.

(Wendy had er natuurlijk geen flauw benul van, dat ik van Chantal wist, dat Suzy altijd hetzelfde merk ondergoed draagt.)

Wendy komt terug gesloft.

‘Waarempel, je hebt gelijk!, of heel veel geluk!’

- Ik haal mijn schouders op -

‘Neem nou, euh... Karin’, zegt ze en ze kiest zelf iemand.

Ai, nu ze zelf gaat kiezen wordt het lastiger, maar van geluk gesproken - met Karin kan ik het niet beter treffen.

(Ik ben een keer, toen ik niet meer naar huis geraakte in het leegstaande pand naast de kroeg blijven pitten - Karin vond dat toen eveneens verstandiger - en nog wat ander volk ook - 't Lag er konstant vol met zatte hommels.)

Karin zwierde destijds zonder veel omhalen d'r jurk uit. Ze stond me daar toen in een pracht van een zwarte slip - satijn - Te klein om d'r billen, met een elastiekje a/d zijkanten - zodat

het slipje eigenlijk uit twee helften bestaat - heel weinig stof vooraan en erg hoog op de buik gedragen. Ik maakte 'r toen een opmerking over d'r sensuele stofje en vroeg 'r tegelijkertijd of ze ook een vrouw is die altijd voor hetzelfde type van ondergoed valt. Gevleid vertelde ze me, dat ze in het weekend wel altijd d'r nette goed aanheeft, maar dat ze in de week gewone Wibra en Aldi slipjes draagt...

Ik doe mijn verhaal tegen Wendy en zeg: ‘'k Zal er niet ver naast zijn - van het model ben ik vrijwel zeker en de kleur is ofwel zwart ofwel donkerblauw.’

‘Dat moet ik weten!’, blaft Wendy.
‘Zwart!’ roep ik 'r achterna.

‘Waarachtig!, je hebt gelijk, mieters!’, kirt ze wanneer ze terug is. - Ze is er helemaal van onder de indruk.
‘Neem nou, neem, nee, eeeeh ‘Hilde!’
VERDOMME!, Hilde ken ik niet!, als ik maar niet door de mand val nu.

Ik begluur de aangeduide meid - M'n blik raast van kop naar teen, van kop... naar teen.
GodVERDOMME, 'k heb geen idee, niet het geringste vermoeden.
... Door m'n zatlapperige intuïtie merk ik plots, dat de sieraden die ze draagt, ze is volledig in het zwart gekleed, groen gekleurd zijn.
Heel schel afstekende, goedkope sieraden, tegen het kitscherige aan - Toch net niet.
Charmant eigenlijk op al dat zwart.

‘Je moet eens goed kijken’, zeg ik.
‘Bij haar zit er een addertje onder het gras; je zou denken, met al dat zwart dat ze draagt, ze zeker ook een zwart slipje aanheeft - of hooguit een wit, maar de manier waarop ze met die groene spullen pronkt, verraadt ontegensprekelijk d'r voorliefde voor de groene kleur.’

‘Het kan bijna niet anders, dan dat ze op d'r intiemste delen een “groen” lapje draagt.’

‘MILJAAR, MILJAAR, als dat waar is!, als dat waar is!’, en ze springt van d'r kruk op 'r vriendin af.

Ik zie ze praten en mijn kant op kijken? BEIDEN! AI! Ik knipoog vlug naar het mokkel - zet m'n beste glimlach op, om duidelijk te maken dat het hier maar een onschuldig spelletje betreft.

De griet draait zich om en zonder dat Wendy - of iemand anders het merkt, heft ze plots d'r rok omhoog!!!

Ze steekt d'r kont hoog de lucht in - beledigend en om te zeggen ‘KLOOT’.

MAAaar, wat ontegensprekelijk vaststaat, is dat 'r stofje... zo ‘GROEN’ ziet als een Engelse - gazon!

Wendy komt eraan gehobbeld.

‘Niet, niet te geloven, je hebt weer gelijk!

‘Zonder waarneming - geen wetenschap - geen kennis’, poch ik.

‘Wedden dat ik raad, wat voor onderbroekje jij aanhebt!’, fluister ik snel in d'r oor.

‘Hoewel, met jouw kleding, je alle kanten uit kan’, volgt er nog sneller achteraan.

Loensend bekijkt ze me - Op een manier van: Dat zie je van hier!

(Ze laat zich voluit aanschouwen - haar handen tot vuistjes gebald, tegen de zijkant van 'r lichaam aanporrend - d'r hoofd trots omhoog stekend.)

‘VOORUIT, laat horen!!’

‘Laat ons iets afspreken’, stel ik voor: ‘Indien ik het bij het rechte eind heb,... dan mag ik je slipje uittrekken en ga je zonder onderbroekje terug de kroeg in. Zit ik fout, dan mag jij mijn slip

uittrekken!’

‘Met die lichte broek die ik aanheb, valt het natuurlijk direkt op dat ik geen onderbroek draag - Bij jou daarentegen merkt niemand iets.’

‘In feite loop ik het grootste risico’, argumenteer ik.

Ze kijkt me argwanend aan, ze taxeert me een beetje.

(...Tja, alles heeft zo z'n prijs!)

Zou ze iets in de gaten hebben?

Ik wacht af... ... ... ik wacht...

... ‘OKEE!, dat doen we.’ (Ik geloof m'n eigen oren niet!)

‘Euh, eeh, laat eh, laat ons dan naar buiten gaan, ik heb graag wat privacy indien ik m'n broek moet uittrekken’, stamel ik. (Ik leg het er echt bovenop.)

Triomfantelijk loopt ze achter me aan - voor haar staat het buiten kijf dat ik niet raad, dat ze een kanariegeel broekje aanheeft - geen denken aan - zeker van d'r zaak...

Van d'r ZAAKJE??

Eens buiten, is de spanning te snijden.

(Gelukkig schijnt er wat licht vanuit de WC-ramen de tuin in.)

We turen eerst rond, op zoek naar vrijende koppeltjes.

Niemand te bespeuren.

‘There's niemand - the coast is clear’, zeg ik.

(De kost is klaar - komen eten - denk ik.)

‘Wel!!, v'ruit, VERTEL OP!!!’

... (Ik rek tijd.)

‘MMhh!, 'k heb het 'r wel moeilijk mee, 't is ingewikkeld, ik kan me amper oriënteren op je kleding - euh, daar kan je niet van opaan’, doe ik tergend langzaam.

Wendy kan een triomfantelijk lachje niet onderdrukken.

‘Bij jou ga ik eigenlijk meer af op je lichaamsbouw - de manier hoe je je voordoet. Je hebt iets heel vrouwelijks over je, maar meer nog iets heel meisjesachtigs...’

Ze kijkt me vies aan, woest bijna!

‘Pas op!, ik bedoel dit zeker niet negatief, integendeel - dat staat je heel coquette zelfs.’

‘Mmmm’, hoor ik binnensmonds.

‘Wel, ik denk, wel ik denk, dat je...’

‘Wat, ja! WAT DENK JE?’ (Ze verliest 'r geduld.)

‘Wel ik denk, dat je... eerst dacht ik aan roze of lichtblauw, maar ik denk dat je een “GEEL-BADSTOFFEN” slipje aanhebt’, laat ik er loeihard op volgen.

(M'n penis komt als een paal overeind staan.)

... Teleurgesteld zet ze zich neer in een tuinstoel - d'r handen op twee knieën steunend - d'r beentjes dicht tegen elkaar aangedrukt...

Ze zucht... Ze beseft nu pas op wat voor glad ijs ze zich gewaagd heeft - Ze zegt geen woord - d'r blik is op oneindig gericht!!!...

‘En heb ik gelijk?’ vraag ik 'r.

... PLOTS! tilt ze zich recht... MET EEN BEWEGING rukt ze haar rok van zich af en gooit hem op de grond!!! (wat een stijl!!)

Ze gaat terug zitten - op 'r KNALGELE stofje.

‘Je mag m'n slip uittrekken’, zegt ze koel.

Ik sta er versteld en eerlijk gezegd, overdonderd bij - Ik bibber - Wat een schoonte, wat een pracht!

Ik durf 'r niet aan te raken - Dit zou de vernietiging betekenen van wat ik hier voor ogen heb.

... Maar, wellicht door deze schoonheid te vernielen, creëer ik een nog grotere pracht - het mysterie zal misschien ontluisteren... een goddelijke verschijning, gehuld in een aureool (GOUD-GEEL) - een openbaring!!!

Hoelang ze daar zo zat en ik er stond, weet ik niet - 10 sec? - 10 minuten?

Net wanneer ik aanstalten maak, om d'r kousen vast te grijpen, ... VEERT ze recht!!?...

‘OOH!, ik moet PIESEN, 'k houd 't niet meer op, 'k moest al een hele tijd... maar met die toestand, ooh ie!’

‘Ik doe 't in m'n broek!!’ - Ze probeert 'r kousen naar omlaag te trekken - dat lukt 'r maar half en vooraleer ze de kans heeft om d'r slipje naar beneden te halen, gutst er een hete straal pis door d'r broekje.

‘AAH, 'K DOE HET IN M'N BROEK’, krest ze.

't Is net of ik een paard hoor pissen - zo hard heeft ze zich opgehouden. Ademloos staar ik 'r aan.

Ze sprietst tot tegen m'n voeten - ik die er een meter van afsta - DWARS door d'r broekje heen.

‘Oooh!’, kreunt Wendy, met d'r mond half open en d'r ogen gesloten. ('t Is duidelijk een hele verlossing dat ze zich kan leeg pissen.)

D'r pis dampt in wolkjes stoom vanuit het koude gras omhoog. Ik denk dat je het tot binnen in de kroeg kunt ruiken - 't Is net of ik d'r met m'n neus bovenop zit - en in feite is dat ook zo'n beetje.

Ik weet niet meer wat me overkomt - Ik wrijf me met beide handen door de ogen - Dit is ‘geen’ droom!

Wendy richt zich langzaam op... ‘eumm’. (d'r pis parelt neer op de binnenkant van 'r billen.)

Beschaamd en ontdaan staat ze te wachten tot ik wat ga zeggen.
(Ze voelt zich diep vernederd, da's duidelijk.)

Ik wil 'r troosten...
Onmiddellijk gaat m'n blik op zoek naar bloemen (hoe troost je een vrouw?).
(‘De schone en het beest’ - speelt 't door m'n hoofd.)
... Een boterbloempje of een wild viooltje...
NEEN!, alleen PISBLOEMEN!!
Ik kan me wel voor de m'n kop slaan, bijl erin.
M'n hart breekt - 'k voel 't - letterlijk, ik hoor het kraken.
'k Word zo moe, 'k zou willen oplossen - WEG!

NEEN!!, OH, neen!... ze barst in snikken uit, oei, oei, oei.
‘Wendy, Wendy... niet, niet doen! - Alstublieft niet huilen, niet doen - daar kan ik absoluut niet tegen - dadelijk begin ik ook, NIET DOEN!...’

Ze begint te BRULLEN!, huuu, uuuh, uuuh, ie, ie ie...’

Kom, kom, niet huilen, niet doen, kom, kom nou...
We, we trekken de kousjes en 't broekje uit en d'r is niks meer aan de hand. (Kousjes! hoor mij!)

Ik help 'r uit d'r panties en trek 'r druipnatte slipje naar beneden... JESUS!, ik kan de stronk die zich in m'n broek boven water steekt haast niet verbergen.
Wendy merkt dit niet eens, z'is helemaal van de kaart, ze staat erbij als een verdwaasd oorlogsslachtoffertje - 6 jaar oud.

Ik OBSERVEER, 'k geef m'n ogen de kost...
Op d'r kut staat een bos haar - een oerwoud - 't is niet te geloven.
't Is net ‘grass grows’, of zoiets - het gras groeit!

Wendy's gesnotter brengt me terug op deze wereld.

‘Alléé, kom nou Wendy.’ Ik neem m'n zakdoek en begin de binnenkant van d'r dijen op te drogen.

Hoe heb ik het zover laten komen?, 'k voel me rot. Ouwe geilaard die 'k ben.

Ik zet 'r met d'r blote billetjes op mijn schoot.
Ik veeg de parelende pisdruppeltjes uit d'r kutharen.
SHIT!, ik ben geobsedeerd, precies of dit nodig is.
BEHEERS JE!, verman ik me.

Het snikken heeft opgehouden. Ze legt doesjes d'r vermoeide en dronken kop tegen mijn schouder.
Ik begin 'r zachtjes over d'r hoofd te aaien.

‘Gaat het terug een beetje’, vraag ik.
Ze knikt... 't schatje.

Ik probeer 'r zo teder mogelijk terug bij d'r positieven te brengen. Stel u voor dat ze uit deze toestand niet meer uitkomt, dat ze kinds blijft voor de rest van d'r leven. Het angstzweet breekt me uit, 'k zie mezelf al achter tralies.
Menslief, ik ben een maniak, dit kan toch niet. Terwijl ik zo zit te denken, dringt het tot me door dat ik een vreemd geluid hoor.

‘Grrr, ffft, grrr, ffft...’

Allemachtig nog an toe!, Wendy slaapt!
Ze slaapt!, met d'r blote billen op m'n schoot.

Dit is majestueus, dit is van een onvervaarde schoonheid!
Prachtiger dan het mooiste schilderij, lyrischer dan de goddelijkste muziek, onbeschrijflijker dan het onbeschrijfbare.
Ik bezwijm - ik word melancholisch - ik hallucineer.

Ik zie alle grote mannen in de sterrenhemel aan mij voorbij komen. JALOERS, op mij en m'n Wendy.
Da Vinci, die zich de haren uit de baard trekt.
El Greco, die in een aanbiddende houding, zoals één van z'n herders, toekijkt.
(De hemel glanst van de sterren - miljarden!)
‘De sterrennacht’. Van Gogh, die met me een blik van

verstandhouding wisselt.
Bach, Mozart, Mahler... ah, ah, ik verkeer in goed gezelschap.
Dit mag eeuwig duren.
Ik zou m'n vreugde willen uitschreeuwen, ware het niet dat ik Wendy dan wakker maak.

WENDY, Wendy!, JE BENT GODDELIJK, IK AANBID JE!

Ik bekijk 'r, zoals ze d'r nu bijzit.
Ik leg voorzichtig m'n hand op 'r donsje daar beneden.
(Ze slaapt rustig verder.)
Ze gloeit daar helemaal. Wat een kacheltje tussen d'r benen.
Ik neem m'n hand weg en ruik eraan - Er kleeft een aromatische pisgeur aan m'n vingers - HEERLIJK vind ik dat - Ik brand, ik gloei, ik LEEF!!!
Voorzichtig til ik d'r op en ik plaats 'r in de tuinstoel.
(Ze ronkt zalig verder.)
Ik doe m'n jas uit en leg deze in het gras - het gras dat groeit!

Ik overleg met mezelf: we gaan haar uit de stoel tillen en op je jas leggen.
Ik en m'n compaan maken er werk van...
Ik begin haar voorzichtig te ontkleden.
Wanneer ik de knoopjes van d'r bloes ontknoop, springen er twee peervormige borstjes op, met erg grote krentvormige tepels. (Ze draagt geen BH, da's duidelijk.)

Ik vergeet alles en iedereen...

... D'r naveltje ziet eruit als een miniatuur kutje - Ik ruik eraan en smaak een ranzige zweetgeur - ik kan de neiging niet weerstaan om d'r naveltje voorzichtig te kussen...

(Ze slaapt als een roos, ‘de schone slaapster’.)

‘Je moet 'r navel schoon likken, het smaakt vast heerlijk’, zegt een DUVELTJE binnenin me. Bocuse is slappe kost, vergeleken

hiermee...

... Ik leg haar benen uit elkaar - zover als dat kan - evenwel oplettend, dat ze niet ongemakkelijk komt te liggen - DAT ZE WAKKER WORDT!
(Ze geeft geen kik.)

Wat ik zie, wat ik nu zie, 't is niet te beschrijven!
Doordat ik 'r beentjes van elkaar heb gesperd, is d'r vruchtje opengebarsten.
Oeeei, ieeh!, dit is een mirakel - Niet te geloven.
D'r grote schaamlippen zien eruit als twee fijne stukjes rauwe vis - Heerlijk!
Onder d'r vruchtje richten zich twee keiharde pezen op, die glorieus aansluiten op de binnenkant van d'r billen - ASPERGES!
Trillend duw ik met m'n vingers d'r schaamlippen van elkaar.
Even beweegt ze zich - OM JE DOOD TE SCHRIKKEN!!
Gelukkig, niks aan de hand.
't Eerste uur wordt ze vast van niks wakker, spreek ik mezelf moed in.
Geobsedeerd duw ik 'r lippen opnieuw en verder van elkaar.
D'r vulva ontluikt!
Je bent gek voor je het weet, dat kan ik je verzekeren!
... De kleine schaamlippen zien eruit als twee fijne schijfjes abrikoos. Vis en abrikoos, om van te smullen - en asperges?

D'r kittelaar is grandioos van vorm: één grote PEULERWT.
Ik ruik aan d'r geschenk. SUPERBE!
Heel voorzichtig lik ik aan d'r lapjes vlees, aan d'r peulerwt, aan heel de cuisine.

IK HOUD HET NIET MEER UIT!

Snel trek ik mijn broek van me af - van haast blijft m'n onderbroek halverwege m'n knieën hangen.
Met m'n vrije hand bespeel ik m'n penis, ondertussen m'n tong diep in 'r spleetje porrend. Ik snoep dat het een lieve lust is.

Ik en m'n schatje bevinden ons in een vacuüm, een cocon, volledig afgesloten van de buitenwereld. ‘Ik’ tenminste, Wendy verkeert in een welhaast comateuze slaap.

... Met kloppende penis bezie ik haar, van onder tot boven. D'r borstjes, alles!, ALLES!
Ze is helemaal van mij - ik bezit haar - bezit?, bezitten! VERDOMME!, bezitten zal ik haar, ik zal haar NEUKEN, haar BEZITTEN zal ik!

Ik til d'r benen hoog de lucht in en leg ze over mijn schouders -
Ik draai d'r kut naar m'n onderbuik toe...
Ik denk: Je moet 'r benen vasthouden, zodat ze niet de grond opbonken - dat zou d'r zeker wakker maken! - wat wil je - van zulk een hoogte.
... Ik breng m'n paal voor d'r poes... Langzaam, discreet duuw ik 'm gedeeltelijk in d'r opening - ik ril over al m'n leden.

Traag beweeg ik up en neer - D'r kutje omsluit me strak. Ik duw. 'm nu, met één krachtige stoot, gans d'r kut in.
(Maagd is ze niet meer - maar wie ben ik?)
Sneller en sneller neukend, had ik nooit verwacht dat bepaalde klieren in slaaptoestand nog zo hun werk deden. En wat voor een slaap!
Ik beuk erop los - 't heeft geen naam. Wendy's vel, benen en billen bibberen mee op het ritme.

... Ik verkramp, ik voel, 'k word ge... MIL - JAAR...
AAAAAAH!!, AAH!, ik spuit d'r vol, 'k loop leeg in haar.

Uitgeput leg ik d'r beentjes zacht naast me neer.
Ik vlei me op haar en leg m'n hoofd te rusten op d'r borstjes - ik maak 'r kletsnat met m'n zweet...

... Naarmate ik meer en meer m'n normale toestand terug vind, bekruipen de angst en schuldgevoelens me.
Ik kan me wel voor m'n kop schieten.
Ik voel me een walgelijke kast, volgestapeld met complexen en ellende. Besef dat er voor dit gedrag geen excuus bestaat - welk

verdict hierover dan ook uitgesproken wordt - je hebt het dubbeldik verdiend.
(M'n geweten neemt me zwaar onder handen.)

Doodsangst overvalt me. Verschrikt trek ik m'n penis terug. In dunne straaltjes komt er wat van m'n sperma uit d'r zo mooie vruchtje gesijpeld.
Ik walg van m'n viezigheid - 'k heb d'r onder gekotst.
Ik walg, ik krijg er tranen van in m'n ogen - ik HUIL!
... ‘Ik kan hier niks aan doen, oh!, alstublieft... ik kan hier niks aan doen’, jank ik.
Ik smeek god en al wat bovenaards is om vergiffenis.
Ik ben één wrak - één hoop ellende.
Dat tot daartoe, maar nu heb ik een totaal onschuldig en weerloos - beeldschoon kunstwerkje beklad, besmeurd, VERMINKT! Ik ben erger dan die gek, die met een mes ‘De nachtwacht’, het schilderij van Rembrandt, te lijf ging.
‘Jezus-kristus, wat moet ik doen?’ Ik ben wanhopig!
‘'k Wil hier en nu - TER PLEKKE! - dood vallen als je, als jullie ervoor kunnen zorgen dat dit nooit is voorgevallen, ‘Alstublieft’, probeer ik de goden om te kopen.
‘Help’, schuurt het hees uit m'n nauwelijks hoorbare stem.

IK MOET IETS DOEN, IK MOET IETS DOEN, ik, ik...

Buiten zinnen probeer ik met m'n zakdoek alle sporen uit te wissen - Ik rol hem tot een prop en duw 'm zover mogelijk in Wendy's kut - Ik maak ronddraaiende bewegingen, op de wijze waarop ik glazen afdroog.

Snel knoop ik 'r blouse toe en ik doe d'r rok aan.
Ik wring d'r natte broekje uit en steek dit in m'n binnenzak.
Ik til Wendy op en ga met 'r in de tuinstoel zitten...

(Een gevoel van onmenselijke eenzaamheid overvalt me.)

Ik overschouw m'n leven, omdat ik het gevoel heb dat het er zo dadelijk mee gedaan is - dat ik word dood gebliksemd of zoiets - een gepaste straf van de goden.

Ik grabbel al m'n moed bij elkaar en probeer Wendy wakker te maken.

‘Wendy, Wendy, WENDY!’ - wild schud ik 'r met d'r hele lijf dooreen - WENDYYY!!

Af en toe hoor ik, ‘mmm, mmh, heu?’ - Ze kijkt zelfs even op, glimlacht en sluit d'r ogen weer.

‘WENDY!!, WENDY!!’, ik rammel met heel de ketel.

VERDWAASD STAART ZE ME AAN???

‘Huuu, wat is er’, bralt ze.

‘Ah!, je bent wakker.’

‘Wat is er gebeurd, wat doen we hier?’

Ik stotter: ‘Die, die toestand met dat broekje liep wel een beetje uit de hand, nietwaar?

‘Oh!, ja!, nu weet ik het weer!’

‘Eeh, uuuh’ - Ze wordt knalrood - ‘Ik moest eigenlijk al een hele tijd pissen, ik kon d'r echt niks aan doen - oh!, ik schaam me zo, 't was verschrikkelijk... Heb ik lang geslapen?’

‘Eeh, ooh!, wel een gans uur denk ik, ja, zeker één uur.’

‘Ik vind het wel lief van je, dat je m'n rok terug hebt aangetrokken en dat je me zo galant troostte.’

Manlief, ik moet dadelijk braken!

‘Je bent echt een ontzettende schat, een ander zou het allemaal geen snars hebben kunnen schelen - als die maar kut had gezien.’

Voor ik het besef, zoent ze me op m'n lippen.

Ik beantwoord d'r kus en denk tegelijkertijd: dit is m'n kans! -

Indien ik 'r zover krijg, dat ik 'r mag neuken dan is alles vergeten en vergeven, dan heeft ze het zelf ook allemaal gewild.

... Onze tongen vinden elkaar en startten een kronkelend, wild spel.

Wendy zit vol vuur.

Ik kan me slecht concentreren. Ik streel d'r borsten, omklem d'r stevig, doe alles wat een goed voorspel nodig heeft - Op routine

- 'k ben er eigenlijk helemaal niet bij.
Ik masseer d'r billen...

Wendy begint m'n teelballen te kneden - Ze wrijft mijn penis tegen m'n onderbuik op. (Er komt toch beweging in het zaakje.)
‘Mmmh, mmmh’, Wendy begint hoorbaar te kreunen.
Plots en wild zakt ze met d'r hoofd ter hoogte van m'n piemel en gooit het handeltje uit m'n broek...
... Vurig begint ze met d'r tong rond m'n eikel te draaien, met tussenpozen m'n penis diep in d'r mond slurpend... ‘slop - plop - slop - plop’.

Plots laat ze zich vallen, me meesleurend, het gras in.
Vooraleer ik volledig lig, gooit ze d'r benen schrijlings over me heen - zo komt ze pal met d'r kut boven m'n hoofd hangen.
Ik gooi d'r rok boven d'r billen.
‘Ooh!, Dirk!, lik me, vinger me, vooruit!’, kreunt ze.
Ik duw 'r schaamlippen van elkaar en begin d'r spleet te likken.
Bah!, m'n maag draait wel vier keer om; ik ben m'n eigen stinkende sperma aan het oplikken...
IK MOET VERDER, 'k heb geen keus, anders merkt ze nog wat!
‘Oooh, aaah’, Wendy kreunt en kermt in alle talen.
‘Ik ben kletsnat’, zegt ze.
(Dat zal wel, met een prot vol sperma.)
‘Laten we neuken’, zeg ik.

‘Oh!, Dirk, neuken kunnen we niet - ik ben deze maand verschillende keren m'n pil vergeten en ik ben er dan ook mee gestopt...
NEEN!, OH NEE!!, ik krijg een beroerte, 'k zink in de grond.

... ‘Laat ons gewoon verder doen, ik vind het heerlijk zo!’, hoor ik Wendy zeggen.

‘En, en... als we voorzichtig zijn, als ik... als ik voortijdig terugtrek, coï-coïtus-interruptus’, stamel ik.
‘Of je komt voortijdig klaar zeker - NEE, NEE, veel te riskant!
RAMP - RAMP, ik verwens mezelf.

M'n hersenen denken tegen lichtsnelheid in het kwadraat.
Misschien, misschien, indien ik 'r zo heet krijg dat ze even minder attent is, en dan ‘hop-hop’, gonst het door m'n hoofd.

... Als een waanzinnige begin ik d'r kut te likken - ik zuig, ik knabbel - ik steek m'n tong zo diep naar binnen, dat ik er een afschuwelijke kramp aan overhoud.

Ze begint te hijgen, te kreunen dat het niet meer mooi is.
D'r billen, d'r kut, alles is zeiknat.

Ik por drie vingers in d'r opening - ik pook ermee alsof ik de kachel wil aanmaken - ‘POOK-POOK-pfff-pfff...’

‘AAAaah, aah, ik koooo-oom!’

Manlief, komt die klaar! Ik voel d'r kutspieren tekeer gaan als een reserve-hart - één grote pomp!

Ik haal m'n vingers langzaam terug...

Ze bibbert en trekt met 'r benen.

In al die tijd is ze mij gelukkig een beetje vergeten - ik was ondertussen zo slapjanus geworden, als koude pudding.

Ik moet 'r nog neuken! Als ik haar neuk, is alles opgelost!
Wordt ze dan toch zwanger, dan laten ze 't ding weghalen...
'Tja een ongelukje.
Maar stel dat ik haar niet kan neuken en ze wordt ZWANGER!!

Oh!, nee!, ik mag daar niet aan denken... STEL U VOOR!

... Ik begin zacht d'r kut te likken.
‘Nee nee!’, zegt ze, en ze schudt d'r kut naar links en rechts, om kontakt te vermijden. Ze is nog te gevoelig.

Bijgevolg begin ik aan het vezelachtige stukje vel, tussen d'r kut en kont te likken.

‘Ieeh, oooh ja!’, fluistert ze bijna.

Ik lik aan d'r linker en rechter bil, vlak naast d'r anus - een weeë geur komt me tegemoet.

‘Mmhh!, ooh!, ja, lik m'n kont, ooh ja!’

Met veel tegenzin, lik ik aan 'r gerafelde strontgat...
... Terwijl ik 'r zo lik, duwt en trekt ze met d'r kringspier. (In feite was ik 'r helemaal.)

‘VIEZERIK, VUILAARD’, zegt ze met een sissend geluid.
(Ze houdt hier wel van, klaarblijkelijk.)

‘DIEPER DIE TONG!’... 't Klinkt bijna als een bevel.

Ik duw m'n tong zover mogelijk naar binnen... Na een poosje, krijg ik ik vreselijke pijnscheuten onderaan m'n tong - alles smaakt ranzig daarenboven! DAAR!, en BOVEN!

(Ik moet m'n tongwerk gaan aflossen met m'n vinger, denk ik.)
... Ik por m'n wijsvinger hard in d'r kontgat... ‘Aaie!’, krijst ze, en ze knijpt d'r schijterd fel dicht - om direkt erna weer te ontspannen.
Ik beweeg m'n vinger nu op en neer, steeds vlotter, alsmaar sneller.
Wendy geeft zich volledig over - ze vergeet dat ik er ben - ze beleeft d'r stoutste fantasieën, ze BRULT als een dier.
Ik pook en por met twee vingers ondertussen.
Met d'r kringspier grijpt ze telkens m'n vingers om ze even vlug weer te lossen: ‘plop, flop, pedop’.

‘Mammie!, ik KOOOM, ik kooom!’, gilt ze.
Ze gooit d'r anus wagenwijd open! (‘De poort van de hel’, zo gloeit het daar.)
'k Voel vlokken stront! BAH!...
Soppende en zuigende geluiden...
Eerst luid, dan uitstervend... ‘FLOP, PLOP - prrr, pffrt...’

Wendy werpt zich van me af.
Ze kermt, ze kreunt - ze rilt, ze schudt met gans d'r lijf.
‘Oeeeie, mhh, uuuh!’ en in vervoering legt ze d'r handen op d'r onderbuik... gloeit het daar?

Ik bekijk m'n vingers. ‘BAH!’, wat een troep. Ik veeg ze vlug, zo goed als kan, schoon aan het gras.

(‘Het vervloekte gras dat groeit’)

Ondertussen zit ik nog altijd opgescheept met mijn probleem.

... Wendy, ligt er half versuft bij.

‘NU’, denk ik, ‘NU OF NOOIT.’

Ik probeer m'n piemel hard te maken - Ik fantaseer - ik bekijk Wendy's edele delen - ik ruk - ik trek uit alle macht - ik, ik... Het gaat niet! IK KAN NIET!!!

Waar heb ik dit aan verdiend?

Ik krijg kramp in m'n armen, het zweet gutst in baden van me af.
NIKS, niks!... niks.
Vertwijfeld houd ik m'n ding in m'n hand, 't stuk ongeluk, zo slap als een vod.

‘AH!, MENEER WIL ME GAAN ONDER PISSEN’, schrikt Wendy me wakker uit m'n ellende.
‘Eeh, neen!, neen!, ik, ik, wou... ke, ke, k...’
‘Je moet niet zo kakelen, ik vind dat helemaal niet erg, in feite ben ik er gek op’, zegt ze me met een verlekkerde, bijna demonische blik.

(Dit kan toch niet!, die is niet meer normaal, dit kan toch niet! - rust wil ik - RUST!)
‘Kom, geef me je sap, ik wil het, VOORUIT!’
... Ze grabbelt naar m'n piemel, (ze heeft direkt beet) en ze gooit d'r hoofd achterover, onder m'n ding.
‘Mmhh, kom’,... Ze begint zich te masturberen - wild - heeéél WILD!!
‘AAAH, geef op dat warme sap van je, ZEIK ME ONDER, doe het, doe 't!!’
‘NU!’... In één keer ramt ze een vinger in m'n kont...
‘AAIE!’, ik gil het uit van de pijn. Ik begin er waarachtig van te zeiken! HET KRENG!
‘Klots, klots.’

Ze zuipt volle teugen van m'n viezigheid, ze neemt m'n pik volledig in d'r mond.
M'n wijn gutst langs de zijkanten van d'r bek eruit.

Datgene, dat ze niet kan slikken.

‘Aaah, oooh’ ... ‘ongelofelijk’, kirt ze.
Ik zeik 'r volledig onder, zonder dat ik dit wil!
Ze komt klaar... 1 keer?,... 2 keer?,... 'k zou het niet weten!
Totaal ontredderd sta ik recht. Ik weet niks meer. Dit is het einde van de wereld, de APOCALYPS, de apocalyps!

Ik scharrel m'n kleding bij elkaar en plof neer in de tuinstoel -
Langzaam kleed ik me aan.
Ik blijf versuft in de stoel zitten.
Alles speelt zich voor me af als in een film - wazig en ver weg.

... Wendy ligt nog languit in het gras - Ze fluistert tegen zichzelf.
Ik versta er niks van.

Eindelijk staat ze op. Ze graait d'r kledij bijeen en begint zich te kleden...

‘Menslief, dit heb ik nog nooit meegemaakt, ik ben wel 5 keer klaargekomen.’ Ze glundert!

‘Hoe vond je het?’, vraagt ze.

‘Wel, voor mij is dit de wildste en perverste, maar ook de mooiste ervaring uit m'n leven’, lieg ik in alle talen.

‘Ah, ah!, prachtig!, dat dacht ik al, zoals jij tekeer ging.’

(Zoals ik te keer ging? Waar haalt ze het?, zoals ik...)

‘Wat, wat gaan we nu doen?, we kunnen zo niet terug naar binnen!’, vraag ik 'r.

‘Laat ons over het muurtje klimmen’, zegt ze.

ZE MOET HIEROVER GEEN SECONDE NADENKEN.

In gedachten zie ik 'r dit iedere avond doen, met Jan en alleman - 't pokkewijf, IK HAAT 'R.

‘Kom dan’, zegt ze, en met een lenige wip schiet ze over het muurtje heen.

Ik vang nog net een glimp op van d'r blote billen en het ranzige vlees daartussen.

Automatisch tast ik in m'n binnenzak...

IK VOEL D'R KLAMME ‘KNALGELE’ BROEKJE.

Taco Meeuwsen
Tabula rasa

> '...I might make it California's fault, be locked in Geneva's deepest vault,
> just like the canals of Mars and the great Barrier Reef, I come to you
> beyond belief...'
> *(E. Costello, Imperial Bedroom)*

Praktische filosofie

-1-

Vroeger, zo weet ik me te herinneren, was ik een verbeten oefenaar in het simultaan handelen.

Als puber speelde ik met het vermogen van de spiegelbeeldige perfectie. Wat mijn rechterhand kon, moest mijn linker toch vooral ook kunnen en liefst nog op hetzelfde moment.

Ik dacht toen dat de reden voor mijn dislocatie was gelegen in mijn eenzijdige ontwikkeling. Toen al.

Ik groeide snel in die dagen.

'Als kool', naar de reacties van mijn omgeving te oordelen en zelf voelde ik het ook wel, ik barstte uit mijn voegen, ik rekte uit mijn banden, ik schoot de hoogte in. In die richting leek ik me in korte tijd te zullen verdubbelen.

Ik groeide dus als een razende omhoog en was rechts, waardoor ik, haast onmerkbaar, aan die zijde overhelde.

In mijn overspannen adolescentenbrein was het echter alsof ik zwaar slagzij maakte. Zorgwekkende beelden zag ik in die dagen van tennisprofs met tennisarmen, wielrenners met fietsbenen en verder, volleyduimen, waterhoofden, hamertenen, knotsknieën, hazelippen, horrelvoeten, kraaiepoten en denkrimpels.

Ik was een koortsig denker.

Een overactiviteit van de hersenkwab die, naar ik later vernam, symptomatisch is voor de amok makende hypofyse; het naderen van de geslachtsrijpe leeftijd.

Ik was een laatbloeier bovendien.

Mijn lichaam hield me in martelende onzekerheid omtrent de versierselen van mijn uiteindelijke gedaante.

Een periode van getergd wachten, waarin ik vertrouwd ben geraakt met de waarachtige diepte van het geslachtsloze ‘engelengeduld’.

En dat terwijl overal onder leeftijdsgenoten al gepronkt, gekoerd en geparadeerd werd dat het een aard had, de tweede feministische golf ten spijt.

Omdat ik nu eenmaal geen stilzitter ben, gebruikte ik de gedwongen quarantaine voor het scherpen van mijn diagnose van eenzijdige ontwikkeling.

Want, zo formuleerde ik het in die dagen, bevindingen hebben kop noch staart, zolang de linkerhand niet vermag waarin de rechter uitblinkt.

Het ontbrak de soort, in mijn ogen, aan simultane vaardigheden.

Ik zag de Mens hinken op een overontwikkeld, spataderlijk been, als een dronken zeeman op een houten poot.

Als dat maar goed gaat, dacht ik zorgelijk.

Stap, bonk, stap, bonk, stap, bonk, burp.

-2-

Ik oefende zelf, als een potsierlijke Noach, de Gelijktijdigheid.

Het volmaakte schoonschrijven met links bewijst tot op de dag van vandaag nog uitstekende diensten.

Het tekenen van perfect symmetrische beelden met links en rechts in één handeling.

Het dirigeren van denkbeeldige symfonieorkesten.

Het roeien van roeiboten.

Het binnenstappen van saloons.

Het boetseren van zelfportretten.

Het zwemmen van schoolslag.

Het uitdagen van revolverhelden.

Volkomen geabsorbeerd door de problematiek van het

Simultanisme was ik natuurlijk, alweer, de modelpuber.

De hypothalamus op tilt.

Ik suste de vraag in mijn hoofd naar de fundamentele onevenwichtigheid in het leven met de parate diagnose dat de mensheid zich eenzijdig ontwikkelde.

Ik zag het om me heen.

De specialismen waaraan we onze beste jaren gaven, betekenden onherroepelijk onze ondergang.

Dreigend kapseisden we met hele samenlevingen in een wrakke ark - een lekke sloep, eigenlijk - naar het bakboord van de heilloze ratio.

Of maakten we zware averij aan het stuurboord van de stuurloze intuïtie, de gevoelsballon in onze uitpuilende buiken meeklotsend op de ruwe deining.

Verzuipen zouden we tenslotte als ratten in het ruim, wanneer, bij een enkel noodlottig gebaar van de stuurman, het schip met man en muis zou vergaan.

Ik filosofeerde wat af in die dagen.

Toen mijn Spartaanse oefening in de gelijktijdigheid beider handen onmiskenbaar evolueerde in de richting van het wurgen, de exemplarische en symmetrische verwurging van een slanke mensenhals, ben ik abrupt gestopt.

Nog heb ik geen moord op m'n geweten.

-3-

Het Simultanisme had een staartje.

Door al dat hooggegrepen balanceren op beide hersenhelften zag ik een mooie levenstaak in het stroomlijnen van de dingen die me omringden.

Ik zag een noodzaak in het diep genoten inzicht van een pluriform, natuurlijk evenwicht. Het moest toch ergens te vinden zijn.

Het aanwijzen van de trefzekere harmonie in Zijn (hier is van de Here sprake) voortreffelijke achtertuin werd me bepaald niet gemakkelijk gemaakt.

Men was vóór mij reeds druk in de weer geweest met het

benoemen der dingen en wat de mensenclub waarin ik opgroeide in ere hield als *Het Boek der Geheimen*, waaruit ik de nomenclatuur der aardse verschijnselen zou opsteken, beviel me allerminst.

Wat het verschoten, bordpapieren 'Memory-spel' miste aan tover, maakte het ruimschoots goed aan voorspelbaarheid en alras legde ik kaartje als de beste.

Indertijd formuleerde ik mijn gestaag groeiende ongenoegen als volgt:

Er is hoegenaamd geen gebrek aan waarachtige schoonheid om ons heen.

Er is enkel een gebrekkig jagen op de culturele bestendigheid van schoonheid.

Meer van hetzelfde. Bij Shakespeare overvalt me een bonkende hoofdpijn, een zeurderig hoofdpijntje maakt zich al na een half uur in het Stedelijk bekend en bij de zoveelste Mattheüs Passion word ik steevast bezocht door een misselijkmakende migraine, zodat ik nog voor de pauze benen moet maken richting sanitair.

Schoonheid is bij uitstek zichzelf genoeg, principeloos, meedeelzaam slechts in het moment.

Waarom dan een hardnekkige jacht naar structuren van esthetische beleving?

Waarom een per definitie onvruchtbaar diktaat van harmonie?

Een canon van uitmuntendheid?

Een reeks van Fibonacci?

Het is de wet van de communicerende vaten.

De club vaart slechts wel bij een steevaste ontkenning van wat de club omringt. Mooi vindt de club pas datgene wat overblijft na uitsluiting van wat níet mooi is. Schoonheid wordt derhalve geperverteerd naar clubreglementen.

Voor de club is schoonheid in verwondering geen maatstaf.

Voor de club is slechts schoonheid in herkenning mogelijk, wat de club niet ogenblikkelijk herkent als het zijne, dat sluit de

club buiten.

Dat krijgt straf of blijft onzichtbaar.

Eigen is het aan de club, het gekoesterde, sublieme gezichtsvermogen te scanderen. De clubyell.

Dat wat de schoonheidsbeleving in clubverband beheerst, is de uitleg.

Een schilderij, een boek, een muziekstuk mag dan, met open vizier of op steelse wijze, de uitleg tarten, het mag de uitleg nooit negeren.

Door in zichzelf reeds de grammatica van de uitleg te herbergen, dingt het beeld, het gedicht, de partituur naar de gunst van de uitleggers.

Oude wijn in nieuwe zakken.

Opdat de uitleggers verrast worden door het bekende.

Dat stemt de uitleggers mild.

Het oordeel zal gunstig zijn.

In de mate waarin het kunstwerk zich hult in clubkleuren, in die mate zullen uitleggers juichen. Clubgetrouwe schoonheids-makers krijgen krediet, mogen maffe dingen doen, mondjesmaat. Uitleggers ontpoppen zich zodoende als dat wat ze in wezen zijn: meelopers.

Schoonheidsmakers met clubgeest zijn geen haar beter.

Soort zoekt soort.

Meelopers allebei, niet met de schoonheid, maar met de clubreglementen.

Zo gezien is er geen noemenswaardige kloof tussen frisgewassen gospelzangers tijdens de EO-landdag en de ongeschoren schrijverskoppen bij het boekenbal.

Het valt de buitenstaander niet bijzonder moeilijk overeenkomsten te signaleren in de onderbroekenlol van de roodharige volksheld en de pretentieuze introspectie van de conferencier met de jampotbodems en het clownspak.

De club wordt uitgenodigd eens kostelijk te komen lachen, om de clown, om zichzelf en de uitnodiging laat niet onvermeld dat de kolderieke clubgenoot van plan is vanavond de buurclubs op onnavolgbare wijze van jetje te geven.

Dat kan dus nog flink schuddebuiken worden.

Voor een woordenloze, niet-geperverteerde schoonheid moet je hoog vliegen.

Hemelhoog.

Diep inademen en flink de vleugels strekken.

Daar is moed voor nodig.

Voor het maken van een schilderij, het schrijven van een boek, het componeren van een opera is moed niet langer een vereiste, maar strategisch inzicht, kleinburgerlijke loslippigheid, een gedegen culturele achtergrond en dieverij.

Het onzegbare is een charmant alibi geworden voor leeg-hoofdigheid.

De duizelingwekkende speurtocht naar schoonheid niets meer dan een toeristisch rondvaarttochtje, een beeldenroute, een huis-aan-huis prentenvaart. Na tal van bezienswaardigheden meren we af aan het vertrekpunt, er is niets gebeurd, we zijn dezelfde gebleven..

De versnaperingen stonden al na een kwartiertje tegen.

De pose van oneindigheid

-1-

Slechts met wegen die ik baan in mijn hoofd, dat tere uitspansel, is het mogelijk toegang te verkrijgen tot een wereld van verborgen betekenissen.

Daar tref ik, aan het einde van het zachte wegdek dat ik spon van woorden, rijen van minuscule hemelpoortjes, waarachter weer draaikolken wenken.

Aan het eind gekomen ben ik opnieuw de beginneling.

Alles trilt en vibreert hevig, de dingen zijn geen moment hetzelfde.

Hoe heb ik het nu, denk ik duizelig en uitgeput zak ik in elkaar langs mijn zelfgeplaveide heerbaan van kennis. Maar ook de weg beeft en golft en rilt onophoudelijk, van uitrusten komt niets terecht.

Ik richt mijn aandacht op een willekeurige boom langs het

pad.

De boom verbaast me. Ik speel wat met de gedachte deze boom eens te omarmen en mijn voeten schieten waarachtig zomaar wortel.

Aanvankelijk merk ik niets bijzonders, dan besef ik opeens dat ik *weet* heb van bomen. Ik heb op een spontane wijze *weet* van het eikenverbond van de Veluwezoom.

Van verre verneem ik het zuchten en klagen der tanende Grootduitse wouden.

Mij bereikt zonder tussenkomst het *'grand mal'* van de Araucariareuzen in de Andes. De stille pijn van de olijfbomen in Andalusië, de iepen in de Betuwe en de laurierbossen overal ter wereld dringt allerwegen aan.

Ik ben er niet blij mee, met mijn veelomvattende voorkennis.

Ik realiseer me één ding terdege.

Alles gaat stuk, gaandeweg.

-2-

Met bomen ben ik nog niet klaar.

Met een Amerikaanse eik in Fontaineblau heb ik het op een akkoordje gegooid.

De eik en ik bespraken op een goede dag de mogelijkheden voor een wel heel uitzonderlijke vereeuwiging van mijn trekken.

Ik deed dat zo'n zeven meter boven het bospad, in een takvork waar ik vaker verpoos. Onder mij: zondagse gezinnetjes aan de wandeling.

Ik zit wel meer in bomen.

Ik lig ook onder auto's of op daken en ik klim wel steels door openstaande ramen in het midden van de nacht.

Ik slaap tussen paarden, ik eet langs snelwegen, ik studeer bij voorkeur in de buitenlucht en ik steel van de stinkrijken.

Met de eik ben ik overeengekomen dat ik vers snijwerk zal smoren in ongebluste kalk, tegen onnodige verspilling van boomsappen.

Maar verder is er bij dit prachtexemplaar zelfs een zekere gretigheid te bespeuren naar mijn plannen. Vergelijkbaar met de gewillige overgave van sommige van mijn soortgenoten in handen van een meestertatoeëur.

Het werkstuk zal, naar het zich laat aanzien, nog voor de aanvang van de winter z'n voltooiing bereiken.

Dan moet de eik zijn wonden likken.

De winterstop zal nieuwe, jonge bast vormen onder de kalklaag, die in het voorjaar zal openbarsten als het rijpe, volgeschreven gips van een onfortuinlijke wintersporter. Eronder verschijnt dan, door pril loof overschaduwd, mijn gebeeldhouwde tronie.

De serene glimlach is zowat af, ik twijfel nog over de hoge jukbeenderen en de pijnlijnen langs mijn neusvleugels, maar daar kom ik wel uit.

Mijn gezicht zal groeien en uitbotten in deze prachteik, lang, lang nadat de tumor in mijn hoofd me heeft geveld.

Doorsnijden is het devies.

Vlees en bloed

-1-

Als ik beter zou weten, dan legde ik wellicht geen riskant verband tussen het vocht dat uit mijn ogen biggelt - soms stroompjes vormt -, het zoute vocht dat uit mijn poriën dampt - soms druppelt - en de zure, soms branderige afscheiding, die me via mijn pisbuis verlaat.

Mijn gletscher smelt.

Ik ga stuk. Stukje bij beetje en bij voortduring.

Een weinig opzienbarende constatering, denk ik terzelfder-tijd. Het is immers ons allen bemeten, stukgaan. Daar helpt geen lieve moedertje aan.

Ik stroom vol en loop leeg op hetzelfde moment.

Iedere twee jaar herneem ik mezelf volledig, *vol-ledig*.

De celdeling wordt ingeleid door de copiëring van het archiefmateriaal, zegt men. Men neemt aan dat zich een dergelijke copiëring voltrekt zonder uiterlijk waarneembare verschijnselen. Het resultaat zou volslagen identiek zijn.

Abuis, zeg ik, onderhevig ben ik aan zichtbare, pertinente verslechtering.

Als een roestende Rank Xerox lever ik tweejaarlijks de copie van een copie en de leesbaarheid loopt zienderogen terug.

Progressief in mijn successievelijke teloorgang.

-2-

Ik denk vaak terug aan hoe ik heel was.

Een origineel.

Heel even die glinsterende amoebe, drieëntwintig onbestemde paren, ontrots, onbeduidend, onwetend.

Een onmens nog, er zijn geen foto's van gemaakt.

Ooit was ik ergens heel, een af plan.

Groots in het allerkleinste, toen nog.

Mijn verwantschappen strekten zich uit naar de wortelpotigen, ik voelde me thuis onder de zweepdiertjes en de sporediertjes voelde ik haarfijn aan.

Eén grote, gezellig gistende Protisten-familie, leek het.

Nu lekt het.

Vitale informatie vloeit doelloos en nutteloos uit mij weg en dat is ook stukgaan, natuurlijk.

Uiteenvallen, eroderen, meanderen, verdampen.

Wat daar en ooit buikpijntjes waren, - een Hansaplastje voldeed al en sijpelde weldadig helende antiseptica door mijn dichte huid - zijn inmiddels helse pijnen geworden.

Pijnen die stamvaders van pijnen zijn en permanent.

Ook pijn lek ik.

De pijnen die ik wek, als een verziekte centrale, stromen langs onzichtbare banen uit mij. Likkende vlammetongen langs

mijn meridianen.

Men mijdt mij.

Mijn celdelingen zijn kernsplitsingen geworden, door de jaren, en als ik het wel heb dan staat de boel op springen.

Ik kondig het maar vast aan.

Dan zal ik granaatscherven.

Door de eindeloze ruimte zwerven. *In aeternum*.

-3-

Mijn maag zweeft al als een gewichtsloze maansonde in het spelonk van mijn binnenste. Tenminste, als ik mijn ogen moet geloven, terwijl ik gevaarlijk gekanteld in de Röntgen-robot en met scheefgedraaide nek naar het beeldscherm, de ionisatie-exposie van mijn buik tracht te begrijpen.

Maar ik weet meer.

Mij is verteld dat de Barium-sulfaatpap, die roze is in de Tupperware-beker die ik krijg aangereikt en fruitig smaakt, bij inname, van mijn maag en mijn maag alleen een zichtbaar begrensde spierbal maakt.

Mijn slokdarm heeft een lik meegekregen van het fonkelende sterretjesspul en als ik de tijd zou nemen in de ongemakkelijke kooiconstructie waar ik ingesnoerd alle kanten op wordt gekanteld, dan zouden respectievelijk mijn twaalfvingerige-, mijn nuchtere-, mijn kronkel-, mijn dikke- en mijn endeldarm nog opdoemen op het beeldscherm.

Toverlinten van roze Barium-sulfaat.

Maar men is spaarzaam met de stralingsdosering.

Op het beeldscherm lijk ik *leeg*.

In werkelijkheid ben ik *boordevol*.

Mijn ogen verraden me, om het maar eens gespierd uit te drukken. Ik spaar mezelf niet. Zou ik me vanaf het *sternum* tot aan de navelknoop lostornen langs onzichtbare *cilie* en celsloten, dan zou ik versteld staan van de opeengepakte darmderrie daarbinnen. Ik zou niet weten hoe snel ik het zaakje weer dicht moest rijgen.

Ik zou er een beroerte van kunnen krijgen.

Beroerd klinkt het al, als ik van die of die hoor beweren dat ze er ‘alles bij weggehaald hebben’.

Een waarheid in de overdrijving, want is niet het kleinste partje een beetje *alles*? Maar ach natuurlijk, ik *ben* de Barium-pap.

De boezemvriend

-1-

Zijn ze er nog, mijn handen?

Mijn handen zijn er niet zomaar.

De aannemers van mijn besluiten, mijn dadenmakers, mijn doeners, dat zijn mijn handen.

Vaak heb ik ze in stilte bewonderd, dat sierlijke paar slaven.

Wanneer ze zich schrap zetten met de nagels in het behang van de gang.

De gang van het bovenhuis.

Het bovenhuis waarin ik ijsbeer.

Schrap zetten ze zich en gescheurde regels trekken ze in het streepjesbehang.

Op heuphoogte breken mijn nagels in gipswolkjes.

Heen en weer schrijven mijn handen het vijfvingerige patroon in de muur.

Mijn requiem krassen de nagels in de diepe voren van de vijfregelige notenbalk op het behang.

Op het ritme van mijn nerveuze tred componeren ze maar raak.

Weten zij veel, mijn handen.

-2-

Onnoemelijk veel weten ze.

Mijn handen kennen de dwangmatige vernielzucht waarmee korte metten maken op zolder met de oude leunstoel.

Ze tillen de stoel op en smijten de stoel neer.

Slaan ze en beuken ze, totdat het stoelhout in hanteerbare

stukken op de vloer ligt.
De stukken breken mijn handen op mijn knieën.
Pijn doen ze, mijn handen, maar door zetten ze.
Doorzagen ze alles wat eens stoel was in mootjes die ze in de vuilniszak mikken.
Weg trekt de woede uit mijn handen, die beurs zijn en branden.
Dat weten ze, mijn handen.
Van dat hout op zolder.
Roodaangelopen handen, ruwe handen, soms slagershanden, soms oudemannenhanden, jongenshanden.
In mijn gezicht slaan mijn handen me, harde, vertwijfelde meppen.
Zo hard slaan ze, dat mijn gezicht het uitschreeuwt van de pijn.
Soms kunnen mijn handen niet meer.
Vuurrode palmen, waar zich blaren vormen, roze vochtkussentjes die op springen staan.
Dat de blaren gesprongen zijn, uiteindelijk, dat weten ze, mijn handen.
Duizelige handen, schuldige handen.
Handen die met vingers wijzen.
Handen die van verlangen branden.
Handen die niets omhanden hebben en even spelen in mijn kruis.
Troetelvingertjes van mijn handen.
Dik vlees op de muis. Dik, zacht bolletje denkvlees, hoofdpijnbolletje.
Doodsbange handen.
Betrapte handen, die de ontlasting voelen in mijn broek.
Met dwaze gebaren smeren ze de muren vol.
Mijn handen maken handafdrukken in de uitwerpselen op de muur.
Domme verradershanden herhalen mijn babyhandjes.
Wat zullen *zij* ervan denken?
Weg willen ze, mijn handen.

Dat weten ze.
Dat van knijpen en strelen, afwisselend.
Wat hebben ze gezwaaid, gemaaid, met vingers gedraaid, mijn handen.
Gestreeld, gekeeld, zich verveeld, mijn handen.

-3-

Op hun hoede zijn ze, mijn handen.
Trillerig, bij het stromende water in de douchecabine.
Ze dompelen in het lauwe water in de teil.
Uitkleden ze mij en wegsmijten ze mijn kleren in de kamerhoek.
Kippevel maken mijn natte handen op mijn naakte huid.
Kloksgewijs op het buikvlees masseren ze mijn darmkrampen weg.
Mijn handen vangen vruchteloos de gasbelletjes die naar boven schommelen in het heldere water van de teil.
Vinden ze dan het mesje.
Beproeven ze dan de scherpte met zacht raspen op de vingertoppen.
Kerven ze met ingehouden adem in mijn strakke polsen.
Kerven ze blind, laten ze los.
Blikkert geschrokken het mesje op de bodem van de teil.
Plukken mijn handen nog het propje rode haren uit de afvoer?
Waaieren mijn handen nog de rode waterwolkjes weg?
Loom luieren mijn handen in mijn schoot.
Afwachten mijn handen, de op handen zijnde dood.

-4-

Vanuit mijn nagels in tenen en vingers is een vergipsing in gang gezet die wel heeft moeten leiden tot volslagen immobiliteit.
Omkorst ben ik al vanaf mijn voeten tot mijn liezen in lazuurblauw uitvloeiingsgesteente.
Van mijn handen tot mijn middel bedekt met een albasten

laag Calcium-sulfaat.

De incrustatie van mijn wezen is een klinkend succes geworden.

Geen been zag ik in de neveneffecten van het spel, in het begin is het stollingsproces me ontgaan. Nu zijn mijn benen onzichtbaar, onherkenbaar.

Slechts mijn seks is nog onbedekt en is het gepermitteerd hieromtrent enigermate uit te wijden?

Daar ter plekke heerst een vulkanische activiteit.

Het broeit en schroeit en schrijnt er als niet tevoren, primitieve erupties kunnen niet langer uitblijven.

Ik zal, zo komt het me althans voor, aanstonds onophoudelijk sproeien, spetteren, spuiten.

Niet ter brusquering van enige preutsheid van de kant van eventuele omstanders, o nee, de omstanders zijn blinde gipsblokken, als ikzelf in verschillende stadia van ongevoel, schijndood.

Nee, mijn seks is wat mij wellicht nog rest aan waarachtigheid en wendbaarheid. Waar al het ander dat ik koesterde, waaronder een laconiek besef van de leugen, een vrolijkheid in aanschijn van de deugd en een door en door gezonde kijk op menselijk leed in het algemeen, is gesmoord in mijn roekeloze meedeelzaamheid, daar bleef tot op het allerlaatst mijn ejaculatie onbespreekbaar en derhalve onbevlekt.

Ik bespreek het thans, in mijn huidige onbeweeglijkheid, met alle verachting voor het maatschappelijk nut van de taal die ik uitsla.

Ik ben een beest.

Het bestiale in mij, waarmee ik al op jonge leeftijd vertrouwd raakte en immer op goede voet heb verkeerd, beschouwde ik van meet af aan als het normale, het gewone. Waarschijnlijk ben ik daardoor zo in-en-in-gewoon gebleven. Niettegenstaande al die verzoekingen van het Buitengewoon Bijzondere, mag ik wel zeggen, dat bij nadere beschouwing vaak niet meer dan een geaffecteerde, moeizaam volgehouden pose bleek te zijn (De pose van het eenvoudige niet uitgezon-

derd.).

Het bestiale, het normale, is non-koket en, als ik zo vrij mag zijn, *non olet*.

Het bestiale is.

En zoals alle niet-discutabele, ultieme fenomenen in dit aardse (de Niagara-watervallen om maar eens wat te noemen) zo is het bestiale er tot de laatste snik, druppel.

Vandaar de *'grand finale'* die ik voorzie, het vuurwerk en het fonkelende sterretjes-spul.

Mijn antwoord op het mensengedoe, een repliek niet zonder ingehouden lachen, zal bestaan uit een kleverige portie, witte waarheid, oneindig vruchtbaar bovendien. Weer terug bij af zal ik bij mijn laatste explosieve eruptie zonder weerga, al mijn aandacht wijden aan de talloze zweepstaartjes die ik dan de werkelijkheid inslinger. Ik zal me wederom identificeren met de eencelligen en mijn welbevinden zal onbeschrijflijk zijn.

Die glinsterende amoebe, heel even dat origineel.

De vuistbijl in mijn handen

-1-

Het mag.

Ik mag mij verrukkelijk verstouten in de wetenschap, fris en ongeschonden als een prille ochtend in Franse bossen, dat al hetgeen ik vanaf heden te berde brengen zal verschrikkelijk oorspronkelijk genoemd zal worden.

Dat mijn inzichten, na jaren van onbeschrijflijke verveling en eindeloos wachten, nu gesterkt en gescherpt tot zelfs in stoffige uithoeken van de geschiedsbeleving betekenisvolle verschuivingen zullen veroorzaken zal, nadat ik op een goede dag uitgesproken ben, niemand meer verbazen.

Want ik ben *nieuw*.

En in mijn handen koester ik onbegrensd vermogen tot vernieuwing. Wat ik ook aanraak verandert in goud, alchemistengoud en het laat me hoegenaamd koud dat ik, omringd door edelmetaal, tenslotte zou kunnen verkommeren van honger en dorst.

De inwendige mens deert me niet langer.

Wat uit de aard der dingen leeg is, fundamenteel leeg - zo hol als een leeg vat - behoeft niet lager krampachtig gevuld.

De wijzen en de spijzen kan ik dan eindelijk de rug toekeren, mijn innerlijke leegte boezemt me niet langer vrees in en dan doel ik op die angststuipen die bij soortgenoten aanzetten tot buiksprekerij, knorrige oprispingen en leeghoofdig gebazel. Het zal de imposante nagalm zijn van mijn innerlijke leegte, die aan mijn woorden een resonantie van voortreffelijkheid en lichtvoetigheid geeft, het zal wel.

Het zal bovenal eenieder interesseren hoe nu toch een zo kakelvers inzicht nog mogelijk kan zijn, in een tijd van historische platitudes en voorgeschreven pseudo-individualiteit.

Hoe kom ik zo *nieuw*?

Welke wassing gaat vooraf aan een dergelijke, opzienbarende vernieuwing?

Allereerst dit: men dient zich niet langer te kwellen, in navolging van moderne goeroes en wichelroedelaars, met de vraag: ‘Hoe word ik leeg?’

Alsof men reeds vol was!

Alsof de flatuleuse persoonsverheffing waarmee men zich tot op het tijdstip van de vraagstelling onledig hield, serieus genomen dient te worden!

Men is reeds volslagen leeg, maar men rent hysterische rondjes in die schrikwekkende leegte en vult het vacuüm met winderige plaatsbepalingen.

‘Hier ben ik!’ gilt men paniekerig in het Niets, ‘Ik bevind me thans hier en ik vind er het volgende van!’, ‘Ik ben van oordeel dat het hier...’

Schrille uitroepen in de woestijn, geslaakt zonder een greintje zelfspot, een mespuntje humor, waarmee onophoudelijk wordt gelonkt naar de quasi-boordevolle Ander. Men dient zich terdege te realiseren.

De Ander is eveneens leeg. Verkeert in dito ademnood van de niet-aflatende spurt tegen de leegte. Heeft een evenzeer onherstelbare zuurstofschuld.

Hoe komt men dus nieuw?

Door *ten volle* doordrongen te zijn van de eigen, eeuwige leegte en het rondzingen te staken.

Zodat men uitspraken die men meent te moeten doen aangaande dit of dat maatschappelijk fenomeen niet langer verzamelt alsof het kostbare bewijslast zou betreffen in de strafzaak van het O.M. tegen het bestaansrecht van *de persoon die spreekt*, maar in tegendeel ronduit scheutig, vrijmoedig en onbekommerd allerhande verstrooiende en verwarrende opinies doet rouleren in de overtuiging dat men allerminst verantwoordelijk kan worden gehouden voor het gedachtenweb dat in de eigen innerlijke leegte werd gesponnen met ijverige medewerking en oplettende nauwgezetheid van de Ander.

Men realisere zich dat men bepaald voor een royale negentig procent die Ander *is*! De aanspraak die men doet gelden op die negentig procent, het eigendomsrecht dat men gedurig proclameert, dient van het ene moment op het andere te worden gestaakt. En ziedaar, subiet negentig kilo lichter, is men voorwaar opeens zichzelf; een tomeloze vrije val van zo'n zeventig mensenjaren in het luchtledige.

En tijdens die vrije val, het kan niet uitblijven, wordt men bezocht door een sprankelende gedachte uit het Niets. De gedachte dwarrelt eindweegs mee en men hoort, naar verluidt, een stem als van een onpersoon die fluistert:

‘Vallen of vliegen, het is hetzelfde!’

Zodat men niet langer meer bang valt.

Zodat het vliegen niet langer zwaar valt.

Goede Reis!

Peter Ghyssaert
Gedichten

Monster

Moeizaam maalt hij uit de schoot,
het hevig, bloedgeblakerd kind,
zonder genade, zonder stilte voor
het wit dat hem omringt.

Alle andere kinderen en
zijn eigen ouders moeten dood,
en zijn gaven moeten glanzend tot
volmaaktheid uitvergroot.

Monster dat uit zijn omgeving alle
woede in zijn pantser rooft,
dat het liefst de schamel toe-
gedekte mensheid had gedoofd.

In het licht ontstaat een schub,
door geen verpleegster afgedroogd
en per minuut groeit het gezonde kwaad
en wordt zijn status opgehoogd.

Eminence grise

De grijze eminentie wordt wat kinds,
zoekt in het park aansluiting bij het spel,
begrijpt geen woord van wat gezegd wordt
anders dan op klank.

Hij staat paraat maar mist de bal.
Zijn laatste warmte volgt hem niet
in een rubberachtig, wijd gebaar.

Met beide knieën mild gehavend
van het grastapijt, krast hij weer op;
de wegstevende regenjas galmt van
een hol, amechtig hijgen.

Dat was plezier, al kost het levensjaren.
Van de kinderen komt hem niets na
dan spotten dat hij niet meer hoort.

In de klas

Meester Zweetvoet legt geduldig uit
maar kinderen katapulteren traangas
in zijn oog, tot hij ter plekke kuit
schiet van de schrik en uitglijdt in zijn les.
Zij heffen glorieus hun kindermes,
rammen het in zijn bovenmeestersstuit.
Het gaat wat stroef maar het maakt geen geluid
zoals het ook hoort in een nette les.
Hij wordt verdeeld in honderd partjes:
uit de longen snijdt men sponzen hartjes
voor de lieve meisjes van de klas.
Zijn lichaamsdelen worden uitbesteed,
het schoolstempeltje merkt hun kwaliteit.
Alleen een zweetvoet blijft onaangetast.

Leerplan

Nauwelijks twintig en al ongeneeslijk,
het verfijnd profiel in lakens
vastgevroren tot een voze vorm,
wil hij vertroeteld in zijn krimpstoel
waar het goed afsterven is naast op-
gebaarde druiven.

Met het medisch naslagwerk
maakt hij zijn lichaam transparant
vanaf de scalp vol roos en dekenpluis
en hertelt nauwgezet organen;
nieuwe pijn is altijd interessant.

Paul Claes

Mallarmé en het niets

Lezen
Deze praktijk
Stéphane Mallarmé (1896)

1

Rien, niets, is het eerste woord van de verzamelde gedichten van Stéphane Mallarmé. Het is het eerste en in zekere zin ook het laatste woord van de dichter. Meedogenloos lucide heeft hij het duistere brandpunt gezien waar de hedendaagse poëzie om draait. In zijn werk is schrijven voor het eerst wat het voor het gehele modernisme is geworden: een daad van ontkenning.

Dichten is driemaal ontkennen: de wereld verzaken voor het woord, zich als persoon wegcijferen voor de tekst, de betekenis door de taal zelf laten opheffen. Van deze negatieve dialectiek is het werk het spoor, de as, zwart op wit.

Het schrijven is in de eerste plaats een zich afwenden van de werkelijkheid, om de zinloosheid daarvan te vergeten in een andere wereld. Vervolgens is het schrijven een verloochenen van het individu, een gesublimeerde zelfmoord van de schrijver voor iets dat groter en zinvoller is dan hij zelf: het werk. Ten slotte is het schrijven een vernietiging van de taal in haar courante betekenis van alle dag, een revolte tegen de triviale, opgelegde vanzelfsprekendheid van de Zin.

Wat is het gedicht nog na deze absolute negatie? Positief: een middel om tot in het oneindige nieuwe betekenissen voort te brengen, waarvan geen enkele de andere uitsluit. Negatief: een mechaniek die de zinloosheid van dit eindeloze uitstellen van de zin duidelijk maakt. Noch positief noch negatief: een duizelingwekkend spel van betekening waarin alleen de vrijheid van de lezer, de leespraktijk, zin en onzin kan creëren.

2

Het is moeilijk om aan de verleiding te weerstaan in het leven van de dichter naar de oorzaken te zoeken van de grote verzaking die zijn poëzie is. Jean-Paul Sartre, een specialist terzake, beweert dat er geen dag voorbijging zonder dat Mallarmé door de gedachte aan zelfmoord werd bekoord. Zeker is dat het leven van de dichter in het teken stond van de dood.

Etienne Mallarmé, die zich later Stéphane zou noemen, werd op 18 maart 1842 geboren in Parijs. Hij verloor zijn moeder toen hij vijf jaar oud was en werd met zijn zuster Marie opgevoed door zijn grootouders aan moeders zijde. Zijn vader hertrouwde. Marie stierf toen haar broer vijftien was. Twee jaar later schreef hij het gedicht 'Larme' (Traan) om haar te gedenken. Het laatste vers begint met de woorden: 'Ik heb alles verloren...' In dat zelfde jaar 1859 schreef hij de twee lange gedichten 'Sa fosse est creusée!...' (Haar graf is gedolven) en 'Sa fosse est fermée' (Haar graf is gedempt) voor de jong aan tering gestorven Amerikaanse Harriet Smyth.

In 1863, vijf maanden na de dood van zijn vader, trouwde de pas meerderjarig geworden dichter met de Duitse gezelschapsdame Maria Gerhard, die dezelfde voornaam en dezelfde blauwe blik als zijn zuster had. Hij werd in Tournon, een stadje aan de Rhône, leraar Engels, hoewel hij naar eigen getuigenis van die taal niet meer kende dan de woorden in de door hem, na Baudelaire, vertaalde gedichten van Edgar Allen Poe. Zijn leraarschap was een fiasco. In 1864 werd zijn dochter Françoise-Geneviève geboren. Na een metafysische crisis onder invloed van Hegel verloor hij het geloof en zocht soelaas in de poëzie. Hij begon aan *Hérodiade* (over Salome, de dochter van Herodes) en *L'après-midi d'un Faune*, twee dramatische gedichten waaraan hij, zoals aan praktisch al zijn werk, jarenlang arbeidde. Wat hijzelf zijn steriliteit noemde, was zoals bij Flaubert een weigering van het te gemakkelijke, te weinig originele.

Zijn in 1871 geboren zoon Anatole stierf in 1879 te Parijs, waarheen de dichter intussen was verhuisd en waar hij met zijn

beroemde ‘mardis’ (literaire bijeenkomsten op dinsdag) was begonnen. De bedroefde vader werd ziek en moest twee maanden het bed houden. De In memoriam-tekst *Pour un Tombeau d'Anatole* kwam nooit af. Wel schreef hij ter nagedachtenis van bewonderde kunstenaars zijn hele leven lang grafgedichten, de zogenaamde *Tombeaux*: voor Théophile Gautier, Edgar Allen Poe, Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Puvis de Chavannes, Richard Wagner. Ook de dood van Ettie Yapp, de vrouw van zijn vriend Maspero, inspireerde hem tot een herdenkingssonnet.

Hoewel hij slechts zelden iets publiceerde, verzamelde hij een kring bewonderaars om zich heen, aan wie hij tijdens de ‘mardis’ zijn ideeën over een absolute poëzie en over het Boek dat hij wilde schrijven, uiteenzette. Als ongekroonde koning van de symbolisten sprak hij de grafrede uit van Villiers de l'Isle-Adam en Paul Verlaine, en schreef artikelen naar aanleiding van het afsterven van Théodore de Banville, Lord Tennyson en Berthe Morisot. In 1884 knoopte hij een amoureuze vriendschap aan met Méry Laurent, een vriendin van Edouard Manet en een van de modellen voor Odette Swann bij Marcel Proust. Volgens J.-K. Huysmans was ze nooit zijn maîtresse. Na de dood van Verlaine werd Stéphane Mallarmé verkozen tot ‘prince des poètes’, prins der dichters. Zijn meest ambitieuze gedicht *Un coup de dés* verscheen in 1897.

De dood die hem zijn gehele leven lang had achtervolgd, haalde hem uiteindelijk in op 9 september 1889. De dichter stierf aan een Spasmus glottidis, een kramp van de stemspleet: een symbolische dood voor een symbolist die zijn gedichten slechts met toegesnoerde keel had kunnen schrijven als evenveel snikken voor een onherstelbaar verlies. Maar zijn werk overleefde hem: één jaar na zijn dood verscheen de bundel met zijn verzamelde poëzie.

3

De methode van Mallarmé kan geïllustreerd worden door wat, mede door de muziek van Claude Debussy, zijn vermaard-

ste gedicht is geworden: *L'après-midi d'un faune* (1887). Met de ondertitel ‘Ecloge’ plaatst de dichter zich in de traditie van het pastorale gedicht. Hij wil de bestaande vormen niet vernietigen, maar vernieuwen, door ze een rijkere betekenis te geven. Zo is de Faun, die we hier in een dramatische monoloog aan het woord horen, niet zomaar een frivole bosgod, maar een masker van de dichter in zijn problematische verhouding met de werkelijkheid.

De poëzie van Mallarmé is altijd mysterieus. Dit hermetisme heeft veel kritiek uitgelokt, maar is het resultaat van een welbewuste keus. Jaren vóór de formalist Roman Jakobson over de poëtische functie van de taal heeft geschreven, heeft Mallarmé een radicale scheiding tussen het alledaagse en het poëtische taalgebruik verdedigd. De gewone of wat hij de journalistieke taal noemde is uitsluitend op communicatie gericht, terwijl de poëtische taal de aandacht op zichzelf richt. De banale taalgebruiker heeft alleen oog voor de ruilwaarde van zijn woorden, hij hanteert ze als een instrument, dat vergeten kan worden als het zijn communicatiefunctie vervuld heeft. De dichter daarentegen is het te doen om de gebruikswaarde van de woorden, hij ziet ze als iets dat telkens weer produktief kan worden gemaakt, als een onuitputtelijke bron van betekenis.

Een voorbeeld daarvan is het woord ‘perpétuer’ in het eerste vers van ons gedicht, waar te lezen staat:

> *Ces nymphes, je les veux perpétuer*.
> Die nimfen, die wil ik bestendigen.

Het woord ‘perpétuer’ is gezocht, ongebruikelijk, onverwacht, niet-journalistiek. Daarom geeft het zijn betekenissen slechts prijs na aandachtige lezing en overweging. ‘Bestendigen’ is het vluchtige doen voortbestaan, het vastleggen, het vereeuwigen. Dat is wat een kunstenaar probeert te doen, zonder daar ooit in te slagen: het blijft bij een wens. Zo lijkt hij op de minnaar die zijn geliefde vergeefs definitief wil bezitten. Horatius noemt de Faun in Ode III, 18 ‘Nympharum fugientum amator’ (minnaar van de vluchtende nimfen). Erotiek en poëtiek zijn produkten van een zelfde verlangen, dat uiteindelijk niets anders is dan een

verlangen naar het verlangen zelf. Wie het vluchtige (van nimfen, van woorden) wil bestendigen, veroordeelt zichzelf tot eeuwig begeren.

We zien hoe Mallarmé door zijn precieus taalgebruik het lezen bemoeilijkt, vertraagt, maar meteen ook vruchtbaarder maakt. Ook de lezer is een Faun die het vervluchtigende wil vastleggen, maar daar nooit definitief in slaagt. Zo gezien gaat dit gedicht, zoals alle gedichten van Mallarmé, over de betekenisgeving zelf, over de jacht op een zin die ons altijd weer ontglipt. Zulk een boodschap kan alleen maar geformuleerd worden in een taal die zich verzet tegen een onmiddellijk begrip.

Naarmate we dit ingewikkelde gedicht ontcijferen, wordt de situatie ons duidelijker, zonder dat ze ooit echt totaal doorzichtig wordt. De Faun blijkt in de middaghitte een visioen te hebben gehad van twee naakte nimfen, die hij heeft achtervolgd, maar die hem zijn ontkomen. Het blijft onzeker of hij ingeslapen is dan wel of hij door het spel van luchtspiegelingen bedrogen is. De hypotheses die de Faun zelf uit, zijn niet noodzakelijk juister dan diegene die de lezer zelf verzint. In een gedicht als dit is ‘het laatste woord’ immers nooit gezegd.

Eerst gaat de Faun ervan uit dat hij de roze kleur van rozen voor de huidskleur van nimfen heeft aangezien. Maar misschien zijn zelfs die rozen een zinsbegoocheling? Daarna vraagt hij zich af of het visioen niet door een wensdroom is ontstaan. Het gemurmel van een bron zou dan het beeld van een koele nimf hebben gesuggereerd, het ruisen van de wind het beeld van haar zwoele gezellin. Maar zelfs deze demythologisering blijkt een illusie te zijn: er is geen water en er is geen wind in dit landschap, behalve dan het vloeien van het fluitspel en het blazen van de adem. Met andere woorden: het gehele visioen is een artistieke creatie. De Faun is het prototype van de dichter.

Het zou verkeerd zijn om van Mallarmé een soort van Schopenhaueriaan te maken, die de gehele werkelijkheid als een illusie van de zintuigen opvat. De zinnelijke concreetheid

waarmee hij het Siciliaanse landschap schildert, toont aan hoezeer voor hem de werkelijkheid de ware grondstof van de kunst blijft. Maar die werkelijkheid, die op zichzelf zinloos is, wordt pas betekenisvol als zij door de poëzie in woorden wordt herschapen. Mallarmé is veeleer een Hegeliaan, voor wie het object uit zijn onbewustheid verlost moet worden door het subject. Zoals bij Hegel het subject het object in zijn zinloosheid negeert, alvorens zelf in een negatie van de negatie tot een volkomen zelfbewustzijn opgeheven te worden, zo ontkent bij Mallarmé de dichter de realiteit om zelf in het absolute van het kunstwerk op te gaan.

4

Mallarmé loopt ook hierin op het modernisme vooruit doordat hij zijn poëtische praktijk gepaard laat gaan met een theoretische reflectie. Wat hij in zijn *Variations sur un sujet* (1895) over de poëzie schrijft, is in al zijn orakelachtigheid het scherpzinnigste wat er in de negentiende eeuw over dit onderwerp is gedacht. Hier volgt een kleine bloemlezing in vertaling.

‘De literatuur ondergaat hier een wonderbare, grondige crisis.’

‘Het opmerkelijke is dat, voor de eerste maal in de literatuurgeschiedenis van een volk, naast het algemene, eeuwenoude orgel, waarop de orthodoxie zich met haar verborgen klavier kan uitleven, iedereen met zijn eigen spel en gehoor zichzelf een instrument kan maken, zodra hij er kundig op blaast, strijkt, of slaat; het voor zichzelf kan aanwenden en het ook aan de Taal kan wijden.’

‘... de verscheidenheid van de talen op aarde belet elkeen de woorden te uiten die anders door hun zelfde matrijs in feite de waarheid zelf zouden blijken te zijn... Het vers... maakt filosofisch de tekorten van de talen goed, als superieur complement.’

‘Opgeheven de aanmatiging, een esthetische vergissing,... aan het verfijnde papier van een boekdeel iets anders toe te vertrouwen dan bij voorbeeld de huiver van een woud, of de doffe donder door het lover heen; niet het eigenlijke dichte hout van de bomen. De innerlijke trots roept met enkele waarachtige trompetstoten de vorm op van een paleis, het enig bewoonbare; zonder ook maar één steen, waarop de bladzijden zich moeilijk zouden kunnen sluiten.’

‘Spreken heeft slechts commercieel op de realiteit van de dingen betrekking: in literatuur volstaat het op de dingen te zinspelen of er een eigenschap aan te ontlenen waarin een idee belichaamd wordt.’

‘Het pure werk veronderstelt dat de dichter als spreker verdwijnt en het initiatief laat aan de woorden, die door de stoot van hun ongelijkheid in beweging worden gezet.’

‘In mijn tijd heerst een onmiskenbaar verlangen om met het oog op diverse functies twee soorten van spraak te onderscheiden, een ruwe of onmiddellijke aan de ene kant, aan de andere kant een wezenlijke.’

‘Ik zeg: een bloem! en buiten de vergetelheid waarheen mijn stem alle omtreklijnen verbant, verrijst muzikaal, als iets geheel anders dan de gekende kelken, als idee zelf en zoet, de in alle ruikers afwezige.’

‘... alles op de wereld is er om te eindigen in een boek.’

5

Het project van Mallarmé was een zinloze wereld door woorden zin te geven. Daartoe ontwikkelde hij een eigensoortige stijl, waarvan ik hier enige elementen zal beschrijven.

De grondslag van de Mallarmeaanse *prosodie* was het klassieke Franse vers. De dichter beschouwde de alexandrijn met zijn twaalf lettergrepen, middencesuur en afwisselend mannelijk en vrouwelijk rijm als het vers voor grote gelegenheden en

wendde dit dan ook aan in zijn meest ambitieuze gedichten. Maar door naar romantisch voorbeeld de syntactische pauze niet te laten samenvallen met de cesuur maakte hij de alexandrijnen tot een soepel instrument, waarin velerlei variaties mogelijk waren. In *L'après-midi d'un faune* bij voorbeeld wordt de cesuur impressionistisch omspeeld:

> Ces nymphes, je les veux // perpétuer.
> Si clair
> Leur incarnat léger,// qu'il voltige dans l'air
> Assoupi de sommeils // touffus.
> Aimai-je un rêve?

Alleen het tweede vers heeft hier een klassieke, syntactisch door een komma onderstreepte cesuur. In het eerste en derde vers wordt door het beginnen van een nieuwe zin op een andere regel een sterke syntactische pauze tegenover de middencesuur geplaatst. Op die manier wordt de prosodie even flou als de maat in Debussy's muzikale transpositie van dit gedicht.

In zijn speelsere gedichten hanteerde Mallarmé korte verzen van acht en, vrij ongewoon, zeven lettergrepen. De gebalde vorm van het sonnet genoot zijn voorkeur, al gebruikte hij meer dan eens niet het Italiaanse sonnet met zijn twee kwatrijnen en twee terzinen, maar het Shakespeareaanse met zijn drie kwatrijnen en afsluitend distichon.

Bijzondere aandacht besteedde Mallarmé aan de *klank*. Zijn rijmen zijn even rijk als verrassend. Mooie effecten bekomt hij door zeldzame, ‘onmogelijke’ rijmen (onyx - Phénix - ptyx -Styx) en door rijmen op eigennamen (Idumée - déplumée). In zijn ludieke stukjes hanteert hij virtuoos het zeer rijke rijm (comme odeur - raccomodeur); lavandes - la vendes). Ook door diverse woordsoorten als rijm te combineren, bekomt hij onverwacht effecten (zo een substantief en een werkwoord in: m'engage - tangage).

Voor de dichter, die het toeval van de schepping wilde bezweren in de noodzaak van het werk, moesten klankgelijkenissen ook de betekenis tot eenheid dwingen. Vandaar zijn poging om verzen te schrijven waarvan de woorden elkaar naar

de klank weerkaatsen. In verband met het sonnet ‘Ses purs ongles...’ schreef hij: ‘le sens, s'il en a un..., est évoqué par un mirage interne des mots mêmes’ (de zin, als het sonnet er een heeft, wordt opgeroepen door een innerlijk weerspiegelen van de woorden zelf). Een beroemd voorbeeld is het zesde vers van dit sonnet, waarin b's, l's, n's, i's en o's bijna noodwendig lijken samen te klonteren tot de alexandrijn ‘Aboli bibelot d'inanité sonore’. De paradox is dat in deze hypergestructureerde regel de nietigheid van het gedicht zelf wordt uitgesproken.

Prachtig effecten bekomt de dichter ook door het sonore met het kakofonische af te wisselen. Het grafgedicht voor Verlaine begint rauw met ‘Le noir roc courroucé...’ maar vervolgt mild met ‘...que la bise le roule’. Een soortgelijk contrast ontstaat door heel lange woorden naast heel korte te plaatsen: ‘Victorieusement fui...’, ‘Indomptablement a dû...’ In een van zijn laatste gedichten ‘A la nue accablante tu’ lijkt Mallarmé af te rekenen met het welluidende Franse vers om er een soort barbaars geknars voor in de plaats te stellen. Met *Un coup de dés* laat hij de klassieke versificatie en harmonie definitief achter zich: het moderne vers is geboren. Dit gedicht, waarin alle interpunctie ontbreekt, was voorbereid door zijn klassieker werk waarin hij geleidelijk aan alle zintekens laat vervallen, om de dubbelzinnigheid van de tekst te vergroten.

Om die dubbelzinnigheid draait ook de ingewikkelde syntaxis van deze gedichten. Mallarmé noemde zich ooit een ‘syntaxier’, een zinsbouwkundige. Zowel in zijn proza als in zijn poëzie koos hij voor de woorden niet de meest gewone plaats, maar de meest significante en expressieve. Zo wordt het normale ‘Tel que l'éternité le change enfin en Lui-même’ (Zoals de eeuwigheid hem eindelijk in Zichzelf verandert) tot het pregnante ‘Tel qu'en Lui-même enfin l'éternité le change’ (Zoals hem in Zichzelf de eeuwigheid verandert). De elasticiteit van de taal wordt daarbij zo op de proef gesteld, dat zelfs de Franse lezer telkens weer voor problemen komt te staan. Een zin als ‘je dirais mourir un diadème’ (uit *La chevelure*) klinkt even vreemd als zijn Nederlandse vertaling: ‘ik zou een diadeem zeggen

sterven.' Mallarmé heeft hier de infinitiefconstructie, die bij een werkwoord als 'voir' normaal zou zijn, uitgebreid tot het werkwoord 'dire'. Het wordt nog moeilijker wanneer gehele periodes op diverse manieren geanalyseerd kunnen worden, zodat een verglijdende serie van betekenissen ontstaat. Met dit procédé, dat de dichter in *Un coup de dés* ten top drijft, loopt hij vooruit op de modernistische praktijk. De gecompliceerdheid van de tekst maakt het begrip ervan een proces dat nooit voltooid kan worden.

De *woordenschat* van Mallarmé is op het eerste gezicht van een klassieke transparantie. In zijn grafgedicht voor Poe zegt hij dat de dichter een zuiverder zin gaf aan de 'woorden van de stam' (mots de la tribu). Dat wil ook hij doen: de dagelijkse spraak zo hanteren dat een poëtische taal ontstaat.

Dit is in de eerste plaats een kwestie van woordkeuze. Over het algemeen opteert hij voor het ongezochte, tijdeloze woord, al zorgen enige archaïsmen ('oyant', 'chu') en een enkel neologisme (het mysterieuze 'ptyx') voor een vervreemdend effect.

Maar dit zo simpel lijkend vocabulaire zit ook vol raffinement. Door de context wordt de meerzinnigheid van vele woorden geactiveerd. Zo betekent het woord 'coupe' in het sonnet *Salut* drie verschillende dingen: (1) het snijden (van een schip door de golven); (2) de verssnede (of cesuur); (3) de kelk (met champagne). Die drie betekenissen worden wakker geroepen door drie mogelijke lezingen van het gedicht: als zeevaart, als literatuur, als toast. Het opmerkelijke van deze metaforiek is dat er geen grondbetekenis is, waarvan de andere betekenissen verklaringen zouden zijn, maar dat de drie betekenissen naast elkaar staan als beelden van elkaar.

Een ander middel om deze eenvoudige woordenschat ambigu te maken is het systematisch gebruik dat Mallarmé van woordspelingen maakt. Als in een cryptogram speelt daarbij ook de klank soms mee. Zo moet de 'Cygne' (Zwaan) uit *Le vierge, le vivace...* ook gelezen worden als een 'Signe' (teken, sterrenbeeld). Een tot nog toe onopgemerkt voorbeeld staat in het gedicht *Mes bouquin*..., waarvan het tweede vers luidt: 'Il

m'amuse d'élir avec le seul génie' (Het vermaakt me te verkiezen met enkel talent). Een raar, gewrongen vers lijkt dit, tot we in deze woorden andere woorden horen meeklinken: 'm'amuse' wordt dan 'ma Muse' en 'd'élire' verandert in 'délire' (vervoering). Zo beschrijft dit vers in feite drie manieren waarop poëzie kan ontstaan: door goddelijke ingeving (van de Muze), door enthousiaste roes (van het delirium) en door dichterlijke aanleg (van het genie). Door zulke allusies krijgt het gedicht het karakter van een betekenisverdichting, zoals in de Freudiaanse grap, waarin tegenstrijdige betekenissen naast elkaar blijven bestaan. James Joyce, die met zijn *Finnigans Wake* (1939) uitdrukkelijk de bedoeling had het door Mallarmé geprofeteerde Boek te schrijven, zou van het calembours dan ook het hoofd-procédé van zijn werk maken.

Meer nog dan door polysemie of veelzinnigheid wordt de *betekenisgeving* bij Mallarmé gekenmerkt door asemie of afwezigheid van zin. Normaliter maken woorden het afwezige aanwezig. Het woord 'roos' tovert ons het beeld van de roos voor ogen. Maar de taal kan dit aanwezig gemaakte ook weer vernietigen, bij voorbeeld door het te hebben over 'geen roos'. Op die manier kunnen woorden zijn en niet-zijn creëren, zin geven en weer opheffen, affirmeren en negeren. Niet toevallig zijn de lievelingswoorden van Mallarmé die waarin die negatieve kracht van de taal werkzaam is: ontkennende partikels, voornaamwoorden en voorzetsel, zoals 'ne', 'ni', 'pas', 'jamais', 'nul', 'aucun', 'personne', 'rien', 'néant', 'sans', 'hormis'; adjectieven en substantieven die een afwezigheid suggereren, zoals 'vide', 'pur', 'blanc', 'inutile', 'vain', 'oublié', 'nu', 'seul', 'défunt', 'mort', 'manque', 'absence', 'solitude'; werkwoorden die een vernietiging uitdrukken zoals 'nier', 'abolier', 'oublier', 'mourir', 'périr', 'noyer', 'étouffer'.

Het gedicht *Ses purs ongles*... illustreert uitnemend die negativiteit. Daarin wordt een lege kamer opgeroepen, waarin alleen de Angst is overgebleven, de door taal gecreëerde verpersoonlijking van een gevoel. Die Angst, die misschien de nacht zelf is, draagt een fakkel van opgebrande en dus vernie-

tigde dromen. De as daarvan wordt niet opgevangen, aangezien er geen amfoor aanwezig is. Door een paradox wordt dit afwezige voorwerp, dat blijkbaar het gedicht zelf is, toch weer aanwezig. Het in het Frans onbestaande woord ‘ptyx’ benoemt het immers. Summum van asemie: het niets verschijnt in iets dat niet bestaat.

Waarin ligt de moderniteit van Mallarmé? Vóór hem bestond de meeste poëzie erin een bestaande zin in een nieuwe, gebonden vorm te herformuleren. Een gedicht was een boodschap: uiting van gevoelens, poging tot overtuiging, beschrijving van een werkelijkheid. Mallarmé ontdekte dat poëzie over niets anders kon gaan dan over poëzie zelf, namelijk over het maken van zin met woorden. Die zin ontstaat door een negativiteit die de bestaande betekenissen versplintert en zo impliciet de vraag stelt naar de zingeving zelf. Die vraag is niet theoretisch te beantwoorden, maar alleen praktisch: in het proces van de poëzie zelf.

Monica van de Craen
Gedichten

Afstand houdt toeschouwers in stand
Hun medeleven anoniem, nooit plaats-
vervangend. Zo zijn zij eeuwig.

Wees dus maar gerust,
jij blijft reïncarneren.

Ik ben een sterveling, ik leef op bloed
en op verplaatsing. Want bloed kruipt
ook waar ik niet krabben kan.

Ik moet nu gaan, ik heb geen
keus, ik heb geen verrekijker.

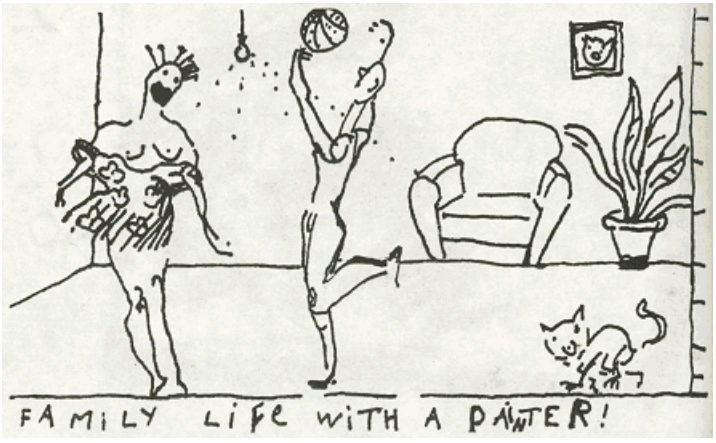

Op de kwetsbare plaats
met een stoot van het mes
breken wij de Schelpen open
en drinken oesters levend leeg
als de perverse blijk van levenskunst

Wij likken wulps
de dooie smaak
van onze lippen.

Versieren onze bruine lijven
met afgestorven amuletten,
de witte glitter rondom 't spiegelei
dat op zijn beurt, weldra doorprikt,
uiteen zal vloeien.

De schikgodin
had haar zorgvuldig uitgekozen
Zij was de beste van de klas
Kon naaien, stikken, zigzag dromen
zonder de hinder van patronen
Kortom, zij was een kraan
in 't lekken.

De schikgodin had haar verkoren
Kwam neder, nader nu en dan
Zag hoe zij stikte wijl zij zich schikte
en daarbij in haar vingers prikte
Kortom, zij was de draad verloren.

De schikgodin liet haar toen stikken.
De schikgodin is een zottin.

K. Peeraer
Grijze jassen en Mongoolse hotpot. Geen blaam.

Het is wachten op de trein naar Nanning. Hij zal me op weg zetten naar Kashgar, naar Indochina ook, hoewel ik dat laatste nog niet weet. Het station ligt tussen de velden. Het meisje achter de tralies lacht vriendelijk. Het woord Nanning komt vlot over mijn lippen. Al even moeiteloos vertel ik het smoesje dat ik een student ben in Taiwan. De weinige lessen Chinees die ik van Li Cheng Fu kreeg, werpen vruchten af. Ze geeft me zonder aarzelen een goedkoop ticket. Ik speel het spel van de regulaties onberispelijk. Taiwan is volgens Beijing een Chinese provincie. Alleen in China werkende of studerende buitenlanders hebben recht op kaartjes aan volksprijzen. Ik hoef haar niet eens mijn Taiwanese, ‘made in Hong Kong’ studentenkaart te tonen omdat ik zo onberispelijk vals speel in deze tijd van liberalisering waarin het ieder voor zich is, zoals Cheng Fu beweert. Een vleugje pragmatisme kan geen kwaad. Ik wil zolang in dit land blijven als ik kan. Niets doet me naar huis verlangen en ik ga zo ver reizen als ik van mezelf eis, tot in Kashgar, nog zo'n X duizend km per trein, kilometers die me beter uitkomen aan volksprijzen.

Groter dan de nood om regulaties te omzeilen is de nood aan winterkleren. Ik zit opnieuw in de kou; vijf graden boven nul en mistig. Op Hainan was ik dit grijze weer bijna vergeten. Ik haal twee katoenen dekens boven, terwijl ik de ‘verdwijning’ van mijn jas in Sanya vervloek, en zet me tussen twee mannen die warm zijn ingeduffeld. Ze begrijpen mijn nood en schuiven dicht tegen me aan. De wachtzaal is zes meter op zes en uitgerust met houten banken. De tijd draalt. Kah bladdert. Hier en daar zit metselwerk bloot. De koude dringt door mijn doeken. Halfvijf. De trein vertrekt om tien uur. Ondanks de gewatteerde jassen aan mijn beide zijden kan ik maar niet indutten. Nog vijf uur en het is stil in de zaal. Heel af en toe breekt kindergeschrei door de lange wachttijd. Nog vier uur. Ik ga buiten en kan er kiezen tussen twee eethuisjes, allebei even kil als het station. Ik neem het linkse en bestel een hete soep. Eén van de twee

mannen die naast me zaten, zet zich tegenover me. Het meisje dat bij hem is, hurkt haastig voor de ingang. De spleet in haar broekje schuift vanzelf open en haar water stroomt tot voor de houtskachel waar het de gloeiende asse sissend dooft. Wanneer haar vader, of is hij een nonkel, ziet dat ik toekijk hoe water en vuur op mekaar reageren, doet hij teken dat ze dringend moest vanwege de koude. De kok maakt een opmerking waarop ze haar hoofd schuw in de wachtende arm legt. We eten onze maaltijd in stilte. Alleen het geslurp van noedels is hoorbaar. Wanneer hij gegeten heeft, haalt de man een bamboepijp uit zijn tas, giet er water in en vult de kop met tabak. Hij reikt ze aan. Nog steeds geen woorden en toch verbreekt zijn gebaar de beklemmende stilte en wachttijd. Het meisje kijkt gespannen toe. Ik zet mijn mond op de open bamboestam, wacht tot de brandende lucifer de kop verlicht en trek diep. Naargelang het gelurk in de pijp aanzwelt, stijgt haar enthousiasme. Ze klapt in haar handjes. In één trek zuig ik de smeulende tabak door het bodemgaatje van de kop de verdwijning in. De rechtstreeks ingehaalde nicotine vindt langs mijn longen een weg naar mijn bloed en hoofd. Ik laat me op mijn stoel vallen en voel de kortstondige verdoving door me heen gaan. ‘Hao’, zegt de man - zijn eerste woord - en rookt dan zelf. Ik bestel rijstwijn. Na de stilte verdwijnt nu ook de verkleuming. Op een ogenblik dat de koude, de vreemdheid en het gebrek aan communicatie een dieptepunt veroorzaken, doet dit banale voorval deugd en lijkt alles inderdaad weer ‘goed’. We houden de fles bij ons en met elke kop giet ik een dosis warmte naar binnen. Ik voel niet langer de banaliteit, maar wel een vreugde die zo groot is dat ik me nadien afvraag of ik manisch ben.

De conducteur laat me niet eens gaan zitten. Ik moet hem volgen nog voor de trein begint te rijden. Hij brengt me naar de slaapwagen. ‘Mei you’, zeg ik enkele keren, een woord dat ik heel goed ken omdat het me voortdurend wordt toegesmeten. Het is de ultieme negatie, goed voor al wat niet mag, kan, moet of voorhanden is. Het wordt een korte nacht, en ik kan hem net zo goed pijprokend doorbrengen op een houten bank als hier in

een luxueuze coupé met gordijntjes, vier ligplaatsen en porseleinen theekoppen. De man laat echter niet af. Hij lijkt er wel belang bij te hebben. Ik herinner me dat er kan afgeboden worden en vraag hoeveel dit pleziertje mag kosten. ‘Vijfentwintig yuan.’ Ik pak gedegôuteerd mijn tas en stap naar de deur. ‘Negen yuan.’ Wat een mens niet nodig heeft, krijgt hij steeds aan de beste voorwaarden. Ik draai me om. Na wat over en weer gepraat en de nodige misverstanden komen we tot een overeenkomst: vier yuan, wat me een normale Aziatische prijs lijkt. De man schudt meewarig zijn hoofd. Ik doe hetzelfde, terwijl hij het geld in zijn eigen zak steekt.

Nanning, zes uur 's morgens. Het is druk op straat. Ik heb hier niets verloren. In het tweede hotel mag ik al binnen. Ik beschouw mezelf gelukkig. In de moderne hal lopen personeel en goed geklede klanten rond. Buiten geen illusies. Fietsers en voetgangers halen plasticbeschermers boven. Het is beginnen regenen. Ik heb er genoeg van. Vandaag koop ik een winterjas. Ik weet heel precies welke: een grijze, gewatteerde die tot aan de knieën reikt. Grijs omdat hij moet passen bij de lucht en de nieuwe betonnen constructies die aangepast zijn aan het weer en me daarom beter en beter bevallen. Klassiek Chinees ogende posters plakken op voordeuren, maar de helden zijn proletariërs, bonkige ruiters van het Volks Bevrijdings Leger op Brabantse boerenpaarden. Ik krijg er honger van en zet me in de rij voor een eethuis. Het groot aantal wachtenden zou een garantie voor kwaliteit moeten zijn. Rijkere Chinezen lopen ons voorbij, de trappen op. Boven worden dezelfde broodjes geserveerd, hoewel vlugger en in een aangenamer kader. Het is geen geheim dat er klassen bestaan in een klassenloze maatschappij. Beneden is het even wachten omdat er geen broodjes meer voorhanden zijn. Boven uitgedeeld, denk ik, maar het geeft niet want ik heb tijd zat. In een hotel is het ook al van belang tot welke categorie je behoort. Wie je bent, bepaalt uiteindelijk de prijs. Daarnet zag ik vier verschillende prijzen voor eenzelfde kamer. De man achter de counter bedacht me onmiddellijk de hoogste voor een

eenpersoonskamer. Ik ging heel nadrukkelijk niet akkoord en converseerde blijkbaar voor een keer op de juiste toonhoogte. Hij raakte overtuigd van mijn studentenstatus en liet me meteen zakken op de bodemprijs, een bijna proletarische aanbieding voor wat achteraf een deluxe vertrek bleek te zijn: twee rollen w.c.-papier - geen krantenpapier -, een toilet met waterspoeling in een badkamer met ligbad en heet water, een balkon en glas op de schrijftafel. Mag ik me dan eindelijk een heel iemand voelen, een gevierd kuiser die niet in een volkshotel hoeft te slapen? Of ben ik aangenaam afgezonderd van het China dat ik kom bekijken?

De gestoomde broodjes laten op zich wachten. Als tijdverdrijf diep ik in de eeuwenoude organisatorische talenten van de Chinezen. Nergens op de planeet bestaat zo'n indrukwekkende bureaucratische machine. Ze schuift miljoenen dossiers in de gewenste orde. Men zou er de Chinese Muur mee kunnen vullen, mocht die nog volledig zijn. Dat zou echter onpraktisch zijn. Om een dossier van één van de duizenden Li's op te diepen zou men dagen onderweg zijn.

Het keukenpersoneel werkt zich krom. Voorgesneden plakjes deeg krijgen een gehaktvulling, gaan de bamboezeven in, die zes hoog worden gestapeld en op het vuur gezet. Verkoopsters tassen de gestoomde broodjes in metalen kommen. Voor twee bonnetjes krijg ik er vier. Ik haal een potje soyasaus met chillies en begin te eten, te smakken in navolging van de anderen. Het gekruide vlees stimuleert mijn maag. Ze stoot luid op. Ik ruik look bij mezelf en dat stemt me tevreden. Mijn ingewanden worden er proper van. Na het bad van daareven is de lijfelijke schoonmaak zo goed als gedaan. Alleen nog een bezoek aan een kapsalon. Ook daar veel volk. Langs de lange spiegelwanden tel ik dertig roodlederen stoelen en laat me in één ervan wegzinken. Ik sla de Daily China open, elke dag acht bladzijden dik. Universiteitsstudenten van Xian, zo lees ik, dachten dat Prince de zoon was van de Britse koningin, logisch toch, Michael Jackson een oud-president van de Verenigde Staten, de Beatles

een kleinburgerlijke familie uit Engeland en Madonna de eigenares van een fastfoodketen. Beroemd worden zegt me vanaf nu niets meer. De grootste bevolkingsgroep van de wereld zou me niet eens kennen. Een struise Chinese mama legt me een hete, natte doek op het gelaat en ik zink verder in mijn stoel. Dit doet deugd, China doet me deugd. Hoe kan het ook anders in een land waar vrouwen mannen scheren en waar men zegt dat Sting een gevaarlijk insect is. Negen trekken met het mes en ik ben geschoren. Geen man die me tot nog toe zo efficiënt heeft aangepakt. Ik ben onder de indruk en vraag of ze mijn haar wil knippen. Na precies drie minuten is ze met me klaar. Langs de zijkanten ben ik bijna kaal. Boven gaat mijn haar de hoogte in en op mijn voorhoofd heb ik enkele klissen kunnen sparen. Toevallig een modieuze snit waarvoor men in de meeste ‘ontwikkelde landen’ een half uur uittrekt. Ontwikkeling is een vreemd begrip. Tevreden geef ik drie mao en half en verban definitief de gedachte dat het de beruchte luidsprekers zijn die het haar van Chinese mannen doen rechtop staan. Ik wil haar wat drinkgeld geven, maar ze weigert. De tarieven zijn vastgesteld.

Buiten regent het pijpestelen. Ze storen me evenmin als ze een Bouddha in topvorm zouden storen. Ik heb vanmorgen bewondering voor de Chinezen. Ze negeren de ongemakken en de triestheid van de regen met spreekwoorden: ‘Regen is per slot van rekening alleen maar regen. Het is geen slecht weer.’

Zo sta ik in de regen met een erg fris humeur en een al even overdreven, modieus verlangen dat me door de straten drijft, het verlangen naar een gewatteerde jas van het soort dat één op twee Chinezen draagt. Enig probleem is dat bijna iedereen een kakigroene heeft en ik een grijze wil. Verder mag, nee, moet hij dezelfde imitatie pelsen kraag hebben, dezelfde lengte, dezelfde dubbele rij knopen en dezelfde klokvorm. Ik ben bereid me doornat te laten zeiken voor zo'n jas en een hele dag kou te lijden. Mijn moeder moraliseerde vroeger: ‘Wie niet naar het leger wil, zal geen kaki dragen.’ Ik wilde niet naar het leger,

droeg geen kaki en ging niet naar het leger. Ondanks de twaalfduizend kilometer die me van haar scheiden, doorkruis ik Nanning op zoek naar grijs omwille van haar en omwille van mijn bourgeois verlangen. Warenhuisverkopers kunnen me niet helpen. Na een uur of wat heb ik door dat de dag die zo fris was begonnen, lang en moeilijk zal worden. De platanen langs de straten druipen. Ik ril. Overal zie ik kaki en niets dan kaki. Om vier uur ben ik alle klerenzaken van de stad minstens eenmaal binnen- en weer buitengelopen zonder succes. Ik vrees dat ik elke jas gezien heb die er te koop is. Ik dool nu door zijstraten. Kinderen en ouderlingen plakken stekkedoosjes of maken speelgoed uit oud blik in ateliers. Zelfs de kleine nijverheid voel ik zo betrokken raken bij die nu bijna mythische, grijze nachtmerrie van een jas. Een grootmoeder wast in een steeg, niet met de hand, maar met een machine die ze heeft buitengesleurd. Ze draagt water aan en knoeit met verlengdraden. Binnen is geen plaats om de machine te laten draaien, alleen maar om ze op te bergen. Van zodra het even ophoudt met regenen, rijgen oude vrouwen de was aan bamboestokken waarvan ze één uiteinde aanreiken aan hun overburen zodat de straatjes overkoepeld raken. Ik kijk automatisch naar omhoog als ik plots onder een donker gevaarte sta. Een zware stok steekt door twee mouwen en schouders. De opstaande kraag heeft de uitdagende ronding van een grijnslach. Het vogelverschrikkerig ding overspant de beschikbare ruimte tussen twee woningen en is grijs, gewatteerd en positief jasserig. Ik voel me rot. Een oude man biedt me een pijp aan en een kop thee. Hij vraagt me of ik het niet koud heb zonder jas. Ik verslik me, maar uiteindelijk daagt het in me. Il faut tuer son père et baiser sa mère. De bouddhisten zeggen dat men zijn meester en de Bouddha moet doden. Dat is echter onmogelijk. De Bouddha is al meer dan twee millennia dood en voorlopig voel ik niets voor zelfmoord. Ik weet alleen dat het een groene jas zal worden. De jas van de gewone Chinese man en vrouw, de jas van de Chinese soldaat. Ik bedank de man voor zijn goede zorgen en vitale vraag en stap meteen naar de dichtstbijzijnde klerenzaak. Zonder aarzelen koop ik er de

langste, groene, gewatteerde jas. De verkoopster lacht hoofdschuddend. Ik herken haar. Het is onze derde ontmoeting van de dag. Al na vijf minuten voel ik een warmte die de ongemakken van de voorbije kille dagen uitdrijft. Alleen het gewicht is even wennen en toch voel ik me een stuk lichter nu de last van het zoeken van mijn schouders is en vervangen door vier kilo jas. Ik ben klaar voor Noord-China waar de winter nog voor sneeuw zorgt en de eerste bejaarden van het prille Chinese nieuwe jaar een depressieve klimaatsdood injaagt.

Biografische nota's

- *Carla Aerts* (1959), lic. orientalistiek, studeerde in Osaka traditioneel Japans theater en muziek, medewerkster BRT-3
- *Jan Baeke* (1956), bibliothecaris, publiceerde eerder in L'Art Froid
- *J.M.H. Berckmans* (1953), publiceerde in 1977 de roman 'Geschiedenis van de revolutie', in 1989 de verhalenbundel 'Vergeet niet wat de zevenslaper zei'.
- *Leonard Beuger* (1949), leraar Nederlands en toneel in Zutphen, publiceerde poëzie in Maatstaf, DWB en D.B.H., vertaalde 'Parzival' van Wolfram von Eschenbach.
- *Paul Claes* (1943), studeerde klassieke en germaanse filologie, bekend van de studies 'De mot in de mythe' en 'Echo's Echo's'; publiceerde vorig jaar de dichtbundel 'Rebis'.
- *Emile Clemens* (1954), Germanist, publiceerde verhalen in Knack, DWB en D.B.H. naast economische artikels in bladen als Trends, Industrie Magazine en Packnews. Winnaar verhalenwedstrijd D.B.H. 1989.
- *Didi de Paris* (1957), enfant terrible van de Vlaamse Letteren, publiceerde Maladie d'Amour (1987) en Hors d'Oeuvre (ook bewerkt tot toneel) (1989)
- *Guido de Bruyn* (1955) BRT-realisator dienst Kunstzaken, schrijft verhalen, poëzie, tv-scenario's en filmmuziek.
- *Bart de Man* (1951), Drs. filosofie, vast medewerker D.B.H., specialist in modernisme en deconstructie in beeldende kunst en literatuur.
- *Peter Ghyssaert* (1966), violist, muziekleraar, publiceerde eerder in De Revisor, DWB, Maatstaf, Adem en D.B.H.
- *Gilbert Grauws* (1953), journalist, won met de verhalenbundel 'De papegaaie-schommel' zowel de Debuutprijs als de NCR-prijs 1988.
- *Leander Hanssen* (1954) Germanist, publiceerde eerder in DWB, Yang, De Gids en D.B.H.
- *Pol Hoste* (1947), publiceerde ondermeer Vrouwelijk Enkelvoud en Een schoon bestaan.
- *Lijima Koichi* (1930), debuteerde als dichter in 1953, sloot zich in 1955 aan bij de Japanse surrealisten. Bundels ondermeer: 'Vreemdelingenhemel', 'Barcelona', 'Goya's voornaam'.
- *Frankie Lemahieu* (1958), debuteerde in D.B.H., co-auteur van 'Knap woud, vooral de bomen', publiceerde in 1989 de verhalenbundel 'De andere kant'.
- *Taco Meeuwsen* (1958) beeldend kunstenaar, docent aan de Hoge School voor de Kunsten in Arnhem, schreef de dichtbundel 'Stenen gezichten', publiceerde eerder in D.B.H. en Mens en Gevoelens.
- *Kris Peeraer* (1957), globetrotter, publiceerde in De Vlaamse Gids en Heibel, werkt aan een roman.
- *José Planckaert* (1954), winnaar verhalenwedstrijd D.B.H. 1985, co-auteur van 'Knap woud, vooral de bomen'.
- *Rudy Schellaert* (1954), psycholoog, eerste publicatie.
- *Dirk Stoops* (1962), grafisch ontwerper, schilder, eerste publicatie.
- *Dirk van Bastelaere* (1960), winnaar beste debuut 1984, won ook de Hugues C. Pernath-prijs 1988 voor zijn bundel 'Pornschlegel en andere gedichten'.

- *Monica van de Craen* (1944), redactrice ‘Handen’, publiceerde eerder poëzie en verhalen in D.B.H., co-auteur van ‘Knap woud, vooral de bomen’.
- *Geert van Istendael* (1947), BRT-journalist, publiceerde de dichtbundels ‘Plattegronden’ en ‘De iguanodons van Bernissart’ en de studie ‘Het Belgisch labyrint. De schoonheid der wanstaltigheid’.
- *Marc Vingerhoedt* (1951), zelfstandig vertaler, vertaalde ondermeer ‘De ontdekking van het alfabet’ van Luigi Malerba (uitg. Kritak).

[advertentie]

[Nummer 26]

Bart de Man
Bas Heijnes bezonnenheid

Ik was onmiddellijk voor Bas Heijne ingenomen, toen ik merkte dat mijn eigen naam vermeld stond in het register bij zijn recente verzameling columns uit *Vrij Nederland*. Het boekje heet *Heilige Monsters* (een rare vertaling voor ‘monstres sacrés’) en is in 1989 uitgegeven bij Bert Bakker. Iedereen ziet graag zijn naam staan tussen grootheden als koningin Beatrix, Jacky Collins, Adriaan van Dis, Anja Meulenbelt, Arianna Stassinopoulos Huffington en Zia ul-Haq. Dus sloeg ik snel de bundel open op pagina 78, waar ik de volgende zin aantrof: ‘In het Vlaamse literaire tijdschrift *De Brakke Hond* windt Bart de Man zich naar aanleiding van de bloemlezing *De knuppel in het hoenderhok* in enkele bladzijden onbezonnen proza op over de verwording van de Nederlandse polemiek’.

Ik was teleurgesteld, omdat Bas Heijne het ‘proza’ van Bart de Man onbezonnen noemt, alsof bezonnenheid een kwaliteit van polemisten zou zijn.

Opwindend

Hoe haal ik het eigenlijk in mijn hoofd een polemiek te schrijven over die *Heilige monsters* van Bas Heijne? Iedereen die in Vlaanderen iet of wat in literatuur geïnteresseerd is, heeft die columns toch al lang zelf kunnen lezen in *Vrij Nederland* en hij of zij weet dus wat ze waard zijn. Een recensie heeft toch alleen maar zin als het om een onbekend geschrift gaat en als de criticus de lezer(es) er nog voor kan behoeden een stommiteit te begaan? Ik persoonlijk kan mij niet voorstellen dat iemand zo getroffen geweest zou zijn door die stukjes, dat hij ze ook nog als boekwerk zou willen herlezen.

Daarmee wil ik niet zeggen dat Bas Heijne onleesbare

‘lectuur’ aflevert. Nee, het is met een zekere flair en met een zekere vlotheid gebracht ‘entertainment’. Maar het is allemaal zo weinig opwindend, zo mak en zo ‘bezonnen’, dat je er treurig van wordt.

Op de foto van de achterflap kijkt de heer Bas Heijne, een jongmens met een schattige krullebol, vlak naast de lens. Vernietigender zou je deze columnist niet kunnen typeren. Zeker, hij heeft goede smaak. Dat wil zeggen, hij bezondigt zich niet aan de krankzinnige aberraties waartoe de randstedelijke *Volksempfindung* in staat is. Zo verdedigt hij niet de regelrechte censuur die jodenverdedigers hebben uitgeoefend bij de voorstelling van Fassbinders stuk *Het vuil, de stad en de dood*; niet de van alle talent gespeende dichters die zich met alle mogelijke mediatieke middelen een naam hebben gemaakt als *Maximalen*; niet de wansmakelijke recensie annex panegyriek van *De zondvloed* van Jeroen Brouwers door Koos Hageraats; niet de geëxalteerde ophemeling van de column door de Hollandse literaire incrowd; niet de obsessie van elke Hollandse scribent om praatprogramma's te teisteren. Maar bezonnen als Bas Heijne is, geselt hij die misstanden niet. Hij doet er alleen een beetje bedroefd over en kijkt dan wazig een andere kant uit.

Tja, zoiets zal wel een kwestie van temperament zijn, maar dan moet je niet achterop je boekje laten drukken dat je ‘een opwindend en eigenzinnig boek’ hebt geschreven, ‘waarin column, essay en polemiek een originele verbintenis met elkaar aangaan’. Opwindend? Neen, mak. Een typerend zinnetje van Bas Heijne: ‘het is goed wanneer een romancier zijn blik op de wereld richt, de gebeurtenissen om hem (sic) heen registreert, en luistert naar het aanzwellende rumoer, maar wel vanuit een ivoren toren’ (pp. 54-55). Heijne is dan ook doodsbenauwd voor alles wat literatuur met ‘straatrumoer’ zou kunnen verbinden. Raar dat hij dan toch ‘opwindende’ boeken wil maken. (Intussen is zijn debuutroman *Laatste woorden* opnieuw uitgegeven, een slap satirisch werk, dat toch alleen maar via het kranterumoer dat Heijne in zijn columns maakt, uit zijn winter-

slaap is gewekt.

Columns zijn dit uiteraard, essays en polemieken helemaal niet. Van een essay verwacht je wat argumentatie: Bas Heijne houdt het bij opinies. Het is bijvoorbeeld pijnlijk om te zien hoe hij zich uit de discussie over het moderne toneel redt, door erop te wijzen dat het in de eerste plaats om *kwaliteit* (zijn cursivering) gaat. Gemeenplaats der gemeenplaatsen: zoiets noemt Adriaan van Dis (ja, die van de televisie) op de achterflap: 'origineel, weerbarstig en telkens weer een getuigenis van helder denken'. Polemieken? Neen, wat opvalt, is dat hij de grote namen zorgvuldig spaart. Alleen klein grut, zoals Koos Hageraats en Bart de Man, krijgt een vermanend vingertje. Ton Anbeek heeft in een 'onbezonnen moment' (Heijnes grootste angst) de term 'straatrumoer' in omloop gebracht (p. 53); in het register geen spoor van Piet Grijs, Gerrit Komrij, wel één keer een bangelijke verwijzing naar W.F. Hermans, omdat die in zijn *Mandarijnen op zwavelzuur* de 'botte bijl' hanteerde. (Op de voorkant van Bas Heijnes *Heilige monsters* staat het skelet van een adder: spuw zo maar venijn!)

Boerenwijsheid

Een échte essayist en polemicus zou zich niet tevreden stellen met wat afkeurende geluiden bij hem onwelgevallige toestanden. Hij zou proberen aan te geven, waarom de angst voor antisemieten te worden versleten sommige Nederlanders tot fascistoïde gedragingen leidt. Vijfenveertig jaar na de tweede wereldoorlog zijn onze noorderburen hun schuldcomplex over hun allerminst dapper gedrag nog niet kwijt. Meer vrijwilligers voor het Oostfront dan overal elders, minder lijdelijk verzet tegen de deportaties van Joden dan eender waar: het land van Anne Frank heeft wat goed te maken en doet dat dan via plompe antidemocratie.

Een échte essayist en polemicus zou proberen aan te tonen via welke mediakanalen de *Maximalen* hun zegetocht hebben

kunnen houden, welke kongsi's de literaire successen maken en welke belangenvermenging dit hele wereldje draaiende houdt. In plaats daarvan merkt Bas Heijne zalvend op dat het altijd al zo geweest is: ‘Zulke verdachtmakingen en beschuldigingen zijn even oud als de beroepen zelf; ze horen eenvoudig bij schrijvers en critici. Bovendien zijn ze niet regionaal gebonden. Als de vaderlandse auteurs en hun recensenten corrupt zijn, dan zijn ze *nog steeds* corrupt; áls de gezamenlijke literati werkelijk één grote hoerenbende vormen, dan zijn ze eenvoudig niet beter dan hun buitenlandse collega's’. Dit defaitisme mag dan boerenwijsheid zijn, een polemicus hoort anders te spreken.

Een échte essayist en polemicus zou zich niet alleen beklagen over de te grote plaats die de column in de Nederlandse literatuur krijgt toegemeten, hij zou, wanneer hij zelf columns schrijft, proberen daar wat originelers van te maken. Bas Heijne is echter maar een columnist. Hij maakt van één ideetje telkens een hele column, hij speelt altijd op veilig, verandert nooit eens van aanpak en voegt zo aan de eindeloze rij zouteloze stukjes-schrijvers nog een bezonnen exemplaar toe.

P.S. Ere wie ere toekomt. Bas Heijne is zowat de enige Nederlandse criticus geweest (behalve mijn zuster Berta de Man), die geprotesteerd heeft tegen de feministische pretenties van de critica Maaike Meijer, die, zonder Neeltje Maria Min zelf te hebben geraadpleegd, de poëzie van deze dichteres ‘erotisch leest’ als een symptoom van ‘dochterverkrachting’. Intussen heeft Min zelf in een interview met *Opzij* (een onverdachte bron) laten weten dat ze met deze interpretatie allerminst gediend is. Voor één keer dat een literatuurcriticus al eens een empirisch toetsbare uitspraak doet, is die wel heel erg gefalsifieerd. Voorlopig heb ik nog niet gehoord dat Maaike Meijer haar doctorsbul heeft ingeleverd, en al die critici en criticae die dit zo'n geweldig werk vonden, zwijgen als vermoord. Met een parafrase op Doctor Meijer zelf kunnen we zeggen: ‘Zij zwijgen zo luidkeels, dat we het wel moeten horen.’

[advertentie]

Piëdestal

Bernard Dewulf
Gedichten

Alice na wonderland

De kamer geurt naar zeer oud zweet,
Alice is uit wonderland opgestaan.
Het duizelt in haar hoofd van avontuur,
zij krijgt haar sloffen weer niet aan,

kamt een stuk of wat haren plat
en stapt uit haar kleed. Alles schudt.
De spiegel is mist, haar adem is zuur.
Uit haar lichaam ontsnapt de nacht.

Het meisje Alice is terug in de tijd.
Zij kijkt door de sleet op haar ogen
en ziet aan de kant van haar droom
een vrouw, lelijk van werkelijkheid.

Door liefde

Ik zeg als zij slaapt mijn naam
in de nacht. Zo duid ik mij aan.
Ik spreek hem door liefde gehard
tot ver binnen haar lichaam uit.

Daar wil ik bestaan, uit niets
dan mijn naam en haar lichaam.
Als niemand en woelig er wonen,
als haar schoonheid voorbijgaan.

Slaap is haar stem en zij zucht
tot antwoord niet eens. Buiten haar
houdt zij mij diep in haar vast.
Men heeft haar lief om haar heen.

Hij

Hij heeft haar weer van hem gemaakt,
nu wordt hij van zichzelf. Ik, droomt
hij, en naast hem ligt zijn buit.
Zij waakt. Hij rust van hebben uit.

Er woedt een wereld in zijn hoofd
van heldendom en kleine waan.
Hij lacht het kind op zijn gezicht
dat zij in hem heeft toegestaan.

Het kind ligt nader dan de man,
die ver als god in de kamer slaapt,
in een groter lichaam dan hij kan.
Daar vindt het in haar blik zijn plaats.

Guido van Heulendonk
The Big Bang

Ze waren jong en hadden een tijdschrift opgericht: THE BIG BANG. Een manifest was er nog niet.

Als redactielokaal diende de zolder van een oud studentenverblijf in de binnenstad. Het pand deed erg zijn best niet tot puin te vervallen. Dat het daarin slaagde, was grotendeels te danken aan een financieringsmaatschappij, BIVEST. Tegen de westelijke gevel had zij kort voordien een filiaal opgetrokken. Grapjes: onze linkerzijde gesteund door het grootkapitaal. Vanuit het dakvenster hadden zij de plechtigheid meebeleefd, de prominenten uit hun wagens zien stappen, later, aan de andere kant van de muur met Che Guevara, de luidsprekerstemmen gehoord van de burgemeester en de algemene directeur.

Tegen de oostkant van de BANG stond een hoog en smal pakhuis. Oorspronkelijk bestemd voor de afbraak was het uiteindelijk - meer door verbeeldingskracht dan verbouwingen - tot moskee omgevormd door gastarbeiders uit de buurt. Gelukkig voor het prille blad. Het BIVEST-filiaal was amper een week geopend of de LNS (les Légions Neo-Subversives) lieten een colli springstof bezorgen dat twee verdiepingen van het gebouw aan flarden blies. Grapjes: over passende geboortegeschenken, over hoe omen hun nomen was geweest, althans voor de buren.

De volgende dag - de BANG had een workshop op de universiteit - kwamen de burgemeester en zijn gevolg ter plaatse. Terwijl de hoge functionarissen behoedzaam hun voeten tussen het puin zetten, klonk in de hoogte gekraak. De muur van het redactielokaal begaf het, stenen, kalk, en een kast vol ideologisch-literaire geschriften stortten naar beneden. Het sneeuwde slogans, anarchistische kreten rond de oren van politie en rijkswacht.

Geen grapjes meer. 's Nachts werd de voltallige redactie van haar bed gelicht en bij de antiterreurbrigade een etmaal lang voor een priemende bureaulamp gezet. Pas toen de LNS de

aanslag had opgeëist werden de vier redacteuren vrijgelaten. Halfblind, uitgehongerd, overwogen zij de BIG BANG maar voorgoed op te geven. Verder te leven onder een burgerlijke stolp van stilte. Maar na een week keerde het oude vuur terug. Voor het gat in de muur werd een golfplaat gespijkerd, en Allah werd dank gezegd voor de stevigheid van zijn tempels. Want zonder die stut in het oosten had hun pand de explosie beslist niet overleefd.

Ze waren met z'n vieren.

a. Eggermont was de leider, hoofdzakelijk omdat zijn oom een copieermachine had. Hij was ook de ontwerper van hun naam. Eggermont had ooit astrofysica willen studeren. Hij sukkelde nogal met de Engelse -th-. *Ze* Big Bang, zei hij. Hij had maar één oog, en nog minder gevoel voor humor. Voor leiders niet echt ongewoon. Het oog was er in Tirol uitgeprikt door een onhandig gezwaaide skistok. 'Skieën: bourgeoisie als glijmiddel,' zei Annemarie Doneux. 'Mon oeil,' antwoordde Eggermont, en lachte overdadig.

b. Annemarie Doneux was redactie-secretaresse. Een schoonheid, maar overtuigd feministe: 'ovuleren' als schuttingtaal. Zij had reeds een prijs in de wacht gesleept met haar kandidaatsverhandeling: *Hadewych in Bourgondië*.

c. Notredame vond het een infantiele titel. Zoiets als *Kuifje in Amerika* of *Asterix op Sicilië*. Hij had het werk daarom nooit gelezen. Bovendien was hij krankzinnig verliefd op Doneux, haar vlezige verschijning. Een primair soort liefde, iets van de buik. Iets archetypisch ook, hij liep voortdurend aan Venus en moedergodinnen te denken. Dit mocht niet worden aangeknaagd door intellectualisme. Het eeuwige niet geperverteerd door het particuliere. Net zo min zou hij door het sleutelgat loeren, als Annemarie aan het douchen was. Dus las hij niet.

Notredame was de jongste redacteur. Eigenlijk stagiairredacteur. Hij was de enige van de vier die nog niets had gepubliceerd. Slechts op voorspraak van

d. Claus-Cuvelier was hij aanvaard. Claus-Cuvelier had

adellijke voorouders en dweepte met de decadenten. Hij zocht al lang een homo-erotische relatie van niveau. Notredame werd zijn Dorian Gray. Fysiek klopte dat nogal. Of de jongeling even destructief zou worden voor zichzelf en zijn omgeving moest nog blijken. Misschien had Notredame daarvoor een te groot geweten. Iets wat Claus-Cuvelier, zoon van een hersen-chirurg, fijntjes deed opmerken: ‘Nog zo jong, en reeds een hypertrofie.’ En hij krabde zich glimlachend in de wenkbrauw, en voelde zich Oscar Wilde.

Notredame was eigenlijk geen schrijver.

Letterkunde had hij gestudeerd, omdat hij voor exacte vakken geen talenten had. Ook omdat hij als kind op de achterflap van *De Witte* had gelezen dat Ernest Claes gepromoveerd was in de Germaanse Filologie. Die naam had hem gegrepen als een bezwering. ‘Germaans’ stond toen nog voor kracht, mythische geheimzinnigheid, donker bloed, broederschap. Onmiddellijk had hij besloten dat later ook te doen: ‘Germaanse’ filologie studeren. Hij was het idee nooit meer kwijtgeraakt. De tijd had de metafysica wel uit zijn motivering gefilterd. Historisch besef laat niets heel van bodem-romantiek. Notredame begon zich te schamen voor zijn blonde haar, zijn blauwe ogen. Maar in de plaats kwam een nieuw, niet minder stimulerend besef: dat van een mogelijke carrière in het onderwijs, bij voorkeur in broeierige meisjes-internaten. Zo geschiedde. En toen hij op een morgen, vanop zijn klapstoeltje in het auditorium, tijdens een college over Hadewych, diep de ademende boezem inkeek van de voor hem gezeten Annemarie Doneux, toen wist hij het zeker: hij had de goede keuze gedaan.

Zij was laatstejaars, hij een nieuweling, dus daar lagen geen mogelijkheden. Ze was geen lid van studentenclubs, bezocht geen bals, geen doopritуelen. Tijdens zijn ontgroeningsproef - een gillend meisje dat twee palingen uit zijn zwembroek viste - dacht hij aan haar en schaamde zich. Hoe kreeg hij contact? Ze bleek literair en maatschappelijk zeer actief. Hij werd het ook, trad toe tot workshops allerhande, en toen twee jaar later THE BIG BANG van start ging, liet hij zich introduceren door Claus-Cuvelier, het holste vat binnen de faculteit, dat overal, bij de minste agitatie boven kwam drijven, en waarmee hij in het collectief ANDERS GAAT OOK kennis had gemaakt.

Zo kreeg THE BIG BANG deze samenhang:

a. Notredame wist alles van Claus-Cuveliers fantasieën. Hij vond ze onschuldig, liet hem begaan, accepteerde quasi-verrast een gele *A rebours* bij zijn verjaardag. Claus-Cuvelier glunderde, Eggermont snapte er niets van. ‘Wanneer raakt jouw verhaal eens af, Notredame?’ vroeg hij verveeld.

b. Annemarie Doneux, van haar kant, bleef koud voor Notredames aanbidding. Behaloos, met naakte benen, notuleerde zij iedere redactieraad, onberoerd door zijn blikken die als trage reptielen over haar lichaam gleden.

Hij schreef haar een brief. Ze reageerde niet. Geen plooi in haar gezicht veranderde. Hij begreep er niets van. Een volle week speurde hij haar af op enig teken van toenadering, van gêne, irritatie, maar ze bleef een gesloten deur. Wanhopig blaffend sprong hij er tegenaan. Gaf zijn blikken de intensiteit van een laser-straal. Geen effect. Toen gaf hij het op. Had hij de omslag niet zelf in haar handen gelegd, hij zou eraan getwijfeld hebben of ze zijn bericht ooit had ontvangen. Blijkbaar moest hij met andere middelen toegang forceren.

Die avond hadden ze het over de oerknal.

Eggermont had een zwart lapje voor zijn glazen oog gebonden, op zeeroversmanier. Hij was ook zwaar verkouden. Notredame dacht aan halfgecensureerde porno-foto's. Zwarte

balkjes in plaats van tepels, schaamdriehoeken. Moesten zij ook beschermd worden tegen de verderfelijke aanblik van Eggermonts oog, of afwezigheid daarvan?

‘Stel je voor,’ zei Claus-Cuvelier, ‘*alle* materie, tot de laatste melkweg toe, samengeperst in een erwt. Wàànzinnige dichtheid, en dan: BANG!...’

‘Cosmic madness,’ zei Eggermont, ‘prachtig. Scheppen is diversifiëren. Dat moeten wij ook doen: essays over duivensport tussen haikoes en postmodernistisch proza. Daarin moet onze vernieuwing zitten, dàt moet de knal geven.’

‘... Tussen haikoes en postmodernistisch proza,’ herhaalde Annemarie Doneux. ‘Een versregel op zich.’

‘Elke dimensie,’ mijmerde Claus-Cuvelier verder, ‘alles wat ooit was en zal zijn, het jaar nul, nog te ontploffen supernova's, *alles* in een erwt... wij ook... Weet je, Poe had het daar al over, in *Eureka*. Oorspronkelijk *oneness*.’

Hij zei ‘poe’, zoals in poes. Doneux zei dat hij ‘phou’ moest zeggen, en ‘joerieka’.

‘Ik zie me daar al zitten,’ zei Eggermont, ‘opgekruld in de schoot van Socrates, en met mijn neus tussen de ballen van een brontosauros, Haha. En maar wachten tot God op de knop drukt.’

Toen ging het er even over of een brontosauros wel ballen had. Annemarie vond het typisch mannelijk dat ze dat meteen maar veronderstelden. Tja, zei Eggermont, het was inderdaad een reptiel. Best mogelijk dat hij ze miste. Wat sneu voor hem, zei Claus-Cuvelier.

‘Bai ze wei,’ zei Eggermont toen, ‘ik vond geen bal aan je verhaal, Notredame.’

Notredame scheurde zich los van Annemaries bovenlip.

Het verhaal had hij bij het begin van de vergadering voorgelezen. Met een reutel in zijn keel. Het was zijn inwijdingsrite, het roofdier dat moest geschoten worden voor opname in de stand der krijgers. Hij had immers nog niets gepubliceerd.

Schrijf eens iets, had Eggermont gezegd, dan kunnen wij praten.

Schrijf eens iets.

Besluiteloos had hij voor zijn boekenkast gestaan. Het was de tijd dat auteurs afrekenden: met hun verleden, met echtgenotes, met de maatschappij. Belijdenis alom. Dus had hij ook zijn trauma gezocht: Hermine, de vrouw die hem als driejarige wees had opgenomen, grootgebracht, die nog steeds voor hem kookte, waste en streek. Na grondig gespit was dit kadaver bovengekomen: hoe Hermine zijn eerste liefde had gefnuikt, omdat ze vond dat hij te jong was. Achteraf beschouwd heel billijk. Een dertienjarige moet zichzelf niet vastklinken, niet aan iemand die later inderdaad werd wat Hermine had voorspeld: ‘Een troela, slecht nieuws, je moet die trien onmiddellijk uitje hoofd zetten.’ Hermines hardhandige ingreep had pijn gedaan, beslist. Maar het resultaat mocht gezien worden. Naast zijn boekenkast stond een spiegel - één stap opzij en hij kon de vrucht van haar jarenlange zorg bekijken: Apollo, gouden lepeltje in de mond.

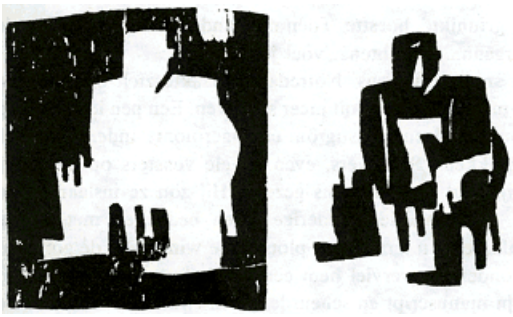

Maar toen was Annemarie Doneux over zijn beeld geschoven. Haar lichaam had het zijne omvat, als een reusachtige amoebe, hij had aan zijn brief gedacht en was gaan zitten, had zijn pen genomen, zijn handvol gekwetste pubertrots, en had die nog diezelfde avond gekneed en uitgerold tot een flinterdun

vertelsel over ongelukkige jeugd en demonische voogden. Tijdens het schrijven hadden zijn vingers gekleefd. Af en toe was Hermine, oud en krom, binnengekomen met koffie en krentenkoek. Ze wist van zijn nieuwe verantwoordelijkheden. Ze schonk zelf in, voorzichtig, de kan trillend in die verweerde handen van haar. ‘Ik pas wel op, hoor,’ zei ze, toen hij een papier over zijn tekst schoof. Ze dacht dat hij bang was voor spatten. ‘Gaat het?’ vroeg ze. Hij knikte. Ze glimlachte en verdween. Pas toen de deur weer dicht was, durfde hij het papier weg te nemen.

‘Ik vond er geen bal aan,’ herhaalde Eggermont, ‘je mag me niet kwalijk nemen dat ik dat zo maar even stel. Maar we moeten eerlijk zijn.’

‘Ja,’ zei Annemarie Doneux, ‘BIG BANG is de nieuwe integerheid, oprechtheid, menselijkheid, *Schoon*heid, zeg maar.’

Eggermont:

‘Je moet dat herschrijven, Notredame, daar zit niets anders op. Het orgaan dat wij hebben opgericht moet niveau halen, see?’

Hij grinnikte, hoestte. Toen niemand meelachte, verklaarde hij: ‘Orgaan... oprichten... voel je 'm?’

Hij snoot zijn neus. Notredame maakte zich opeens geen illusies meer. Hij zou nooit meer schrijven. Een pen leek hem op dat moment alleen dienstig om er Eggermonts andere oog mee uit te prikken. ‘Schrijvers, even zovele vensters op de maatschappij,’ had Doneux eens gezegd. Hij zou ze inslaan, blind maken, allemaal, de bloederige gaten bedekken met zwarte schaamlapjes. En terwijl een plotselinge windvlaag de golfplaat deed donderen, overviel hem een verpletterende moeheid. Hij nam zijn manuscript en scheurde het in twee, drie stukken, die hij samenpropte en tegen de muur smeet.

‘God,’ zei Annemarie Doneux, ‘wat zijn we toch vlug op onze pik getrapt. Het wàs toch heel cliché, mijn jongen? Zo, zo, *dated*. “Mijn vlammende roos, geknakt in de heksenklauw.” Dat is geen stijl. Dat is beschimmelde Conscience. Stijl krijg je door

oefening. Schrijven en nog eens schrijven. Schrijf me nog eens een brief. Ja? Schrijf me nog eens een brief.'

Notredame voelde hoe zijn maag in brand vloog.

Nu las zij een bijdrage voor: een impressie van de nacht bij de antiterreurbrigade, uitvergroot en bijgekleurd, natuurlijk, volgens de literaire zeden van de tijd - hoe ze langzaam was afgeknapt onder het kruisverhoor, haar afgenomen door een inspecteur die per se haar betrokkenheid bij het internationale terrorisme wou bewijzen, een *pig* van achttien karaat. Medanotre, had ze hem gedoopt (M-E-D-A-N-O-T-R-E, hij hoorde de letters van zijn naam vallen, één voor één, als knikkers op een trommelvel), op slinkse wijze had hij haar bekentenissen ontlokt, en haar ten slotte - het verhaal stond, dat begrepen ze, voor de repressieve, masculinistische maatschappij - plat op haar rug geduwd, op het bureau en...

Ze las zonder een spier te vertrekken, in ijskoude onthechting. Prachtig, zei Eggermont, prachtig, Notredame zei niets, zag een vergeelde herinnering van Hermine voor zijn oog verschijnen, een jonge vrouw in een gebloemd schort, ergens bij een wasdraad. Ze bukte zich, haar jurk flapte in de wind. Er was een grasveld, waarop linnen te bleken lag, er waren vogels, een hond blafte in een bouwvallige schuur waar een tak van een eik dwars doorheen groeide. Toen kreeg hij het koud. Buiten regende het harde druppels tegen de golfplaat, ze begon te tikken en te kraken, alsof miljoenen termieten er hun tanden in zetten. Ik wou dat ik dood was, dacht hij.

Nu ging Claus-Cuvelier over tot voorlezen van zijn werk. Een proza-gedicht. Hoe een IK op de snelweg een vrachtwagen inhaalt en vanuit de verte NEUKENS BERNARD op de laaddeuren leest: hoe deze woorden zich in zijn hoofd dadelijk tot NEUK EENS BERNARD omvormen, en hoe dit motto, zelfs nadat hij dicht genoeg is genaderd om te zien dat er eigenlijk KEUKENS staat, hem zodanig opgeilt dat hij de wagen blijft volgen tot de chauffeur uitstapt bij een wegrestaurant, zijn spannende spijkerbroek afklopt, waarna de IK...

‘Ik heb dorst,’ zei Notredame, en ging naar beneden.

Daar was een primitief keukentje, het eetlokaal van de bewoners-studenten. Het tochtte er als in een oude loods, in iedere hoek zaten fluitende, hijgende geluiden. Er stond een gasfornuis met vier pitten. Notredame stak het vuur aan onder de waterketel, en trok de provisiekast open, zocht naar de oploskoffie. Hij zag de cacao, kreeg trek in warme chocolade. Hij nam de ketel weg en zette een pannetje melk in de plaats. Toen ging hij buiten staan wachten onder het afdak. Hij rookte een sigaret, staarde in de regen. Hij dacht aan vroeger, aan Hermine, hij vergat de melk. De melk kookte over, doofde de vlam van de pit. Het gesis ging verloren in de vallende druppels, het doorstromende gas zong te zacht. Notredame gooide zijn sigaret in het rioolrooster, keerde terug naar boven. Toen de vergadering gedaan was, kwam Eggermont als eerste de trap af. Hij was verkouden, zijn neus functioneerde niet. Hij stak een pijp op en het huis vloog in de lucht. De moskee zakte in elkaar, het BIVEST-filiaal, nog in volle heropbouw, werd licht beschadigd.

Brigitte Raskin
Overwinterdagboek

Met haar debuutroman Het Koekoeksjong *won Brigitte Raskin zowel de AKO-prijs 1989 als de Prijs van de Vlaamse Lezer. Sindsdien leeft ze van en ook wel voor het schrijven. Des te kritischer zal haar tweede boek gewikt en gewogen worden en dat staat er aan te komen. In het najaar verschijnt bij Meulenhoff/Kritak het al geruime tijd aangekondigde* Overwinterdagboek. *Met deze voorpublikatie in* De Brakke Hond treedt Brigitte Raskin weer voor het eerst met nieuw proza naar buiten.

woensdag 21 december

Gisteren was als een mooi boek. Je leest het gretig en een paar zinnen streep je aan, met een potlood in de kantlijn zoals zij doet of fors met een fluorstift in de tekst zoals Jan doet.

Het liefst las ze de alinea over de littekens op zijn handen. Ze volgde hun lijnen met haar vingers en wou ze strelen, hij probeerde zich te herinneren hoe hij eraan gekomen was en vertelde dat hij als kleine jongen bieten kapte voor de koeien en in zijn middenvinger sneed. ‘Zie je wel dat het verhaal van je lichaam het verhaal van je leven is,’ zei ze en dat ze daarover misschien een boek kan schrijven. Van de andere littekens heeft ze de verhalen nog te goed. Ze vroeg of hij ze niet aan een ander wil vertellen, want dat het haar spelletje is. ‘Ik zal ze aanstippen en erover nadenken,’ zei hij en ze beeldt zich in hoe hij zich met een fluorstift tatoeëert en aan haar denkt. Hij zei wat over een litteken op zijn schouder, van een koe die stootte toen hij met zijn vader haar hoorns afzaagde, want die groeiden met een bocht terug haar kop in en daarvan wordt een koe gek. Toen ze

vroeg wanneer ze dàt litteken mocht zien, lachte hij, zei iets vaags, niet afwijzend. Ze wil zijn lichaam leren kennen zoals ze zijn leven leert kennen. Met haar vingers en lippen wil ze ieder litteken aftasten zonder woorden want die brabbelt ze al te veel. Soms laat Jan haar iets herhalen omdat hij niet meer volgt.

De alinea over zijn vrouwen zou ze liever schrappen. Het spookt nu door haar hoofd, het verhaal van toen hij er drie tegelijk had. Zijn vrouw Greet, zijn vriendin Martine en een ander, al was dat maar voor twee keer. Hoe rot hij zich toen voelde. Twee vrouwen, een thuis en een buitenhuis, vindt hij oké en zij ook want ze heeft een man thuis en wil er een buitenhuis. Hij zegt geen kwaad woord over zijn vrouw en Martine is sympathiek in zijn verhalen, 'braaf' zegt Jan en alles aan haar is 'zacht', haar stem, haar ogen, haar lijf, haar aard. Het doet zeer als hij dat zegt, zij heeft alleen een zacht lijf. Hij weet alles van Brusselse kamers voor rendez-vous, van kamers voor 'reizigers' en kamers met spiegels, mooi en proper, en hij polste of zij die dan niet kende. Nee, antwoordde ze, nu heeft ze een man thuis en vroeger nam ze minnaars mee naar haar eigen kamers.

De dialoog was openhartig. 'Het liefst zou ik met je vrijen,' antwoordde ze toen hij vroeg wat ze zouden doen. Maar in plaats van een spiegelkamer zochten ze een pizzeria op, zaten als groentjes tegenover elkaar, zijn hemd was groen, de hoofdtoon in zijn vest, in zijn das, haar pull. *Vert j'espère*.

Het voorlaatste hoofdstuk speelde zich af in een parkeergarage, na het eten en de koffie en al die zinnen die in haar zee aan herinneringen doken en vandaag golf na golf aanrollen. Ze kon hem blijven kussen, door zijn haren strelen, zachtjes met haar vinger rond het bobbeltje in zijn nek cirkelen, zijn handen voelen, die mooie handen, ivoorkleurig, met lange, slanke vingers, harige polsen en verzorgde nagels. Van een middenvinger had hij opzij een velletje afgepulkt en daar zat een klontertje bloed. Hij zei dat de handen van Martine niet mooi zijn. Ze legde ze in gedachten rood en geblokt naast de hare. 'Dan heb

ik toch iéts mooiers' klonk waarschijnlijk venijnig, al hengelde ze alleen naar een compliment. Hij sloot zijn ogen terwijl ze hem kuste met kleine beten van grote honger. Hij houdt ervan dat hij wordt opgevrijd. Zoals in zijn verhaal over die Zweedse in een Brussels café, met haar benenspel onder tafel, waaraan hij terugdacht toen ze er voorbij wandelden. Maar hij laat zich doen, heeft er zelf geen zin in, althans niet met haar. Ze is zijn 'type' niet.

Hij was per trein naar Brussel gekomen, zij met de auto. Dus reed hij weer een eind met haar mee en zette ze hem af in Groenendaal, aan het stationnetje als in een kinderboek, klein, oud en voor weinig reizigers. Vandaar gaat hij te voet zijn druivenstreek in en rijdt zij naar huis. 'Ik hoorde op de radio een Frans liedje over dit station,' zei ze op hun stopplaats, 'iets triestigs.' Hij antwoordde dat het van de Waal André Bialek was die hier een tijdje woonde. Hij stak een sigaar op, een camouflage-truuk na een afspraak, al was de hunne enkel eenzijdig amoureus. Ze wisselden luchtige zinnen, temporiseren voor de flinke trap. Ze belde in het station naar Leo dat ze onderweg was. Toen stonden ze buiten tegenover elkaar, aan de rand van de straatverlichting, Jan met zijn sigaar en zij met haar portemonnee voor de telefoonmunt, allebei in bleke regenjassen. Ze wenste hem een gelukkig nieuwjaar. Van de lente werd niet meer gesproken, het nawoord werd nog niet geschreven.

Hij moet gevoeld hebben dat ze hem nakeek en stak zijn hand op zonder om te zien terwijl hij in de bocht richting Hoeilaart verdween. Ze zat al in de auto en terugwuiven had geen zin. Ze huilde niet onderweg, slikte dikke brokken ontreddering door en bedacht hoe ze van hem had gehouden, een hele middag lang.

donderdag 22 december

Sinds eergisteren telt ze onophoudelijk de winterdagen, met de dwanggedachte dat telkens opnieuw tellen orde in de chaos

brengt. Negentig dagen, daar wil ze niet aan denken. Drie maanden, anderhalve keer zo lang als een grote schoolvakantie. Dertien weken, terecht een ongeluksgetal. Vier keer haar regels krijgen, ‘veranderingen’ zei Jan, zoals zij dat vroeger onder meisjes zegden. Dat lijkt haar nog het kortst.

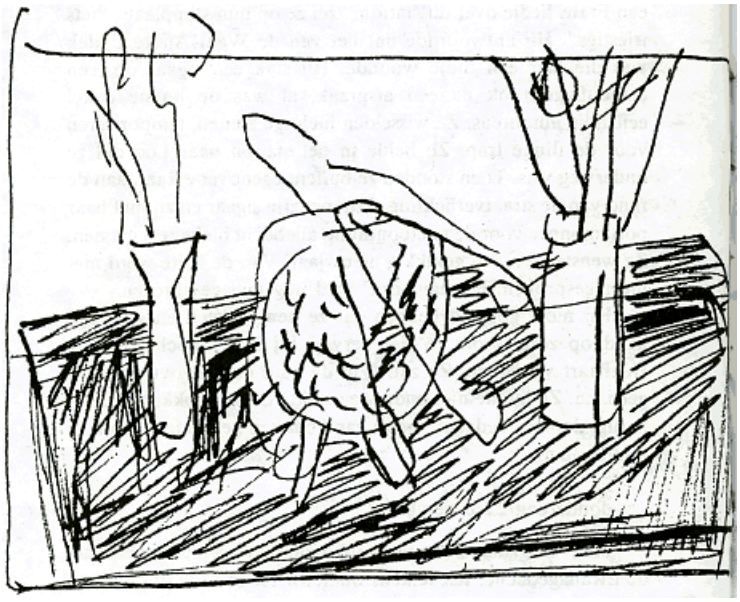

Tijdelijk en eindeloos betekenen voortaan voor haar hetzelfde, zijn woorden als tegengestelde getallen, hetzelfde cijfer in het positief en het negatief, het plusteken voor tijdelijk en het minteken voor eindeloos, de rekenkunde van haar overwinterbesluit. ‘Ik ben er dagen ondersteboven van als ik je zie en zo ontredderd als ik je niet zie. Ik ga op retraite,’ zei ze. Hij begreep dat kostschoolwoord niet en dus probeerde ze ‘bezin-

ning', een nog zinlozer woord om te zeggen dat ze de uitslaande brand in haar binnenste tevergeefs probeert te blussen en om te verzwijgen dat ze het vuur wil laten smeulen, tot Jan in de bocht verdwijnt voor Martine, die een man en een kind wil en dertig is geworden.

'Een winterrust, zoals mijn druivelaars, om daarna des te levendiger te schieten,' vond Jan, toen ze hun afspraak voor 21 maart om 12u30 in de Bovary noteerden, zij in haar blanco agenda voor volgend jaar en hij op een bierviltje. Misschien huilde ze daarom niet in de auto, omdat ze het mooi gezegd vond en het ook niet afwijzend klonk.

vrijdag 23 december

De kinderen vertrokken vrolijk naar school, uitkijkend naar de kerstvakantie. Leo zei dat hij laat thuis zou komen. Ze ruimde op en had het rijk uren voor zich alleen, met brieven, telefoongesprekken, een recensie, feestdrukte op het programma. Maar al voor tienen zat ze aan haar computerscherm, zich vastklampend aan een tekst die groen, alweer, oplicht en haar moet beletten contact met hem te zoeken. Anders had ze hem gisteren, of vandaag geschreven, als altijd na een ontmoeting, om die te rekken, Jan nog even aan het lijntje te hebben. Voor volgende week zou ze een nieuwjaarskaart hebben gezocht. Begin januari zouden ze elkaar hebben gezien, beter samen pizza eten dan niets.

[advertentie]

Jan Roets

Een hand aanpassen

Vijf monogrammen

‘What must you have been thinking when
you realized the time had come for you?
I wish I hadn't thrown away my time
on so much Human and so much less Divine.’
Lou Reed, *Dime Store Mystery*

1.

Zijn huid wordt hem te klein, hij gaat. 's Nachts
oefent hij wat zij moet weten. Later, ongenadig
gaaf. Hij aarzelt. Voorziet oedeem op taal.

De man die hij mimeert, zit bij het open raam.
Wind draagt zijn verzinsels, zijn hand schuurt
langs buitenmuren. Hij telt op wat hij heeft:

zijn leeftijd bij benadering ingelegd in vage
plannen, zonsondergangen. Pathos. Bluf waait
uit zijn mond, hij grijpt onhandig zijn kloten.

2.

Omdat alles is gezegd en zij meer zegt
met zwijgen, wordt zij een meeuw. Sluit
steeds minder licht onder het oogvlies

tot de contouren van zijn gezicht eindelijk
vervagen. Geeuwt, glijdt naast hem -
één hand tussen haar dijen. Imiteert

Slapend Naakt. Hoe scherp hoort hij haar
wegschokken in een plooi van het laken.
Kijk haar lang, lang niet aan tot zij licht

lijkt te geven en groter wordt dan zij was.

3.

Niet eenvoudiger dan een foto zich buigt
tot een uitweg in de herinnering, vlakt
hij de kleuren uit een omtrek. Schuift

het restant van een scherper geheugen aan
de kant. Is er iets dat hij wil overdoen?
Bekijkt elke tijdloos verspilde sequentie.

Niet minder feilloos dan een hand nadien
zijn hoofd raakt, ontglipt hem nauwelijks
hoorbaar Nee, nee, ik heb genoeg gezien

liefste. Het klinkt niet ongemakkelijk.

4.

Soms op okerkleurige ochtenden krijgt een spiegel
meer dieptescherpte, duikt een gezicht op dat niet
meer het zijne is. Jongens nooit ouder dan twaalf

zo opgewonden jonglerend met schaduwen en lijnen
tot een portret ontstaat dat zich niet wil kennen.
Verleden verscherpt dromen, dichtvriezende beken,

een zwartgekoust been tussen riet. Zo overtrokken
was wat het niet was. Je hebt talent voor ongeluk,
zegt zij. Hij knikt en lacht en wil nog ontkennen.

5.

Luidop alle scènes waarin dezelfde of
nieuwe gezichten vervloeien in regen

en later, tot vergeten. Op de tafel -
met vijf steeds duidelijker wordende

vingers: een replica van haar hand.
De hand aanpassen, niet weten hoe.

Bijna nooit barst dan een onweer los,
komt een iets jongere man de kamer in.

Bart Plouvier
Januari

Bart Plouvier publiceerde in het decembernummer van De Brakke Hond het verhaal ‘Augustus’. In dit nummer brengen we het verhaal ‘Januari’. Dat is meteen ook het openingsverhaal van een volledige jaarcyclus. Onder de titel ‘Uit het meerkroniek van een dorp’ verschijnt deze verhalenbundel in de herfst bij Dedalus.

Wij voeren stroomopwaarts. De romp van onze boot - begroeid met zeven soorten eendemossels, verstekelingen uit even zoveel zeeën - sneed als een bot mes door het zwarte water. Ik stond op de voorplecht en riep uit het duister van mijn herinneringen het beeld op van de rivier zoals ik haar gezien had toen ik, vluchtend uit de tijdloosheid waarin het dorp dreigde te verdrinken, vertrok in omgekeerde richting. Het opgediepte beeld en het panorama dat ik binnengleed schoven over elkaar als twee congruente figuren. Er was niets veranderd. Aan stuuren bakboord vormden zich ook nu glazen golven zonder schuim die in eindeloos herhaalde rijen uitwaaierden over de stroom en grote brokken donkergrijze modder uit de oever sloegen. Een dode muskusrat, nazaat van de beesten die ik hier als kind in mijn vallen ving, werd door ons kielzog tussen de laag boven het water hangende takken van een elzenstruik gespoeld. De sleepboot leek een onzichtbare wig voor zich uit te duwen die, net als toen, de ronddobberende groepen eenden in twee verdeelde en

hen de glibberige kant opjoeg. Talloze miniatuur draaikolkjes trokken aan al wat voorbijdreef, gaven stukjes hout, een pluk eendedons en een bijna vloeibaar geworden krant met oud nieuws uit het binnenland aan elkaar door, en losten op in aan elkaar tegengestelde draairichtingen. Nog steeds rook de rivier als had iemand er een reusachtige vaas bedorven bloemenwater in geloosd. Het geluid van onze motoren blies de stilte uiteen als de wind een wolk ochtendnevel. De eerste dagen van dit nieuwe jaar waren grauw maar buitengewoon zacht. Ik zweette in de dikke trui die ik, omdat het nu eenmaal januari was, had aangetrokken. Achter de dijk aan stuurboord riep een door het voorjaarsachtige weer in de war gebrachte fazantehaan te vroeg op zijn hennen. Een blauwe kiekendief verliet een aan mijn oog onttrokken roestplaats en klom omhoog in de met arduinkleurige wolken dichtgeslibde lucht. Hij zette zich op de onderste tak van een canadapopulier, de boomsoort die in rechte rijen, vierkanten en rechthoeken vormend, zo ver het oog reikte, akkers omzoomde en veldwegels markeerde. Scheefgeblazen, met hun kruinen naar het oosten gerichte notebomen, stonden als wachters langs de oevers. Ver voor ons uit, in een parallellogram van grijze lucht, verscheen - tussen twee van hun stammen - de kerktoren, als had iemand hem toen ik even niet keek vliegensvlug uit de grond omhoog geduwd. Mijn reis liep ten einde.

Het feest ter gelegenheid van nieuwjaar had twee dagen en drie nachten geduurd en was tegelijk mijn afscheidsfeest geweest. En nu ik - na een paar uur te hebben rondgedreven in rusteloze dromen, bevolkt met zeeduivels en verdronken matrozen - gepakt en gezakt aan dek stond, klaar om voorgoed van boord te gaan, leek mijn mond gevuld met beschimmeld hooi. En water noch frisse lucht vermochten iets tegen die duffe smaak. Sinds die dag riep elk afscheid de smaak van overjarig hooi op. Het feest begon uiteraard op oudejaarsavond. De kok had uit wat verlepte groenten en vlees uit blik een behoorlijke maaltijd getoverd. Om middernacht hadden we twaalf op Capri

gekochte flessen spumante geledigd en daarna vergaten wij dat het nieuwjaar was en dronken jenever op het einde van mijn loopbaan als zeeman. Er werd getoast op mijn toekomst. De kapitein, die mij officieus vrij van dienst stelde, en die naarmate het gelag vorderde steeds vaker in de mess en minder op de brug vertoefde, uitte de wens vereeuwigd te worden in een van de verhalen waaraan ik vanaf nu mijn tijd zou besteden. De meester gaf lucht aan zijn jaloezie over het feit dat ik weldra voor de laatste keer zou afmonsteren. Hij wou dat hij in mijn plaats was. De jongste matroos zong met een Wiener-Sänger-knabe stem een droevig zeemanslied: *'Afscheid van zee, van varen naar heinde en verre, afscheid van zee, valt een zeeman niet mee.'* De alcohol sloopte mijn weerstand tegen dit soort sentimentaliteit en tot mijn ergernis en schaamte rezen de haren op mijn armen omhoog toen de overige matrozen invielen en vierstemmig het refrein brachten. Als dessert had de kok een taart gebakken in de vorm van een opengeslagen boek, en op de witte, met slagroom gladgestreken bladzijden, stond in sierlijke crême-au-beurre letters: *'Werelden achter werelden, eeuwigheid achter eeuwigheid; wat heb ik aan al dit zwerven zonder vrouw achter de einder?' J.D.H*. De taart ontlokte aan iedereen goedkeurend gemompel, maar ondanks de triomfantelijke blikken en de dringende verzoeken van haar bakker dierf niemand ze aan te snijden. Op het einde van het feest stond ze er nog, onaangeroerd, de bruine letters weggezonken in de slap en geel geworden slagroom. Telkens opnieuw moest ik op de tafel klimmen en het glas heffen. Een antislipmat hield mij op de been. Nooit in mijn leven had ik zoveel toasten uitgebracht. Ik dronk op kapitein Randberg en verzekerde hem een plaats in een van mijn verhalen. Ik dronk op mijn eindbestemming, het dorp dat met iedere klap van de schroef dichterbij kwam, en waar ik de rest van mijn dagen wou slijten. Op de hoeren van Rio de Janeiro, mooie langbenige mulattinnen met ogen als gebrande amandelen, die 's nachts uit ons bed slopen, de kombuis leegroofden en zich ontlastten in onze kookpotten. Ik

dronk op de navigeerkunst van onze eerste stuurman die in de Zuidchinese zee niet meer dan een blik op de sterren nodig had om ons veilig tussen de koraalriffen voor Palawan te loodsen. Op Joseph Conrad, Rudyard Kipling, Herman Melville en alle andere grote schrijvers van de zee wier namen ik even niet meer vond in de wolk alcoholdampen die in mijn hoofd hing, en wier werk ik luidop las wanneer de eentonigheid, de melancholie en de weidsheid van de zee samenzwoeren om mij in het water te lokken. Op de Somalische schone, met haar onbewogen gezicht van gepolitoerd ebbehout die in de haven van Mogadisho veertien dagen zwijgend de hut met mij deelde, en die zelfs tijdens onze vermoeiende zwerftochten naar de schiereilanden van de liefde geen enkel geluid voortbracht. Ik dronk op Stanislaw Koslowski, een scheepsmakker die verdronk in de Caribische zee en die nu rondspookt op de stranden van Guadaloupe. Op de heerlijke vispasteien die de kok bereidde uit zandhaaien en roggen die wij vingen op de bodem van de Noordzee. Later, toen niemand nog luisterde, dronk ik op mijn vergeelde herinneringen aan het dorp, waarvan ik hoopte dat ze straks, eenmaal aan wal, weer vorm en kleur zouden krijgen.

Bij het begin van de derde nacht besloot de bootsman - een Duitser die al veel te oud was voor dit werk, die nog onder Felix

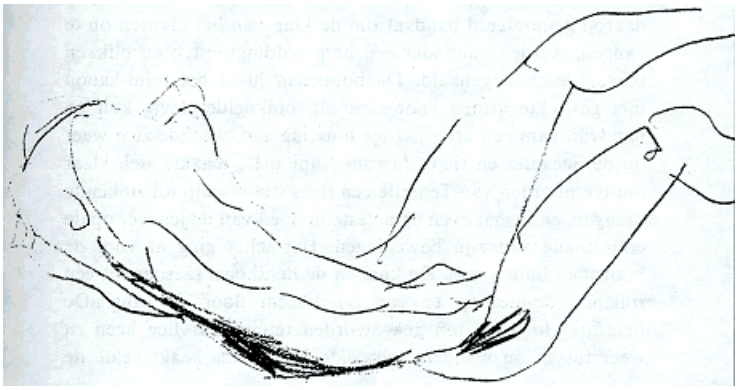

von Luckner op de Seeadler had gevaren, en die de hele dag rondzeulde met een tamme, moddervette jan-van-gent op zijn schouder - te mijner ere een vuurpijl af te schieten. Wij vonden het een schitteren idee. De kapitein, die de werkelijkheid met jenever had omgekocht en die nu tevreden ronddoolde in een wereld van mythische zeehelden, vergane driemasters, leviathans en uit de dood herrezen schoenerkapiteins, was op de brug en controleerde onze koers. De matroos van wacht, die nog nauwelijks de kompasroos van de scheepsklok kon onderscheiden, kreeg van Randberg het bevel de zestien voor ons uit zwemmende zeemeerminnen te volgen. Dat wij desondanks onze sleep niet verloren en de zandbanken en de in hun omgeving op de loer liggende grondzeeën wisten te ontlopen, mag een wonder heten. De stuurman sliep onder de tafel van de officieren en droomde dat hij op een blauwe vinvis naar Haïti reisde om er de kolonie muiters onder leiding van Christian Fletcher te vervoegen. De meester was zonder oorbeschermers afgedaald in de machinekamer en luisterde betoverd naar wat hij de sirenenzang van zijn machines noemde. Dus was de bootsman onder ons de hoogste in rang, en als hij vond dat er een vuurpijl moest worden afgeschoten, wie waren wij dan om daar tegen in te gaan? De revolver met kanonsloop en een daarop gemonteerd handvat om de klap van het afvuren op te vangen, werden vanonder een berg reddingsvesten en blikken scheepsbeschuit gehaald. De bootsman hield het mini-kanon met gestrekte armen voor zich uit, omknelde stevig kolf en handvat, nam een krijgshaftige houding aan, waande zich weer op de Seeadler en riep ‘Jawohl Kapitän!’, maakte zich klaar om ten noorden van Tenerife een Brits stoomschip tot zinken te brengen, en vergat even de nefaste invloed van de jenever op de coördinatie van zijn bewegingen. Het schot ging af voor de bootsman buiten was. De knal en de lichtkogel raasden als een rollende donderslag en een bolbliksem door de gang. De lichtflits vloog als een gekgeworden reuzenvuurvlieg heen en weer tussen de wanden, schroeide bootsmans kaak, velde de

jan-van-gent, glipte mijn hut binnen langs de op de haak staande deur, en zette mijn bed in lichtelaaie. Blusapparaten redden mijn bagage. Maar portretten van op het slagveld van de liefde gesneuvelde vrouwen, die ik tot en met die laatste nacht had willen laten hangen, werden onherkenbaar zwart gerookt. De pathetiek van deze scène ontging niemand. Zo kwam er een einde aan het feest en sliep ik die laatste nacht, naast de onophoudelijk 'Ju, Jonas, ju!' mompelende stuurman, onder de tafel van de officieren.

Wij naderden de korte kade waarachter een statig herenhuis met het opschrift 'De Koolputten' lag. Eén voor één kropen de bemanningsleden waggelend en rochelend aan dek als had Randberg hen uit hun hut gerookt. Niemand nam veel notitie van mij. Mijn afscheid was gevierd. Hoofdpijn verdrong het hartzeer. De bootsman, kwaad om het verlies van zijn jan-van-gent, gaf in het Duits bevelen die traag werden opgevolgd. De sleepdraad werd ontdaan van zijn rubberen beschermingshulzen en op de lier gewonden. Een van de matrozen smeerde de binnenkomende draad in met visolie. De geur van traan die mij altijd braakneigingen had bezorgd, nestelde zich - zonder enige aversie op te roepen - tussen de rest van mijn herinneringen. Twee kleine riviersleepers kwamen los van de kade en hielpen ons het met steenkool geladen ponton op zijn plaats te leggen. De mannen op de wal die de trossen aannamen waren dezelfde die jaren geleden de boot waarmee ik vertrok, hadden losgegooid. Ze waren nauwelijks verouderd, herkenden mij, groetten mij onverschillig. Even maakten wij aanstalten langszij het ponton te meren. Maar Randberg, die zich die keer niet uit de kooi van zijn fantasieën wist te bevrijden riep: 'Zeemeerminnen, ahoy!', zette de telegraaf op 'Vol vooruit', gooide het roer om en vertrok, aangemoedigd door de met alcohol wakkergehouden zeehelden die leefden op elke verdieping van zijn hallucinaties, zonder mij aan wal te zetten, en zonder de nodige administratieve formaliteiten te vervullen. Een interventie van de stuurman werd onthaald op gevloek. De voorbije feestelijk-

heden in acht genomen reageerde ik snel. Ik gooide mijn bagage op het ponton, klom op de reling, hief mijn vuist met de duim tussen wijs- en middelvinger geklemd naar de brug, sprong van de zich al verwijderde boot, en landde in de wolk koolgruis die mijn koffer had opgeworpen. Het gekkenschip keerde mij de kont toe. De razende schroef klopte het water tot schuim, dat als het wit van een reuzenei over de rand van het ponton bruiste. Terwijl ik rechtkrabbelde zag ik hoe de jongste matroos en de kok vermoeid hun hand opstaken. De scheepshoorn blies een signaal dat in geen enkele ‘Handleiding voor het Vaarbewijs’ te vinden was, en de sleepboot verdween, boeien en bakens negerend, als een dronken walvis richting binnenland. Het laatste beetje twijfel omtrent mijn beslissing kwam om in hun kielzog.

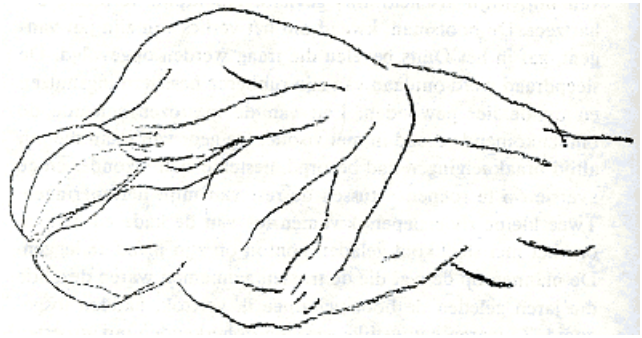

Mijn ouderlijk huis in de Dorpsstraat was verhuurd aan Valentien Teirbrood, mijn vroegere buurvrouw die, in de langvervlogen dagen vóór ik naar zee vluchtte, door te voorziene omstandigheden dakloos was geworden. Dat Valentien nog in leven was, daaraan had ik nooit getwijfeld, en daarom huurde ik bij mijn aankomst in het dorp een mansarde onder de

pannen van ‘De Koolputten’, waar ik bekwam van het feest en van de zee. Ik luisterde er naar de geluiden van het land en trachtte te wennen aan een stilstaand bed. Ik stookte grote brokken vette kolen in de scheefgezakte buiskachel, en staarde urenlang naar de vochtvlekken op het schuine witte plafond, die in de schemering van half vijf veranderden in eilanden langs de rand van de dichtgevroren Botnische Golf. Samen met het grijze licht van een dag in januari verdwenen de rommelige geluiden op de kade, en hekgolven van voorbijvarende schepen droegen de eerste vermoedens van heimwee aan. Madame Vermorgen die in ‘De Koolputten’ kamers ter beschikking hield voor reizigers die zelden kwamen, bracht mij vleesstoofpotten die ik vergeleek met de goulash van onze scheepskok. De goulash, bevoordeeld door het aangespoelde heimwee, kwam uit de vergelijking naar voren als een culinair hoogstandje. Na het avondmaal las ik een roman over boeren in een dorp en over hun liefdes die, nochtans zonder de zee als spelbreker, net zo onoverkomelijk waren als de mijne. Ik legde mijn gepekelde herinneringen te week in het zoet water van mijn nieuwe werkelijkheid, maar nog vaak dwaalden mijn gedachten af en ijlden ze over groenige, glazen golven achter de dronken walvis aan.

Na een paar dagen vielen er in de door jenever blank gezette weilanden van mijn geheugen droge plekken waarop de ideeën voor mijn verhalen zich wisten te redden. Ik groef in mijn herinneringen en vond decennia gehavende dorpsgeschiedenis, vergeten volksfiguren, geruchten, flarden van vertellingen. In de lucht van het dorp en bij het licht van drie glazen dakpannen, herstelden ze veel vlugger dan verwacht van hun jarenlang verblijf in de vergeetputten van mijn geheugen. Later, in mijn kronieken, zou de opgegraven geschiedenis zich met het heden en met mijn fantasieën vermengen tot een homogeen geheel waarin alle wetten van tijd en logica achteloos met de voeten worden getreden. Die eerste dagen na mijn terugkeer kreeg de schim van Valentien, veel vaker dan die van andere dorpsfigu-

ren, gestalte op de rand van mijn bed. Alle opgegraven geschiedenis moest haar controle passeren, en wanneer ik sliep tekende ze ontbrekende details bij de ruwe schetsen die ik droomde. Dat Valentien nog leefde werd door madame Vermorgen bevestigd. Het haar toevertrouwde huis had ze in al die jaren niet verlaten. ‘Haar leeftijd noch haar gewicht zijn naar mensenmaat. Ze is bang om weg te waaien’, wist de huisbazin.

Al vóór ik naar zee vertrok, was Valentien oud, kloeg ze er over dat haar herinneringen stierven van eenzaamheid, en zag ze eruit als een door toverspreuken tot leven geroepen veenlijk. Haar krot, waar de schimmels als plukken katoen op de meubels groeiden, was van verwaarlozing langzaam in mekaar gezakt, en toen alleen haar keukentje nog overeind stond, en ze zich daarin had opgesloten, geïmmobiliseerd door de dikke brei van haar gestolde jaren, stelde ik haar in een opwelling van onnodig medelijden voor mijn huis te huren. Ze aanvaardde, en ik droeg haar - ze woog niet meer dan een bussel droge takken - als een op haar huwelijksdag door een rivale tot voortijdig verval vervloekte bruid, over de drempel van haar nieuwe woonst. ‘Het ruikt hier naar toen,’ had ze gezegd. En terwijl ik op zee zocht naar dingen die niet bleken te bestaan, waakte ze over mijn souvenirs en mijn in het huis opgesloten, vervlogen tijd. 's Avonds keuvelde ze met de achtergebleven schaduwen van mijn ouders en 's nachts werd ze mopperend wakker omdat mijn in leven gebleven jongensdromen haar oudevrouwenevenwicht probeerden te verstoren. De linker buurman, Evarist Van Avermaet, hield tijdens mijn afwezigheid een oogje in het zeil, oogstte de katoen die onvermijdelijk opschoot waar Valentien woonde, bracht haar wat te eten, en vergat - op mijn verzoek - de huur te ontvangen. Tot mijn verbazing ontbrak het mij voorlopig aan moed en zin om haar een bezoek te brengen. Of had het hier wonende spook van de lethargie, in een gebaar van verbroedering, zijn hand al op mijn schouder gelegd?

Na twee weken rust, geheelonthouding, stoofpotten met roggebrood en streekromans, waagde ik mij buiten. De wereld

was nog grijzer dan mijn drie glazen dakpannen suggereerden. De zilveren populierenskeletten joegen met zweepslagen van hun kruinen de wolken op. Kleine dribbelende golven belegerden zonder aflaten de blauw arduinen kademuur. Zwart in het gruis bokste een ekster op tegen de wind. Voortdurend van hoogte wisselend raakte ze tot halverwege de rivier. Dan gooide ze haar staart om en liet zich, ontmoedigd, veel sneller dan ze gekomen was terug in de richting van het dorp blazen. Januari hield zich niet aan haar afspraken: dit was Allerheiligenweer. Op de kade sjouwden mannen met zakken steenkool. Ze staken hun hand op of knikten traag om mij te groeten. Geen van hen leek bereid tot een praatje, enige nieuwsgierigheid was hen vreemd. Het waarom van mijn terugkeer, noch mijn wedervaren, leken hen een vraag waard.

In een van de hoge kamers op het gelijkvloers van het herenhuis hield madame Vermorgen, 's middags en 's avonds, een paar uur per dag een eethuis open. Kolenhitte slokte de nimbus grijze koude op die om mij heen hing. Aan de toog slurpten drie oude bekenden van hun gloeiende soep. Boeren en kolensjouwers aten er de fameuze stoofpotten van rundsvlees of muskusrat, en waterzooi van paling en karper die naar modder smaakte. Sommigen groetten mij afwezig, alsof ik nooit was weggeweest. Dokter Cool zat in een hoek en dronk jenever bij zijn ragoût. Een vrouw sliep, het hoofd op een tafeltje, tussen lege glazen. ‘Uitgerust?’, vroeg de waardin. Ze verwachtte geen antwoord. ‘Lindethee,’ bestelde ik, wist mijn rust gegarandeerd door hun onverschilligheid, haalde een notitieboekje boven en schreef een eerste schets: een anker en boei, uitgegooid in de tijd, een houvast, een oriëntatiepunt: ‘De stroom van de tijd heeft in het dorp, waar ik na jarenlange afwezigheid terugkeer om er te blijven, een rimpelloos meer gevormd. Oude gebruiken, vastgeroeste gewoonten, op niets gestoelde vooroordelen, elders weggegooide waarden en gekke ideeën die lang geleden hun onbruikbaarheid hebben bewezen, worden aangevoerd door de tijd, zinken naar de bodem van het meer en verankeren

zich in het gedachtengoed van de mensen. Heel langzaam, zonder iets mee terug te nemen, sijpelt de tijd weg tussen de spleten in de muur van eenzelvigheid die de dorpelingen om zich heen hebben opgetrokken. De rust waar ik naar gezocht heb in alle uithoeken van de wereld, in de armen van talloze vrouwen, in het proza van mijn literaire idolen, in woeste landschappen, in de stilte van een gladde zee en in het gejoel van feestende mensenmassa's, hoop ik te vinden in deze door de buitenwereld bijna vergeten gemeenschap die ik - vanuit mijn wanhopig verlangen en mijn door nostalgie vertekende herinneringen - eigenschappen als tolerantie, samenhorigheid en breeddenkendheid toedicht. Toch wéét ik dat het leven op de bodem van zo'n binnenzee van voorbije tijd een ideaal biotoop is voor zonderlingen en gevaarlijke gekken, en dat nieuwkomers en teruggekeerde deserteurs de keuze hebben tussen zèlf gek worden of verdrinken.'

Wouter Demyttenaere
Gedichten

Betrekking

geen fluisterstemmen, geen weids gezang, enkel dit:

wie een kamer betrekt
die zich voordoet
als een symmetrische som van muren

en van deze kamer de deur opent
met het doel voor ogen
de kamer die zich aanstelt
als een som van muren
te verlaten

en te gaan
naar die plaatsen
waar een door grammatica gedragen woordenschat
gewisseld wordt

weet
dat niets meer lijkt
op de bruingevlekte fazant
die getroffen ter aarde stuikt
dan een boek dat
na het beschrijven van een boog
klapwiekend

zijn einde vindt.

Zondagmiddag, de Onze-Lieve-Vrouw-Van-Vaakstraat, een verschijning

bijna als een mens word ik gedragen grijsomfloerst
door die straten waar net
voorbij de mogelijkheid om lief
te hebben de schone
even aanraakt
het linkeroog droef, het rechter
gelaten, te snel
om ook haar mond de mijne
te kunnen noemen

zo bouwt mijn gespierde ziel
tussen pancreas en hypofyse
voorgespannen en roestvrij
aan haar magistrale onverschilligheid

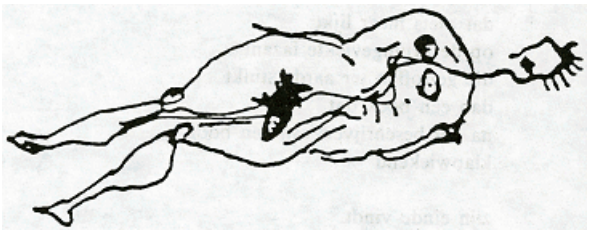

Frankie Lemahieu
Oneigenlijk landschap

Het was nu al een paar dagen achtereen dat ik de romannetjes uit de SF-Silverreeks ongelezen in mijn tas liet zitten en me met de ogen dicht liet schommelen op het ritme van de trein. Dwars door mijn schouder heen voelde ik hoe de koude van het venster zijn weg in mijn lichaam vervolgde, alsof het glas van mij een even ijselijk doorzichtig ding wilde maken, zoals in de *Verrijzenis van Atlantis*. Misschien was ik leesziek, ik weet het niet, in alle geval had ik nog maar pas een walkman gekocht en cassettes van Glass, Adams en Riley die met hun snelle, repetitieve muziek rond een ondefinieerbaar thema zwierven, ze wisten dat er iets bezweerd moest worden, maar niemand kon hen zeggen wat, zodat je niet kon uitmaken of de muziek nu naar een kern werd toegezogen of er juist van weg wilde. Het was mooi zo, rustig, ik genoot van de stiltes tussen de muziek, van het onderliggend gemurmel van de wielcadans en alles wat de laatste tijd in mij bezonken was, werd nu door de centrifugale krachten - als die tenminste aanwezig waren - van de muziek uit mij weg geslingerd, en alleen wat zwaar en gewichtig genoeg was, mocht blijven hangen. Dat was al bij al eigenlijk niet zo heel veel, zodat ik al na een dag of drie met de ogen open zat en het oersaaie, chaotische, prehistorische landschap, dat mij eertijds naar de SF-Silverreeks had doen grijpen, voor mijn ogen liet ontrollen. We zeiden wel in de steden A en B dat de trein een brug over het niets was en hadden we niet allemaal een beetje hoogtevrees, hadden we niet allemaal een excuus, een barstensvolle agenda, een dikke krant om tegen het raam te plakken... maar voor mij was de aanblik van dit uitzicht niet langer echt ondraaglijk, dankzij de muziek was het niets best te pruimen en kwam er een beetje leven in, zij het op een ingetogen, nauwelijks merkbare manier. Ik ondervond dat het monotone landschap zoals elk landschap op aarde rond zijn eigen as wentelde, het niets werd zelfs een beetje aandoenlijk omdat nooit duidelijk werd of het nu uit zijn eigen kern wilde vluchten of er juist

onweerstaanbaar toe aangetrokken werd. De beide polen, met hun bijna tastbare assen, die gaven er misschien een antwoord op, met hun alles verslindende abstracte wit, maar daar reden geen treinen om er in verrukking voor te kunnen staan, en dus stellen we het maar met deze trein en dit landschap, waarin boerderijtjes staan en waartussen lappendekens velden liggen en waarvan de intensifiëring of deconstructie nog wel een tijdje op zich zou laten wachten. De nauwelijks merkbare, bijna ingetogen manier waarop het landschap tot leven kwam, was toen ik bij het kruisen van een weg aan de horizon een voorwerp waarnam, een stipje nog; maar misschien is dit wel een leugen, zag ik dat pas de volgende dag met terugwerkende kracht, toen de stip al veel groter geworden was en mij aan een scheur in een schilderij deed denken. Het was op een kaarsrechte weg die voor mij nooit iets anders had betekend dan de uitvoering van een droom van een aannemer die op de kortste en snelste manier de horizon te pakken wilde krijgen, maar die nu, met behulp van Glass en ook wel een beetje Riley, een ritssluiting was die de twee uitpuilende helften van het landschap strak bijeenhield, alsof de lappendeken een veel obscener niets moest verbergen dan zijn eigen baldadige banaliteit. Dat verhullende landschap met die ritssluiting, dat kwam zo uit nr. 42 van de SF-Silver-reeks, maar de stip die een scheur werd dat wist ik alleen, ik bedoel, dat kon ook wel in een van de volgende nummers staan, die ik nog niet gelezen had of die misschien zelfs nog geschreven moesten worden. En de volgende dag werd de scheur een olijfgroene auto en de vierde dag een nog duidelijker olijfgroene auto waarin ik zelfs met behulp van mijn toneelkijker maar geen chauffeur kon onderscheiden en mijn wiskundige geest was nu zo erg geprikkeld dat ik verwachtte dat de auto op de vijfde dag, 's vrijdags, juist voor de slagbomen stil zou staan en dat ik zeer scherp zou moeten toekijken gezien het beeld in een flits voorbij zou zijn. Maar er was helemaal niets te zien die vrijdag en ik was zo teleurgesteld, en als een kind dat het nog altijd niet wil geloven, bleef ik verder in het landschap zoeken met mijn nu

weer snel opgediepte toneelkijker naar een spoor van de groene auto, alsof de wind hem ergens op een akker zou hebben neergekwakt. In plaats daarvan was ik getuige van een verkrachting tussen de hoge wuivende halmen, een man wriemelde tussen het weelderige romige vlees van een stel vrouwendijen, twee mannen stonden toe te kijken en Adams stokte niet eens, alsof zelfs de kleurrijkste verkrachtingscènes in de omtrekkende bewegingen van zijn droomcomposities verwerkt zaten. Ik zag nog een flits van het autowrak op de plaats van het gebeuren (het roodroeste autowrak dat iemand daar ooit had achtergelaten om te bewijzen dat ook het niets zijn geschiedenis had) en toen was alles plots aan mijn blik onttrokken, al brandde de scène nog op mijn netvlies na. Ik rukte de koptelefoon van mijn oren en ging de blikken af van de reizigers in mijn compartiment, van zij tenminste die niet in kranten en paperassen begraven zaten, maar ik zag alleen maar ogen die hun power op off hadden gezet. De muziek van Adams, daar in mijn schoot, was nu gereduceerd tot wat trillingen in mijn handen, het leken om bevrijding bonkende noten die het strakke kader van de compositie te eng vonden. Tegen 's avonds, voor mijn tv-scherm, was ook de scène in het landschap gekrompen tot wat trillingen op mijn netvlies, visuele echo's van een romige dij, van een scheefgezakte hoed, die in het bloed en de gruwel van die vrijdagavondfilm stilaan gesmoord werden.

De maandagavond daarop zat ik weer vol verwachting door mijn toneelkijker te speuren naar enig spoor van de groene auto en naar de oplossing van het tijdsraadsel dat de auto in mij had opgeroepen. Maar de kaarsrechte weg was weer zo leeg als vroeger, weer zo dicht als een perfect sluitende ritssluiting. Enkele honderden meters verderop stond daar nog steeds het autowrak tussen de wuivende halmen, maar nu stond een deur half open of hing uit haar hengsels en ik zag hoe een vrouw een man versleepte van de auto weg, en de volgende dag zag ik precies hetzelfde: een vrouw die een man versleepte van de auto weg, en dit onder dreigende, laag hangende wolken, als een vals

plafond. Glass gaf het gebeuren een zwierige, maar des te dramatischer zwaai, zijn muziek fungeerde als een beeldechokamer waarin het verslepen van het lichaam groots en indrukwekkend opflitste, zodat ik ook de dag daarop, op woensdag, Glass in mijn hoofd liet weergalmen, want ik verwachtte de vrouw die een man versleepte, voor de laatste keer, van de auto weg. Niets daarvan echter, die woensdag niet, ook de donderdag en vrijdag daarop niet, Glass was als de gek die denkt bezig te zijn met het dweilen van de vloer maar die in werkelijkheid de dweilbewegingen met lege handen uitvoert. Ik maakte vanaf donderdag al het kader waarin de vrouw het lichaam moest verslepen wat ruimer, het pad waarop het lichaam was versleept leidde naar een functieloze waterput onder een eenzame boom; her en der, ooit zinloos verspreide boerderijtjes deden nu opeens dienst als de vier hoeken van het kader waarin ik ze ondergebracht zag en waarin het autowrak als een navel centraal in het midden stond. Ook de daaropvolgende week gebeurde er niets meer, het derde lichaam weigerde obstinaat versleept te worden en de groene auto die ooit als een enorm zwellende penis uit zijn gulp was gebarsten zat blijkbaar weer ineengeschrompeld achter de rits, maar zonder de reden voor al dit zwellend geweld geopenbaard te hebben of tot een echte uitbarsting gekomen te zijn. Aan de conducteur vroeg ik de naam van die plaats links van die kaarsrechte weg en op vrijdagavond zat ik op mijn knieën over mappen gebogen die het niets in kaart hadden gebracht, met stippellijnen als de touwen van een net, en daar tussen de mazen leefden de verkrachte vrouw en haar laatste toekomstige slachtoffer, als onvangbaar plankton. De film van die avond was heel wat minder bloederig, ruimteschepen zoefden geruisloos voorbij en steeds beter hoorde ik de echo's van de romige dij en de scheefgezakte hoed, om bevrijding schreeuwende fragmenten die het strakke kader van mijn geheugen te eng vonden.

Zaterdag vroeg in de morgen liet ik mij er per taxi heenbrengen. ‘Sneller, sneller!’ We kwamen de stad uit, die

met geen ander wapen dan baksteen steeds meer terrein won op het niets. Van de grillige skyline van de stad doken we in het strijkgladde landschap, een plotse hartstilstand op een cardiogram. Langs slijkerige, gevaarlijke hellende wegen drongen we steeds dieper het landschap binnen. Op de voorruit zaten modderspatten, als bloedvegen na een ongelijke strijd. Nu en dan zag ik de spoorweg links van mij opdoemen. We kwamen op een kruispunt, links en rechts zag ik de twee uiteinden van de kaarsrechte weg, links hinkend over de spoorbaan, rechts uitglijdend naar de horizon. Ik vroeg de chauffeur te stoppen en stapte uit. Bizarre wolkenformaties hakten op een ongelooflijk snelle manier gaten in de hemel, waaruit enorme windstoten ontsnapten. Ik zag hoe de taxi, een lange en brede Plymouth, op zijn schokdempers stond te deinen, terwijl klemvaste vingers mijn haar woest achterover trokken. Ik besloot de nog enkele overblijvende honderden meters te voet af te leggen en betaalde de chauffeur. Hij trok op met gierende banden en hulde me in een benzinewolk, als een laatste aureool van beschaving dat in een fractie van een seconde door de krachtige wind uiteen werd gereten. De smalle weg recht voor mij leidde haast onmiddellijk naar een van de hoekelementen van het omlijste landschap en ik stapte er onversaagd op af. De wind luwde, ik voelde hoe mijn haar in de voegen van in onbruik geraakte scheidingen was blijven steken. Links zag ik de boom en de waterput en een beetje verder het autowrak waarvan de flanken van deze kant gezien verdwenen waren. Van dichter moest je de motor kunnen zien, de pedalen, de ijzeren gebogen voeten van de zetels. Voor ik het huis had bereikt, was de wind helemaal gaan liggen, er heerste een verstikkende stilte alsof er een metersdik tapijt uit de hemel was neergelaten. Ik had de indruk nauwelijks nog vooruit te komen, voelde me zo gekortwiekt als vroeger toen ik uit mijn rolschaatsen stapte en struikelend verderging, omdat de rolschaatsbewegingen zo natuurlijk waren geweest dat ze van mijn benen een voortzetting ervan verwachtten. Het was een scheppingstekort, herinnerde ik me, toen ik naar een bel op de deur

[advertentie]

zocht, god heeft het wiel net niet uitgevonden, al zat hij met iets dergelijks in zijn hoofd en heeft hij er schetsen en ontwerpen van gemaakt die hij op aarde achterliet in de vorm van draaikolken, waar het idee ‘wiel’ zichzelf de vernietiging in zoog, alsof het niet uitgevonden mocht worden. Zo althans zei mijn vader toen hij mij naar de badkamer had geroepen om samen naar de gorgelende draaikolk te kijken, terwijl ik nu naar deze deur stond te kijken alsof ze via de poriën in het hout het hele landschap in zich aan het opzuigen was. Mijn hand ging naar de kruk van de deur, die niet op slot was. Ik betrad het huis, vier muren gebouwd rond vier stoelen geplaatst rond een ronde tafel, en verder rook het er naar een zware mannenlijfgeur en pijptabak. Er lagen wat spullen op de grond, een deukhoed om scheef op een hoofd te zakken, en een slipje, twee meisjesslipjes, waar ik mijn neus in stak, ruikend naar waspoeder, gepikt van de wasdraad, haar wasdraad, zij die met een wasspeld tussen de tanden geklemd de was ophangt, haar rok die daarbij omhoog komt en twee stevige romige dijen ontbloot en hogerop een god die helemaal niet analytisch is want dan zou hij, op zoek naar de kern, de aarde in schijven hebben gesneden en het wiel zijn tegengekomen, de mensheid in soorten hebben onderverdeeld en verkrachters zijn tegengekomen die nu ongelimiteerd tussen mooi synchroon wuivende halmen vrouwen op motorkappen van doorgeroeste auto's konden neerdrukken en ondertussen de wilde geur van oud, gebarsten leer opsnoven...

Toen ik weer buiten stond, zag ik twee mannen met enkele tientallen meters afstand tussen hen in in mijn richting komen. Ze liepen net niet, maar namen reusachtige passen alsof ze vreesden dat door gewoon lopen het contact met de grond verloren zou gaan. De eerste man passeerde me, ik hoorde watergeklots in zijn onder de modder zittende laarzen. Hij staarde met woeste, angstige ogen voor zich uit en hulde me in een wolk van mest en zweet. De tweede man, in jeans en gymschoenen, was helemaal buiten adem. Hij keek me verwonderd aan en vroeg of ik hier woonde, of ik hier woonde.

Ondertussen keek hij angstvallig of de andere niet van de weg afweek. Ik antwoordde ontkennend, zag de slanke, witte vingers van de man geklemd zitten om een verrekijker die aan zijn hals hing. Maar ik herken u, zei ik, een inlichting die hem niet echt schokte, alsof hij zijn verwondering van daarstraks meteen groot genoeg had gemaakt. We kennen elkaar van op het perron, u neemt steeds de laatste, en ik de voorlaatste wagon. O ja, o ja, zei hij afwezig en ik wees hem eerst op zijn verrekijker en dan met de duim naar de deur achter mij, luister, zei ik, als je hier even binnen kijkt, dan weet je meteen genoeg. Wat zegt u, wat zegt u, vroeg de man, en weer wees ik naar zijn verrekijker en ik zei, je hebt het natuurlijk ook allemaal vanuit de trein gezien. Om zijn vertrouwen te winnen knipoogde ik, maar hij keek me aan met toenemende argwaan en zei ik weet niet waar u het over hebt waar u het over hebt. Nou wat doet een stedeling hier dan met een verrekijker op zijn borst en als hij de derde vluchtende man niet aan het achtervolgen was, wat deed hij dan wel, vroeg ik, en de man fabriceerde een driehoekige rimpel op zijn voorhoofd, alsof zijn gedachten losgeslagen biljartballen waren die hij op het laken van zijn voorhoofd bijeen moest harken. Wel, zei hij, wel, ik liep die man achterna, die man achterna, en misschien kunt u mij ook helpen, ik zou namelijk moeten weten waar het huis staat met de zwarte deur, het huis met de zwarte deur, dat we vanuit de trein kunnen zien... Ik zag die man opeens als een scheprad dat steeds weer water uit de stroom ophaalt, zoals hij telkens een tweede keer in zijn eigen zinnen onderdook doch er maar niet in slaagde er iets nieuws uit op te diepen. Geloofde hij soms presocratisch dat een rivier niet aan zichzelf gelijk is? Het is een huis met drie slaapkamers, een huis met drie slaapkamers, vervolgde hij, ik kan het zien vanuit de opengewaaide vensters, en ik zou er graag onder een gezellige leefruimte één grote witte slaapkamer van maken, de mijne, één grote witte slaapkamer, de uwe, vulde ik aan, de uwe. Ik vervolgde dat ik er nog nooit op had gelet, dat ik hem niet kon helpen en de man haalde zijn schouders op, drukte de verrekij-

ker tegen zijn ogen en liep met verse energie weer door.

Ik ging in de tegenovergestelde richting en al na een klein kwartier trof ik de vrouw aan in een schuurtje bij haar huis. Ze zat wijdbeens op een taboeret en kneedde de uier van een koe. Er kwam een grote hond blaffend op me af, maar de vrouw siste hem weg. Ze ging weer door met haar werk, haar rok spande om haar heupen. Melkstralen scherp als laserstralen ketsten met een metalen geluid tegen de wand van de emmer. Toen ik een stap wilde naderen, voelde ik hoe diep mijn schoenen al in de zuigende drek waren gezonken. Ze keek weer eens op, met even grote ogen als van het beest dat ze aan het melken was. Het wordt hier druk vandaag druk vandaag, zei ze, en met de rug van haar hand streek ze langs haar neus. Ik slaagde erin een van mijn schoenen uit de drek te trekken en glimlachte verontschuldigend: Ha, u hebt al kennis gemaakt met de andere stedeling. U hebt hem dus ook niet de weg naar het huis met de zwarte deur kunnen wijzen... Ze antwoordde niet. In plaats daarvan sloeg ze met een vlakke pletsende hand op het achterwerk van de koe en op klompen waadde ze door de drek tot bij de muur, waar ze haar handen aan een groezelige handdoek afwreef. De stank begon me te overmeesteren. De vuistgrote gaten in het pannendak, die grauwe schuur waarvan de vloer aangestampte aarde was... dat uit dit infernale oppervlak de glanzende horizon van mijn zwart glazen tafelblad kon oprijzen... het licht van mijn halogeenlampen en het feilloze geheugen van mijn personal computer, dat dit allemaal uit deze rottende aarde kwam, dat was even onwaarschijnlijk als de ziel die opsteeg uit een dode... Ach, zei ik, om de duizelingwekkende geschiedenis van de aarde te leren kennen en om de kroon te zijn van onze vergeestelijking, gaan wij stedelingen naar Death Valley, en op een diepte van 200 meter zien we 200 miljoen jaar ver in de geschiedenis, terwijl u honderden kilometers hebt afgelegd om te blijven steken in een geologische laag van amper 100 jaar oud, een tijd waarin u zich als een beest moet laten verkrachten door mannen waarvan uw troostende mythen zeggen dat het saters zijn,

duivels, weerwolven, kortom incarnaties van het kwaad waartegen niets te ondernemen valt... Te laat besefte ik dat ik dit citaat uit de SFSR nr 7 had moeten afkappen juist voor ‘door mannen...’ want ze had al niet minder dan twee van haar aanranders omgebracht. Ik zuchtte en vervolgde op menselijker toon: maar u bent blijkbaar minder ver van onze moderniteit verwijderd dan uw landschap, dat is prima, alleen zou u om op onze geologische hoogte te komen iets consequenter moeten zijn door de derde verkrachter zijn evenwaardig lot niet te ontzeggen. Ik veronderstel dat hij ondergedoken leeft, en ik wil u graag in uw research bijstaan, gedurende deze zaterdag, en ook morgen nog, mits ik op slaapgelegenheid mag rekenen... Mijn mond was gortdroog, het was eeuwen geleden dat ik nog met iemand gepraat had en de zinnen genereerden zichzelf, zonder mijn tussenkomst. Al die tijd had ze me met wijdopen ogen staan aanstaren. Met een bevallige ruk schudde ze haar zwarte haar achter haar schouders en zei: u bent gek, ik weet niet waarover u het hebt. Ik liet me niet zomaar van mijn stuk brengen en zei dat ik het over de verkrachting had, de drie mannen bij het autowrak, de twee lijken die ze naar de waterput had gesleept. Ik heb alles gezien, bevestigde ik met klem. U moet gedroomd hebben, zei ze. Er was een knalrode blos op haar wangen verschenen, alsof een ondergrondse bloem naar een gat in de drek had gezocht en zich nu alleen via deze vrouw aan de wereld kon vertonen, maar wazig, als achter mat serreglas. Ze straalde ineens een dierlijke kracht en primitieve eerlijkheid uit, wat me ongerust en zenuwachtig maakte. Ik heb alles vanuit de trein gezien, zei ik, je kan dat niet ontkennen. Ze leek een ogenblik hard na te denken en toen glimlachte ze opeens. Maar het koren staat zo hoog dat u alleen aan mijn houding kunt gezien hebben dat ik iets versleepte, zei ze, ik heb balken versleept om bovenop de waterput een takelsysteem te bouwen. Ze liggen daar nog, naast de waterput. Ze kwam iets dichterbij, en hield haar hoofd schuin, alsof ze me zo beter kon bestuderen. Heb ik gelijk of niet? vroeg ze. Ik deed voorzichtig een stap

achteruit. Je kan niet ontkennen zei ik dat je door drie mannen verkracht werd. Ik ben in een van hun huizen geweest. Ik zag een van uw slipjes, het rook er naar pijptabak en ik weet zeker dat de bewoner dood is, dat hij op de bodem van de waterput rust, op of onder nog een lijk. Opeens nam ze mij bij de hand en trok me de schuur uit, het straatje op. Toon me in welk huis u geweest bent, zei ze gebiedend. Ik wees het met de vinger aan. Kom, zei ze, we gaan er naartoe, eens vragen aan Vigor hoe dood hij is. Weer trok ze aan mijn arm, maar ik verweerde me. Opeens kwam de hond blaffend en met ontblote tanden op me afgesprongen en voor ik er erg in had zat hij met een stuk van mijn broekspijp in zijn muil. De vrouw gaf hem een harde trap in zijn buik. Goed, zei ik, dan zijn de twee andere huizen leeg, u bluft alleen maar. Ik bluf? vroeg ze met de vuisten in de zij. Komt u dan maar eens mee! Ik voelde me belachelijk. Het was alsof in die onvoorstelbare leegte tussen hemel en aarde genuanceerde emoties zoals wrevel en ongemak zich hier onmiddellijk tot razernij en woede moesten inkleden om te kunnen overleven: ik was niet opgewassen tegen de barbaarsheid van zo'n 19de eeuwse russische steppe. We maakten rechtsomkeer en zo kwamen we oog in oog te staan met de echoënde stedeling, die blijkbaar van achter een muur vandaan was gekomen. Hij voelde zich zichtbaar betrapt, maar om zich een air te geven wandelde hij gewoon in onze richting en passeerde ons glimlachend. Ik zag dat de vrouw zijn glimlach beantwoordde met alle mogelijke tederheid waartoe ze in staat was. Eenmaal in haar huis nam ze de hoorn van de telefoon op en terwijl ze op verbinding wachtte, zei ze dromerig: ‘vindt u ook dat een vrouw meer is dan haar opening?’ ‘Wat zegt u?’ ‘Dan haar opening. Hallo Harold! Kan je even voor een van die grilletjes van mij naar buiten komen en je hand naar mij opsteken, zoals we vroeger deden, voor het bestaan van de telefoon?’ Ze keek me doordringend aan en wenkte me dan plots, leidde me met bevelende wijsvinger tot bij een raam waar ik door moest kijken. Helemaal in de verte bij een van de kaderhoekhuizen zag

[advertentie]

ik een man zijn hand naar ons opsteken, ik hoorde de vrouw de hoorn inleggen en een ander nummer draaien, maar ik moest opeens gaan zitten, mijn hoofd tussen mijn handen klemmen en in een flits zag ik hoe men hier op het platteland door een absurd gebruik van de nieuwste technieken het niets nog dieper uitspitte: ik zag hoe iemand met zijn auto ergens naartoe reed om er te zeggen dat hij binnen een uur zou komen, ik zag hem terug naar huis rijden, zijn auto op stal zetten en dan te voet naar dat huis lopen...

Werktuiglijk ging ik voor het andere raam staan waar ik nog een grilletjesinwilligende buurman zag staan zwaaien en toen keek ik naar de vrouw die het niet eens de moeite vond superieur te glimlachen. Ze begon koffie te maken op de ambachtelijke manier, nadat ze mij aan een ruwhouten tafel had laten plaatsnemen. Een wandklok met enorme slinger bracht een getik voort waaraan onze voorouders hun hartslag mee gelijk zetten. Vliegen cirkelden boven mijn hoofd, een geel vies kleefstrookje dat aan een lichtpeertje hing trok uit een uur alle denkbare minuten naar zich toe. De vrouw kwam binnen met een dampende koffiekan, reikte me een handdoek aan en droeg me op mijn broek uit te trekken zodat ze er de uitgescheurde lap kon innaaien. Ik gehoorzaamde en begreep dat de handdoek diende om rond mijn middel te worden geknoopt. We slurpten koffie. De vliegen trippelden over de rug van mijn hand en ik keek lijdzaam toe. Stilaan voelde ik hoe ik deze zaterdag op het platteland als in het uitgezogen kadaver van de tijd aan het doorbrengen was. Op een buffetkast stond in een kadertje gevat een min of meer fluorescerende foto van een cowboy in actie met een lasso. Toen ik de foto opnam zag ik hoe door een andere lichtinval de cowboy in een uitdagende naakte vrouw

veranderde. Ik zette het lijstje terug. De vrouw doorpriemde mijn broekspijp met een overgave die in schril contrast stond met het onderwerp ervan, de handdoek gleed van mijn middel, de naald prikte in een vinger waaruit een gaaf ronde rode druppel welde. Ze likte de druppel af met een tong waarmee goden de ochtend van de dauw ontdoen, haar blik was op mijn voeten gevestigd, die in sokken van afschuwelijke kleuren staken. De hond die aan haar voeten lag sperde lui een ooglid naar mij open, hij was deze nieuwe satelliet in zijn universum al gewoon. De koffie smaakte naar mout, naar oorlogstijd toen Glass en Riley nog geboren moesten worden, toen men nog sprak van oorzaak en gevolg. Ik stond op en keek naar buiten, naar het autowrak dat helemaal in de verte zichtbaar was. Met zijn aan deze kant vergeten zijwanden deed hij aan een verdwaald decorstuk denken. Ik kreeg het onwennige gevoel dat ik plots alles van veel te dichtbij kreeg te zien, ik zag de poriën in een baksteen, de afbladderende verf van het raam, het geheel was van binnenuit in zijn elementen uiteengevallen, alsof het de korrelstructuur op een tv-scherm was. Ik ging in de deuropening staan, de hond volgde mij en hurkte naast me neer. Het was op de achterkant van het landschap dat ik me bevond en de tijd, de trein, de voorkant van het leven leken me verder en onbereikbaarder dan ooit. De vrouw was achter mij komen staan, ik voelde haar hete, onregelmatige adem. het leek me opeens overduidelijk dat ze een hysterische nymfomane was die tegen elke man opnieuw weer zegt nog maagd te zijn, maar door iets dat haar omgaf was ze herkenbaar geworden, zoals een hoer als hoer herkenbaar wordt door in een vitrine plaats te nemen. Ik begreep het niet, maar het was een waarheid zonder mogelijkheid haar te verteren, intraveneus toegediend. We gingen weer naar binnen en ik nam het fluorescerende dubbelbeeld van de lassowerpende cowboy op. Ik draaide hem naar het licht en naar de vrouw, zodat de uitdagende naakte vrouw zichtbaar werd, alsof de lassowerpende cowboy opeens zijn geheimste dromen verraden had. Het is een soort experiment, zei ik, door mij in het

landschap te loodsen, heeft hun droom drie dimensies gekregen, door mij is het een holografische droom geworden. Ik zei dat ze moest gaan zitten en dat ik alles stap voor stap zou uitleggen. Ze nam plaats op het puntje van haar stoel, haar lichaam welfde zich volgens een patroon dat ze ooit voor dergelijke belangrijke aangelegenheden had ontworpen. Wat ik had gezien, begon ik, was een optische illusie geweest. Door een vernuftig futuristisch procédé was er een soort film op de binnenkant van het treinraam geprojecteerd, zonder dat de reiziger zich daar ook maar één moment bewust van kon worden. De film mocht echter niet te veel als film opvallen, vandaar dat de verkrachting ongeloofwaardig zou zijn overgekomen door voor alle treinreizigers afzonderlijk zichtbaar te zijn. De film is gemaakt voor zij die aandachtig toekijken en die gevoelig zijn voor de knipogen en hints van de scenaristen. De groene auto op zichzelf had eigenlijk niet de minste betekenis, maar fungeerde slechts als aandachtstrekker. Door de verwachtingen zo seksueel op te laden was ik in staat, in plaats van tot een visueel orgasme te komen, de plaatsvervangende verkrachting te zien bij het langs associatieve weg bekomen autowrak. Ik had de groene auto als een knipoog van de regisseur moeten begrijpen. Misschien, onderbrak de vrouw mij, was de groene auto van enkele boeren die elke dag een ander stukje land bewerken. Ik weet, vervolgde ze, dat iemand hier in de buurt een olijfgroene auto heeft. Ik knikte, jawel zei ik, maar de dingen zijn niet gebeurd zoals ik ze heb gezien. Een regisseur, werkend in opdracht van de spoorwegen, heeft alle elementen van het landschap laten kristalliseren: hij zag de vier huizen, de drie mannen en de vrouw, de waterput, het autowrak, de groene auto en deze van elkaar losstaande, inerte elementen heeft hij tot een verhaal omgesmeed. Hij heeft de mogelijkheden, de potentialiteit van het landschap onderzocht en gerealiseerd, hij heeft me de zin van het landschap geopenbaard omdat hij weet dat niets zo slecht voor onze gezondheid is als de betekenisloosheid. Ik verpoosde een moment en haalde diep adem. Maar de regisseur, zei ik, is de

moord op de derde verkrachter vergeten en zonder het te willen heeft hij mij naar de achterkant van het projectiescherm binnengetrokken. De boerin schudde haar hoofd. Ik vermoedde dat ze er helemaal niet meer bij kon en ze zei dat niemand, geen enkele regisseur haar ooit had gevraagd een verkrachtingsscène te acteren. Ik begon te lachen. Eenmaal gefilmd, zei ik, is de ziel gestolen. De geraffineerdste filmtechnieken en computersimulaties kunnen iedere éénmaal gefilmde persoon de meest onmogelijke handelingen laten uitvoeren, zoals bij de tekenfilms vroeger. Terwijl jij dacht balken voor bovenop de waterput te verslepen, zagen wij jou lijken dumpen. Het is niet onmogelijk, zei ik, dat terwijl wij allemaal afzonderlijk in ons huisje denken er het beste van te maken, een god ons in een ruimer kader elkaar ziet uitmoorden. De vrouw begon op haar nagels te bijten en toen wreef ze zenuwachtig, manisch haast langs de binnenkant van haar dijen. Wil je nog koffie, vroeg ze plots, of iets sterkers, maar ik bedankte; misschien wil je nog wel een wandelingetje maken, vroeg ze. Ze kwam pal voor mij staan en blies haar warme adem in mijn oor, hou jij ook zo van de geur van stro, van de geur van zwetende paarden. Ze nam me onder de arm en we kwamen buiten, de zon was tot onder de wolken gezakt als om beter te kunnen zien. Voor mij had dit maanlandschap al zijn geheimen blootgegeven en ik verlangde alweer naar de chaotische grilligheden van de stad, naar de kieren en spleten in de grond waaruit stoom en anoniem geschreeuw opsteeg, naar Glass die als een wind langs de spiegelfaçades van wolkenkrabbers raasde. We naderden het huis van die Harold, en ook aan zijn huis paalde een schuur, en daar verder rechts van rees eenzaam een grote zwarte deur op, die stevig en gesloten in de lijst zat gevat. Ik keek naar de spoorlijn, van waaruit die deur toch wel zichtbaar moest zijn. Hoe komisch, zei ik, ik opende de deur en stapte er doorheen, terwijl zij gewoon naast de deur tot bij mij was gekomen. Jij hebt helemaal geen fantasie, verweet ik haar, maar ze lachte, en weer gooide ze dat gitzwarte haar in de nek en ze vroeg me: wie heeft er het meest

fantasie? Hij die door een zinloze zwarte deur in het landschap stapt of zij die denkt dat de muren doorwaadbaar zijn? Ze schurkte haar warme lichaam tegen me aan, ik voelde het vocht langs haar dijen lopen en onweerstaanbaar kneep ik in haar kruis, maar ze krulde haar uitgestulpte achterwerk van me weg en liep van me vandaan. Kijk hoe transparant mijn huid is, zuchtte ze, ik ben van jou, helemaal van jou. Ik nam haar bij de hand vast maar ze draaide haar kont zo ver mogelijk van me weg en toen zei ik, kijk, dat herinnert me aan de andere stedeling, hij was op zoek naar een huis met een zwarte deur en kijk, er is alleen die zwarte deur, alsof op de ramen van zijn treinwagon een heel huis is geprojecteerd, als de gerealiseerde potentialiteit van een zwarte deur. Weer een andere film. Ik kreeg medelijden met hem, met deze schimmenjagende stedeling en toen ik hem verderop bij de waterput zag staan, wou ik hem roepen, maar hij vluchtte weg en bleef toen staan, enkele honderden meters verderop, om ons in de gaten te kunnen houden. We liepen de waterput voorbij, de vrouw struikelde over iets, een schoen of zo die uit de grond stak en waar ze naar wees met bevende vinger, maar door een plots opgewelde associatieve herinnering trok ik haar mee naar de spoorweg en we gingen beiden naast elkaar op een dwarsligger staan. Ik legde mijn hoofd op een railstaaf en gebood de vrouw dit ook te doen, maar we hoorden niets, nog niets. We klopten het stof van onze kleren. Zie deze enorme ladder, zei ik, waarmee de dromer-ontwerper ooit bewijzen wilde de hemel te kunnen bereiken tot hij, toen ze op het punt stonden de afgewerkte ladder omhoog te trekken en te duwen, er een trein over zag denderen en zo de spoorwegen geboren zag worden. Zo tenminste zei mijn vader toen ik een jaar of zes was en een handschoen op een onverklaarbare manier onder een dwarsligger gekneld zag zitten. Een dag later ging ik er alleen terug en groef de handschoen uit, die volgens mijn moeder van mijn vader moest zijn. Heeft hij dan meegeholpen de hemel te bereiken, vroeg ik me toen af, terwijl me nu de rillingbezorgende gedachte besluipt dat mijn

vader zijn eigen handschoen er expres onder had begraven om bij zijn kind als een mythemakende vader geboekstaafd te kunnen staan. Mijn boerin had er tranen van in de ogen gekregen en ze kwam stilletjes naderbij, strengelde haar armen rond mijn nek, maar ik klemde haar polsen vast en duwde haar armen terug. Hoor, zei ik, de trein is in aantocht, en snel stroopte ik mijn broek naar beneden en haalde mijn zwiepende penis tevoorschijn. Toon mij de potentie van het beeld, hijgde de boerin, en ik lachte haar terug, gelukkig, de potentialiteit van het beeld, zei ik, en maandag in de laatste of in de voorlaatste wagon zal ik zien in welke realiteit de regisseur het beeld heeft omgezet en zie ik mezelf handelen terwijl ik niets anders hoef te doen dan sluimerend te luisteren naar Glass, Riley en Adams, voor eeuwig, voor altijd.

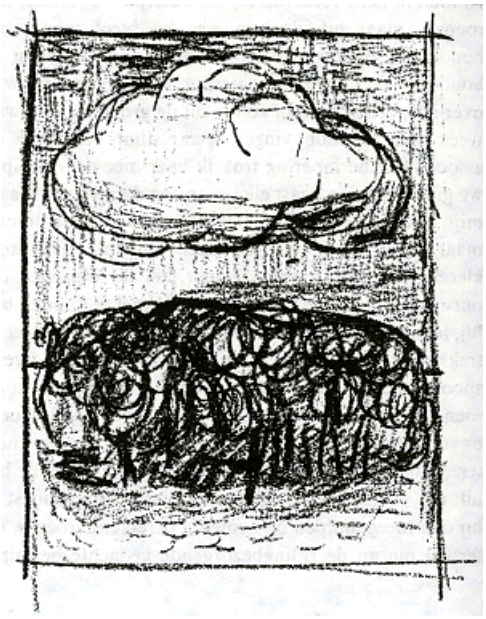

Michael Tophoff
Gedichten

winter '45

die duitse winter
die eerste sneeuw van mijn leven
die grijze soldaat met mijn hoofd
tussen zijn handen de aandoenlijke krullen opzij
opdat ik de vizierlijn kan volgen
de glanzende loop van verboden en opwindend speelgoed

daar moet je op richten
lacht hij en roept er de anderen bij
plotseling rondom de hese mannengeur
en vijfjarig mijn vinger aan de onoverkomelijke trekker

die geur
die stille sneeuwlucht
dat voorzichtige woord h o r i z o n

hij legt een harde vinger over de mijne
kijk fluistert hij
daar

het salvo splijt de bewegende bosrand
tovert vuurrood
splintert

die duitse winter
die eerste sneeuw van mijn leven
is het schreeuwen ginds
of ben ik het zelf

Scheepsbericht

draagt ze je werkelijk - de beschadigde zee die zich telkens en telkens
onschuldig aandient bij elke golfslag als was niet ook zij geschonden
door zware metalen en brandende zweren van olie - ooit
liet ze je dromen ze schonk je de hemel wijd was het licht vol meeuwen
hun wiekslag beloofde de verste opwindende verten

draagt het je werkelijk - dit schip beladen met gister je eerste
geschriften containers vol nesthaar tot de rand toe gevuld met het lood
van jaar in jaar uit dwalen door landschap waarin slechts
de loopgraaf redding beduidde uit aanhoudend spervuur van hen
die je eertijds aanzag als je eigen soort aan wie je je naam had te danken

niet die naam staat gekerfd in de scheepshuid niet dat hart
vermeend doorboord met je pijl opdat haar bloed je zou drenken - schraal
stond je in de wrekkige wind en de branding overschreeuwde de leegte
tussen jou en haar onraakbaar gezicht - een mistbank maakt je onzichtbaar
en op de tast vind je de riemen die je onhoorbaar laat gaan door wolken van schuim.

Rita Demeester
Kaartje Parijs

In B. waar R. met het geld van zijn vader een riante flat huurt, is er geen bar die hij niet kent. Er zijn er dertien en kennen is zwakke taal voor wat ik bedoel. Hij is er overal kind aan huis, ze verwachten hem. De frekwentie en ook de volgorde van zijn bezoeken zijn strikt voorspelbaar, hij houdt van het veilige gevoel dat ongestoorde regelmaat met zich meebrengt. Op die en die avond staat in Caprice of Spleen tegen tienen zijn cocktail klaar, in iedere bar een andere, en de ober van Sombrero, een paradoxale Noorse reus met, als hij lacht, een wonderlijk wit gebit, zoekt een plaat voor hem uit, bijna altijd is dat Muddy Waters. Hij komt alleen, hij is vierenveertig en goed gekleed, hij draagt opvallende stropdassen met pop-art motieven en meestal heeft hij een krant bij zich. Slecht geschoren doet hij aan Zappa denken, dezelfde onbehouwen neus, maar blauwe ogen. Onder zijn kin heeft hij een haaks litteken, een oude grap van een fietsrem. Er zijn vrouwen genoeg die hem willen, in de bars die de reputatie genieten dat ze er met rust gelaten worden zitten ze op hem te wachten. Sommigen houden dat maanden vol, maar tenslotte raakt ook hun geduld op. Ze trouwen en verdwijnen. Voor wie de wacht aflost, is Zappa zelden iets anders dan een snuisterij, een symbool zonder marktwaarde.

Van zijn kinderjaren herinnert hij zich niets, hij besluit daaruit dat ze gelukkig waren. Rustig en eentonig, als een weide waar niets dan gras groeit. Eén feit steekt daar bovenuit, het moment waarop hij de winnaar werd van twee asgrijze dwergkonijnen. In sommige gezinnen is het winnen van een kleine prijs in een loterij een reusachtige gebeurtenis. Uit zo'n gezin kwam hij. Als om dat op het nippertje goed te maken, sterft zijn vader op spectaculaire wijze. Op een maandagmiddag in mei komen tweehonderdeenentwintig mensen om in een warenhuisbrand. Hij haat winkelen en hij haat warenhuizen en alleen om zijn vrouw te plezieren haalt hij op een maandagmiddag in mei het koffieservies dat ze daar heeft zien staan en waar ze niet

meer over zwijgt. Een verrassing. Haar schuldgevoel woekert, palmt eerst haar linkerborst in. Als die is weggesneden zoekt het een onderkomen in haar beenderen, een deskundige strategie want geen mens die zonder geraamte overeind blijft.

Wat hij aan haar dood tenslotte overhoudt, is het huis en een spaarboekje. Geen schandelijk hoog bedrag staat daarop maar als het niet gedeeld moet worden, is het genoeg. Hij verhuurt het huis en neemt ontslag bij de uitgeverij waar hij twaalf jaar heeft gewerkt. Hij besluit zijn tijd niet langer te vergooien met het lezen van de banale verhalen van anderen. Hij besluit schrijver te worden, hij geeft zichzelf vijf jaar. Overdag blijft hij overwegend in bed liggen, legt de fundamenten voor een roman, breekt die weer af, schrijft een gedicht en gebruikt dat nog dezelfde avond om er de haard mee aan te maken. Hij rookt te veel. Ook drinken staat hij zich toe maar nooit voor twaalf uur. En hij leest. In een hallucinant tempo leest hij de klassieken die jarenlang hebben moeten wijken voor het gepruts van debutanten. Hij leest, niet zozeer omwille van het boek maar omwille van de schrijver die hij zal worden. Eigenlijk leest hij niet, hij kijkt achter de schermen, hij laat zich niet verblinden door de radheid van de goochelaar. Tegen een uur of negen neemt hij een bad, trekt een van zijn modieuze hemden aan, kiest een stropdas. Hij kent de dertien bars één voor één en met de scrupule van een kwezel blijft hij het schema voor zijn bezoeken trouw maar natuurlijk heeft hij zijn favorieten. Overal kennen ze het verhaal van zijn vader en waar hij het geld voor zijn rentenierschap vandaan heeft. Meer heeft hij niet te vertellen, voorlopig, en om dat duidelijk te maken neemt hij zijn krant mee. Als ze hem vragen of hij zijn dagen gevuld krijgt en waarmee zegt hij: lezen. Zelfs als een mens zich tot de absolute topklasse beperkt is er tijd te kort. De vrouwen die hem voor een nacht mee naar huis willen nemen, houdt hij op een afstand door ze niet in de ogen te kijken. Toch zijn er af en toe die hem met een zelfkwellende hardnekkigheid blijven belegeren. Vrouwen met geverfd haar, in tinten van herfstbladeren, meestal zijn

ze vijf jaar jonger dan hij en middenin of net herstellende van een groot verlies. Iemand heeft eens twee uur lang naast hem gezeten, nerveus rokend, ze hing aan zijn lippen ook al zei hij niets, daar ging het niet om. Als hij haar maar wilde kussen. Toen begon ze over haar kwijtgespeelde liefde, hoe merkwaardig hij had geleken en hoe onbegrijpelijk vlug hij was verwaterd. Ze sprak in korte rukjes haar halve zinnen uit, alsof ze tot bekentenissen werd gedwongen terwijl hij hoegenaamd niets vroeg. Haar verspilde vertrouwen was genant. Hij had niet geluisterd maar laten begaan, zoals bij het getik in een radiator als hij warm loopt. Het hield vanzelf op. En toen ze zo ver was, vroeg hij wat ze wilde drinken, nog een bessenjenever, de laatste, en toen dat gebracht was, greep hij met zijn twee handen naar zijn slapen en zei dat hij echt niet meer kon. Die avond vergat hij zijn krant.

Natuurlijk heeft hij vroeger liefjes gehad. In de Dodge van zijn vader had hij onder hun kleren getast en ze hadden hem welwillend de weg gewezen. En nergens, niet in zijn bed later en niet op de hoogpolige mat in zijn bureau heeft hij zo krampachtig genoten als toen. Naderhand heeft hij brieven geschreven en daarin roekeloze beloften gedaan, wie niet, een keer zelfs zijn er zilveren ringen gewisseld. Waarom hij niet getrouwd is, de onvermijdelijke vraag waar ze hem vaak, na een paar drankjes, in lokken. Omdat vrouwen vroeg of laat marchanderen, daarom. Wat hij precies bedoelt? De Noor vroeg het en omdat hij hem graag mag, zegt hij: ‘Ook als ze slapen houden ze één oog open. Blijf bij me, trouw met mij, kies. Op ieder van hun verrukte gilletjes staat een prijs. Voor mijn toegewijde extase, jouw woord. Ze zijn erger dan Arabieren, Olav, ze missen logica. Wat ze willen is kooien en als de rui in de kooi zit, geven ze mij de schuld. Wat heb je met mijn liefde gedaan?’

Uit Olavs mond verwacht hij geen tegenspraak.

Drie weken lang loopt van bar naar bar dit gerucht, de vrouwen verspreiden het: hij heeft iemand, een goedkoop snolletje maar schrander, eentje met een januskop. Als ze praat

vervaagt de indruk die ze heeft gewekt en ze praat veel. Op de meest tegendraadse onderwerpen geeft ze alerte commentaren. Hij was smoorverliefd op haar en dus werd ze overal en met grote nieuwsgierigheid verwacht.

Op woensdag maken ze hun entree in Que passa, zij als eerste, ze neemt ruim de tijd om het veld te overzien, duidelijk trots op de geruchten die ze heeft veroorzaakt. Dan zoekt ze een tafel uit. Ze heeft niets goedkoops, afgunst is zelden een heldere bril, wel een fel gezicht, alsof alles daarin gewikkeld is in de strijd om op te vallen. In een zekere zin hoerig, toch voor vijfendertigjarige vrouwen, middenin of net herstellende van een groot verlies, gevangen in een rouwperiode die hooguit een grijs lijntje onder de ogen verdraagt. Ze draagt een langharige hertebruine bontjas, van het soort waaronder je niets verwacht en ze loopt, tegen de besneeuwde straten in, op hoge hakken. In de richting van de barman roept ze: ‘twee keer pina colada en veel ijs’. Uit haar taal valt niet op te maken waar ze vandaan komt. Haar gezicht heeft een hele lichte teint, bijna wit, een onopvallend decor waarin naar voor geschoven wordt wat belangrijk is: ogen en een aubergine-mond. Een opwindend masker. Ze zitten tegenover elkaar, hij natuurlijk zonder krant, genietend van de jaloerse verbazing die hij heeft verwekt. In zekere zin is zij de eerste en de enige, want voor de allereerste keer deelt hij met een vrouw hetzelfde doel: liefde zonder horigheid. De vrouw die zich van mooie woorden niets aantrekt, die komt en gaat, die de liefde bedrijft met de passie en de routine van een kettingroker? Zij bestaan. Bovendien is ze op de hoogte. Zij praat terwijl hij haar bekijkt, op deze woensdag praat zij over de macht van het beeld op het woord, over het separatisme, over wat ze daarnet heeft gezien, de Baltische staten die zich losweken, over Stalin, over zijn pact met Hitler, over de verdeling van Polen, over de prijs van een revolutie. Als ze zwijgt, doet ze dat kort, de tijd om van haar glas te nippen en ook dan is er het getik van haar hakken tegen de poten van haar stoel. Ze verliest werkelijk geen seconde in het trekken van

aandacht. Soms haakt hij in of stelt een vraag maar meestal luistert hij welwillend, kijkt in zijn glas en af en toe naar haar. In zijn ogen ligt de verwondering van iemand die onderweg ineens merkt dat hij de verkeerde trein heeft genomen, niet richting B. maar richting Parijs.

Maar goed, hij heeft de tijd, het kaartje is gekocht en als hij dan toch de verkeerde kant uit moet, het liefst Parijs.

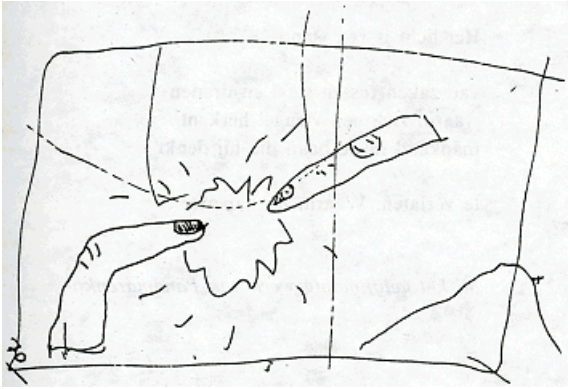

Wat blijft er over als ze hem na een maand op een briefje bedankt? Het besef dat hij gelijk heeft: het wàs de mooiste tijd die hij ooit met een vrouw heeft gehad, niet eerder werd hij zo goed begrepen. Zij schrijft hetzelfde, op een vel papier met daarop de naam van het exportbedrijf waarvoor ze werkt, een gigant, ze verkopen werkelijk alles. Ik ben een hedonist, schrijft ze, ik houd absoluut niet van drama. De rust die zij achterlaat komt vooral zijn roman ten goede, de plannen in zijn hoofd hebben eindelijk een vaste hand gevonden om ze uit te voeren. Hij schrijft twee hoofdstukken per week, hun kwaliteit verbaast hem. Zijn bezoeken aan de dertien bars heeft hij voorlopig opgeschort, geen tijd.

Bart Janssen
Gedichten

Das Flugzeug

Het licht is een stand

van zaken tussen staal en draden
waarin zich een vleugel herkent
mankend in de baan die hij denkt

te verlaten. Waarin hij hapert.

bij het gelijknamig werk van Panamarenko

Studie voor een kruisiging

Een bestervende baal die licht
ademhaalt, wordt aan een muur
van rood gehaakt, open

en bloot en bloedt terloops:

dood in duplo.

bij Three Studies for a Crucifixion van Francis Bacon

De baard van de barbaar

Het blote diertje in het gruis
van zijn baard vormt namen

als vermoedens die proeven
van het zand en van het water

en spuwen omdat geen woord

de woede om de aarde kan bekoelen.

bij Le nid de barbe
van Jean Dubuffet

L'homme qui marche

Een schrede schuift
onder de man die hapert

als een wijzer
achter een cijfer van de tijd.

Hij werd geschrikt in de dag,
werd kil en bleef stil.

Maar de stap klinkt verder
in de straat die donker is.

bij het gelijknamig beeld
van Alberto Giacometti

Veelvoud

Zij wijkt aan alle zijden.
Haar achterhalen is spaarzaam
vergaren van zoveel verliezen,
van zoveel herhalen.

In al die tijd ging geen verlies
verloren. Een kant slijt,
de leemten worden wijd.

Een vrouw dat is een veelvoud.
Een kop knikt onophoudelijk oud.

‘Ja, ja, ja, ik ben waar.’

Deze kale plekken zijn een bestaan.

Bij Rogier van der Weydens Portret van een jonge vrouw *door Bruneau*.

Nikolaj Chajtov
De proef

Vertaling: Mon Detrez

Zes jaar heb ik me afgebeuld om kuiper te worden! Twee jaar zwierf ik door de bossen voor ik geleerd had van welke bomen je mooie planken kunt maken; één jaar lang leerde ik splijten, één jaar snijden, twee jaar schaven en ineenpassen en daarna, vóór ze je meester maakten, lieten ze je geblinddoekt een kuip maken. Twaalf meesterkuipers, jij zit in het midden en je maakt een kuip met een blinddoek om! Als ze klaar is, gieten ze ze vol water. Komt er één druppel uit, dan ben je opnieuw leerjongen, komt er niets uit, dan binden ze je de gordel om en ben je meester.

Het was een zware proef, maar de proef die ik daarna moest afleggen, die zal ik nooit vergeten!

Zes maanden waren voorbijgegaan sinds ze me de meestergordel hadden omgebonden en de zaken gingen slecht. In die zes maanden had ik maar vijf emmers gemaakt, dat was mijn hele handel, als ik die drie-vier tobbes buiten beschouwing laat, die ik betaald kreeg met wrongel. Als mijn moeder geen paddestoelen had geplukt en gekookt, dan waren we van honger omgekomen. Mijn vader was oud en ziek, hij kon niet meer werken. En ik was nog vrijgezel. Het werd tijd dat ik ging trouwen.

En precies in die periode komt op een dag Zwarte Soeljo Bjalkovski van Chambardere en zegt: ‘Maak mij een kuip waar driehonderd oka wrongel in kan. Maar ik moet met mijn vingers bij de bodem kunnen als ik me erover buk. Kun je dat?

- Dat kan ik! Waarom zou ik dat niet kunnen?
- Driehonderd oka en dat je met je vingers bij de bodem kunt?
- Driehonderd oka en je kunt met vingers bij de bodem!
- Begin eraan - zegt Soeljo - op Konstantijnsdag moet ze bij mij thuis staan!

Van geld sprak hij niet. Hij sprong op zijn paard en reed weg

en pas dan gaf ik me er rekenschap van dat er met zijn bestelling iets niet klopte: wat is dat voor een kuip, waar driehonderd oka wrongel in kan en waarin je met je vingers bij de bodem kunt, als je je erover bukt? Om bij de bodem te kunnen moet ze ondiep zijn en een ondiepe kuip waar driehonderd oka wrongel in kan, moet ongeveer even hoog zijn als breed.

Ik ga naar mijn vader en zeg hem:

- Zo staan de zaken, zo'n kuip hebben ze besteld, wat kan ik doen?

- Als je een meester bent - zegt mijn vader - dan maak je zo'n kuip! Speel je het niet klaar, dan ga je een slechte naam krijgen en een goede naam is voor een stielman het belangrijkste van alles!

Ik begon dus maar aan die kuip. Geen moeite was me te veel, ik maakte een beeld van een kuip! Precies zo breed als ze hoog was, uit dennehout met planken zo wit als kaas. Honderd keer probeerde ik uit of je met je hand bij de bodem kon - het ging! Ik haalde de kuip uit elkaar, laadde de planken op een muilezel en voorwaarts mars - naar Chambardere. Op het erf van Soeljo zette ik de kuip weer in elkaar en ik was juist bezig de hoepels erom te leggen of daar verscheen de baas zelf. Toen hij de kuip in het oog kreeg was hij opgetogen, maar nadat hij uitgebreid de houten hoepels betast had, raakte hij uit zijn humeur. Hij keek als een oorwurm:

- Meester, de kuip is prima, maar de hoepels deugen niet!... Kun je nou zo'n geweldige kuip, waar driehonderd oka wrongel in moet, bij elkaar houden met hoepels van hazelaar? Is het ijzer in de wereld soms op?

- Als je nog eens naar de stad gaat, zeg ik tegen Soeljo - koop dan ijzeren hoepels en laat me roepen, dan leg ik ze erom. Voorlopig kun je het doen met die houten hoepels. Die houten hoepels zijn sterker dan ijzeren!

- Sterker of niet, ik wil ijzeren hoepels, anders zeggen de mensen nog dat Zwarte Soeljo geen geld had om ijzeren hoepels om zijn kuip te laten leggen en er daarom maar houten liet

omleggen.

Terwijl ik daar met Soeljo sta te discussiëren, komen de vrouwen en de kinderen en de buren en de chodzja het erf oplopen. In dat gat hadden ze nog nooit een kuip gezien waar driehonderd oka in kon en ze kwamen allemaal kijken. De mannen staken hun pijpen op, streken over hun baard en klakten met hun tong.

- Asjeblief, wat een kuip! Is me dat een geweldige kuip! Als er nou nog ijzeren hoepels opzaten, dan zou ze gewoon haar weerga niet vinden!

Zwarte Soeljo vraagt aan de chodzja wat hij er van denkt.

- Die hoepels van hazelaar - zegt de chodzja - als ze de kuip in elkaar houden tot je ze in de kelder hebt gerold, zal het mooi zijn!

Ik leg aan de chodzja uit dat die hoepels gesneden zijn uit hout waar de zon hard op geschenen heeft en dat daardoor veel hars bevat en dat de hoepels in regenwater hebben gelegen en daardoor heel sterk en veerkrachtig zijn.

- Je denkt toch niet - zegt de chodzja - dat je ons, omdat we nou toevallig Pomakken zijn, zomaar voor de gek kunt houden? Rol die kuip hier over het erf - zegt-ie - en als de hoepels het uithouden, dan snij ik hier ter plekke mijn baard af.

Ik kreeg het op mijn heupen:

- Chodzja - zeg ik - ik wil de kuip wel laten rollen, maar het erf lijkt me te klein! Ik zal ze van hier naar beneden naar het riviertje laten rollen! Als de hoepels kapot springen, dan heb jij je pleziertje gehad; als ze heel blijven, weet dan dat ik je baard eraf scheer!

- Scheer hem er dan maar af! - zegt de chodzja.

De aga's begrepen dat het ging spannen, ze gaven de chodzja porretjes in zijn rug, maar hij bekte ze af:

- Als je van hier een steen naar beneden laat rollen - zegtie - dan ligt-ie in gruzelementen, laat staan een kuip. Van die kuip - zegt hij - blijft geen splinter over!

- Goed - zeg ik - breng mij water!

Ze brachten me een emmer en ik sprenkelde water op de hoepels, zodat ze goed vochtig zouden worden. Daarna rolde ik de kuip naar de rand van de afgrond. Broertje, toen ik naar beneden keek, naar Chambardere, toen ik die steilte zag en de rotspieken die eruit omhoog staken en de rivier die daar beneden kronkelde en kolkte, zei ik bij mezelf: ‘God weze mijn mooie kuip genadig!’ Maar ik liet niets blijken. Ik richtte mij op, gaf de kuip een duw en draaide mij om om niets te zien. Ik hoorde ‘boe-oem’ en daarna lange tijd niets. Daarna weer ‘boe-oem’ en weer stilte. De kuip vloog in de lucht en raakte voor de tweede keer de grond en toen hoorde je een geroffel en een geratel, de bergkloof dreunde alsof het hele gebergte naar beneden stortte.

Er stonden geiten aan de overkant, ze schrokken zich dood. De bellen kletterden, de honden begonnen te blaffen, de mensen uit de machala's aan de overkant begonnen te gillen: ‘De kuip, de kuip rolt weg!’ ‘Ze is dus nog heel’ - flitste het door mijn hoofd, ik draaide me om en zag hoe de kuip de rivier in plonsde, verdween en daarna heel en ongeschonden boven kwam drijven - een prachtige witte kuip -, ze begon te tollen in een draaikolk, botste tegen de rotsen op de oever en brulde. Ze stootte tegen de ene oever: ba-a-am! Ze stampte tegen de andere: ‘Boe-oem! Het water zoog haar naar de rots toe: ‘doem-doem’ - alsof er kanonnen werden afgevuurd. De chodzja werd zo bleek als een doek. De aga's keken naar de grond en Soeljo - het leek wel of er stoom uit zijn kop kwam - hij had zijn muts afgenomen en zijn schedel dampte als een verse mesthoop.

- Ga liggen dat ik je baard afscheer - zeg ik tegen de chodzja.

- Knip de chodzja zijn baard niet af! - smeekte de zwarte Soeljo me. - Ik betaal je dubbel! Zonder baard is hij geen chodzja!

- Daar had de chodzja daarstraks maar aan moeten denken! Breng me een scheermes!

Ze vonden geen scheermes.

- Breng me dan een schaar!

De aga's kwamen tussenbeide:

- We zullen je driedubbel voor de kuip betalen! Doe het niet!

- Al betalen jullie me vijfdubbel - de baard van de chodzja gaat eraf.

Twee, drie van hun grepen hun messen:

- Achteruit!

De vrouwen en kinderen gilden en stoven weg. Ik pakte de bijl.

- Ik hak jullie aan mootjes!

Als ik het nu zo vertel, word ik nog bang, maar toen, met mijn zotte kop, gaf ik geen zier om mijn leven. En ik had gelijk ook: ik had water en bloed gezweet om die kuip te maken en die kinkels wilden dat ik ze terug meenam en dreven bovendien nog de spot met mijn stielkennis en mijn werk!

- Ga zitten, chodzja - zeg ik - al moet ik je baard er met de bijl afhakken - eraf gaat-ie.

Ik nam het zadel van de muilezel, liet de chodzja erop gaan zitten, de vrouw van Zwarte Soeljo bracht een schaar en ik begon. Haar voor haar heb ik zijn baard eraf geknipt. Het zweet stroomde in beekjes vanachter zijn oren naar beneden, maar ik stopte niet. En terwijl ik knipte, kon je beneden de kuip horen dreunen: ‘ba-am, boe-oem, boe-oem, ba-am!’ De mensen waren op de daken en de muren geklommen en keken toe. De aga's keken strak naar de grond en durfden niet op te kijken, de Zwarte keek alleen maar naar mijn handen.

- Meester, zo is het genoeg!

Toen hij zag hoe ik de laatste haren eraf knipte, sloeg hij zijn handen voor zijn gezicht en begon te huilen.

- We hebben geen chodzja meer! We hebben geen chodzja meer!

Ik ging op mijn muilezel zitten en reed weg.

- Tot ziens, aga's. Vergeten jullie niet wie meester Lijo is en wanneer jullie de spot met hem gedreven hebben!

Ik had plezier in mijn wraak en vertrok met blij gemoed omdat ik mijn goede naam als meester niet in het gedrang had laten brengen. Aan het geld dacht ik pas toen ik ons dorp al genaderd was. Mijn vader was oud en leed aan astma, als hij hoestte, moest hij zich vasthouden, maar ik was bang voor hem. Waarom - dat kan ik niet zeggen, maar als hij me recht in de ogen keek, werd ik zo mak als een lammetje.

Afijn, ik kwam thuis. De deur was nog niet dicht of mijn vader kwam al af. Geen ‘welkom’ of ‘hoe gaat het’, maar meteen:

- Heb je de kuip verkocht?

- Nee!

- Waarom niet?

Ik vertelde hem wat er gebeurd was. Ik verfraaide of verborg niets.

- Ga op de grond liggen! - roept mijn vader. - Trendafila! (Zo heette mijn moeder.) Breng me die stok waarmee je hennep breekt!

Moeder bracht de stok, ze deden de voordeur dicht, en mijn vader begon mij met de stok te ranselen op het vlees van mijn achterwerk. Hij sloeg een keer of vijf-zes, maar raakte buiten adem. Hij gaf de stok aan mijn moeder, zij moest slaan en hij begon te tellen, tot tien.

- Sta op! - zegt-ie - idioot, dat ik je omhels! Voor je stommiteit heb je je deel gehad, maar dat je de baard van de chodzja hebt afgeschoren, daar krijg je een pluim voor! - En hij kuste me. - Je bent een man! Deze herfst - zegt-ie - vieren we je verlovingsfeest!

- En wie gaat dat betalen? - vraagt moeder.

- Wie zijn stiel kent - zegt vader - daar stroomt het geld vanzelf naartoe.

Zoals mijn vader zei, zo gebeurde het ook.

Twee dagen nadat ik de chodzja geschoren had, kwamen uit Chambardere de middelste zoon van Grote Mechmet en Scheve Salich:

- Kom naar het dorp je kuip halen! De aga's zullen je betalen, kom alleen maar je kuip uit het water halen!

Nog voor ik in Chambardere aankwam hoorde ik al - 'ba-am, boe-oem' - de kuip tegen de oevers bonken en dreunen als een trom. De aga's wachtten al op me:

- Hier heb je geld voor drie kuipen, maar haal die kuip uit de rivier, dat we van dat lawaai af zijn! De kinderen zijn bang en wij hebben al drie nachten geen oog meer dicht gedaan.

Allemaal goed en wel, maar hoe? Chambardere is een kloof van negen manshoogten diep in de rotsen, de rivier schuimt, kolkt en raast en van het schuim kun je niet zien wat rots is en wat water! En de draaikolk, waarin de kuip was terechtgekomen, had de oevers zo afgesleten, dat je nergens meer houvast had: een afgrond links en rechts, een hagedis had er geen houvast op gevonden, laat staan een mens!

- Geef een touw - zeg ik.

Ze namen het pakzadel van een ezel en brachten me een touw. Het ene uiteinde bonden ze om mijn lenden en het andere gooide ik in de handen van de mannen. Ik zei hen dat ze me bij beetjes moesten laten zakken en me zodra ik de kuip had vastgebonden samen met de kuip naar boven moesten trekken.

Ze lieten me dus zakken. Ik hing beneden tot aan mijn knieën in het water en toen, moet ik bekennen, werd ik bang: het water leek wel te leven, het gierde en kolkte en tolde als gek in het rond. Het was blauwgroen en god wist of er ergens een bodem onder zat of niet! Ik was sinds mijn doopsel niet meer in het water gedompeld en kon niet eens zwemmen! Ik riep dat ze het touw moesten vieren, ik wilde zien of ik kon staan. Ze lieten me tot aan mijn nek in het water zakken - een bodem was er niet. Ik roep dat ze me eruit moeten trekken - ze horen het niet! Het water raast te hard of zij doen of ze niets horen. Ik denk: ze willen me verzuipen. Er zijn twee Lijo's in mij. De ene roept: 'Lijo, keer terug, die schurken brengen je om zeep!' De andere fluistert: 'Beter dood dan beschaamd!' Ik zeg bij mezelf: 'Ik

luister naar de tweede', ik roep tegen de touwtrekkers dat ze niet mogen lossen en laat mijn benen in het water bengelen om de kuip zodra ze voorbij komt drijven met mijn benen te vangen.

De kuip tolde rond in het water en - hou je klaar - daar kwam ze aan! Ik hief mijn beide benen uit het water om ze te grijpen, maar mijn broek had zich vol water gezogen en in plaats van dat mijn benen naar boven gingen, ging mijn broek naar beneden. De kuip dreef voorbij. 'Verdomme! Wat nu? Ik doe mijn broek uit, anders loopt het hier verkeerd af.' Ik trok mijn broek uit, boven gilden de vrouwen - achter de mannen stonden de vrouwen te kijken -, ze stoven in alle richtingen uit elkaar. Ik wachtte weer op de kuip, ze kwam aandrijven, ik klemde ze tussen mijn benen. Ik tilde ze met mijn handen wat omhoog en riep dat ze me moesten optrekken.

Die daar boven begonnen aan het touw te trekken, maar ik werd gewaar dat hoe meer ze trokken, hoe moeilijker het ging. De kuip had zich vol water gezogen; ze was wel vijf keer zwaarder geworden. Ze hesen ons twee vingers boven het water en dan bleef het touw onbeweeglijk hangen.

- Trek, verdomme!

- Het gaat niet! - hoor ik van boven - 't is te zwaar!

Ze hesen me nog anderhalve el en stopten weer. Ik keek naar boven om te zien wat er aan de hand was en zag dat het touw, dat over de rand van de rots geschuurd had, half was doorgesleten. De vezels braken, mijn leven hing aan een draadje, zoals ze zeggen.

'Nou Lijo, ik ben eens benieuwd wat je nu gaat doen! Als je de kuip laat vallen, dan kunnen ze je optrekken en is alles in orde, maar wat als het touw breekt en je valt alléén in het water, zonder kuip?... En als je de kuip niet lost, dan breekt het touw zeker en lig je ook in het water.

Met de kuip of zonder kuip? Beslis! Beslis, want de vezels breken!'

Ik besloot: 'Ik laat de kuip niet los.' En ik begon te

roepen:

- Breng een ander touw, want dit is doorgesleten. Vlug of ik ben er geweest!

Boven schoten ze in gang. Iemand rende naar het dorp om een touw. Maar je hebt er geen idee van hoe hij rende. Traa-aag als een kevertje - en voor mijn ogen, op een meter en een beetje afstand, braken één na één de vezels. Nog voor ik kon roepen dat ik viel, lag ik al in het water. Ik ging kopje onder, het schuim spatte in mijn ogen, maar de kuip liet ik niet los. Boven begonnen ze te schreeuwen:

- Hij verdrinkt! Hij verdrinkt!

Maar toen ze zagen dat ik met de kuip weer boven kwam drijven, begonnen ze opnieuw te schreeuwen:

- Hij leeft nog, hij leeft nog. Vlug, een touw!

Wat ik allemaal heb meegemaakt in die draaikolk, voor ze daar met dat touw waren, dat wens ik vriend noch vijand toe! De kuip is glibberig, ik kan ze nauwelijks vasthouden, bovendien doet het water ze dansen, ze gaat als razend te keer! Ze botst tegen de ene oever aan en vliegt terug naar de andere, het kan haar niks schelen dat ik mijn armen breek. En als mijn handen geplet worden, dan slokt de draaikolk me in één hap op: ik voel hoe die waterboor me regelrecht de hel wil inboren. Dan kom ik op het idee op de kuip te gaan zitten, zodat ik ze kan besturen. Ik verzamel mijn laatste krachten, klim erop en ik drijf daar rond boven het ziedende water, in mijn blote kont.

Honderd kelen schreeuwden: ‘Bravo!’ en ‘Wat een kerel!’ en toen pas bemerkte ik dat er zich op de beide oevers een menigte mensen verzameld had. Over één ding zat ik in, terwijl ik daar de kuip tussen mijn benen klemde: houden de hoepels het uit? Zouden ze het niet begeven, net nu, op het ergste moment? ‘Lieve hoepeltjes - bad ik - hou alsjeblief vol, lieve hoepeitjes, red me!... Hou vol en red me!’

Ik bad, kneep en wrong met mijn benen. Schiet de kuip naar de oever, dan strek ik mijn benen en in plaats van de kuip en de steen botsen mijn benen en de steen op elkaar en de kuip gaat terug naar het midden. Eindelijk brachten ze touwen. Ze lieten

ze zakken. Aan het ene bond ik de kuip, aan het andere mezelf - hoe me dat lukte - en daarna schreeuwde ik:

- Trekken!

Ze trokken de kuip naar boven. Daarna mij. Mijn voetzolen zaten onder het bloed. Het vel van mijn knieën was eraf geschaafd. Ze gaven me een broek, ik klom op een muilezel en - hop naar Chambardere. Iemand leidde mijn muilezel bij de halster, als was ik een chodzja, en achter mij volgde een lange sliert mensen, oud en jong - het einde van de stoet was niet te zien. Ze sleepten ook de kuip mee. Ze zetten ze in de tuin van de moskee en verklaarden:

- Het is de kuip van het hele dorp. Ze blijft hier staan!

Ze vroegen me of ik akkoord ging.

- Ik ga akkoord op één voorwaarde: dat Zwarte Soeljo op de kuip gaat staan en drie keer voor de verzamelde menigte uitroept dat houten hoepels beter zijn dat ijzeren.

Zwarte Soeljo klom op de kuip en niet alleen riep hij drie keer dat houten hoepels beter zijn dan ijzeren, maar hij voegde er uit zichzelf nog aan toe:

- Boeren, oud en jong, als een echte meester ze maakt, dan zijn houten hoepels beter dan ijzeren. Houten hoepels zijn beter!

Ze betaalden me voor de kuip en gaven bovenop nog wol, honig en was, en zo stapelden zich drie vrachten op voor een platte kuip van niks. Toen mijn vader me met de vrachten zag en ik hem vertelde waarom ik andermans broek droeg, werden zijn ogen zo groot als schoteltjes.

Daarna kwamen de een na de ander de liefhebbers opzetten om kuipen te bestellen. Mijn handeltje draaide voortreffelijk, het werd me soms zelfs te veel van de klanten en het geld. De mensen wilden van de oude meesterkuipers niet meer weten en kwamen bij mij, al waren er in onze streek meer dan honderdtwintig meesters!

Honderdtwintig, maar geen van hen had in Chambardere op een dol geworden kuip gezeten en een chodzja geschoren.

[Illustraties van Bruno Jacqmain]

Table tournante

Le pilleur de tronc de la montagna spacata

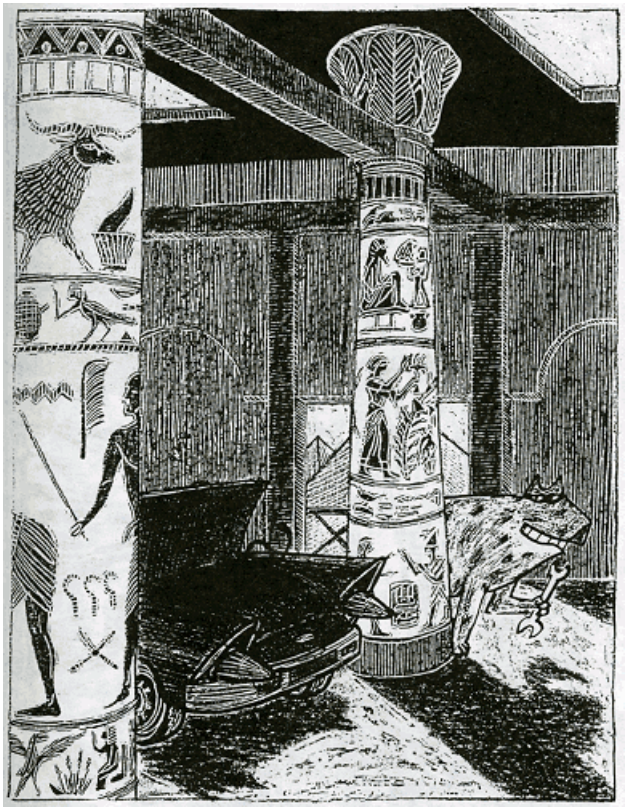

Sabotage au caire

Napoleonske

Nikolaj Chajtov
Het gefluit van de locomotief

Vertaling Mon Detrez

Een gat heeft mijn hele leven te gronde gericht - een vervloekte spelonk in de grond van mijn geboortedorp. Ik was nog een kind, ik weidde de ossen en hing vaak rond om dat gat. Oude mensen vertelden dat er geweren van chajdoeken in verborgen zaten en ik, die mijn zinnen op zo'n geweer gezet had, besloot om in die spelonk te kruipen om er zo'n geweer uit te halen. De spelonk bleek verder binnen erg nauw, ik wilde terug maar mijn kleren bleven ergens aan vasthaken en ik zat gekneld in het donker. Ik zette het op een schreeuwen, maar wie kan je op zo'n afgelegen plek horen?

Ik bleef van 's middags tot 's avonds in dat gat steken en omdat ik mijn tasje met brood aan een den in de buurt van de spelonk had opgehangen, snapten de andere herders dat ik daar binnen zat, ze riepen om hulp, de mensen kwamen aangesneld, ze bonden een touw om mijn voeten en trokken me eruit. Ik kon geen woord uitbrengen van de kou en de angst. Sindsdien heeft de angst voor het donker en het nauw mij mijn hele leven achtervolgd. In alles ben ik een normaal en gezond man, maar beland ik in het donker en op een nauwe plek, dan geraak ik in paniek. Noem het een ‘fobie’, een manie, zoals je wilt, het blijft mijn zwakke plek - het donker en het nauw!

Helaas is mijn hele verdere leven in het donker en het nauw verlopen; van de ene kelder in de andere, van de ene cel in de andere. Als zestienjarige stalknecht kende ik al de brochure ‘Wie leeft op wiens rug’ van buiten en ik droeg ze voor voor de arbeiders in het Arapovski-klooster. Maar ze brachten de abt op de hoogte van die voordrachten en ik belandde bij de miraculeuze bron, twee en een halve meter onder de grond. Gelukkig was er een raampje; ik keek de hele tijd alleen maar naar de hemel en dat heeft me gered.

In de tijd van de staking van de arbeiders van de waterleiding werd ik samen met Georgi Najdenov opgepakt en opgesloten in het kruitmagazijn - een holte met een deur, uit de rots gehouwen, waar het buskruit werd bewaard. Het was er donker en nauw, maar ik bewaarde mijn zelfbeheersing, omdat ik met Georgi Najdenov was. Tijdens die gevangenschap kregen we geen slagen, maar ze joegen ons wel de duivel op het lijf met een of andere stomme, een idioot. De opzichter van de compagnie had die stomme geleerd naar de deur van het kruitmagazijn te sluipen als er niemand in de buurt was en door de spleten van de deur brandende dennespaanders naar binnen te gooien... Binnen stonden twaalf kisten buskruit en Najdenov en ik trapten met onze blote voeten de brandende spaanders uit om niet met buskruit en al in de lucht te vliegen.

Die idioot speelde met ons leven. Het was verschrikkelijk, maar zo verschrikkelijk is nog uit te houden, het is nog niet zo verschrikkelijk als donker en nauw. Onze benen zaten tot aan onze knieën onder de blaren, maar we hebben de agitatoren niet verraden.

Als soldaat van het 9de regiment werd ik door luitenant Gagov betrapt met *De Arbeiderskrant* onder mijn vest. Hij wilde van mijn horen langs welke kanalen de krant de kazerne was binnengesmokkeld. Hij sloeg me met de botte kant van zijn sabel en met een zweep. Maar ik zweeg. Daarna vouwde hij de krant als een sjaaltje om mijn nek en stak hem in brand - nog verklapte ik niet hoe de krant de kazerne was ingekomen - hier is het lidteken van *De Arbeiderskrant*. Gagov werd toen razend en beval me naar de voorraadkamer te brengen - daar stond een grote lege ton, die was overgebleven van de tentoonstelling in Plovdiv, een ton met een deksel, groot genoeg voor één man. Hij beval de wacht mij in die ton te stoppen. Dat was me te veel. Ik bekende dat ik de krant van de kandidaat-officier Krustjo Krustev had gekregen. Krustev werd als blijk van genade gedegradeerd tot kandidaat-onderofficier en ik kreeg voor het aangezicht van het hele regiment vijfentwintig slagen op mijn bloot vlees.

Dat was in het jaar twaalf, in augustus. De Balkanoorlog was nog niet begonnen, maar er werd wel al openlijk over gesproken en ik wachtte erop met groot ongeduld, want ik was vast besloten om zodra het schieten begon stiekem mijn batal-jonscommandant koud te maken. Maar kort voor de oorlog werd dat ondier overgeplaatst en mijn geheime plan viel in duigen. Als ik geweten had welke rol die Gagov nog in mijn leven zou spelen, dan had ik hem zelfs onder de grond nog gevonden om een kogel door zijn lijf te jagen, maar hoe kon ik weten dat ik elf jaar later weer het pad van dat walgelijk sujet zou kruisen en dat hij dan definitief mijn leven te gronde zou richten!

In het jaar twaalf kon je de communisten in ons district nog op de vingers van je ene hand tellen, maar na de oorlog toen iedereen zo arm als de mieren was, werd de partij een macht en in de tijd van de opstand van drieëntwintig bracht de cel in de stad zesenzeventig gewapende mannen op de been, twee met mitrailleurs, zeven met handgranaten en de rest met hakbijlen... Vier dagen hielden we de stad in handen en dwongen het respect af van de infanterie-eenheid, maar toen ze de zware artillerie in het veld brachten, moesten we wijken. We geraakten verspreid in het gebergte en langzamerhand werden onze gelederen uitgedund: een groepje van twaalf man bleef over, de harde kern. We waren van plan de strijd voort te zetten als represaille-eenheid.

Toen heb ik begrepen wat het betekent geen zout te hebben. Een dag of tien leefden we van groene maïs, maar door het gebrek aan zout namen onze krachten zienderogen af. We pisten op heetgeblakerde stenen en likten ze af, om zo een beetje zout binnen te krijgen, maar ook uit onze urine leek het zout verdwenen. Pissen kon ons niet meer redden. Toen besloten ze dat ik en nog vier man van onze eenheid naar mijn dorp zouden gaan om zout te halen. Hoewel ik al verhuisd was naar de stad, had ik in het dorp mijn mannetjes, bij wie ik kon aankloppen en die zeker wat zout zouden geven. Maar je zult zien, we liepen in een hinderlaag, ze gooiden een granaat en doodden mijn

kameraad, ik verloor het bewustzijn en werd gevangen genomen en belandde in Plovdiv in ‘Tasjkapija’ - als je daar van gehoord hebt!

Honderden mensen hadden ze daar binnengestouwd, maar voor mij als provinciale raadgever en interessante vogel hadden ze een speciale cel. Nog dezelfde nacht werd ik opgeleid. Ze brachten me naar een kamer, voor de deur stonden soldaten op wacht. Zodra ik binnenkwam, zag ik de epauletten - van een kolonel. De kolonel zat in papieren te bladeren, zijn gezicht kon ik niet zien, alleen zijn oren - van die flaporen, net afgesneden en daarna terug aangeplakt, met van binnen van die zwarte haren, ik wist het meteen - dat is Gagov! Hij richtte zijn hoofd op en staarde me aan, daarna stond hij op van zijn stoel en liep naar me toe om me van dichtbij te bekijken:

- Maar ben jij dat niet - vraagt-ie - die daar zo te keer ging in die ton. In de voorraadkamer van het negende regiment?

Ik kon niet ontkennen en zei ja.

Hij verzocht me te gaan zitten en gaf me een sigaret:

- Van jou - zegt-ie - wil ik maar één ding: dat je me precies vertelt waar die bandieten van jou zitten. Ik hoop dat je als goede verstaander maar een half woord nodig hebt.

Ik probeerde nog te liegen en me eruit te draaien, maar verklikkers hadden van naaldje tot draadje beschreven wie we waren, met hoeveel en in welke richting we ons ongeveer verplaatsten.

- Spreek de waarheid! - dreigde Gagov - anders prop ik je weer in een ton en deze keer - in naam van God en van de tsaar - zal ik je echt verdrinken!

Als hij me alleen maar verdronken had, tot daar aan toe, maar hij kende mijn zwakke plek, hij verdronk me niet maar liet me een dag of drie-vier in de ton zitten, tot mijn haar begon uit te vallen en de angst me zo kapot gemaakt had dat ik tegen de wacht zei dat hij de kolonel moest melden dat ik bereid was alles te doen wat hij zei.

De operatie werd zorgvuldig voorbereid door de kolonel persoonlijk. Ik moest alleen maar langs de top van de berg

lopen, met de handen vrij, maar met mijn voeten in de boeien, die in watte gewikkeld waren, zodat ze niet zouden rinkelen, en die zo afgesteld waren dat ik normaal kon lopen, maar niet vluchten. Op hetzelfde ogenblik zouden in de richting van het kamp door de twee valleitjes aan weerszijden van de heuvelrug twee colonnes soldaten optrekken, om het kamp met een schaarbeweging in te sluiten. De kolonel veronderstelde dat de mannen misschien niet in het kamp zouden zijn en daarom had hij mij nodig: door zo door het gebergte te lopen zou ik dienen als lokaas voor mijn kameraden. Hij hoopte dat ze op mij zouden wachten. Na mijn arrestatie had de commandant alle wegen vanuit het dorp naar het gebergte laten afsluiten, zodat mijn kameraden niet zouden vernemen wat er gebeurd was. Bovendien liep er nog een onderofficier met mij mee, vermomd als opstandeling, in de kleren van een gesneuvelde kameraad, want ik mankte zogezegd en hij deed van tijd tot tijd of hij mij ondersteunde, om de hele situatie nog echter te doen lijken én om mij als ik mijn kameraden zou waarschuwen ter plekke neer te schieten, zoals de kolonel had bevolen.

Eén ding kon de kolonel niet weten of voorzien: dat ik voor mijn vertrek met de commandant van de eenheid had afgesproken dat als ik de volgende avond niet teruggekeerd was, hij er maar vanuit moest gaan dat er iets gebeurd was en de nodige voorzorgsmaatregelen moest nemen. Ik dacht dus dat hij de stallen, waar we bivakkeerden, al verlaten had en daarom liep ik zonder veel gewetenswroeging naar die plek.

Dat dacht ik, maar er gebeurde iets anders dan wat ik verwacht had. Ik loop daar dus met de onderofficier in de richting van de stallen. Een dicht eikenbos, je ziet niets, maar ik heb een scherpe neus - ik ruik iets verbrands. Het was de geur van verschroeide huid - kalfshuid. We hadden een kalf opgegeten, zijn huid bewaarden we om er schoeisel van te maken, maar omdat we niets te eten hadden, begonnen we stukken van de kalfshuid te snijden en te roosteren op houtskool en erop te kauwen om onze honger te stillen. Mijn kameraden waren er dus nog en op dat moment roosterden ze net stukken van de

kalfshuid! Met hoevelen ze ook nog waren - ik kreeg het warm en koud wanneer ik dacht aan wat er ging gebeuren en ik begon prompt te roepen:

- Loop weg, jullie worden omsingeld, loop we-e-e-eg!

Ik wist dat de onderofficier me zou neerschieten, maar ik was in paniek en het kon me niets meer schelen. Ik wist niet dat de kolonel een heel ander bevel gegeven had: om me in elk geval, in alle omstandigheden levend terug te brengen! Daarom schoot de onderofficier niet, maar wierp hij zich op me om me de mond te snoeren. Hij gooide me op de grond en we begonnen te knokken, maar ik bleef maar roepen, of beter - gillen. De onderofficier probeerde me met zijn pistool op mijn kop te slaan, opdat ik zou zwijgen, maar ik duwde zijn hand weg en het pistool ging af. Hij greep me bij de strot en begon me te wurgen. Er viel een rood gordijn voor mijn ogen en ik verloor het bewustzijn.

Toen ik weer bij mijn positieven kwam, bevond ik mij in ‘Tasjkapija’. Gagov wilde me levend begraven, me laten fusilleren, me levend laten villen, omdat onze eenheid hem ontglipt was en op de koop toe naar Servië was gevlucht. Ik werd tegen de muur gezet, de geweren werden geladen, maar er waren ook goeie soldaten in het peloton, ze schoten niet allemaal in het levend vlees en ik lag onder een aantal lijken - met alleen een schram aan mijn dij. Ik deed of ik dood was en toen ze ons in de Maritsa plonsden, liet ik me afdrijven, kroop stilletjes in een tuin en wist me zo te redden.

Toen de storm geluwd was, ging ik terug in de legaliteit en herleefde, maar mijn gezondheid had onder alles zo geleden dat ik toen ze me in het jaar drieëndertig voor sabotage kwamen opzoeken, weigerde.

- Hoe kan dat nou dat je weigert, jij, iemand die in de Septemberopstand heeft gevochten, een strijder en communist? - vroegen mijn vrienden verontwaardigd.

- Het is waar, ik ben een communist - zei ik toen aan mijn kameraden - in hart en nieren, maar ik moet jullie eerlijk bekennen: ik ben iemand met defecten, met een fobie en

trachoom in allebei zijn ogen, ik weeg nog maar tweeënvijftig kilo, alles aan mijn lijf is al in drieëntwintig naar de bliksem gegaan. Morgen leggen ze me op het bureau de duimschroeven aan en jullie zijn allemaal de sigaar.

In plaats van daar wat begrip voor op te brengen, noemden ze me een capitulant!

In drieënveertig gaf ik meel aan de partizanen, na de bevrijding zette ik als iedereen mijn beste beentje voor, maar ik bleef een ‘capitulant’. De vorige zondag komt mijn kleinzoon wenend uit de school:

- Opa - vraagt-ie - is het waar dat jij een capitulant bent?

- Waarom dan, wie zegt dat?

Toen vertelde het kind me dat op een ontmoeting van de pioniers met antifascisten uit de stad er één, toen hij vertelde van zijn heldendaden in drieëndertig, gezegd had dat ik er zo één was die in de strijd bezweken was en capitulant geworden.

- Niet alleen mijn kleinzoon, maar ook zijn vader was daar onderst eboven van.

- Het zijn nu van die tijden - zegt-ie, dat ik en mijn kinderen nog de dupe zullen worden van jouw capitulatie!

- Waarom? - vraag ik - wat heb jij daarvan dan te lijden gehad?

En hij begint me daar een hele kudde ouwe koeien uit de gracht te halen: dat als ik een actief strijder was geweest hij dan niet opzichter van het stapelhuis zou geweest zijn, maar directeur, dat zijn oudste zoon dan nu aan de universiteit zou studeren en geen soldaat had hoeven te worden!

- Is het dan soms ook mijn schuld - zeg ik - dat hij zijn diploma heeft toegetakeld met zoveel onvoldoendes?

Dat voeg ik hem even toe, maar hij houdt vol dat ik de schuld ben van alles en blijft maar drammen: ‘Als ze jou zouden erkennen als actief strijder, dan zou ik nu directeur zijn en mijn zoon zou aan de universiteit studeren!’

En sinds gisteren heb ik er nog een schuld bij: ze hebben zijn vrouw overgeplaatst van het derde naar het vijfde progymna-

sium! Was ik een actieve geweest, dan hadden ze haar die loer niet gedraaid. Ik wist al niet waarom mijn schoondochter als we elkaar passeren naar de grond kijkt en voorbijloopt alsof ik lucht ben. Dat is het dus!

Een paar dagen geleden weer gekrakeel, dit keer met mijn schoonzoon. Hij is chauffeur van een bestelwagen en verdient goed zijn brood, maar hij had gehoord dat zijn collega's van ‘International transport’ uit het buitenland Mercedessen meebrachten en hij komt me vragen of ik ‘boven’ geen kruiwagen had om zijn ‘Internationaal transport’ binnen te rijden.

- Ze zijn allemaal dood en begraven - zeg ik - mijn vrienden van September. Ik heb er geen meer.

- Allemaal praat voor de vaak dus - zegt hij - dat jij je uitgeeft voor antifascist! Zelfs zo'n zaakje van niks kun je niet regelen!

Ik kreeg het op mijn heupen en draaide hem door de snijmolen:

- Dat ik jou niet aan een Mercedes kan helpen betekent nog niet dat mijn antifascistische activiteiten ‘voor niks’ zijn geweest. Ik heb niet gevochten voor een Mercedes en kruiwagens, maar ik heb gevochten, vriendje, opdat er geen leeglopers meer zouden zijn!

Daarmee brak ik hem de bek open:

- Jij gevochten! - zegt-ie - Gecapituleerd heb je, en daarom vertel je nu die flauwe kul dat het je niet om een Mercedes te doen was. Jij telt gewoon niet mee, dat is het!

- Eruit! - zeg ik - Jij brutale aap! Jullie hele bende rachitislijders proberen hier alleen maar op mijn rug te leven!

Sindsdien is hij niet meer bij ons thuis geweest en hij laat ook zijn vrouw en de kleinkinderen niet meer op bezoek komen. Omdat ik ze ‘rachitislijders’ genoemd had, de rest kon hem eigenlijk niet schelen.

Door hun schuld kwam ik ook nog overhoop te liggen met mijn vrouw:

- Met zo'n scherpe woorden - zegt ze - jaag je ze nog

allemaal de deur uit. Je kunt beter zwijgen en doen alsof je niets gehoord hebt! - raadt ze me aan - want het komt hen ook allemaal allang de strot uit.

- Wat komt hen dan wel de strot uit? - vraag ik mijn vrouw. - Wat? De een komt het de strot uit dat hij geen directeur is geworden, de ander dat hij niet met een Mercedes rijdt! Hij is beschaamd over zijn Trabant, hij is namelijk de enige in de stad die nog met een Trabant rijdt! Dat komt hem de strot uit! Ik zou voor die jongens van mij eens willen dat voor een maand of twee, meer niet, de tijd van de dagloners terugkwam, dat ze met een schopje voor Manolkjoöloe moesten spitten, terwijl hij de voren telt vanonder een parasol! Dat ze eens een winter moesten doorbrengen zonder brandhout, in een kale kamer, zonder bed, zoals wij gedaan hebben! Dat ze geen vijf centiem op zak hadden voor een postzegel op een medisch attest. Zo'n leven zou ik hun eens willen laten proeven, het zal hun dan de strot niet meer uitkomen, ze zouden er niet genoeg van kunnen krijgen!

Ik gaf ze eens flink hun saus, maar mijn bloeddruk schoot de hoogte in - tweeëntwintig - en in mijn oren ging er een locomotief fluiten - je hebt er geen idee van. Die fluit gaat sinds de vorige woensdag en ze wil maar niet stoppen.

Ik zeg tegen grootmoeder:

- De trein gaat vertrekken, grootmoeder!

- Welke trein? Waar naartoe? - vraagt ze.

- De trein fluit - zeg ik - de trein naar de hemel. Hou de lijkwade maar klaar.

- We laten een dokter komen - zegt grootmoeder. - Die haalt je bloeddruk weer naar beneden.

- Dat is niet nodig - zeg ik - dat ze hem naar beneden halen. Laat hem maar stijgen, dan ben ik op tijd vertrokken!

- Waarom? - Grootmoeder kijkt me verbaasd aan.

- Omdat de partij - zeg ik - mijn vergiffenis heeft geschonken en me mijn rode boekje heeft laten houden, maar mijn jongens vergeven mij nooit, omdat ik niet als ‘actieve’ erkend ben! Mijn schuld zal alleen maar nog groter worden, niet

Haricot

kleiner. Hoe meer het nageslacht zich uitbreidt, hoe groter mijn schuld wordt, want de ene wil directeur worden, de ander diplomaat, een derde wil in de buitenlandse handel. Hoe moet dat verder? Hoe zullen we elkaar nog recht in de ogen kijken? Waar moet ik me verstoppen?

- Laat daar je leven toch niet door vergallen! - zegt mijn vrouw. - Denk er gewoon niet aan...

- Waar moet ik dan aan denken?

- Denk aan prettige dingen van vroeger. Waarom denk je alleen aan nu?

De dokter had me hetzelfde aangeraden, hij had het ook tegen haar gezegd, en zij, de goeie ziel, gaf me natuurlijk hetzelfde recept. Ze maakt zich zorgen, ik mag haar gemoedsrust niet verstoren.

- Goed! - zeg ik - laat ik eens aan prettige dingen van vroeger denken! Waarmee zal ik beginnen?

- Met je jeugd natuurlijk...

Wat moet ik me van mijn jeugd herinneren? De luizen die mijn bloed gedronken hebben? De drie jaar dat ik hulpje was in de kroeg van Najdjo Nikolov, de twee jaar dat ik boerenknecht was in Kroemovo? Eén jaar in Kozloek en nog twee bij Georgi Slavov in Kozanovo. We kregen alleen brood en ui en wij, de drie boerenknechts, gingen in staking. Onze leuzen waren: ‘Spek in plaats van ui’ en ‘Geen werk op zondag!’ Eén week hielpen we bij de oogst, dan gooiden we de sikkel neer en hij moest willens-nillens toegeven. Van al die jaren is dat de enige mooie herinnering! Daarna gaf hij de boerenknecht Dimitur geld om mij met een houweel de kop in te slaan, terwijl we de akker stonden te spitten, maar Dimitur had vooraf flink ingenomen om moed te vergaren en in plaats van mijn kop raakte hij mijn schouder en ik bracht het er levend af... En daarna zat de pope van Kozanovo me te paard achterna met een dolk omdat ‘sjosjalisten’ en godloochenaars als ik er de oorzaak van waren dat het gehageld had en er droogte heerste...

- Vergeet die dingen - zegt mijn vrouw - laten we 't over de toekomst hebben!

Asperge

- Waarover?

- Over dingen die je interesseren.

- Laten we dan over machines praten. Wat zal er gebeuren met de mensen, wanneer de machines hùn werk beginnen te doen? De mensen hebben zich ontwikkeld door de arbeid en zijn door de arbeid mens geworden, maar de machine, die ze zelf ontworpen hebben, vervangt ze niet enkel bij fysieke, maar ook bij geestelijke arbeid. Zoniet alle mensen, dan toch de meeste... Wat zullen de mensen doen zonder arbeid? Hoe zullen ze zich zonder arbeid ontwikkelen?

Zal de mens menselijker worden?

Over die vraag zitten grootmoeder en ik nu te prakkezeren. Ik kan niet zo lang praten, daarom rusten we af en toe en daarna beginnen we opnieuw. Zij is sluw en kent mijn karakter en daarom gaat zij altijd in de oppositie. En omdat ik soms een beroep doe op citaten van Loenatsjarski en Lenin is ook zij, om in vorm te blijven, dingen gaan opzoeken, ze gaat naar de bibliotheek, leest *De zaak van de arbeiders* en *Wetenschap en techniek*, ze zet de ene bril af en de andere op en bewapent zich met tegencitaten, om de discussie op niveau te houden. En dat doet ze enkel en alleen om mij af te leiden van mijn zorgen met de familiale en met mezelf, om mij nog een maand of een jaar overeind te houden...

Lieve vrouw! Als iets of iemand nog de moeite loont om voor in leven te blijven, dan is het omdat ik maar niet genoeg krijg van haar schoonheid! Spijtig dat zij van de oude generatie is, anders zou ze een prachtig argument vormen voor de vermenselijking van de mens!

Dank zij haar zorgen en de schapeyoghurt die mijn buurman maakt, is mijn bloeddruk, dunkt me, gedaald. Ik hoor de locomotief nog steeds fluiten, maar niet meer zo luid, als door een deur nu, alsof hij is blijven stilstaan achter de heuvel en wacht tot grootmoeder en ik onze discussie hebben beëindigd over hoe de mens zich zal ontwikkelen ver van de natuur.

Mon Detrez
'Woeste verhalen' van Nikolaj Chajtov - notities voor een nawoord

Woeste verhalen van Nikolaj Chajtov is sinds zijn verschijnen in 1967 in Bulgarije de absolute best-seller geweest. Dat zegt iets over het boek en zijn lezers.

*

Chajtov (°1919) studeerde bosbouwkunde in Sofia en was vele jaren werkzaam als bosbouwkundige in de Zuidbulgaarse gebergten de Rodopen en Pirin. Hij koesterde belangstelling voor folklore en de geschiedenis van de lokale bevolking en publiceerde daar een aantal studies over. Een professioneel schrijver - in de zin dat hij een filologische opleiding had genoten of zich als autodidact literair had bekwaamd - was hij niet. De stof voor zijn verhalen in zijn vroegste bundels, *Droge blaadjes van de hagebeuk* (1965) en vooral *Woeste verhalen* vernam Chajtov uit de mond van de dorpelingen en heeft hij zonder literaire franje naverteld. *Woeste verhalen* wortelt dan ook in de Bulgaarse traditie en dit verklaart het enorme succes van het boek in een land, waar 'vertellen' eeuwenlang de enige vorm van (profane) literaire activiteit was. Ook vandaag nog speelt het vertellen een belangrijke sociale en recreatieve rol.

In interviews met Chajtov en in zijn autobiografische teksten lezen we hoe hij bij het schrijven van *Woeste verhalen* telkens uitging van een voorval. Over het ontstaan van *De proef* verklaarde hij: 'In het dorp Monastir vertelde een oude kuiper me wat voor problemen hij had gehad met de bestelling van een ongewone kuip - "even breed als hoog". Hij bracht de kuip naar een naburig dorp en ontving zijn loon. Er deed zich maar één complicatie voor: de kopers waren ontevreden over de houten hoepels. Al de rest over die kuip is de vrucht van de verbeelding.' Over *Het gefluit van de locomotief* vertelde Chajtov: 'Het idee voor het verhaal *Het gefluit van de locomotief* kwam na een

bezoek aan een stokoude antifascist in één van de dorpen rond Asenovgrad, enkele jaren voor zijn dood. Hij had een hartziekte, hoge bloeddruk, was helemaal grijs en gebroken en ging gebukt onder een groot verdriet: zijn kameraden hadden hem tijdens een ontmoeting met scholieren een “capitulant” genoemd. Hij kwam zijn erf niet meer op, en ging ook niet op straat, uit angst dat ze hem met de vinger zouden nawijzen. En zijn hele leven had hij geleden voor zijn “ideaal”. Ik stelde me voor wat er in die man moest omgaan, die te zwak en te ontredderd was om zich te verdedigen tegen een wrede onrechtvaardigheid, welke toestanden er in zijn familie waren ontstaan - en zo schreef ik het verhaal. In de meeste gevallen kan “het voorval” eigenlijk niet eens de grondstof van het verhaal genoemd worden, maar alleen de aanzet. Het leven biedt een ruime keuze aan allerlei voorvallen, maar in slechts weinige daarvan kan ook een idee gestopt worden.’ En nog: ‘Ik weet uit ervaring dat niet de kwantiteit van de toevoegingen en verzonnen elementen bepalend zijn voor het succes, maar hun kwaliteit, d.w.z. de mate waarin zij het oorspronkelijke voorval verrijken tot een soms onherkenbaar, nieuw verhaal. Hoe gering hun aantal ook is, ze kunnen aan het voorval een nieuwe zin geven, een filosofische bijklank, waardoor het verhaal de universele betekenis krijgt die eigen is aan klunst.’[(1)]

*

De belangrijkste creatieve inbreng van Chajtov in *Woeste verhalen* ligt niet in het aanbrengen van een filosofische ‘pointe’, Maar in de verwoording van het verhaal. Het moeilijkste bij het schrijven van *Woeste verhalen*, bekende Chajtov, was ervoor te zorgen dat elk van de ‘vertellers’ van de verhalen een eigen taal sprak, met voor hem typerende bijzonderheden en tics. Dergelijke vertelwijze wordt met de Russische term ‘skaz’ aangeduid. Het verhaal wordt verteld door het hoofdpersonage (een enkele keer door een getuige van de gebeurtenissen) op zo'n manier dat deze door zijn taal en taalgebruik sociaal, professioneel, regionaal, psychologisch, enz. wordt ‘getypeerd’.

In de regel is bij skaz de auteur ‘afwezig’. In enkele gevallen (raamvertellingen) is er een mise en scène, waarin de auteur zelf optreedt en het hoofdpersonage ‘het woord geeft’. Diens verhaal is dan een lang citaat.

In *Woeste verhalen* is er impliciet sprake van een dergelijke mise en scène. Over de concrete situatie waarin de verteller zijn relaas doet vernemen we niets, maar altijd blijkt uit de manier waarop het verhaal verwoord wordt heel duidelijk de aanwezigheid van een luisteraar, op wiens reacties de verteller tijdens zijn monoloog inspeelt en wiens vragen en opmerkingen soms worden geciteerd. Omdat die luisteraar staat voor de lezer verleent dit procédé de *Woeste verhalen* een grote directheid en authenticiteit en intensifieert het de betrokkenheid van de lezer bij het vertelde.

*

Veel verhalenbundels in de moderne Bulgaarse literatuur zijn cyclisch opgebouwd, waardoor ze het midden houden tussen een verhalenbundel en een roman. Dit heeft weer te maken met het stempel dat de orale traditie op de literatuur, in casu op de roman, heeft gedrukt. In *Woeste verhalen* komt in elk van de 17 verhalen (in de eerste uitgave van 1967) een andere verteller aan het woord, maar soms vertellen ze over elkaar en vaak verwijzen ze naar dezelfde geografische en historische realia. Ook thematisch bestaan er tussen de verhalen veel overeenkomsten. Met wat goede wil zou men dan ook kunnen spreken van een ‘collectieve roman’.

*

De verhalen uit *Woeste verhalen* spelen zich af in een aantal dorpen in het Rodopengebergte. Dorpen, steden, rivieren, bergtoppen en andere localiteiten worden met name genoemd. Het tijdstip van de handeling wordt veel minder expliciet aangegeven: dat moet afgeleid worden uit de historische gebeurtenissen, waarnaar af en toe wordt gerefereerd. *De proef* is een tamelijk

tijdeloos verhaal. De enige chronologische aanwijzing waarover we beschikken is dat de handeling zich afspeelt in een tijd dat kuipen nog ambachtelijk vervaardigd werden. *Het gefluit van de locomotief* daarentegen bevat uitzonderlijk veel chronologische informatie: er wordt verwezen naar de prille arbeidersbeweging in Bulgarije in het begin van de eeuw, naar de Balkanoorlog van 1912, naar de Eerste Wereldoorlog, naar de opstand tegen de militaire junta in september 1923, naar het antifascistische verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog, naar situaties van na de communistische machtsovername. Andere verhalen in de bundel situeren zich in de 18de eeuw, in de 'Turkse' tijd (die een einde nam met de Onafhankelijkheid van Bulgarije in 1878), in de periode van de strijd om Macedonië (laatste decennia van de 19de eeuw tot in de jaren dertig), in de tijd van de opkomende industrialisatie na de Eerste Wereldoorlog, enz... De verhalen staan in de bundel niet chronologisch gerangschikt. Over het algemeen lijkt de volgorde tamelijk intuïtief tot stand te zijn gekomen.

De meeste personages in *Woeste verhalen* zijn Pomakken - Bulgaarse mohammedanen. Het verhaal *De proef* speelt zich helemaal af in een islamitisch milieu. In vele gevallen hebben de Pomakken ook islamitische namen - Soeljo, Mechmet, Salich.[(2)] De held zelf van het verhaal, de kuiper, is - blijkens de christelijke naam van zijn moeder, Trendafila - een christen. Uit de verhalen blijkt dat er tussen christenen en muslims geen sociale of culturele verschillen bestonden (afgezien van de religie) en dat beide gemeenschappen zonder problemen samenleefden.

De hoofdpersonages in *Woeste verhalen* zijn dorpelingen - ambachtslieden, herders, een enkele keer een arbeider. Ze behoren allen tot dezelfde sociale laag. In feite zijn ze representatief voor het hele volk, want de Bulgaarse samenleving was tot na de Tweede Wereldoorlog tamelijk egalitair. Een aristocratie was er niet; de qua omvang zeer beperkte middelgrote bourgeoisie bestond uit grondbezitters en kooplui. Vertegenwoordigers van deze klasse treden in *Woeste verhalen* slechts uiterst

zelden als secundaire personages op.

Er zijn verscheidene thematische indelingen van de verhalen mogelijk, maar misschien is een ‘sociologische’ of ‘volkspsychologische’ het meest relevant. Rekening houdend met de twee belangrijkste componenten van het volkskarakter van de Balkanbewoner kunnen de verhalen thematisch in twee groepen ingedeeld worden - waarbij sommige verhalen, als *De proef*, tot beide groepen behoren.

De ene component wordt gevormd door wat de Balkanoloog Gerhard Gesemann ‘humanitas heroica’ noemde: een naar nuchtere Westerse maatstaven gemeten roekeloze heldhaftigheid, die voortspruit uit wat de Grieken ‘filotimo’ noemen - een wat overspannen gevoel van eigenwaarde. Het is deze zin voor heroïek die de held in het tweede deel van *De proef* er ondanks gevaar voor zijn leven toe brengt de kuip uit het kolkende water te halen: ‘Beter dood dan beschaamd!’ De held van *Het gefluit van de locomotief* is in staat zijn angst voor ‘het donkere en het nauwe’ toe te geven en weigert om die zwakheid van hem in het verzet te gaan, maar hij lijdt onder de aantasting van zijn ‘filotimo’ wanneer hij een ‘capitulant’ wordt genoemd.

Een tweede component van het Balkan-volkskarakter is het carsija-complex. De carsija is een oriëntaals equivalent van een shopping center; het carsija-complex komt neer op wat wij een ‘kruideniersmentaliteit’ zouden noemen: kenmerkend zijn ondermeer gierigheid, angst voor risico's en veranderingen, een zekere bekrompenheid. Op het eerste gezicht staat het carsija-complex diametraal tegenover de ‘humanitas heroica’, maar ook de carsija heeft haar eigen ‘filotimo’ waar het gaat om vakmanschap, eerlijkheid, enz... Het vormt de ‘grondstof’ van het eerste deel van *De proef*, waarin de meester-kuiper de deugdelijkheid van zijn houten hoepels bewijst.

*

Ondanks industrialisatie en collectivisatie is in Bulgarije de herinnering aan de morele grondvesten van de vooroorlogse

samenleving blijven bestaan. Voor de Bulgaarse lezer is de wereld van *Woeste verhalen* een ‘aurea aetas’, bevolkt met ‘bons sauvages’. *Woeste verhalen* is een boek vol spannende verhalen over de goede oude tijd, toen de oude voorvaderlijke deugden nog in ere gehouden werden, toen het leven hard, maar de mens nog eenvoudig en goed en de natuur ongerept was. Voor oudere Bulgaren is dit de geïdealiseerde wereld van hun jeugd op het platteland.

Tegelijk wordt er om die wereld ook gelachen. Meestal met een vertederde glimlach, maar vaak ook met een bevrijdende schaterlach om de absurde formaliteiten van de patriarchale moraal, de zinloze plichtplegingen, de sociale druk, de angst voor ‘gezichtsverlies’, die iemands leven konden verwoesten.

De kritiek van Chajtov richt zich echter niet zozeer tegen de oude patriarchale moraal als wel tegen de naoorlogse ‘socialistische’ samenleving, die niet in staat is gebleken een ethisch alternatief te bieden. De moraal van de ‘nieuwe maatschappij’ is er - net als in het Westen - één van comsumptiezucht en carrièredrang. Het drama van de idealistische held in *Het gefluit van de locomotief* ‘ligt precies in de ontgoochelende confrontatie met de materialistische moraal van zijn kinderen. Ook in zijn lot zullen veel Bulgaren het hunne herkennen.

Woeste verhalen verschijnt in het voorjaar van 1991 in Nederlandse vertaling bij uitgeverij Manteau, Antwerpen.

Eindnoten:

(1) *Za tvortsjeskata istorija na ‘Divi razkazi’* (Over de ontstaansgeschiedenis van ‘Woeste verhalen’) in: *Septemvri* (September), 42 (1989), pp. 143-158.

(2) In het kader van de bulgariseringscampagne tijdens de voorbije decennia werden de Pomakken gedwongen hun islamitische (Turkse) namen voor Bulgaarse te verruilen. Sinds het begin van 1990 hebben ze weer het recht hun oude naam te dragen.

Ton van Heemst
Gedichten

Voor Mieke Telkamp

Tussen haar tere dijen
Is het machtig rauzen
Ronkt de kettingzaag van de liefde

Geen romantisch oog in oog
En samen liefdevol
Zachtjes versmelten
Hemelsblauw
Bevestig mij
Met alle intimiteit
Die liefde geven kan
Tussen korenbloemen

Nee
Tussen haar tere dijen
Is het machtig rauzen
Het hele oerwoud moet plat
Diep
Dieper
Diepst
Schreeuwen vette koppen

Nat & Glad
Strak pakkend gesop
Rood licht voor een explosie

Zij wil dat
Ik wil dat

Klokken
Lanceringen
Fonteinen
Bliksemen open
Vloeken te kort

- het zal haar nonnen-verleden wel zijn -

Voor Winnie The Pooh

Heel natuurlijk
Instinctief
Een pasgeboren zuigreflex
En het roze
Wordt alleen maar roziger
Als de wangetjes van de baby
Achter de ogen
Een vader ziet zijn kansen
En de spanning
Om nooit betrapt te worden

Zij is heel tevreden
Hij is vaker thuis
En neemt veel zorg waar

- Op aanraden van hem pikt ze in de avonduren haar studie weer op -

Voor Betty Boop

Het zoemt door haar heen
Tot in het puntje
Zijn tong
In de long-drink van kutsap
Het zoemt
De vibrator in haar poepert
Endel is het einde
Alles
In de juiste combinatie
Een verhouding
Een maat
Door haar heen
Rectum-raketje neemt de leiding
Dirigeert
Clitorale stimulatie
Een co-produktie
Orchestraal Crescendo
Anders niet
Alleen op deze wijze
Lanceert de bevrediging
Pas dan mag hij met zijn wrange bek
Naar binnen

Eenmaal
Raakten de batterijen leeg
Hij kon beffen als brugman
Zeuren als een klein kind
Om een zuurtje.
Eisen als een verwende prins
Kwaken als een kikker
Maar niks
Het hoefde niet meer van haar

Onder de douche nam hij
De dirigeerstok
Zelf ter hand
Geen greintje medeleven
Als zij niet
Niemand niet
Nooit
Een keiharde tante

- Voortaan altijd reserve batterijen bij zich -

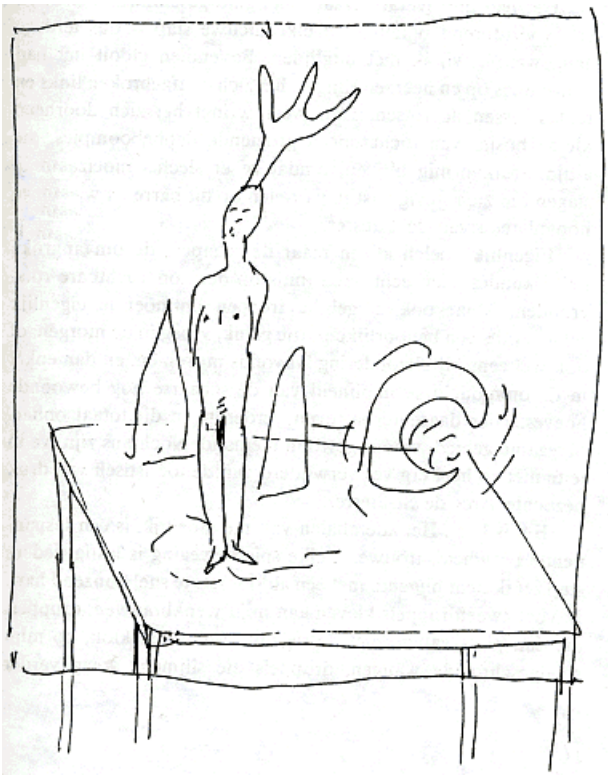

Franky Seys
Claire

Ik loop op een pad. Ik vorder langzaam want het pad is erg smal, het wordt zelden gebruikt. Het meest nog door de kleine, hier in het wild levende zoogdieren die in deze afgelegen streek een voorlopig veilig nest hebben gevonden. Slechts uiterst sporadisch passeren hier toevallig rondzwervende wandeltoeristen, en soms ook wel eens inspecterende of jagende dorpelingen.

Het pad ligt overal bezaaid met glad geschuurde keien, en een voortdurend opletten bij elke nieuwe stap is dus terdege aangewezen, wil ik niet uitglijden. Bovendien glooit het pad beurtelings op en neer, en slingert het zich onafgebroken links en rechts tussen de rotsen. Dan weer wringt het zich doorheen kleine bosjes van dicht bijeen groeiende denneboompjes, die altijd struikvormig blijven, omdat ze er slechts moeizaam in slagen om zich stevig vast te wortelen op dit barre en winderige hoogplateau van de Causses.

Eigenlijk voelen alleen maar de schapen, de omvangrijke brébiskuddes, zich echt goed thuis op deze onvruchtbare rotsgronden. Maar ook dergelijke troepen ontmoet je eigenlijk zelden, mits een behoorlijke portie geluk, vroeg in de morgen, of ook wel eens bij uitzondering 's avonds misschien, en dan enkel in de onmiddellijke nabijheid van de schaarse nog bewoonde hoeves. Hier daarentegen, even verderop, in dit totaal onherbergzame gebied, woont gewoon niemand. Nochtans zijn we in feite niet zo heel erg ver verwijderd van de toeristisch wel druk bezochte Arcs de St-Pierre.

Het is heet. Het ademhalen valt me moeilijk, is een inspannende bezigheid, trouwens, elke spierbeweging is lastig. Iedere stap zet ik licht hijgend, met een aldoor iets te snel bonzend hart. Ik voel zweetdruppels kleven aan mijn wenkbrauwen, druppels die dan plots vallen, met de regelmaat van een klok, op mijn roodgeschroeide wangen, druppels die slijmend traag verder

lopen, langsheen mijn kin, tot in mijn nek. Ik proef noodgedwongen hun onaangename zouterige smaak op mijn uitgedroogde lippen, wat me een verschrikkelijke dorst bezorgt. Ik kan ze jammer genoeg niet wegvegen, ze van mijn lijdende gelaat wissen, omdat mijn armen stevig zijn vastgemaakt aan de speciale pakkage die ik moet meedragen.

Op mijn blote rug schuurt constant een ruwjuten rugzak, waarin een tweeliterfles vruchtendrank (Oasis, heel lekker, maar niet voor mij bestemd), enkele eindjes touw en nog wat ander materiaal steken. Wat er precies allemaal in het pak zit, weet ik niet, ik heb het Haar niet zien inpakken, maar dat het zaakje verdomd zwaar weegt, is een onomkeerbaar feit.

Mijn armen houden de rugzak efficiënt op zijn plaats, want mijn polsen zijn er onderaan kruiselings aan vastgesnoerd, in speciaal daarvoor opgestikte zakken. Zo kan een toevallige voorbijganger onmogelijk zien dat ik vastgebonden ben. Natuurlijk is het zonder vrije armen als bruikbare evenwichtsherstellers nog moeilijker lopen op dit hobbelige pad, voortdurend oneffen, steeds hellend, met overal die losliggende, gevaarlijke ronde stenen. Daarom loop ik uiterst geconcentreerd want ik besef maar al te goed dat een eventuele valpartij pijnlijke gevolgen kan hebben. En zoals iedereen hou ik allerminst van pijn, toch niet van pijn louter omwille van de pijn.

Doch een zekere pijn voel ik nu reeds, maar dan erg plaatselijk, laag in de onderbuik, omdat daar mijn penis stevig en drukkend gekneld zit. Voor ons vertrek heeft Ze een hardlederen, klein, maar exact op maat gemaakt kokertje overheen mijn toen slappe penis geschoven en daaraan bevestigde lederen koordjes strak omheen mijn ballen gesnoerd. Het tuig dient om mijn lid onder fysieke dwang klein te houden zodat ik nu, zelfs zozeer opgewonden als ik ben, in open lucht kan wandelen met slechts deze spannende zwembroek aan, zonder dat mijn inwendige lust naar buiten toe reëel zichtbaar kan worden. Maar dat onding veroorzaakt wel een constante trekkende, stekende pijn, en wel in die mate dat het voortdurende besef ervan de knelling levendig houdt en zelfs indien

mogelijk nog strakker maakt, waardoor dan weer mijn opwinding nooit kan afnemen. Mijn Meesteres houdt inderdaad van enig raffinement...

Een eindje terug heeft Ze een tamelijk lange, buigzame tak afgekraakt van een jeugdige denneboom, een op het eerste zicht doodgewoon voorwerp waarmee Ze zomaar achteloos lijkt te spelen. Maar natuurlijk is ook dat slechts misleidende uiterlijke schijn, want ik heb al snel ondervonden waarvoor die stekelige twijg in werkelijkheid moet dienen. De verfoeilijke bedoeling van de tak voel ik af en toe snerpend snijden in mijn vel, op mijn billen, op mijn dijen. Dat daarbij rode striemen overblijven, als zichtbare getuigenissen van Haar mishandelende liefde, stoort Haar allerminst. Het is tenslotte een normale zaak, als je doorheen struiken als deze dringt, dat er venijnige takken tegen je lichaam zwiepen.

Ze slaat me op de rechterdij als ik links moet afslaan en vice versa. Vanzelfsprekend heeft Ze me die richtingen niet met woorden bijgebracht.

Op die manier Haar pijnverwekkende aanwijzingen volgend, dringen we (althans strompel ik) nu reeds tientallen meter dwars doorheen dichtbegroeid struikgewas, kreupelhout, kleine dennebomen en lang taai gras. Op deze plaatsen komt nooit een mens. Vlugger dan ik verwachtte, bereiken we een open plek, die heel geschikt lijkt, volledig en veilig omsloten door één dichte haag van struiken.

Dat we inderdaad op de ook door Haar gewenste bestemming zijn terechtgekomen, voel ik terstond aan twee bliksemsnelle slagen, afwisselend links en rechts. Ik houd halt en blijf braaf stilstaan, gelaten wachtend op wat komen zal. Maar mijn positie voldoet nog niet volledig aan Haar veeleisende gedachten, want ik moet, streng geleid door die beruchte en verfoeide tak, precies in het midden van de open plek gaan postvatten.

Zonder aarzelen pakt Ze de randen van mijn zwembroek beet en Ze stroopt in één beweging het textiel naar beneden. Gehoorzaam stap ik eruit. Haar vingers knopen bedreven de riempjes los die omheen mijn ballen waren gesnoerd en aldus

bevrijdt Ze ook mijn penis. Vergezeld door scheuten van intens stuwende pijn stroomt mijn orgaan dadelijk en onweerstaanbaar vol bloed. Eindelijk, de corpora cavernosa, bestemd voor deze functie, hebben er al lang genoeg mogen op wachten.

Mijn Meesteres stapt enkele passen achterwaarts en bekijkt me, observeert mijn gelaatsuitdrukking, bestudeert heel nadrukkelijk en ostentatief mijn erectie. Mijn lid staat nu steil opgericht stijf, hard, rood en groot. Ik zie Haar grinniken. Haar tong bevochtigt Haar lippen, Haar slanke hand betast Haar donkerblauwe short, Ze wrijft met gespreide vingers uitdagend over Haar kruis.

Ze komt terug naderbij, gaat naast mijn zij staan. Een onverwachte pijnstroom alarmeert me vanuit de knieholten, automatisch reageer ik, ik val op de knieën. En die onderdanigheid was precies datgene wat Ze met die slag beoogde. Ze opent de rugzak en haalt er de fles uit. Het is een grote plastic fles, twee liter Boisson à l'Orange, sans bulles. Ze schroeft de fles open, draait langzaam de grote gele plastic dop los, en weet op die manier de spanning tot het uiterste te rekken.

- ‘Mond open!’ beveelt Ze. Zal ik dan toch ook te drinken krijgen, vraag ik me af. Ik had het niet verwacht. Ik vervul snel Haar wens.

- ‘Wijder!’

Ik sper mijn mond open, zo wijd als ik maar kan. Onmiddellijk plaatst Ze de plastic dop tussen mijn lippen, zo groot en rond als-ie is, hij past precies in de gerekte o-vorm die ik tuitend met de lippen maak.

- ‘Dat is mooi. Houden zo’ zegt Ze, tevreden lachend, de spot drijvend met mijn gedeukte verwachtingen. Ik vind er niets plezierigs aan, die dop is verrekt groot.

Uit de nu heel wat lichtere rugzak tovert Ze een rode beker te voorschijn. Daarin giet Ze, pal voor mijn gelaat, de geurige vruchtendrank, veel te wild, morsend. Ze drinkt met slokkende teugen, het sap loopt erbij langs Haar kin. Ze lik het op, Haar ogen glinsteren. Ze weet verduiveld goed dat ook ik een geweldige dorst heb en Ze geniet zodoende ten volle van mijn

[advertentie]

machteloze jaloersheid. Klokkend verdwijnt de volledige inhoud van de beker, Ze heeft er geen enkele moeite mee.

Op de koop toe vult Ze zelfs nog een tweede beker, tot aan de rand, en ledigt deze eveneens. Maar nu gebeurt dit langzamer, meer geconcentreerd proevend van die o zo lekker ruikende fruitsmaak, mij tot het uiterste tergend, bewust bedoeld, met smakkende lippen, met pretglans in Haar spottende ogen, en bovenal met het erotiserende tongpuntje dat zorgvuldig elk restje vocht onder de lippen komt opdippen.

Maar naast mijn onbeschrijflijk grote dorst heb ik ook nog andere bekommernissen. In de eerste plaats mijn knieën. Ik begin een geweldige pijn te voelen door deze langdurige knielstand waartoe ik gedwongen word, op deze barre rotsbodem, een roodachtige zandgrond bezaaid met scherp prikkende steentjes. Ook mijn armen voelen ongemakkelijk aan, natuurlijk, door die blijvende verplichte achterwaartse houding. Bovendien is het lastig om die verrekte dop op z'n toebedeelde plaats te houden.

In mijn onmacht om te spreken kijk ik Haar smekend aan. Het is een onderworpen vraag die het voorrecht tracht af te bedelen om tijdelijk verlost te worden van al mijn ongemakken. Ik ken Haar voldoende om te weten dat ze mijn bede uitstekend zal begrijpen, maar ik besef evengoed dat Ze op dit ogenblik tot in Haar diepstliggende vezels geniet. Ze geniet van mijn vernedering, mijn pijn, mijn onderdanigheid, mijn offervaardigheid, mijn lichamelijk eerbetoon, mijn absolute overgave, Haar absolute overwinning. Ik weet ook dat Ze me inderdaad zal losmaken. Doch zich overdreven haasten om dat uit te voeren zal Ze nu ook weer niet, uiteraard.

Ze pakt eerst de dop uit mijn mond en schroeft deze dadelijk terug op de fles. Te drinken krijg ik dus niet, daarmee weet ik dat ook al weer. Daarna haalt Ze een zweepje uit de rugzak. het is een korte maar erg efficiënte kat met negen staarten, die ik zelf heb vervaardigd uit het zwarte leer van een afgedankte boeken-

tas. Het is een zeer presentabel strafinstrument, het handvat bezet met glimmende koperen noppen, vervaardigd met veel toewijding.

Met grotesk vertoon legt Ze de zweep voor me neer, om me duidelijk te maken dat ik maar best braaf en gehoorzaam blijf, wil ik de striemende gevolgen van het geseltuig ontlopen. In feite is dit vooruitzicht hopeloos want als mijn Meesteres er zin in heeft, zal Ze hoe dan ook die zweep toch hanteren, en zal Ze er desgevallend wel één of andere vergezochte reden voor verzinnen. Niet dat Ze zo'n excuus werkelijk altijd nodig acht, Ze is mij tenslotte allerminst verantwoording schuldig. De ervaring heeft me echter geleerd dat Ze ingenieus kan zijn als het erop aankomt om een reeks van strafmotieven uit te lokken.

Eindelijk begint Ze de rugzak los te knopen, tot mijn enorme opluchting. Het gaat vlot. Haar handen vervullen geroutineerde bewegingen. Direct maak ik wijde zwaai-omwentelingen met de armen, om de komende verkramping tegen te werken. Ik veronderstel namelijk dat deze virtuele vrijheid me slechts voor een korte periode zal gegund worden. Met onverholen liefde en maximale berusting in mijn niet zelf te beïnvloeden lot bemerk ik dat Ze de zweep terug oppakt...

- 'Fixe!'

Vlugger dan om het even welke geoefende groene baret het zou presteren, sta ik in de gewenste houding, strikt en stijf rechtop, gelaten wachtend op de volgende marteling.

- 'Omega!'

Ik plaats mezelf in de juiste pose, de benen wijd gespreid, het bovenlichaam zo diep mogelijk voorovergebogen, mijn handen grijpen mijn enkels vast.

Zo kennen wij tal van houdingen, die op simpele wijze via codewoorden kunnen opgeroepen worden. Ik ben erop getraind, door middel van een reeks ranselpartijen, om die poses bij het passende commando dadelijk en correct in te nemen.

Mijn Meesteres gaat achter me staan en bekijkt, of (vermoedelijker) inspecteert veeleer, mijn weerloos open kont en neerhangende geslachtsdelen.

Maar plots snijden de scherpe lederen linten van de kat in mijn billen. Ik gil het uit, geschrokken vanwege de pijn die het gevolg was van die onverwachte geselslag. Waarom, zo vroeg ik me af, wat had ik misdaan?

- 'Je rechterduim, slaaf.'

Ik corrigeer snel de plaatsing van mijn hand. Ze heeft inderdaad gelijk, mijn duimtip behoort precies op de knoezel te liggen, niet hoger.

- 'En je jankt teveel. Daar moeten we iets aan doen. Fixe!'

Ze neemt het mondbit uit de bagage. Dat is een dikke houten lat waar ik enkele luchtgaatjes doorheen heb geboord. Aan de oogvijzen op de twee uiteinden zitten lederen riemen bevestigd, die nu strak omheen mijn hoofd worden gesnoerd.

Mijn mond is wijd opengesperd en het zal niet lang meer duren vooraleer mijn overtollige speeksel de al te kleine gaatjes zal hebben opgevuld, wat me het ademen via de mond terdege zal bemoeilijken. Dat is Haar natuurlijk geen zorg en nonchalant schudt ze de rest van de inhoud van de rugzak leeg. Een zware hamer, vier stalen tentharingen, en vier eindjes touw, de reservelijnen van onze tent, die we opgeslagen hebben op een camping in Le Rozier, langs de oevers van de Tarn.

- 'Sla ze in de grond, slaaf.'

Met de punt van Haar voet wijst Ze me de respectieve plaatsen aan. Ik volbreng het lastige karwei, vanwege deze harde rotsbodem, er zorg voor dragend dat de krommingen bovenaan de ijzers alle naar buiten toe zijn gekeerd, want ik vermoed al de bedoeling van deze operatie.

Zodra ik mijn werk heb voltooid moet ik languit op de grond neerliggen, tussen de piketten, de armen en benen x-vormig gespreid. Elk van mijn vier gestrekte ledematen wijst zodoende naar één piket, op ongeveer dertig tot vijftig centimeter afstand. Deskundig knoopt Ze de vier touwen omheen mijn polsen en enkels en bevestigt de lussen omheen de ijzers. Ze spant de dunne koorden strak op met de driehoekige plastic klemmen. Ik kan me nauwelijks nog bewegen, ik lig onwrikbaar

vast, overgeleverd aan Haar grillen.

Mijn Meesteres verleent me de gunst dat ik Haar mag bewonderen terwijl Ze zich uitkleedt.

Veel kledingstukken heeft Ze niet aan, op deze midzomerse dag. De bikinitop valt eerst, daarna stapt Ze zonder veel omhaal uit de short en minislip. Haar handelingen geschieden vlug, zonder act, geen showelementen. Zo is Ze meteen naakt, op haar sandalen na.

Ze komt bij mijn hoofd staan en knielt over me heen, plaatst één knie op elke schouder van me. Ze krijg ik een ongehinderde kijk op Haar gladgeschoren kut, door het speciale standje zijn Haar schaamlippen geopend. Als ik mijn hoofd een weinig opricht zie ik Haar borsten, volrond naar beneden hangend. Ze bukt zich nog meer, ik kijk opnieuw recht omhoog. Ik voel Haar borsten over mijn lichaam glijden, over mijn borst, over mijn gespannen buik. Ik weet dat Haar hoofd heel dicht mijn penis is genaderd.

Ze zuigt me nu eens zacht en lief, dan weer speels, met nijdige rukken of juist heel vastberaden, zet de scherpte van Haar tanden op mijn ontblote eikel.

Ze weet uit ervaring hoe Ze mij het best op de proef kan stellen, hoe Ze mijn geilheid tot de uiterste grenzen kan laten bruisen. Eén hand streelt me, mijn dijen, vooral over de zachtere binnenkant ervan. Haar scherpe nagels krassen striemen in mijn weke vlees, de vingertoppen spelen wippertje met mijn ballen.

Dan staat Ze op, laat me onbevredigd in mijn opperste hunkering.

Ze hurkt nu opnieuw neer, pal boven mijn stijve lid. Ze grijpt 'm stevig beet met de hand en stuurt 'm zonder veel pardon in de juiste richting. Mijn penis glijdt langzaam binnen in Haar zakkende lichaam, wordt stilaan volledig omsloten door warmte van Haar zachte vlees. Haar ogen zijn gesloten, gericht op inwendige lust.

Als Ze helemaal zit, en ik dus niet dieper meer kan, begint Ze zichzelf te vingeren. Ik zie Haar roodgelakte nagel op en neer

over Haar gezwollen clitoris wrijven. Haar andere hand betast en kneedt beurtelings Haar borsten, links en rechts, tussen vinger en duim vat Ze rollend Haar tepels.

Haar heupen blijven geen enkel moment stilzitten zodat mijn penis in Haar vagina elke beweging, hoe bruusk ook, moet volgen.

Schokkend komt Ze klaar. Ik zie een rode blos verschijnen op Haar bezwete gelaat.

Eventjes ontspant Ze Haar hurkende dijen, knielt dan opnieuw neer over mijn penis en als Ze zich begint te masturberen duurt het niet lang, enkele seconden slechts, voordat Ze terug explodeert in een tweede orgasme.

Haar handen zoeken steun op mijn borst. Ze wil wat bekomen.

Ik wil ook klaarkomen. Maar vragen, of smeken erom kan ik niet. Ik draag nog steeds dat lastige mondbit dat me het spreken belet. Ik probeer Haar mijn dringende nood duidelijk te maken met mijn ogen, met mijn bekken, ik tracht mijn penis in Haar te laten bewegen, met korte trekjes. Ze begrijpt me dadelijk en lacht, wil me zoals steeds in dergelijke situaties eerst wat plagen, door te dreigen dat ik op een bevrediging niet hoef te rekenen.

- ‘Zul je braaf zijn, slaaf?’ vraagt Ze sarrend.

Overdreven heftig knikt mijn hoofd Haar bevestigend toe.

Ze begint me te berijden, heft haar bekken op en neer, gebruikt de geoefende sterke spieren van Haar vagina. Slechts seconden later ejaculeer ik mijn zaad in Haar.

Direct staat Ze op en begint me los te maken, om mogelijke verkrampingen te voorkomen. We reinigen elkaar met een handdoek en ik vind het gepast om Haar voor Haar attente werk te bedanken.

Ik heb trouwens al een leuk plan bedacht om Mijn slavin wat gepaste eerbied bij te brengen jegens haar Meester...

Frederik Willem Haghenaar
Antecedenten

voor C.C. Krijgelmans

Er was eens een smidse.
Ook waren de spitse
hamer, koelbak en een
handomdraai zus of zo.
De smid,
de knecht,
de meid,
de vrouw van de smid,
allen zeiden zowat.
Hij gaf hem de
gloeiende tang.
Was die niet die niet die!
Zij op haar beurt nu,
introduceerde een zus
en een broer.
Nu waren zij zes
plus attributen allen ‘de’.
Deze is je van het, zeide hij,
wijl één der anderen...
Daar kwam ook hij
naar voren, zei: ‘Ouwe tang’.
Twee van de zes lachten
met krijgsdans in de buik.
Offeren aan de taalgod
was eens en vooral,
bestond uit ijsschotsen
in de achtertuin.

Marc Coene
In uw land nooit

In uw land nooit en nooit
met dat lijf van u.
Dat ik niet kan bewegen.

Maakt gij nu nog
zo schoon, alles
wat rondom is vermeend.

In uw land nooit met
al die bomen en
die koker zo nauw.

Zal ik ooit kunnen komen.

Groucho Lenin
...afgesabbeld, zoveel...

Ze opende de deur zoals goedkope soapfeuilletons beginnen: met veel zwier, een glimlach die moest ontwapenen en een tweedelig beige pak. Een stapel geopende brieven balanceerde op de *blocnote* die ze zoals altijd in haar hand gekluisterd had. Parveur zat in zijn bureaufauteuil en nam de poet door, die ze al voor hem had gesorteerd en klaargelegd voor hij op kantoor verscheen.

Zij dacht helemaal niet aan verleid worden of vrijen. Hij dacht wel aan sex, maar niet aan zijn echtgenote.

Hij was nog niet met Lillith naar bed geweest omdat ze een zeer bekwame sekretaresse was. Hij vermoedde dat het, eens ze zijn pik zou hebben afgesabbeld, zoveel moeilijker zou zijn haar te vragen een glas melk te halen of enveloppes dicht te likken. Zij was nog niet met hem naar bed geweest omdat zij er nooit zin in had gehad, hoewel zijn blikken haar vaak zeiden dat hij voor een vlugge wip best enkele uren vrijaf wou geven.

‘Dit zijn de sollicitatiebrieven voor de job van typiste.’ Ze legde de labiele stapel op de rand van zijn eiken bureau. ‘De enveloppes heb ik erbij gedaan, zoals U het wilt. Bovenaan liggen de sollicitanten die zo dom waren hun maten niet in te sluiten. Hoe ze zoiets kunnen vergeten, is...’

‘Dank je,’ onderbrak hij haar. Hij had er een hekel aan dat ze over lichaamsmaten sprak. Onbewust was hij bang dat ze ooit zou vragen waarom zijn maten niet in zijn dossier staken.

‘Breng je me een glas melk alsjeblieft?’ vroeg hij om een ander onderwerp aan te snijden.

‘Doe ik, maar ik geef eerst de planten even water.’

Hij had haar al vaak gesuggereerd deze taak over te laten aan de schoonmaakster, maar ze stond erop de planten zelf te verzorgen. Ze opende de kast met de wastafel erin, nam het kannetje en vulde het met water. Hij volgde haar bewegingen, bijna dwars door haar kleren heen: ze was mooi, en dat paste goed bij het besef dat hij haar direkteur was. Soms nam hij haar

mee naar belangrijke besprekingen: ze leidde de gedachten af en zo hoopte hij makkelijker zijn slag thuis te halen; soms, want ook anderen brachten al eens hun sekretaresse mee.

‘Om elf uur komt Splengers langs, de art director van Limage, om de herfstcampagne te bespreken. Zal ik aan meneer Meulders vragen dat hij over een half uurtje bij U komt?’ vroeg ze, terwijl ze de begonia een beurt gaf.

Het drong niet tot hem door waarover ze het had. Ze leidde inderdaad de gedachten af. Haar strakke trui schikte zich gewillig om haar borsten en zijn gedachten.

‘Hoeveel kandidaten zijn er?’ vroeg hij, om iets te zeggen.

‘Achtendertig, en vier zonder hun maatgegevens,’ zei ze kort en ze kwam terug op haar vraag. ‘Mag meneer Meulders komen?’

‘Meulders?’

‘Gisteren zei U dat U de cijfers van het vorige seizoen nog eens met hem wou doornemen voor U Splengers ontving.’

‘Heb ik dat gezegd?’ vroeg hij verbaasd. Hij dacht zoveel meer dan hij zei, en toch zei hij blijkbaar meer dan hij dacht. Die gedachte moet ik opschrijven, dacht hij, daar haal ik een reklameslogan uit. Hij nam pen en papier, maar nog voor hij een letter opschreef, verbrokkelde de slogan in zijn hoofd tot een geruis van woorden.

‘U zei het gisteren, nadat U getelefoneerd had met mevrouw Breulk,’ preciseerde Lillith. Ze was een uitstekende sekretaresse: ze onthield precies wat hij vergat, zonder hem eraan te herinneren dat hij vergeetachtig was. Ze borg het kannetje terug in de kast.

‘Ik ken de verkoopcijfers beter dan onze verkoopsdirekteur,’ zei Parveur zonder overdrijven, ‘maar goed, laat hem maar komen. Kwart voor negen.’

Parveur was een wonder in het onthouden van cijfers. Alle bedrijfsgegevens kende hij uit het hoofd. Maar hij wist ook dat Lillith een 88 63 86 was, 52,367 kilo woog, 1,69 meter groot was, de rechter dijomtrek ontging hem nu maar links had ze 32

onder - 48 boven, althans toen ze een jaar geleden in dienst kwam. Sindsdien had ze geen nieuw attest binnengebracht. Geregeld keek hij er haar dossier op na. Ook haar neuslengte: 4,03, neushoogte: 1,89; linker wenkbrauw: 4,03; rechter wenkbrauw: 4,07 en een reeks andere maten schoten hem nu ongewild door het hoofd. Haar mond was 6,03 breed. Hij had een teorietje dat vrouwen met een kleine mond beter afzogen dan vrouwen met een breed smoelwerk. Hij was er echter nooit toe gekomen deze hypothese systematisch op een grote populatie uit te testen. 6,03 liet het beste hopen.

Hij staarde net iets te lang naar haar mond, want ze vroeg of er iets scheelde.

'Laat Meulders kwart over tien komen,' zei hij.

'Voor of over.'

'Wat zei ik?'

'Eerst voor en dan over.'

'Over lijkt me beter.'

Ze streepte 'kwart over negen' op haar blocnote door.

'Ik heb de sollicitatiebrieven gesorteerd, ik bedoel de kandidaten: volgens geslacht, ervaring of niet, en studieniveau. De vier bovenste hebben in hun cv geen maten of andere cijfers opgenomen.'

'Die kunnen het vergeten,' zei hij kort. 'Vier, zei je?'

'Ja. U kan ze herkennen aan het minnetje in een cirkel bovenaan de enveloppe. Ik begrijp niet dat mensen zo dom kunnen zijn dat ze...'

'Ik gooi ze onmiddellijk in de papiermand.'

Hij nam de vier bovenste enveloppes en liet ze van zichtbare hoogte in de lege papiermand achter zijn bureau vallen.'

Ze stond bij het bedeinde en tikte met een nagel tegen het glas van haar horloge. Op een wit slipje na, was ze volledig naakt. Ze was naakt omdat ze haar kleren had uitgetrokken om te gaan slapen, meer niet. De meest ordinaire bezigheden deed ze naakt en het liet haar onverschillig dat hij, plat op zijn rug liggend in bed, haar aangaapte. Hun huwelijk was vastgelopen

in zijn eigen kodes - twee stappen links, drie rechts, om onvermijdelijk over elkaar te struikelen -, maar wat hem het meest ontmoedigde was de platvloersheid waarmee ze in elkaars bijzijn naakt rondliepen. Hij kon zich niet inbeelden dat ze, voor ze getrouwd waren, daar onbevangen en achteloos naakt aan het bedeinde zou hebben gestaan, in beslag genomen door een futiliteit als een stilgevallen horloge.

Toen ze elkaar pas kenden, was naakt nooit zomaar naakt, geen zomaar te meten oppervlakte aan bloot vel. Hun naakte huid was toen een belofte van genot, een mild gebaar dat de ander uitnodigde, een bewijs van alles wat nog komen kon. Naakt was met talloze verlangens en toegevingen bekleed. Het betekende dat ze dichter bij elkaar waren dan de afstand die hen scheidde, dat ze elkaar al een beetje aanraakten, dat ze elk verleden hadden afgegooid. In een kamer liep toen geen van hen beiden zonder meer naakt van de ene naar de andere kant, omdat hij of zij toevallig aan die andere kant moest zijn. Nee, toen liepen ze altijd om de ander en meestal nergens heen.

En de kamers waar ze langs elkaar hadden geparadeerd, geflaneerd, gedrenteld, waren nooit alledaagse slaapkamers geweest. Een goedkope hotelkamer, de cafetaria van een leegstaande fabriek, het huis waar zij ging babysitten, de achterbank van de auto, een keukentafel, haar zolderkamer, zijn slaaphoek: het waren ‘dekors waarin ze de liefde voor elkaar opvoerden en het bed, de sofa of een houten plank waren trawanten in het komplot dat ze met hun tweetjes smeedden’. Zo had zij het in haar dagboek geschreven, en die omschrijving werd pas na jaren belachelijk.

Hij herinnerde zich hoe hij hield van de gezellige rommel van de zolder waar ze hokte: lege wijnflessen, een verdroogde Christusdoorn, een hondemand met knotten geverfde wol, de verstofte gedroogde bloemen. De gordijnloze ramen, het wakker worden van de zon, het ontbijt uit de potjes die hij in haar koelkast vond. En dan zorgeloos de deur van dat huis achter zich dichttrekken waar hij altijd kon terugkeren en nooit hoefde te blijven.

‘Naakt’ hadden ze in hun huwelijk opgegeven; ze droegen nu alleen soms geen kleren. De troep - troep en niet meer *gezellige rommel* - die hier rondslingerde, was zowel van haar als van hem en werd daarom door geen van beiden opgeruimd. Soms trok één van beiden het beddegoed af, als hij of zij wist dat de ander die avond eerst ging slapen. Daardoor was die ander wel verplicht schone lakens over de matras te trekken vooraleer in bed te kruipen. Soms stofzuigde de een de slaapkamer, terwijl de ander de badkamer dweilde.

Ze bleef prutsen aan haar horloge. Ze schudde het ‘verdomde ding’ en haar borsten deinden mee. Naakt was zij slechts verkleed als diegene die hier kwam slapen - wat evenzeer voor hem gold. Haar gedrag was niet anders geweest als hij niet in bed had gelegen.

In dezelfde mate als hij zich tot een vreemde vrouw aangetrokken had gevoeld, zo ergerde de blote naaktheid van zijn echtgenote hem.

Pas na een vijftal minuten kreeg ze haar horloge weer aan de praat. Zonder er zich bewust van te zijn, stond ze pal tegenover hem. Ze trok met beide handen haar slipje tot halfweg de dijen. Haar bruin kroeshaar welde op. Het slipje bleef even klitten aan de klamme naad tussen haar billen, alsof het zich schaamde voor de schaamteloosheid die volgde. De witte driehoek van het binnenstebuiten gekeerde broekje spiegelde de donkere driehoek van haar schaamhaar: het beeld van een zandloper, die ze zonder gêne in tweeën brak door haar benen lichtjes te spreiden en het slipje verder naar beneden te stropen. Bij het vooroverbuigen beierden haar borsten onder haar romp. Hij wist: 13,73 centimeter rechts, 14,23 links, volgens de laatste vaststelling, acht maanden geleden. Met een trap van haar voet mikte ze het slipje naar de kapstok: het viel bovenop een broek van hem, die op het stoffige tapijt lag.

Ze liep om het bed. Als hij geen zin in seks had, kon hij het nachtlampje aan zijn kant uitknippen. Deze geforceerde duisternis had ook tot gevolg dat hij niet meer kon lezen. Daarom ging hij soms plat op zijn buik liggen, met zijn hoofd van haar

afgewend. Zijn kont en billen waren taboe. Het presenteren ervan liet er geen twijfel over bestaan dat hij met rust gelaten wilde worden. Haar methode om seks af te wijzen, was dan weer doorzeuren over de zware dag die ze achter de rug had.

Hij knipte het licht niet uit en ging ook niet met zijn billen omhoog. Andere vrouwen hadden hem in de loop van de dag voldoende opgewonden zodat hij, ondanks de ergernis over haar alledaagse naaktheid, er niets op tegen zou hebben dat ze een potje wilde vrijen.

Met een enthousiast gekraak van het bed schoof ze onder de lakens, duwde het hoofdkussen op en nestelde zich in bed.

'Ik heb me vandaag laten opmeten,' zei ze, alsof dat goed nieuws was. Het was goed nieuws natuurlijk, maar hij wilde het niet horen. 'Wanneer laat jij die dwaze vooroordelen varen en laat jij je ook eens opmeten? Met die gesofistikeerde apparatuur van vandaag hoeven ze je zelfs niet aan te raken.'

De eerste sollicitatiebrief was van een vrouw van achtentwintig, die vijf maanden werkloos was en voordien als dokumentaliste had gewerkt. Ze had geen foto ingesloten, wat niet echt noodzakelijk was want uit het attest met haar lichaamsmaten kon Parveur afleiden dat ze een rond gezicht had met een smalle neus en mond. Ze had wijd uitstaande oren, maar misschien verborg ze die onder lang haar. Ze was 1,69 meter groot en woog 71,239 kilo. Ze had zware borsten, in vergelijking met de tweede kandidate, die 78 kilo woog. Bij de volgende viel de 1,98 op en de vierde kandidate had een linkervoet die meer dan een centimeter langer was dan haar rechtervoet. De vijfde had op haar neuswortel een pukkel van 1,18 centimeter doorsnee. Ze zag perfekt en hoefde gelukkig geen bril.

Hij nam alle cv's en attesten ongeïnteresseerd door en legde de meeste in een open doos op zijn bureau. Elke sollicitante zou een antwoordbriefje krijgen waarin stond dat ze ondanks hun kapaciteiten en ervaring niet in aanmerking kwam voor de verdere selektieprocedure. De redenen waarom hij sommige

kandidaten wel en andere niet voor een gesprek uitnodigde, waren willekeurig en subjektief.

Na een tijdje duwde hij met zijn voorarmen alle papieren die voor hem lagen van zich af. Hij drukte op een toets en door de intercom zei hij tegen Lillith dat hij het komende kwartier door niemand gestoord mocht worden. Het was alsof hij door dit simpele bevel stilte in zijn kantoor bracht. Geluidloos opende hij de onderste bureaula en haalde vanonder een zware map de vier sollicitatiebrieven die hij die ochtend voor de ogen van Lillith ostentatief in de papiermand had gedropt.

Twee afgestudeerde meisjes van de handelsschool, een herschoolde regentes geschiedenis/aardrijkskunde, en een dertigjarige boekhoudster zonder werkervaring. Waarom had geen van hen een attest met hun lichaamsmaten bij hun sollicitatiebrief gestoken? Het was in de personeelsadvertentie uitdrukkelijk gevraagd en zelfs indien het er niet had ingestaan, dan wist iedereen dat het gebruikelijk was zo'n attest mee te sturen. Waarin verschilden deze vier mensen van al die andere sollicitanten? Het kon niet dat ze solliciteerden enkel om te worden afgewezen, om zo hun eigen geweten en de verwachtingen van anderen te sussen. Het was immers bekend dat sollicitatiebrieven zonder attest van lichaamsmaten niet au-serieux werden genomen.

Het eerste meisje had niet alleen geen attest, maar evenmin een foto ingesloten, zodat ze voor Parveur een volslagen onbekende bleef. Hij verwees haar terug naar de papiermand. De brieven en de cv's van de drie overige kandidaten las hij aandachtig door. Hij speurde naar wat abnormaal, bizar of excentriek kon zijn, maar kwam niet verder dan drie doodgewone, normale vrouwen. Ze hadden helemaal niets te verbergen. Hij vroeg zich ook af of ze op hem leken, maar zowel qua afkomst, opleiding en maatschappelijk sukses waren ze zijn tegenpool.

Ooit had hij overwogen aan het dossier dat ze in het bedrijf over hem bijhielden, een vals certifikaat toe te voegen, opdat niemand argwaan zou koesteren. Maar dat viel niet zomaar te

vervalsen: stempels, gewatermerkt papier, eigen lettertype. Na een eerste mislukte poging had hij het plan opgegeven. Sindsdien hield hij zich met klem voor dat ze aan een direkteur en medestichter geen vervelende vragen moesten stellen.

Hij legde de foto's van de drie kandidaten naast elkaar: aantrekkelijke gezichten, een glimlach voor de kamera, zelfverzekerde blikken, matglanzend papier. Ze verschilden nauwelijks van elkaar. Alleen de regentes was mooier. Hij dacht dat hij haar al eerder had gezien. Hij schreef hun adressen op een blad papier en borg de brieven terug op in zijn bureaula. Door de intercom vroeg hij aan Lillith hem drie enveloppes, postzegels en de oude schrijfmachine te brengen. Zonder medeweten van zijn sekretaresse nodigde hij de drie kandidaten uit voor een sollicitatiegesprek.

‘Het was bijna een jaar geleden dat ik het nog had laten doen,’ zei zijn vrouw. Ze draaide zich op haar zij, de knieën opgetrokken zodat ze net zijn heup raakte. Hij wist dat er nu vijftig procent kans was dat ze zouden vrijen. Lichamelijk kontakt was een onmiskenbaar voorteken. Hij kon nog op zijn buik gaan liggen, maar hij verroerde geen vin.

‘Soms zie ik er ook tegenop,’ ratelde ze door, ‘maar eens het voorbij is, voel ik me opgelucht, fier zelfs. Niet alleen omdat ik iets heb gedaan wat iedereen hoort te doen of omdat ik ben zoals de anderen, maar... ik heb nu weer zekerheid. Geen zekerheid omdat ik weet wie ik tot op de millimeter ben, maar zekerheid dat ik durf te bekennen wie ik ben. Je zou het ook moeten laten doen. Je zou er je goed bij voelen.’

Ze schoof haar knie hogerop. Ze wou dus vrijen.

‘Zijn je borsten alweer een centimeter gezakt?’

‘Niet cynisch worden.’

Ze rolde door op haar buik en sloeg een arm over zijn borst, alsof ze hem ketende: er was nauwelijks nog een andere uitweg dan vrijen. Zij lag nu met haar kont omhoog.

‘Het verslag ligt beneden op tafel. Je kan het inkijken en de cijfers van buiten leren, zoals je altijd doet.’

‘Ik onthoud nu eenmaal makkelijk cijfers.’

‘Ik wil het morgen afgeven op het werk.’

‘Alsof het enig verschil maakt of je oude maten of je nieuwe in je dossier zitten.’

‘Zeur niet zo. Ze willen een recent attest, dus krijgen ze een recent attest. Ik maak daar geen drukte over. Vorig jaar is er een portier ontslagen omdat hij in vier jaar geen attest had ingediend.’

‘Vorig jaar zei je dat hij verdacht werd van diefstal. Ik zou daarvoor niemand ontslaan!’

‘Dat zou ik geloven. Je durft niet eens jezelf te laten opmeten.’

Hij streelde haar buik en dat volstond om het gesprek te smoren. Ze gooide de dekens naar achteren en graaide in zijn slobberige pyamabroek. Ze nam zijn slappe penis tussen haar duim en wijsvinger. Ze beheerste een hele scala van standjes en trapezewerk, maar dit deed ze altijd met twee vingers, sekuur en onvermoeibaar.

‘Nog altijd maat zeventien?’

Steeds weer hetzelfde onderwerp, dezelfde platvloersheid over maten en lichaamsdelen.

‘We zullen de lat eens tot een nieuwe rekordhoogte optrekken.’

Zijn erektie mat 17 centimeter, wanneer je de lat ervoor hield, en ongeveer anderhalve centimeter méér achteraan, waar de lat diep in de balzak wegzinkt. Regelmatig mat hij de lengte, vooraan en achteraan, en om haar te paaien deden ze het uitzonderlijk eens samen. De eerste keer dat hij haar liet assisteren, had hij gevreesd dat zijn erektie zou verslappen toen zij de maatstok hanteerde, maar uiteindelijk wond het hem zelfs op. Ze had ook de omtrek genomen, een maat die inderdaad in alle attesten werd opgenomen, maar die hij zelf nooit had gemeten. 13/14 centimeter, vrij normaal.

‘Zou het een ramp zijn wanneer er op papier stond hoe lang en hoe dik hij is?’ vroeg ze.

Hij haatte het als ze er op die manier over praatte. Hij vond

het afstotelijk, zelfs misselijk, maar toch schudde ze met twee vingers een harde erektie uit zijn weke vlees. Hij legde haar het zwijgen op door haar over zich heen te trekken, haar vagina als een bezwete handschoen over zijn lid.

Hij had de drie kandidaten 's avonds uitgenodigd, op een moment dat niemand meer op kantoor was, ook Lillith niet. Hij stelde hen niet dezelfde vragen als aan de kandidaten die hij in de loop van de dag had geïnterviewd. Hij beschouwd ze een beetje als zijn gasten. Hij bood ze zelfs koffie aan, die hij bij gebrek aan personeel zelf had moeten zetten. Hij vertelde wat onbenulligheden en leugens over zichzelf en was niet uitgebreid ingegaan op de bedrijfsprestaties, de vooruitzichten, de promotiekansen, de permanente vormingsmogelijkheden. Hij vroeg ze wel waarover ze niet wilden praten, maar geen van drieën had een taboe-onderwerp.

Hij had hen, telkens na een aarzeling, erop gewezen dat ze geen attest met lichaamsmaten hadden ingesloten.

Het meisje dat pas van de handelsschool was afgestudeerd en de boekhoudster stamelden iets over ‘vergeten’

De regentes zweeg.

‘Waarom geen attest?’ herhaalde Parveur. ‘Je weet dat dit je je kansen op de job verkleint.’

‘Wat zou je ermee aanvangen?’

‘Dat was niet de vraag,’ glimlachte hij, toch even uit zijn lood geslagen.

‘Dat was het antwoord,’ repliceerde ze.

Ondanks dit koele antwoord, vond hij haar sympathiek: een bizarre mengeling van welwillendheid en zelfstandigheid. Uit het gesprek leidde hij ook af dat ze verstandig was, maar hij kon niet achterhalen wat ze te verbergen had. In een opwelling bekende hij dat het bedrijf ook van hem geen attest met lichaamsmaten bezat en dat maakte haar ontzettend blij.

Het verbaasde hem dat ze inging op zijn voorstel om samen iets te eten, want ze leek niet het type dat met een koude hap te verleiden was. Een Mexicaans restaurant vond ze uitstekend,

maar ze liet de bruine bonen op de rand van haar bord liggen en schraapte de gesmolten kaas van de enchiladas.

Ze vertelde moeiteloos over zichzelf: haar ouders waren gestorven en ze had een oudere broer die in het buitenland werkte, ze had jaren les gegeven in een landbouwinstituut maar baalde er uiteindelijk van en had haar ontslag gegeven. Nu volgde ze avondlessen 'potten bakken', speelde tennis en was bereid om met hem een balletje te slaan. Ze was getrouwd geweest en sinds drie jaar gescheiden. Kon het normaler? Toch bleef Parveur zich afvragen of er een geheim was.

Hij keek om zich heen in het goed bevolkte restaurant en zag er zowel de vlotste managers als de eenvoudigste dagloners hun bast vullen. Parveur durfde er geld op te verwedden dat er geen vijf waren die niet binnen de voorbije twee jaar hun lichaamsmaten officieel hadden laten opmeten. Indien er al waren die geen attest hadden, dan kon Parveur ze niet van de anderen onderscheiden. Misschien het gekwabde vetwijf, dat een hele tortilla in twee happen naar binnen propte, of de buikige gepensioneerde, die een broeksknoop had losgemaakt en ervan overtuigd was dat niemand het merkte. Maar zwaarlijvigheid of zelfs misvormingen waren voor niemand een reden om zich niet te laten opmeten. Misschien zou Parveur zichzelf wel durven laten opmeten als hij volkomen mismaakt was.

Ze rolde van hem af en hij voelde hoe de kille lucht om zijn natte, besmeurde erektie greep. Ze bleven naast elkaar liggen, zwijgend, terwijl zijn penis verschrompelde tot onmeetbare afmetingen. Ze ging naar de badkamer. Hij trok zijn pyamabroek aan en schikte de lakens op het bed. Ze kwam terug in de slaapkamer, nog steeds naakt, en kroop in bed.

'Ik begrijp jou niet: je hebt een heel normale erektie en toch wil je niet dat je maten op papier staan.'

Hij draaide zich van haar weg en knipte het licht aan zijn kant uit, maar ze praatte verder. Ze liet haar nachtlampje branden, wat, tenzij ze begon te lezen, zelden een goed teken was.

‘Je moet je maten laten opmeten.’

Nog nooit had ze het zo stellig en direkt gezegd. Het klonk als een beslissing die al lang geleden genomen was, als een bevel.

‘Begin er nou niet weer over,’ probeerde hij. ‘Ik wil slapen, ik heb morgen een zware dag.’

‘Een zware dag’, ook hij gebruikte dezelfde argumenten.

‘Ooit krijgen we er moeilijkheden door!’ verweet ze hem.

Het verbaasde hem dat ze dermate boos klonk, zo kort nadat ze was klaargekomen.

‘Niemand komt het ooit te weten,’ zei hij. ‘Vergeet niet dat ik één van de direkteurs van het bedrijf ben en één van de belangrijkste aandeelhouders.’

‘Alsof niemand je dossier kan inkijken: vertel me geen sprookjes.’

‘Er zijn bij ons slechts enkele mensen die inzage hebben van de dossiers en ik heb nog nooit problemen gehad. Bovendien hebben zij ander werk dan te snuffelen naar wat er in het dossier van direkteur Parveur zou kunnen ontbreken.’

Zonder zich om te draaien, wist hij dat ze tegen zijn rug aankeek. Hij bleef liggen zoals hij lag. Hij had geen zin met haar strenge ogen gekonfronteerd te worden.

‘Vroeg of laat komt het uit en hebben we problemen, omdat jij het zo lang verborgen hebt gehouden.’

Ze was overgeschakeld op haar kijfstem, het was dus menens.

‘Laten we er morgen over praten.’

‘Ik wil niet de rest van mijn leven in de knoei zitten en uitgesloten worden en...’

‘Hou op, je overdrijft.’

Hij ging rechtop zitten en trok de lakens op tot onder zijn borstharen, maar keek haar niet aan.

‘Ik overdrijf niet. Door jouw obsessie krijg jij ooit moeilijkheden en ik zal daar de dupe van zijn. Ik wil dat jij je laat opmeten, zoals iedereen.’

‘Zoals iedereen: niet iedereen doet het.’

‘Zijn er nog gekken zoals jij?’

‘Ja!’

‘Jij kent er?’ schimpte ze.

‘Enkele toch.’

‘Wat ben jij logisch: eerst beweer je dat niemand zal ontdekken dat er van jou geen officiële lichaamsmaten bestaan en nu probeer je me te laten geloven dat jij wel van anderen weet dat zij er geen hebben. Is dat geen kontradiktie, meneer de direkteur?’

‘Die mensen zonder attest zijn sollicitanten.’

‘Dan geef je toe dat het kan uitkomen?’

‘Ik moet toch nergens solliciteren.’

‘Jij laat je opmeten.’ Plots sprak ze kalm, voorbij alle opwinding en boosheid. ‘Ik wil niet langer leven met een lafaard, een geschifte of een excentriekeling. Ik wil niet langer bang zijn dat alles ineenstort omdat jij koppig bent. Ik blijf niet smeken.’

Hij bracht haar naar haar appartement en hij vroeg of hij kon meekomen naar boven voor een laatste drankje en alweer verbaasde ze hem omdat ze toestemde. Ze zei alleen: ‘Ik wil niet neuken.’ Toch ging hij mee naar boven.

Ze woonde op een klein, maar smaakvol ingericht appartement, dat haar hele leven verraadde. Op een tafeltje stond een ingelijste foto van haar ouders met een zwarte band er overheen en daarnaast een foto van haar broer achter een ijskar op een zuiders strand. Aan de muren hingen posters van paarden en poezen. Op een slinger aan het plafond waren verjaardagskaartjes geprikt die haar een vaste vriend, geld en nog meer tennistrofeeën wensten. In de badkamer sportschoenen, een strandscherm en klapstoeltjes, en veel ongestreken wasgoed.

Terwijl hij bij haar zat luisterde ze naar de berichten op het antwoordapparaat: een vriend die wou kletsen over een boek dat ze hem had gegeven, een vrouw die zei dat ze haar lakens had vergeten, haar verzekeringsagent die erop wees dat ze dit jaar haar verzekering voor burgerlijke aansprakelijkheid nog

niet had betaald. Ze had naar die boodschappen kunnen luisteren nadat hij de deur uit was, maar het hinderde haar niet dat hij ze hoorde. Ze had niets te verbergen.

Ze bood hem een drankje aan. Hij koos witte wijn. Ze kwam bij hem op de ietwat versleten bank zitten.

Toen hij zijn hand op haar dij legde, zei hij: ‘Je wist dat ik het zou doen,’ en ze antwoordde: ‘Zolang je maar weet wat je niet mag doen.’

Ze stond op, deed het licht in de kamer uit en kwam in het schimmige duister terug bij hem. Nog voor hij bewoog, kuste ze hem. Hij voelde door haar bloes dat ze geen beha droeg. De bloes knoopte makkelijk los, maar kwam die avond niet van haar schouders. De rits van haar rok was eveneens makkelijk te openen en hij gleed probleemloos van haar heupen, maar ze hield haar slipje aan, dat zacht en glad aanvoelde.

‘Geen koïtus’ had ze nog eens herhaald en hij had zich daaraan gehouden. Hij kon zich niet herinneren wanneer hij zich nog zo goed had gevoeld bij een vrouw.

Toen hij laat in de nacht opstapte, nam hij van haar afscheid als van een vriendin die hij al jaren kende. Ze zei dat ze de job van typiste niet meer wou en dat ze ook niet meer wilde dat ze elkaar terugzagen. Hij wou haar vragen waarom ze met hem had gevrijd, maar hij wist dat zijn bekentenis er niet vreemd aan was.

Terwijl hij door de nacht reed, wist hij dat hij ooit thuis zou komen en zijn vrouw er niet meer zou zijn.

Marc Vanderleenen
Gedichten

Fanfare

Ik ben de gleuf in
De hoed van een
Dode schrijver
Ik ben honger en eenden
in een stille vijver
Ik ben het scheuren van
De voorhuid, de
Stille jeuk naar
Drank

Ik ben een vrolijke
Bange man

Fanfare II

Ik ben een cow-boy
Met een witte hoed
Ik ben een cow-boy
met een zwarte hoed
Ik ben een brandend
Huis
Kataklips
Kataklops
Zwak kotsend als
Een reiger

Fanfare III

Ik ben de blijdschap van
De verre dove drummer
Ik ben het zwijgen van
De moeder en het zuchten
Van de eeuwig bange vader
U
zij de glorie

En de barman
Heeft vliegen op
Z'n schouders

Flor Vandekerckhove
De gouden duif

Sommige mensen zijn gewoon voorbestemd. Zij, zij kunnen er niet onderuit. Zij ontsnappen er niet aan. Ik ken ze bijna allemaal en allen hebben het met me gemeen, die voorbestemdheid. In de kinderjaren reeds komt het bij elk van hen naar voor: duiven.

Dat heeft niets met erfelijkheid te maken, want slechts weinigen hebben het van thuis uit, er zijn er niet veel waarvan je kunt zeggen dat het in het bloed zit, integendeel. Kinderen van duivenmelkers gaan veeleer de verkeerde kant op. Zij hebben aan den lijve ondervonden hoe het leven (het hele leven, alles in het leven) door de duivenproblematiek kan doordrongen worden. (Vader die altijd op stap is met de korf, met de ringen, met de weduwnaars, met de hele club en vader die dan niet te spreken is als er een slechte vlucht was of een zeer slechte; als er geen prijzen gevlogen zijn of als de duiven niet terugkwamen, als de beesten ergens tussen Arras en Oostende zijn gebleven, uitgeput door de strijd, verloren, het vertikt hebben, met de verkeerde vlucht mee zijn, op zee omgekomen of helemaal de verkeerde richting uitgevlogen zijn... Ik zeg maar zoiets, ik zou andere voorbeelden kunnen aanhalen.)

Die kinderen zijn stilaan, maar onherroepelijk, vervreemd van de duivenliefhebberij. Die, die krijgen we nooit meer terug. We mogen dan al denken dat de tijden veranderd zijn of we mogen die kinderen aantonen dat vaders rol van grote betekenis geweest is voor de ontwikkeling van het ras of we kunnen die ene mooie dag aanhalen toen de man wèl eens in de prijzen zat en toch niet dronken naar huis kwam... dat weegt allemaal niet op tegen al het negatieve dat die kinderen zich herinneren.

Neen, voor hen hoeft het niet meer. Zij hebben vaders duiven verkocht, verkwanseld. Zij hebben de diploma's, de notitieboekjes, de insignes, die ene beker, de klok, de til... Alles hebben zij vernietigd, weggegeven, uit hun leven gebannen. Zij willen er niets meer mee te maken hebben. Zij houden het voor gezien. Neen, bij hen moet je niet zijn.

Het is best te begrijpen dat er geen leden komen uit ‘duivengezinnen’. Ik heb daar geen enkele moeite mee. Vele collega's zien dat niet in, ik wel. Zij denken dat hun zoon de zaak verder zal zetten. Ik betwijfel dat. Ik twijfel daar zeer sterk aan, zelfs.

Je mag dan als ouder sterk geëvolueerd zijn en het je kinderen allemaal proberen uit te leggen, in de wetenschap dat dàt vroeger niet eens gebeurde. Die kleine weet wel beter. Hij ziet hoe weinig je thuis bent en hoe nukkig je loopt als het weer eens misloopt (en mislopen doet het, zeker als je, zoals wij, de moeilijke weg neemt. Wij bewandelen geen binnenwegen, wij niet. Er *zijn* terzake geen binnenwegen, is onze diepste overtuiging. Er is alleen maar het steile kronkelende pad van de duivenmelkerij.).

Leg dat maar eens allemaal uit aan zo'n kleine van twaalf, dertien jaar. Probeer dat eens met je zoon of je dochter te bespreken. (Ik zeg zoon of dochter want bij ons is het niet evident dat melkers mannen zijn. Onze stelling is en blijft: een duif kan evengoed gemolken worden door een vrouw als door een man. Ik blijf daarachter staan, achter die stelling, maar veel verandert het niet aan de zaak.) Maar die kinderen zijn niet gek. Ze zien hoe goed andere kinderen het hebben. De ouders van die kinderen blijven thuis, die hebben een normale dagtaak, die blijven thuis op zondag of gaan met de kinderen naar het pretpark of naar de kerk of naar beide. Als er dan tussen het volk al eens een duivenmelker zit, dan is het een hele andere. Hij is aangesloten bij de grote federatie of dan toch bij één van de andere federaties van enige betekenis.

Verraders zijn het die federaties, dat weet ik, dat weet jij, maar dat weten die kinderen niet. Die vinden dat allemaal heel normaal en het normale trekt die kinderen aan.

Bij mij was het helemaal anders. Mijn vader was, gelukkig, helemaal geen liefhebber. Mij is al dat leed bespaard gebleven en ik stond open voor die dingen, ik had het virus al gauw te pakken. Ik was nog een broekventje toen ik *Isidoor* van Aster Berkhof las. Het boek heeft me aangegrepen als geen ander.

Streuvels, Walschap en die anderen zeiden me niets, maar Berkhof had me met zijn *Isidoor* erg te pakken. Als ik nu nog tijd zou hebben, dan zou ik dat boek herlezen en herlezen en ik weet zeker dat het voor mij niets van zijn waarde verloren heeft. Er zijn van die boeken die de tijd trotseren. Een meesterwerk. Ik zal hier niet uitleggen waarover dat boek allemaal gaat, dat zal je zelf moeten lezen, maar één zaak moet je duidelijk zijn: Isidoor was een duivenmelker en had daarin het opperste geluk gevonden. En ik, ik wilde worden zoals Isidoor; ik wilde Isidoor worden.

Ondertussen heb ik een hele weg afgelegd, ondertussen is heel wat gebeurd. De tijden zijn anders, ik zelf ben veranderd, de duiven zijn veranderd, de sport is niet meer dezelfde en de grote federatie is zelfs de schim niet meer van hetgeen ze ooit geweest is. Ik heb ondertussen een lange weg afgelegd en ik kan, denk ik, met gezag spreken.

Veel heb ik niet bereikt in het leven. Zeker, ik heb een aantal verhalen geschreven, een aantal vertellingen op papier gezet, maar verder is al mijn energie in de duivensport gekropen. Dus troost ik me met de gedachte dat het in de duivensport is zoals in de natuur: van al het bestaande, hoe klein ook, gaat niets verloren. En juist daarom, opdat het niet verloren zou gaan - want gelukkig is er nog de mens om de natuur een handje toe te steken - heb ik besloten dit rapport te schrijven, een verslag dat gaat over duiven en hun organisaties, over wedstrijden, aantallen, over de ware geest van de liefhebber, over het leven zelve.

Nadat ik het boek gelezen had, bleef het een tijd stil. Ik kon alleen maar mijmeren en dromen. Ik was een kind toen en had de middelen niet om mijn dromen waar te maken. Met mijn ouders kon ik daar allemaal niet over spreken. Dat waren honkvaste mensen, realisten die het leven in zijn alledaagsheid streden, die geen tijd hadden voor dromen, laat staan voor kinderdromen. Er werd heel de dag gewerkt, daar bij mijn ouders. Er was geen tijd voor duiven. Neen, ik kon het me zelfs niet indenken dat ik er ook maar iets over gezegd zou hebben,

over die bezetenheid van mij, die zich al zo vroeg gemanifesteerd had en die zich samen met de grote roman van Aster Berkhof in mijn leven genesteld had.

Soms zagen die mensen wel dat er met mij iets mis liep, vooral als ik zo stilletjes voor mij aan het uitkijken was of ook nog als er plots een vlucht duiven over de tuin scheerde en ik met een ruk omhoog keek. Toen al moeten ze die fanatieke blik in mijn ogen gezien hebben, die blik die ik later bij zoveel anderen herkend heb. Ik zag ze soms naar elkaar kijken, mijn ouders, en er lag twijfel in hun ogen en moedeloosheid. Ze zegden er niets over, ze vreesden dat het daardoor alleen maar erger zou worden. Een kind opvoeden is niet gemakkelijk en ze waren bevreesd voor mijn toekomst. Ze hadden gelijk, maar er was allemaal niets tegen te doen. Eens het in je zit, krijg je het er met geen stokken meer uit. Velen hebben zich in de duivenmelkerij gestort, sommigen zijn door vrouw en kind verlaten omwille van hun sport, anderen zijn erdoor failliet gegaan... met de glimlach. Alles voor de duif, de melkerij voor alles.

Maar in die tijd, in mijn prille jeugd had ik nog geen vrouw en kind te verliezen, had ik nog niets in te zetten. Ik had helemaal niets. Dat is het lot van kinderen.

1958 bracht de grote ommekeer. Ik herinner me dat jaar als de dag van gisteren. De kranten stonden er bol van. Dat jaar viel de grote federatie, de grote machtige duivensportfederatie uit-een, in brokken, in gruizelementen, kapot. Er waren grote discussies over alles en nog wat. De leiding van de federatie werd aangevallen. Het orgaan van de federatie ging een andere koers varen dan het hoofdbestuur, dat van de weersomstuit een nieuw blad oprichtte, waarop het oorspronkelijke orgaan prompt een nieuwe federatie in het leven riep, een federatie die enkele maanden nadien alweer uiteenviel in drie, later vijf afzonderlijke groeperingen.

Er werd beschuldigd, beledigd en gescholden, er waren enorme publieke discussies met woord en tegenwoord en die discussies trokken volle zalen. Sommige van die debatten werden integraal door de radio uitgezonden en alle nationale

kranten brachten het als voorpaginanieuws.

Ik weet niet goed waarover al die discussies ten gronde gingen. Ik was nog jong toen. Er werden ongetwijfeld dorpsvetes uitgevochten en er was zeker enig persoonlijk belang mee gemoeid, het ging vanzelfsprekend ook over hele families, clans, die het tegen elkaar opnamen, waarschijnlijk was er veel blijven sluimeren, al die jaren lang en barstte dat opeens in al zijn hevigheid uit. Terzelfdertijd ging het echter ook om iets veel fundamentelers, maar sla me dood, ik zou niet weten waarover. Van mijn zakgeld kocht ik zo nu en dan één van die blaadjes van de afgesplitste federaties. Ze waren fel, die krantjes, heel hard tegen de grote federaties en tegen de andere afsplitsingen en tegen de andere sporten zelfs: tegen voetbal (voor het gepeupel), tegen tennis (voor de bourgeoisie), tegen... Ze droegen voorpagina-artikels die er niet om logen: ‘Belgische Duivensport-federatie (BDF) verraadt de kleine man!’ of nog ‘De Enige Ware Duivensportbond (EWD) plooit voor de BDF’ of nog ‘BDF, EWD en DVA (Duiven voor Allen) spelen onder één

hoedje!'. Dat of iets dergelijks stond er telkens boven het hoofdartikel van de *Gouden Duif*, het blad van de Oostendse Liga voor de Ontknechting van de Melker (OLOM).

Ik moet zeggen dat ik lang getwijfeld heb, ik kon zo niet meteen positie kiezen, het bleef onduidelijk waarover het ging, temeer daar de OLOM in al die andere blaadjes al even hard aangepakt werd: Scheurmakers!, Oproerkraaiers!, Herrieschoppers!, zo klonk het daar weer en de argumenten logen er ook niet om.

Ach, het ging er allemaal zo verward aan toe, er was ontzettend veel over- en weergeschreeuw, er werd al eens een robbertje gevochten, er vielen zelfs enige doden, waarvan Erwin Vermeilen wel de bekendste was en die nu nog in de EWD als martelaar herdacht wordt. Kortom, er was ambiance.

Dat jaar begon ik op café te gaan. Ouders kunnen hun kinderen niet blijven binnenhouden, op een zeker ogenblik word je losgelaten en het was op café dat ik mijn eerste duivendiscussies had. Ikzelf was ondertussen goed belezen, ik wist wat die en die gezegd had, ik had steeds bewijzen bij me, halve jaargangen van dit of gene blad. Mijn vrienden daarentegen namen de zaak veel luchtiger op, zij keken sceptisch tegen de zaak aan. De grote federatie bleef oppermachtig in hun ogen, er was allemaal zeer weinig tegen te doen, de kleine groeperingen zouden geen haar beter blijken te zijn als het erop aan kwam, het was toch steeds de kleine man die het gelag betaalde...

Ik werd woedend om zoveel defaitisme. Als we het niet eens probeerden, zou het toch nooit lukken zeker. De proof of de pudding lag toch wel in de eating, zeker. Neen, brave jongens waren het, mijn vrienden, te brave jongens en zo zouden ze blijven, heel hun leven lang. (Daarin heb ik me tenminste nooit vergist, dàt is dan toch uitgekomen.)

Hoe overtuigend ik in die discussie ook overkwam, ik was helemaal niet zeker van mijn stuk. Ik voelde wel dat er van alles moest veranderen, maar wat dat dan wel was, daar had ik niet zo meteen zicht op. Hoe zou ik ook, ik was een jonge snaak

zonder duivenervaring. Geen. Nul. Niets. Wist ik veel. Dat bleef zo een tijdje duren. Ik verdiepte me in de problematiek, in de theorie, ik kocht steeds meer van die blaadjes. Ik schreef de argumenten van mijn vrienden op en ging op zoek naar tegenargumenten. Ik vond die ook en ging daarmee weer in de aanval.

Als alles zo verder gelopen was, dan was ik wellicht één van die honderden would-be melkers geworden, één van deze die nooit ergens bij aansloten. Cafémelkers. Een zootje dronkaards die nooit iets doen, die nooit iets zullen doen, die maar blijven lullen en die ten onder gaan in hun eigen gepraat.

Het liep anders met mij. Halverwege dat jaar verscheen een reeks stellingen in de *Gouden Duif* over 'Jeugd en Duiven' waarin opgekomen werd voor het recht van jonge mensen om met duiven om te gaan, met eigen duiven, een eigen til, eigen klokken en al. Wat mij betreft, kwamen die stellingen op het goede moment. Ik werd bij de strot gegrepen. Hetgeen zolang in mij gesluimerd had, kwam opeens in een explosie naar buiten. Ik had recht op duiven! Hoe was het mogelijk dat ik daar vroeger niet aan gedacht had. Neen maar! IK! HAD! RECHT! OP! DUIVEN! Iedereen, en dus ook ik, kon, mocht en moest duiven hebben. Alleen zo kon OLOM (de Oostendse Liga voor de Ontknechting van de Melker, dus) groeien en haar taak volbrengen. Duiven waren er niet voor de kleine groep bevoorrechte melkers alleen, neen, duiven waren er voor iedereen, zelfs voor de jeugd en dus zelfs voor mij. Dat was me nogal iets. Jullie kunnen je niet indenken welke schok dat gaf. Het waren andere tijden toen in 1958. Dat beseffen jullie niet meer. Dat zijn jullie al lang vergeten. Ik mag wel zeggen dat die ene korte zin in de stellingen over 'Jeugd en Duiven' mijn leven ten gronde veranderd heeft. Zonder overdrijven mag ik stellen dat ik de man niet zou zijn die ik nu ben, mocht ik die week nagelaten hebben het blad van de OLOM te kopen. Stel dat ik die dag ziek geweest zou zijn of geen zakgeld gehad zou hebben of die week de voorkeur gegeven zou hebben aan het blad van de EWD of aan dat van de BDF of aan het orgaan van de DVA,

alhoewel ik dat laatste blad zelden kocht, maar het had gekund, het had gekund, dan was ik niet degene die ik nu ben. Dat is zeker.

's Anderendaags stuurde ik het strookje op dat in de *Gouden Duif* steeds ingesloten was: ja, ik wil lid worden van de OLOM. Verder gebeurde er niets. Daar was ik van onder de indruk. Ik was er zeker van dat er een onderzoek ingesteld werd, daar in de OLOM, dat mijn geval onderzocht werd, dat ze links en rechts navraag deden, dat ze wilden weten of ik een ervaren, dan wel beginnend melker was.

Nu, zoveel jaren later weet ik dat dit allemaal het geval niet was, de OLOM was veel te klein om zo'n uitgebreid onderzoek in te stellen, ze was zelfs te klein om mij een brief terug te schrijven, zo klein was ze.

Maar dat wist ik toen nog niet. Ik kreeg geen brief terug en het is slechts twee jaar later dat ik, op een stand van de OLOM op de grote internationale duivententoonstelling van 1960, mijn stoute schoenen aantrok en daar iemand van de liga aansprak: ik was geïnteresseerd en kocht het blad al twee jaar lang en ooit had ik een strookje opgestuurd en daar nooit antwoord op gekregen. En hij dan weer: het was onvoorstelbaar nalatig van het secretariaat dat zoiets had kunnen gebeuren en of ik het laatste artikel over het verraad van de EWD al gelezen had en wat ik daarvan vond en dat ik mij daar ter plekke lid kon maken en het formulier tekenen.

Ik tekende.

Vanaf dat moment ging alles heel snel. Sindsdien heeft de papierstroom thuis niet meer opgehouden. Uitnodigingen, discussieverslagen, rapporten, uitslagen, lijsten met duivenziektes, opdrachten. Ik kreeg het allemaal in de bus. Sindsdien ook heb ik geen vergadering meer overgeslagen. Het mocht in het centrum zijn of helemaal aan de rand van de stad, deze jongen was er bij. Ik nam ook onmiddellijk taken op mij en voerde die prompt uit. Ik ging huisbezoeken afleggen bij leden die het lieten afweten, ik verkocht de *Gouden Duif* en in minder dan geen tijd was ik topverkoper.

Daardoor komt het dat ik snel in de hiërarchie opklom. Vergaderend en verkopend baande ik me een weg door het apparaat. In minder dan geen tijd werd ik de verantwoordelijke voor de verkoop van het blad in het binnenland en secretaris van de werkgroep die zich bezighield met duiven aan de westkust.

Daardoor ook kreeg ik een zicht op de huizenhoge problemen waarmee de OLOM te kampen had, want schrik niet: de OLOM had geen duiven! Geen der aangeslotenen kon zich met recht een melker noemen! Dat was me niet zo meteen opgevallen. Ik had het veel te druk gehad met verkopen van het blad, met het lezen van rapporten en verslagen, met het voorbereiden van vergaderingen en met nog veel meer over en weer geloop. Toen het eindelijk tot me doordrong, durfde ik er nog niet meteen iets over te zeggen. Nooit eerder had iemand het probleem opgeworpen, nooit was daar over gediscussieerd, wie was ik dan om daarover te beginnen?

Vrienden vroegen me wel eens hoe het ging daar in de liga. Het ging goed: ons blad werd beter en werd nu in twee kleuren gedrukt, onze aanvallen werden heviger en gerichter, de oplage van de *Gouden Duif* steeg gestaag, het secretariaat beantwoordde zelfs de brieven, nu... het ging er allemaal op vooruit. MAAR WE HADDEN GEEN DUIVEN, BESEFTE IK NU OPEENS.

Buiten de vergaderingen om, veel later, sprak ik er eens over met Gilbert Keutels, die enkele maanden vóór mij tot de liga toegetreden was. Hem was het ook al opgevallen, ja, maar hij had het niet zo meteen belangrijk gevonden, neen, maar nu ik het zo stelde, ja.

Gesterkt door dit antwoord ging ik er met steeds meer mensen over praten... Het werd stilaan Een Onderwerp. Anderen kwamen er op hun beurt met mij over spreken: eigenlijk was het toch wel erg, waarom hadden wij geen duiven, hoe kwam het toch dat anderen wél en wij géén duiven hadden, hoe kon onze organisatie bestaan zonder duiven...

De discussie nam een grote omvang aan, het begon allemaal een beetje te ontsporen, het werd een debat. Hetgeen gewoon als een vraag begonnen was, werd een standpunt dat uitgebreid beschreven moest worden, op papier gesteld. Het werden tenslotte mijn stellingen. Ik plaatste ze in de *Gouden Duif* onder de titel: ‘De Duif Centraal’. Samen met Keutels heb ik de tekst gemaakt. Heel het spul moest op een nationale vergadering ter stemming gelegd worden en als we daar dan de meerderheid zouden halen dan werden onze stellingen automatisch deze van de hele OLOM.

Deze vergadering had plaats op 23 september 1964. Wat de opkomst betrof, was het een succes. Iedereen van de OLOM was aanwezig en er waren delegaties van de andere federaties, met uitzondering van de grote federatie, die zich er allemaal niets van aantrok.

De waard van het café, waar de vergadering doorging was verplicht een tussendeur open te zetten om al het volk toe te laten. De rook was er te snijden. Er werd veel bier getapt en de

leden sloegen zich kameraadschappelijk op de schouder. Langzaam werden de gezichten rood van de warmte en de drank. Mijn handen waren klam van het zweet.

Eerst sprak de voorzitter de vergadering toe. Hij legde de regels van het debat uit en dan kregen twee sprekers het woord. De eerste spreker was ikzelf, ik was immers de uitdager. Dan zou de tegenspreker aan het woord komen en tenslotte zou er gestemd worden.

Ik was zenuwachtig, je hebt er geen idee van hoe ik onder de zenuwen zat en zo goed en zo kwaad als het ging verdedigde ik mijn stellingen: een duivenbond zonder duiven, dat ging toch niet en dat niemand daar ooit over gesproken had en het moest veranderen, anders had het toch allemaal geen zin.

Karig applaus volgde op mijn betoog. Ik zag Keutels hard klappen en hij deed het zo hevig dat het potsierlijk werd. Er waren er nog zo'n paar die slapjes de handen op elkaar sloegen, uit medelijden wellicht. Nog iemand, vooraan in de zaal, sloeg drie vier keer met de handpalm op tafel. Dat was het.

Mijn tegenspreker was niemand minder dan de bekende duivenliefhebber Molders, een der stichters van de OLOM. Hij dwong bij iedereen respect af. In een ver verleden had Molders nog duiven gehad en dat deed iedereen met ontzag naar hem opkijken.

We kruisten elkaar toen hij naar het spreekgestoelte ging, hij: zeker van zijn stuk en ik, ik wist dat hij het zou halen.

Toen ik ging zitten en Keutels me hard op de schouders sloeg (‘goed gezegd, man’) hield ik het allemaal voor bekeken. Molders en de zijnen zouden het halen. Ik moest niet eens meer luisteren naar hetgeen de man te zeggen had. Dat kon ik trouwens ook niet, want op mijn stoel deed ik, in gedachten, heel mijn betoog weer over. Dààr had ik een klemtoon verkeerd gelegd en ik had meer cijfermateriaal moeten geven, me beter voorbereiden... Ik werd weer tot de werkelijkheid geroepen door het oorverdovend applaus dat volgde op de slotzin van Molders. Alleen Keutels en ikzelf applaudisseerden niet. Ik durfde niet om te kijken.

De stemming die hierop volgde, verliep chaotisch. Er moest twee keer gestemd worden omdat de procedure lang niet iedereen duidelijk bleek te zijn, sommigen hadden zich ook koelte toegewuifd net toen de stemmen geteld werden en hun wuiven werd, verkeerdelijk, als stem geteld, nog anderen deden op hetzelfde moment teken naar de waard en ook hun teken...

Toen het geharrewar voorbij was, werd de catastrofe duidelijk. Zesenvijftig stemmen voor Molders en twee stemmen voor mij, er waren drie onthoudingen.

De avond heeft voor de meeste aanwezigen ongetwijfeld nog lang geduurd. De waard zal nog goede zaken gedaan hebben, maar dat was allemaal zonder Keutels en ik. Wij hebben ons een weg naar buiten gebaand. Niemand zag ons vertrekken. Iedereen was te druk de overwinning aan het vieren.

Toen Keutels en ik bij de bushalte stonden, zegden we niet veel. Ik dacht aan de ontslagbrief die we moesten schrijven en aan de belangrijke periode die ik achter me gelaten had. Het leven had zijn glans verloren. En ik was mijn illusies kwijt. Ik kon alleen nog maar schrijver worden. Dat was het enige dat me restte.

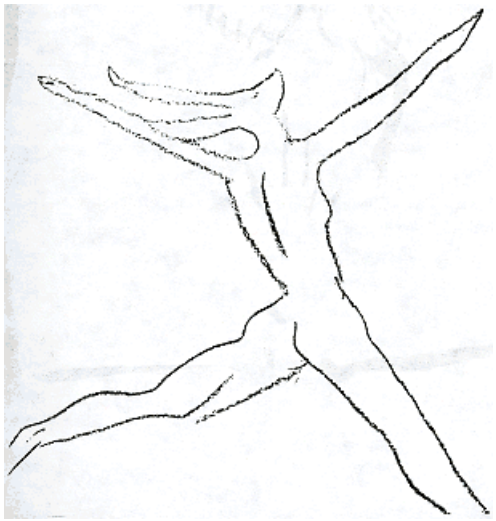

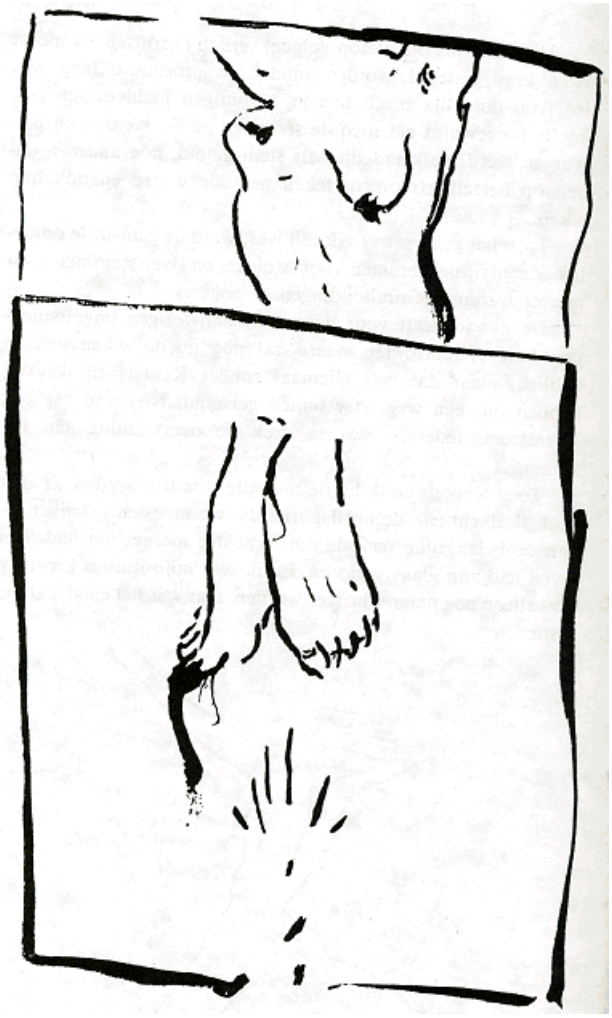

Biografische nota's

- *Nicolaj Chajtov,* (1919) Bulgaarse journalist en schrijver, schreef verhalen, toneelstukken, filmscenario's, kinderboeken en etnografische studies.
- *Marc Coene* (1959), debuteerde in zijn eigen blad Hurk, publiceerde in Yang en D.B.H.
- *Bart de Man* (1951), Drs. filosofie, vast medewerker D.B.H., specialist modernisme en deconstructie in beeldende kunst en literatuur.
- *Rita Demeester* (1946), debuteerde in D.B.H., bekroond met de prijs voor verhalend proza DWB, publiceerde de verhalenbundel ‘Stampvoeten in het donker’ (1989).
- *Wouter Demyttenaere* (1962), ambtenaar, debuteerde eerder met poëzie in De Brakke Hond.
- *Raymond Detrez* (1948), producer BRT 3, Slavist, vertaalt uit het Bulgaars, Servokroatisch en Russisch
- *Bernard Dewulf* (1960), hoofdredacteur Kunst & Cultuur, co-auteur van de dichtbundel ‘Twist met ons’ (1987), poëzierecensent Trouw en De Morgen.
- *Bart Janssen* (1959), lic. kunstgeschiedenis, publiceert geregeld poëzie in D.B.H.
- *Frederik Willem Haghenaar* (1950), publiceerde eerder poëzie in Sic, L'Art Froid en D.B.H.
- *Frankie Lemahieu* (1958), debuteerde in De Brakke Hond, publiceerde de verhalenbundel ‘De andere kant’ (1989).
- *Groucho Lenin,* eerste publicatie.
- *Bart Plouvier* (1951), debuteerde met de roman ‘De Maquette’ (1987).
- *Brigitte Raskin* (1947), hoofdredactrice De Nieuwe Maand, werd voor haar debuut ‘Het koekoeksjong’ (1988) bekroond met de AKO-prijs.
- *Jan Roets* (1957), theatermaker van ondermeer ‘Jack Crash’, ‘In Eden’ en ‘Charlotte’, publiceerde eerder in D.B.H.
- *Franky Seys* (1960), studeerde psychologie en informatica, eerste publicatie.
- *Michael Tophoff* (1939), publiceerde tussen 1965 en 1974 romans, gedichten en experimentele radioteksten. Na 14 jaar stilte publiceerde hij de roman ‘Het kanaal’ (1988).
- *Flor Vandekerckhove* (1949), hoofdredacteur van ‘Het visserijblad’ (Oostende), eerste publicatie.
- *Marc vanderleenen* (1952), publiceerde eerder in D.B.H. onder het pseudoniem ‘Nero Verkuifjes’.
- *A.G. van Heemst* (1960), debuteerde met een verhalencyclus in het VPRO-programma ‘Pandemonium’ schreef de novelle ‘De schedelvrucht’.
- *Guido van Heulendonck* (1951), leraar, publiceerde ondermeer de roman ‘Logboek van een narrenschip’ (1988) én de novelle ‘Vreemde vogels’ (1990).

[advertentie]

[Nummer 27]

Bart de man
Anbeeks analfabetisme

Voor iedere intellectuele kneus is neerlandistiek een heerlijk vak. Je hoeft er toch noch wiskunde noch talen voor te kennen? De afdelingen Nederlands aan de Hollandse universiteiten zijn dan ook sinds jaar en dag overbevolkt. Eilaas, groot is de ontnuchtering van de studenten als blijkt dat er van je verwacht wordt dat je ook iets *gelezen* hebt. Waar halen ze het? Door de terreur van de pedagogen hebben Hollandse middelbare scholieren immers zelden meer gelezen dan jeugdboeken van de heer Terlouw of samenvattingen van romans op hun boekenlijst.

Voor wie denkt dat ik chargeer, wil ik hier wel de anekdote navertellen die ik ooit eens heb gehoord van Kees Fens, hoogleraar Nederlandse literatuur (maar overigens evenmin gediplomeerd als zijn studenten). In het eerste jaar Nederlands vroeg hij aan zijn gehoor of ze in hun middelbare-schooltijd wel eens een *gedicht* hadden gelezen (je moet op de een of andere manier toch aansluiten bij de ervaringswereld van de student, nietwaar?). Er viel een broeierige stilte. Waar had die kerel het over? Neen, natuurlijk had geen van deze aspirant-neerlandici ooit iets over poëzie vernomen. Ten slotte ging toch één aarzelende vinger omhoog. Een student verklaarde dat ze vroeger in klasverband ooit eens één dichterlijke tekst gelezen hadden. Welke dan wel? Het antwoord luidde: een tekst van de rockgroep *Doe maar*.

Indien de hoogleraren Nederlands uit een dergelijk zootje moeten worden gerecruteerd, is het einde natuurlijk zoek. Ten einde raad stelt de academische overheid wel eens niet-vak-professoren aan. Zo is J.J. Oversteegen een wiskundige. Populair is ook het systeem van gastprofessoren waarbij een auteur, die ook niets weet over literatuurtheorie, maar die dan tenminste nog wel eens een boek leest, de lessen van de would-be professoren komt geven. Zo gaat Monika van Paemel binnenkort een aantal gastcolleges verzorgen in Groningen. Toen ze aan de heren neerlandici het voornemen bekend maakte het ook

over een aantal buitenlandse boeken te hebben, gingen de wenkbrauwen de hoogte in. Dat was toch echt wel een beetje te veel van het goede. Zelfs van de titels van die boeken hadden ze nog niet gehoord. De neerlandici zijn namelijk analfabeten.

Remake

De totale onkunde van de neerlandici blijkt ondermeer uit het feit dat zij ondanks hun fenomenale aantallen er nog altijd niet in geslaagd zijn een ietwat fatsoenlijke geschiedenis van de Nederlandse literatuur te schrijven. Als zodanig geldt sinds jaren het roemruchte *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde* van Dr. G.P.M. Knuvelder (een handboek *tot*??: Nederlands is anders). De Dr. voor de naam van Knuvelder mag ons niet bedriegen. Knuvelder is helemaal geen universitair. Hij heeft wat Nederlands gestudeerd in Tilburg en de doktersbul alleen *honoris causa* aangereikt gekregen. En toch is dit werk, dat een kruising is van een encyclopedie en een handboek katholieke moraal, praktisch het enige in zijn soort. De informatie erin is soms ronduit leugenachtig (Couperus heet hierin ‘gelukkig getrouwd’), meestal maf en warrig (wat betekent een zin als ‘Dwars door generaties en tijdvakken heen, heeft Henriëtte Roland Holst haar merkwaardig, sterk persoonlijk leven geleefd en een brede letterkundige werkzaamheid ontplooid die vrijwel uitsluitend met haar eigen stijl rekening hield’?), en altijd doodvervelend en nietszeggend (‘In andere gevallen wordt de aandacht voor de, al dan niet wekkende, buitenwereld achtergesteld bij de ervaring van die werkelijkheid in de mens’). De dood in de pot kortom.

En toen kwam Ton Anbeek. Deze hoogleraar Nederlands in Leiden schreef nog niet zo lang geleden *Na de oorlog. De Nederlandse roman 1940-1960* en brengt nu een remake van een deel van Knuvelders werk: *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur tussen 1885 en 1985* (Amsterdam: De Arbeiderspers, 1990). Die titel blijkt al in de inleiding een overdrijving te zijn. Ten eerste behandelt Anbeek niet de gehele

Nederlandse literatuur, maar alleen het Noordnederlandse, zeg maar Hollandse, gedeelte daarvan. Ten tweede laat hij ook de Nederlandse dramaturgie buiten beschouwing (en zonder dat met zoveel woorden te zeggen ook het grootste deel van de essayistiek). Ten derde laat hij de encyclopedische pretenties van Knuvelder varen en beperkt zich tot ‘een wat uitvoeriger beschouwing van enkele teksten die als essentieel binnen een bepaalde ontwikkeling kunnen worden beschouwd’.

Deze laatste optie is de meest ingrijpende. In plaats van zoals Knuvelder ‘een galerij van evaluerende auteursportretten’ te geven (waarbij zowel de bio- als bibliografisch geïnteresseerde lezer aan zijn trekken kwam), maakt Anbeek een keuze van werken. De hamvraag is nu op welke criteria die keuze is gebaseerd. Anbeek stelt dat een echte literatuurgeschiedenis niet kan uitgaan van de smaak van onze tijd, maar van de normen van de beschreven tijden zelf. Zijn literatuurgeschiedenis heeft als intrige de opeenvolging van op elkaar reagerende literatuuropvattingen, waarbij de aparte werken eerder als illustratie worden aangehaald.

In zijn recensie in *De Standaard der letteren* (14 juli 1990) vindt Freddy de Schutter dit een volslagen nieuw criterium. Dat bewijst alleen dat hij een nog groter analfabeet is dan de meeste neerlandici. Niet alleen kan hij niet lezen: in Anbeeks boek zelf staat dat Wellek en Warren dit alternatief al in 1947 hebben voorgesteld, hij weet ook niet dat het idee van een literatuurgeschiedenis die uitgaat van opeenvolgende literaire normen al in de jaren twintig door de Praagse structuralisten (Tomasjewski, Tynjanov) en later nog door iemand als Paul Valéry is geopperd (om van de Franse structuralisten maar te zwijgen). Dat belooft voor iemand die zelf van plan is een Nederlandse literatuurgeschiedenis te schrijven.

Het lijkt wel een aantrekkelijk idee een literatuurgeschiedenis voor een keer niet te schrijven vanuit de persoonlijkheid van de auteur, maar vanuit iets dat zijn tekst bepaalt, de literaire norm. Helaas heeft Ton Anbeek dit idee verknald door bij het bepalen van die literaire normen uit te gaan van getuigenissen

van de tijd zelf in de vorm van literaire manifesten en programma's. Dat heeft diverse beroerde gevolgen: vooreerst worden die beweringen van auteurs al te grif geslikt; ten tweede vallen tendenzen die niet door programmatische uitspraken begeleid zijn, heel vaak buiten beschouwing; ten derde worden generatie-conflicten en twisten van kleine zelfstandigen opgevat als poëtische discussies.

Hoe het dan wel moet? Mij dunkt kunnen literaire normen niet los worden gezien van maatschappelijke normen en de wijze waarop die in een bepaalde tijd geproduceerd, gereproduceerd, gedistribueerd en gerecipieerd worden. Zo heeft de beweging van 80 veel te maken met het doorbreken van de 19de-eeuwse Christelijke ideologie, die zoals Multatuli al had opgemerkt een koopmansideologie was. Laat ik hier een Noordnederlands literatuurhistoricus citeren die in een paar zinnen meer duidelijk maakt van deze verwevenheid tussen maatschappij en literatuur dan Anbeek in een heel boek: ‘Na de oorlog van 1870 ontwikkelde Duitsland zich tot een industriegebied, dat voor in- en uitvoer gebruik maakte van Nederlandse havens. (...) Vooral Amsterdam gonsde ca 1880 van bedrijvigheid. Geld- en goederenhandel brachten voorspoed en welvaart. (...) De welvaart verhoogde het zelfbewustzijn der stadsbestuurders. Wetenschap en kunst werden bevorderd, het Athenaeum werd universiteit. De specialisering van het bedrijfsleven maakte echter voortaan de koopman-kunstenaar, zoals Potgieter, onmogelijk. De dichter verloor zijn binding met de maatschappij: de lyriek van de Tachtigers is vervuld van pessimistisch individualisme.’ De woorden zijn van... Garmt Stuiveling en komen uit de *Winkler Prins Encyclopedie* van... 1952. Toen hadden neerlandici blijkbaar nog een visie en niet een klein ideetje dat ze snel uitspinnen tot een boek.

Straatrumoer

Nu kan de gebrekkigste theorie wel eens tot mooie resultaten leiden. Een eigenzinnige keuze van auteurs en werken had

van deze *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur* toch nog iets leuks kunnen maken. Maar dat is helaas niet het geval. De keuze van Anbeek is akelig conformistisch. Daar zijn ze weer: de Busken Huets, de Klozen, de Gorters, de Couperussen, de Du Perronnetjes, de Ter Braaks en de Marsmannetjes. Nergens ook maar één poging om de gevestigde waarden te tackelen, nergens ook maar één bewijs dat de analfabeet Anbeek die gewijde teksten echt heeft gelezen.

Ik zelf heb verleden zomer de verzamelde gedichten van Willem Kloos doorgenomen - een niet van masochisme gespeende onderneming. De conclusie: van heel dit ‘oeuvre’ (als men die paar honderd gedichten zo kan noemen) zijn er op zijn hoogst een paar vroege sonnetten in enige mate pruimbaar (en dan gaat het nog om vrij wazige stemmingsstukjes). Wie in het buitenland zou durven staande houden dat dit een van onze belangrijkste dichters is, mag zich op hoongelach voorbereiden. En toch is Kloos in deze *Geschiedenis* de meest geciteerde figuur. Waarom? Omdat hij op uitnemende wijze aan self-advertisement heeft gedaan, voor ‘straatrumoer’ heeft gezorgd. Wordt het geen tijd om deze opgeblazen kikker door te prikken? En als het dan toch om ‘straatrumoer’ gaat, waarom zou je dan niet eens een literatuurgeschiedenis schrijven waarin Jef Last, Anton van Duinkerken, Theun de Vries, Jan de Hartog, Jan Cremer, Huub Oosterhuis en Anja Meulenbelt de leidende figuren zijn? De laatste vijf worden in deze *Geschiedenis* - hoe geschiedenis? wat geschiedenis? - niet eens vermeld. Wèl vermeld worden Ton Anbeek, Taco de Beer, E. Evenhuis, A.P. van Groeningen, Han Hoekstra, Johan de Meester, M. Revis, Toon Tellegen en J.J. Voskuil. Kleffe tijdschriften zoals *De Banier*, *De Beweging*, *Het woord* worden voorgesteld als gezaghebbende spreekbuizen. Van alle kanten rammelende stukjes worden serieus gelezen als programma's voor nieuwe ‘literaire conventies’. Voor wie de buitenlandse literatuur van die tijd zo'n beetje kent is dit een meelijwekkend schouwspel.

Deze literatuurgeschiedenis toont weer eens aan waarin een klein land klein kan zijn. Hoeveel schrijvers van allure zou

Nederland hebben? Stellig niet meer dan een handjevol: Gorter (?), Couperus (?), Leopold (?), Van Schendel (?), Vestdijk (?), Lucebert (?). Zet die namen tegenover buitenlandse namen als Rilke, Mann, Eliot, Proust, Joyce, Brecht, en deze Nederlandse reuzen krimpen tot het formaat van lilliputters. Zo'n vaststelling zou tot enige bescheidenheid moeten stemmen. Bij Anbeek leidt ze alleen tot hoogmoed, want met pretentieus provincialisme weigert hij ook de Vlaamse literatuur in zijn overzicht op te nemen, hoewel die met namen als Van de Woestijne, Streuvels, Van Ostaijen, Elsschot, Walschap, Boon en Claus toch een frisse bries door de Hollandse binnenkamer zou jagen. Een echte symbolist hebben we niet, zucht Anbeek. En Van de Woestijne? Een echte dadaïst is alleen Bonset, denkt hij. En Van Ostaijen? De toneelschrijfkunst bestaat niet bij ons, jammert hij. En Claus? Ik stel voor Anbeeks boek te herdopen tot *Geschiedenis van de Hollandse pretenties tussen 1885 en 1985*.

Stromingen

Anbeek beweert dan wel dat hij zijn literatuurgeschiedenis schrijft met het criterium normverandering, in feite gebruikt hij voor zijn beschrijving voortdurend stromingsetiketten van buitenlandse origine. Zo heet de beweging van Tachtig ‘romantisch’ wat de dichtkunst, en ‘naturalistisch’ wat de roman betreft. Maar telkens weer constateert Anbeek tot zijn verdriet dat die termen niet passen. Dèr Mouw zou een symbolist moeten zijn, maar zijn ‘originaliteit maakt hem literatuurhistorisch bijzonder moeilijk plaatsbaar’ (p. 89); ‘De term “symbolisme” (tout court) geeft al moeilijkheden genoeg als men hem wil gebruiken als typering voor bepaalde Nederlandse dichters’ (p. 92); Martinus Nijhoff maakt ‘elke literatuurhistorische situering bijna belachelijk’ (p. 133); ‘Nergens ervaart de geschiedschrijver zijn onmacht zo sterk als wanneer hij iets over het werk van Vestdijk wil zeggen’ (p. 165). ‘Hij (nl. Achterberg) blijft voor de literatuurhistoricus moeilijk grijpbaar omdat hij binnen geen van de bestaande programma's past’ (p. 177).

[advertentie]

De moeilijkheden van Anbeek komen er vooral omdat hij dergelijke stromingen op een zo gebrekkige wijze definieert. Laten we bijvoorbeeld een stroming nemen waar hij min of meer specialist van is (hij schreef *De naturalistische roman in Nederland*): het naturalisme. De naturalistische kenmerken zijn volgens hem de volgende: (1) Middelpunt van de roman is een nerveus gestel, mannelijk of vrouwelijk (volgens mij is een 'gestel' onzijdig, maar alla); (2) De plot bestaat uit een geschiedenis van een ontnuchtering; (3) Van groot belang zijn de determinerende omstandigheden; (4) De naturalistische auteur haat de burgerij; (5) De belangstelling voor seksualiteit; (6) Het taalgebruik bestaat uit een zo natuurgetrouw mogelijke dialoog èn woordschildering; (7) De vertelwijze is personaal; (8) De verteller is objectief. Met dergelijk kenmerken kun je honderden niet-naturalistische romans naturalistisch noemen (bijv. *De verwondering* van Hugo Claus) en honderden naturalistische romans niet-naturalistisch (bijv. *De biezenstekker* van Cyriel Buysse). Waarom? Omdat ze enerzijds te algemeen zijn (welke roman is niet geïnteresseerd in 'seksualiteit'?) en anderzijds veel te specifiek ('woordschildering' is een kenmerk voor vele, maar niet voor alle Nederlandse naturalistische romans). Zou het niet veel eenvoudiger zijn het naturalisme te bepalen (zoals ieder schoolboek dat doet) als een sterke vorm van realisme? Dat realisme breidt de onderwerpen uit die worden behandeld (alle sociale klassen, de vrouw, de waanzin, de arbeid, de stad, de goorheid van het leven) en ontwikkelt technieken om die zo realistisch mogelijk voor te stellen (personale verteltechniek, innerlijke monoloog, visualisering en andere vormen van zintuiglijke voorstelling). Door een dergelijke definitie krijgen de aparte kenmerken een hiërarchie en een functie, zodat ze niet meer plompverloren naast elkaar staan te koekeloeren.

Buitenland

Anbeeks analfabetisme openbaart zich vooral wanneer het er op aankomt de Hollandse ontwikkelingen te verbinden met

buitenlandse strekkingen. Een paar voorbeelden.

Volgens Anbeek (die zich hierbij beroept op de ‘Inleiding’ van Willem Kloos op Perks gedichten) hebben de Tachtigers uitsluitend de Engelse romantici als voorbeelden gebruikt. Die stelling wordt een aantal keren herhaald (p. 23, 262, 268), maar dat maakt haar niet steviger. Om te beginnen citeert Kloos zelf in zijn ‘Inleiding’ als sonnettenmakers ook Rückert, Rossetti, Platen en Prudhomme. Zijn eigen sonnetten zijn net zo min als die van Perk en Gorter op Engelse romantische voorbeelden gebaseerd; Shelley, Keats en Wordsworth hebben immers nauwelijks sonnetten geschreven. Als Kloos zelf in vreemde talen gaat dichten, gebeurt dat in het Duits (Knabenklagen) en een enkele keer in het Frans (een van de gedichten is opgedragen aan Paul Verlaine). Zowel bij hem als bij Perk is er invloed van Platen te bespeuren. De beroemde regels ‘Schoonheid (..)/Wie eenmaal u aanschouwt, leefde genoeg’, uit Perks ‘Deinè theos’, is duidelijk geïnspireerd door August von Platens gedicht ‘Tristan’: ‘Wer die Schönheit angeschaut mit Augen,/ Ist dem Tode schon anheimgegeben’. De ‘wellust der pijn’, die Anbeek als een nieuw element ten opzichte van de Engelse romantiek aanwijst, is een typisch decadent element dat we al bij Baudelaire en later bij Swinburne aantreffen.

De verbinding van woordkunst met naturalisme (p. 56) is in Europese context lang niet zo uniek als Anbeek aanneemt. In hun voorwoord bij *Les frères Zemganno* (1879) hadden de gebroeders Goncourt al gesteld dat het realisme gepaard moest gaan met een ‘écriture artiste’ (waarbij dan de bewerkte stijl bedoeld werd die we in het naturalistisch proza van een Huysmans terugvinden). In feite is deze minutieuze stijl een direct gevolg van de pretenties van het naturalisme om de werkelijkheid ultrarealistisch te beschrijven.

Onbegrijpelijk is Anbeeks opmerking bij de bespreking van Couperus' historische romans dat het ‘niet makkelijk’ is ‘de inspiratiebronnen voor deze nieuwe, enigszins troebele belangstelling voor het verleden te traceren’. Weifelend noemt hij in dit verband de hier totaal niet terzake doende Rossetti, en daarnaast

Flaubert. Blijkbaar weet hij niet dat er in de negentiende eeuw duizenden historische romans zijn geschreven, waarvan de antieke sinds *The Last Days of Pompeii* (1834) van Edward Bulwer-Lytton een ruim segment vormen. In het fin de siècle werd er alom gegeild op de decadente oudheid.

'Het lijdt geen twijfel dat Nijhoff het meest te danken heeft aan de Franse poëzie, en dan met name Baudelaire (..), Verlaine (..) en Mallarmé, schrijft Anbeek (p. 145). Mijns inziens heeft Nijhoffs poëzie veel meer te danken aan het werk van Rainer Maria Rilke. Diens naam komt in het register van dit boek niet eens voor, hoewel er geen enkele dichter op de Nederlandse poëzie van het interbellum zo'n invloed heeft gehad als hij: niet alleen Nijhoff, maar ook Slauerhoff en Vestdijk (om van mindere goden maar te zwijgen) zijn zonder zijn voorbeeld ondenkbaar.

In zijn conclusie schrijft Anbeek: 'Deze summiere opsomming laat iets zien van de plaats van de Nederlandse literatuur binnen de Europese context. Iets: mijn hoop is dat anderen hierdoor worden gestimuleerd tot onderzoek dat meer dan op dit moment gebruikelijk is binnen de neerlandistiek over de grenzen heenkijkt'. Daarmee legt hij de vinger op de zere plek. Een neerlandicus kijkt nooit over de grenzen. Dat is niet helemaal zijn schuld. In zijn inleiding stelt de auteur dat in Nederland 'de beter geschoolden tot voor kort minstens drie vreemde talen beheersten'. Waarom is dat nu niet meer het geval? Omdat het onderwijsbeleid in Nederland bepaald wordt door nitwits die alles te moeilijk vinden voor de scholieren en dan ook het Frans en het Duits hebben afgevoerd van de programma's, tezamen trouwens met grammatica, literatuur en oudere geschiedenis. Dit barbaars volkje mag nu bogen op een 'literatuurgeschiedenis' waarin de dichter Herman van den Bergh bijna vijf bladzijden (op de 270) krijgt - waarna de dader van deze enormiteit boudweg beweert: 'hij is niet de meest interessante theoreticus van *Het getij* en zeker niet de boeiendste dichter'...

Tot slot

Er zou nog veel te schrijven zijn over deze merkwaardige literatuurgeschiedenis (ondermeer over Anbeeks vreemde interpretatie van maatschappelijke veranderingen als politieke gebeurtenissen, p. 18), maar het boek is al die moeite uiteindelijk niet waard. De vraagstelling van de schrijver was, zoals hij zelf op p. 20 aangeeft, drievoudig; (1) kan het literaire verleden bevredigend beschreven worden als een opeenvolging van ‘normen’? Mijn antwoord is: ja, maar dan niet zoals Anbeek het doet, door alleen uit te gaan van ‘groepsvorming en manifesten’; (2) in hoeverre komen de aangegeven normverschuivingen overeen met internationale veranderingen? Mijn antwoord is: dat kan ik uit dit ‘handboek’ met zijn gebrekkig vooronderzoek niet te weten komen; (3) als dat niet het geval is: hoe valt die autochtone ontwikkeling dan te verklaren? Mijn antwoord: ik zou het niet weten, en de auteur blijkbaar ook niet, want hij is die vraagstelling in de loop van zijn uiteenzetting uit het oog verloren.

Voor een Nederlands doctorandus die op zoek is naar een aardige stelling bij zijn proefschrift, stel ik de volgende these voor:

Het zou aanbeveling verdienen dat de handboeken Nederlandse literatuur niet meer door analfabeten zouden worden vervaardigd.

Piëdestal

Eddy van Vliet

De straat

Voor het eerst in zesenveertig jaar
zie ik een straat zonder tekort.
Het einde van een verborgen bestaan.
Als van as en lava ontdaan.

Vele eeuwen liggen verzameld in de winkelramen.
Tussen manshoge adelaars en een borstbeeld,
anoniemer dan het marmer waaruit het gekapt
werd, ligt het geheim van de Japanse kast.

Gehurkt, geknield en reikhalzend
wordt zij afgetast. Een legering
van strelingen uit een vorige nacht.

Alvorens terug te keren naar zijn ets
gaf een luchtballon zijn kleuren weg.
De kat die ons volgt, verklaart de lege schoot
van de geportretteerde dame met...

Als dorpelingen leunen de balkons
met hun rug tegen de gevels
en kijken toe hoe de straat waarin
wij afdalen mijn blik moeiteloos uitvindt.

De kastanjeboom

Er viel veel groen onder onze ogen te verdelen,
als wij niet uitsluitend naar hem hadden gekeken.
Aan de rand van de weide. Een valkuil voor dichters
die graag bloemen met brandende kaarsen vergelijken.

Het was zijn schaduw die ons aantrok.
De onderzijde van zijn omsloten gebied dat wij
als kinderen met stokken en stenen teisterden.
Boven het gras dat hij van koelte voorzag,

vormden zijn bladeren een tafelblad,
gepolitoerd door de ruggen van runderen
waaraan hij bescherming bood en telkens als
bliksem donder aankondigde, een mogelijke dood.

De vraag

Het café was gevuld met kletsende weduwen
en een kerstman die geld kwam bedelen.
Met velen had het jaar gemeen dat het niet
lang meer zou leven. Overal stond geschreven
dat er een opstand woedde in Roemenië.

Temidden van deze inleidende woorden
kwam je binnen, stond even stil als poseerde
je in een negentiende eeuws schildersatelier,
keek verbaasd in je-zelf, leunde voorover
en vroeg beleefd, als een kind aan de meester,
of je onder mij bewegen mocht.

Voor Remco Campert

Je kwam toen ik de reis niet aankon.
Niet wegens een gebroken been of
een huis dat op instorten stond.
Geen tijdelijk ongemak bracht je hier.

Het was om wat je aan liefde zag in
de stad die ik niet meer bezoeken kon.
Toen mijn jeugd, nu de resten
die jenever uit het geheugen perst.

Eens wat alles toekomst. Eens was er
garen dat droomde dat weefgetouw bestond.

Praag 1990

Vanaf het dakterras filmden mijn ogen
de stad. God had op vele koepels geplast.
Het goudkleurig vocht zocht de zon op
en vond op pleinen, straathoeken en bruggen

dixieland en bebop en als was het nooit genoeg,
na driemaal met de voet op de van bloed
gereinigde stenen te hebben gestampt, de koperen
schittering van trompetten, trombones en klarinetten.

God

God, wat een ellende dat je niet bestaat,
dat ik niet een dagje met je kan rondwandelen
en tonen wat je zoal geschapen hebt.

Wees gerust, ik haal geen oude koeien uit de gracht,
dat bergje lijken in Verdun, Austerlitz of Stalingrad
wil ik moeiteloos vergeven en de inquisitie,
ach het is alweer zo lang geleden.
Om wat radbraken, pest en guillotineren
wil ik niet zeuren. Wat telt is het heden.

Meer hoef ik niet om mijn gemis te verklaren.
Hand in hand, als geliefden op pad, zouden wij
de doodstrijd van je dierbare schepselen kunnen
bestuderen, hun wonden catalogiseren, het bloed in hun plas
ontleden, hun kreten en laatste gebeden om je hulp
registreren, wat rot en stinkt de absolutie geven.

God, wat een ellende dat je niet bestaat.
Wat hunker ik naar zo'n dag met zijn tweeën.
Eindelijk de kans je uitdagend te vragen mij te straffen
om mijn wrok tegen het zaad dat je je veroorloofde
uit te storten over deze aarde als een emmer stront
waaruit je zonen moskeeën, tempels en kathedralen maakten.

Eerste prijs verhalenwedstrijd De brakke hond

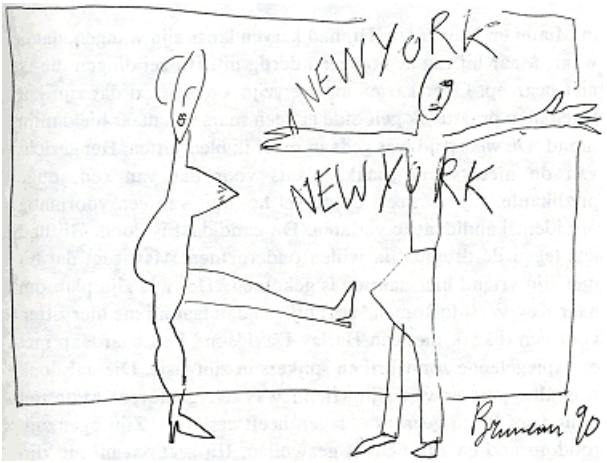

Dirk van Eylen
New York

Een paar dagen geleden heb ik Matt leren kennen. Ik ging naast hem zitten aan de bar van The Green Parrot. Ik bestelde een Budweiser en keek naar de wedstrijd tussen de Miami Eagles en de Palm Beach Destroyers. Het was een flauwe wedstrijd. Hij droeg een fel gekleurde halsdoek. Af en toe keek ik ernaar. Het was een lelijke halsdoek. De kleuren liepen door elkaar. Niets, geen lijntjes of siermotieven om al die kleuren binnen de perken te houden. Toen ik mijn tweede biertje bestelde begon hij te praten. Kalm praatte hij. Kalm en recht voor zich uit. De Palm Beach Destroyers werden volledig ingemaakt. Pas toen hij vluchtig zijdelings naar me keek wist ik dat hij tegen mij aan het praten was. Zijn ogen gleden langs me heen en toen keek hij weer voor zich uit. Geen moment stopte hij met praten. En zijn ogen zagen niets. Hij zei dat hij de laatste zeventien jaar in kraakpanden had gewoond. Op straat geleefd

in Miami en New York. Hij had kerven langs zijn wangen, dat is waar. Maar hij zag er nog geen dertig uit. Hij zei dingen die ik niet begreep. Over karma en over zijn kat. Hij zei dat zijn kat tegen hem praatte. Ik geloofde er geen snars van maar hield mijn mond. De wedstrijd was gedaan maar ik bleef zitten. Het gezicht van de nieuwslezer maakt plaats voor dat van een jonge predikante. Zij bezweert de duivel het huis van een voormalig presidentskandidaat te verlaten. De kandidaat is dood. Hij had iets tegen de drugmaffia willen ondernemen. Matt zegt dat hij met zijn vriend hier naartoe is gekomen. 'Het was zijn plan om naar Key West te komen,' zegt hij, 'en dan laat hij me hier zitten voor een dikzak met een Harley Davidson.' Een baardaap met een spiegelende zonnebril en spijkers in zijn jasje. Die halsdoek was alles wat er van zijn vriend was overgebleven. Matt ziet eruit alsof hij in geen drie dagen heeft geslapen. Zijn ogen zijn roodomrand en zijn neus is gezwollen. Hij zegt dat hij me zijn appartement zal laten zien maar hij blijft praten. Hij betaalt mijn biertjes. Er zijn reclameclips op t.v.

Als de zaak sluit raakt hij uitgepraat. We gaan Duval Street in en stoppen ter hoogte van de 801. We zetten ons op de stoep en kijken naar de travestieten. Borsten zo groot als meloenen en dijen als een rund. Het licht in de bar wordt gedempt. Een travestiet met een platinablonde pruik en pauweveren in haar kont beklimt een tafeltje, moet steun zoeken bij het aquarium op de tapkast. Ze is helemaal wit geschminkt, en roze. Er is een roze badpak over haar buik en borsten geverfd. Haar roodgestifte lippen persen een lied naar buiten. Ik zie de schoonheidsvlekjes op de rechterwang krimpen en uitzetten terwijl ze Stand by your Man in de maat probeert te krijgen. Drie zwarte vlekjes die bewegen als stipjes op een ballon. Ik zie ze nog als ze van de tafel dondert. Pauweveren en aquarium achter haar aan. We lopen weg. Ons lachen klinkt te luid in de stille straat.

Op het appartement probeer ik een gesprek met de kat. Ze zwijgt in alle talen. Ik zwijmel wat door de kamer met een biertje in de hand. Tenslotte leun ik zwaar op Matts schouder en val in zijn armen in slaap.

De volgende dag blijven we thuis. We liggen op rieten matjes op het dakterras. De radio staat aan. Tussen de nummers door laat de d.j. een vermoeiende woordenstroom op zijn luisteraars los. Af en toe gaat een van ons beiden naar beneden, naar het toilet of biertjes halen. Matts hand ligt in mijn kruis. De kruinen van de kokospalmen komen nog een eind boven de dakrand uit. Als de wind er doorheen waait klepperen de blaren tegen elkaar als plastic spatels.

'Matt.'

'Hmm.'

'Hoe haal je die kokosnoten van de boom?'

'Gewoon.'

'Hoe bedoel je, gewoon? Ik denk niet dat ik er met mijn armen bij kan.' Ik doe mijn best om het sarcastisch te laten klinken.

'Natuurlijk niet,' zegt hij geërgerd, 'er is een stok bij de trap.' Hij haal zijn hand van mijn kruis en staat op om me te tonen waar de stok staat. Ik por net zo lang tussen de groene bolsters tot er eentje loslaat en ga naar beneden om de vangst van de straat te rapen. In de keuken snijd ik met een mes een stuk uit de bolster en rommel in de laden naar gepast gereedschap om de schaal te kraken. Door de deuropening zie ik Matt over de schrijftafel gebogen. Hij snuift een paar lijntjes van het een of ander door een kartonnen rolletje. Bij elke snuif richt hij zich op en houdt het hoofd achterover als verwacht hij een niesbui.

'Heb je iets om die klotenoot mee open te maken?' vraag ik door de deur.

'Ik breng het wel mee naar boven,' zegt hij.

Ik neem twee blikjes uit de koelkast en ga naar boven. Er komt alleen nog geruis uit de radio, een monotone lawine. Ik draai aan de afstemknop maar vind de zender niet meer terug. Besluiteloos laat ik de zender van een nabijgelegen militaire basis aan staan.

Matt giet het kokoswater uit over mijn rug. Het voelt lauw aan. Hij masseert mijn rug met handen die ik nauwelijks voel terwijl hij kalm en rustig voor zich uit praat. Hij zegt dat zijn

ex-vrouw in het zuiden van Frankrijk woont met zijn zoontje. Dat hij het spijtig vindt dat hij haar niet meer ziet. Zijn zoontje lijkt op hem zo beweert hij. Ik voel mijn spieren veranderen in zachte klei, de bult in mijn kruis smelt weer weg. De schaduw van de palmkruin strijkt met zijn vele vingers langs mijn gezicht. Matt praat maar door. Als ik in slaap val ben ik al een tijdje niet meer aan het luisteren.

Het is donker als ik terug wakker word. Er zitten vuurvliegjes in de palm. Matt zwijgt. Hij ligt op zijn rug met zijn handen onder zijn hoofd. Ik probeer een vuurvliegje te volgen in de vlucht maar telkens het groenachtige schijnsel dooft om even later terug op te lichten raak ik het spoor bijster. Ik kan nooit met zekerheid weten of het doven en terug opglimmen veroorzaakt wordt door een en hetzelfde vliegje. Matt kijkt naar de sterren. Ik geef hem een zoen en vraag wat er in de sterren geschreven staat.

‘Ik las net dat ik totaal blut ben,’ zegt hij toonloos.

‘We kunnen een baantje nemen morgen,’ zeg ik, 't-shirts verkopen aan onnozele surfmaniakken, souvenirs aan dikbuikige bejaarden opdienen, werk zat.’

‘Nauwelijks genoeg om de huur te betalen,’ zegt Matt.

Zijn gezicht betrekt.

‘Ik zal morgen wel eens rondkijken,’ zeg ik.

Matt draait zich op zijn buik en verbergt zijn gezicht tussen zijn armen. Ik zie de staart van de Grote Beer. Orion staat in het zenit, pal boven het dakterras. Het zijn mijn zaken niet, denk ik. Zeg ik. Stil.

Ik weet zijn naam niet meer. De naam van de kerel die ons oppikt. Hij heeft hem vast wel gezegd toen hij zich voorstelde. Ik ben het vergeten. Hij beweert dat hij uit Texas komt dus noem ik hem Tex. Neen. Hij heeft zijn naam niet genoemd. Hij introduceerde zich zelf als ‘Davids vriend’. ‘David is de rijkste homo van Key West,’ zei Matt toen ik gisteren met het baantje kwam aandraven. Het zal wel zo zijn want we worden ingehuurd om het strand van zijn privé-eiland een beurt te geven.

Kost en inwoning voor drie dagen en loon bovenop. Matt heeft het appartement voor drie dagen in onderhuur gegeven aan weekendtoeristen.

Tex rijdt ons naar een supermarkt. We kopen bananen, spaghetti, saus, beschuit, koekjes, bier en sigaretten. Tex betaalt de rekening. Hij koopt twaalf stalen buizen bij Winn Dixie rechttegenover en rijdt naar de kade. In het boothuis tilt een vriend van Tex de motorboot van de liggers met een vorkheftruck. Hij vloekt lang en luid. Tex vult een emmer met ijs en gooit er een sixpack Budweiser in. Hij heeft wel eens eerder een motorboot bestuurd en doet zijn best om te laten zien wat hij kan. Hij trapt de boot naar topsnelheid, een blikje bier en een sigaret in de ene hand, de andere losjes aan het stuur. Ik vraag, om iets te zeggen, hoe groot het eiland is maar mijn stem komt nauwelijks boven het gejank van de motor en het geluid van het opspattende water uit.

'We zijn er bijna,' schreeuwt hij terug.

Matt zegt niets. Hij zit op de achtersteven en kijkt naar Key West dat langzaam achter de horizon zakt. Hij leunt op de verchroomde reling en drinkt nu en dan van zijn biertje.

'Dat is het,' schreeuwt Tex als het eiland in zicht komt. Het eiland ziet er klein uit. Klein en stil. Het dak van een wit insectachtig huis steekt boven de palmkruinen uit. Iets verder naar links is er een kleiner gebouw in een gewone rechttoe rechtaan stijl. 'Het gastenverblijf,' zegt Tex als we aanmeren. 'James Bond,' denk ik bij mezelf.

Matt zegt de hele dag bijna geen woord, Ik denk dat hij alleen praat als hij gesnoven heeft. Het werkt mij op de zenuwen dat gezwijg. Ik kijk naar zijn lichaam terwijl hij werkt. Als hij niet ziet dat ik kijk. Als hij het merkt spannen zijn spieren zich. Ik kan het bijna voelen.

We beginnen de schoonmaak op het zuidstrand. We hebben het golfwagentje uit het schuurtje naast het terrein gehaald. Het bespaart ons heel wat moeite en zweet. De brede banden zakken niet weg in het zand. Ieder rijdt om beurt met het wagentje

terwijl de andere de grote rommel achterop gooit. Drijfhout, grote stukken visnet van Portoricaanse kustvissers, afgeknapte palmstammen. alles wat brandbaar is moet naar een grote cirkel worden gesleept die Tex gisteren met de hak van zijn schoen in het zand heeft getrokken. Daarna rijden we een tweede keer over het strand en rapen het klein afval op. Plastic shampooflessen, bekertjes, blikjes, aangespoelde onzin. Telkens drie uur werken en drie uur pauze om bij te komen van de hitte en de batterijen van het wagentje op te laden. Ook als we pauze nemen zwijgt Matt. Ik wordt er gek van. Die knikjes, die gebaren. De handigheid waarmee hij praten overbodig maakt. Ik zing liedjes en speel veel te opgewekt met de hond in de hoop dat hij het ervan op zijn heupen krijgt. Obi, de hond van Bradely, loopt spetterend door het ondiepe water. Bradely is de ‘concièrge’ van het eiland, een grote neger met lachtanden en een strohoed. Toen we gisteravond onze intrek namen in het gastenverblijf bracht hij ons muskietenspray voor overdag en marihuana voor 's nachts, na het werk. ‘Jullie smoren niet genoeg,’ zei hij en zijn ogen rolden in hun kassen als komedianten. Ik zei niets. Hij vertelde zijn levensverhaal terwijl ik me afvroeg of het een speciaal woord was, ‘smoren’. Intussen maakte hij met zijn lompe-handige vingers een pijpje uit een eindje koperbuis. Ik bedankte hem voor de marihuana en de spray. ‘Majoewana’ zegt Bradely met zijn Missouri stem.

Ik zing zo luid ik kan als ik die avond onder de douche ga. Ik ben alleen op de wereld. Matt zwijgt en een radio is er niet. Ik zing Singing in the Rain. Wat later liggen we op de kussens van de banken in de zithoek en roken we uit het pijpje dat Bradely heeft gemaakt. De wieken van de ventilatoren draaien de avondlucht tot een briesje dat nauwelijks verkoeling brengt. Ik laat niet merken dat ik blij ben als Matt begint te praten. Hij vertelt over zijn ex-vriend. Of over een andere vriend. Iets met een ‘hij’ erin. Het kan me niets schelen.

‘Hij zat op het bed en keek naar de muur toen ik binnenkwam. Ik wist dat het anders was als zwijgen uit boosheid. Ik voelde het gewoon.’

Ik leg me languit op mijn rug en kijk naar het plafond met de ventilatoren. Ik probeer me Matts vriend voor te stellen.

'Ik wou hem strelen maar voelde me belachelijk gemaakt toen ik hem aanraakte. Ik had net zo goed een beeld in het park kunnen proberen. Ergens daarbinnen moest nochtans verdriet zijn want tranen drupten van zijn kin op zijn handen. Maar die ogen. Hij knipperde niet een keer met zijn oogleden. De tranen liepen gewoon over de rand.'

Hij praat over zichzelf, gaat het plots door me heen. Ik wil opeens dat Matt ophoudt en geef hem een stomp. Maar Matt praat rustig door alsof het hem niet aangaat.

'Ik zwaaide met mijn hand voor zijn ogen. Voelde het aanstellerige van het gebaar. Dan begon ik te praten. Woordjes die alleen van ons waren. Het was alsof ik ze uitsprak op een druk marktplein waar het plots stil is geworden omdat iedereen stond te luisteren. Afkeurend. Onbehaaglijk, bedoel ik.'

'Matt, hou op,' zeg ik. Maar hij houdt niet op. Hij praat niet stiller. Hij praat niet luider. Ik kan me bijna niet meer beheersen als ik opsta. Ik wil gillen dat hij moet ophouden. Hem slaan desnoods. Ik loop weg.

Ik zit op het strand en hoor het massieve geluid van krekels en kikkers. Ik vervloek de muggen en denk aan Matt die nu misschien op de veranda onder het muskietennet zit. Orion staat bijna in het zenit. Ik moet het onthouden want ik ga terug naar New York. Met dit baantje zal ik net genoeg geld hebben om een ticket te kopen voor een enkele reis met de Greyhound. Misschien houd ik nog wat geld over. Als ik in New York omstreeks dezelfde tijd Orion zoek aan de hemel kan ik de afstand N.Y.-Key West misschien aflezen aan de stand van de sterren. Mezelf een oude zeevaarder voelen. De oude man en de zee. Toen Hemingway op Key West woonde was het er nog geen homo-kolonie. Elke ochtend nam ik me voor zijn huis te gaan bekijken. Elke keer kwam er iets op de proppen dat het plan naar de volgende dag deed verschuiven. Het maakt me eigenlijk niet uit of ik het zie of niet. Als ik de muggen niet langer kan verdragen loop ik terug naar het gastenverblijf. Ik

wou dat ik de hond had meegenomen maar die blijft natuurlijk liever bij Matt. Het is donker tussen de bomen. Ik voel me opgelucht als ik de omtrekken van het huis voor me zie. Matt slaapt al als ik binnenkom. Of hij doet tenminste alsof. Zonder de olielamp aan te steken neem ik mijn slaapzak en ga op de veranda liggen.

Een dag later sta ik 's ochtends tegen de balustrade van de veranda geleund. Een roze lucht kleurt de zee. Gisteravond zag ik David voor het eerst. Hij liep met zijn vriend over het strand. Als aristocraten slenterden ze door het zand. Ze droegen tropenhelmen en hadden een glas wijn in de hand. Ik stond op de veranda en keek toe. Het strand ligt er netjes bij nu. Matt en ik hebben vandaag vrij. De ooievaars duiken naar vis. De meeuwen proberen de vis van de ooievaars in te pikken. We zijn alleen op het eiland. Tex heeft David en zijn vriend gisteren nog terug naar Key West gebracht en is nog niet teruggekeerd. Hij haalt ons morgen op. God mag weten waar Bradely uithangt.

We plunderen Davids koelkast. Wijn, vissla, gevulde avocado's, koude aardappeltjes. In Davids kamer vinden we zonnebrillen en de tropenhelmen.

‘Ik ben David en jij bent mijn vriend,’ zeg ik. We kleden ons uit.

‘Rijk zijn heeft zo zijn voordelen,’ zegt Matt als we onszelf bekijken in de kamerspiegel. Twee naakte mannen met tropenhelm en zonnebril.

‘Het is gek,’ zeg ik.

‘Wat is gek?’

‘Je praat in je slaap,’ zeg ik. Ik zie zijn spiegelbeeld schrikken.

‘Wanneer?’

‘Gisteravond, je zei net hetzelfde als daarnet.’ Hij draait zich naar me toe en kijkt me aan. Hij begrijpt het niet en ik kijk naar zijn onbegrip in spiegelbeeld.

‘Over rijk zijn en zo,’ licht ik toe.

‘Oh, was dat alles? Niets anders?’

‘Toch wel maar dat zeg ik niet.’

‘Je houdt me voor de gek.’

‘Geef toe dat je een slecht geweten hebt,’ zeg ik. Matt zucht. Ik denk dat hij wel vermoedt dat ik hem alleen maar uit zijn tent wou lokken. Ik wil dat hij praat. Normaal doet. Maar alles wat hij zegt is: ‘We kunnen naar het strand rijden met het golfwagentje.’ ‘Fijn,’ zeg ik, ‘laten we de cassettespeler die beneden op de koelkast staat meenemen.’

Obi springt kwispelend rond het wagentje. Een dun laagje warme mist hangt laag over het water. Op het strand vinden we een versleten strandstoel. Hij zakt weg als ik erin ga zitten. Het doek van de zitting kraakt maar scheurt niet. We roken uit het koperen pijpje. Matt zit naas me op het zand. Hij heeft zijn armen om zijn knieën geslagen.

‘Morgen ga ik terug naar New York,’ zeg ik. Obi loopt achter de vogels aan. ‘Er gaat een Greyhound naar Miami om tien over elf.’ Matt knikt en staat op. Hij waadt voorzichtig door het ondiepe water en kijkt speurend rond zijn voeten alsof hij

iets zoekt op de bodem. Ik heb het gevoel op een bioscoopstoel te zitten. Naakte man loopt langzaam door ondiep water. Zijn armen hangen los langs zijn lichaam. Achter hem strekken lucht en water zich wazig uit. Het wordt een stralende dag. Geen twijfel kan daarover bestaan. Hond loopt het beeld in, naar de man toe. De hond slaat geen acht op de neerhangende schouders van de man. Hond springt vrolijk om de man heen. Spettert er op los. De man wordt nat. Hij kijkt niet naar de hond. ‘Cut,’ denk ik en wacht tevergeefs op het woordje ‘Einde’ dat op het scherm moet verschijnen.

Ik ben blij dat de tropenhelm extra schaduw over mijn ogen werpt. Matt hoeft niet te weten dat ik naar hem kijk. Hij verwacht het wel. Hij gaat in het golfwagentje zitten en zet de cassettespeler aan. Het is Sinatra. New York, New York. Ik kijk strak voor me uit. De vogels blijven op afstand. Afgeschrikt door de koperblazers. Het eiland houdt zijn adem in. Matt zet de cassettespeler op het dak van het golfwagentje. Hij start en begint in grote cirkels om me heen te rijden. De stem van Sinatra cirkelt mee. Ik kijk naar het water. Er is bijna geen golfslag aan deze kant van het eiland. ‘Einde.’

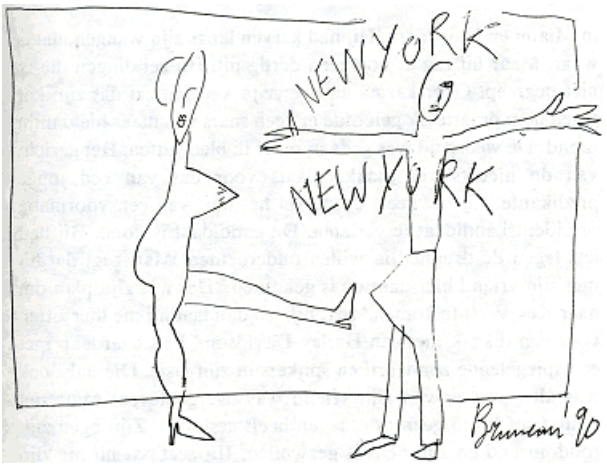

Peter Ghyssaert
Gedichten

Monster

Moeizaam maalt hij uit de schoot,
het hevig, bloedgeblakerd kind,
zonder genade, zonder stilte voor
het wit dat hem omringt.

Alle andere kinderen en
zijn eigen ouders moeten dood,
en zijn gaven moeten glanzend tot
volmaaktheid uitvergroot.

Monster dat uit zijn omgeving alle
woede in zijn pantser rooft,
dat het liefst de schamel toe-
gedekte mensheid had gedoofd.

In het licht ontstaat een schub,
door geen verpleegster afgedroogd
en per minuut groeit het gezonde kwaad
en wordt zijn status opgehoogd.

In de klas

Meester Zweetvoet legt geduldig uit
maar kinderen katapulteren traangas
in zijn oog, tot hij ter plekke kuit
schiet van de schrik en uitglijdt in zijn les.
Zij heffen glorieus hun kindermes,
rammen het in zijn bovenmeestersstuit.
Het gaat wat stroef maar het maakt geen geluid
zoals het ook hoort in een nette les.
Hij wordt verdeeld in honderd partjes:
uit de longen snijdt men sponzen hartjes
voor de lieve meisjes van de klas.
Zijn lichaamsdelen worden uitbesteed,
het schoolstempeltje merkt hun kwaliteit.
Alleen een zweetvoet blijft onaangetast.

Leerplan

Nauwelijks twintig en al ongeneeslijk,
het verfijnd profiel in lakens
vastgevroren tot een voze vorm,
wil hij vertroeteld in zijn krimpstoel
waar het goed afsterven is naast op-
gebaarde druiven.

Met het medisch naslagwerk
maakt hij zijn lichaam transparant
vanaf de scalp vol roos en dekenpluis
en hertelt nauwgezet organen;
nieuwe pijn is altijd interessant.

Eminence grise

De grijze eminentie wordt wat kinds,
zoekt in het park aansluiting bij het spel,
begrijpt geen woord van wat gezegd wordt
anders dan op klank.

Hij staat paraat maar mist de bal.
Zijn laatste warmte volgt hem niet
in een rubberachtig, wijd gebaar.

Met beide knieën mild gehavend
van het grastapijt, krast hij weer op;
de wegstevende regenjas galmt van
een hol, amechtig hijgen.

Dat was plezier, al kost het levensjaren.
Van de kinderen komt hem niets na
dan spotten dat hij niet meer hoort.

Eric de Kuyper
Een tafel voor één. Reisberichten

Keulen

Met zijn allen zitten we in een hyperluxueus restaurant aan tafel. De ambiance is die van een Franse salon uit de achttiende eeuw. Uiteraard namaak, maar het ziet er zo authentiek uit dat het allemaal wel héél, héél duur moet zijn geweest. De sfeer ademt een bijzondere en zeer opvallende 'discretie' uit. Die discretie is, dat heb ik hier in Duitsland al eerder gemerkt, een teken van onbetaalbare luxe. 'Exklusiv', zoals het heet.

We zijn de enige gasten in het restaurant, want het is naar Keulse begrippen erg laat om te dineren. Aanleiding voor deze late maaltijd is een bezoek van twee beroemde Britse schrijvers van misdaadverhalen (wier namen ik vergeten ben) aan het lokale filmmuseum. Elk van beide schrijvers spreekt met een totaal verschillende, maar wel volledig Britse tongval; hun accent verschilt, doch onder elkaar wedijveren ze om Britser te klinken dan de tegenstander. Ik kan niet precies beoordelen wie deze competitie aan het winnen is; maar ik merk wel dat de directeur van de British council af en toe instemmend knikt. De onvermijdelijke cultuurambtenaar van de stad knikt mee.

Aardige mensen zijn het, onze Keulse gastheren. Ze zijn welgesteld en cosmopoliet. Ze spreken vloeiend Engels en gedragen zich zo on-Duits dat ik bijna ga denken dat het Duitse joden zijn. En ze zijn ontspannen geheel overeenkomstig de stijl die de internationale filmcultuur (cultuur en niet business!) kenmerkt. Dat houdt ook in dat ze een beetje moe en overwerkt zijn. Maar vanavond gedragen ze zich vlot en ongedwongen, de indrukwekkende Herr B., zijn vrouw en hun beider vriend H.

Al jaren trekken ze met elkaar op. Ze hebben pionierswerk verricht voor de filmcultuur in het Rhein-Ruhrgebied. Op een grootse kleinschalige manier. Ze hebben de wereld afgereisd, contacten gelegd, filmnetwerken gespannen rond de Keulse

Dom en de hele fine fleur van de filmwereld in deze stad te gast gehad. Ze hebben zich nooit afgevraagd of het wel zou lonen om hier in het Rhein-Ruhrgebied, in de ‘Provinz’, zoveel moeite te doen. Wat dat betreft zijn het echte cosmopolieten en geen mensen met een provinciale mentaliteit. Zet hen neer op de Noordpool, en nog zullen ze erin slagen er een boeiendere sfeer te creëren dan bijvoorbeeld in Manhattan. Vanavond valt de eer te beurt aan de Britse schrijvers; morgen komt Louis Malle. En eerder was ik zelf ook eens aan de beurt; zo heb ik ze leren kennen.

De obers glijden als schimmen geluidloos en bijna onzichtbaar tussen de tafels en stoelen door. Ze doemen onmerkbaar op uit de wanden om er vervolgens weer in te verdwijnen. Telkens komen er andere en nieuwe bij. Er is op dit late uur meer bedienend personeel dan er gasten zijn. Een kelner is duidelijk de ‘jonge blonde Duitser’. De maître d' hôtel is een Fransman. Of beter gezegd: hij doet Frans aan. Hij spreekt voortreffelijk Duits met een uitheems accent. Naar het mij voorkomt is zijn accent niet echt Frans; het is nagebootst, en de herkomst daarvan kon wel eens Slavisch zijn. Maar in een Duitse namaak Franse salon past zo iets perfect. Ik meen een flikkering in zijn linkeroog op te vangen, alsof hij mij te kennen geeft: ‘we zijn beiden toch maar nep-Fransen, niet?’, want in het Duits heb ook ik een soort Franse tongval. ‘Maar voor hen hier rond de tafel doen we authentiek aan, zoals de tafels en de stoelen, de schilderijen en al het antiek hier authentiek zijn ...’

Herr B. speelt exuberant de grand-seigneur. Dat gaat hem goed af. Hij weet heel precies en tegelijk heel charmant het mondaine aan het eigenzinnige, het beschaafde aan het amicale te koppelen, Dat B. hier, in dit land, in deze stad is beland, zal, zo vermoed ik, niet meer dan een toeval zijn. Misschien is hij wel een ver familielid van de pseudo-Franse, quasi-Hongaarse, net-niet-Weense, maar vermoedelijk toch iets joodse maître d'hôtel.

Onze gastheren praten vlot en gedragen zich nonchalant. Maar plotseling, ik krijg het eigenlijk pas laat in de gaten, begint

er iets te trillen in de oogleden van B.; onvoorspelbaar zo abrupt als H. in een norse stilte vervalt en krampachtig een sigaret opsteekt; de vrouw van B. neemt discreet iets (snuiftabak? Een pilletje? Of is het iets anders?) uit een klein ijzeren doosje, waarin violette Franse zuurtjes hebben gezeten, maar dat nu voor een ander doel wordt gebruikt. De onopvallendheid van deze gebaren valt des te sterker op.

En dan ineens herstelt het oog van B. zich; ontwaakt H. uit zijn stilte, terwijl hij iemand met een snedige persoonlijke opinie corrigeert; converseert mevrouw B. verder, onderwijl haar doosje wegstoppend.

We zijn nu bij het dessert aangekomen. Een roltafeltje wordt naderbij geduwd: allerlei prachtig uitziende vormen en kleuren, die nog onaangetast zijn. Het is alsof alles speciaal voor ons en voor ons alleen is klaargetoverd. Mevrouw B. en ik houden allebei van zoet. 'Ja', zegt ze, 'weet je, als kind, ik herinner het me nog altijd, liet mijn moeder me eens aan een zilverpapier *ruiken*, waarin chocolade gewikkeld was geweest. 'Riechst du? So riecht Schokolade. Besser könnte sie sicher nicht *schmecken*!' Ze glimlacht eventjes en stort zich op de 'Zitronentorte' gedrapeerd in vanillecrème, opgefleurd met chocoladesaus en aangevuld met een sorbet-mousse. Ze eet met beschaafde nostalgie. Na een poosje geeft ze mij haar dessert door: 'ik heb te veel gegeten ... En jij houdt van zoet'.

Intussen is het gesprek aan onze kant van de tafel overgegaan op OKTOBER van Eisenstein, waarvan ze gisteren een 'nieuwe' kopie hebben vertoond. H. vraagt mij opnieuw heel abrupt: 'sprechen Sie russisch?' Waarom dat nou? De vraag doet komisch aan. Maar vooruit omdat het onderwerp talen in een cosmopolitisch gezelschap altijd goede gesprekstof vormt, vraag ik hem of hij dan wel Russisch spreekt. Zijn antwoord is een vertraagde echo van het zilverpapier van de chocolade van mevrouw B. 'Ja, als Kind wohnte ich im russischen Sektor ... Wir haben von den russischen Soldaten russische Zigaretten bekommen. Keine Schokolade, kein Gummi. Die Russen hatten keine Schokolade und auch kein Gummi. Russisch ist also

meine zweite Muttersprache.'

H. keert zich weer af. Drinkt een klein glaasje wodka, dat aan de rand van de tafel staat, ver van zijn glas pils, die hij ononderbroken afwisselend met een Pinôt Blanc consumeert. (Nu pas dringt het tot mij door dat een van de obers regelmatig langs is gekomen om het wodkaglaasje bij te vullen. In dit huis wordt de perversiteit van de gasten discreet maar efficiënt behandeld. Misschien betekende de twinkeling in de ogen van de maître d'hôtel toch iets anders?).

H. steekt opnieuw, nerveus, nors een sigaret op en vervalt in een ondoorgrondelijk zwijgen. Aan de andere kant van de tafel kwekken de Engelsen. In een flits zie ik een klein Duits jongetje. Erg mager. Het knaapje H. ligt geborgen in de armen van een oudere boerenjongen, met hoge jukbeenderen en volle lippen. De boerenjongen is in een Russisch soldatenpak gestoken en fluistert het jongetje met een zwaar Russisch accent toe: 'Still... Ruhe... Willst du noch eine Zigarette?' Ja, knikt het jongetje, en veegt een zilte traan van zijn wang.

De Britten lachen zelfgenoegzaam en stelen aan de overzijde van de tafel de show. Daar zijn ze voor gekomen, daarvoor ook zijn ze op hun Eiland geboren. Zij daar, wij hier. De Duitsers lachen smakelijk.

Gelukkig hoef ik vanavond de show niet te stelen. Ik ben toevallig langs gekomen, en werd door de B.'s uitgenodigd om met hun Britse gasten mee te gaan eten. Vorig jaar was ik hun officiële gast, en moest ik mijn best doen. Zoals vanavond de Britten, en morgen monsieur Malle.

Het is inmiddels laat geworden. We staan buiten op straat. De stad ligt er desolaat bij. Zoals vorig jaar. Alleen is het een andere straat; we hebben in een ander restaurant gezeten. 'Waar logeer je', vraagt B. me, want ik ben onaangekondigd Keulen binnengevallen. Hij heeft niets voor mij kunnen regelen, maar is bereid het nodige te doen... De regellust van B. heeft niets opdringerigs; ze is pure generositeit, dat weet ik. Ik moet hem echter teleurstellen, want ik heb een kamer in een klein pension, waar ik al jaren kom, wanneer ik in Keulen ben. 'Waar is dat

[advertentie]

dan?' 'Ik weet het niet', zeg ik. Ik weet niet, hoe het pension heet, weet ook niet hoe de straat heet... hoewel ik er al vijftien jaar kom. Ik weet alleen dat het vlak bij de Dom is. 'Maar we zijn vlak bij de Dom', zegt B. En inderdaad aan de overkant van de straat bevindt zich mijn pension.

Rare mensen. Wat bindt ons? Het feit dat we na twintig jaar ontdekken dat onze levens elkaar ten dele overlapt hebben; dat ik, zonder het te weten, een grote filmvreugde aan hen te danken heb gehad (de ontdekking in de jaren zestig in Keulen van het vroege werk van Schroeter); dat we al jaren lang gemeenschappelijke vrienden hebben; dat hun geschiedenis parallel loopt aan de mijne; de onze? Maar misschien heeft het nog meer te maken met iets anders: met kwetsuren en vreugden van naoorlogse kinderjaren, met de ontworteling van deze generatie die zich overal en nergens thuisvoelt, tenzij in de culturen.

Ik wist wel dat ik de oogopslag van de maître d'hôtel begrepen had. We zijn van hetzelfde ras.

***

Keulen (2)

Naast de Dom staat op het plein een tien meter hoge sculptuur. Een blok graniet, pal op de grond. 'Spuren einer Vergangenheit' zal het ding wel heten.

Ik heb het kunstwerk nooit eerder opgemerkt. Vandaag valt het me op. Er staat een groep mensen omheen; ze kijken naar boven. Een jongen van een jaar of zestien is bezig het te beklimmen. Zo maar, voor zijn plezier. Zijn vrienden kijken toe. Ze lachen, geven commentaar en moedigen hem aan. Hij heeft een ietwat gedrongen lichaam. Glijdend en secuur kleeft hij zich vast aan de steile wand. Met kleine sprongetjes klautert hij naar boven. Hij wil de top van het verleden bereiken. Het lijkt ondoenlijk.

Ik grijp mijn fototoestel. Iets dat ik zelden doe, maar het schouwspel van het gespannen en in een gedreven lenigheid

tevens ontspannen lijf, is bijzonder mooi. Als hij de top bereikt zal hebben, zal hij, dat weet ik, dat vermoed ik, ‘iets’ doen. Misschien zal hij iets naar beneden schreeuwen. Ik weet of beter vermoed dat dat iets banaals, waarschijnlijk iets plats zal zijn. De hele verbluffende atletische prestatie (gratuit, vanzelfsprekend, umsonst) die er aan voorafgaat, zal op dat moment in elkaar storten. Ik aarzel nu om ook dit moment fotografisch vast te leggen. Hij beseft niet hoe mooi zijn lichaam er in die concentratie van gevaarlijke inspanning uitziet. Boven gekomen zal hij met zijn kameraden die beneden toekijken het voorspelbare spel van de rivaliteit spelen. Misschien maakt hij wel een obsceen en agressief gebaar en schieten zijn vrienden dan in de te verwachten vette lach. Hij heeft nu bijna de top bereikt. Gegeneerd berg ik mijn toestel weg, want dadelijk komt de teleurstelling.

Wat er gebeurt, is echter totaal onverwacht. Het is bruusk en onthutsend. De omstanders zeggen geen woord. Hun mond valt open. Ook de vriendjes uiten geen kreet van triomf. Ze lijken met stomheid geslagen. Want vinnig is hij op de top gesprongen, of hij neemt in een flits de pose aan van een body-builder: hij trekt de buikspieren in, zet een been vooruit, balt de vuist en buigt een arm om zijn biceps te laten opzwellen. Bliksemsnel, even snel als hij de pose had ingenomen, maar na een glimlach begint hij aan de afdaling.

Ik ben een slechte fotograaf. Hoe heb ik dat moment (bewust) voorbij kunnen laten gaan, gefixeerd als ik was op mijn vooroordeel en gebiologeerd door mijn verwachting dat dit wel een teleurstellend moment zou worden? De foto had op z'n minst het bewijs kunnen leveren dat ik de situatie niet gefantaseerd heb. Het ging immers zo snel.

Ongetwijfeld ging het om een weddenschap, waarin de gefrustreerde vorm van mannelijke erotiek, pijnlijk en krampachtig in zijn overformulering op het spel stond. Het was een uitdaging aan het man-zijn: ‘natuurlijk kan ik dat rotsblok met mijn blote handen beklimmen!’ Dat was voorspelbaar. Geniaal was echter zijn inval en dan vooral de manier waarop de

agressiviteit van de omstanders, maar ook van hemzelf onthuld, ontmanteld en aan de kaak werd gesteld. Briljant was dat de jonge macho precies aangaf wat er op het spel stond. Hij wist dit uit te drukken door zijn lichaam dat zichzelf ensceneerde, en terwijl het lichaam daarmee bezig was, relativeerde het ook meteen zichzelf.

Dat daarbij het beeld van de body-builder gebruikt werd, was een vondst van het lichaam. Het lichaam van de body-builder krijgt immers pas zin in de pose, in de pose van het gespierde lichaam voor een publiek, dat naar het lichaam, de pose kijkt. Het moment van competitie in deze vreemde sport die body-building wordt genoemd, ligt in de pose, het moment waarop verklaard wordt: 'ik ben dit lichaam. Dit lichaam ben ik. Dit lichaam is niet zo maar een lichaam. Wat hier ten toon gesteld wordt, is een geseksueerd mannelijk lichaam. Het is door middel van zware oefening en training gevormd. Het resultaat daarvan zet ik hier voor jullie, toeschouwers neer. En daarbij ook voor mezelf!'

In body-building wordt een taboe te lijf gegaan. Op een vrij naïeve en directe manier stelt zij aan de orde wat in andere sporten niet mag of niet kan: centraal staat er het lichaam als een geseksueerd lichaam. Verder is er niets, geen aanleiding of verantwoording. Daarom ook wordt het lichaam als bijzonder kwetsbaar voorgesteld, en dit terwijl het bij body-building feitelijk om het tegendeel gaat: de triomf van lijfelijke kracht, vertolkt door een hypertrofie van het spierweefsel. De beoefenaars van deze 'sport' durven op een verbeten manier met dit probleem (het castratieprobleem, het mannelijk lichaam als een kwetsbaar lichaam) om te gaan, zoals mannen dat zelden of nooit durven. Daarom wordt body-building waarschijnlijk ook niet echt als sport beschouwd. De *aanleiding* die in alle overige sporten centraal staat, is hier komen te vervallen. De kwestie waar het in de sport om draait, wordt er op een schijnheilige manier weggemoffeld, geloochend. Is dat misschien ook de reden waarom in de normale en echte sport de sfeer van agressiviteit steeds latent aanwezig is? Zij is immers een belicha-

ming van frustraties en werkt daarom wellicht zo verslavend. Waar gaat het om? Om competitie? Maar is dat niet reeds te veel om nog voor gratuit spel te kunnen doorgaan en zegt het niet te weinig over de ‘inzet’, de fundamentele inzet van die competitie? Daarin schuilt het grote verschil tussen body-building en sport. Omdat er iets wordt blootgelegd, ervaart bijna iedereen haar als een ietwat gênant schouwspel.

Toen die jongen daarboven op de Keulse zuil naar het beeld van de body-builder teruggreep, maakte hij een zeer precies gebaar. Hij maakte daarmee duidelijk dat het niet uitsluitend om een prestatie ging: het beklimmen van een onmogelijk steile wand. Door die pose werd achteraf duidelijk waarom het was gegaan: het geseksueerde lichaam. Uiteindelijk hadden we naar het mannelijk lichaam gekeken. Door daar plotseling zijn lichaam als lichaam ten toon te stellen, zei de jongen: het ging toch om mijn lichaam, niet? Om mijn lichaam dat ik jullie, terwijl het zich inspande, te zien gaf. Door de prestatie heen zagen jullie toch ook het spel van mijn armen, benen, dijen, rug en achterwerk.

Wat daar had plaats gevonden, was de onthulling van het sportieve. Vrienden en toeschouwers werden er stil van. Ze beseften met een schok (hoe anders die stilte te verklaren?), dat hier iets anders op het spel had gestaan dan de gebruikelijke afleidingsmanoeuvres via een atletische prestatie.

De afdaling geschiedt met grotere behoedzaamheid. Zij is ook moeilijker. Maar uiteindelijk wordt zij even handig en secuur uitgevoerd als het naar boven klauteren.

Hoe hij teruggekeerd is in de vriendengroep heb ik niet meer van nabij gezien. Hij had hen verbluft, en dat zullen ze wel naar behoren hebben gevierd. Ook met bier en verbaal geweld. Maar daaraan voorafgaand wellicht met stevige omarmingen en omhelzingen, zoals men die ook op sportvelden na een overwinning ziet. Maar in dit geval toch anders, minder klef? Minder schijnheilig? Immers, het ging niet zozeer om een overwinning als wel om een bevrijding, om de bevrijdende kracht die was

uitgegaan van de onthulling en de aanklacht tegen de ‘sportieve geest’. De ranzige omarmingen van het sportveld waren voor één keer ‘echt’: het effect van een geslaagde, didactische analyse van een kwestie die hen allen raakte. Ik kan me voorstellen dat Brecht van deze scène zou hebben gehouden.

Thuis gekomen heb ik de foto's die ik wel genomen had, ontwikkeld en afgedrukt. Ze vertelden me niets over wat ik had gezien. De Dom van Keulen prijkt op de achtergrond, zoals op elk toeristisch kiekje. Gelukkig maar dat ik het moment van de pose niet heb vastgelegd! Ik heb beslist geen talent als fotograaf. Ik zie zelf nog altijd beter dan mijn camera.

***

Frankfurt

In een Duitse stad loop ik steeds de *Kaufhof* binnen. Trouwens, het eerste dat ik in om het even welke vreemde stad doe, is de lokale Hema bezoeken. Daar zijn de dromen, verlangens, frustraties, bekrompenheid en nostalgie van de gewone mens te koop. Je krijgt er een beeld van de nationale en lokale ‘cultuur’. Niet alle waren zijn in de Europese steden eenvormig geworden. Voor een goed deel is dat natuurlijk wel het geval, maar er is nog altijd iets dat ontsnapt aan de uniformiteit. Nog steeds is elke cultuur in staat een eigen draai te geven aan de massawaren.

In Frankfurt moet ik bij de ingang van de Kaufhof langs een ware berg geborduurde kleedjes. Ze vormen het koopje van de dag. Het zijn witte, spierwitte, geborduurde en met kant afgezette tafelkleedjes. Machinaal perfect nagebootst handwerk. En slechts 15 mark! Er staat weliswaar discreet ‘Made in Taiwan’ op maar ze lijken zo afkomstig uit de vlijtige handen van een huisvrouw uit Bad-Königsberg. Duitse huisvlijt van vóór de

oorlog, mechanisch mooi nagebootst dor een of andere machinewerkster uit een land in het Verre Oosten. Slechts 15 mark smeken de kleedjes.

Ik ben echter niet te verleiden. Tenslotte heb ik geen Duits interieur waarin dit soort dingen passen. Op mijn tafel zou zo'n kleedje zich ongelukkig voelen. Ik heb er geen voeling mee. Geen enkele ‘Sehnsucht’ koester ik naar die lapjes, ik kan de ontroering van de gejaagde kopers en koopsters niet delen. Ik koop vandaag nuttige dingen. Dingen waarvoor ik thuis, in mijn eigen land, tijd noch zin heb om ze aan te schaffen. Ik heb onderbroekjes nodig, en Frankfurt lijkt me een geschikte stad voor deze inkopen. Waarom ook niet? De herenafdeling ligt verlaten in een hoek op de tweede etage. Ik kies een paar van de meest eenvoudige soort. Na lang zoeken vind ik die temidden van onafzienbare rekken met gebloemd, gestreept, genopt, gewaagd en frivool, alles onverminderd mannelijk.

De caissière is een mevrouw van een jaar of zestig. Ze heeft niets te doen en zit dan ook gezellig te keuvelen met een heer van haar leeftijd. Het is duidelijk geen klant. Eerder een buurman of een kennis, of een vriend van haar overleden echtgenoot. Of misschien wel een jeugdvriend of jeugdliefde? De luchtige toon blijkt bij nader toehoren eerder melancholisch te zijn. Alsof het om een grapje ging, heeft de man het over zelfmoord (‘... die Hand an sich legen’).

‘Aber warum denn?’, vraagt zij.

‘Es muss so sein, denke ich’, antwoordt de man.

Zij: ‘Ja, ja. Das sagt sich so leicht!’ En zich tot mij wendend: ‘Fünf-und-zwanzig Mark fünf-und-drei×ig... Haben Sie nicht Kleineres?’

Ik overhandig haar de afgepaste munt. Ze pakt de slipjes in. Ik ga weg. Zij zet het gesprek met haar oude vriend rustig verder; over koetjes en kalfjes. Das Leben ist schwer.

Hoe zou men niet getroffen zijn door deze Teutoonse kwetsbaarheid die af en toe onder de Teutoonse arrogantie tevoorschijn komt?

Bij het afdalen van de roltrap zie ik dat er net een nieuwe

lading kleedjes uit Taiwan is gearriveerd. Ze kosten nog steeds 15 Mark. ‘Nur heute’, roept een stem om. Geef toe dat 15 Mark geen geld is voor een stukje vooroorlogse maagdelijkheid, dat je op je kast kunt uitspreiden.

***

Keulen (3)

Met de trein langs de Rijn reizen is wel het mooiste dat er bestaat. Het landschap dat zich achter de ramen van de coupé ontvouwt, is prachtig. In elk seizoen. Ik heb het vaak, in elk seizoen, ondergaan. Niet dat ik het ooit bekijk, maar ik weet dat het er is, en ik zou het reizend tussen Keulen en Frankfurt, missen als het er niet meer was. Want, als ik mijn ogen even opsla van mijn lectuur, als ik door de coupé's naar de restauratiewagen loop, als ik mijn blik van het menu over de schouder van mijn overbuurman naar buiten toe laat dwalen dan constateer ik dat het er is: het mooie landschap. Bij zonsop- en ondergang, stovend van de hitte, herfstig of besneeuwd. Steeds anders.

Alle steden waar de trein stopt, ken ik: Bonn, Bad Godesberg, Koblenz, Mainz, Frankfurt, Worms of Mannheim. De meeste van die steden ken ik alleen maar als treinhalte. Ik ben er nooit geweest, nooit uit de trein gestapt, want daar was nooit aanleiding toe. Ik stap alleen in Keulen, in Frankfurt of Mannheim uit, als ik om een of andere reden niet moet doorreizen naar München of Bazel.

Een keer, en dat was vrij recent, ben ik, na er twee decennia lang of meer langs gereisd te hebben, in Koblenz uitgestapt en heb ik een nacht in de stad doorgebracht. Het leek me iets

onnatuurlijks. Het was een barre winterdag. Mijn gastheer wilde me per se door de stad die ik niet kende gidsen. Ik had daar geen behoefte aan, maar hij blijkbaar wel. Hij liet me alles systematisch zien. En inderdaad, Koblenz zag er uit als een fraaie, merkwaardige, oude stad. Voorzover ik iets kon zien tenminste want het was er pikdonker en bar koud. Mijn ogen traanden en ik moest aanhoudend mijn neus snuiten. ‘Dit hier is in de zomer een soort boulevard... De voorbijgangers wandelen dan in licht tenue. Het is een uitverkoren plek voor toeristen...’, verklaarde hij trots. Ik zag niet meer dan een paar kale bomen, en een volkomen uitgestorven, uiteraard zeer breed trottoir. ‘Ja, het moet hier heerlijk zijn in de zomer...’ Ik begon het door en door koud te krijgen. Het snotteren was niet meer te stoppen, en ik kreeg signalen uit mijn maag, die me vertelden dat de tijd voor het avondmaal al lang was verstreken. Mijn gastheer leidde me verder tot bij een pikdonkere leegte. ‘Daar links heb je de Moezel’, zei hij, ‘en iets verder, kom maar mee, dan zie je het van dichtbij... gaat de Moezel over in de Rijn’. ‘Wie schön’, zei ik, terwijl ik in het zwarte gat dat hij Rijn-Moezel noemde enkele lichtstipjes probeerde te ontwaren. ‘Koblenz is een mooie stad’, constateerde ik nogmaals, daarmee duidelijk aangevend dat ik het nu echt tijd begon te vinden om in een warm restaurant beveiliging te zoeken voor al dat moois. ‘Ja’, antwoordde hij. Hij bleek mijn wenk te begrijpen, want langs een hele grote omweg loodste hij mij tenslotte naar een restaurant. Het lag in een kelder; de zeer mooie gewelven herinnerden aan het Koblenz van weleer. De pizza's die we na lang wachten in de geheel verlaten kelder te eten kregen, smaakten naar ‘nu’. Hij gebruikte geen dessert en dronk geen koffie na, want daarvoor was het te laat. Door verlaten winkelstraten en feestelijk verlichte winkelpassages die er als uitgestorven catacomben uitzagen, gingen we op zoek naar een taxi. Op elk plein waarvan hij meende dat er ooit taxi's hadden gestaan, heerste slechts leegte. De laatste bus (het was inmiddels half elf geworden) was al een kwartier weg. Wie komt er nu nog na een behoorlijk uur in een Duitse binnenstad, tenzij het koopavond is? Maar dat was

het niet. Het was een televisie-avond, zoals elke dag. 's Anderendaags toen ik de gordijnen opentrok, zag ik Koblenz onder het raam van mijn hotelkamer liggen. Het leek mij inderdaad een mooie stad. Een paar uurtjes later stapte ik weer op de trein, richting Keulen.

Ongeacht waar ik moet zijn, steeds stap ik in Keulen uit. Vooral op de terugreis kan ik er geen weerstand aan bieden de Duitse reis nog een beetje te rekken door in Keulen uit te stappen. Meestal sla ik dan een trein over. Tussen beide treinen in ga ik eventjes snel de Bahnhofbuchhandlung in.

Dit is een kleine boekhandel die in het station zelf is ondergebracht. (Je hoeft het station niet te verlaten, wat in de winter erg prettig is.) Op de begane grond zijn recente, meestal gebonden boeken te koop. Het assortiment is nogal beperkt en niet erg prikkelend. Maar in de kelder, een piepklein hol, kun je alle Duitse pockets kopen die je je maar kunt indenken. Je kunt ook heel gemakkelijk vinden wat je zoekt, want alles staat heel overzichtelijk geordend. Je vindt er ook een heleboel titels die je niet zocht. Ik maak dan al mijn Duitse geld op en meestal moet ik bijbetalen met cheques. Meer dan gewoonlijk en meer dan elders koop ik er boeken die ik anders niet zou kopen en, hoewel gekocht, niet zou lezen. Dat doe ik nu wel. Immers terug in de trein resten me nog een paar uurtjes alvorens ik thuis ben. (Ik doe er vaak mijn beklag over dat het traject tussen Keulen en thuis zo kort is; als dit stuk eens langer zou duren, zou ik ook langer kunnen lezen.)

In de Bahnhofbuchhandlung koop ik de boeken die ik al lang van plan was in Duitsland te kopen en te lezen (zoals de werken van Adler en Melanie Klein), maar nu schaf ik ze daadwerkelijk aan. Ook laat ik me verleiden tot het aanschaffen van Duitse literatuur. Dat zou ik in een ander land dan Duitsland nooit doen. Waarom zou ik buiten Duitsland Duitse literatuur kopen en lezen? Een van de eerste keren dat ik de Keulse boekhandel bezocht, kocht ik er Heine. Daarna Goethe, Von Kleist, Thomas Mann, Heinrich Mann en vele anderen. Ik

kan me voorstellen dat ik in Italië op dezelfde manier Italiaanse literatuur zou kopen, en in Spanje Spaanse en in Portugal Portugese, enzovoort.

Mijn ideaal van reizen is warm en alleen zittend in een eerste klas coupé tussen Keulen en Frankfurt of Mannheim en Keulen (dat doet er weinig toe). Met daarbij de beschikking over een restauratiewagen. Onderwijl wil ik boeken kunnen lezen, en, indien gewenst, kunnen kopen in Keulen.

De kleine boekhandel bestaat nu al meer dan twintig jaar, en al die tijd is er niets aan veranderd. Als ik er kom, blokkeer ik nog steeds de ingang met mijn koffers. Maar het is alsof ze er mij kennen. Ze laten me begaan. ‘Wollen Sie eine Tüte’, vragen ze. ‘Ja’, zeg ik. Ze geven mij een ‘Tüte’ waarin ik de door mij aangeschafte boeken kan verzamelen.

Op zo'n plek als de Bahnhofbuchhandlung grijpt me een irrationeel heimwee naar het land aan. Ik zou in Duitsland willen wonen, enkel en alleen om er de boeken te lezen die er uitgegeven worden. Maar dat zou om dezelfde reden net zo goed opgaan voor Italië of Engeland. En per slot van rekening kun je die boeken ook in eigen land kopen en lezen.

Ik koester nu eenmaal de, ik denk niet eens zo illusoire, gedachte dat ik in het land waar ik woon, om het even welk, meer de behoefte, de drang zou hebben om me niet alleen de taal maar ook de literatuur van dat land eigen te maken.

Duitsland blijft echter, wat dat aangaat, voor mij een aparte plaats innemen. Misschien omdat ik er langs deze weg voor het eerst toegang toe heb gevonden; langs de weg van het geschreven en gedrukte woord toegang heb gevonden tot een landschap.

Ik heb ooit eens een soort verhouding gehad met een oudere heer. Hij was boekhandelaar in Berlijn, in de Fasanenstrasse, recht tegenover bioscoop Delphi, niet ver van de synagoge. ik kwam er tijdens mijn allereerste bezoek aan West-Berlijn, helemaal aan het begin van de jaren zestig voor het eerst voorbij. Het was een bescheiden, maar zonnige winkel. Een niet al te

grote etalage, waarin hij naar aanleiding van de Berliner Festwochen een keur van boeken, gewijd aan theater, opera en ballet had uitgestald. Ik werd ook meteen verliefd op de regenboogreeks van Suhrkamp. Ik ging naar binnen en kocht mijn eerste boek van Barthes - ja, in het Duits - en van Benjamin en Brecht. De man met de grijze haren, gestoken in een elegant pak, een *un je ne sais quoi* van aristocratische zwierigheid, sprak me aan en vroeg wat ik in Berlijn kwam doen. Toen hij hoorde waar mijn belangstelling naar uitging, installeerde hij mij met een stapel boeken in een fauteuil. Hij zei dat ik wanneer ik maar zin had, zijn zaak moest binnenstappen, om er te komen lezen. Dat er geen verplichting tot kopen aan verbonden was, werd impliciet duidelijk gemaakt.

Later toen ik thuis was, stuurde hij mij stipt de boeken die ik per brief bij hem had besteld. Bij de rekening sloot hij steeds een kort briefje in met informatie over wat hij onlangs in de Opera had gezien, of over het concert dat hij bezocht had. Hij vroeg ook of ik Mishima kende, van wie hij mij een boek aanraadde. (Ik bestelde het boek, maar hield er niet bijzonder van). Telkens wanneer ik in Berlijn was, en dat was in die tijd toch wel een paar keer per jaar, ging ik naar de boekhandel in de Fasanenstrasse. Mijn abonnement op *Theater Heute* liep via hem, en dat schiep een band voor wanneer ik weer thuis was.

De laatste keer dat ik hem zag, het was na een vrij lange onderbreking - ik was hem eerlijk gezegd ook een beetje ontrouw geworden in mijn boekbestellingen -, was hij erg verouderd. Hij herkende mij niet zo goed meer.

De keer daarop dat ik er langs ging, bestond de boekhandel nog steeds, maar hij was er niet meer. De nieuwe verkoper was wel vriendelijk, maar ik durfde hem niet vragen wat er met de vorige eigenaar was gebeurd. Waarschijnlijk ook omdat ik het vermoedde.

Toen ik jaren later *84 Charring Cross Road* las, sloot zich een cirkel: tenslotte had ook ik, zonder het te weten, Charring

Cross Road 84 gekend. De cirkel was een band, een familieband.

***

Oberhausen (1)

Oberhausen is zo'n stad die ik-weet-niet-waar ligt. Dat wil zeggen in het Rhein-Ruhrgebied, zoals het daar heet. Om de een of andere reden ben ik er ontzettend vaak geweest, voor een week of langer. Soms logeerde ik om aan Oberhausen te ontsnappen in Duisburg, Essen of Müllheim. Ook wel eens in Bochum of Wuppertal, maar dat was dan omdat ik in Bochum of Wuppertal moest zijn.

De stad heeft bij mij de indruk achtergelaten van een buurt in het Rhein-Ruhrgebied. De streek is één grote stad, die in haar ontwikkeling is blijven steken en het maar niet tot metropool heeft kunnen brengen. Zij is een aaneenschakeling van dorpen gebleven. Immense dorpen. Aan de rand ervan lachen Düsseldorf en Keulen je toe. Ze lonken als echte steden en proberen je te verleiden om bij hen je thuishaven te zoeken.

Zo gebeurt het vaak dat ik, als ik in Oberhausen ben (weer eens moet zijn; maar waarom moet ik steevast in Oberhausen zijn, vraag ik me af. Er zijn over de hele wereld zoveel steden die iets met film te maken hebben. Waarom dan onvermijdelijk dit deprimerende gat?), snel even naar Düsseldorf ga. Met de trein is het nauwelijks een kwartiertje. Vluchten uit Oberhausen gaat even makkelijk, als zich verweren tegen die stad moeilijk is. De sirenenzang van Oberhausen heb ik nog niet kunnen achterhalen. Bewijs... ik raak steeds verstrikt in deze parel van het Rhein-Ruhrgebied: bezoekt haar station, haar fabrieksgebouwen, haar Paaseieren, rond Pasen haar narcissen en haar Turkse restaurants!

Omdat het van Oberhausen naar Düsseldorf slechts een korte rit is, vind ik het niet de moeite om eerste klas te reizen. Rond dit uur van de dag zijn de treinen trouwens meestal leeg.

Op de terugreis naar Oberhausen lees ik verder in J.B. Pontalis, *Entre le rêve et la douleur*. (De titel geeft perfect weer wat leven in Oberhausen zou kunnen betekenen.) Ik lees: ‘sans écran, pas de film, sans scène, füt-elle réduite à une ligne imaginaire, pas de pièce; sans toile ou cadre pas de tableau’.) In het Gebied ontbreekt de grens, het kader, de omlijsting. Je hebt de gewaarwording dat je in een overgangsgebied - maar waar naar toe? - leeft. Ook historisch: vooroorlogs, naoorlogs. Jaren vijftig en zeventig gemengd met restanten van de jaren zestig, en daartussendoor overblijfselen van het Wilhelminische Duitsland in de gedaante van Bochumse mijnen en fabrieken, of de Wuppertalse ververijen, die zo mooi verbeeld zijn door Else Lasker-Schüler in *Die Wupper*. Overigens is Wuppertal een stad die niet of alleen op de kaart bestaat. Als je er eenmaal bent, dan blijken er drie gemeenten of steden te zijn, waarvan er niet een iets te maken heeft met ‘Wupper-’ of ‘-Tal’, maar die te zamen zoiets als Wuppertal denken te vormen. Voor de vreemdeling is het moeilijk, maar wie thuis is in het Gebied, valt zoiets niet op. Voor hem is het hooguit een verduidelijking in de vaagheid die de rest van het Rhein-Ruhrlandschap is.)

Recht tegenover mij zit een jong meisje van, naar ik schat, een jaar of zestien. Ze is mooi, met haar delicate trekken, donkere ogen en lang zwart haar. Ze reist alleen, wat nogal uitzonderlijk is op die leeftijd, de leeftijd van de giebelende vriendinnen. Ze is rustig en ontspannen. Plots vraagt ze me wat ik lees. Ik schrik op. Het verrast mij dat ze mij aanspreekt. Doorgaans spreken jonge meisjes mij niet aan, zeker niet wanneer ik aan het lezen ben. Jonge jongens willen me wel eens ‘storen’, maar jonge meisjes krijgen nog steeds van hun moeders te horen dat ze geen heren mogen aanspreken. Daarom zijn ze ook altijd in groepjes.

‘De titel zegt me iets’, zegt ze. ‘Dat is Frans, niet?’ Ik vraag haar of ze dan Frans spreekt. ‘Nee’, antwoord ze. ‘Maar ik ben wel eens in Frankrijk op vakantie geweest, en heb toen een maand lang in een Frans dorp gewoond. Daar heette een bepaalde straat “drêve”. “Rêve” deed me aan dat woord

denken'. Wat het voor een boek is, wil ze weten. Hoe moet ik haar uitleggen dat het over psychoanalyse gaat? Hoe kan ik haar duidelijk maken wat psychoanalyse is? Ik kan en wil toch niet zeggen dat het boek over 'dromen' handelt. Ze zou kunnen denken dat het een astrologisch werkje is, en ik wens niet met een wildvreemd meisje dat het aandurft mij in een treincoupé tussen Düsseldorf en Oberhausen aan te spreken, de weg van de horoscopie op te gaan. Ik vertaal voor haar een zin die ik net heb gelezen: 'Ook al had hij grote belangstelling voor dromen, ook al was hij, althans in de periode dat hij zichzelf analyseerde, een grote "dromer", toch heeft Freud altijd gewaarschuwd voor het "droomachtige" (zo probeer ik het Franse begrip *onirisme* te vertalen), misschien wel omdat dit zo'n centrale plaats inneemt in de Duitse geest'.

Ik hoop, eerlijk gezegd, dat ik haar nu heb afgeschrikt. Maar als ik mijn blik weer opsla, zie ik geen verveling, maar een soort inspanning. 'Er is zoveel dat ik niet begrijp', zegt ze. Dat ontroert mij. Dat ze mij au sérieux neemt, zet me aan haar ook au sérieux te nemen.

Ze leert op een vakschool. Voor typografe. Ja, ze vindt het een mooi beroep. Ja, ze houdt van boeken. Nog steeds achterdochtig stel ik haar op de proef. Ik laat haar het stapeltje boeken bekijken dat ik zo juist bij boekhandel König in Düsseldorf heb gekocht. Ik vertel haar uitvoerig over een prachtboek dat ik daar eergisteren in de etalage had zien liggen. Toen was de winkel dicht. Ik ben vandaag speciaal naar Düsseldorf teruggegaan om het boek in te kunnen bladeren. Het is een facsimile van prenten uit de achttiende eeuw over tuinen, met een verhandeling over tuinarchitectuur uit dezelfde tijd. Het geheel was in een prachtig linnen koffertje gestoken, en in Oost-Duitsland gedrukt. Helaas was het toch nog erg duur. Ik had me bijna laten verleiden, maar uiteindelijk weerstand geboden. (Wat bindt mij aan de Duitse tuinarchitectuur van de achttiende eeuw? Maar ook: waarom zou ik me niet mogen interesseren voor de achttiende eeuwse tuinaanleg?) Terwijl ik zit te vertellen, observeer ik haar. Ze luistert aandachtig naar mijn verhaal. Maar ik realiseer mij

intussen dat het op een bakvis-leerling typografe een nogal snobistische indruk moet maken. Ik ben haast alleen al om die reden opgelucht dat ik het boek niet heb gekocht. Haar reactie laat me de dingen weer in hun juiste proporties zien: ‘ja’, zegt ze, ‘er zijn mooie boeken. Ik hoop dat ik later ook mooie boeken mag zetten en drukken’. ‘En lezen?’, vraag ik haar. ‘Ook lezen’, zegt ze eenvoudig.

We zijn in Oberhausen gearriveerd. We nemen vriendelijk afscheid. *Auf Wiedersehen*. Het was een aardig meisje, en ik was een aardige man voor haar.

***

Oberhausen (2) jaren zestig

Ze loopt steeds naast de zebrapaden. Nergens mag dat, maar in Duitsland is zoiets crimineel. Ik probeer het haar duidelijk te maken. Ze antwoordt niet. Ik zie dat ze denkt: maar ik ben geen Duitse. Ik ben een joods meisje uit een kleinburgerlijk Brussels gezin. Waarom zou ik hier in Oberhausen niet zoals in Brussel, New York of Parijs, naast de zebrapaden mogen lopen.

Van ons allen was ze de enige die nog een beetje geld over had. Belgisch geld. Ze ging wisselen bij een deftige Duitse bank. We wachtten buiten op haar. Na een tijdje kwam ze buiten adem de bank uitrennen. Ze schreeuwt - we vreesden dat er iets ergs was gebeurd - kwam toen heel dicht bij ons staan en fluisterde opgewonden: ‘ze hebben mijn Belgische francs voor Franse aangezien. Ik heb niets gezegd!’

We zijn plotseling weer rijk. In een glinsterende *Konditorei* uit de jaren vijftig, met bediening en klandizie uit dezelfde tijd, zijn we gebak gaan eten. Wit, roze, groen en bruin gebak. Mit Sahne.

We gingen met ons allen dagelijks gegrilde (hormoon-)kip eten in *Wienerwald* en we stonken naar het frietvet. We hielden van elkaar, waren verliefd op elkaar, maar nooit op hetzelfde

moment, en nooit in een zelfde betekenis die het woord kan hebben. De gevoelens waren niet gemengd (gemischte Gefühle), maar velerlei, meervoudig. De verwantschappen waren niet gekozen, maar aan elkaar ontsproten.

Een cliché, een plaatje. Een groepsportret: klik. We waren gelukkig, we waren ongelukkig. We waren blij, we waren droevig. Tsjechow! Klik.

Om het haar en mezelf duidelijk te maken, had ik me voorgenomen het over Duitsland te hebben. En weer dwaalden we af en hadden wij het over onze moeders.

Over Duitsland: zijn uiterlijke orde en zijn innerlijke chaos. Moeilijk te vatten, moeilijk te verklaren... Kijk, zoals de chaos van de amoureuze gevoelens, de wanorde van de emoties en daarnaast de orde der lichamen, de onbereikbaarheid van het zo nabije en tastbare lijf.

'Overal was het windstil', schreef Heine. Wat zijn de jaren vijftig zouteloos geworden. Gestorven, en toch zo aanwezig hier. 'Het doet me denken aan de triestheid van mijn kinderjaren', zei ze, 'op ons klein appartementje - donker, muf ruikend - aan de chaussée de Gand. Toen was he ook jaren vijftig'.

Aantrekkingskracht van de herinnering... zelfs van een pijnlijke, of is het alleen maar een droevige. Gevoel van verbondenheid met dat *no-man's land* dat Ruhr Gebiet heet?

Ze hield veel van een dialoog uit de film Muriel (ou le Temps d'un Retour). Een vreemdeling in een nieuwbouwstad vraagt: 'pourriez-vous me dire, madame, où est le centre?'. Zij antwoordt: 'mais vous y êtes, monsieur!'

Is men er reeds of is men reeds elders? Komt men er ooit? Versnipperd zijn de centra, uit elkaar gerukt de koninkrijken en de steden. Angstaanjagende verscheurdheid, en een vereniging van de brokstukken, die nog angstaanjagender is vanwege de dreigende vervlakking van alles.

Snel terug naar Parijs: de plek van de (goede) fictie.

'En de Duitse maan schijnt nog steeds, even stil en zacht als toen Werther en Charlotte elkaar beminden, tedere herinne-

ring.’

Op de terugreis naar Parijs over Brussel spreken we af in Keulen. Chantal en ik komen uit Oberhausen, Leon en Claude uit Brussel. Met zijn allen gaan we vanuit Keulen naar Parijs. De geografie van de liefde is grillig en bizar. Claude is een beeldschoon meisje, mannequin en model. Broos en tenger. Ze is immer zwijgzaam, melancholisch, en soms rolt een traan over haar wang: taalanexoria. Ze lijdt aan haar schoonheid. Ze is schichtig als een ree. Niemand mag haar aanraken of aankijken. Ze torst haar stralende, onnatuurlijke schoonheid als een te zware last voor haar frêle schoudertjes. Alleen in ons heeft ze vertrouwen. Chantal is op haar, en ik ben op Leon verliefd. Als twee normale koppels treffen we elkaar zoals afgesproken bij de Dom. We stappen naar het hotel aan de Rijn. Ik neem een kamer met Leon, en Chantal een met Claude. Zo was het afgesproken, zo wilden we het allen. Maar het is alsof er teleurstelling is, en in de blik van Chantal, en in die van Claude, en in die van Leon (en in die van mezelf?).

Leon is als het enigszins kan, van nature nog zwijgzamer dan Claude. Chantal en ik vragen ons af, wat ze met z'n tweeën tussen Brussel en Keulen wel aan elkaar kunnen hebben verteld.

Ik ben nieuwsgierig en vraag hem, wat ze samen, hij en Claude, tussen Brussel en Keulen hebben bepraat, wat ze hebben besproken? ‘O, niets’, zegt hij en zwijgt verder.

Met Duitsland heb ik, hebben wij, een vreemde verhouding. Om de haverklap wipten we de grens over. Om de zoveel weken deed zich een aanleiding voor om in Keulen te zijn, of in Düsseldorf of in Bochum. Of in Duisburg, München of Berlijn. In sommige periodes was ik er vaker dan in Brussel, en even vaak als in Parijs. Een tijd lang kon ik geen dag zonder de *Süddeutsche Zeitung*, en nu nog lees ik wekelijks *Die Zeit*. Ik kan nog altijd geen Duitse brief schrijven en mijn gesproken Duits blijft abominabel.

We hebben er nauwelijks vrienden of kennissen. We blijven

‘vreemdelingen’ maar toch ben ik er steeds wat anders geweest dan een toerist.

Waarom is dat zo? Waar komt dat gevoel van verbondenheid vandaan? Op die vraag kan ik moeilijk een antwoord vinden.

Soms probeer ik het door te vertellen dat er in een stad als Bochum, de meest deprimerende, de meest grauwe en saaie provinciestad die denkbaar is, al decennia lang (het is begonnen in de jaren vijftig en duurt nog steeds voort) een schouwburg is die er als een betonnen *Blockhaus* uitziet, maar waar het mooiste, het prikkelendste en meest verfijnde toneel wordt gespeeld dat er te zien is. Dat is toch iets bijzonders? Of ik vertel dat er in het station - in een station! - van Keulen een bijzonder goede boekhandel is, die niet alleen maar stationsliteratuur verkoopt.

Ik heb zoveel aan het Duitse te danken... En daarbij - hoe kan ik het opschrijven zonder dat het bombastisch klinkt? - ik voel mij ook een beetje verantwoordelijk. Er bestaat zoiets als de Geschiedenis (ja, met een hoofdletter). En de vraag die mij obsedeert, is hoe je in zo'n land kunt leven. Hoe kun je met zo'n verleden leven? Hoe zou ik zelf met zo'n belasting, zo'n schuld leven? Ik weet immers maar al te goed, hoe eenvoudig het is om te beweren dat ik zo'n wandaad niet zou hebben begaan. Ik hoop het, maar zeker daarvan ben ik niet.

Er is niets dat me zo stoort, en dat mij zo onmenselijk lijkt als dit soort zekerheid van zichzelf. Zij is opgelegd, wezensvreemd aan het menselijk bestaan. Dat geldt zowel voor het privé-leven als bijvoorbeeld voor de wetenschap.

Daarom raak ik ook steeds verbolgen op een ongenuanceerde anti-Duitse houding (wat dat betreft heb ik het in Nederland natuurlijk niet getroffen). Ik begrijp die en voel haar aan bij mijn vrienden van joodse afkomst. Het opmerkelijke is wel dat zij daar, als ze die al koesteren, eigenlijk heel terughoudend over zijn. Dat waardeer ik in hen.

Heel anders ligt dat bij mensen die uit Israël komen, zoals ik onlangs nog in Amsterdam kon ervaren. We zaten in een

restaurant te eten met voornamelijk Israëliërs. En opnieuw zonder de geringste aanleiding begonnen ze - bij het voorgerecht al - aan hun bezweringsritueel: hoe ze Duitsland verfoeiden, hoezeer ze de Duitse taal verafschuwden, hoe ze al, wanneer ze de grens overgingen, fysiek misselijk werden. Het kon niet op. Nochtans zaten we gezellig in een oer-Amsterdams restaurant, waar geen Duitser te bespeuren viel. (Of deden de onvriendelijke obers hen - waarom? - aan Duitsland denken? Of de onhoffelijke bediening? Borrelde in hen een - terechte - wrevel op tegen Nederland en vertaalden ze die in anti-Duitsheid?)

Van ons gezelschap maakte ook een Nederlandse jood deel uit, van wie ik weet dat zijn ouders Duitse joden zijn geweest. Mij beving een ontzettend medelijden met hem en ik begon heel boos te worden. Ik zei echter niets, maar dacht: dit houd ik niet lang uit, zo meteen roep ik dat ik een Duitse jood ben, en wat ze wel denken hun broeders zo te kleineren. Beseften ze dan niet dat er ook Duitse joden waren, joden met culturele en affectieve bindingen zowel met de Duitse taal als met de Duitse cultuur. Dat dit rijke bindingen zijn, en dat het grote historische schandaal, de misdadigheid van de concentratiekampen, voor hen wellicht nog traumatischer was. Was het niet voldoende geweest dat ze verdelgd waren, moesten ze op de koop toe vanwege hun Duits-zijn over dezelfde kam worden geschoren als hun beulen? Bij het dessert vond ik een excuus om me uit de voeten te maken. Ik was blijven zwijgen, want ik weet niet of Duitse joden mij wel zouden aanvaarden als hun verdediger of plaatsvervanger. Maar ik bied hun mijn schaamte en vernedering aan als blijk van broederlijkheid.

Fragmenten uit Een tafel voor één. Reisberichten *dat in november bij de uitgeverij SUN zal verschijnen*.

Frank Hellemans
Harold Brodkey: specialist in extase

Hij heet eigenlijk Aaron Weintraub en hij wordt wel eens de Amerikaanse Proust genoemd. Maar in tegenstelling tot Proust heeft Harold Brodkey zijn magnum opus nog altijd niet gepubliceerd. *A party of Animals* zou het gaan heten, zesduizend bladzijden is het ondertussen al geworden en volgens Brodkey komt alles grosso modo neer op een film zoals *Gejaagd door de wind*, maar dan gedraaid door Godard. Na meer dan vijfentwintig jaar van hard labeur heeft Brodkey zijn Amerikaans-Franse coproduktie nog altijd niet voor mekaar. Schaarse fragmenten uit dit monumentale project zijn wel te vinden in Brodkey's tweede verhalenbundel *Stories in an Almost Classical Mode*, die recentelijk ook in paperback verscheen.

Brodkey is één van die Amerikaans-joodse New Yorkers die bij zijn debuut in 1958 - Brodkey was toen achtentwintig - met zijn verhalenbundel *First Love and Other Sorrows* prompt het predikaat geniaal kreeg opgeplakt. Zoals in het geval van Salinger bleef het sindsdien erg stil rond Brodkey, maar de geruchten over zijn ultieme meesterwerk werden steeds hardnekkiger. Terwijl Brodkey, naar eigen zeggen sinds 1963 aan zijn *Party of Animals* aan het schaven is, publiceerde hij regelmatig een verhaal in een van de grote New Yorkse magazines. Deze kortverhalen werden in 1988 verzameld onder de reeds geciteerde noemer *Stories in an almost Classical Mode*. Uit deze collectie werd het hier vertaalde *Verona: A Young Woman Speaks* gelicht. Dat verhaal zelf was oorspronkelijk te lezen in het magazine *Esquire* van juli 1977.

Verona: een jonge vrouw spreekt is een van de kortste kortverhalen van Brodkey, maar kan model staan voor de zinnelijke, lyrische toon waarmee Brodkey extatische ervaringen opnieuw van binnenuit wil actualiseren. Onderwerp van Brodkey's gepassioneerde bezweringen is het ogenblik zelf van extase: *het was helemaal niet waar, maar het was*. Hoe beschrijf je de evidentie van zo'n momentaan geluk? Het antwoord daarop is Brodkey's hier vertaalde kortverhaal.

Brodkey's kortverhalen zijn de ultieme perfectie van de hedendaagse epifanie-literatuur, waarvan de bakens in deze eeuw werden uitgezet door James Joyce en Marcel Proust. Joyce formuleerde de klassieke beschrijving van de epifanie-ervaring in zijn *Portrait of an Artist as a Young Man* en deed dit in quasi-scholastieke termen. Joyce was het te doen om de estetische ervaring van harmonie, die plots in een moment van illuminatie kan intreden. Dit moment articuleert op een mystieke manier ‘in een notedop’, hier en nu de hele werkelijkheid. In de glans (Grieks: *Phainoo*) van dit ogenblik krijgt het leven opnieuw zin. Het zijn deze scharniermomenten, deze piekervaringen waaraan de kunstenaar zich optrekt om door te gaan.

De atleet die zichzelf overtreft en de geliefden die hetzelfde ervaren in een erotische *unio mystica* zijn evenzovele, ‘gewone’ voorbeelden van deze estetische epifanie. Marcel Proust trachtte zijn eigen sterfelijkheid op te heffen via de genade van de onwillekeurige herinnering. Zij stelde Proust in staat de vroegere werkelijkheid opnieuw te reconstrueren zoals zij ooit geweest was. Het is in die voetsporen dat Brodkey's buitengewone proza zich beweegt.

Het verschil met zijn illustere voorgangers is de heel directe, mondelinge strategie van Brodkey's recherche. Bijna altijd zijn het jeugdige personages die zonder enige inleiding beginnen te vertellen over hun ervaringen van kortstondige gelukzaligheid. Geleidelijk aan lost het ritme van die (vertellers) stem zich op in lichamelijkheid tout court: het woord wordt vlees en schittert in de openbaring van zijn extatische energie. Brodkey is er dan in geslaagd om als het ware onwillekeurig de extase voor zichzelf te laten spreken.

In het hier vertaalde verhaal probeert Brodkey de magie van enkele geluksmomenten uit de kindertijd te capteren. De onorthodoxe spreekstijl van Brodkey's jonge vertelster doet denken aan de monologen van een patiënte op de couch bij een psychiater. In vrije associaties, via de kronkelwegen van het gesproken woord trachtten zowel de patiënte als Brodkey's jonge vrouw ervaringen, die als afgesloten golden terug nieuw

leven in te blazen. In het geval van de patiënte gaat het vooral om negatieve ervaringen: trauma's genaamd; bij Brodkey wordt meestal het verloren paradijs bedoeld.

Bij mijn weten werd er nog niets van Brodkey in het Nederlands vertaald. Hopelijk komt daar spoedig verandering in, want Brodkey's protocollen van extase verspreiden een gloed, die de lezer in contact brengt met zijn eigen extatische natuur. En alle superlatieven op een stokje: is dat precies niet het kenmerk van (heel) grote literatuur?

Harold Brodkey
Verona: een jonge vrouw spreekt

(vertaling: Frank Hellemans)

Ik weet heel veel! Ik weet iets over geluk! Ik bedoel niet de liefde van God: ik bedoel dat ik iets weet over het menselijke geluk, de misdaden inbegrepen. Zelfs het geluk van de kindertijd.

Nu denk ik erover als een wreed soort van middle-class geluk.

Laat me één gebeurtenis beschrijven: één dag, één nacht.

Ik was tamelijk jong, en mijn ouders en ik - we waren slechts met z'n drieën - waren op reis van Rome naar Salzburg, op een trip door een kwart van Europa om in Salzburg te zijn met Kerstmis, voor de muziek en de sneeuw. We reisden per trein omdat de vliegtuigen op ongeregelde tijdstippen vlogen, en mijn vader wou dat we stopten in een half dozijn Italiaanse steden om er schilderijen te bekijken en dingen te kopen. Het was absurd, maar we waren er alle drie vol van; het was erg vreemd; we werden elke morgen wakker in een vreemd hotel, in een vreemde stad. Ik werd altijd het eerst wakker; en dan ging ik

door het raam kijken naar een of andere toren of paleis, en dan maakte ik mijn moeder wakker en werd ik in mijn zin voor wildheid en geloof en avontuur gesterkt door de manier waarop ze reageerde, haar gevoel voor romantiek bij het verblijven in een stad die zo vreemd was als ik me dat had voorgesteld toen ik door het raam keek en er het paleis of de toren had gezien.

We moesten overstappen in Verona, een nogal donkere, kleine stad aan de rand van de Alpen. Tegen de tijd dat we daar aankwamen, hadden we ons een weg door het Italiaanse schiereiland gekocht: ik was duizelig van het winkelen en de nieuwe bezittingen: ik wist nauwelijks wie ik was, ik bezat zoveel nieuwe dingen: mijn reflectie in elke spiegel of etalage was glanzend fris en nieuw, getransfigureerd zelfs, schitterend dacht ik. Ik was zeven of acht jaar oud. Het was net of we bijna in een film waren of in de bladzijden van een boek: alleen de meest eenvoudige en meest luchthartige woorden en beelden kunnen suggereren wat ik toen dacht dat we waren. We stapten rond in een schittering: we schitterden overal. *Die kleren*. Het is gemakkelijk om een kind in het nieuw te steken. Ik had een nieuwe jurk, gebreid, blauw en rood, zo duur als wat, denk ik; een broek, ook rood; een rode loden met een kap en een gebreid kapje onder de grote kap; prachtige, gezoomde handschoenen; met pels gevoerde laarzen en een pelsen damestasje of een draagtas, en een tartan rok - en hemden en een sjaal, en er was zelfs meer: een horloge, een armband: meer en meer.

We hadden privé-vertrekken op de trein, en mama droeg gezelschapsspelletjes in haar tas en dingen om op te eten, en papa zong uit de toon kerstliederen voor mij; en soms werd ik me zo bewust van mijn geluk dat ik plots het risico liep om het in mijn broek te doen; en mama, die zulke noodgevallen verstond, merkte aan mijn stem en verwrongen gelaatsuitdrukking dat het dringend was; en zij - een grote, goeduitziende vrouw - bracht me dan fluks naar het toilet met verbazingwekkende handigheid en onontkoombaarheid, terwijl ze me toefluisterde: ‘Wacht nog even’ en ze hield mijn hand vast terwijl ik het deed.

[advertentie]

Zo kwamen we in Verona, waar het aan het sneeuwen was, en de mensen hadden er strenge, droevige gezichten, mooie, niet lachende gezichten. Maar als ze me aankeken, dan lichtten die ernstige gezichten op, dan lachten ze naar mij in mijn schittering. Vreemdelingen boden me snoep aan, soms met een intense droefenis, terwijl ze knielden, of ze hielden me tegen om me rechtstreeks in de ogen te kijken, in mijn ogen; en mama en papa taxeerden hen, het volk, en zeiden in het Italiaans dat we laat waren, dat we haast hadden, of ze pauzeerden en lieten de vreemdelingen me aanraken, met me spreken, me even in het gezicht kijken. Ik zag mezelf in de ogen van een vreemde man of vrouw; soms keken ze me zo aardig aan dat ik hun wimpers had willen aanraken, die vreemde, grote, blinkende ogen. Ik wist dat ik het leven opsmukte. Ik deed mijn plicht met grote ernst. Een Italiaanse graaf in Siena zei dat ik de manieren had van een Engelse prinses - bij momenten - en dan lachte hij omdat het waar was en ik nogal luguber deed: ik liep roepend rond in zijn *galleria*, een lange kamer, behangen met schilderijen, en met een plafond vol fresco's: en ik zat op zijn schoot en schommelde: ik was een onberekenbaar kind, en ik hield heel veel van mezelf; en haast overal, haast elke dag, was er iemand nieuw om van mij te houden, heel even maar, terwijl we op reis waren.

Ik begreep dat ik bijzonder was. Ik begreep dat *toen*.

Ik wist dat wat we aan het doen waren, dat alles wat we deden, te maken had met geld. Ik wist niet of het met geest te maken had, of niet, of met stijl. Maar ik wist op de één of andere manier iets over geld, cheques en traveller cheques en het geluid van munten. Papa was een fontein van geld: hij zei dat het een buitensporigheidje was; hij wou ons daarmee verrassen; hij had geld gespaard - we waren niet echt rijk maar we waren rijk gedurende de reis. Ik herinner mij een serre in een groot huis buiten Firenze en sinaasappelbomen in potten; en daar liep ik ook rond. Een knecht, een man in het zwart gekleed, een heel oude man, met een gemene trek op zijn gelaat - hij was niet graag meer knecht, nu het tijdperk van de knechten voorbij was - en hij schold - maar hij glimlachte naar mij, en naar mijn

moeder, en zelfs een enkele keer naar mijn vader: we waren zo heel duidelijk gescheiden van de pijn en het verdriet en de wreedheid van de wereld. We speelden in verrukking en mama was blij, met een ongelofelijke, naïeve innerlijke blijheid en ze vertrouwde op papa dat het zou werken; o ja, ze deed ook haar best, maar ze kende niet het geheim van zo'n - onwerkelijkheid: is het dat wat ik wil zeggen? Van zo'n *spel*, van zo'n buitengewoon *spel*.

Er was een schilderij in Verona dat papa wou bekijken: een schilderij; ik herinner mij de schilder omdat de naam Pisanello me eraan deed denken dat ik naar het wc moest toen we in het museum waren, dat een oud kasteel was, Welfs of Gibellijns, ik herinner het mij niet meer; en ik herinner mij ook het schilderij omdat het het achterste van een paard toonde, en ik dacht dat dat niet zo mooi was en nogal grappig, maar papa stond er in bewondering voor en daarom zei ik niets.

Hij hield mijn hand vast en vertelde mij een verhaal zodat ik me niet zou vervelen toen we van kamer naar kamer gingen in het museum/kasteel, en dan gingen we buiten in de sneeuw, in het zachte licht, wanneer het sneeuwt, terwijl het licht door de sneeuw komt; en ik was in het rood gekleed en ik had laarzen aan ook; en we konden buiten in de sneeuw blijven als we wilden; en dat deden we. We gingen naar een plein, een piazza - de Scaligera, denk ik; ik weet het niet meer - en precies op het moment dat we daar aankwamen, begon het hevig te sneeuwen en dan verminderde het en dan hield het helemaal op; en het was erg koud, en er waren overal duiven op de piazza, in elke dakgoot en op elk dak, en op de sneeuw op de grond, terwijl ze kleine sporen achterlieten wanneer ze rondwandelden, terwijl de lucht sidderde in zijn juist-na-het-sneeuwen en juist-voor-het-sneeuwen gewicht en volume en grijze ernst van bedoeling. Ik had nooit zoveel duiven bijeen gezien op zo'n afgezonderde en behekste plaats zoals die piazza, ik in mijn nieuwe jas op de rand van de wereld, het begin van wie weet welk verhaal, de rand van een vreemde schoonheid en van papa's spelletjes, het uiteinde, de witte grens van een seizoen.

Ik was kortom halfgek van plezier en nu bracht papa vijf of zes hoorntjes van krantepapier, in elkaar gerold en gedraaid; en ze bevatten graantjes of zoiets als maïs, gele en witte pitten van iets; en hij schudde er een paar op mijn hand en zei me mijn hand uit te steken, en dan trok hij zich terug.

Eerst gebeurde er niets, maar ik vertrouwde hem en ik wachtte, en toen kwamen de duiven. Op zware vleugels. Onhandige duivelijven. En rode, onwerkelijke vogelvoeten. Zij vlogen naar me toe, ze minderden vaart op het laatste moment, ze streken neer op mijn arm en aten uit mijn hand. Ik wou ermee ophouden, maar ik deed het niet. Ik sloot mijn ogen en hield mijn armen stram; en ik voelde ze pikken en eten - uit mijn hand, deze vrije schepselen, deze vliegende dingen. Ik hield van dat ogenblik. Ik hield van mijn geluk. Als ik helemaal niets wist over het leven en over duiven en over mijn eigen natuur, dan had dat *toen* allemaal geen belang.

De piazza was erg stil, van de sneeuw; en papa schudde graantjes op allebei mijn handen en dan op de mouwen van mijn jas en op de schouders van de jas, en ik was in trance door de nog grotere stilte, door de voorstelling ervan. De duiven fladderden zwaar in de zware lucht, meer en meer van hen, en ze zaten op mijn armen en op mijn schouders; en ik keek naar mama en dan naar mijn vader en dan naar de vogels op mij.

O, ik word ziek van alles als ik erover spreek. Daarin ligt geluk. Het maakt me altijd lichtjes ziek. Ik geraak erdoor uit evenwicht.

De zware vogels, en de vreemde gebouwen, en mama dichtbij en papa ook: mama is blij dat ik gelukkig ben en ze is een beetje jaloers, ze is jaloers op alles wat papa doet; ze is een vrouw met een enorme geest; het leven is nauwelijks groot genoeg voor haar; ze is ondergedompeld in genereuze verspilling en schoonheid. Ze kent de dingen. Maar ze wordt soms onbuigzaam en gek bij momenten en humeurig; maar ze is iemand en ze kan veel doen aanvaarden en als ze dichtbij is, kan je haar voelen, je kan haar niet ontsnappen, ze is zo belangrijk, zo vol echo's, haar geest is zo machtig in de ruimte om

haar.

Als ze niet in toom gehouden zou worden door papa, als ze niet verliefd was op hem, dan zou men niet weten wat ze allemaal zou kunnen doen; zij weet het niet. Maar ze slaagt erin bijna lief te zijn dank zij hem; hij is ongelofelijk alert en flexibel en hij geraakt vermoeid; hij praat en charmeert mensen, soms staan mama en ik dan dichtbij, zoals manen, de grote en de kleine maan, en we verwelkomen hem, en hij is altijd, tot mijn verrassing, hij is altijd verrast, alsof hij het niet verdiende om bemind te worden, alsof het tijd werd om hem uit te vinden.

Papa is erg groot, en mama kijkt naar ons, en papa zalft me steeds opnieuw met graantjes. Ik kan het niet lang meer volhouden. Ik voel blijdschap of plezier of ik weet niet meer wat; het golft allemaal door mij heen, zoals onpasselijkheid - ik ben klaar om te huilen en te lachen, die lach die opkomt zoals magisch, dronken, afschuwelijk en toch puur speeksel of braaksel of God-weet-wat, maakt van mij een kind gek van het lachen. Ik word briljant, doorschijnend, zacht: een engel, een groot vogeljong van gelach.

Ik ben klaar om zo te worden, maar ik controleer mijzelf.

Er zijn meer en meer vogels vlak bij mij. Ze stappen rond mijn voeten en pikken naar vallende en gevallen graantjes. Eén ervan zit op mijn hoofd. Van diegenen die op mijn armen zitten, bewegen sommigen hun vleugels, schudden met die frêle, met veren beladen vleugels, strekken ze uit. Ik kan het niet verdragen, ze zijn zo frêle, en ik ben, op dat moment, de lieftalligheid van de wereld die hen voedt in de sneeuw.

Plotseling moet ik hardop lachen: ik kan niet meer stoppen en de vogels vliegen weg maar niet ver; ze cirkelen rond mij, boven mij; sommigen maken rondjes hoog in de lucht en vallen neer als ze terugkomen; ze kwamen allemaal terug, sommigen kwamen aangewaaid in groepjes en getal, anderen eenzaam en kwaad, pikkend naar elkaar; nog anderen met een blinde, op en top dierlijke abruptheid. Ze grepen mijn jas en voedden zichzelf. Het begon opnieuw te sneeuwen.

Ik was daar in mijn lieftalligheid, op die piazza, binnen

bereik van mijn moeder en vader.

O, hoe zal de wereld blijven duren? Papa had plotseling begrepen dat ik er genoeg van had, ik was op het eind van mijn krachten - Jezus, hij was alert - en hij pikte mij op, en ik werd week, mijn arm rond zijn nek, en de sneeuw viel neer. Mama kwam naderbij en trok mijn kap neer en zei dat er sneeuwvlokken op mijn wimpers zaten. Zij wist dat hij het had begrepen, en ze was er niet zeker van of zij het ook had begrepen; ze was er niet zeker van dat hij haar ooit zo aandachtig bekeken had. Ze werd lichtjes ongelukkig, en zo wandelde ze als een onhandige jongen naast ons, maar ze was zo mooi: ze bezat in elk geval krachten.

We gingen naar een restaurant, en ik gedroeg me erg goed, maar ik kon niet eten en dan gingen we naar de trein en mensen keken naar ons, maar ik kon niet glimlachen; ik was te ernstig, te voldaan; een restant - laat ik het genot noemen - maakte mijn waardigheid heel diep; ik kon niet weerstaan aan de herinnering van de duiven en hoe papa mij liefhad op een manier zoals hij mama nooit had lief gehad; en papa was alert, terwijl hij de bagage in het oog hield, en de vreemdelingen voor moordaanslagen of wat dan ook; hij stond op post; en mama was mooi en alleen en gelukkig, uitdagend op die manier.

En dan, zie je, wat ze toen deed was me wakker maken in het midden van de nacht toen de trein een heel steile berghelling aan het opklauteren was; en buiten het raam, zichtbaar omdat ons compartiment donker was en de lucht helder en de maan vol, waren bergen, een landschap van overal bergen, grote bergen, reusachtige, onmogelijk, allemaal steil en puntig en wit van de sneeuw, en absurd, oprijzend in inktblauwe lucht en neerduikend in blauwe, blauwe schaduwen, miraculeus diep. Ik weet niet hoe ik moet zeggen wat het was: ze leken op niets dat ik kende: het waren hoge dingen: en we waren hoog in de trein en we klommen hoger, en het was helemaal niet waar, maar het was, zie je. Ik legde mijn handen op het raam en staarde naar de wilde, schuin hellende, onwaarschijnlijke wonderen, witheid en

duizeligheid en maneschijn en schaduwen die door de maneschijn werden gemaakt, niet echt, niet vertrouwd, geen duiven, maar een schone wereld.

We zaten daar een lange tijd, mama en ik, en staarden, en toen werd papa wakker en hij kwam ook kijken. ‘Het is mooi’, zei hij, maar hij begreep het niet echt. Alleen mama en ik begrepen het. Ze zei hem: ‘Toen ik een kind was, verveelde ik mij altijd, liefste - ik dacht dat er nooit iets met mij zou gebeuren - en nu gebeurt dit hier allemaal - en jij bent gebeurd.’ Ik denk dat hij uit zijn lood was geslagen door haar liefde in het midden van de nacht; hij glimlachte naar haar, o, zo zacht dat ik jaloers werd, maar ik bleef kalm, en na een tijdje, in zijn stilte en verwondering voor haar, voor ons, begon hij anders te schijnen dan wij, dan mama en ik; en dan viel hij terug in slaap; mama en ik niet; we zaten de hele nacht bij het raam, bekeken de bergen en de maan, de schone wereld. We keken samen.

Mama was de winnaar.

We waren stil, en in stilte zeiden we hoe we van mannen hielden en hoe gevaarlijk mannen waren en hoe ze alles van je wegnamen, hoeveel je hen ook gaf - maar we zeiden het niet hardop.

We keken naar de bergen tot de schemering, en als dan de schemering intrad, was het te mooi voor mij - er was roze en blauw en goud in de lucht, en op ijzige plekken roze schittering en gouden flitsen, en de sneeuw was ook gekleurd en ik zei ‘O!’ en zuchtte; en elk moment was mooier dan het vorige; en ik zei: ‘Ik hou van je, mama.’ Dan viel ik in haar armen in slaap.

Dat was geluk toen.

Tweede prijs verhalenwedstrijd De brakke hond

Kris Vanderlinden
Jean Huysmans

I. Proloog

Bij elke trage stap vrees ik dat mijn sleutelbeen met een knap zal breken. Het is alsof mijn schouder de last alleen moet torsen, ik ben de kleinste van de dragers. Zijn gewicht verrast me. Hij was groot, dat wel, en struis. En altijd een kaarsrechte rug. Ook vorige week nog, toen hij, schijnbaar zonder moeite, de keldertrap opkwam, een fles bier in zijn hand. Het verliep altijd volgens hetzelfde scenario. Ik zeg ‘dag pa’ wanneer ik binnenkom in de stille woonkamer. Jij zit op je stoel bij het raam. Je antwoord niet, je kijkt me aan met je uitdrukkingsloze

ogen, je staat op, langzaam maar groot en kaarsrecht, en je verdwijnt in de kelder. Met een fles bier in je hand kom je terug naar boven. Je staat voor me en schenkt het glas vol. Terwijl je het op tafel voor me neerzet, kijken je grijze ogen me vanachter je bril aan. Ze zeggen niks, en jij zegt niks. Je gaat opnieuw zitten en je zwijgt. Je zwijgt, pa!

De motregen heeft de kleine, afgesleten kasseien van het kerkpad glad gemaakt. Ik moet uitkijken, ik durf er niet aan denken dat ik hier uitglijd. Telkens wanneer ik mijn hoofd buig om te zien waar ik mijn voeten neerzet, verplaatst de druk zich met een scherpe pijnscheut van mijn schouder naar mijn nek. Er staat geen mens langs het kerkpad, de kerk zal ook wel niet vol zitten. Bij moeders begrafenis stond er een dikke erehaag. Het waren andere omstandigheden natuurlijk, ze was pas vijftig en het gebeurde zo onverwacht.

Ik hoor iemand het licht aanknippen. Ik open mijn ogen en je staat naast mijn bed, in je pyama. Je kijkt me aan, je hebt je bril niet op. Ik kijk naar de wekker, het is kwart over zes.

'Sta op Luc', zeg je, 'je moeder is dood.' Je gaat mijn kamer uit. Moeder ligt met gesloten ogen en halfopen mond in bed. Mijn adem stokt even, dan loop ik er naartoe. Ik leg mijn hoofd tegen haar wang. Ze voelt nog warm aan, ze ademt niet.

'Maar... hoe, wanneer?' vraag ik.

Je staat naast het bed en kijkt ons aan.

'Een kwartier geleden', zeg je droog. Je gezicht geeft geen krimp.

Ik bekijk moeders gesloten oogleden. Ik begin te snikken en kijk opnieuw naar je op.

'Dat kan toch niet pa.'

Je draait je om en loopt naar de kleerkast. Huilend verberg ik mijn gezicht in je kussen.

'Kleed je aan, Luc. Ga de pastoor verwittigen. En de begrafenisondernemer.'

Wanneer ik terug binnenkom, geurt het huis naar gebakken

spek, je staat aan het fornuis, de pan in je hand. Je hebt de tafel voor twee gedekt, niet voor drie, je hebt je niet vergist. Je draagt dezelfde kleren als gisteren, je hebt je geschoren.

Wanneer we de kist van de schouder tillen en vooraan in de middenbeuk neerzetten, wankel ik even op mijn benen. Nu het gewicht niet langer drukt, lijkt het wel alsof mijn schouder verlamd is.

De kerk zit inderdaad maar halfvol. Het is begrijpelijk, hij ging ook voor niemand. Ik ga zitten, op de eerste stoel van de eerste rij. Acht jaar geleden zat hij op deze plaats en ik zat waar hij nu ligt. Ik was vierentwintig en trouwde die dag met Greet Verbruggen.

Je staat gebogen met je rug naar mij toe. Je vult de kachel bij, het is koud, februari 1980. Nu of nooit, denk ik: ‘Pa, in augustus zouden Greet en ik willen trouwen.’

Je richt je langzaam op en draait je om.

‘Heeft zij je gevraagd?’ vraag je. Je kijkt me recht in de ogen.

‘Hoe bedoel je pa?’

Je antwoordt niet, pakt een potlood en loopt naar de wandkalender.

‘Wanneer in augustus?’

‘De negende.’

Je duidt het aan.

Ik aarzel: ‘Gaat dat dan gaan, alleen, achteraf?’

Onbeweeglijk staar je me aan, zeker een halve minuut. Dan pak je de lege kolenkit beet, je zucht: ‘Waarom niet’, en je gaat de deur uit.

Op negen augustus sta ik vertrekkensklaar.

‘Ik moet nu weg, pa, Greet ophalen voor de foto's. We zullen je vaak komen opzoeken - bedankt voor alles.’

Ik wil je de hand schudden, maar je armen hangen slap naast je lichaam.

‘Je moet me niet bedanken Luc’, zeg je, ‘je was geen last. Je was er gewoon.’

Bij de auto wil ik nog even wuiven, maar de deur is al dicht.

‘Dierbare familieleden, beminde parochianen...’, begint de priester, terwijl Bert naast me komt zitten.

Hij fluistert: ‘Mag ik op je schoot, papa?’

‘Mag ik op je schoot, opa?’ vraagt Bertje.

Je pakt Bertje met beide handen beet en tilt hem, blijkbaar zonder enige krachtinspanning op, als een lege bak bier.

Bertje zegt: ‘Papa is de papa van Bertje en opa is de papa van papa’ en lacht dan luid.

Ik meen een spoor van een glimlach op je lippen te ontwaren. Ik weet het niet zeker.

II. Jean Huysmans

1.

In de vaalgeel geschilderde kamer is het zo stil dat hij het getik van zijn polshorloge kan horen. Hij kijkt: kwart over negen. Van zes uur zit hij hier, alleen. Op de houten tafel voor hem ligt de krant die hij al twee keer doorgekeken heeft. Hij heeft geen enkel artikel helemaal gelezen, soms alleen de titel, soms een klein stukje tekst. Hij begint opnieuw te bladeren: ‘Rassenscheiding op bussen in Alabama ongrondwettelijk’, ‘Saarland bij West-Duitsland’, ‘Molotov treedt af’. Het raakt hem allemaal niet. Anders koopt hij nooit een krant, vandaag wel, de kans dat hij wat zou moeten wachten, was immers te groot. Hij kijkt op, de naderende voetstappen op de gang zijn al van ver hoorbaar. Het klakkende geluid komt dichter, stopt, de deur gaat open.

‘Meneer Huysmans?’

In de deuropening staat een in het wit geklede vrouw van rond de vijftig, de deurklink in haar hand. De verpleegster.

‘Ja’, zegt hij.

‘Proficiat, meneer Huysmans’, ze doet plots gemaakt enthousiast. ‘U bent vader geworden van een zoon’, zegt ze opgewekt. Voor de technische gegevens valt ze terug op normale stemhoogte. ‘Vierenvijftig centimeter, drie kilo vijftig gram. Wilt u me volgen?’

Jean Huysmans vouwt zijn krant dicht en staat op, groot en kaarsrecht.

Op de gang loopt hij achter haar aan. Hij ziet een spatader op de kuit van haar rechterbaan.

In de kamer in het bed zit een vrouw half rechtop tegen drie dikke kussens. Theresa Aerts houdt een langwerpig pakje doeken in haar armen. Aan het uiteinde van het pak zit het hoofd van een kind.

De verpleegster verlaat de kamer en hij gaat op de rand van het bed zitten. Theresa kijkt hem aan. Donkere randen onder haar ogen, het haar in de war en in trosjes samengeklit. Ze lacht.

‘We hebben een jongen, Jean.’

Ze kijkt neer op het kind. Hij ziet een slapend gezichtje, een platte, brede neus, een groot vooruitstekend voorhoofd, een lichtjes geopend mondje.

Ze legt haar hand op de zijne.

‘Hoe vind je hem?’, vraagt ze.

Jean bekijkt de gesloten oogleden, de bijna kale schedel, het reusachtige voorhoofd.

‘Mooi’ zegt hij mat.

‘Het was niet gemakkelijk, Jean. Ik heb afgezien.’

‘Dat is normaal’, zegt hij.

Hij denkt: een vrouw ziet af, baart een kind; een man en een vrouw zorgen voor een kind dat ziek wordt, dat lastig is en stout en dat groot wordt, hen ongerust maakt, kwaad, en hen grijze haren bezorgt, dat slim is of dom en hen op zekere dag in de steek laat om dezelfde weg op te gaan.

‘Dat is normaal’, herhaalt hij.

In de Van Maerlandtstraat stapt Jean Huysmans van de bus.

Het is halfelf en nog niet helemaal donker. De warmte van overdag hangt nog tussen de huizen. Gelach en geroezemoes van stemmen komt hem tegemoet vanuit het café op de hoek van de straat. Moet ik mij nu zat gaan drinken, vraagt hij zich af en stapt dan snel door. In de Pereboomstraat hangt de zoete geur van gemaaid gras dat sinds vanochtend ligt te drogen om over een paar dagen als hooi van de weide gehaald te worden. Zes juni, het hooi zal vroeg binnen zijn dit jaar, denkt Jean. Zes juni '56, ik ben vandaag vader geworden. Vader en eenendertig jaar oud, ik moet een zoon grootbrengen gedurende twintig jaar ongeveer. Dan ben ik eenenvijftig. Laat ons zeggen dat ik zeventig jaar oud word. Vader en moeder waren pas vijftig toen ze... Maar dat was een ander geval, nee, laat ons zeggen dat ik zeventig wordt. Dan ben ik nu bijna halfweg, dat is al iets. Nog een goede dertig jaar gaan werken, en dan is het bijna achter de rug.

Jean Huysmans draait de sleutel van de voordeur om, opent ze, stapt het huis binnen en zucht: ‘Godverdomme, ik ben vader.’

2.

Theresa staat recht aan tafel, ze schept hete soep uit voor Jean en voor zichzelf en gaat dan zitten.

Luc, in de kinderstoel naast Jean, zegt: ‘Tataatata jaajaje.’

‘Hoe was het werk vandaag?’ vraagt Theresa.

Jean lepelt zijn soep gelijkmatig naar binnen, zijn bril slaat aan. ‘Als altijd.’

‘Luc was lastig vandaag’, zegt Theresa, ‘ik ben moe. Wat doe je vanavond?’

Luc zegt: ‘Jaatetaja taatatata.’

Wazig ziet hij Theresa door de aangslagen brilleglazen, wazig hoort hij Luc. Alsof hij helemaal buiten hun wereld staat, een nevel tussen hem en de rest.

‘Is er iets te doen?’ vraagt hij.

‘Hoe vind je de soep?’

‘Goed.’

‘Tabaapaapabapapa.’

‘Hou je straks wat met Luc bezig. Ik heb nog werk’, zegt ze.

De rolluiken zijn neergelaten, het licht brandt boven de tafel waar Theresa de krant leest. Het is stil.

Jean zit in de zetel tegen de muur. Hij staart voor zich uit en zit. Theresa kijkt hem aan: ‘Waaraan denk je?’

Onbewogen blijft hij voor zich uitkijken.

‘Niks’, zegt hij.

Straks gaan we boven, slapen. Morgen staan we op om zeven uur.

Werken, thuiskomen, zitten en slapen; alweer een week voorbij.

‘Toch wreed daar in Algerije.’

Ze leest voor: ‘Algerijnse opstandelingen doden in Melouza en Wagran respectievelijk driehonderd en zesendertig moslims omdat ze met de Fransen zouden hebben samengewerkt.’

‘Da's veraf’, zegt hij.

‘Maar kan je je inbeelden hoe erg dat daar moet zijn?’

‘Ze doen maar’, zegt hij.

Ze lijden honger, ze vechten, ze slaan dood, ze doen maar. Ik ga morgen werken. Hij staat op.

‘Waar ga je naartoe?’, vraagt ze. Met grote ogen kijkt ze op naar de rijzige man die langs de tafel naar de trap gaat.

‘Ga je slapen?’

Jean draait zich om, kijkt haar even aan en gaat de living uit, de trap op.

De gloed van het straalkacheltje warmt de vochtige lucht op. Het is zaterdagavond, buiten waait een gure noordenwind, het vriest min vijf.

Het badwater is bijna heet. Jean Huysmans voelt zich loom en laat zijn lichaam langzaam in het water schuiven. Hij ligt languit in het bad, hoort de wind fluiten en denkt aan niets. Traag pakt hij met gestrekte arm de halve, afgeronde brok

[advertentie]

Sunlight-zeep en het washandje. Met de andere arm trekt hij zich opnieuw in zithouding en begint zijn nek in te zepen. De deur gaat open en de koude tocht doet hem rillen. Theresa komt binnen.

‘De deur!’ zegt hij.

Ze draagt een kamerjas die ze vier jaar geleden kocht bij de geboorte van Luc, ze is barrevoets.

‘Het is hier heet’, zegt ze en ze sluit de deur. Glimlachend stapt ze op hem af terwijl ze met een snelle ruk de ritssluiting van de kamerjas opentrekt en hem van haar schouders gooit. Ze draagt er niks onder.

Jean trekt zijn benen op en bekijkt haar grote borsten als ze over de badrand stapt.

Voor hij iets kan zeggen, duwt ze haar tong in zijn mond. Hij weert haar af: ‘Wat krijg jij nu?’ vraagt hij. Met beide handen, elk op een been van Jean, glijdt ze langzaam van zijn knieën over zijn dijen naar zijn zwellende penis.

‘En Luc?’

‘Luc slaapt’, zegt ze met hete adem in zijn gezicht. Ze steekt opnieuw haar tong in zijn mond en trekt zijn hand naar haar vagina. Hij laat haar begaan, wrijft wat over en weer tussen haar benen, en hoort hoe de wind opnieuw begint te fluiten.

Ze spreidt haar benen en gaat achterover leunen. Na vier, vijf bewegingen komen ze klaar.

‘Ooh Jean,’ zegt ze.

Zwetend stapt hij het bad uit, Theresa blijft zitten. Hij schuift het raamgordijntje wat opzij en kijkt buiten.

‘Het was tof Jean.’

‘Het sneeuwt opnieuw,’ zegt hij.

Kwaad gooit Theresa de zeep in het water.

‘Het sneeuwt zegt hij,’ roept ze, ‘kan jij niet normaal doen? We hebben pas gevrijd en je stapt zonder een woord te zeggen uit bad om te kijken of het sneeuwt. Kan jij dan niet eens lief zijn; heb jij geen gevoelens, godverdomme? Jij zit in je zetel en jij slaapt. Ik moet met alles altijd eerst beginnen. Ik moet hier altijd het initiatief nemen!’

Jean begint zich af te drogen, hij blijft zweten.

‘Dat wist je op voorhand’, zegt hij.

Theresa gooit met een ruk haar hoofd omhoog; ze huilt.

‘Hoezo, dat wist ik op voorhand?’

‘Jij hebt me gevraagd’, zegt hij.

3.

Op een vooravond, einde maart 1952, schijnt de zon, maar ze geeft nog geen warmte, en wanneer Jean Huysmans, gebogen over de emmer, de zeemlap uitwringt, voelt hij de koude van zijn polsen naar zijn schouders trekken. Het is de eerste maal dit jaar dat hij de vensters een beurt geeft aan de buitenkant.

In het vensterglas ziet hij de weerspiegeling van de ondergaande rode zon naast de Pereboomstraat, en op de Pereboomstraat ziet hij de vrouw die de richting van zijn huis uitkomt. Wanneer ze het paadje naar zijn huis betreedt, draait hij zich om. Theresa Aerts blijft op vier meter afstand stilstaan, en kijkt hem aan.

‘Dag Jean.’

Een poosje knippert hij met de ogen tegen de zon die achter de einder verdwijnt en nog even in zijn brilleglazen schittert. Dan wordt haar donkere silhouet duidelijker. Ze heeft een lange groene winterjas aan en draagt een zwart bolvormig hoedje. Haar dik, donker haar hangt halflang naast haar ronde gezicht.

‘Mag ik even binnen?’ vraagt ze.

‘Waarom?’

‘Ik wil je huis zien, aan de binnenkant.’

Hij laat haar binnen.

‘Het is nog koud, hè, buiten’, zegt ze en terwijl ze haar jas losknoopt, kijkt ze rond.

Het interieur is vrij goed in orde; op het aanrecht staat een afwas van een dag; voor de rest lijkt alles proper.

‘Je redt het blijkbaar goed, alleen’, zegt ze. Ze gaat zitten. Hij blijft staan, kaarsrecht.

‘Wat wil je?’, vraagt hij.

‘Je zit al te lang alleen na dat ongeval, Jean.’

‘Twee jaar’, zegt hij.

‘Je hebt iemand nodig. Je komt niet onder de mensen, dat is niet goed, voor niemand, zo lang alleen zitten. Je moet met iemand kunnen praten, Jean.’

Een korte poos neemt hij haar op: Theresa is niet lelijk, zeker niet, vooral haar dik haar bevalt hem. Ze is een stuk jonger dan hij. Wanneer ze praat klinkt er een warm gevoel door haar stem, hij voelt er zich ongemakkelijk bij.

‘Ik hoef niet te praten’, zegt hij. Hij wendt zijn blik van haar af, gaat voor het raam staan en kijkt naar buiten.

‘Praten brengt hen niet terug. Het heeft geen zin, het is voorbij.’

Plots draait hij zich opnieuw naar haar toe.

‘Jij wil getrouwd geraken, jij.’

Theresa zit onverstoorbaar op haar stoel en kijkt hem, haar hoofd lichtjes omhoog, dwars door zijn bril recht in de ogen.

‘Ja’, zegt ze.

4.

Op drieëntwintig november 1950, om iets voor zes 's avonds, haast Jean Huysmans zich naar huis. Het is al bijna donker en in de Pereboomstraat hangt een hardnekkige, natte mist. Hij heeft het koud.

In de huiskamer zit zijn moeder in de sofa bij de kachel. Haar ogen zijn dicht, haar hoofd hangt op haar rechterschouder. Ingedut, denkt Jean wanneer hij binnenkomt. Hij hangt zijn jas aan de kapstok en voelt plots hoe moeilijk hij ademt. Draaierig stapt hij naar de keuken. Daar ligt zijn vader op de grond, het gelaat krijtwit. Dood, op twee passen afstand van de buitendeur. De kachel, denkt Jean. Hij opent de deur, haalt diep adem en loopt terug naar de huiskamer. Ook moeder...

Geschokt trekt dokter Smets de verwachte conclusie: kacheluitwasemingen, koolmonoxyde.

Samen leggen ze de stijve lichamen in bed.

‘Ik zal bij de pastoor eens langs gaan’, zegt de dokter.
‘Hoeveel ben ik je schuldig?’, vraagt Jean nuchter.
Dokter Smets legt een hand op Jeans schouder.
‘Sterkte’, zegt hij.
Jean merkt de tranen in zijn ogen.

Jean zet de waterketel op het fornuis en gaat dan boven naar de kamer van zijn ouders. Hij loopt rond het bed waarin ze liggen, naar het nachtkastje van zijn moeder. Hij pakt de wekker, en kijkt na of hij juist is ingesteld. Terwijl hij de kamer uitgaat, windt hij de wekker op en zet hem dan op het nachtkastje in zijn slaapkamer.

Als je vijfentwintig bent, en je ouders sterven, moet je voor jezelf kunnen zorgen.

5.

De deur gaat open, de gedempte stem van zijn moeder: ‘Jean. Jean! 't Is tijd, sta op.’

Als hij de trap afkomt, zit zijn moeder zoals altijd zijn boterhammen voor 's middags te smeren. Een kleine lichte vrouw, grijs haar, gerimpeld gezicht.

Zijn vader is al naar zijn werk vertrokken, er staat nog wat koffie in zijn kop, er liggen kruimels en twee stukjes zwoerd.

‘Het zal warm worden vandaag’, zegt zijn moeder.
Jean kijkt door het raam naar de blauwe lucht en eet dan zwijgend voort.

In de Van Maerlandtstraat wacht hij op de bus naar de stad. Hij is alleen aan de bushalte. Nog nooit sinds hij gaat werken heeft hier iemand de bus van halfacht genomen. Hij staat hier al twee jaar alleen. Als afgestudeerde middelbaar onderwijs had hij na de bevrijding onmiddellijk werk gevonden: fakturering bij een bouwfirma in volle expansie. Om vijf voor acht komt hij op kantoor aan, om acht uur begint hij. Het werk is makkelijk, het is routine, het interesseert hem niet, het verveelt hem niet. Hij doet wat van hem gevraagd wordt, niet meer, niet minder. Het is

een manier om de tijd om te krijgen en je wordt ervoor betaald.

Om vijf na acht, zoals steeds vijf minuten te laat, arriveren zijn twee kollega's. Ze komen lachend en flauwe praat verkopend binnen, en tijdens hun werk lachen en zeveren ze verder. Ze praten over voetbal, over vrouwen, over sla en radijzen. Jean hoort dat, doet zijn werk en gaat er niet op in. Gaandeweg hebben zij hun pogingen opgegeven om hem in hun gesprekken te betrekken en dat vindt hij best. Hun kontakten beperken zich louter tot werkaangelegenheden.

Terug thuis eet hij om halfzes en heeft dan niks meer om handen. Hij besluit wat rond te lopen, de Pereboomstraat af, het dorp door en terug. Op zijn wandeling ziet hij de mensen van het dorp, hij groet ze amper. Iedereen is gekatalogeerd: de pastoor, de boeren, kleine boer Jef en hereboer Baptist, de arbeiders van de melkfabriek, schoolmeester Vonckx... Iedereen doet wat van hem verwacht wordt, alles ligt onveranderlijk vast. Alleen ziet hij iedereen ouder worden, en zo hoort het.

Later op de avond zit hij in de huiskamer, bladert wat in een tijdschrift, verveelt zich. Hij wacht tot het tijd is om te gaan slapen.

Zijn vader zegt: ‘Jean, zaterdag is er bal in 't dorp.’

Jean kijkt even op, ziet zijn vader, een kleine dikke man, vrachtvoerder in de melkerij. Dan bladert hij verder in het tijdschrift.

‘Ga je daar eens amuseren’, zegt zijn moeder.

‘Daar is niks te doen, dat is altijd hetzelfde’.

‘Dat weet jij niet,’ zegt zijn vader luid, ‘jij bent in je leven nog geen twee keer naar een bal geweest. Pier en Vital, al de mannen van jouw leeftijd, die gaan altijd, die hebben allemaal een lief.’

‘Moet dat, een lief hebben?’, vraagt Jean, ‘ik ga slapen.’

Hij gaat de trap op.

‘Ik had al een lief op zestien jaar’, zegt zijn vader nog, ‘jij bent tweeëntwintig en als je zo doorgaat zal je er nooit een hebben!’

Om van het gezaag van zijn ouders af te zijn, zit Jean die zaterdagavond alleen aan een tafeltje achter een glas bier getapt met teveel schuim. Hij ziet de jonge vrouwen giechelen en dansen. Zijn klasgenoten uit de lagere school zijn er ook. Pier is met Jeanne en Vital met Lea en Gust met Hermine, die twee jaar geleden met de bevrijding als eerste op de tank van de Amerikanen kroop. Hete Hermine, zei men achteraf. Ze heeft nat haar en rode kaken van het dansen, en dikke borsten. En Gust heeft een groot bakkes als hij teveel gedronken heeft, want wanneer hij Jean opmerkt, roept hij:

‘Hé jongens, de Kaars is ook nog eens buiten gekomen!’

Gelukkig speelt de muziek luid, de meesten horen het niet, maar Hermine proest het uit van het lachen als Gust hem met de vinger aanwijst.

Jean staat op en gaat buiten.

6.

‘Kaars! kaars! kaars!’ roepen ze hem soms na op de speelplaats van de lagere school, omdat hij groter is dan de rest en omdat meester Vonckx ooit in de klas tegen Pier gezegd had dat hij niet zo ineengedoken als een vod moest zitten maar ‘kaarsrecht zoals Jean Huysmans’.

Vandaag zit Jean Huysmans op de lawaaierige speelplaats naar het knikkerspel van zijn makkers te kijken. Hij doet dat van op een afstand, en hij ziet hoe ze erin opgaan, hoe Vital vals speelt - hij houdt knikkers van Pol achter. En alleen Jean ziet het, maar hij zwijgt.

Gust roept: ‘Hé Jean, speel je niet mee?’

Jean haalt wat knikkers uit zijn broekzak en speelt. Hij wint een paar keren, verliest dan opnieuw zijn winst en stopt ermee wanneer Vital en Pol luid ruzie beginnen te maken. Hij gaat met zijn rug tegen de muur staan en hij ziet de kleintjes hinkelen en ravotten, hij ziet hoe meester Vonckx Vital en Pol de hoek instuurt en hij denkt aan niets.

[Illustraties van Paul van Beek]

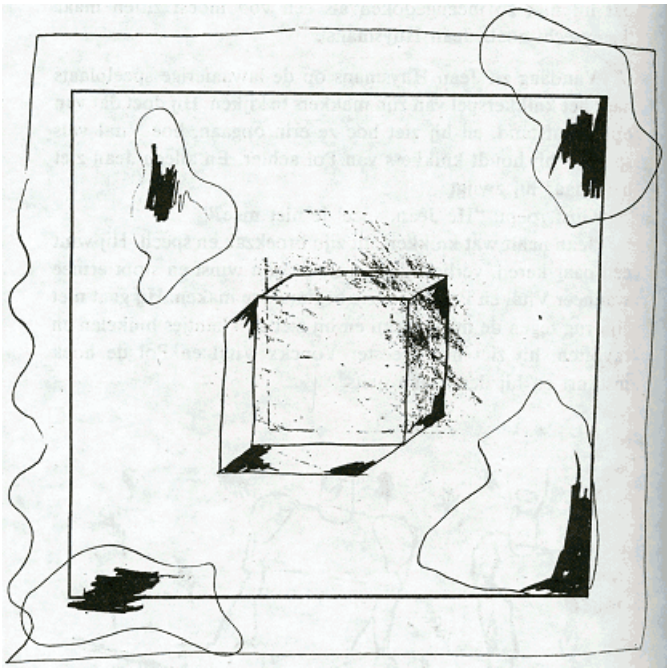

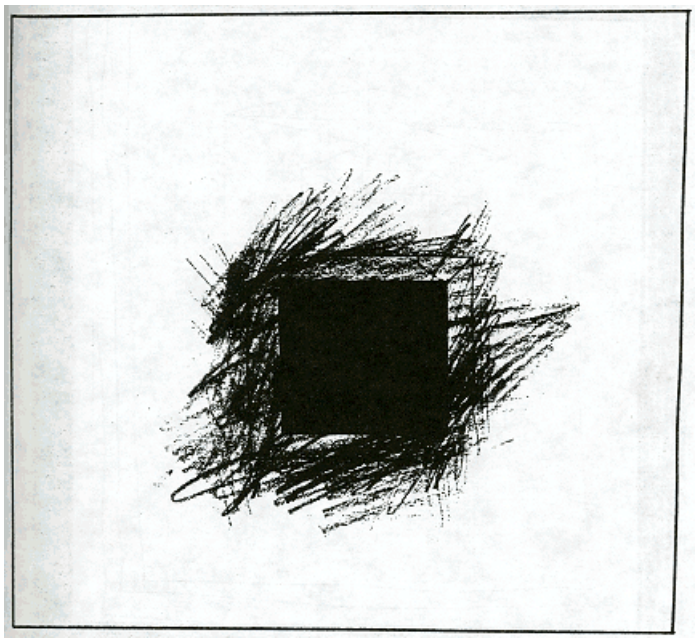

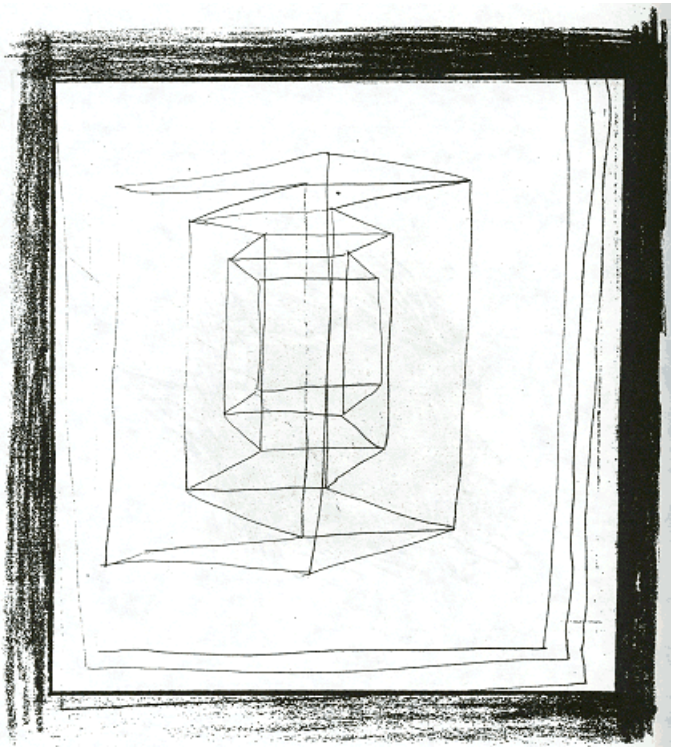

Guido de Bruyn
Croxhapox

Het was stil en verlaten in galerij Croxhapox, de nieuwste en nochtans spraakmakende place to be in een vervallen pand in Gent. Een dwingende stilte was het, een schier sakraal gebrek aan geluid. Bij elke entrée in dit soort galerijen verwacht ik een wijwatervat aan de ingang. Hedendaagse kunst heeft de sakrale refleks van weleer gerekupereerd. Vroeger deed men een knieval voor een heiligenbeeld - nu voor een drol op een sokkel.

Het eerste wat opviel in galerij Croxhapox - waar ik ambtshalve op prospectie moest voor het geliefde programma Kunst-Zaken - was een mobile van een tiental roestige fietswielen, opgehangen aan het plafond. Het leek een grote, uitgerokken veer die een ovale spiegel op de grond raakte. Een spiegelbeeld als metafoor, vermoedde ik, of een geintje. Ik gokte op het eerste, al was het waarschijnlijk een geintje, vermomd als metafoor. Maar wie zou mij vertellen voor wat? De galerijhouder, een wat mollige dertiger met een paardestaartje, moet de mobile een duwtje hebben gegeven, net voor ik binnenkwam. Hij knikte mij toe en wees naar een lege lijst in de hoek, waarin heel precies de schaduw gevat werd van de rij zachtjes bengelende wielen.

‘Dit is het eigenlijke werk’, zei hij hees.

‘O’, deed ik, en las de in een plak marmer gedreven titel. PARADIGMA IV. De vier stond in Romeinse cijfers gebeiteld. Dus toch een geintje, vermomd als metafoor. Met dank aan Plato - maar dat stond er niet bij gebeiteld. De galerijhouder leek te wachten op een wat uitgebreidere reactie, maar ik zweeg. Ik keek nog even van de wielen aan het plafond naar hun schaduw in de lijst, en snoot mijn neus. Het snuiten dient in dit soort situaties geenszins als een kommentariërend geluid gebracht te worden, maar als een neutraal en droog trompetje. Oefening en veel prospectie leert op den duur het juiste sforzando aan te zetten, toonhoogte en kleur te kiezen. Het deed me plezier dat mijn snuiten deze keer als een echo klonk van de

o-klank die ik zoëven had geproduceerd. Een soort auditief paradigma dus. Ik gniffelde. Dit was de galerijhouder blijkbaar niet ontgaan want hij wees meteen enthoesiast naar een belendende assemblage van dezelfde kunstenaar. DE DOOD EN HET BOORTJE was de prozaïsche titel van een werk dat mij om de een of andere reden toch beviel. Misschien omdat de titel zo prozaïsch was en zo direct, want ik zag een vergeelde koeieschedel, gestut door een oudmodisch handboortje dat rechtop in een houten sokkel stond.

'Wel geestig, he?', vroeg de galerijhouder.

'Hm', mompelde ik. Daar was dat verschrikkelijke woordje weer. In de jaren zeventig als kunstkwalificatie het mode-woordje bij uitstek. Kunst was toen 'geestig', of erger nog: 'plezierig' of zelfs 'plezant'. Een passe-partoutwoordje om maar niet te hoeven zoeken naar een term die naar schoonheid zou verwijzen.

'Pas op, ik vind het niet zo sterk als zijn mobile hoor!', zei de galerijhouder toen hij mijn aarzeling zag.

'Ik juist wel', ging ik daar tegenin. Meestal laat ik galerijhouders maar praten en volsta ik met een knikje of een tja, of een uhum of een zeker, zeker. Maar niet toevallig deed dit licht korpulent exemplaar mij denken aan Tchitchikow, Gorki's held uit DE DODE ZIELEN. Bij uitbreiding zijn alle handelaars in conceptuele kunst natuurlijk sjacheraars in dode zielen, of in hersenschimmen - om een in dit verband korrekter woord te gebruiken.

'En waarom? Die koeieschedel is wel charmant he?' vroeg Tchitchikow. Waarom gebruikte deze man steeds weer de verkeerde woorden. De schedel van een koe is niet charmant. De schedel van een koe is de schedel van een koe.

'Nee, 't gaat mij om dat boortje', zei ik, 'zo'n mooi handboortje nog en dan de manier waarop hij die in de sokkel gedreven heeft!'

'Misschien wel', deed Tchitchikow.

'Kijk', zei ik, 'hoe hij die splinters hout met opzet laat zitten, in die per definitie mooie krullen van het toeval, omdàt

het toeval is.'

Ik was even niet te stuiten en deed er nog een boutade bovenop. 'Dit werk doet me denken aan een stelling van Anaxagoras: "de mens denkt doordat hij een hand heeft".'

De galerijhouder bekeek mij achterdochtig, maar bedacht zich snel. 'Die moet ik onthouden', zei hij, '... kan nog van pas komen.'

'Suggereer hem als alternatieve titel voor dit werk', probeerde ik, 'vermits hij toch zo graag naar de Griekse filosofie verwijst', en ik knikte naar de lege lijst waarin de schaduw van de wielen nu tot stilstand was gekomen.

Tchitchikow grijnsde.

'Ik wil je hiernaast totàal ander werk laten zien. Van een debutant nog wel. Kom!'

Ik volgde.

Als ik niet oplet krijg ik nog ruzie met die man, dacht ik. Te vaak laat ik mijn eigen vooroordelen meespelen bij kunst die pretendeert nieuw te zijn. Mea culpa. Ook bij wat ik nu te zien kreeg, kon ik mijn spontaan cynisme niet bedwingen.

Naast de schoorsteen in de achterste ruimte stonden twee schilderijen op de grond, met de rug naar het publiek. Op het eerste gezicht: alsof ze nog opgehangen moesten worden. Op het tweede gezicht: alsof ze gestraft in een hoekje stonden. Schaamte sprak uit het blote kanvas. Het kruishout vierendeelde de zonde van hun met godweetwat bekladden voorgevel.

'Mag ik?', vroeg ik, en wilde de doeken omdraaien.

'Er staat niets op', zei de galerijhouder droog. Er klonk iets van triomf in zijn stem.

'O', deed ik weer.

'Ik had bijna "jammer" willen zeggen', liet ik er op volgen.

'Toch niet', zei de galerijhouder. 'Je moet goed begrijpen: die jongen durft voorlopig niet meer te schilderen, en dat laat hij gewoon zien. Hij vindt dat we teveel weten, teveel besmet zijn door het Beeld, door de meta-kultuur van het Beeld, enzovoort...'

‘Enzovoort...’ herhaalde ik.

‘Maar intussen verkoopt hij wel blanco kanvas?’, vroeg ik. Er klonk iets van triomf in mijn stem.

Tchitchikow wreef licht geïrriteerd over zijn paardestaart.

‘Néé, juist niet. Hij verkoopt ze niet. Hij had hier trouwens eerst een bordje hangen boven zijn doeken: OM GRATIS MEE TE NEMEN. Probleem was: ze werden inderdààd meegenomen bij de openingsreceptie. De mensen hebben geen gevoel voor ironie meer ...’

Juist wel, vond ik, maar ik zweeg.

We stonden een poosje stom naar de maagdelijke doeken te kijken. Ik draaide me om en wou iets vragen over een ei dat op een staande balk lag, toen de galerijhouder mij plots vroeg:

‘Zeg, jij hebt toevallig toch geen trek in een partijtje biljart?’

‘Heu... ik biljart niet zo goed’, deed ik, verrast door de abrupte sprong in de meta-kultuur van het woord van Pavel Iwanowitch Tchitchikow.

‘Prima, ik juist wel. Ik ben eerlijk gezegd verslaafd aan biljart. Carambole, wel te verstaan. Kom, in de Vooruit staan goeie tafels. Ik sluit het pand. Er komt toch geen kat meer vandaag.’.

Ik aarzelde, maar stemde tenslotte toe. Ik had voor de rest van de dag toch niets meer te doen en ach, hoelang was het al geleden dat ik nog 'ns een keu beroerd had.

Onderweg naar café Vooruit moest ik denken aan het meest agressieve erotische beeld dat ik ooit gezien had, in een Britse film nog wel. Een vrouw vraagt in een baancafé de weg, en terwijl de kastelein haar zijn uitleg doet, wordt zij brutaal aangestaard door één van de biljarters aan de snookertafel. De man bekijkt haar van kop tot teen terwijl hij tergend obsceen zijn keu inwrijft met een krijtje. Even, heel snel, likt hij aan de top van zijn keu en knipoogt. Waarop de vrouw bijna kokhalzend het café uitvlucht.

Tchitchikow duwde de deur open van afspanning Vooruit en ging mij voor in de riante, blauwbewalmde ruimte. De twee

caramboletafels waren bezet. Hij was hier blijkbaar kind aan huis, want onmiddellijk reserveerde hij bij een Turk aan de achterste tafel de volgende beurt voor ons. We bestelden witte wijn.

‘Ahmed is een kei’, zei hij. ‘Van hem heb ik alles geleerd. Moet je 'ns zien hoe hij die balletjes tikt. Dat is muziek, jongen.’

Ik knikte. Eigenlijk had ik al spijt dat ik me had laten meelokken. Ik dronk van de wijn en luisterde naar de galerijhouder die steeds minder op Tchitchikow begon te lijken en steeds meer op een tewerkgestelde werkloze met een buikje en een paardestaart. Tot hij over de hobby van de Turk begon.

‘Tiens ... jij als goed observator ... jij zou moeten kunnen zien wat er mis is met Ahmed, enfin, ik bedoel ...: hij heeft een speciale hobby. Kun je raden wàt voor hobby?’

Ik keek naar de Turk. Een geblokt type met een korte nek, in een flodderkostuum met een dambordpatroon.

‘Breien, misschien?’, antwoordde ik, om er vanaf te zijn.

‘Erger. Ahmed doet aan..’ en hij begon te fluisteren: ‘Ahmed doet aan akwarel. Hoor je dat: a-kwa-rel! Hij weet gelukkig niet dat ik galerijhouder ben. Stel je voor. Als er iets is wat ik absoluut niet verdragen kan, dan is het wel akwarel. Jij toch ook niet, hoop ik?’

‘Wat voor dingen maakt hij dan?’, ontweek ik.

‘Wat dacht je. De gewone rommel. Stillevens met verwelkte lelietjes-van-dalen. Een hoekje van de woonkamer met een slapende kat op de poef. Enfin, je kent dat wel. Treurnis alom.’

‘Laat ons zeggen: eerlijk handwerk op zondag’, vatte ik samen.

‘Van handarbeid gesproken. Ahmed gaat er prat op dat hij die dingen met zijn linkerhand schildert, terwijl hij réchtshandig is!’

‘Moet ik nu vragen waarom?’, vroeg ik.

‘Een soort bijgeloof bij de Turken, denk ik. Dat je geen kunst mag maken met de hand die Allah je gegeven heeft om te

eten. Ik denk dat het daar mee te maken heeft. Gek, he?'

De achterste caramboletafel kwam vrij.

'Kom', zei de galerijhouder, 'onze beurt.'

'Begin jij alvast', zei ik, 'ik moet even naar het toilet.'

Ik daalde de trap af naar het mannentoilet, zag terloops een affiche van galerij CROXHAPOX, hangen, geplet tussen twee aankondigingen van rockkoncerten, en vervoegde drie heren in het pissijn.

Links naast mij stond een man in een flodderkostuum met een dambordpatroon. Ahmed. Het viel me op dat hij met zijn rechterhand stond te plassen.

Ik liet de wijn uit mij lopen en kon me niet weerhouden even te kijken naar de klaterende, spontane akwarel van mijn buurman. 'De mens denkt doordat hij een hand heeft', dacht ik en zuchtte diep.

Frederik Willem Haghenaar
Gedichten

Schemering

Er valt een baard
uit mijn haar
Er valt een hoofd
uit mijn oog
Er staat een golf
op mijn hoofd
met bevroren kuif
zaagbaar

Er kraakt mijn kuif
Er lacht verliefd een hoed
Kom hoed! Kom!
Jij mag op mijn hoofd!
Ik hou van hoeden!
Hoeden zijn lief!

Er staat een vrouw
Zij is geen hoed

Branding

Het zonnig haar
danst
op Italiaanse gebaren
uit de radio.
Ik intussen, tooi me
met dreigend
gekuifde golf

want daar zit ook
de leraar Zuiderent
met eelt op borst
en hoofd
te blinken
in zijn schutkleur.
Zijn lach valt in het zand
of in het water
en uit zijn ogen schreeuwt
reclame
van wat de dag brengt
of de nacht schenkt.

Voor mij is dat te saai
dus ik laat de duinen golven
en meeuwen schreeuwen
met waarschuwingskelen.
Ja nu komt er pas leven
in het gestrande zand.
Het vermengt zich met
het water en de mensen.

Mijn lied wordt diffuus
maar zingt zingt zingt.

Expositie

In mijn gevoel
zat een scheve tafel
en een kubus van een cirkel
beiden zaagden

In mijn gemoed
brak een appel met een ei
beiden klaagden

In mijn ziel
joegen duistere stangen
met zuigers en ogen
allen zongen

In mijn geest
vochten sterren met dampen
klonken hamers en gongen

In mijn mijn
graven brave beelden
wijl slurpende wortels
verdelen mijn kapitaal

Jose Planckaert
Het huwelijkscadeau

Woorden uit een kattebelletje

Beste kinderen,

ik hoop dat jullie het goed stellen in ons vakantiehuisje aan zee...

Leuk idee, nietwaar? Terwijl jullie daar van enkele verkwikkende wittebroodsweken genieten, geef ik alvast jullie nieuwe thuis een grondige poetsbeurt.

Wat vond je van het huwelijkscadeau, Alan? Je moet weten dat, hoewel ik de rechten op het wrak van de Pyrrha van het Ministerie van Verkeerswezen heb moeten afkopen, het wrak zo'n beetje als een familiestuk beschouwd wordt. Maar straks meer hierover, want binnenkort volgt er ook nog een brief van mij... Ik wil er nog even de spanning inhouden en jullie eerst wat op adem laten komen.

In ieder geval hoop ik dat je iets interessants in dat wrak vindt, Alan, en vooral dat je dat vindt wat ik heel speciaal voor mezelf zou willen reserveren...

Notities in een duikboek

Zondag 21 mei. Half elf, eerste duik. Fiona gaat niet mee, vind ik te gevaarlijk. Overigens, ze dient op de noodsonar te letten en zelf heeft ze nog altijd die noodlijn om me terug te roepen. En daarbij: de stroming, de klippen, onvoorziene obstakels, haar weinige duikuren.

Hier ligt dus iets, een wrak. De Pyrrha volgens moeders briefje op tafel. Een echte verrassing. Hoe kwam ze erbij? Hoe vond ze dit wrak?

De bodem zo'n tien meter diep. Ik had slechts vijf minuten. En alles leek me nog zo weinig om mijn lichaam gegoten: zuurstofflessen, duikgordel, reddingsvest, het mes en zelfs de sonar om mijn pols, het belemmert me meer dan ik er baat bij

vind.

Zelfde dag, Twee uur. Tweede duik. Wat langer op de bodem gebleven, zo'n tien minuten. Modder, gefossiliseerd hout, nieuwsgierige visjes, rotspunten. Het duikersvest zat beter, het weer was zonniger, het water ongelooflijk helder. Jammer voor Fiona, maar hoe kan ik nu zoiets met z'n tweeën wagen zonder een derde daarboven. Ze heeft ook nog maar pas haar elementair duikersbrevet, met veel moeite gehaald. Weinig duikuren, praktisch geen ervaring.

Zelfde dag. Vier uur, derde en laatste duik. Twintig minuten gebleven, het maximum. De zee werd ook woeliger. Hoe lokaliseer ik het wrak? En hoe vind ik de belangrijkste onderdelen: het ruim, de kajuiten? Dit wordt wroeten en krabben en vooral veel geduld hebben. Zo is het: om te duiken hoef je niet eens te kunnen zwemmen. Geduld, discipline, koelbloedigheid: die moet je hebben.

Dan de ruk aan de lijn, precies toen ik naar boven wou komen: naast ons rubberbootje dobberde een heuse motorboot met een knappe blonde kerel erin. Hij stelde zich voor als de conservator van het plaatselijke maritieme museum. Toen hij mijn uitrusting zag, schudde hij het hoofd: ik moest een ‘nat’ duikerspak dragen vond hij, in zo'n neopreen uitvoering. Het water hier was te koud om zoiets te wagen.

Hij heeft ons ook uitgenodigd eens een bezoekje aan het museum te brengen.

Flarden van gedachten

Waarom gingen we geen veertien dagen naar de Bahama's? Of zelfs maar een weekje? Waarom moesten we hier in dit kille Engeland blijven? O wat snak ik ernaar enkele mijlen te kunnen zwemmen onder een tropische zon!

En dit wachten, wat haat ik zoiets? Twee jaar lang moest ik op mijn huwelijk wachten: eerste die ontvoogdingsprocedure, toen Alan die wou dat ik inderhaast mijn elementair brevet haalde en op het laatst plots een tegenstribbelende schoonmoe-

der die haar zoon niet graag het weduwenest zag verlaten. En nu een nieuw soort wachten: op het dolboord van die doelloos dobberende rubberboot, angstig wachten op het eventuele signaal van die onderwatersonar, wachten tot hij weer boven water komt, tot die eindeloos lijkende minuten voorbij zijn. En dan mag ik tussendoor nog niet eens een eindje gaan zwemmen: neen, hij wil eerst alles inspecteren, dan eten, rusten, zijn duikboek invullen, opnieuw inspecteren, weer het water in. En als het weer effen meevalt, zo'n zeven maal per dag...

En 's avonds: geen tijd meer, te moe...

(O zondige aandrang om de motor te starten)

Ik haat vakantiehuisjes die je niet zelf kunt kiezen, en wrakken die als huwelijkscadeau gepresenteerd worden. Ik haat schroot en schatten en onderwaterstrandjutterij. Ik haat kattebelletjes van schoonmoeders op tafel...

Woorden uit een brief

Beste Alan en Fiona,

ik ben echt benieuwd of jullie het wrak reeds vonden, want ik wou o zo graag dat ons familiestuk teruggevonden werd...

De Pyrrha was een van die galjoenen van de Spaanse Armada die zo'n vierhonderd jaar terug naar Engeland stevende maar hier zo'n enorme nederlaag moest incasseren.

Aan boord van de Pyrrha bevond zich, min of meer als verstekeling, de dochter van de bevelhebber, kapitein Todos y Donez. Men zegt ook wel dat die kapitein daarvan op de hoogte was en haar als matroos aan boord geloodst had. In ieder geval, de Pyrrha werd geënterd en de bemanning gevangen gezet. En toen bleek het ware geslacht van die schuchtere, Engelse matroos.

De admiraal van het Engelse smaldeel die de Pyrrha veroverd had, liet haar, net zoals dat met de officieren gebeurde, afzonderlijk opsluiten.

Toen de bemanning na de oorlog werd vrijgelaten wou mejuffer Todos y Donez niet haar huis: ze was verliefd gewor-

den! Juist, op de Engelse admiraal, sir Afterthought...

En zo werd ze mijn betovergrootmoeder in de zoveelste graad, ik weet het niet eens meer juist, maar haar gedachtenis bleef in onze familie. Aan haar dochter gaf ze bij haar overlijden haar diepste, heimelijkste wens door: dat een koffer die in het inmiddels tot zinken gebrachte schip achtergebleven was, terug zou boven gehaald worden. Een koffer met ergens in het koperen beslag het woord ‘esperanza’ gegrift, ‘hoop’. Een koffer die blijkbaar iets dierbaars bevatte... maar we weten niet wat!

Maar dat geheim, die wens, werd van moeder op dochter overgeleverd, telkens aan het sterfbed. De mannen, hún mannen die probeerden de koffer boven te halen, slaagden daar nooit in: ze kregen er de tijd niet toe, werden plots ziek, kregen na de eerste duik een geweldige, onverklaarbare waterangst, verdwenen voor altijd, en meer van die nare toestanden. Jouw vader, Alan, die duiker bij de marine was tijdens de oorlog, verdronk in zijn bad.

En nu ik de laatste in de rij ben (en zelf geen dochter heb) had ik zo graag dat met mij eindelijk die wens in vervulling kon gaan.

Ik smeek je, Alan, vind die koffer!

Notities in een duikboek

Dinsdag 23 mei. Half twee, derde duik. Ging niet zo goed: bewolking, Fiona wie het allemaal niet zo meevalt, dat kattebelletje van moeder dat me nieuwsgierig gemaakt heeft, maar ook een beetje hulpeloos, verloren.

Alles steekt zo erg onder het zand dat ik wellicht meer dan onze drie weken zal nodig hebben om er iets te kunnen uithalen.

Vrijdag 26 mei. Half vijf, zesde duik. Een neopreen pak! Fiona kon me er eindelijk toe overhalen zo'n nat pak in het plaatselijke duiksportwinkeltje te gaan kopen. En ze deed me er op de koop toe nog een harpoen cadeau bij. En dit alles omdat we eergisteren moeders briefje ontvingen: nu weet ik tenminste

wat ze wil, waar het om gaat: een Spaans galjoen, een reiskoffer van een van haar overgrootmoeders... als zo'n ding al niet lang uit elkaar gevallen is! Het lijkt me zowat een naald zoeken in een hooimijt. Maar nu heb ik tenminste een doel, en voor moeder doe ik het.

Woensdag 31 mei. Tien uur, eerste duik. Ik vraag me af of het wel zo'n goed idee was, dat wrak als huwelijkscadeau. Gisteren nog heb ik de hele dag opgeofferd om met Fiona een uitstapje te doen. Wandelen, zwemmen, een bezoek aan dat maritiem museumpje. Maar wat we er zagen trok nauwelijks haar aandacht. Alleen de conservator, nou ja, zeg maar suppoost, mocht iets van haar belangstelling voelen.

En zonder aanleiding, precies alsof ze die man al jaren kende, vertelde ze die blonde, zongebruinde kerel over het wrak en de problemen om het te lokaliseren en die 'ellendige sonar die ze in het oog moest houden'. De suppoost was er even verbaasd over dat ik de hele klus alleen wou klaren, hij bood zelfs de hulp aan van zijn duikersclub waarvan hij de secretaris was. Maar daar moest ik niets van hebben, ik wil dat wrak met niemand delen! Fiona leek wel ontgoocheld.

Uiteindelijk liet ik me ertoe overhalen zijn metaaldetector te lenen: zo'n reiskoffer uit Spanje zou alvast met het nodige smeedijzer verstevigd zijn of misschien bevatte hij zelfs een of ander kostbaar metaal...

Flarden van gedachten

We hebben het museum bezocht. De conservator was heel bereidwillig. Hij scheen iets over het wrak te weten, maar leek heel verbaasd over het feit dat Alan die kist alleen wou bovenhalen. Hij leek wel medelijden met me te hebben. Hij toonde ons ook het logboek van die Engelse admiraal, After-thought of zo...

De conservator is geen beroeps, nee, het museum is ook maar enkele uren per week tijdens het seizoen open. Hij heeft ook die passie voor duiken, is secretaris van de plaatselijke

duikersclub. Hij bood Alan in volle enthousiasme zijn hulp en die van zijn maats aan, maar koppige Alan bedankte stijfjes.

We moesten dan maar eens naar de pub komen, zei hij nog, op zaterdag kwam hun clubje daar altijd bijeen. Ik antwoordde, voor Alan er iets tussen kreeg, dat we dat graag zouden doen.

***

Woorden uit een brief

Alan,

o wat ben ik blij dat je die koffer gevonden hebt! Staat het er werkelijk op: ‘esperanza’? Dan heb je de juiste gevonden, de enige, mijn schat!

Ik kan werkelijk niet langer meer wachten; jullie toekomstige woning is kraaknet, ik legde al jouw vaders dierbare duikspullen in jouw kast, het huis wacht op joúw terugkeer, maar ik, ik kan hier niet langer meer blijven: ik kom jullie tegemoet, ik wil zelf zien hoe je die koffer aan land brengt, ik wil hem zelf openen, ik wil dat geheim als eerste ontraadselen.

Alan, beloof me, doe de koffer niet open, wacht op me!

Notities in een duikboek

Donderdag 1 juni. Elf uur. Tweede duik. Nu mijn duikpak me als gegoten zit, heb ik alle moeite van de wereld om met die metaaldetector overweg te kunnen. Wat jammer dat Fiona me niet kan helpen. Ik stuit steeds maar op stukken verroest ijzer, zelfs al eens op een klomp goud geloof ik, maar nog altijd geen koffer. Soms heb ik het gevoel dat ik nooit zal zien wat in die koffer steekt.

Zaterdag 3 juni. Drie uur, vijfde duik. Gevonden! Ik heb hem! ‘Esperanza’, ‘esperanza’! De zon scheen al uren aan een stuk, ik was op mijn laatste krachten, heb telkens, bij iedere duik, vergeefs om en rond het wrak gezwommen. Ik wou het

opgeven, liet de detector in het zand zakken, peddelde wat rond een rots met enorm mooie koralen en wieren en zeeanemonen, ik herinnerde me ineens wat ik eigenlijk van het duiken verwachtte: die totaal nieuwe wereld onder het wateroppervlak, die prachtige kleurengamma's, die gedurfde creativiteit van vormen en leven, en toen, toen ik wat afwezig een heel schichtige heremietkreeft probeerde te volgen, voelde ik onder mijn hand iets hards, iets hoekigs: een hengsel van een koffer! En toen ik over het verroeste metaal wreef las ik: ESPERANZA.

Maandag 5 juni. Halftien, eerste duik. Een briefje naar moeder geschreven, ze zal in haar nopjes zijn! Gisteren heb ik de koffer wat uitgegraven. Door het volle smeedijzeren beslagwerk ziet hij er nog behoorlijk verplaatsbaar uit. Nu nog de geschikte manier vinden om de kabels er rond te krijgen. Vooral niet gehaast tewerk gaan, opletten voor obstakels, de tijd in het oog houden.

En toch nog dat gevoel dat ik nooit zal te zien krijgen wat er in die kist steekt. Misschien omdat moeder de inhoud ervan voor zichzelf gereserveerd heeft.

Dat gevoel dat er iets nefasts, iets negatiefs in schuilt, ziekte, verrotting, dood, ontbinding.

Flarden haat

Hij vond z'n koffer, of beter die van zijn moeder. Net nu ik hem die harpoen cadeau gedaan had, die ‘hij waarschijnlijk toch niet zou kunnen gebruiken’.

Maar wat haalt hij zich in het hoofd te denken dat wij met z'n tweeën die kist naar boven kunnen halen? Waarom wil hij geen hulp aanvaarden? De grenzeloze egoïst, bang zijn buit met anderen te moeten delen, net zoals zijn moeder haar zoon met niemand anders kan delen... Hij: ik beloofde moeder haar kist, ik zal ze alleen bovenhalen.

Ik haat die kist. Dat ellendig stuk vermolmd hout, dat miezerige hoopje ‘hoop’.

En net nu ik dacht: als we ze dan toch hebben, laten we ze dan spoedig naar boven brengen, dan zullen we toch nog eens naar die pub kunnen... net nu krijg ik hier die stomme brief van zijn moeder met de melding dat ze zelf komt! Maar die brief krijgt hij niet te zien, en zij zal wel even wachten om die kist te kunnen openen... ze zal in ieder geval de eerste niet zijn!

Woorden uit een brief

Moeder,

vandaag haal ik hem boven, jouw koffer. Alles is in orde. De kabels houden stevig, de stroming van de zee is geruststellend.

Ik moet nog éénmaal duiken en dan het teken geven aan Fiona dat ze de motor mag starten. En terwijl ik toezie hoe de kist langzaam van de bodem loskomt, zal ze zachtjes over het water varen, de koffer met een enorme kabel meeslepend.

Met mijn sonar zal ik haar telkens kunnen waarschuwen als er iets hapert.

En nu ik dat fantastische neoprene pak heb dat me als een tweede huid om het lichaam zit, dat ik nooit meer zou willen uittrekken - zozeer voel ik me een vis in het water - kan ik jouw kist in alle rust naar de steiger begeleiden.

Notities in een dagboek

Woensdag 7 juni. Half elf. De laatste maal dat hij boven komt. Of ik alles goed begrepen heb, vraag hij nog eens. Een ruk aan de noodlijn betekent dat ik mag starten, en zodra de sonarontvanger rond mijn pols signaal geeft moet ik stilhouden.

Je hebt de zuurstofflessen toch in de juiste verhouding bijgevuld, vraagt hij. Ik schrik, zoiets vroeg hij nooit.

Wens me geluk, zegt hij. Ik aai hem over zijn gladde hoofd. Ik zie hem een laatste maal, hij vertrekt met zijn gezicht naar me toe terwijl hij zich achterover laat vallen. Zelden zie je iemand

niet in de rug vertrekken.

Zelfde dag, kwart na elf. De harpoen. Hij ligt zo mooi te blinken naast mij, terwijl ik zachtjes over het water dobber. Hij zal hem wel nooit meer gebruiken...

Ik heem hem in mijn hand, richt langs de noodlijn in het water (o zondige aandrang de trekker over te halen). Het alarm gaat, schoksgewijs. Een nerveus geluid, een elektronisch belletje rond mijn pols.

De zee is kalm. Ik snij de noodlijn door, werp alle touwen en kabels overboord. Op mijn pols het signaal dat niets vertelt over de intensiteit van de verzoeker, over de hoogdringendheid van zijn angst, zijn paniek. Ik hoef niets te voelen, ik blijf mezelf.

De motor ronkt, lokt me, verleidt me.

Zelfde dag, twee uur. Ik ben een heel eind uit de buurt gevaren. Na vijfhonderd meter houdt het signaal op: dit is de maximale reikwijdte van de sonar. Tussen enkele klippen heb ik de boot tot stilstand gebracht, ben er minutenlang voor me uit zitten staren...

Toen dacht ik: ik wil die scheepskist.

Ik ben teruggevaren, ik moest me met enige moeite oriënteren, ik vond de plaats.

Ik duik, zie hem liggen. Zijn ogen staan bol. Ik keer terug naar de lucht, de verse lucht. Ik daal opnieuw. Zijn gezicht is paars, verbijsterd. Bloed tussen zijn benen, over zijn buik. In zijn kruis de harpoen. Dat was het dus. Ik neem hem de zuurstofflessen af, trek zijn nat pak uit.

Een derde maal daal ik, probeer met alle middelen die kist te openen. Het zou makkelijker zijn het hout aan stukken te slaan, maar ik wil het ‘familiestuk’ in zijn oorspronkelijke toestand hebben.

Ik keer nog enkele malen terug naar boven, krijg eindelijk het slot open met een tik van het anker van ons motorbootje.

...

Dit is het dus wat ze zo miste, al die moeite voor zo'n...

Flarden gedachten

Ik ontvang juist Alans brief terwijl ik op het punt sta te vertrekken, maar uit niets kan ik opmaken dat hij mijn laatste bericht kreeg: misschien weet hij niet eens dat ik er aan kom!

Ik hoop dat de koffer al boven is, zo lang kan ik niet meer wachten; maar dat ze hem alsjeblief gesloten laten! Wat mag er in steken? Het moet zeker iets dierbaars zijn, anders ga je zoiets niet aan je dochter doorvertellen. Maar toch wist die dochter niet eens wàt er in stak, en zo ben ik het ook nooit te weten gekomen.

Wat zal het zijn: kostbare gewaden, feestkledij misschien, sieraden, nee, neen, het zal wel iets zijn dat haar op de een of andere manier aan Spanje deed denken, souvenirs, jeugdherinneringen, ze zal wel heimwee gehad hebben in ons kille land, wie weet, misschien een soort poëzie-album, een dagboek met haar dromen... haar liefdes...

***

Woorden uit een mare

Beste schoonmoeder,

als je thuiskomt, zul je de koffer vinden, hij staat op je te wachten hiernaast in de salon.

We hebben heel veel moeite gehad om die kist aan de oppervlakte te krijgen, zo zwaar was ie. En zoals Alan het gepland had, kon het niet: ik moest zelfs de hulp van de plaatselijke duikersclub inroepen. Met z'n zessen kregen ze de koffer eindelijk op hun eigen stevige polyesterboot gesjouwd.

Ik zelf ben er niet, ik ben even die duikers naar hun pub gaan vergezellen, om hen een rondje als bedankje te geven. Alan komt er zo dadelijk aan, je zult wel zien, hij is er zo meteen... Vaarwel...

Notities in een rouwboek

Donderdag 8 juni. Ik heb geen benul van tijd. Het vakantiehuisje, eindelijk. Niemand thuis, een eigenaardig briefje van Fiona op tafel!

Waarom is Alan er niet, waarom is hij niet bij die kist? Ik ga de salon binnen...

Zelfde dag, zelfde onbekende tijd.

De salon, de kist. Die oeroude reiskoffer van mijn o zo verre betovergrootmoeder, señora Todos y Donez. Het bijna versteende hout, het roeste ijzer. En boven, op de rug, 'ESPERANZA'.

Eindelijk, eindelijk mijn koffer. En toch vind ik het bijna griezelig hem te openen zonder Alan er bij.

Het slot lijkt reeds opengemaakt...

Zelfde dag, stilstaande tijd...

Dit is geen koffer! Dit is een doodskist! Mijn zoon!

Mijn zoon in die koffer, o schandaal! Afschuwelijk, die aanblik van de dood, een obscene dood, zijn geschonden lichaam, toegetakeld, verminkt, maar ook ontheiligd door die smerige drapering, die sluiers Spaanse verdorvenheid rond zijn lijf, die flarden dood...

O mijn God, waarom heb ik dit deksel geopend; mijn hoop, mijn laatste hoop is er in gestold, gemummificeerd...

Flarden dood

De dood is een Spaanse koffer, een koffer die bij het openen alle gruwelen van de wereld laat ontsnappen, jaloersheid, egoïsme, hoogmoed, leugen, bedrog...

Een koffer waarin je alleen achterblijft, Hoop, jij de enige hoop van jouw moeder...

Jij, zo deerlijk, zo lachwekkend zelfs, zo schandalig bloot toegetakeld in die Spaanse kant...

Een keurslijfje om je heupen, een cape om je schouders, een Moorse camee in je drenkelingenharen...

En dan die mantilla voor je gezicht die je vloekende zigeuneroorbellen verbergt...

In de hand een waaier waarmee je al die goddeloosheid wegwuift... al die onterende Spaanse kant...

De dood is Spaanse furieuze hoop, verwikkeld in een huwelijkscadeau.

Balen Vlas
Honkbal in Tirool

(1) Hoe meneer Grabowski erin verzeild geraakte...

In die tijd, toen er in Tirool heel wat te doen was om het verloren gegane wimpeltje van de Tiroolse Honkbalfederatie, haastte meneer Grabowski zich rond sluitingstijd met een paar formulieren die betrekking hadden op een in Lermous opgelopen schedelbreuk naar het hoofdkantoor van de firma Grahammer & Swoboda; verzekeraars te Innsbruck.

Zoals hij verwacht had was hij, op dit uur van de dag, de enige kliënt. Op één loket na waren alle andere gesloten.

De bediende die hem van dienst zou zijn zat echter niet meer achter het loket maar was, vermoedelijk door een tekort gedane kliënt, tot voorbij z'n middenrif dwars door het ovaalvormig spreekrooster getrokken en voerde daar nu volslagen zinloze bewegingen uit, terwijl hij de Pizzikatopolka floot.

Door de wat vreemde aanblik van z'n stuk gebracht, deinsde meneer Grabowski achteruit, drukte zich tegen de wand en maakte aanstalten om het kantoor weer te verlaten, toen de bediende vermoeid het hoofd in zijn richting bewoog.

Na enige overpeinzingen betreffende de hoogdringendheid van de zaak, haalde meneer Grabowski de formulieren boven, stapte ermee naar de bediende en wees hem vanop enige afstand de plaatsen aan waar hij z'n handtekening en dagstempel diende te zetten.

De ongelukkige, die ondanks z'n moeilijke positie een vriendelijke en voorname toon aansloeg, vroeg meneer Grabowski of hij het stempelkussen even wilde dichterbijschuiven.

Nou, dat was een kleine moeite; aangenaam verrast door de ontspannen sfeer bij Grahammer & Swoboda gleed meneer Grabowski door de klapdeur naar de achterzijde van de loket-

ten, boog daar het hoofd achterover en wrong zich als een Balinese danser onder het onophoudelijk bewegend bekken van de bediende om het stempelkussen, dat vermoedelijk tijdens de schermutseling op de grond was gevallen, op te rapen. Terwijl hij in deze wat ongebruikelijke houding stond bemerkte hij tot z'n verwondering dat de hulpeloze man, ter hoogte van de gulp, voorzien was van een valluik. Op de koop toe stond het luik wagenwijd open en waaide hem een onfrisse tochtwind tegemoet, die z'n haren gladstreek.

Nu was meneer Grabowski heus wel een en ander gewend, maar dit sloeg natuurlijk alles. Hij vergat prompt het stempelkussen, richtte zich zo goed en zo kwaad als dat ging op en stak, gedreven door een nooit eerder ervaren nieuwsgierigheid, z'n hoofd door het luik. De eerste vijftien seconden zag hij helemaal niets, maar dan, toen z'n ogen zich geleidelijk aan aan de duisternis hadden aangepast, bemerkte hij aan z'n rechter zijde twee motoren die tegen een blinde muur stonden opgesteld en een aangenaam, zacht zoevend geluid voortbrachten. Kennelijk dienden ze ervoor te zorgen dat de binnenzijde van de bediende tijdig van verse lucht werd voorzien en dat was wel nodig want het stonk er niet onaardig naar Duitse uniformen.

Erg nieuwsgierig geworden naar de verdere inhoud van de Grahammer & Swoboda bediende, draaide meneer Grabowski voorzichtig z'n hoofd in de tegenovergestelde richting. Daar gaapte een groot zwart gat dat z'n geheimen niet zomaar zou prijsgeven; hoe meneer Grabowski ook z'n best deed, hij slaagde er niet in om in de duisternis de omtreklijnen van één of ander voorwerp te ontwaren. Op een bepaald ogenblik stond hij daartoe zelfs op de toppen van z'n tenen, maar het enige wat hij daarmee bereikte was dat de bediende nu zodanig schuin in het loketglas hing dat het leek alsof hij er met z'n volle verstand was ingevlogen.

Geïntrigeerd door het zwarte gat tastte meneer Grabowski in z'n broekzakken naar zijn aansteker, wrong die bij de Grahammen & Swoboda bediende naar binnen en stak er, bij manier van spreken, het licht aan.

Onmiddellijk vielen de ventilatiemotoren stil. Meneer Grabowski zag hoe een opgeschrikte muis langsheen de muur wegvluchtte naar één van de hoeken waar een met een thermosfles gevulde boekentas stond. Naast de boekentas stond een versleten ijsroommachine. Ze was door en door roest en werd, luidens een opschrift, in 1937 gefabriceerd door Cunningham & Lautmacher uit Richmond/Indiana. Meneer Grabowski werd haast onpasselijk van verbazing; hij wist dat de machine op de zwarte markt op z'n minst driehonderdduizend Schilling waard was. Wat spijtig dat hij z'n fototoestel niet bij zich had!

Inmiddels was door het uitvallen van de motoren de Duitse uniformenstank werkelijk ondraaglijk geworden. Meneer Grabowski doofde de vlam waardoor de motoren spontaan in werking traden.

Hij hield zich stil en poogde er niet aan te denken welke schade de Duitse uniformenstank in z'n hersenen had aangericht. Misschien kon hij straks, wanneer hij het kantoor weer had verlaten, maar beter zwijgen over de roeste ijsroommachine binnenin een Grahammer & Swoboda-kantoorklerk. De enen zouden hem niet geloven, de anderen niets onverlet laten om de ijsroommachine in hun bezit te krijgen. Met alle nare gevolgen van dien.

Toen er na een minuut of vijf weer normaal kon worden in- en uitgeademd, stak meneer Grabowski opnieuw het licht aan, controleerde nogmaals vluchtig de blinde muur, de boekentas en Cunningham & Lautmachers driehonderdduizend Schilling-ijsroommachine en draaide dan voorzichtig met z'n aansteker, die hij als een fakkel voor zich uit hield, de veelbelovende linker zijde op.

Het eerste wat hem daar opviel was dat, in tegenstelling tot de rechterzijde, de binnenwanden aan de linker zijde van een houten lambrizering waren voorzien. Op die lambrizering was een centimeters dikke vernislaag aangebracht die schitterde in het flikkerend licht van meneer Grabowski's aansteker.

Ongeveer zestig centimeter van hem verwijderd zag hij een grote groene poort. Ze stond horizontaal in de Grahammer &

Swoboda-bediende en sloot, bij manier van spreken, het bovenste deel van het onderste af. Het was een schuifpoort zoals hij ze wel vaker had gezien in de streek van Kufstein. Wie te lui of te moe was om de zware poort open te schuiven kon zich steeds toegang verschaffen via een kleine deur, die ook bij deze typische Kufsteinse schuurpoort, links van het midden was ingebouwd. De poort, die van links naar rechts dichtschoof stond op een kier en meneer Grabowski kon duidelijk zien dat het zwarte gat aan de andere zijde gewoon doorliep.

Ietwat ontgoocheld wilde hij zich laten terugzakken toen z'n blik plots getroffen werd door een vage witte vlek op het verst gelegen stuk lambrizering. Opnieuw ging hij op de toppen van z'n tenen staan, reikte zich zo ver mogelijk voorover en deed op deze wijze na de spectaculaire Cunningham & Lautmacher ijsroommachinevondst, een tweede ongelooflijke ontdekking: op enkele centimeters van de poort verwijderd hing, vastgespijkerd tegen de houten wand, het verloren gewaande wimpeltje van de Tiroolse Honkbalfederatie. Meneer Grabowski geloofde zijn eigen ogen niet. Dit was werkelijk sensationeel!

Alle onrust die z'n kort avontuur bij Grahammer & Swoboda tot dan toe veroorzaakt had, smolt als sneeuw voor de zon en maakte plaats voor een vreemde, bijna euforische vastberadenheid. Zonder er verder bij na te denken boog meneer Grabowski even door de knieën, dreef dan, met een krachtige sprong z'n onderlichaam naar binnen, trok het luik dicht en sloot het tenslotte aan de binnenzijde af.

Welzeker tien minuten bleef hij, plat op z'n buik, in de volstrekte duisternis liggen. Hij luisterde naar de rustig zoevende motoren en naar de vage, onwezenlijk geworden geluiden uit het kantoor, dat plots als in een ver verleden scheen weggezakt. Hij hoorde het gehijg van de Grahammer & Swoboda-bediende wiens onderlichaam door de bruuske gewichtstoename naar beneden werd gedrukt waardoor z'n middenrif pijnlijk over de scherpe randen van het spreekrooster schuurde.

Het moet voor de man een ware opluchting zijn geweest toen hij voelde hoe z'n ongenode gast zich langzaam in bewe-

ging zette en de druk op z'n middenrif geleidelijk afnam. Meneer Grabowski was inderdaad zoekend en tastend in het donker vooruit geslopen en bereikte na ongeveer zeven minuten de arduinen drempel, vlak voor de grote Kufsteinse schuurpoort. Voorzichtig, op alles voorbereid, trok hij zich daar op; eerst tot in hurkzit, dan langzaam verder tot hij de zachte bovenzijde van de Grahammer & Swoboda-bediende tegen z'n achterhoofd voelde.

Haastig trok hij het verloren gewaande federatiewimpeltje van de lambrizering, stak het op zak en schoof met een besliste ruk de poort open: een diep zwart gat, waaruit een flauwe koelte opsteeg, strekte zich voor hem uit.

In de overtuiging dat hem niets ernstigs kon overkomen boog hij voorover, zakte een weinig door de knieën en dook als een romantische held in de diepte.

Zesentwintig minuten later eindigde meneer Grabowski's duikvlucht in het zompige moeras van Honkbal In Tirool.

(2) Hoe een ijsroommachine uit Richmond/Indiana erin verzeild geraakte

Ongeveer een uur nadat meneer Grabowski in Honkbal In Tirool was aangekomen en hij er zich met veel moeite, als in een overvolle lijnbus, een plaatsje had afgedwongen, verscheen uit dezelfde donkere hemel, van waaruit ook hij was tevoorschijn gekomen, een uit 1937 stammende ijsroommachine.

Ze was op z'n minst driehonderdduizend Schilling waard, want ze werd vervaardigd door Cunningham & Lautmacher en dat klonk als Rolls-Royce in de oren van ijsroommachmelief-hebbers.

De machine had van de scheefstand van de kantoorklerk gebruik gemaakt om via de openstaande schuurpoort diens hebberige lichaam te verlaten.

Nu was ze flink op weg om zich in Honkbal In Tirool een onvergetelijke plaats te veroveren.

Verhalenwedstrijd De brakke hond

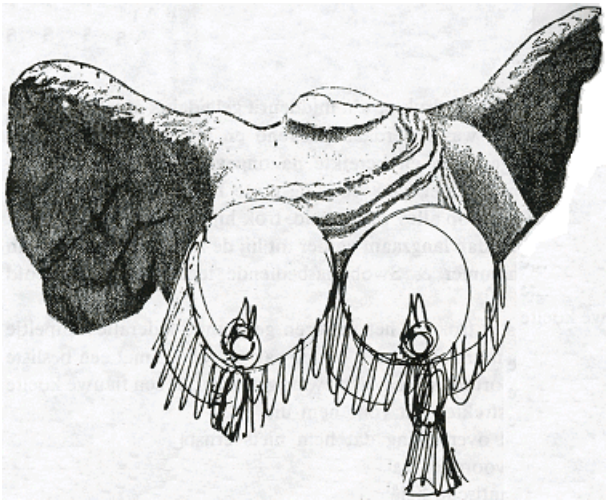

Jef Blanke
Het universum van Arthur Brandts door hemzelf verteld

De spruitjes schoonmaken, wassen, opzetten met zoveel kokend water en zout dat ze juist onderstaan en vlug gaar koken. Kooktijd: tien à twaalf minuten. Ze goed droog afgieten en afmaken met boter (en nootmuskaat). Varkenslappen aan beide kanten bruin bakken, de aardappelen (Eigenheimers) laten bloemen. Zo staat het in het kookboek, zo staat het op tafel. Elke maandag. Een ronde tafel waaraan iedereen zit waar het hem zint. Ik had het liever anders gehad, gewoon een vierkant tafelblad en ieder zijn vaste plaats, maar ik heb mij allang bij de gang van zaken neergelegd. Het is al een hele prestatie als we nog eens met z'n allen aanzitten. Leen vult de borden, en voor de meiden, die geen spruiten lusten (wat lusten ze eigenlijk wel?), is er appelmoes. M'n vrouw verwent die twee. Plechtig wens ik iedereen een ‘smakelijk eten’, een uitnodiging waar niemand op zit te wachten. ‘Smakelijk, man’, ‘smakelijk, vader’: het zal voor een andere keer zijn!

‘O ja, heb ik het je al verteld? Gisteren zag ik de vrouw van Walter Van den Broeck. Zijn nieuwe boek is af...’ Zijn boek!

Alsof ik dat boek ooit maar zou willen schrijven. Rustig, bijna uitdagend giet ik nog wat jus over mijn aardappelen.

'O ja? Wat leuk voor hem.' Ik laat mij niet provoceren in mijn eigen huis! Mijn oeuvre zal het antwoord zijn!

'En Spillebeen heeft opnieuw de prijs van een of andere provincie. Brugge, dat is toch West-Vlaanderen?'

Ik moet er niet aan denken. Dat opgewonden gedoe over literatuur, het maakt me bloednerveus. Spillebeen, Van den Broeck... De namen alleen al! Ik krijg weer die rotkrampen in mijn nek en maag, maar ik laat niets merken. Nooit de weke kanten blootgeven. Wie in dit huis overleeft hoeft de jungle niet te vrezen.

Stram sta ik op, loop naar de keuken om er ik weet niet wat te halen en doceer intussen wat sociale geschiedenis van de kunst. 'Ach, ik weet wel, de Vlaamsche schrijver zal veel worden vergeven. De thematiek van onder de kerktoren, het vertelselkenssyndroom, het slordig formuleren, het gemis aan intellectueel niveau, het zit ingebed in de geschiedenis van dit gewest. Spillebeen, Van den Broeck, De Wispelaere: het zijn symptomen van de slepende ziekte die Vlaanderen heet. Voor de rest zijn het best aardige jongens: Willy, Walter, Paul, altijd leuk voor een babbel. Maar literatuur, ik bedoel échte literatuur, Tolstoj, Kafka, Goethe of Marquez... als je ze daarmee vergelijkt halen ze geeneens bevordering B in de voetballiga. Als ik met de kinderen een balletje trap denk ik toch ook niet dat ik Pele ben. Begrijp je, dát bedoel ik.'

Ik houd wel van polemiek, en enig sarcasme is nooit weg.

Als ik weer aan tafel kom, ben ik opnieuw een opgewekte jongen. Ik heb best zin in een debat.

'Doe niet zo agressief, man... Moet je dat mondje eens zien... En als je het dan toch beter kunt!' Zo gaat het nou altijd: ik breng de elementen aan voor een gesprek, een peilen naar de essentie en zij begint over agressie en... *als je het toch beter kunt*. Natuurlijk kan ik het beter, je moet verdomme wel een bijzondere aanleg hebben om het slechter te doen! Het maakt

mij allemaal zo treurig. Waar heb ik het aan verdiend? Nooit, nooit na het eten met z'n allen nog even in de warmte van de kring zitten, en een cultureel gesprek voeren of een onderwerp uit de politieke actualiteit aansnijden.

'Hei papa, las je vandaag de column van Art Buchwald in de *Herald Tribune*.'

'Tuurlijk, zoon. Elke ochtend na *Le Monde, The Guardian* en *De Volkskrant*.' Art Buchwald. Mensen van zijn kaliber lopen er helaas niet rond in dit deltagebied.

'Pa, ik ga dit weekend naar Parijs. Je weet wel, naar de Gare d'Orsay, die overzichtstentoonstelling over Conceptual en Minimal Art.'

'Wat jammer nou. Je weet dat ik het ontieglijk druk heb, anders ging ik mee en daarna nog wat rondhangen in het Quartier Latin. Heerlijk! Conceptual en Minimal Art: de exponenten van een nieuwe generatie die wilde breken met een kunst waarin de boodschap belangrijker was dan de vorm. Weg inhoud, wat bleef is de lege vorm. Of ben ik te kritisch?'

Ik nip aan mijn Cognac Remy Martin, de rook van m'n sigaret kringelt omhoog en vermengt zich met de klanken van Vivaldi's *L'Estro Armonico*. Zo had het moeten zijn, zo had het kunnen zijn.

'Pa, ben je ziek? Of zweef je weer ergens tussen de sterren?' Heel even krimp ik in elkaar, betrapt in m'n dromen. Katrien heeft een arrogante bek, net d'r moeder. Waar bemoeit dat kind zich mee? Fientje doet of ze niets hoort en alle aandacht nodig heeft om een kwartje aardappel op haar vork te prikken, en Karel heeft zich godverdomme (dat zie ik nu pas) met bord en al voor de T.V. geïnstalleerd. Mijn strategische denken gebiedt mij m'n woede te onderdrukken. Nooit op twee fronten tegelijk strijden. 'Ik dacht aan de uitspraak van Hegel, ik geloof uit de *Geschichte der Philosophie*: "In de formele logica schijnt de beweging van het denken een ding apart te zijn dat met het object dat men denkt niets vandoen heeft".' Zo, dat kunnen ze in hun zak steken!

'Gebruik dan toch woorden die een kind begrijpt.' Leen

opvoedster! Ik heb zowat alles van en over Freud, Jung en pedagogiek gelezen, zij weet ze geeneens staan op de boekenplank.

‘Ach man, stel je niet zo aan. Kom kinderen, de *Cosby Show* begint zo.’

Voilà, daar gaan we weer: moeder kloek en haar gebroed op pad, de dagelijkse gang naar de beeldbuis - en ik besta niet meer. *Wie werkt voor vrouw en kind en wordt door hen bemind? 't Is Vader!* De pousse-café kan ik ook op mijn buik schrijven. Ze doen maar. 't Zal mij een zorg wezen. Effe nog een kwartiertje niksen: bij een pintje en een sigaretje orde op zaken stellen in het kopje. Zo, zo: doe niet zo agressief, man... En: als je het toch beter kunt... Straks, hoe laat is het nu? Vijf over halfzeven. Kwart voor zeven zit ik in mijn kamerjas aan mijn tafel te midden van al de boeken die ik schrijven zal. Rechtop in mijn schrijversstoel zal ik op papier de tekens aanbrengen die voor altijd zullen getuigen van mijn intellectueel kunnen, en in dit huis en de wereld de plaats en waardering opeisen die mij toekomen. Op een dag, door mij gekozen, zal ik mijn vrouw roepen: ‘Kom binnen in mijn schrijversoord, voorzichtig, niets aanraken. Kijk, boekenkasten vol, alleen van mij. Ik, jouw man, Arthur Brandts, die al deze boeken schreef zonder dat iemand er weet van had. Al die jaren leefde ik het verborgen leven van een schrijver. Begrijp je nou hoe onrechtvaardig je wel was, hoe kwetsend, zo in aanwezigheid van de kinderen. O nee, ik voel geen woede, geen bitterheid. Ga nu. Ik kom zo, dan hebben we het er nog wat over. Ik moet eerst nog enkele summiere tekstwijzigingen aanbrengen in mijn Magnum Opus, de tetralogie: *Het huis, Het dorp, De stad en De Wereld. Honderd jaar eenzaamheid in Vlaanderen*.

Ja, zo zal het gaan die dag. De dag van mijn groot gelijk. Wat denken ze wel! Ik laat niet over me heen lopen door de Spillebenen en de Geeraertsen.

‘En wie bent u?’

‘Ik? Ik ben Arthur Brandts, schrijver: mét kloten aan zijn lijf. Jawel!’

‘Pa, zal ik voor jou een appel meebrengen? Je moet meer fruit eten, vitamine C is goed tegen roos.’ Ze slaat de schilfers van mijn schouders. Fientje verstaat de kunst overal onverwachts op te duiken.

‘Straks misschien een sinaasappel.’

Twee tellen later staat ze daar opnieuw. Met haar mond vol Granny Smith geeft ze me een natte zoen op mijn wang. Wat krijgen we nou?

‘Blijf hier niet alleen zitten. Toe kom mee, pa. 't Is de *Cosby Show*, om te lachen.’

‘Een volgende keer, kindje, ik heb nu echt geen tijd: denken, over het leven en het verschil ertussen. Geintje! Ik ben gewoon met iets heel moeilijks bezig.’

Ach, weet zo'n kind veel. De *Cosby Show*, dat is *Father knows best*, dertig jaar later. ‘Happy Family’ maar nu met *middle-class* negertjes. Rassendiscriminatie in Amerika? Nooit van gehoord. Ik krijg plotseling met dat kind te doen. Wat moet zo'n meisje, nauwelijks een tiener, met die vreemde man die het leuker vindt in zijn eentje bij wat vies eetgerei voor zich uit te staren, of die gejaagd aan zijn sigaret trekt en paarse vlekken krijgt in zijn gezicht. Ik voel me wat schuldig en overweeg even haar terug te roepen om het uit te leggen, alles te verklaren. Maar wát, en hoe? Later, veel later, als dit meisje tot vrouw zal zijn gerijpt, zal ze op een avond vervuld van weemoed die zo maar op komt zetten, de boeken van vader van de plank halen en bij de leeslamp eerst aarzelend en schroomvallig, daarna in vervoering kennis maken met de denkwereld van de man die zij zich herinnert, alleen aan tafel met de borden en de pannen, met restjes jus en spruitjes, het hoofd steunend in zijn handen. Die avond zal de telefoon rinkelen in mijn werkkamer. Blootsvoets en slaperig zal ik de hoorn opnemen. ‘Hallo, ja? Dag Fien. Wat, o ja. Leuk. Wel boek zegje. Dat is ook alweer een tijdje geleden. Nee, nee, ik herinner het me nog alsof het gisteren was. De gekwelde blik, de wijnvlekken rond mijn neus en dat trekje om mijn mond dat mijn grote dochter de post-schrijfkoorts noemt. Het moment dat het boek in het hoofd van de schrijver al is

geschreven, dat er geen iota meer mag worden veranderd. Elke komma staat op zijn plaats. In de kantlijn staan keurig de aanduidingen voor drukker en uitgever: Times, Varga, Helvetica of Bodoni, corpus 14 voor de tussentitels. Wat daarna komt is pure routine, de hersenen sturen de signalen uit die de pen feilloos over het papier sturen, vel na vel. Ja, zo werkt dat bij mij, mijn meisje. Wat? Precies ja, *l'écriture mécaniqué*'... alhoewel. Meisje, meisje, nou niet zo emotioneel doen, je niet schuldig voelen, is voor niks nodig. Wist jij beter, je was gewoon nog jong. Nee, niks sorry. En hoe gaat het met dat tolken van jou aan de E.G.? Knappe meid, en nog eens bedankt. Je kent me wel, de bolster en de pit! Dáááááág. Kusje, kusje.'

Ik inhaleer heel diep de rook van mijn sigaret en tik de as af in mijn bord, even ongestoord nagenieten van wat komen zal. Later, ooit later...

Waar was ik nou gebleven? O ja, nog een pilsje halen. Met mijn bord en mijn glas loop ik naar de keuken, net of ik alvast mijn part van de tafel afruim, want als mijn vrouw merkt dat het mij om het bier te doen is, krijg je weer gezeik: 'En maar zuipen, nooit genoeg. Het wordt met de dag erger.'

Terwijl ik het biertje uit de krat vis, herinner ik mij het vergeten bestaan van alcoholische drank. Uit de proviandkast, achter de Heinz Tomato Ketchup, de fles soya en de bruine suiker haal ik de fles Kirsch die zij allang vergeten is. Gejaagd haal ik de dop eraf, breng de teut aan mijn lippen en neem drie, vier slokken... Nee, vijf, de helft van tien. De alcohol brandt in mijn mond. Het zuur breekt op. Lekker. Het bier is er om door te spoelen, een vluggertje. Zo, dat hebben we gehad, dat neemt niemand me nog af. Ik kijk op mijn horloge: drie voor acht Kom jongens, klappe klap, de speeltijd is voorbij! Nog een allerlaatste. Eentje voor de symmetrie in de krat: keurig twee rijtjes leeg, twee vol, plus, ook niet onbelangrijk, drank is des schrijvers. (Baudelaire, Malcolm Lowry, Scott Fitzgerald zochten en vonden hun inspiratie in de fles.) Ik zou er best een aardig boekwerkje over kunnen schrijven. Het verhaal heb ik zo in mijn vingers. Nog wat speurwerk in archieven en bibliotheken

[advertentie]

en ik heb het. Maar waar haal ik de tijd? Een mens is gedoemd te kiezen, altijd opnieuw. Dit is een existentiële gedachte... *La condition humaine* ook.

Rechtstaand, met gekruiste benen, giet ik het bier naar binnen, klap met mijn handen gezellig op mijn buik en boer luidruchtig. Gezondheid! Van in de gang hoor ik de geluiden uit de woonkamer. Moeder en de dochters zingen het herkennings-wijsje van Cosby mee. Kareltje doet snibbig, die wil een Play-Backshow. Ik voel deernis voor hen die de mijnen zijn. Rechtop met statie, zoals het een schrijver past, loop ik de trap op.

Ik zit rechtop in mijn stoel in de erker. De ruit weerspiegelt de gestalte van de schrijver met het hoge, voorname voorhoofd. Met de rug van mijn hand duw ik een denkbeeldige haarlok achter mijn oor. ‘Dag schrijver Ik, hier zijn we.’ Veerkrachtig - een man die weet wat hij wil - neem ik mijn map met aantekeningen betreffende het jongetje Jonathan van het dorp, en orden de losse blaadjes. ‘Zo zo... Bij het schrijven komt behoorlijk wat systematiek te pas.’ Nauwgezet, elke beweging is doordacht (schrijven is een ritueel) schroef ik de dop van mijn pen, trek wat streepjes op een papiersnipper en vorm daarna in schoonschrift het woord *nierdialyse*. De inkt vloeit gelijkmatig uit het pennespleetje. Keurig.

Onder mij, in de straat, nog ver, maar herfstlucht is een goede geleider, hoor ik geluiden van voetstappen en stemmen, opgewekt gebabbel dat fluisteren wordt nu men mijn erker nadert. Ik voel hun blikken die me zoeken: ‘Kijk, daar in die erker zit een schrijver, een kunstenaar.’ Ik laat geen emotie merken, sta op uit mijn stoel, neem mijn map en vat ostentatief plaats bij het raam. Met mijn vrije hand strijk ik mijn haar strak naar achteren, het lijkt dan net het kapsel van Paul Van Ostaijen ten tijde van *Bezette stad*... ‘U zal veel worden vergeven / want / gij hebt veel films gezien...’

Uit mijn bundeltje papieren haal ik de laatste versie van de aanhef van wat mijn roman zal worden, de eerste zinnen die de

lezer onweerstaanbaar meezuigen in het verhaal. Ik lees de zinnen alsof ik ze nooit eerder las, een toevallige klant die wat rondhangt in de boekhandel en zomaar een boek openslaat: *Alle verhalen betreffende Jonathan, deel I, Het Huis*. Ja, waarom niet? Het omslag oogt leuk. En die na een paar regels beseft dat hij een meesterwerk in handen heeft. Mooi, heel mooi. (Ontroerd loopt hij naar de kassa: 'Geschenkverpakking graag, het is namelijk voor mij.')

Terwijl ik lees kijk ik steels over mijn map heen naar de straat. Een bejaarde dame en heer die met de hond een blokje om lopen verdwijnen onder mijn erker. De vrouw kijkt nog even om en zoekt mijn raam. Ik wuif naar haar. 'Hallo, mevrouwtje.' Mijn eerste groupie!

Opgelucht haal ik adem, de bilspieren ontspannen zich. Angst kruipt langs m'n reet. De emoties na de auditie. Als ik in mijn stoel zit lees ik nog eens het definitieve begin van mijn verhaal, plechtig en hardop. De ultieme kwaliteitstest: proza moet ademen, taal moet klinken. 'C'est le ton qui fait la musique.' Perfect.

Uit de kleerkast haal ik vanonder mijn truien een dik lijntjesschrift met een stevige schotsgeruite kaft. In schoonschrift schrijf ik op het etiket: *Alle verhalen betreffende Jonathan, Deel I, Het Huis*. Binnenin, iets boven het midden van pagina drie (één en twee blijven leeg, dat staat chiquer) komt opnieuw de titel in eenzelfde uitvoering maar wat groter, alles in Chinese inkt:

> *Vreemd, erg vreemd toch wel, dat dit verhaal, deze gebeurtenis, nooit eerder werd verteld.*
> *Is er dan echt geen enkele getuige van toen, toen de aarde spleet op een maanloze nacht en zonder klacht of wee het huis neerzette?*
> *Was wat die zomernacht gebeurde zo onwerelds dat het door geen ogen kon worden gezien, het openbreken der aarde door geen oor te horen?*
> *Toch is het zo gebeurd: huizen vallen niet zomaar uit de*

lucht.
Jonathan was helemaal niet verbaasd toen hij die overbelichte zondagmiddag de helling opstormde en voor het eerst het huis zag met achter zich de stem van zijn vader: 'Jonathan, hier wonen we nu.'
In één sprong, de knieën hoog gespreid, belandde hij ver in de gang en rook zand, steen en hout, de geuren van de aarde.
'Dag huis, ik ben Jonathan. Ik ben hier de baas.' Later die middag, na een eerste verkenning van de wereld rondom (verder dan de holle weg durfde hij nog niet) rende hij opnieuw zo hard hij kon de helling op en haalde in één sprong de kelderdeur en rook de geuren van zeep, boenwas en bleekwater; de geuren van de moeder die hem zijn huis had ontstolen.
Die dag, de dag van het huis, werd Jonathan een zwerver.

Niet mis, mooie bladspiegel ook. De bladspiegel met de interpunctie is de partituur, de compositie; pas daarna komt het libretto. Het gebeurt wel vaker dat speels denken stuit op inzichten die voor de academicus niet zijn weggelegd. Misschien had ik iets groter moeten schrijven en wat meer wit moeten laten tussen de regels. Stel, ik geef mijn werk uit bij de Arbeiderspers, in de reeks Synopsis. Wacht even, hèhè, leuk idee. Vanuit mijn stoel speur ik naar een rug met een prestigieuze naam. Mijn boekenkast, twee metalen rekken die daar door de vorige huurder zijn neergezet, staan binnen handbereik. Omdat ik niet meteen vind wat ik zoek, houd ik het bij *De elementen* van Harry Mulisch. Ook goed, een mooi verzorgde uitgave. Stel dus, De Bezige Bij wordt mijn uitgever. Ik sla het boekwerkje, octavo formaat, open bij het eerste hoofdstuk 'De Aarde', dat begint met vijf regels wit. de zetbreedte telt 19 cicero, de zethoogte 33,6 cicero. Gebruikt lettertype: Garamond Romein in corpus 12 op 13 punt. Mulisch haalt een gemiddelde van 34 tekens per regel, ik haal 46 tekens. Om de vijf zinnen win

ik er een. Als ik het wat handig aanleg met de paragrafen heb ik nu mijn eerste vier bladzijden af, van de hoeveel? Makkelijk na te tellen. Hoofdstuk I begint op pagina 9. Tussen ieder hoofdstukje zit een titelblad. Het hele verhaal beslaat dus 137 bladzijden. Nog 133 pagina's en mijn *Opus I* staat naast Mulisch in het rek. Ik strek mijn benen behaaglijk onder de tafel en trommel enkele maten van de Polonaise Nr. 6 *Héroique* van Chopin.

Wellicht neem ik voor mijn boek beter niet de Garamond, maar een Baskerville. Die heeft toch iets meer adel, vooral op perkament papier. Een bibliofiele uitgave naast de paperback zou best leuk zijn. Onderaan de laatste pagina van mijn schrift noteer ik in potlood als geheugensteuntje: K=Bask.; (bibl. uitg.???)

Ik neem opnieuw mijn map, haal mijn schrijfwerk eruit, klasseer alles naar grootte en niet de bladen zorgvuldig aan elkaar. Schrijven is ordenen.

Net als ik de laatste krul aanbreng van ‘Map, Aanheffen - Af’ (in rode inkt) hoor ik gestommel op de trap. Instinctief duik ik uit mijn stoel naar de onderste plank van mijn boekenrek, moffel map en schrift weg en doe of ik iets zoek dat ik verdomme niet kan vinden. ‘Jàààà, wie is daar? Jij, Karel, Fien?’ Stilte als antwoord. ‘Ben jij het, Leen? Ach, doe niet zo truttig, mens.’ Met een droge klik springt de deur uit het slot, de tocht voelt als een koude hand in mijn nek. Iemand sluipt door de kamer en blijft vlak achter mij staan (ik voel het). Mijn stoel kraakt, ik durf niet om te kijken. Een schaduw schuift langs de muur, struikelt over mij heen en verliest zich tussen de Lampo's en de Spillebeenen met ezelsoren. De stilte wordt ondraaglijk dreigend. Mijn aars is een spons die angst opzuigt. ‘Geef dan godverdomme antwoord!’ Riep ik dat? Kwam dat schorre geluid uit mij? Ik wil weg, weg, maar ik heb geen idee hoe ik armen en benen moet bewegen, ik zoek en verdwaal in het labyrint van mijn geheugen maar vind geen aanduiding, geen herinnering (heb ik ooit gelopen, bewogen, ik?). Er is geen ontkomen meer aan. Ik weet zeker, nog even en ik ben er nooit

geweest. Ik ga dood en in het heelal zal geen neutroon, zelfs niet even, uit haar baan gaan. De volstrekte eenzaamheid. Ik ben Arthur Brandts, een hoopje-nét-niet-dood dat zijn tijd aftelt: tien, negen, wachtend op de fatale slag, acht, nu, nee, zes, nu dan, anderhalf, sla, sla dan, één, een kwart. Er gebeurt niets, langzaam verliest de slilte haar dreiging.

Beneden in de straat laat buurman bezoek uit. ‘Je moet maar vlug nog eens langslopen. Dààààg.’ Een fietsbel rinkelt. De voordeur gaat dicht.

Het zijn de geluiden uit de beste der werelden die mijn kamer komen binnenwaaien. De adrenaline vloeit terug naar de bijnierschors. Een ridicule aansteller, dàt ben ik, een broekschijter: ik ruik mijn angstzweet. Beschaamd sta ik op, ik, de vader van drie kinderen, bang voor z'n eigen vrouw, hier in zijn eigen huis. Ik wil me omdraaien, mijn droevigste gezicht opzetten en een kusje vragen: sorry, ik zal het nooit meer doen. Maar ik laat me niet kennen. Nonchalant pak ik een boek. ‘Als je denkt dat je me deed schrikken heb je het mis,’ zeg ik. Ik draai mij om en kijk rond in een lege kamer, het bed met de zure adem van nooit opgemaakt, daar omheen over de plankenvloer vuile sokken, hemdjes en onderbroeken, oude kranten, tijdschriften. Op het Aanvullings- en Registerdeel van de Katholieke Encyclopedie liggen al maanden, jaren, een paar breinaalden met daarop de eerste steken van iets uit een *Flair* die er verkleurd naast ligt (niets maakt ze af). Tegen de muur (ooit gebroken wit) hangt een affiche van de ‘Nacht van de Poëzie’ in Brussel, uit 1972, en iets uit de blauwe periode van Picasso. De deur naar de overloop staat op een kier. En op de tafel van de schrijver in de erker midden in een stilleven van roodgerande glazen, lege wijnflessen, een restje camembert, verkruimelde borrelnootjes en een onbetaalde rekening met koffievlekken, zit Emma de poes onbeschaamd haar kut te likken en toont niet de minste interesse voor mijn persoon, laat staan voor de gevoelige ziel van de artiest of zijn opvattingen betreffende territoriumdrift. Lul, dikke lul. Ik, heer Lullemans, schrijver van alle boeken die

ooit nog zullen worden geschreven, bang voor poesie mauw. Ik loop naar de tafel en grijp poes bij haar nekvel: ‘Foei, poesje, baasje zo doen schrikken’, en aai haar laf onder de kin, opgelucht toch wel dat de enige getuige à charge van zoveel onnozele ontreddering een beest is.

Vanuit mijn blaas komt onvrede opzetten, en droefheid om alles wat nooit is geweest en zo mooi had kunnen zijn, en om de onbenulligheid van alles wat is. Wat heeft het allemaal voor zin? Zie dat aan, ik, daar in de ruit: een veel te groot hoofd met hangwangen, de kop van een ouwe bloedhond na een cortisone-behandeling. Ik, blubber in een snertverpakking. Ik, *raté*. Ik, rien.

Ik ben het jongetje met de snotneus en de schrale dijen dat schichtig om zich heen kijkend uit de greppel komt gekropen, ver voorbij de holle weg, omdat het donker wordt en koud is, en omdat het bonzen van zijn hart hem bang maakt. Maar er is niemand meer, de andere kinderen hebben het verstoppertje spelen al lang gestaakt: ‘Ssjjt, kom, we laten zot Tuurke zitten waar hij zit. Hihi.’ Verkleumd loop ik de holle weg af. In de straten van het dorp gaan de lichten al aan. Aan de schaduwen van de bomen en het blaffen van de honden merk ik wel dat het hele dorp en alle jongens van de klas het al weten van Stomme Tuur, die ze weer eens goed liggen hadden. Haha, stom geboren en onnozel gewiegd. Hij zal 't nooit leren, nooit.

Ik zit aan mijn tafel bij het raam in mijn erker en open met weerzin m'n map *Aanheffen deel I* en vind er de snippers van een schrijverswaan. Waar zijn ze nu, al mijn lieve woordjes? Wat blijft zijn neveldeeltjes, zwart-grijs die zich in alle richtingen door elkaar bewegen en alles uitwissen wat in het geheugen was opgeslagen. En er is de leegte die vanuit de buik komt en nu tegen mijn schedel stampt, omdat leegte wil uitdeinen, en mijn lichaam dat zich daartegen verzet, want de natuur haat de leegte. Kijk, ik neem twee letters en maak taal tot chaos. De woorden die ik aanraak verschrompelen tot vieze klonters. Ik, bah... Mijnheertje Niks zit aan zijn tafel en denkt dat hij een schrijver is. En ik hoor het wel, beneden in de huiskamer kan de lol niet

op. Ons Kareltje is in vorm. ‘Is het waar, ma, schrijft pa een boek? Het idee. Onze pa! Hihihi. Vlaanderen dat zijn afspraak met de geschiedenis miste, ontwikkelde niet de noodzakelijke burgerlijke elites - hoe zei hij het ook weer...? Hij leerde zijn volk lullen. Oei, oei, ik kom niet meer bij!’ En mijn vrouw die doet of ze het allemaal niet hoort en alleen maar zegt: ‘Hou nou eens jullie bek, ik hoor niets van de T.V.’ Ik zit aan mijn tafel en voel hoe mijn lichaam zich vult met schaamte en schuld, tot in mijn lenden en penis. Mijn hand die hem omklemt en uit mijn gulp haalt. De geur van zweet, mijn hand die dwangmatig op en neer gaat en mijn billen die zich even hard opspannen, heel even maar, maar genoeg om prostaat en andere kieren en klieren tot leven te wekken. Uit mijn map neem ik stuk papier om mijn geil weg te poetsen. Nauwelijks leesbare hanepoten. Ik lees op een kleverige prop papier onbegrijpelijke notities van een man die ik niet ken en die ik ben.

Ik heb het plotseling koud. IJzige lucht kruipt tegen mijn navel. Ik stop mijn geslacht terug en schik mijn hemd. Het stuk karton, dat de spleet in de bovenkant van de ruit voorlopig moet dichten, zit los en wappert in de wind. Ik wrijf mijn handen warm, en overweeg even een trui of jas om te slaan, of het op te geven, de lichten achter mij uit te doen, naar beneden te gaan en laconiek de huiskamer binnen te stappen: ‘Dag de mijnen, hier is papa terug van een lange reis.’ En naast Leen te gaan zitten en haar hand vast te houden. Maar ik verwerp beide gedachten en kies voor het verzet, de rebellie. Nooit zal ik mij gewonnen geven. Woede verwarmt het ego en recht mijn rug en laat geen plaats voor morsige gevoelens. Mijn eigenwaarde krabbelt overeind en maakt alweer drieste plannen: wat denken ze wel, dat ik kan schrijven met een paar wanten aan en een pet met oorkleppen op. Klerewijf. Ik hoor het haar nog zeggen op dat toontje van altijd: ‘Blijf jij maar van die ladder, Kareltje zal dat wel voorlopig dichten, morgen of overmorgen loop ik wel langs bij de glazenmaker, of ik bel nog wel.’

Lente vorig jaar was dat. Kwaak kwaak, dat bakkes staat niet stil, morgen dit, morgen dat. Bij haar is een nee een

uitgestelde ja, en niets is zo definitief als voorlopig. Hoe kan ik nou gaaf formuleren temidden van de rotzooi, terwijl de tocht me om de oren slaat. Je zou van minder neerslachtig worden. Ik vraag toch niet veel? Zelfs de kinderen hebben hun eigen kamer, ik niet. Ik vraag alleen maar een beetje welbehagen. Een beetje ruimte om de schouders, als een oude jas. Alles een vaste plaats: orde, en de gevoelens van geborgenheid. Net nu het zo goed ging, alles zat zo helder in mijn hoofd. Eén krolse kattesprong en alle inspiratie is foetsie, weg. Hoe vaak heb ik al niet gezegd dat dat beest niet boven in de kamers mag. Stel dat ik wat meer begrip kreeg en me niet steeds moest uitputten in dat geouwehoer over kapotte ruiten en al die tijd creatief bezig kon zijn. Stel je voor... Ik zou het moeten doen als andere mannen, gewoon de deur achter mij dichtgooien zonder boe of ba, en wat denken ze wel. Weggaan en alles achterlaten. Een schrijver heeft genoeg aan zijn vrijheid en zijn pen. Schrijven kan hij overal.

'Un tequila con par heia, senor el escritor de Belgica.' 'Si, gracias.' Ik knipoog naar de mooiste Dolores achter de toog van een zeemanskroeg in Tampico (m'n zijden hemd met kanten kraag aait mijn borst). *Viva la revolucion*, roept de papegaai. Zo is het schrijven prettig!

'Leen, ik ga. Het kan nu ook voor de kinderen, die zullen het wàt fijn vinden alleen met mama. Wedden? Een man kan zich niet blijvend van zijn lotsbestemming afwenden. Mij trekt het voorbeeld der Groten: Rimbaud, Lowry, Hemingway, je weet wel van de film *For Whom the Bell Tolls*, zwart-wit, je vond hem nog zo ontzettend mooi. Ik ga nu. Sans rancune. Ok? Ok? Antwoord dan toch, als je echt van mij houdt zou je me aanmoedigen om deze moeilijke stap te zetten.' Ze zullen mijn weggaan natuurlijk de vlucht van een lafaard noemen, typisch mannengedrag. Ok, bon, tant pis. Waarvan akte. Als ze per se wil dat ik blijf, mij goed, vanaf nu doe ik gewoon of ze er niet meer zijn. Voor wie zou ik al die moeite doen? Dit is mijn huis. Ik hoef niet weg te gaan om er niet meer te zijn, alleen nog een *sec* 'ja en nee' krijgen ze van mij. Ik sticht mijn vrijstaat in belegerd gebied. Dat mijn boek met al de verhalen betreffende

het jongetje Jonathan van het dorp bij De Bezige Bij is verschenen zullen ze moeten vernemen via de T.V. *Wie schrijft die blijft*. Het verrassende debuut van een laatbloeier! De aanhef in mijn schrift is proza dat rustig naast Hugo Claus mag liggen. Claus zelf zou dat ruiterlijk toegeven, hij zou daar geen moeite mee hebben: zo zijn de échte groten. En dit is nog maar het begin. *Aanhef deel I*. 'Dag schrijver in de ruit, hier zijn we weer.' Wel, kijk eens aan, dat had ik nog nooit gemerkt, nu mijn gezicht goed in het vlees zit heb ik wel wat weg van Hugo Claus, vooral als ik gesticuleer met mijn sigaret. Ik kijk in het raam en Claus kijkt terug. Prins en kroonprins in dezelfde reflectie van één ruit. En hoe laat is 't nu? Bijna halfnegen, ik kan nu beter stoppen met schrijven en wat verpozen. Buiten de longen vullen en wat hop, hop, met de beentjes. Uitwaaien in de herfstwind. De wijde wereld in, inspiratie opdoen. Daarna gaan we weer aan de slag, James Joyce deed dat ook altijd. Ik heb het echt nodig, er zo eens even uit, dan waait ook die vermoeidheid weg. Al dat emotioneel gedoe is zenuwslopend. Ingerukt dan maar. Kom, map, schriftje, in de linnenkast. Baasje gaat weg, woordjes sprokkelen. En, godverdomme stel je voor, o God, ik mag er niet aan denken, die papierprop met mijn eigen spul! De plee in en doorspoelen.

Ik ben Arthur Brandts die met hoge schouders onder zijn erker loopt in de Antwerpse avond. Ik stap de concentrische cirkels in mijzelf na in de straten vol herfst. De maat van mijn pas wordt aangegeven door de vreugdeloze jachtigheid rond de aars, en het kloppen van het scrotum. Mijn gang is onstuitbaar, onvoorspelbaar. Mijn naam is Arthur Brandts. Dat betekent in een voor-Sanskritische taal: hier loop ik, ik kan niet anders...

Wim Ipers
Gedichten

Mijn vader
is me
in een kader
nader.

Oma
ligt in coma
naast de stekker
van de wekker.

J.M. Berckmans
Dromen van Francavilla aan de Po

> *Met* Vergeet niet wat de zevenslaper zei *had J.M. Berckmans de meest opgemerkte verhalenbundel van vorig jaar. Van De Standaard tot De Morgen, van Knack tot Humo, de Vlaamse recensenten konden hun lof niet op. Alleen in Nederland bleef het boek, zoals zoveel Vlaams werk, zo goed als ongelezen*.
> *Amper een jaar na deze succesrijke bundel heeft J.M. Berckmans acht nieuwe verhalen van grote en kleine waanzin klaar:* Café De Raaf nog steeds gesloten. *Het boek verschijnt in november bij uitgeverij Dedalus. De Brakke Hond, waarin J.M. Berckmans al van in het eerste nummer publiceert, brengt onderstaand verhaal als appetizer*.

Veel rotzooi bij de zending van vandaag.

Christen worden met Marcus. Christen worden met Lucas. Beschouwingen bij het leven van Kardinaal Newman door Robbrecht Boudens. Het geloofsboek. Met gevouwen handen door Henri Nouwens. Het grote magnetron-kookboek. Milieubewust tuinieren. Catherine Coockson. Stephen King. Barbara Cartland.

Maar de eerste de beste hoop onzin verkoopt natuurlijk 1000 keer beter dan een goed verhaal met een begin en een midden en een slot.

Die John Banville. Het boek der getuigenis. Dat zegt me wel wat. Misschien eens meenemen en lezen als ik tijd over heb.

Steekkaarten getikt. Een stuk of vijfenzeventig. Netjes in de boeken gestoken. Boeken in de rekken gezet en op de tafels gelegd. Alles goed gevonden. Behalve die Henri Nouwens. Met gevouwen handen. Dat had ik bij exegese gezet en het moest bij geloofsbeleving staan.

Zending voor de Centrale Bibliotheek klaargemaakt. Alles tot in de puntjes gefaktureerd en alles netjes verpakt. Etiketje op de dozen en klaar was kees. Daarna nog een uurtje in de winkel rondgeneusd. Op zoek naar alles en nog wat.

De dag vloog voorbij.

Daarna een pilsje gedronken op het terrasje bij Rita. Rita zag er weer goed uit.

Zitten dromen van Francavilla aan de Po. Wakker geworden toen Rita zei: ‘35 Frank, Mario.’

Op de bus extra opgelet.

Nasi gebakken.

Plaatje van Lucio Dalla opgelegd en zitten dromen van Francavilla aan de Po. Wakker geworden toen de wekdienst belde.

In Francavilla aan de Po is geen noemenswaardige verslechtering ingetreden in de toestand van de stervende Moribondo. De bookmakers in Via Caspita doen nog steeds slechte zaakjes. Claudia Martinelli is er met het lief van Vito Larocco vandoor. Dat is nu wel duidelijk. Morgen kent heel Francavilla aan de Po het verhaal. Daar zal de moeder van Vito Larocco wel voor zorgen. Die haalt er desnoods TeleFrancavilla bij. Rosa Leone alweer vijf kilo aangekomen en vijf centimeter gekrompen. Ze begint de sferische perfectie te benaderen.

Anita zei dat ik de boel de laatste tijd klaarblijkelijk goed onder controle heb.

Ik zei ja. Ik zei dat komt door m'n baantje. Door m'n baantje ben ik een ander mens geworden. Anita zei: Bel ons onmiddellijk op als Moribondo sterft.

Ik zei ja maar hij houdt het beslist nog een tijdje vol hoor. Maken jullie zich voorlopig maar geen zorgen. Alfredo zei: ‘Ga maar goed naar Frieda Vindevogel.’

Ik zei ja.

*

Om tien uur drinken we koffie of thee.

Jacques drinkt koffie. Courtin ook. Jacques met één klontje en Courtin met drie klontjes. Peter en ik drinken ook koffie. Allemaal zonder melk. Peter en ik zwart. Anita en Tania en Michel drinken thee. Hoeveel klontjes weet ik niet. Met of

zonder citroen evenmin. Van René weet ik het niet. Van René weet ik niets. Van Jacques weet ik dat hij een kruisteken maakt voor en na de middagpauze en zelfs voor hij tijdens de koffiepauze z'n appel en z'n peer opeet. Daarna heb ik nog niet gezien. Van Tania weet ik dat ze soms hinnikt. Van Peter weet ik dat het een linkse rakker met een gezonde dosis Limburgs verstand is. Van Michel weet ik eigenlijk ook niet veel behalve dat hij een eigenaardig soort droefheid over zich heeft. Van Anita weet ik op z'n minst dat ze getrouwd is en dat haar echtgenoot in ploegen werkt.

Maar van René weet ik niets.

Misschien is die René wel wat bedeesd. Maar dat zou je 'm dan weer niet aangeven als je hem ziet.

Ach wat. Muizenissen.

Vanmorgen voor de viewer van Centraal Boekhuis Culemborg even zitten dromen van Francavilla aan de Po.

Wakker geworden toen iemand zei: ‘Rembrandt?’

Of we boeken over Rembrandt in huis hadden.

Te stom om zelf in het rek te kijken natuurlijk.

Klant even gemonsterd en meteen het duurste boek dat we over Rembrandt in huis hadden te voorschijn gehaald.

Aangeprezen. Getoond. Doorbladerd. Gewezen op de schitterende kwaliteit van de reprodukties. Op het niveau van het papier en het drukwerk. Een zeer wetenschappelijke maar zeer leesbare inleiding.

Verkocht. Aan zo'n franstalige high-society-snol.

Later kwam Courtin naar me toe en zei: ‘Goed gewerkt, Mario! Zo moet je 't doen!’

Het boek natuurlijk wel door Madame Oliva laten inpakken om geen geschenkpapier te verknoeien.

Bij Frieda Vindevogel geweest.

Honderduit gepraat over m'n baantje en over Francavilla aan de Po.

Ze: ‘Je evalueert de toestand. Dat komt doordat je onder de mensen komt. Dat komt door je baantje.’

Ik zei ja dat komt door m'n baantje.

Alfredo kan tevreden zijn.

Z'n laatste boek loopt goed en binnenkort krijgt hij misschien een assisenzaak te pakken. Via die Arthur.

Hij heeft een pracht van een vrouw en twee hemelse kinderen.

Alfredo kan best tevreden zijn.

Ik kan ook best tevreden zijn. Ik heb m'n baantje en ik heb een leuke hobby en ik heb Francavilla aan de Po.

En Alfredo en Anita.

Anita is een litho of een lino of iets dergelijks aan het maken samen met de jonge Werner. Ik mag die jonge Werner wel.

Ben eens benieuwd.

*

Vandaag was Jaques z'n vrije halve dag. Jaques heeft z'n vrije halve dag op woensdag.

René op dinsdag en Anita op maandag.

Peter en Michel op vrijdag.

Courtin en Madame Oliva nemen nooit een vrije halve dag. Die leven voor hun zaak. Het is dan ook een mooie zaak, Veritas Boekhandel. Ruim. Parket op de vloer. Goed geventileerd. Toch steeds een aangename temperatuur.

En vooral uitstekend geassorteerd. Alles hebben we. Het komt zelden voor dat we iets niet hebben.

En prima georganiseerd. Alles loopt er als een fluitje van een cent. De hele winkelverkoop en de hele bestel-administratie.

Het is er dan ook extra aangenaam om te werken en ik ben blij dat ik dit baantje te pakken heb gekregen.

Veel beter dan al m'n vorige baantjes.

Heel wat anders dan taxirijden.

Of containers lossen. Of met zeep en detergent en vaatwas-middel de deuren van de mensen platlopen tot je iemand vindt die dom genoeg of stom genoeg of arm genoeg of seniel genoeg is om je koehandel te kopen.

Of pompbediende op de E317 tussen Kwaadmechelen en

Tessenderlo. In weer en wind en stank.

Aftandse schoenen verkopen aan muffe oude winkeliersters in rommelige oubollige kleine vieze winkeltjes in godvergeten dorpen op het platteland tussen Brugge en Maasmechelen en van Land's End tot John O'Groats.

Of in een rood bestelwagentje warme maaltijden bestellen aan lui die erom gevraagd en ervoor betaald hebben.

Of thuis tussen vier muren zitten met een psychose aan m'n been.

Gelukkig ben ik al die baantjes kwijtgeraakt en is m'n vorige psychose weer goed genezen.

Ik moet wel goed uitkijken.

Ik mag niet te veel zitten dromen van Francavilla aan de Po.

*

Vandaag het abonneebestand van onze voordeelboekenkrant in de computer ingetikt. Zonder noemenswaardige problemen. Om tien uur ben ik begonnen bij Andries. Om elf uur was ik bij Beddegenoots. Om half drie was ik bij Goedtstouwers en om half zeven bij Quisquater.

Courtin zei: ‘Prima gewerkt, Mario!’

Morgen verder doen. Om elf uur morgenvroeg wil ik bij Zysmilch zijn aanbeland. Benieuwd wat Courtin dan nog voor me te doen vindt.

Hopelijk vind ik ergens een gaatje om te dromen van Francavilla aan de Po.

Alles trouwens kits in Francavilla aan de Po.

Claudio Pettinelli slaapt nog steeds met Maria Castelnuovo en Pippo Baudo slaapt nog steeds met Katia Ricciarelli. Die twee kunnen elkaar niet missen.

Marisa Laurito slaapt nog steeds met iedereen en iedereen slaapt nog steeds Marisa Laurito.

De regering regeert en de studenten studeren. De huisvrouwen doen de vaat en hun mannen verdienen hun dagelijks brood

in een of andere schoenfabriek. De kinderen leren woordjes en op het potje gaan en later vaderlandse geschiedenis en Latijn.

Alle anderen hebben ook wel wat te doen.

Prima vent is die Courtin. Altijd even vriendelijk en joviaal.

Madame Oliva ook.

Michel ook.

De rest weet ik nog niet. Ik vind ze wat vreemd. Maar misschien vinden ze mij ook wel wat vreemd.

En misschien maakt het allemaal niet veel uit. Zolang ze maar wegblijven uit Francavilla aan de Po.

*

Mijn vader was een fliérefluiter en mijn moeder was een blond jong meisje.

In Francavilla aan de Po.

Mijn vader bleef een fliérefluiter en mijn moeder werd een blonde jonge vrouw.

In Francavilla aan de Po.

Toen trouwden ze met elkaar.

In de St. Laurentiuskathedraal van Francavilla aan de Po. Het jaar daarna kochten ze mij.

Da Leone.

In Francavilla aan de Po.

Alles komt dik voor mekaar.

In Francavilla aan de Po.

Eerlijk duurt het langst en loontje komt om z'n boontje in Francavilla aan de Po. De beste stuurlui staan aan wal en wie een put graaft voor een ander valt er zelf in in Francavilla aan de Po. En ik zou nog vergeten dat eendracht macht maakt in Francavilla aan de Po.

Alle dagen schijnt de zon.
In Francavilla aan de Po.

*

Vandaag was weer een prima dag.
Het was m'n vrije halve dag.
Uitgeslapen tot vijf minuten over tien. Uit bed gewipt en koffie gezet. Ontbeten. Naar de kapper geweest. Weg die vieze baard. Stoppelbaardje. Daarna bus 25 genomen. Op de Groenplaats gezeten met Alfredo en Anita. Op een terrasje in de zon. De jonge Werner was er ook. Is alweer aan een nieuw boek begonnen. Die houdt klaarblijkelijk nooit meer op. Goed voor hem.
Toost kannibaal gegeten. Kopje koffie gedronken.
Opgestapt. Richting Veritas Boekhandel.
Iedereen zei vriendelijk goeiedag.
Ik zei vriendelijk goeiedag terug.
Met veel fotokopieer- en knip- en plakwerk een vlekkeloze puntlijst van de Michelin-kaarten gemaakt. Op zo'n puntlijst duid je de reserves aan.
Courtin zei ‘Prima werk, Mario!’
Daarna.
Wat heb ik daarna gedaan.
Even denken.
Daarna heeft Gina Lorusso tegen Piero Goffo gezegd:

> Vroeger was je een man.
> Nu ben je een kind.
> Een kind dat je pap moet voeren en z'n reet vegen.
> Een kind dat stamelt. Een kind dat jankt.
> Een baby ben jij.
> Een zuigeling.

Toen heeft Piero Goffo Gina Lorusso vermoord met het broodmes. Ik weet het nog goed.
Het was in 1984.
In Mei.

In Francavilla aan de Po.

Waar was ik gebleven.

Daarna heb ik een zending klaargemaakt voor de bibliotheek van Merksem. Op zicht. Niet veel zaaks. Thrillers. Lovestory's. Boeken over hoe je meer geld moet verdienen. Nooit eens een boek over Francavilla aan de Po. En er bestaan zulke prachtboeken over Francavilla aan de Po.

We hebben niet eens een boek over Francavilla aan de Po in de winkel. Eens met Courtin over praten.

Na de bibliotheek van Merksem ICOB gepunt. Dat had niet veel om het lijf want van wat er op de puntlijst stond vond ik niets en van wat ik vond stond er niets op de puntlijst. Rare branche die ICOB. Allemaal bullshit die ze niet verkocht krijgen. Anderzijds zit er ook wel eens een Malerba of een William Kennedy tussen. Die krijg ik van Courtin dan nog eens met 25% korting.

De puntlijst weer op z'n plaats gelegd.

Anderhalf uur de winkel uitgepluisd. Nog steeds op zoek naar alles en nog wat.

Van half zeven tot tien voor zeven kopje koffie gedronken op het terrasje van Rita. Naar de bus gewandeld. De bus van vier voor zeven.

Even nagedacht over wat ik zou klaarmaken. Besloten dat het kip met appelmoes zou worden. En kroketten.

Gekookt en gegeten.

Daarna een verhaaltje geschreven.

Hoe lang Moribondo al op sterven ligt?

Geen mens die het nog weet.

Twee of drie eeuwigheden.

Gelukkig lijdt hij niet.

Hij is eigenlijk niet eens ziek.

Hij is alleen heel, heel erg oud.

Zo oud als Francavilla aan de Po.

*

Vanmorgen fris en monter weer om zeven uur m'n bedje uit. Ik sta liever een half uurtje vroeger op. Dan heb ik een half uurtje langer de tijd om rustig aan te doen.

Waterketel opgezet en koffiepot klaargemaakt. 2 schepjes koffie voor 5 kopjes.

Terwijl ik wachtte tot het water kookte m'n eerste sigaretje gerookt. Dat smaakte. Daarna m'n eerste kopje koffie gedronken en m'n tweede sigaretje gerookt.

Daarna een potje rijstebrij met bruine suiker gegeten. Die had ik nog over van gisteren.

Daarna een sigaretje gerookt.

Daarna gedoesjt, haar gewassen en tanden gepoetst. Met deodorant onder m'n oksels gestreken en m'n voorhoofd en m'n hals geparfumeerd met m'n UomoGhe van Gherardini.

Onderbroekje aan, onderhemdje aan, broekje aan, hemdje aan, kousjes aan, schoentjes aan. Zit m'n jasje goed? Zit m'n dasje goed?

Nog een paar kopjes koffie gedronken en een paar sigaretjes gerookt.

Wat zitten dromen van Francavilla aan de Po. Wakker geworden toen de D.J. in z'n koeterwaals zei '- laatste plaat van Midnight Oil'.

Buiten een wat overtrokken daggetje vandaag. Koeler ook dan gisteren. Gisteren was het ronduit te warm voor de tijd van het jaar.

Het meisje van zeven over half negen was niet aan de bushalte. Misschien had ze vandaag haar vrije halve dag.

Aan het Theodoor Van Rijswijckpleintje afgestapt en binnendoor langs de Wilde Zee naar de winkel gestapt. Een blokje om kan nooit kwaad. Dat heeft Frieda Vindevogel gezegd.

Ik zei ja.

Veel werk vandaag.

Tot aan de middagpauze een zending voor de bibliotheek van Oostmalle klaargemaakt.

Verzendingen voor bibliotheken is interessant werk. De

boeken gaan allemaal door je handen en je kan alle achterflappen lezen. Zo verruim je je geestelijke horizon.

Wat je allemaal aan boeken niet tegenkomt als je verzendingen doet voor bibliotheken. Onvoorstelbaar. Over alles schrijven ze een boek. Over kasplanten. Over insekten. Over de geschiedenis van de liberale partij. Over Medjugorje. Over het vorstenhuis. Over grasparkieten. Over het daensisme in West-Vlaanderen. Over vliegende schotels.

Maar nooit kom ik een boek tegen over Francavilla aan de Po.

*

In de koffiepauze met Jacques zitten praten.

Hij had gisteravond op de televisie naar ‘Terms of endearment’ gekeken en hij had zitten snotteren.

Toen hij vroeg wat ik gisteravond gedaan heb zei ik zitten dromen van Francavilla aan de Po.

Zo, zei Jaques, waar ligt dat ergens.

Ik zei in Italië. Aan de Po.

Nooit van gehoord, zei Jacques.

Na de middag in de winkel geholpen. Het was druk. Het was beginnen te regenen buiten en de mensen zochten beschutting bij een goed boek.

Boeken verkocht. Een reisgids voor Hong Kong. Jip en Janneke. Michener. Een missaal. Plus grands que l'amour. Zita, la dernière Impératrice. Van Poldersloot tot wereldhaven. Onze vlinders.

Kathy Acker, Tama Janowitz en Jo Claes in de uitverkoop gezet aan 198-. Misschien krijgen we ze aan dat prijsje nog wel kwijt. Wie weet.

Toen de dag er bijna opzat kwam de jonge Werner me bezoeken. Hij vroeg of ik geen zin had om samen met hem een paar verhaaltjes te gaan voorlezen op een vernissage van een of

andere kunstschilder. Volgende week vrijdag in het Internationaal Cultureel Centrum.

Ik zei ja.

Alles driewerf voor de bakker in Francavilla aan de Po.

Rino is er nog steeds met het geld van Ciccio vandoor en Ciccio en z'n zoon zitten nog steeds op omgekeerde bierkratten van Peroni voor de ingang van hun keet in Via Gloria te wachten tot Rino uit zichzelf met het geld zal terugkomen. Ze zitten met zesduizend paar zolen en zesduizend paar voetbedden op hun dak en ze hebben geen geld om het leer voor de bestelling van Melchers te kopen. Ze weten niet wat ze aan moeten maar ze maken zich voorlopig niet druk.

Carlo Riglietti zegt nog steeds Paljas tegen de direkteur van Alitalia. Maestri dreigt nog steeds hem te zullen ontslaan en Carlo Riglietti zegt nog steeds Kalkoendrol en Snottebel tegen Maestri.

Stefania Marinacci schrijft nog steeds elke dag een lange brief naar Cronaca Italiana en ze stuurt nog steeds elke dag een naaktfoto mee. Ze wil nog steeds hogerop in het bestaan.

Die foto's heeft Pino Finocchio genomen. Pino Finocchio is haar vriend. Nou ja, wat heet vriend. Pino Finocchio is een kerel met wie ze soms slaapt als ze tussen twee vrienden in zit.

En nu zit ze tussen twee vrienden in.

Zodus.

Moribondo ligt nog steeds op sterven. Die houdt het vol zolang Francavilla aan de Po nog bestaat.

*

Het meisje van zeven over half negen zat vanmorgen ook weer op de bus van acht over half negen.

Het meisje van zeven over half negen is een meter vijfenzeventig groot en heeft een lange zwarte paardestaart en een wit lint met blauwe stippen in haar haar. Ze heeft een kort marineblauw jasje met twee knopen aan en een blauwe jurk met witte bollen. Ze heeft een hoog voorhoofd en een donkere huid

en diepe bruine ogen boven een net iets te puntige neus.

Ik vraag me af hoe het meisje van zeven over half negen heet en waar ze werkt. Misschien kan ik het haar op een dag eens vragen. Om een gesprek aan te knopen. Want met de mensen moet ik praten. Dat heeft Frieda Vindevogel gezegd. Maar ik weet niet steeds wat te zeggen.

Voor de rest het gewone allegaartje op de bus van acht over half negen. Een kalende man in tweed. Een keurig afgeborsteld heertje met een aktentas. Een dikke slonzige matrone in een bloemenkleed. Laatkomertjes van schoolkinderen in blauwe of grijze uniformpjes. Een paar postbodes die weer onderweg waren naar het sorteercentrum. Een lange langharige in een jeanspak en met paarse espadrilles aan z'n voeten.

Nog snel even een kopje koffie gedronken in Harry's Bar. Ik drink de laatste dagen elke dag voor m'n werk een kopje koffie in Harry's Bar op de Schoenmarkt. Gauw uitslubberen en opstappen, vijf minuten en weg.

Van negen uur tot half twaalf dubbeltjes van bestelbons geklasseerd. Het waren er weer honderden.

We zitten aan de 27000. Elke bestelbon zit op een reep met drie bestelbons. Bijvoorbeeld 27.451A, 27.451B en 27.451C. Die moet je langs de stippellijntjes van elkaar scheuren.

De blauwe dubbeltjes blijven in de administratie bij Anita tot de bestelling afgehandeld is. De gele dubbeltjes komen bij Jacques aan de kassa in een steekkaartenbak in alfabetische volgorde. Als de bestelling afgehandeld is rangschikken we de blauwtjes per nummer. En dat waren er vandaag weer honderden. Van die dunne flinterdunne papiertjes die je tussen duizenden andere flinterdunne papiertjes precies op hun nummertje moet zetten.

Het is een vervelend werkje maar het hoort nu eenmaal bij m'n baantje en dus doe ik het met plezier.

Van half twaalf tot twaalf uur achter de steekkaartenbak in de keuken zitten dromen van Francavilla aan de Po.

De bende van Filippo Stranetti was schoenen aan het maken.

Dat had je moeten zien.

Grootvader Stranetti hield, vanuit z'n luie stoel in de hoek van de garage, alles en iedereen in de gaten.

Grootmoeder Stranetti en moeder Stranetti zaten aan de naaimachines en stikten de schachten die vader Stranetti gestanst had.

Lucia zette er de binnenzool aan.

Luca en Renato stonden aan de Gesta en injekteerden de buitenzolen onder de schachten.

Marcello sneed de eindjes en de knobbeltjes pvc weg die vaak nog aan de zolen waren blijven zitten.

Donato stak de inlegzolen in de schoenen.

Fulvia deed er de veters in.

Laura vouwde de dozen.

Pierino stak de dozen in kartons.

Leandro deed gomband om de kartons.

Sara nummerde de kartons en zette ze bij elkaar in een hoek van de garage.

Toen de bestelling klaar was maakte Carlo een verzendbon en een faktuur.

Maurizio laadde de hele zwik op de bestelwagen en reed ermee naar het stapelhuis van de expediteur.

De dag zat erop in Francavilla aan de Po.

Tijdens de koffiepauze vroeg Madame Oliva of ik aan tafel niet meer wilde roken.

Ik zei ja.

Ik zei: ‘Wat moeten we doen als Moribondo dood is?’

‘Wiè?’, zei Courtin.

Ik zei niemand.

Na de koffiepauze. Wat heb ik na de koffiepauze gedaan. Atrium Kultuurgidsen uitgepunt.

Interessante reeks. Grote momenten van de kunst en de menselijke geest. De fresco's van Giotto. Luxor en Karnak. De Sint-Pieter in Rome. De pyramide van Cheops. Petra en de

andere dode steden van Syrië. Versailles.

Niets over Francavilla aan de Po.

Geen woord.

Bestellingen van de Centrale Bibliotheek op bestelbonnetjes overgeschreven.

Dat waren er ook weer honderden en dat was ook weer een vrij vervelend werkje maar ook dat hoort nu eenmaal bij m'n baantje en ook dat deed ik dus met plezier en aan een rustig maar hoog tempo.

Ik denk dat Courtin weer tevreden was want hij knikte elke keer heel vriendelijk in m'n richting als ik even van m'n bestelbonnetjes opkeek.

Alfredo zei: Het is niet eens zeker dat er wat met je gebeurt als Moribondo sterft.

Anita zei: Dat heeft Frieda Vindevogel je toch ook al honderd keer gezegd.

Alfredo zei: Jij bent niet gek.

Anita zei: Jij verkeert in een staat van genade.

Ik zei ja.

Frank Hellemans

De koppigheid van Walter Benjamin

‘Zou het plezier aan de wereld van de beelden misschien haar voedingsbodem vinden in een duistere koppigheid tegen het weten? Ik kijk naar het landschap voor mij. Daar ligt de zon in een baai, spiegelglad; bossen bestijgen de top van de berg als een onbeweeglijke, stomme massa; boven: vervallen kasteelruïnes zoals ze daar al eeuwen geleden stonden; de hemel straalt wolkenloos in een eeuwig blauw. Zo wil het de dromer. Dat deze zee zich in miljarden en nog eens miljarden van golven op en neer beweegt; dat die bossen met elk nieuw ogenblik sidderen van hun wortels tot in het laatste blad; dat er in de stenen van die ruïnes een onophoudelijk stormen en bruisen pulseert en er in de hemel allerlei gassen in een onzichtbaar gevecht door elkaar wervelen vooraleer ze dan wolken worden - dat alles moet de dromer vergeten om zich aan de beelden te kunnen overgeven. In hen vindt hij rust, eeuwigheid. Elke vleugelslag van een vogel die hem beroert, elke bries die hem even doet beven, elke nabijheid die hem treft, logenstraft de dromer en zijn droom. Maar elke verte bouwt die droom opnieuw op, tegen elke wolkenmuur staat hij geleund, in elk verlicht venster glimt hij op. En het meest perfect verschijnt hij daar, waar het hem lukt om de beweging zelf te ontscherpen; als het hem lukt om de bries te veranderen in een geruis en het voorbijschieten van vogels in een statische vogeltrek. Op die manier de natuur een halt te kunnen toeroepen door het omkaderen van verbleekte beelden, dàt is het grote plezier van de dromer. Ze door een nieuwe bezwering in de ban slaan, de gave van de dichter.’

*

Walter Benjamin was occasioneel een dichter, zoals hij bij gelegenheid wel eens een novelle schreef of luisterspelen in de trant van Brechts leerstukken. Maar zijn naturel was dat van de alchemist die op intieme voet staat met de materie. Zonder de steen der wijzen te ambiëren, klopt Benjamins beelddenken de

werkelijkheid af op zoek naar een werkelijkheid ‘im Stande des Ähnlichseins’. Een soort van paradijselijke of kinderlijke werkelijkheid waarin mens, ding en dier in staat van gelijkheid of Ähnlichsein’ - gelijkenis - met elkaar konden communiceren. Een dergelijke werkelijkheid zal altijd onvindbaar blijven en licht als bovengrens van een diepzinnige optiek steeds daar op waar de benedengrens eveneens doorschemert. Even vaak als die glans van een perfecte concreetheid oplicht - Benjamin spreekt over de ‘aura’ van de dingen -, even vaak werd die bodemloze put zichtbaar van de melancholie waarin Benjamin dreigde te verzinken en tenslotte ook verdronken is toen hij in september 1940 - hij was 48 jaar oud - op de vlucht voor de Duitsers zelfmoord pleegde.

Natuurlijk waren de externe omstandigheden, de oprukkende Duitsers dus in dit geval dreigender dan zijn constitutie van melancholicus geboren onder het teken van Saturnus. Maar toch. Niet voor niets schreef hij zijn beste bladzijden over één van de zeven ondeugden; de *acedia* namelijk of de traagheid van het hart en over de melancholie in zijn *Ursprung des deutschen Trauerspiels* uit 1928. Hij schrijft over het barokke treurspeldrama van de Duitse zeventiende eeuw en over de blik van de allegoricus zoals die zich vertaalt in de barokke treurspelwereld. Ook hier - zoals in het openingscitaat dat een lichtjes geretoucheerde versie is van een dagboeknotitie uit 1931 - lijkt er aanvankelijk een conflict te bestaan tussen beeld en begrip, dromen of dichten en weten. Maar het conflict lost zich op in een reddingsoperatie. De melancholie van de allegoricus die zoals de dromer of dichter in zijn droefheid alles wat hij onder ogen krijgt, fixeert in fragmentarische beelden resulteert tenslotte in een contemplatieve vorm van wetenschap die onaf als ze is, toch meer beantwoordt aan de werkelijkheid dan de geforceerde continuïteit van veel wetenschappelijke systematiek. Benjamin in zijn *Trauerspielbuch*: ‘De melancholicus verraadt de wereld omwille van het weten. Maar zijn insisterend verzonken-zijn neemt de dode dingen op in zijn contemplatie om ze te redden.’ En zoals de ‘koppigheid’ ook al ter sprake

kwam bij de constructie van die beeldenwereld, zo is zij ook hier weer van de partij. Een ‘koppigheid’ of ‘insisteren’ van de melancholische diepzinnigheid die de dingen zo lang bekijkt tot ze hem in zijn eenzaamheid vervoegen. Een ‘koppigheid’ die positief ook als ‘trouw’ aan de wereld van de dingen kan worden uitgelegd: trouw aan het juiste beeld: zolang wachten tot de dingen inderdaad hun geheim prijs geven en de sluier lichten. Benjamin enkele regels verder: ‘Dit insisteren dat zich in de intentie van de droefheid articuleert, is geboren uit de trouw van deze intentie aan de wereld van de dingen. (...) De trouw is het ritme van de in de diepte afdalende intentietrappen tijdens de emanatie, spiegelbeeld van de opstijgende stadia van de mystieke opmerkzaamheid in de neoplatonische theosofie.’

Wat hier in 1928 als ‘trouw’, meer bepaald ‘ritme van in de diepte afdalende intentietrappen tijdens de emanatie’ wordt gedefinieerd, spiegelt zich iets duidelijker in een briefpassage uit 1931 aan Max Rychner, chef van de Zwitsers-Duitse literatuurkritiek. Benjamin gebruikt deze keer niet de vermomming van de barokke allegoricus-melancholicus, noch heeft hij het over dromen of dichten maar over zichzelf als kamergeleerde. Een kamergeleerde die hij eigenlijk toch heel zijn leven is geweest ondanks wanhopige pogingen in de jaren dertig om zich te politiseren in communistische richting: ‘Als ik mijn methode in één woord zou moeten karakteriseren, zeg ik het volgende: ik heb nooit anders kunnen onderzoeken en denken dan - als ik dat zo mag zeggen - op een theologische manier en meer bepaald in overeenstemming met de leer van de Talmoed die het heeft over de negenenveertig betekenistrappen van elke passage in de Tora.’

Als theoloog is Benjamin inderdaad begonnen. Maar dan zonder de exegetische subtiliteiten van ‘negenenveertig trappen van betekenis’ - ‘neunundvierzig Sinnstufen’ - die hij in zijn brief aan Rychner etaleert. In zijn jonge jaren wou Benjamin het toen aan de Duitse universiteiten dominerende neokantianisme recycleren via theologische inspiratie. Het formalisme van Kants machinerie, ‘zijn landkaart ontworpen door het kale woud van

de werkelijkheid' en die het gevolg was van Kants uitsluitend natuurwetenschappelijke ervaring, wou Benjamin vlees en bloed geven door de ervaring van God in Kants machinerie te injecteren. De Kantiaanse fundering van directe of indirecte, natuurwetenschappelijke ervaring wou Benjamin omsmeden tot een fundering van alle mogelijke ervaringen, van zogenaamde Godservaring tot pijn in de vingers. De zesentwintigjarige Benjamin in zijn *Programm der kommenden Philosophie* uit 1917/18 en in een stijl die al het beste laat vermoeden voor zijn verdere carrière: 'Een filosofie die de mogelijkheid van waarzegging uit koffiegruis niet kan funderen, kan nooit een ware filosofie zijn.'

Bijna terzelfdertijd schrijft hij enkele taaltheologische opstellen waarin hij via de taal de totale werkelijkheid wil verklaren. De taal van de schepping die door de werkelijkheid pulseert in een 'reine Sprache' of 'zuivere taal' is met de zondeval gecorrumpeerd en wordt hoe langer hoe meer onherkenbaar. Ook wanneer Benjamin vrij vlug deze ambitieuze pogingen zou laten varen om de filosofie op te kalefateren, dat taaltheologische ideaal van een zuivere taal - een soort van 'herrschaftsfreie Diskurs' à la Habermas als het ware - was toch nog jaren later de theoretische leidraad bij zijn vertalingen van Baudelaire en Proust. En dat ideaal van een zuivere communicatie zou zich later ook nog in andere gietvormen transponeren. De moedervorm is de hier reeds aangehaalde 'auratische' ervaring, een ervaring van perfecte concreetheid, waarin hier en nu - in een notedop á la Joyce - alles aanwezig is. In zijn beroemde definitie uit het opstel *Het kunstwerk in het tijdperk van zijn technische reproduceerbaarheid* heeft hij het over de aura als 'éénmalige verschijning van een verte, hoe nabij die verte ook mag zijn.'

Later omschreef Benjamin deze mystieke illuminatie in het verlengde van de Franse surrealisten als een 'profane' vorm van illuminatie. Profaan omdat Benjamin na zijn jeugdige overmoed al lang niet meer direct op een goddelijk gekleurde werkelijkheid afstevende, maar nu eerder onrechtstreeks procedeerde: via

de alledaagse, profane werkelijkheid met zijn gewone rekwisieten. Eén van zijn weinige auravoorbeelden zegt het als volgt: ‘Op een zomermiddag aan het rusten zijn en de contouren van een berg aan de horizont met de ogen volgen of een twijg observeren, die zijn schaduw op de rustende werpt, tot het ogenblik of het uur plots onderdeel wordt van én deelneemt aan die ervaring - dat betekent de aura van die bergen, de aura van die twijg inademen.’ Deze moedervorm van een auratische ervaring zou zich ook geschiedenisfilosofisch camoufleren wanneer Benjamin in zijn laatste, postuum verschenen notities *Die geschichtsphilosophischen Thesen* spreekt over een ‘Jetztzeit’ als een messanistisch vervulde tijd. De epifanie-ervaring van Joyce zoals hij die beschrijft in zijn *Portrait of an artist as a young man* of Prousts citeren van een verloren tijd via een onwillekeurige herinnering zijn analoge voorbeelden.

*

De jonge, theologische Benjamin die zich aanvankelijk als groot filosoof zag, was daarom niet minder ontvankelijk voor het groteske van elk sérieux. Toen hij op het einde van de eerste wereldoorlog - Benjamin was toen zesentwintig - Scholem op bezoek kreeg te Bern, waar Benjamin dan studeerde, stichtten ze samen de zogenaamde universiteit te Muri, een dorpje in de nabijheid van Bern. En zoals het een echte universiteit past, drukten ze te gelegener tijd en in het drukkersatelier van Scholems vader de lijsten van colleges die zouden worden gegeven of besprekingen van publikaties van de aldaar residerende professoren. Deze academische tijdingen verschenen als ‘acta Muriensa’. De persiflages van Benjamin/Scholem zijn niet altijd even geslaagd maar een collegecyclus over de bewegwijzering ten tijde van de volksverhuizing is toch mooi meegenomen. Benjamin liep ook hoog op met de grotesken van Mynona, palingram voor het Duitse ‘anonym’ en pseudoniem van een Duitse filosofieprofessor: Salomo Friedländer. Van Ostaijen heeft deze filosofische groteskenschrijver in het Berlijn van vlak na de Eerste Wereldoorlog gekend en letterlijk

geplagieerd. Mynona-Friedländer laat één van zijn groteske personages, met name: Franz Komplizierke in de lijn van Descartes oreren over het ‘coeo ergo sum’ - het seksueel samengaan en dus zijn... Een vondst die Van Ostaijen in één van zijn grotesken heeft binnengesmokkeld.

In 1919 zou Benjamin dan te Bern zijn dissertatie voorleggen over de kunstkritiek in de Duitse romantiek. Als één van de weinige Duitse joden ambieerde Benjamin een academische carrière en schreef in 1925 zijn boek over het Duitse barokke treurspeldrama als habilitatiegeschrift. Maar het werd te Frankfurt niet geaccepteerd. Allicht omdat het niet genoeg wetenschappelijk-academisch was of was het gewoon omwille van antisemitisme zoals in Simmels dagen? Na het mislukken van zijn academische ambities zou Benjamin proberen om als criticus aan de kost te komen. Maar als free lancer was dat voor Benjamin heel penibel. Via Siegfried Kracauer die in vast dienstverband voor de *Frankfurter Allgemeine* werkte, kreeg hij wel wat opdrachten toegespeeld en ook via Willy Haas kon hij recensies plegen in *Die literarische Welt*. Maar hij en Ernst Bloch weken zeker niet als toeristen voor enkele maanden regelmatig uit naar het toen nog spotgoedkope Capri of Ibiza.

Het is daar dat Benjamin, vertrekkend van dagboeknotities, fragmenten schreef waarin zijn beelddenken op onnavolgbare wijze aan het werk was. Eén van zijn cycli heet trouwens zeer Nederlands *Denkbilder*: denkbeelden. Maar het boek dat plaats-vervangend voor al deze en andere denkbeelden kan worden gelezen, is *Einbahnstrasse*. Tegelijk met *Ursprung des deutschen Trauerspiels* publiceerde Rowohlt een verzameling van Benjamins fragmenten in 1928 onder de titel *Einbahnstrasse*. Benjamin die ondertussen gescheiden was van Dora Kellner en in een essay over Goethes *Wahlverwandschaften* uit 1922 op een zeer gechiffreerde manier zijn liefde voor Jula Cohn had beleden, draagt dit boek expliciet op aan de derde vrouw die in zijn leven een belangrijke rol speelde: Asja Lacis. Als communistische militante en liefdesmagneet zou zij Benjamin in 1927 zelfs voor

twee maanden naar Moskou doen gaan, waar ze toen verbleef. Door haar ontwikkelde Benjamin zijn communistische sympathieën, raakte hij bevriend met Brecht en kwam hij in conflict met Scholem die zijn communistische koerszwenking veroordeelde.

*

In deze *Eénrichtingsstraat* uit 1928 toont Benjamin zich dus op zijn best. Aan de hand van aperçu's die als opschriften van reclameborden, huisgevels, eigenaardige verkeersvoorschriften of hoe dan ook worden gepresenteerd, leidt Benjamin de lezer door de éénrichtingsstraat van de Duitse werkelijkheid in de republiek van Weimar. In het begin van de straat staat er een schild met opschrift *Voor mannen*. Wat staat eronder? 'Overtuigen is onvruchtbaar.' Vele vrouwelijke lezers zullen Benjamin allicht gelijk geven... Of onder de hoofding *Optieker* en al iets gesofisticeerder: 'Hoe een avond met vrienden is verlopen, dat merkt degene die alleen overblijft in één oogopslag als hij de plaats bekijkt van de borden en koppen, van de glazen en spijzen.' 'En juist daarvoor en diepzinnig zonder meer, onder de hoofding *Reissouvenir* - het gaat over het baptisterium, de beroemde doopkapel te Firenze en het al even beroemde portaal met onderandere de allegorische sculptuur van de hoop, de 'Spes' van Andrea de Pisano: 'Op het portaal de Spes van Andrea de Pisano. Zij zit en strekt hulpeloos de armen uit naar een vrucht, die onbereikbaar blijft voor haar. En toch heeft zij vleugels. Niets is meer waar.' Benjamin lijkt zijn eigen werkwijze te typeren, wanneer hij onder het lemma *Waaier* het volgende schrijft: 'Het vermogen van de fantasie is de gave om in het oneindig kleine te interpoleren, voor elke intensiteit als iets extensiefs haar gecondenseerde volheid uit te vinden. Kortom, elk beeld te beschouwen als ging het om een waaier, een waaier die is dichtgeplooid en eerst tijdens het openvouwen adem haalt (...).'

In zijn brieven uit die dagen schrijft Benjamin dat hij tijdens de conceptie van zijn *Eénrichtingsstraat* het idee kreeg om op zoek te gaan naar de verloren wereld van de Parijse bourgeoisie en het Parijs van Baudelaire in de negentiende eeuw. Het Weimar-Duitsland van de jaren twintig was in feite al een vervalprodukt van die bourgeoisie vergeleken met haar hoogtepunt in de negentiende eeuw. De tactiek die Benjamin bij de beschrijving van die negentiende eeuw zou hanteren, was die van zijn *Einbahnstrasse*. Onder het opschrift *Parijse passages* - passages of overkoepelde winkelstraten die ook nog in het Brussel van vandaag zijn te vinden - wou hij dat Parijs als 'revers van het eeuwige in de geschiedenis interpreteren en van die bedekte kant van de medaille een afdruk maken.'

Vanaf 1928 tot zijn zelfmoord in 1940 zou hij massa's materiaal aanslepen want lange tijd liep hij met het idee rond om via een citatenmontage uit de meest zeldzame boeken en tijdschriften deze afdruk van de eeuwigheid als het ware zichzelf te laten voorstellen. Zoals het sterrenbeeld figureert als sprekend beeld van die sterren, zo zou het Parijs van Baudelaire zich langs die citaten om zelf presenteren: als constellatie, zonder ingreep van buitenaf.

Uit deze citatenovervloed destilleerde Benjamin twee essays over Baudelaire die ook in het Nederlands werden vertaald. Eveneens in die jaren schreef hij zijn beroemd essay *Het kunstwerk in het tijdperk van zijn technische reproduceerbaarheid* waarin hij de film een emancipatorische kwaliteit probeert te geven. En waarin hij vooral zeer scherpzinnig enkele etappes in de verschuiving van kultische of auratische kunst naar beeldcultuur ter sprake brengt.

Verbleef hij vanaf 1933 permanent en vaak in zeer precaire omstandigheden te Parijs, dan moest hij in 1940 na een korte internering in een werkkamp te Nevers definitief op de vlucht. En als frankistische douanebeambten een groepje Duitse vluchtelingen waaronder Benjamin chanteerden door te zeggen dat de Duitsers hen alle minuten in de rug konden vallen en ze dus maar best met wat smeergeld over de brug konden komen,

pleegde een berooide Benjamin zelfmoord. De chantagepogingen van deze douaniers waren allicht de druppel die de emmer deed overlopen. Reeds in 1932 - een financieel en psychisch nog min of meer dragelijke periode voor Benjamin - sprak Benjamin resignerend over zijn literaire produktiviteit van de laatste tien jaar als overwinningen in miniatuur die zijn nederlagen op het grote terrein niet konden verdoezelen. Hoeveel meer moet Benjamin op het einde van de jaren dertig dat gevoel hebben gehad. ‘Op een avond, toen ik met hem bij de prikkeldraad stond en naar de schapen aan het kijken was die buiten graasden, zei Benjamin tot mij: Nog eens op een caféterras mogen zitten en met de duimen draaien - dat is alles, wat ik wens.’ Dat vertelde Hans Sahl die Benjamin in het werkkamp te Nevers in 1939 had leren kennen. Hij gaat verder: ‘Toen ik maanden later provisorisch werd ontslagen en Benjamin in zijn Parijs verblijf opzocht, draaide hij geenszins met de duimen - hij zat aan zijn schrijftafel en werkte.’ Op 26 september 1940 was Benjamin het vechten tegen de bierkaai definitief beu.

Ingekorte en herwerkte versie van een radiouitzending over Walter Benjamin die werd uitgezonden op BRT-3 in februari 1988.

Biografische nota's

- *J.M.H. Berckmans* (1953), publiceerde in 1977 de roman ‘Geschiedenis van de Revolutie’, in 1989 de verhalenbundel ‘Vergeet niet wat de Zevenslaper zei’.
- *Jef Blanke* (1945), corrector bij een Brusselse uitgever, sporadisch medewerker aan De Morgen, eerste literaire publicatie
- *Guido de Bruyn* (1955), BRT-realisator dienst Kunstzaken, schrijft verhalen, poëzie, tv-scenario's en filmmuziek
- *Eric de Kuyper* (1942), filmregisseur, onderdirecteur Nederlands Filmmuseum, publiceerde de autobiografische werken ‘Aan zee’. ‘De hoed van tante Jeannot’ en ‘Mowgli's Tranen’.
- *Bart de Man* (1951), Drs. filosofie, vast medewerker D.B.H., specialist modernisme en deconstructie in beeldende kunst en literatuur
- *Peter Ghyssaert* (1966), violist, muziekleraar, publiceerde ondermeer in D.B.H., Revisor, DWB, Maatstaf en Adem
- *Frederik Willem Haghenaar* (1950), publiceerde eerder poëzie in Sic, L'Art Froid en D.B.H.
- *Frank Hellemans* (1957), redacteur D.B.H. en kultuurleven, recensent Knack en BRT-3
- *Wim Ipers* (1965), tolk Engels-Spaans, eerste publicatie
- *José Planckaert* (1954), winnaar Verhalenwedstreijd D.B.H. 1985, co-auteur van ‘Knap woud, vooral de bomen’ (1987)
- *Kris Vanderlinden* (1960), bankbediende, publiceerde eerder in WeL
- *Dirk van Eylen* (1965), Lic. Germaanse Filologie, eerste publicatie
- *Eddy van Vliet* (1942), winnaar driejaarlijkse staatsprijs voor poëzie voor zijn laatste bundel ‘De binnenplaats’ (1989)
- *Balen Vlas* (1956), pseudoniem, verpleegkundige, publiceert regelmatig in D.H.B.

[Nummer 28]

Bart de Man
't Harts goedhartigheid

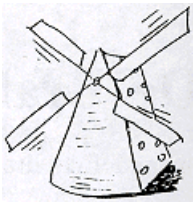

Mijn kinderkens, deze keer is mijn opdracht als schriftgeleerde wel zeer eenvoudig. Waarom? zult gij vragen. Omdat ik het jongste geschrift van onze dierbare broeder in Christus *Maarten 't Hart* bespreken moet. Hoezo dan? zult gij wederom vragen. Laat mij u zulks openbaren. In dat boek, dat door onze broeder is geschreven, en dat de titel draagt *Een dasspeld uit Toela*, en dat is uitgegeven door de Arbeiderspers in de stad Amsterdam in het jaar onzes Heren 1990, en dat een bundel verhandelingen is (indien dat woord kan worden toegepast op deze een luttel te lang uitgevallen cursiefjes), in dat boek dus trekt de meest beschimpte onder de schrijveren van de Lage Landen ten strijde tegen de critici zelve, opdat het woord van zijn medebroeder *Hugo Claus* in vervulling zoude gaan, die heeft gezegd dat de critici de minst bedeelden onder ons zijn.

En zie, broeder *Maarten* maakt een droevige lijst op van namen, als daar zijn *Thomas Hardy*, die na de onrechtvaardige beoordelingen van zijn roman *Jude the Obscure* gedurende de laatste tweeëndertig jaren zijns levens geen enkele roman meer in het licht heeft gegeven; *Cees Buddingh'*, welke na een schotschrift van *W.F. Hermans* (weliswaar geen criticus, maar toch een scherpe pen) over zijn kronieken tot aan zijn intrede in de schoot van Abraham bijkans geen pen meer op het perkament heeft gezet; *Herman Melville*, de Amerikaanse profeet, die grenswachter moest worden, dewijl zijn geschriften met alle zonden Israëls werden beladen; en nog menig ander schrijver en psalmenmaker, die door goddeloze vitters werd geplaagd. De gevolgtrekking, die uit dit betoog te maken ware, ofschoon onze broeder *Maarten* haar niet klaar en duidelijk uitspreekt, kan onzes inziens alleenlijk wezen: O gij critici, schrijft toch niets onvriendelijks over mij! Wijl hij dat niet openlijk en bloot te schrijven dorst, zo verborg hij zich aan het eind van zijn betoog achter de brede rug van *Bruckner*, welke zijn tegenstanders in

het jaar onzes Heren 1894 vermaande met de woorden: ‘Tot u richt ik mij met de bede: wees toch mild in uw oordeel. U zou toch eens moeten weten hoe verwoestend een keihard oordeel kan zijn voor een kunstenaar die gelooft dat hij het beste gegeven heeft wat hij in zich had.’

Ja, zekerlijk, broeder *Maarten* wij hebben het verstaan. Uw woord is in goede aarde gevallen. Wij zullen u niet meer aanvallen, neen. Integendeel, wij willen even *goedhartig* worden als gij zelf zijt, en alleenlijk nog milde oordelen uitspreken. Geen gevreesd criticus willen wij meer zijn, omdat ons verharde hart door de hartekreet van u, broeder *Maarten 't Hart,* wederom is onthard. Bitterlijk wenende kunnen wij enkel en alleen nog stamelen: ja, waarlijk, uw *Dasspeld uit Toela* is een meesterwerk.

Horen wij daar getandeknars bij de lezer? Vraagt hij bij deze boude bewering enigerlei toelichting? Eilaas, dit ons oordeel verder verantwoorden kunnen wij niet. Schrijft broeder *Maarten* immers niet: ‘Critici zijn gedoemd om te falen’? Waarom zouden wij dan een poging ondernemen, om ons oordeel met bewijsgronden te omkleden? Erger nog, onze broeder *Maarten* murmureert en klaagt, dat niemand een goed criticus kan zijn, ‘omdat de goede criticus niet bestaat.’ Wat blijft er dan anders te doen over dan onze harp aan de wilgen te hangen en aan de rivieren van Holland te wenen: Hoe zouden wij een kritiek des Heren *Hart* schrijven in ons eigen land? Welgelukzalig zal hij zijn, die zijn kritiekskes grijpen, en aan de steenrots verpletteren zal.

Doch wellicht is er toch nog één middel om over dit zijn boek te schrijven, zonder dat de toorn *Maartens* over ons hoofd kome, en dat middel is: letterlijk het woord van broeder *Maarten* aan te halen. Eeniegelijk zal dan weltevreden zijn: de schrijver, omdat zijn woorden niet worden verdraaid; de criticus, wijl hij voor één enkele maal geen eigengereide verklaring des werks geeft; de lezer, ten leste, dewijl hij als mondig wordt aangezien en zelve zich een oordeel mag aanmatigen over hetzelve. Hoe vreemd toch, dat tot op de dag van heden nog

geen enkele criticus, noch een *Barthes* noch een *De Man* noch wie dan ook in de lange rij der schriftgeleerden is opgestaan, ten einde een oordeel te vellen over de menigte van geschriften, die sedert de *Here* de spraak verwarde op de aarde zijn verschenen, is opgestaan om voor het eerst zulk een kritiek te schrijven. als welke ik hier heden voor u lieden zal schrijven en die slechts bestaan zal uit de letterlijke woorden van de gewijde schrijver zelf, woorden, die gelijk gijzelf zult zien, overvloeien van mildheid, erbarmen en *goedhartigheid*.

†

Deut. (Dasspeld uit Toela) 1:17 (1ste hoofdstuk, bladzijde 17):

Hebben Van Deel of Anbeek daarom nog nooit de *Lectures on literature* en de *Lectures on Russian literature* van Nabokov bestudeerd? Hun fictie van literaire wetenschap brengt hem, en nog zoveel andere neerlandici die vandaag de pen voeren in de literaire boekenbijvoegsels, ertoe om literatuur te beoordelen met in hun achterhoofd de bekrompen literaire dogmatiek die hen op de universiteit is bijgebracht (...).

Deut. 2:19

Dank zij de verzuiling en de daaraan gekoppelde noodzaak voor al die omroepen om zo hoog mogelijke kijkcijfers te halen zijn Nederlandse televisieprogramma's onbedaarlijk slecht. Mij dunkt: niets is troostelozer dan shows van André Hazes of André van Duin. Niets is onbenulliger dan een programma als Wedden dat van Jos Brink; niets beter geschikt om een mens tot zelfmoord te drijven dan de Soundmixshow van Henny Huisman.

Deut. 2:20

Ook Radio 1, 2, 3 en 5 zijn beschreienswaardig. Daar hoef je goddank nooit naar te luisteren. Op de klassieke zender wil een enkele keer wel eens een aardig programma zijn - Discotabel op zondagmiddag bijvoorbeeld als in het panel daarvan tenminste niet Hans Hierck zit (..).

Deut, 2:21-22

Ik geef toe: onder de tweederangs componisten neemt Mahler een vooraanstaande plaats in, maar het is bespottelijk dat deze neurotische, depressieve muziek daar (sc. in het Concertgebouw) steeds uitgevoerd wordt, zoals het ook bespottelijk is dat zoveel Nederlandse muziekliefhebbers zweren bij de muziek die zo'n getrouwe weerspiegeling is van ons klimaat. (..)

Jarenlang heeft men bovendien zo'n ongelofelijk slechte dirigent als Nikolaus Harnonknoei regelmatig het Concertgebouw in en uit zien gaan. Als iets typerend is voor het Nederlandse muziekleven, dan wel dat men zo'n man als Harnoncourt tijden lang op handen gedragen heeft - en hier en daar nog op handen draagt! In andere landen dan Oostenrijk en Nederland heeft deze charlatan nooit een voet aan de grond gekregen. Daar hebben, blijkens de vele slechte recensies die platen van Harnoncourt bijvoorbeeld in de *Gramophone* hebben gekregen, de muziekliefhebbers tenminste nog oren. Zelfs de allereerste beginselen van de dirigeerkunst beheerst Harnonknoei niet. Nog nooit heb ik een orkest waar hij voor stond precies gelijk horen inzetten. Harnonknoei: een onthutsend dieptepunt in de Nederlandse cultuur. Slechts één ding is erger dan hij: die andere importmusicus, Konrad Boehmer.

Deut. 2:23

Dat er in een land met zulke geborneerde figuren als Hans Hierck of Gérard Verlinden nooit een groot componist is opgestaan, verbaast me eerlijk gezegd niet.

Deut. 2:25

Dat Krol zo goed valt bij zoveel Nederlandse literaten moet verklaard worden uit het feit dat beta-éénoog Krol in het land der alfa-blinden koning is. Al die quasi diepzinnige wiskundig angehauchte praatjes van Krol gaan er bij die alfa's in als een hondendiner omdat ze niets van wis- en natuurkunde afweten. Ik heb in Nederland nog nooit een chemicus of fysicus ontmoet die ook maar iets te waarderen vond in het werk van Krol. Wiskundigen ontsteken zelfs bij het horen van de naam Krol, zo ze hem al kennen, in grote toorn. Toch meent Van Deel dat het hartstocht- en emotieloze schraalhannesproza van deze dorre binnenvetter wereldroem zou oogsten, ware het in het buitenland bekend. Ach, beste Van Deel, wat ben je toch naïef en hoezeer laat je toch keer op keer merken weinig benul te hebben van wat zich in literair opzicht buiten onze landsgrenzen afspeelt!

Deut. 2:26-27

Typerend voor de Nederlandse literatuur was, een paar jaar geleden, dat de eerst AKO-prijs werd uitgereikt aan een dorre, levenloze roman van Bernlef (..) even gekunsteld en onecht en semi-perfect als een scheepje in een fles. Het lééft eenvoudig niet. Maakwerk, dat is het!

Deut. 2:28

Een wel heel fraai voorbeeld van dit bekrompen en ontzaglijk kleinzielig dédain is het boek *Olifant achter blok* van Robert Anker, een ronduit walgelijk produkt van die typisch Nederlandse hooghartige houding van iemand die zich ver verheven waant boven al wat er in ‘gewone’ mensen omgaat.

Deut. 3:42

Zo'n boek als *From Pickwick to Dombey* van Steven Marcus is waardevol, maar het boek van academicus Badri Raina, *Dickens and the dialectic of growth*, kan in de versnipper-machine. (..) Zo slecht als Raina zijn de meeste andere niet,

maar aan boeken als die van Daleski of Lucas over de romans van Dickens heb je evenveel als aan een waakhond die niet blaffen kan.

Deut. 5:76

Ook een figuur bijvoorbeeld als Roland Barthes maakt op mij zodra hij persoonlijk wordt of autobiografische passages schrijft de indruk van een rashuichelaar. Al dat raffinement, al die delicate zinswendingen, die fijngevoeligheden die zo elegant onder woorden gebracht worden - het maakt op mij een zeldzaam hypocriete indruk. Wat een kolossale leugenaar, denk ik als ik Barthes lees.

Deut. 15:176

(over Multatuli) Overigens moeten we *Woutertje Pieterse* pellen uit het leeuwedeel van zijn werk, de *Ideeën*. Wat daarin toch te vinden is aan gebral, kletskoek, wartaal, pseudo-wetenschap, opschepperij, dat slaat alles.

Deut. 15:178

Wat een onuitstaanbare, kolossale snoever!

†

Envoi

[o] Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt.

[o] Want met welk oordeel gij oordeelt, zult gij geoordeeld worden; en met welke mate gij meet, zal u wedergemeten worden.

[o] En wat ziet gij den splinter, die in het oog uws broeders is, maar den balk, die in uw oog is, merkt gij niet?

[o] Of, hoe zult gij tot uw broeder zeggen: Laat toe, dat ik den splinter uit uw oog uitdoe; en zie, er is een balk in uw oog?

[o] Gij geveinsde! werp eerst den balk uit uw oog, en dan zult gij bezien, om den splinter uit uws broeders oog uit te doen. (Matth. 7:1-5)

Philip Vandenberghe
Treintjes

Hij had een brief geschreven waarvan hij dacht: misschien moet ik wel een dagboek bijhouden, als ik schrijf zie ik klaar in mezelf.

En hij had een brief teruggekregen waarbij hij dacht: ik heb mezelf net genoeg getoond en net genoeg verborgen. Het woord ‘eenzaam’ stond er met minder stijl dan het opzettelijk plompe ‘triestig’ in zijn eigen brief. Maar er stond een naam onder, in blozende lettertjes: Christopher.

Paul dacht: Chris. De afkorting van de illusie.

Hij nam een foto van zichzelf die iemand anders had kunnen nemen, ontwikkelde de film, stelde de vergroter op boven het bad en maakte een afdruk die hij verstuurde, samen met het grapje dat hem in zijn donkere kamer te binnen was gevallen: ‘Leg jouw foto voor je hem opstuurt er even naast. Dan hebben we elkaar al een beetje gezien, misschien.’

‘Hoeveel zo'n brieven zouden er in die bus zitten?’ vroeg hij zich af nadat hij de zijne had gepost. Hij wandelde langs een omweg naar huis terug, keek verder de hele avond televisie en zei luidop ‘dank u’ toen de omroeper hem na het late nieuws nog een goede nacht toewenste.

De dag erop verplaatste hij alle meubels in zijn woonkamer en zijn slaapkamer. Hij had de nieuwe opstelling al maanden geleden uitgetekend en nu moest het er maar eens van komen. Toen hij een week later een foto van een ietwat verbaasd kijkende Christopher kreeg, met een voorstel voor een afspraak, waren zijn meubels al drie keer van plaats verwisseld. Ze stonden weer bijna precies zoals voordien.

Toen hij vertrok draaide hij de gaskraan dicht en trok de stekker van het TV-toestel uit. ‘Er is maar één iets dat mis kan lopen’, dacht hij, ‘daar is dan niks aan te doen. De andere dingen moet ik onder controle houden. Als ik terugkom vanavond, dan wil ik tenminste dat het huis er nog staat.’

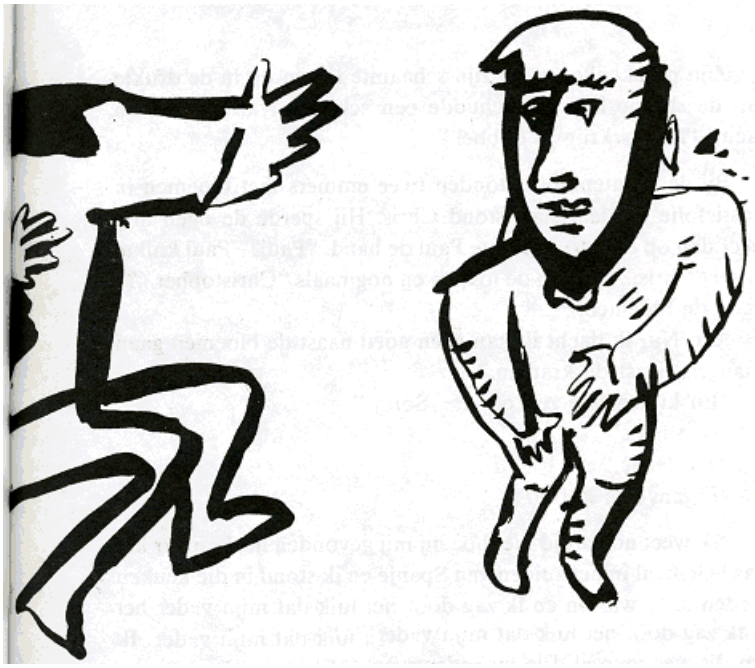

Maar hij wilde bij zijn thuiskomst niet meer dezelfde zijn. Want als twee mensen samen voor één dag het huis uitgaan, honderd kilometer ver, één uur trein heen, één uur terug, dan draaien ze het gas niet dicht, trekken ze de stekker niet uit.

Terwijl de trein drie minuten vertraging had, dacht hij aan een schoolreis, twee derden van zijn leven geleden. De heenrit 's morgens vroeg, zijn allereerste treinreis, die hem zwijgend en ongeschonden langs de bomen en de velden voerde, de terugrit een stoeipartij, met vuile schoenen op de banken, het wonderbaarlijke rijden alweer vergeten.

Bijna halfweg, toen het hem met een blik op de noodrem weer te binnen schoot waar hij naartoe reed, kneep zijn slokdarm zijn keel dicht. Hij wist dat dit zou duren tot hij zijn eerste woorden tegen Chris had gezegd. ‘Ieder zijn kramp’, dacht hij, ‘liever dit dan moeten braken.’ Hij moest integendeel slikken, ook al kreeg hij niets binnen, zelfs zijn eigen speeksel niet dat verzuurde tussen zijn wangen en zijn tandvlees.

Zijn plankenkoorts en zijn schaamte losten op in de drukte van de stationshal. Hij schudde een schooier van zich af en dacht: ‘Straks krijg je dubbel.’

Bij de krantenkiosk stonden twee emmers met bloemen in plasticfolie en daarnaast stond Chris. Hij sperde de ogen nog meer dan op de foto en reikte Paul de hand. ‘Paul?’ Paul knikte en zei ‘Chris...?’ tegen de jongen en nogmaals ‘Christopher...?’ tegen de bloemen.

‘Ja. Nu. Ik dacht ik kan even goed naast de bloemen gaan staan als naast de kranten.’

‘En kijken wie ze koopt. - Sorry.’

‘Nee niks.’

‘Zo. Hèhè.’

‘Ergens een koffie?’

‘Ik weet nog altijd niet hoe hij mij gevonden heeft, maar het was helemaal in het zuiden van Spanje en ik stond in die keuken borden af te wassen en ik zag door het luik dat mijn vader het restaurant binnen kwam. Ik was toen al drie maanden weg. Ik ben met hem meegegaan. De laatste weken was ik veel alleen geweest. Hij zei: je zal moeten aanvaarden dat ik je ben komen halen: dan vergeet ik dat je bent weggelopen. Ik zei: zeg me dan tenminste hoe je me gevonden hebt. Maar dat wou hij niet. Hij heeft zich misschien moeten vernederen om ergens aan informatie te komen, denk ik soms nog, daarom wou hij dat niet vertellen.’

‘En hoe reageerde je moeder?’

‘Ach, weet je, Paul, misschien moet ik dat verhaal maar eens laten voor wat het is. Ik vrees dat ik het al te vaak heb verteld. Soms denk ik dat ik het allemaal lieg. Zullen we maar liever de stad inrijden?’

Ze liepen zij aan zij over het voetpad en durfden elkaar niet aankijken toen een koppel dat van de overkant kwam, speels de handen loste om elk aan één kant voorbij te lopen.

Paul probeerde in stilte te raden welke auto die van Chris was, maar hij vergiste zich.

Chris boog het hoofd schuin tot tegen het stuur, terwijl hij ergens tussen zijn knieën met een sleutel aan het werk was. Hij glimlachte als uit de verte naar Paul, toonde hem een stuurslot dat hij onder de zetel legde en leunde weer achterover. ‘Vrienden van mij zijn hier al twee auto's gestolen.’

‘Dat zou je niet denken, hier zo onder de bomen.’

‘Wil jij iets eten? Ik ken een leuke broodjestent.’

‘Ik had de hele dag nog geen honger. Van de zenuwen, eigenlijk. Maar nu wel, ja.’

‘Ik ook.’

Chris kende de kelner. Hij keek hoe hij Paul aankeek.

‘Ik ben op verplaatsing, dacht Paul. Dit is hun thuiswedstrijd.’

‘En, zijn de kindertjes braaf?’ De kelner grapte tegen Chris en blikte naar Paul.

‘Ja.’ antwoordde Chris kalm. Hij hield zijn blik op de kaart, bestelde zonder opkijken en wachtte tot de kelner was verdwenen. Toen keek hij Paul recht in de ogen.

‘Ik heb je geschreven dat ik in een sportwinkel werkte.’

‘Ja.’

‘Er zijn eigenlijk twee winkels. Ik werk bij het speelgoed. Ik doe de treintjes.’

‘Speelgoedtreintjes? Echte elektrische treintjes!’ Paul jubelde. Er reed al een treintje rond zijn bed.

‘Er zijn tegenwoordig zelfs stoomtreintjes bij. Zo groot.’

‘Zalig! - Toch niet op kolen?’

Ze namen zondagmiddag halverwege de week. Zoals ze door de winkelwandelstraat liepen zagen ze er van ver misschien uit als twee mensen die al jaren samen waren, die elkaar al een beetje moe waren. Bij een restaurant bleven ze staan om de spijskaart te lezen en er iets over te zeggen.

Chris bleef even geniepig achterop lopen, gniffelend, tot Paul zich overdreven geamuseerd omdraaide en Chris zijn eigen grapje weer wegmoffelde door hem een mooie vitrine te wijzen.

Paul vond Chris aantrekkelijk. Vroeger had hem dat nog onthutst, maar hij had al geleerd zich in iemand te verplaatsen. Hij had mensenkennis. Hij kon zelfs een ander in zichzelf verplaatsen. Hij kon naast iemand lopen en zich een blik aanmeten waardoor buitenstaanders dachten dat de andere bij hem hoorde. Hij kon het met mannen maar hij kon het nog beter met vrouwen omdat de gedachte dan nog vrijblijvender was. Hij had ervaring. Zoals hij naar de voorbijgangers keek wekte hij de indruk dat Chris bij hem hoorde, terwijl hij wist dat Chris daar zelf niet op lette.

‘Er was sleet op gekomen?’

‘Wat wil je?’ Chris glimlachte alsof hij er de rest niet meer wilde aan toevoegen. Hij deed het tenslotte toch: ‘Na drie jaar.’

‘Sorry. Ik heb dat nooit gekend. Zo lang.’

‘Nee?’

‘Nee.’

‘Sorry. En nu woon ik dus bij mijn vroegere onderwijzer. Hij komt soms in de winkel. Hij verzamelt oude treintjes. Zo is dat gegaan. Ik mag gerust nog een jaar blijven. Er is huis genoeg. Er zijn ooit nog studentenkamers geweest. - En hoe woon jij?’

‘Proper. Veel te proper, zeg ik altijd. Hèhè.’

‘Alleen een zus. Ze schildert. Vroeger had ze nog een eigen atelier. Maar nu werkt ze alleen nog voor musea en kerken. Oude schilderijen restaureren. Ze is momenteel in Italië.’

‘Mijn broer restaureert handen’, zei Paul. ‘vooral vingers. Micro-chirurgie heet dat geloof ik. Als iemand bijvoorbeeld onvoorzichtig met zijn vingers in de grasmaaier terecht is gekomen. Dan worden die er terug aan gezet. Soms speelt zo iemand na een paar jaar weer piano. Als een vinger hopeloos verloren is proberen ze wel eens met een teen. Daar kan je tenminste nog iets mee vastgrijpen. Dat wordt allemaal zenuw voor zenuw gehecht. Hij heeft onlangs nog een halve fabriek laten stilleggen om een enorme machine open te breken, mijn

broer. Daar zaten twee vingers in. Als we die binnen het uur vinden, kan ik ze redden, zei hij. Het is hem gelukt. Echt hopeloos is het zelden, zegt hij.'

Toen Chris glimlachte met ogen die één keer voorzichtig knikten, begreep Paul, ontdaan, waarom hij dit had verteld.

'Ik heb je onderbroken', zei hij. 'waar precies zit je zus?'

'In Pescara.'

'Als we een omwegje maken is het meer echt wandelen.' Chris gooide even zijn handen los.

Ze zouden via de haven terug bij de auto komen.

'Misschien zie ik nog een bekende', dacht Chris, 'aan wie

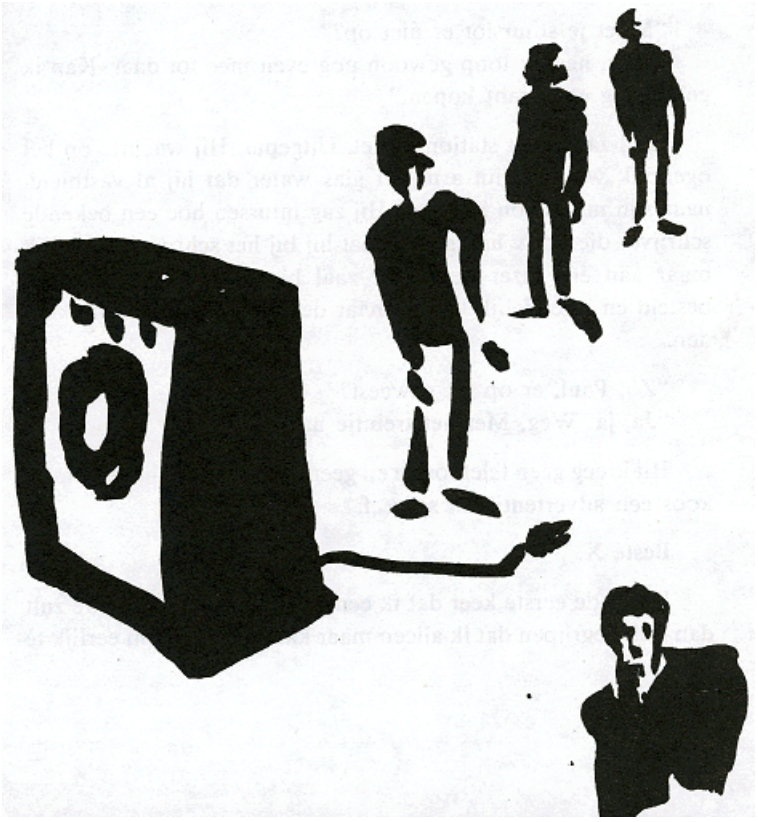

ik Paul kan voorstellen. Dan zie ik hem even anders. Alleen kom ik er nu niet uit.' Ze gingen zitten op de kademuur en ze vonden zwijgend en gegeneerd dat dit beeld niet bij hen paste, maar omdat ze er niet bruusk weer uit durfden stappen, bleven ze een tijdje samen tegen de wind aankijken.

Toen ze de kade verlieten keek Paul nog even achterom naar de plaats waar ze hadden gezeten. Er schoof een boot binnen om het moment te helpen onthouden.

'Kijk, we zullen zien.' antwoordde Chris op de vraag die Paul niet gesteld had, 'ik laat iets horen.'

Hij schakelde van derde naar tweede. In de smalle, oude straat geraakte hij niet voorbij de tram die voor hen uit reed. Bij elke halte stapten tientallen mensen op en af. Paul probeerde telkens om iemands leeftijd te schatten.

'Ja' zei hij. En: 'Trammetjes, hebben jullie dat ook?'

'Moet je stuurslot er niet op?'

'Nou, nee, ik loop gewoon nog even mee tot daar. Kan ik gelijk nog een krant kopen.'

Paul zat in het stationsbuffet. Uitgeput. Hij wachtte op het ogenblik waarop zijn arm het glas water dat hij al vasthield, naar zijn mond zou brengen. Hij zag intussen hoe een bekende schrijver die op tv had gezegd dat hij bij het schrijven eigenlijk maar aan één lezer denkt, de zaal binnenkwam, een biertje besteld en vriendelijk knikte maar de mensen die hem herkenden.

'Zo, Paul, er op uit geweest?'

'Ja, ja. Weg, Met het treintje naar Pescara.'

Hij kreeg geen telefoontje en geen brief. Hij kocht een krant, koos een advertentie en schreef:

Beste X.

Het is de eerste keer dat ik een brief als deze schrijf. Je zult dan ook begrijpen dat ik alleen maar kan proberen om eerlijk te zijn.

...

Benno Barnard
Piëdestal

Een kus in Brussel

Hier staan we te verstijven in een park.
Een kus voorkomt dat men mijn adem ziet,
mijn hand blijft steken in een teer gebaar.
Ik wil haar loslaten, maar kan het niet.
Mijn vingers zijn de feiten in haar haar.
Wij zijn in het Ter Kameren van een seconde
koude geliefden, die met maartse monden
elkaar een kus geven als een citaat.

Sprekende steen

Waarom verhuis je? Ben ik niet goed genoeg?
Buiten je tegenwoordigheid ben ik alleen.
Denk toch niet van me wat je denkt van steen:
je weet niet dat ik van ontroering stilsta.
Blijf ik onaangedaan wanneer ik van je houd?
Maak me niet eenzaam, beweeg in mij. Vroeg
of laat ga je de weg van alle vlees; daarna
word ik onder de hoge, jagende wolken oud.

Gedroomd gedicht

Ik stond in een romantisch landschap. Water,
waarin mijn naam was opgeschreven, rimpelde
in de lentewind. Schapen hadden hun lammeren
lief in een wei, moeders achter kinderwagens
hun kind. En in de stroom haalde mijn vinger
een oude regel aan. Hier begint, hier begint...

Vreemd dat ik mij daarna aan de overzij bevond,
door de schemering van de andere kant misleid.
Er lag sneeuw op de grond, mogelijk sinds jaren.
Ik had geen notie van de tijd. Ik las raadsels
in het water: ik zag mijn letters op hun kop,
het corps herkennend waarin ze bevroren waren.

Toen werd het ochtend en het regende. Een duif
zat op een tak achter een grijs raam, roerloos
bereid weg te zeilen, als het hem in zijn boom
aan iets ontbrak. Een droom was een beweegreden.
En hij verhief zich, een lichaam dat laveerde
door het heden. En hij verdween uit het gezicht.

Portret van een postbode

Hoeveel zomers zijn er zonder mij verstreken?
Mijn naam is Roulin Joseph, en wie dit leest
moet weten dat ik in leven brievenbesteller,
godloochenaar en absintdrinker ben geweest -
een schilderachtig man. We schrijven '88
(het is stof, bedenk ik, tot filosoferen
dat we dit doen met een weglatingsteken).
Het volgende is mij als sterveling gebeurd.
We zijn in Arles. Voor mij volstaat één woord
en onder de platanen kuieren weer dat soort
tot daguerrotypes gedoemde dames en heren,
voor wie Verdun ver weg is, en evengoed Vichy
(die argeloosheid van de mensen in mijn tijd
is maar een anachronisme van de verteller,
en dat bent u. U bent uw eigen onschuld kwijt).
Welnu, in dit Arles zien we een open deur
en daarin verschijnt, gedicht of geen gedicht.
een meisje, voorafgegaan door een knoflookgeur,
dat, staande van aangezicht tot aangezicht
met een beambte die is ontslapen in 1903,
haar hand uitstrekt naar de tastbare poëzie
van een liefdesbrief in zijn warme envelop...
Het is of ik weer op een woord te wachten sta
(u gebruikt trouwens die tegenwoordige tijd
niet voor de vorm maar voor de metafysica).
Hierna komt het toverwoord *trein* uit uw mond.
Een locomotief hoest in de verte wolken op
en de hele negentiende eeuw is achtergrond,
van een stoomtrein tot de onsterfelijkheid.
De zon schijnt, moet ik nog meer vertellen?
Mijn tong is een droog feit. De deur valt dicht.
Ik kan de dode inhoud van mijn tas bestellen.

[advertentie]

Alan de Vuyst
Bloedbroederschap

‘Hij is 30 en ik 39, onze huidskleur is verschillend maar ons hart en bloed zijn hetzelfde’, sprak Tsimrihu Were'é Xavante zijn dorp toe. We dronken nu elkaars bloed; dit was het begin van een eeuwige verwantschap. Tsimrihu gaf me zijn familienaam Were'é en ik behoorde nu net als hij tot de OWÃ'WE-klan. Het hele dorp kwam me omhelzen en feliciteren, oude vrouwtjes huilden, kinderen kirden: ‘Aha A'uwe!’ (je bent Xavante).

De naam Xavante werd hen door de blanken gegeven maar tot op de dag van vandaag weet geen enkele antropoloog wat die betekent.

Zelf noemen ze zich A'uwe, wat ‘volk, mensen’ betekent.

Ik had net een kunstveiling georganiseerd in Brussel om met de opbrengst een kleine geste te doen bij een Indianenstam in het Amazonegebied. Een maand had ik erover gedaan om in São Paulo via de officiële weg het Xavantereservaat binnen te geraken, zonder veel resultaat. Ten einde raad, het vele en lange wachten moe, liet ik de diverse Indianenorganisaties voor wat ze waren. Ik vernam dat ik veel Xavantes kon ontmoeten in Barra Do Garças, de stad die het dichtst bij hun reservaten ligt. In Cuiabá, hoofdstad van Mato Grosso, liep ik bij wijze van spreken recht in de armen van 2 Xavante-opperhoofden. Zij kwamen net terug van een lange en belangrijke conferentie met ‘Partido International Verde’ die hen in São Paulo had uitgenodigd. Ze zaten tv te kijken en ik was erg onder de indruk van hun aanwezigheid. Ze stelden zich voor als Josué Tsimrihu en als Ribeiro Wapratse. Beiden waren ze opperhoofd van een dorp. Ze wilden weten wie ik was, waar ik vandaan kwam en waarom ik de Indianen wilde leren kennen. Flessen cola smeerden onze conversatie tot diep in de nacht. Zonder ook maar over het geld van de veiling te praten werd ik uitgenodigd voor een verblijf in hun reservaat. Bij de FUNAI werd ik overgelaten aan de rechterhand van Tsimrihu, het vice-opper-

hoofd Fernando Tsöm Hö, en aan Alexandre Paraisdo en Gilberto Xavante, nog 2 opperhoofden van het Reservaat Kuluéne, één van de 8 Xavante-reservaten. Samen tellen ze ongeveer 6.000 inwoners. Ieder reservaat telt soms evenveel dorpen en elk dorp heeft zijn eigen opperhoofd. Dit is het resultaat van de verdeel- en heerspolitiek die de Portugezen rond de 16de eeuw aanwendden wat de Xavante-eenheid een flinke knauw gaf en nog steeds nadelig werkt als ze voor hun (grond)rechten moeten opkomen. Tsimrihu en Ribeiro zouden ons in het reservaat verwelkomen. We moesten nog 3 dagen wachten op een andere wagen toen we ineens van de FUNAI te horen kregen dat er geen wagen zou komen en dat we zelf maar voor vervoer moesten zorgen. Met andere woorden ik betaalde voor elk van ons de bus tot aan Nova Xavantina, ongeveer 9 uur rijden. We vertrokken echter niet zonder de nodige diplomatieke geschenken voor de opperhoofden en hun vrouwen gekocht te hebben, Tsimrihu en Gilberto hadden er 2, Alexandre één.

Eén keer per maand komt een Saleziaanse priester naar Santa Cruz, het dorp van Tsimrihu, om de mis op te dragen en hem gelijk ook de mantel uit te vegen in verband met zijn 2 vrouwen. De Xavantes hebben daar een goede reden voor. Er zijn namelijk veel meer vrouwen dan mannen en een Xavante-vrouw heeft een bijzonder moeilijk leven als ze zonder echtgenoot blijft of weduwe wordt want niemand zal zich om haar bekommeren. Voor de Saleziaanse missie is dat van weinig belang. Bij iedere mis die ze bij de Xavantes opdragen worden ze gewezen op het polygamieverbod in de Bijbel. In Cuiabá kocht ik 2 leren voetballen, 60 rode voetbalshorts, 4 kisten zeep, en een voedselrantsoen voor mezelf, want ik had vernomen dat er geen overvloed aan eten was bij de Xavantes. De shorts werden behalve voor het voetbal, wat ze af en toe speelden, ook gebruikt om uniform gekleed te zijn bij hun feesten. Waar ze zich vroeger zonder gêne ook rood schilderden was door de shorts overbodig geworden. Bovendien hadden de missionarissen het naaktlopen verboden. Daar bij de missie liepen vele

knappe Xavante-meisjes met afzichtelijk ouderwetse bh's rond. Alexandre zei dat we er in Barra Do Garças uit moesten omdat zijn neef ons misschien met zijn jeep zou afhalen. Maar behalve een druk busstation met Gaúchos, zatlappen, graatmagere herdershonden en ondervoede, slaperige schoenpoetsertjes, konden we geen Xavantes bekennen. We besloten in de ochtendschemering te wachten op de bus die naar Nova Xavantina zou rijden. Geradbraakt stapten we daar uit. Van het landschap had ik weinig gemerkt omdat ik mijn slaap probeerde in te halen. Gilberto die nog maar 2 keer het reservaat verlaten had deed geen mond open tegen me maar Alexandre die de rit volgens eigen zeggen al 8 keer had gedaan schiep er een groot genoegen in om door de blanken aangestaard te worden.

Hij wist wat de Xavantes voor impact hebben op de Brazilianen van Mato Grosso. Van Cuiabá tot Nova Xavantina waarschuwden ze mij. (Wees voorzichtig, jongen, het zijn nog steeds gevaarlijke woestelingen! Mijn fascinatie voor de Indianen ging de meeste Brazilianen hun petje te boven. Van bewondering tot ongeloof in São Paulo, tot hatelijkheid en onverschilligheid in Mato Grosso. 12 uur 's middags gingen we lunchen en al gauw zaten we met een hoop uitgehongerde Xavantes aan tafel. Hele gesprekken tussen hen onderling gingen aan mij voorbij. Voor Tsimrihu's vrouwen kocht ik rode katoenen stof zodat ze voor zichzelf een jurk konden maken. Op straat verkochten ouderen pijlen en bogen. Weer een ander vroeg of hij mijn t-shirt kreeg. Vrouwen liepen te sjouwen met een zware mand aan hun voorhoofd gehaakt waar ze hun baby in droegen. Xavantina was oorspronkelijk Xavante-grondgebied, maar behalve de grootste busmaatschappij van Mato Grosso, een restaurant of bar die zich die Xavantenaam toeeigenden, hadden de blanken maar weinig met hen op. Xavantina is ook de plaats bij uitstek waar de Xavantes in de netten van de blanken verstrikt raken door alcohol. Sommige vrouwen van het dichtstbijgelegen reservaat Areões prostitueren zich hier. De gepensioneerden moeten er hun pensioentje komen halen.

Soms keren ze tot 3 keer per maand, dooreengeschud in een vrachtwagen, met lege handen en een lege maag, moedeloos terug naar hun dorp. Hier kocht ik voor Alexandre een fietsstuur, binnen- en buitenband voor een gammel kreng dat hij in zijn dorp placht te gebruiken als er iets dringend te melden viel.

Zijn dorp Corrego da Mata ligt op ongeveer 80 km van Santa Cruz en daarin ligt Jacú, het dorp van Gilberto. Nou ja, dorp. Gilberto vestigde zich in the middle of nowhere met zijn 2 vrouwen en kinderen na een dispuut met dorpsgenoten uit Santa Cruz. Op die manier komen er vaker nieuwe dorpen bij, waarbij degene die weggaat door familie en aanhangers als opperhoofd erkend wordt. Soms gaan de ruzies wel erg ver, zo ver dat ze zichzelf helemaal van de anderen isoleren door een brug te verwoesten en op die manier helemaal onbereikbaar voor FUNAI geworden zijn die vaak het dorp in kwestie niet wil erkennen. Dit gebeurde reeds tussen Corrego da Mata en Santa Cruz.

Heel laat op de middag verscheen een truck die letterlijk veel stof deed opwaaien. Alexandre en Gilberto zouden met een andere vrachtwagen vertrekken en ik moest dan maar met deze gaan. De geschenken voor Santa Cruz en Adeona (= groot dorp) van Ribeiro Wapratse werden samen met balen en mijn rugzak op één hoop gegooid in de laadruimte. Gezeten tussen en op balen reden we vol gas richting ‘Reserve P. Kuluéne’. Hier en daar pikten we nog een paar anderen op. We hotsten en botsten zeker aan 80 km per uur over een rode aarden weg die ons naar het laatste kolonistengat bracht: Campinópolis, amper 3.000 inwoners rijk, me het gevoel gevend aan het eind van de wereld te zijn beland. Een Braziliaanse versie van ‘Gunsmoke’. De vrachtwagen was zó leeg want de passagiers wilden het een en ander inslaan bij een kleine supermarkt. We werden door de plaatselijke bevolking niet erg sympathiek bejegend; de reden waarom zou ik later vernemen. Weg waren we weer, een bord aan de rand van de weg stond er verlaten en onheilspellend bij met de woorden ‘Area Indigina - Entrada proibida pela

FUNAI'. Het landschap vloeide ineen van massieve plateaus naar uitgestrekte prairies naar een ondoordringbaar 'cerrado'. Het transitwoud tussen steppen en regenwoud. Palmbladeren en bamboetakken met gevaarlijke doornen zwiepten over de auto en af en toe tegen onze gezichten aan. We raasden onvermoeibaar over 10-metershoge gevaarlijke bruggen. Pas toen de duisternis intrad deden we het iets kalmer aan. Bruggen die balken misten waren niet zeldzaam en één enkele keer moesten we er te voet over wilden we niet verongelukken. De vrachtwagen baande zich een weg door het bos, stak dan over bij een lage rivierbedding, en stevende met waanzinnig motorgeluid weer aan de andere oever naar boven. We zaten nog maar pas toen ineens een wolvejong voor de truck een tijdlang als een bange haas in het felle koplampenlicht bleef hollen om dan ineens met een ruk naar links weer in het dichte woud te verdwijnen. 1 km verderop stopte de wagen bruusk en 2 jongemannen sprongen er met een verouderd geweer uit, achter een wild zwijn aan. Ze kwamen verbitterd met lege handen terug. We werden stil, ik trok mijn trainingspak aan want het was al koeler geworden. We bevonden ons inmiddels 800 meter boven de zeespiegel.

Het monotone motorgeronk wiegde ons allen in slaap, maar echt slapen kon ik niet, het was me allemaal veel te mooi om waar te zijn. In de verte blaften honden, we naderden een Indianendorp, stopten op een open plek. De hemel was helder genoeg om hier en daar silhouetten van hutten te ontwaren, waaruit druppelsgewijs mensen naar ons toeliepen. Kinderen slaakten gilletjes en blijde vrouwenstemmen hingen hele verhalen op tegen de uitstappende mannen, waarvan ik geen letter begreep. Ik voelde me een indringer; de neiging om me heel klein te maken was heel groot, maar het baatte niet. Schaduwen gleden de truck voorbij. Het figuur van een oude vrouw kwam dichterbij en sprak me aan. Met ingetogen blijdschap hoorde ik ze aan terwijl de vrachtwagen zich weer in beweging zette. Niemand zwaaide. Na nog enkele andere dorpen kwamen we uiteindelijk in Santa Cruz aan.

Men ontving ons in een grote hut met verschillende vertrekken. Daar waar wij zaten, hing een groen schoolbord en stonden twee of drie banken tegen de lemen met bamboe versterkte muren. Ribeiro, Tsimrihu en nog een paar ouderen begroetten me. Het werd nog een lange nacht waarin meer dan een uur in Xavante gepraat werd met hier en daar een klein zinnetje in 't Portugees voor mij. Sinds Nova Xavantina had ik niets meer gegeten en ik viel om van de slaap. Vanaf Campinopólis hadden we zeker 5 uur aan een stuk doorgereden. Een jonge Braziliaanse zendeling werd aan mij voorgesteld. Hij had hier samen met zijn vrouw en hun 7 maanden jonge baby zijn intrek genomen in het dorp. Ik zou nu ook hun hut delen. Om ongeveer 12 uur liet Tsimrihu me weten dat ik kon gaan slapen en dat we morgen verder zouden vergaderen. De zendelingsvrouw bood me een schotel rijst met bonen en mierenetervlees aan. Bij kaarslicht liet ik me in één van hun hangmatten vallen, ik had de fut niet meer om de mijne op te hangen. Zo gauw het licht uitdoofde was de hut vergeven van ratten, enge geluiden

makend, trippelend over balken en grond; ik hoopte dat ze ver genoeg van mijn zouden blijven. Om 10 uur 's ochtends werd ik aan alle kinderen van het dorp voorgesteld. Met mijn blauwe ogen en blond haar was ik een echte bezienswaardigheid. Bange, maar ook ondeugende gezichten en een heleboel die zich verstopten achter de rug van de anderen. Tsimrihu vertaalde alles wat ik zei en hij droeg ze meteen op om voor mij te dansen, wat ze gewoon vertikten. Dan zongen ze als enige toegift een welkomstliedje ‘Agradecemos sua visita senhor’, hun door de missie geleerd. Op het schoolbord dat door de missie was geschonken, tekende ik een wereldbol en toonde aan waar zij en ik woonden, het bleef even abstract voor ze maar het ijs was gebroken. De eerste week was de communicatie erg moeilijk; ik kon zelfs geen ja of nee zeggen en begreep niets van wat ze me wijs maakten.

Van zingen hielden ze erg veel, niet alleen kennen de Xavantes zo'n 600 traditionele liedjes maar er worden er ook nog vaak nieuwe gedroomd die ze dan weer doorgeven. De missie deed ook zijn duit in het zakje. Zo hoorde ik in de loop van mijn verblijf de Xavanteversies van ‘Stille Nacht, Heilige Nacht’ en ‘Oh, Denneboom’. Van mij wilden ze ook liederen horen en van alle Vlaamse klassiekers waren ze het dolst op ‘Klein, Klein Kleutertje’. Ik moest het steeds weer zingen voor groot en klein. Diezelfde week werd mijn haar in Xavante-model geknipt en werden mijn benen tot aan de knieën in 't zwart geschilderd en kreeg mijn buik een urucuroood rechthoekig vlak, zodat ik klaar was om met hen een vriendschapsdans uit te voeren die de hele dag zou duren. We dansten in een cirkel hand in hand voor iedere hut. Voor het slapengaan, rond 7 of 8 uur, werd er bij een vuur gedanst of vergaderden de ouderen nog over de problemen van de voorbije dag. Pas rond 9 uur was het weer stil.

's Morgens weer om 6 uur op, paraat om te gaan werken. De mannen namen me mee naar de akker waar ze maniokbananen, bonen, maïs en sinds 15 jaar ook rijst verbouwen; maar ook de vrouwen gaan behalve koken, zorgen voor de kinderen, manden

vlechten ook zwaar labeuren op de akkers. Het was niet zeldzaam een vrouw met drie manden te zien zeulen, één gedragen aan het voorhoofd en aan iedere schouder nog één met voedsel. Overdag gingen de mannen jagen of pijlen en bogen maken. De kleine jongens gaan er vaak alleen op uit om in de savanne op vogels te jagen, of om op visjes te schieten in vieze kreekjes met eigengemaakte boogjes. Ik oefende met pijl en boog, ging mee op vis en wild schieten en nam deel aan hun ceremonieën. Op een avond, terwijl ik aan het eten was, vertelde Tsimrihu mij onomwonden dat we bloedbroeders zouden worden. Alle dorpsgenoten zaten rond het vuur en ik geloofde mijn oren niet en nog minder mijn ogen toen alles in gereedheid werd gebracht. Geen haar op mijn hoofd dat er aan dacht om te weigeren, ik voelde me té vereerd.

Een week later gingen we jagen op groot wild. Traditiegetrouw staken de oudsten de steppe vakkundig in brand. De Xavantes genoten van het vuur en het was de gelegenheid voor jong en oud om hun krijgerschap te bewijzen. Alles lag gauw in de as. Mijn oom had in zijn eentje een hert neergelegd; ik raakte een wilde gans die gewond kon ontkomen door over metershoge vlammen te vliegen.

Water bij de Xavantes is een ander paar mouwen. De eerste dag dat ik me wilde gaan wassen, kreeg ik een gids mee die me naar een kreek bracht, vooroplopend om te zien of er geen vrouwen aanwezig waren. Als die er waren moest ik wachten tot ze weggingen of gingen we een ander plekje zoeken. Ik vermoedde dat die voorzorgen te maken hadden met de evangelisatie van de Xavantes. Het water was erg vies en 's avonds stikte het er van de padden. Ik had nog maar weinig zin om daar in te baden.

Gelukkig, op nog geen kilometer daarvandaan stroomde een kristalhelder riviertje waar ik me voortaan in ging wassen. Maar er waren van die snikhete dagen dat niemand de energie had om er 's morgensvroeg of 's avonds naar toe te lopen. 's Morgens loopt iedereen er dan ook ongewassen bij. Ik herinner me dat we

op zulke warme dagen gingen zwemmen in diezelfde kreek waarin het okerbruine water hoog stond door de hevige regenval tijdens het regenseizoen. Ik sprong erin alsof het een zwembad was met het puurste water. Toen ik op mijn rug ging zwemmen, lagen de kinderen dubbel van het lachen, want dat hadden ze nog nooit eerder gezien en ze imiteerden mij als gekken.

De Xavantes leken zich met het water verzoend te hebben. Tsimrihu liet me meermaals verstaan hoe hij het op prijs zou stellen als ik voor de aanleg van een waterkanaal met puur water zou kunnen zorgen. Traditioneel slapen ze nog op zelfgevlochten matten of op dekens waarop ze 's nachts gebeten kunnen worden door de ratten, ook de baby's zijn een lekkere prooi voor deze knaagdieren. Tuberculose, longontsteking, bronchitis en griep tieren welig en maken nog veel slachtoffers. De enige die wat aan verzorging doet met beperkte middelen is die jonge zendeling, daarbij meteen gretig gebruik makend van zijn aanwezigheid om ook nog gauw een gedeeltelijk vertaalde Bijbel voor te lezen. Van Tsimrihu en zijn vrouw hoorde ik dat ze eigenlijk liever die zendelingen wouden wegsturen omdat ze niets anders doen dan preken. Maar als ze een koe krijgen van de protestantse missie zwijgen ze in alle talen. Het ‘Wai’ A'-feest brak aan, een heilig feest voor de Xavantes. Vanwege mijn leeftijd hoorde ik bij de krijgers en moest ik plaatsnemen in een cirkel tussen verschillende opperhoofden. De samenkomst en voorbereiding begon om 14 uur 's middags in een open ruimte in het bos dichtbij het dorp Aldeona van Ribeiro. Zo'n 20 opperhoofden waren aanwezig, gezeten in een kring, elk zwaaiend met een geïmproviseerde van kalebas gemaakte sambabal, waarin rijst voor het geluid zorgde. We zongen en dansten voor iedere hut tot 7 uur 's morgens. Vrouwen en kleine kinderen mogen niet aanwezig zijn. Durft een vrouw op die dag met een man van het dorp te praten dan wordt ze voor straf door de hele mannelijke gemeenschap genomen en te schande gezet. Het liet een geweldige indruk op me na. Hier toonden de

Xavantes met trots hun disciplinair, strijdlustig karakter dat me deed denken aan de prairie-Indianen van de States. ‘Alleen de paarden ontbraken nog’, dacht ik. Maar de Xavantes willen geen, paarden ze willen traktors en vrachtwagens. Volgens Ailton Krenak, leider van de Indianenbeweging ‘UNI’ in Brazilië, zijn de Xavantes bezig met het ontdekken van de blanke cultuur, ‘een periode’, zei hij ‘waarin ze zoveel mogelijk uitproberen’. Volgens hem zullen ze later tot hun ‘roots’ terugkeren, beseffend dat ze alleen de waardevolle dingen van de blanken moeten gebruiken.

Na de eerste maand verliet ik het dorp om met de veiling-opbrengst medicijnen, dekens voor de ouderen, een fiets, zeep, kledij en nog meer shorts te kopen. Het geld was een druppel op een gloeiende plaat, besefte ik. De fiets zou het nog geen maand uithouden - op nog geen 2 weken tijd waren de remmen al stuk, verloor hij door de rotsige ongelijke wegen allerlei schroefjes, die het ding bij elkaar moesten houden. De medicijnen zouden het 3 maanden uithouden. Tsimrihu had liever dat ik geweerkogels zou hebben gekocht zodat hij op wild kon gaan jagen. Maar als buitenlander was het mij verboden die dingen te kopen, bovendien vreesden de blanken dat ze ook voor menselijke doelwitten gebruikt zouden worden. De maand voor mijn aankomst waren 4 blanken hun gebied binnengedrongen om vis op grote schaal in Rio Kuluène te stelen. De hele rivier hadden ze langs 2 kanten afgezet met netten en de Xavantes vingen niets meer. Ze troffen de blanken aan die onmiddellijk het vuur op hen openden. Jonge Xavantes schoten terug met pijl en boog en doodden 2 blanken. De Xavantes, allen adolescenten, telden meer slachtoffers. De blanken kozen het hazepad en de twee doden werden met knuppels aan gruizelementen geslagen en de rivier ingegooid. Sindsdien leeft Campinópolis, waar ze vandaan kwamen, op voet van oorlog met de Xavantes en zint nog steeds op wraak. De Xavantes zwoeren op hun beurt dat als ze maar een vinger naar hen durfden uitsteken ze met de hele Xavantenatie het stadje van de kaart zullen vegen. Ze vielen ooit het

politiekantoor binnen met ongeveer 8 man, sloegen de hele inboedel kort en klein omdat een racistisch politieman in Barra Do Garças tot bloedend toe een jonge Xavante voor zijn plezier had afgetuigd. ‘Wij zijn voor niemand bang’, zei Tsimrihu, ‘behalve voor God.’

Bij mijn eerste veiling zwoer ik dat ik nooit meer zoiets zou organiseren, omdat het veel organisatie en stress inhield voor zo weinig geld. Ik miste de ervaring, tijd en hulp. En kijk hier stond ik weer met mijn rug tegen de muur want mijn familie smeekte me of ik hen zou willen helpen vanuit Europa om een campagne te organiseren om voor hen een vrachtwagen te kopen en om dat waterkanaal aan te leggen. Ik beloofde hen niets, ik zei alleen dat ik het zou proberen. Nog een maand ging voorbij, ik werd ziek door een zonneslag, kreeg weer last van diarree en wormen door het vieze water. De gehele gemeenschap was me eten komen brengen en mijn oom gaf me een hoofdmassage; ze waren een en al bezorgdheid. Ik had dringend een dokter nodig maar het was wachten geblazen op vervoer, uiteindelijk kon ik meerijden met een protestantse overste, naar Nova Xavantina. Ik kreeg een boog mee voor mijn vader, manden en halskettingen voor mijn moeder, zussen en mijn vriendin. Mijn neefje had het moeilijk bij het afscheid, ik was een goeie oom voor hem geweest. Ik liet mijn tranen de vrije loop. De truck zette zich in beweging: ‘Rowe na aimori!’ riepen sommigen - Ga in vrede!

Danilo Kiš
Een verhaal om van te blozen

Vertaling: Reina Dokter

Danilo Kiš (1935-89) werd geboren in Subotica (Joegoslavië), vlak bij de Hongaarse grens. Hij wordt beschouwd als een van de belangrijkste hedendaagse Middeneuropese schrijvers. Het onderstaande verhaal komt uit de bundel Kinderleed, *dat een onderdeel is van Kiš' autobiografische trilogie. De twee andere delen heten* Tuin, as *(een roman) en* Zandloper *(ook een roman). De drie boeken gaan over de verschillende levensfases van Andi Sam en zijn vader die (net als de vader van Kiš) tijdens de Tweede Wereldoorlog in Auschwitz werd vergast*. Kinderleed *speelt op het Hongaarse platteland waar Danilo Kiš tijdens de oorlog woonde. Andi Sam leeft er in een arm gezin met een lieve, beschermende moeder, een joodse vader en een plaagziek zusje. De onderwerpen van de verhalen zijn weinig spectaculair, er gebeurt weinig in, maar door de melancholieke ondertoon en de impliciete manier van vertellen hangt Kiš een scherp beeld op van het Hongaarse plattelandsleven van rond de oorlog,* Kinderleed *verschijnt in het voorjaar bij De Bezige Bij in een vertaling van Reina Dokter. Ze vertaalde eerder al* Zandloper.

Een nacht op open zee, in de buurt van de koraalbanken. Ik voel voor de zekerheid of mijn pistool onder mijn kussen ligt. Ja, alles in orde. Voor het geval dat de bemanning aan het muiten slaat of de mannen van Big Joe het schip enteren. Alleen nog de patrijspoort wat verder open zetten: het is een broeierige tropische nacht. Je hoort het gekrijs van de meeuwen. Ik moet goed uitslapen. Morgen wacht me een zware dag.

‘Hé Sám, wat heb jij van je opstel gemaakt?’

‘Weet ik veel. Het zal wel goed zijn.’

‘Wat moet je daar nou over schrijven? Zo'n stom onderwerp. Waar heb jij over geschreven?’

‘Hoe mijn moeder naar Baksa gaat, ik wacht haar op bij de rivier, mijn buik rammelt als die van een hongerige wolf. En dan komt ze eraan. Dat is alles. Ik heb de glimlach van het brood in haar mand beschreven.’

‘Sám, jij fantaseert altijd maar wat. Wat is dat nou weer, een brood dat glimlacht? Wat bedoel je daar nou mee?’

‘Zomaar wat. De geur van het brood misschien. Maar waar heb jij dan over geschreven?’

‘Hoe je brood bakt. Hoe mijn moeder naar de zolder gaat om meel te halen, je weet wel, hoe ze de broden in de oven stopt en ze er later weer uit haalt. Dat hebben wij allemaal geschreven. Alleen jij hebt weer iets bijzonders.’

‘Gal, ik moet zo nodig, maar ik ben te lui om op te staan. Ik lig zo lekker hier in de schaduw, ik heb geen zin om naar het toilet te gaan.’

‘Ik moet ook. Nog even en ik doe het in mijn broek. Maar wat doe jij weer deftig. Het toilet! Dat heet plee of w.c., of: waar ook de keizer te voet gaat.’

‘Straks gaat de bel en dan doen we het in onze broek. Dat zal je zien. Ik tenminste wel.’

‘Draai je om en doe het hier. Achter mij.’

‘Dat was ik al van plan. Maar stel je voor dat er een meisje aankomt. Ik denk niet dat het me hier lukt.’

‘Jij moet je natuurlijk weer aanstellen. Maar dat geeft niks. Hier, geef me je hand, en probeer op te staan. Denk niet dat ik je help omdat ik je enige vriendje hier op school ben, het is dat ik zelf ook zo nodig moet. En als de bel gaat, dan zijn we verkocht.’

‘Sám, je pist als een paard. Ik geloof dat je al een uur bezig bent.’

‘Is de bel al gegaan?’

‘Nog niet, maar dat is vast een vergissing. Misschien is juffrouw Rigó nog met iets belangrijks bezig. Of misschien is hij

wel gegaan, maar hebben wij hem niet gehoord.'

'Waar zijn de anderen? Zie je iemand? Hoor je stemmen?'

'Ik zou het niet weten. Volgens mij zijn ze al naar binnen. Godallemachtig Sám, je weet van geen ophouden. Gewoon afknijpen. De kraan dichtdraaien. Als ik sta te pissen en er komt iemand aan, dan doe ik gewoon alsof ik iets zoek in de struiken of achter de boom, en als die iemand voorbij is, draai ik de kraan weer open tot ik klaar ben. Is dat jou nooit overkomen? Je staat te pissen en een van de meisjes komt eraan. Of juffrouw Rigó. Of wie dan ook.'

'Gal, ga jij maar vast. Ik kan zo niet de klas in. Ik moet eerst gedaan maken, ik kan er niks aan doen.'

'Sám, kun je de rest echt niet ophouden?'

'Ga jij maar. Kijk, de stortvloed neemt nu af, geloof ik. Maar volgens mij ben ik nog steeds niet klaar. Hé, wat een opluchting.'

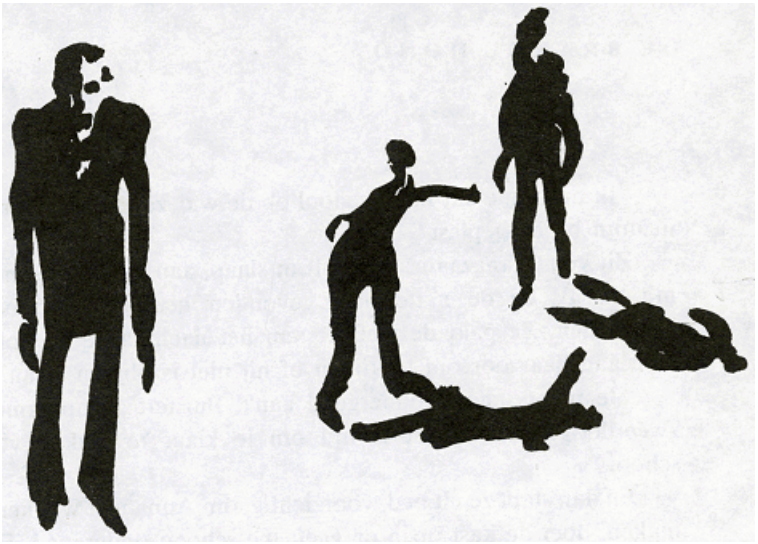

Plotseling dringt tot mijn grote schrik iets tot mij door: IK DROOM DIT, IK DROOM DIT, en ik voel een warme vloeistof langs mijn dijen stromen. Mijn God, wat zal mijn moeder wel zeggen. En anders Anna wel! Een maand lang zal ze me ermee plagen en wie weet vertelt ze het zelfs aan iemand. Eerst eens kijken hoe nat ik ben. Misschien zijn de lakens nog droog. In dat geval ben ik gered. Dan trek ik mijn broek aan over mijn natte onderbroek en droogt het op school wel. Steunend op één elleboog richt ik me een beetje op en betast met de vrije hand de lakens. Wat een ramp! Ik lig in een enorme plas die steeds groter wordt. Hoe vaak heb ik al niet tegen mezelf gezegd dat het me niet meer zou overkomen. En het is me altijd gelukt om op het laatste moment wakker te worden. Bijna altijd. En nu is het weer mis gegaan. Ik zou me werkelijk moeten schamen. Hoe is het mogelijk dat ik het niet door had. Belachelijk. Een uur lang pissen op het schoolplein. Een kind van twee zou begrijpen dat het een droom was. Het komt natuurlijk van die verdomde bittere thee die we gisteren de hele dag gedronken hebben.

Ik buig me over naar mijn moeder en fluister haar in het oor, zachtjes, zodat Anna het niet hoort:

‘Mama, ik heb in mijn broek geplast.’

Zij wordt langzaam wakker, niet meteen begrijpend wat ik zeg.

‘Ik droomde dat ik op school op de w.c. zat en toen heb ik in mijn broek geplast.’

Zij voelt, langzaam, nog half in slaap, aan de lakens onder mij en als ze de natte plek gevonden heeft, begint ze te glimlachen. Ze pakt de wekker van het nachtkastje en houdt hem aan haar oor om te kijken of hij niet is blijven staan.

‘Je moet schoon ondergoed aan’, fluistert ze op samenzweerderige toon. ‘Het is tijd om je klaar te maken voor school.’

En dan stapt ze uit bed, voorzichtig, om Anna niet wakker te maken, doet de kast open en geeft me schoon ondergoed. Een grauwe herfstmorgen, vochtig en somber, dringt langzaam onze kamer binnen. De gedachte aan opstaan, aan regen, aan school heeft een rampzalige uitwerking op mij. Dat plotselinge ontwaken uit mijn slaap, die schande waarmee de slaap me wilde bespotten, alsof hij op wraak uit was, maakt me nog neerslachtiger. Ik ga met moeder naar de keuken en zij giet uit een pannetje wat water over mijn handen, daarmee was ik neus en ogen. Dan gaat het al een stuk beter. Ik heb de troebele, lauwe rivier tussen slaap en leven zonder kleerscheuren overgestoken. Ik voel een soort dierlijke warmte door mijn lichaam stromen en ik zie mezelf al op blote voeten naar school rennen, naar binnen gaan en doorweekt en verkleumd bij de kachel gaan zitten, zwijgend, groeiend in het besef van het medelijden dat mijn blote voeten en mijn doorweekte plunje zullen opwekken. En straks, als ik droog ben, en als ik op mijn plaats zit (dan zie je mijn voeten niet, en mijn handen zien niet meer vuurrood, het is alsof ik witte handschoenen heb aangetrokken), zal ik weer het aureool krijgen van de eerste van de klas, en met die kroon zal ik zitten, onbewogen als een wijze uil, terwijl juffrouw Rigó het beste opstel voorleest (het mijne), op verheven toon en met zangerige stem en dan zal er een stilte vallen in de klas, tot juffrouw Rigó weer bekomen is van de opwinding en meedeelt dat ze dit opstel zal laten opnemen in *De Goede Herder*, omdat het zo leerzaam en bezielend is.

Monica van de Craen
Gedichten

Ochtendgebed in Aarschot

De paarse kou in 't lijf
gebogen over de kasseien van
de kardinaal Mercierstraat
liepen wij naar de toekomst
door de kerk (één toren graag met slechts één bol vanille voor iedereen druipt naar beneden
witgrijze duivestront op daken: de geest laat sporen na).

De oudste nonnen zaten 't dichtst
bij God, je zag hun zielen vliegen.
Gespreide vleugels op de rand
van 't graf, gemengde geuren.

Het was te vroeg, zo 's morgens vroeg
al oud te worden.
Genade maakt maar misselijk
rond die tijd.

De Demer dan. Wie kon vermijden
dat hij gaan stinken zou
van steeds in 't zelfde bed te liggen?

Verdwijnen kan ze elke nacht en
hij zal slapen.
Hem steelt de dood niet in het donker want
sterven doet hij alle dagen.

En daar de ochtend ogenschijnlijk
wegen effent,
kan hij de wallen rond haar ogen
niet bestijgen.

[advertentie]

Emile Clemens
Uit het Vlaamse Sagenboek

Voor de derde maal rijd ik door het verwoeste bos en voor de derde maal kijk ik verbaasd en aangedaan naar de versplinterde stammen, doorgebroken als vulgaire tandenstokers, of met de hele wortelkluit uit de grond gelicht, omvergeblazen door stormwind met een kracht die men in dit land niet eerder gezien of gevoeld had. Fascinerend.

Ik heb tijd vrij en stuur de wagen de hoofdbaan af, over het stukje kassei naar de vijvers en parkeer met de snuit tegen de rand van de grootste van de grootste en diepste plas. Ik zet hem in versnelling en trek nog eens extra de handrem aan want de parkeerstrook helt sterk naar het water. Als kind kwam ik hier vaak met mijn vader wandelen die mij altijd waarschuwde dat de vijver op deze plek vier tot vijf meter diep was. Ik heb ontzag voor water.

Er staan geen andere auto's.

In de gaten van mijn tanden zitten restanten van de zoute pinda's die ik daarnet bij mijn bier gekregen heb. Op een barkruk, in de hoek, zat een volle vrouw, smakeloos gekleed in een hele korte jurk die haar dikke kont nauwelijks afdekte maar haar zware benen misselijk bloot liet. Ze was in gesprek met een oudere kerel met een grijze snor, waterige ogen en een kop als een herfstappel van het jaar voordien. De hele tijd lag haar hand op zijn dij, schoof een beetje weg en weer, hij nam ze eens vast, legde ze weer terug. Ze was te oud en te zwaar om haar charmes te etaleren. Ik vreesde dat ze haar hand ongegeneerd op zijn rits zou gaan leggen en om er niet mee geconfronteerd te worden, ben ik weggegaan.

Klasse vraagt afstand, zelfbeheersing. Langs het water loert een kat in het gras naar kikkers. Nooit geweten dat katten kikkers eten.

Het is al warm vandaag, abnormaal warm op de grens van winter en lente. Bomen en struiken zijn nog helemaal kaal. Dat is wel normaal. Bij een omgevallen boom blijf ik staan en bekijk

de schade die hij met zijn val aangericht heeft: vier jonge stammen geknakt, een halfwassen beuk half ontschorst en van een grotere broer een zware zijtak afgescheurd. De wonde is zo groot dat hij de zomer zeker niet haalt. Verminkte bomen horen thuis in een natuurlijk bos, heb ik eens gelezen en dit is geen natuurlijk bos: er moet orde zijn.

De bomen hebben mensen gedood: twee keer een auto verpletterd. Vegetale horror.

De omgevallen boom heeft een opvallend vlakke wortelkluit. De put waar hij stond, is niet diep voor een stam die zestig, zeventig meter hoog gaat. 't Is net een schip met een buitenmaatse mast. De zeilen werden niet gereefd en hij is gekapseisd. Herstel is niet mogelijk.

Het bos heeft geen betekenis. Ik kan er niet verloren lopen. Het is een kerkhof. Waarom weet ik ook niet. Omdat een kerkhof mooi en vochtig is?

Ik heb zeker al een kwartier gelopen. Tijd maakt niets uit, afstand wel. Afstand maakt moe, tijd maakt oud maar vraagt niks. Het is er alleen maar.

In dit bos worden mensen gedood. De kranten zetten het al op de voorpagina. Hoeveel het er tot nu toe geweest zijn, weet ik niet meer, maar er moet een gestoorde geest dit bos als actieterrein uitgezocht hebben om zijn passie uit te leven. De bomen hebben een beetje geholpen maar het is niet zeker of hij het geapprecieerd heeft. Goed doden vraagt voorbereiding en vakmanschap en zo'n boom valt maar lukraak. Sex vraagt ook voorbereiding en vakmanschap maar planten moeten honderdduizend zaden doen ontkiemen, lukraak.

Na een eind wandelen kom ik aan de kapel. Een man in het groen, met laarzen, een geweer over de schouder, loert door de draad die de glazen deuren tegen vandalisme moeten beschermen. De zijmuren van de kapel hangen vol ex-voto's en dankbetuigingen voor bewezen diensten, voor mirakels en genezingen maar nergens staat de aard van de kwaal aangegeven. Er branden kaarsen.

De jager weet ook niet wie ze aansteekt. De bloemen zijn

plastic, in een heilige kapel, in een onnatuurlijk bos.

‘Is het seizoen niet voorbij?’ vraag ik de jager, op zijn geweer wijzend.

‘Jawel’, zegt hij. ‘Natuurlijk.’ We lopen samen een pad af. ‘Het is ook niet om op dieren te schieten, maar voor het geval. Er werden zes moorden gepleegd in het bos. Je weet nooit.’

‘Ga je hem doodschieten als je hem tegenkomt?’

‘Hoe zou ik hem kunnen herkennen?’

De jager is een kenner. Hij wijst vogels aan en noemt hun namen, breekt takken, fluit een liedje. De jager is arrogant.

‘Vroeger was het bos een schuiloord voor bendes en anarchisten.’ Plots houdt hij me met zijn arm tegen omdat hij iets gehoord heeft. Ik luister scherp en hoor het nu ook.

We lopen traag en voorzichtig gebukt weg van het pad, de berm op. Beneden ons liggen twee lichamen te kronkelen, twee naaktslakken. Op handen en voeten kruipen we naar een plek waar we goed zicht hebben en zelfs hun stemmen horen.

In gedachten neem ik het geweer van zijn schouder. Ze hebben geen enkele kans, hun losgemaakte kleren verhinderen hen snel weg te lopen. Als ze gevonden worden zal men direkt aan de moordenaar van het woud denken. Het is een ander wapen. De bosman doodt met een priem om geen grote wonden te maken en niet teveel schade aan te richten. In een cultuurbos moet alles netjes gebeuren.

De jager heeft er een rode kleur van gekregen; misschien is hij bang, of impotent of hij heeft alleen plezier in geheime spelletjes van anderen. We kunnen ze overmeesteren, een spelletje doen met de vrouw. Ze hebben geen verhaal want wat ze doen is verboden.

‘Elk één?’ fluistert de jager.

Ik kijk hem ongelovig aan.

‘Het zijn twee vrouwen. Kijk maar.’ Hij lacht. Nu zie ik het ook.

De jager staat plots recht, in volle lengte en roept hen toe of ze het niet te koud hebben.

De vrouwen staken hun spel en kijken hem vrank aan.

Bemoei je met je eigen zaken. Opzittend in de bladeren beginnen ze hun kleren te schikken. Wij lopen door zonder iets te zeggen. De vrouwen zijn ontgoocheld.

Of:

We stappen op de vrouwen toe. Ze zitten op de grond en beginnen zich meer uit te kleden.

'Wij hebben het zo niet voor mannen maar de everzwijnen liepen vandaag te snel,' zegt de oudste, en spreidt zich obsceen uit in de rotte bladeren. De jager duwt de loop van zijn geweer tegen haar geslacht.

'Geen man is ooit sneller bij je klaar gekomen, schat.' Hij doet of hij echt wil schieten.

De vrouw bloost van angst, haar adamsappel trilt. Haar vriendin zit mij aan te staren. Ik raap een dunne tak op. Ze wendt zich af om haar gezicht te beschermen. Ik zwiep de twijg hard over haar blote billen. Er verschijnt een rode striem op. De jager schrikt en richt het geweer op mij, wat ik interpreteer als een afwijzen van mijn handeling. De eerste vrouw kruipt op handen en voeten naar de jager, gaat op haar knieën vóór hem zitten en begint zijn wapen te strelen. Ik wend mij af en ga aan de rand van de weg op een boomstronk zitten. Wat een chaos. Che casino! Iemand moet orde scheppen.

Na een poos sta ik op en loop zonder omkijken weg. Ik hoor de jager achterna komen. Hij loopt en haalt mij in. Als ik zou gaan rennen ben ik zeker sneller dan hij. Het bos praat en zegt dat ik hem moet laten komen, orde op zaken stellen. De bomen zijn onderuit gehaald door windsnelheden van 160 km per uur. En dan nog eens. Ze konden er niets aan doen.

'Is je geweer echt geladen?'

'Dit hier nog wel.' De jager steekt het wapen voor zich uit en lacht vettig. 'Je had gelijk. Zulke vrouwen moeten afgeranseld worden.'

'Zijn het echte kogels?'

'Natuurlijk man. Helemaal volgens de voorschriften.'

'Gebruik je het soms?'

'Soms. Nu, ja. Af en toe. Om te oefenen. In de herfst ga ik

in de Ardennen jagen. Op everzwijnen.’

We lopen verder. Het bos in. Misschien is het bos niet eens groot en zijn we zo aan de rand, ineens tussen huizen en oude loodsen van de stad. De jager volgt, of we op weg zijn naar iets, naar een station, naar een voorstelling, naar huis, vóór het begint te regenen. De jager zegt niets. Overal liggen er geknakte bomen.

De jager heeft geen vrouw en geen vrienden, geen geloof, geen visie, hij beheerst de techniek van lezen en schrijven. Dat alles leer ik uit zijn manier van stappen. Er staat geen wind en er zullen geen bomen vallen. Drie keer heeft het bos geleden en de opruiming kan beginnen.

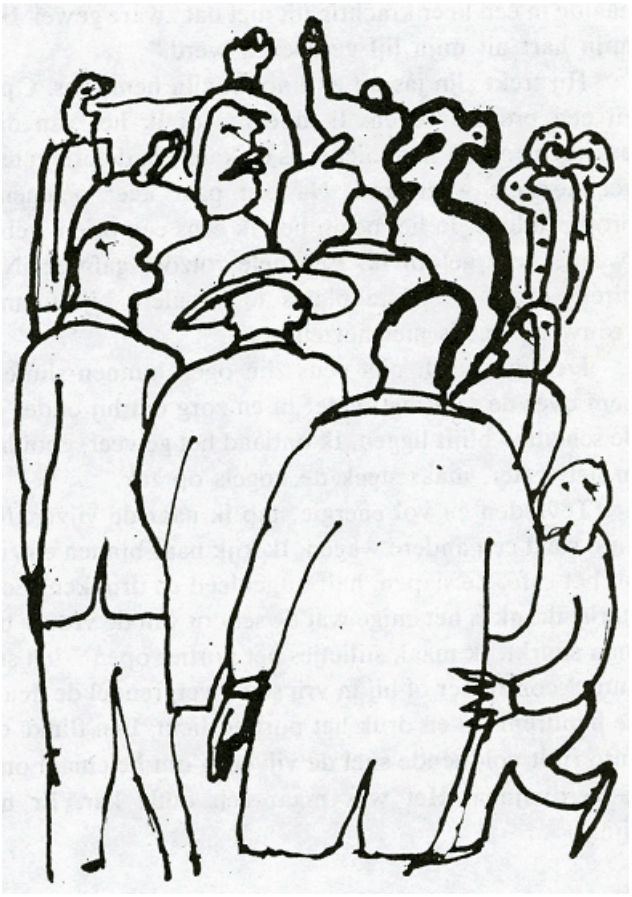

We hebben in een grote boog gelopen. Op een brugje over een beek blijven we even staan. Aan de looprichting van het water merk ik dat we teruggaan naar de vijver.

Ik maak er een eind aan.

‘Jager, ik wil je littekens zien.’

‘Ik ben eens geraakt geweest door een hert. In het wildpark. We hadden het tegen de draad klem gezet en gingen het opladen om naar een ander domein over te brengen.’

Hij is net zo dom als ik verwacht had.

‘Ik had een touw dat ik rond zijn nek wou doen maar hij haalde in één keer krachtig uit met dat zware gewei. Ik dacht dat mijn hart uit mijn lijf gescheurd werd.’

Hij trekt zijn jas uit en knoopt zijn hemd los. Op zijn borst zit een breed litteken. Ik doe net of ik het van dichtbij wil bekijken en geef hem niet eens de kans om de priem te zien. Er is geen enkele weerstand. Na een paar keer oefenen gaat het probleemloos. In het begin heb ik eens een priem gebroken. De tweede keer geloof ik. Een hele rotzooi gaf dat. Nu weet ik direkt exact de juiste plaats te bepalen, bij mannen en bij vrouwen. Dat is niet hetzelfde.

De jager heeft niet eens zijn ogen kunnen sluiten. Ik duw hem over de rand het water in en zorg dat hij onder de brug in de schaduw blijft liggen. Ik ontlaad het geweer, gooi het bij hem in het water, maar steek de kogels op zak.

Tevreden en vol energie stap ik naar de vijver. Naast mijn auto staat een andere wagen. Ik kijk naar binnen en zie het paar uit het café. Ze slapen, half uitgekleed en dronken. Een lege fles sterke drank is het enige wat de schoot van de vrouw bedekt. De man snurkt. Ik maak stilletjes het portier open - het stinkt in de auto - controleer of hij in vrij staat, vergrendel de deuren, maak de handrem los en druk het portier dicht. Een flinke duw en de auto rijdt voldoende snel de vijver in om helemaal onder water te verdwijnen. Het was maar een oude kar. Er moet orde zijn.

Literatuur en prijzen

Toen Brigitte Raskin de AKO-prijs won, werd er hier en daar awoert geroepen, vreemd genoeg vooral in Vlaanderen. Eén miljoen frank voor een debuut, was dat niet wat veel? Maar er werden nog perfidere vragen gesteld. Bijvoorbeeld: was 'Het Koekoeksjong' *wel literatuur? Sinds haar alom negatief ontvangen* 'Overwinterdagboek' *heeft de kritiek een andere stelling betrokken vanwaar ze met scherp kan schieten: zal Brigitte Raskin haar AKO-prijs nog ooit te boven komen?*

Ook Kristien Hemmerechts werd niet overal even feestelijk gefeliciteerd voor haar Staatsprijs voor Proza. Was ze niet wat jong? Of: heb je wel een oeuvre als je nog maar twee verhalenbundels en twee romans hebt geschreven?

Prijzen, er is iets mee de laatste tijd, je kan ze blijkbaar beter niet winnen, want een prijs zorgt gegarandeerd voor gekrakeel en gekissebis.

Vooral sinds de AKO-prijs in de Republiek der Letteren het Hollywood-principe van de nominaties heeft geïntroduceerd is het hek van de dam. Nominaties, het is bekend, moeten zorgen voor spanning bij auteurs, uitgevers en hun familieleden maar meer nog voor non-stop-free-publicity voor de betrokken organisator. Zelfs een analfabeet weet inmiddels waar AKO voor staat, al was het maar van televisie. De echte inzet van de AKO-prijs is dan ook de naambekendheid van de organiserende firma, niet die van de winnaars en genomineerden. België kon dus niet achterblijven en kijk, de Brusselse computerfirma NCR voelde zich ineens geroepen om met driehonderd briefjes van duizend frank naar jonge schrijvers te zwaaien, dit wil zeggen: naar auteurs die maximum drie (twee jaar geleden was het nog twee) titels op hun naam hebben staan. De keuze van de vijf genomineerden is net zo willekeurig en dus net zo onrechtvaardig als bij de AKO-prijs. Ook bij de NCR-prijs is een zo vlekkeloos mogelijke publiciteitscampagne voor het computerbedrijf belangrijker dan de kwaliteit van de winnaar. Tekenend is een interventie van juryvoorzitter Jos Borré bij Pol Hoste dit jaar. Jos

Borré wilde van deze auteur vooraf weten of hij net als vorige keer van plan was als genomineerde niet op de prijsuitreiking aanwezig te zijn. Hoste wilde inderdaad in deze boosheid volharden, en dat heeft hem ongetwijfeld een nieuwe nominatie gekost, dit keer voor het prachtige boek 'Een schoon bestaan'. *Op die manier wordt niet talent maar mediageilheid de eerste voorwaarde voor een literaire prijs*.

Op 27 december wordt de NCR-prijs toegekend en rechtstreeks op tv uitgezonden. we vroegen een aantal prijswinnaars en anderszins betrokkenen naar hun mening over dit soort jumboprijzen. Voor de goede orde: alle stukken werden geschreven vóór de NCR-nominaties bekend werden gemaakt.

Pol Hoste, NCR-genomineerde 1988
The message is the message

1. Manager Piet

Piet De Keulenaer, general manager van NCR Belgium nv tijdens de persconferentie over de NCR-prijs: 'Geachte Dames en Heren van de Pers, Geachte Genodigden, wat u vermoedelijk zal interesseren,'

Mag ik even uw aandacht voor Piet? Hij komt zo zelden aan bod in de literatuursociologie. Nochtans één van de weinigen uit de literaire industrie die de dingen bij hun naam noemt. Een stylist. Is u het sublieme 'vermoedelijk' opgevallen aan het begin van zijn toespraak? En het gebruik van de toekomende tijd? Let u echt eens goed op wat hij zegt.

'is de vraag waarom NCR een literaire prijs ondersteunt.' Piet toch.

‘NCR is 's werelds vierde computer-constructeur, doch bezit het daarbij behorende imago niet in België. Behalve de naambekendheid en het “cachet” dat NCR met NCR-literair betracht, is er ook de bekommernis voor de literatuur van eigen bodem.’ Dit laatste is wat ongelukkig uit het Duits vertaald, maar dat ‘cachet betrachten’, daar ben ik voor te vinden.

‘Ik wil dat NCR een menselijker gelaat krijgt’ Dank u. ‘dan computer-firma's doorgaans hebben. Daarom heeft NCR ook wereldwijd besloten (sic) om zich in de toekomst steeds sterker te associéren met initiatieven in het onderwijs en in de kunsten.’

‘Ook al gaat de NCR-Literair prijs naar auteurs,’ Dat is inderdaad zonde van het geld. ‘met NCR-Literair willen wij vooral het literaire bewustzijn van de gewone mens stimuleren.’ Kan iemand de rosbief eens doorgeven?

‘de Renaissance zou niet tot volle ontluiking gekomen zijn indien de Medici's er hun kapitalen niet hadden in geïnvesteerd.’ Tot zover Piet De Keulenaer. Met marxisten als hij, valt echt wel te praten.

2. Belgium: 10 points

NCR-Literair is een wedstrijd. Dat wordt constant uit het oog verloren. Zoals elke wedstrijd, heeft ook de NCR-wedstrijd een wedstrijdreglement. Ook al doet men voortdurend alsof dat niet het geval is. Vandaar toch even:

‘Art. 3: NCR-Literair is een literaire onderscheiding die jonge, debuterende proza-schrijvers op een tastbare wijze waardeert en ondersteunt. De auteurs die voor de prijs in aanmerking komen zijn debuterende auteurs of auteurs die maximum drie prozawerken hebben uitgegeven.’

De prijs is bedoeld voor debuterende auteurs, het wordt herhaald. Vorige keer mochten ze maximum twee werken hebben gepubliceerd, nu zijn het er al drie. Wat is debuterend? Ook gaat het om jonge prozaschrijvers. Wat is jong?

‘Art. 5: De prijs wordt in 1990 uitgereikt aan een in het Nederlands geschreven roman of verhalenbundel.’

Poëzie, theater of essay komen dus niet in aanmerking, wat jammer is. Belangrijker is evenwel, dat uit de formulering van dit artikel blijkt, dat de prijs niet aan een auteur wordt uitgereikt maar aan een roman of verhalenbundel. Het staat er letterlijk en ik herhaal het nog maar eens want niemand wil het geloven.

‘Art. 4: Enkel de literaire werken die door de uitgevers worden ingezonden, komen voor de NCR-Literair prijs in aanmerking.’

Dit betekent dat geen enkele auteur kan deelnemen aan de NCR-Literair wedstrijd. Het is de uitgever die deelneemt of niet deelneemt. Dat staat er ook letterlijk en dat wil ook niemand geloven.

Een auteur kan de NCR-Literair prijs noch weigeren noch aannemen, om de zeer eenvoudige reden dat het wedstrijdreglement hem niet eens toelaat om deel te nemen. In artikel 5 wordt daar zelfs aan toegevoegd: de prijs wordt uitgereikt aan een roman of een verhalenbundel.

‘Art. 15: De uitreiking van de prijs gebeurt in december 1990 tijdens een daartoe speciaal georganiseerde avond.’

Wie zijn daarop aanwezig? De pers, het publiek, de uitgevers, de werken, de jury, de radio, de televisie. Maar in de eerste plaats de hostessen van deze culturele publiciteitsavond van de firma NCR: de auteurs. Op het podium staan, een boeket bloemen in ontvangst nemen, poseren, luisteren naar de toespraak van de jury-voorzitter, de beleefdheid hebben om de winnaar te feliciteren. Is dat zo moeilijk?

Nee, maar het betekent wel dat de inrichters van een literaire wedstrijd voor uitgevers en literair werk verwachten dat de auteurs als public relations de firma NCR ‘een menselijker gelaat’ komen geven tijdens een avond gratis etherreclame. Komt u niet? O, u weigert de prijs?

3. Auteur Pol

Ik ben 43 en veel te oud om als pin up naast rekenmachines te poseren. Ik ben vorige keer weggebleven op de NCR-avond. Ik ben niet jong en niet debuterend. M'n eerste proza verscheen in 1965 in *De Vlaamse gids*, ik was toen 18. Wat heb ik met NCR te maken? Maar zelfs al had ik willen deelnemen, het reglement laat slechts uitgevers toe. Manteau stuurde *Vrouwelijk Enkelvoud* in en het werd genomineerd. Dus moest ik maar voor NCR gaan poseren? My ass.

Met de inrichters van Gent-Wevelgem heb ik nooit moeilijkheden gehad omdat ik geen rugnummer kwam halen. En ik kan pourtant goed met de velo rijden. Wat zegt gij, Wilfried?

Blijft mijn standpunt tegenover literaire prijzen. Na mijn veertigste heb ik opgehouden met daaraan deel te nemen. Ik heb er nooit gekregen en nu gaat het al zonder. Het onbestaan van een cultuurpolitiek ten aanzien van de letteren in Vlaanderen levert m.i. zelfs een extra argument op om uit die masquerades weg te blijven. Het literaire werk van tientallen getalenteerde jonge Vlaamse schrijvers heeft geen prijzen nodig maar publikatie-mogelijkneden.

4. NC air

Driehonderdduizend frank? Een ijskast, een auto, een tv? Rad van fortuin? De Lotto? Voor de bekroonde auteur gaat het uiteindelijk om de graad waarin zijn boeket op de prijsuitreiking al verwelkt is. Dus houdt hij het rechtop. De anderen laten hun bloemetjes hangen (foto, DS 12.12.88).

NCR is een multinationaal bedrijf dat rekenmachines produceert. Zoals iedere grote onderneming laat het zich voor zijn financieel beleid adviseren door fiscale experts. Die gaan na hoe NCR zo weinig mogelijk belasting kan betalen. Een middel daartoe is geld uitgeven voor reclame. Vandaar dat de firma in

België de NCR-Literair prijs uitreikt.

Aan de Stichting voor Kunstpromotie wordt opdracht gegeven om de zaak praktisch te organiseren in samenwerking met de Vereniging ter Bevordering van het Vlaamse Boekwezen, die zelf ook een 'debuutprijs' uitreikt op de jaarlijkse Boekenbeurs. Vorige keer gingen beide prijzen naar Gilbert Grauws.

Stefan Hertmans, van wie toen *'Gestolde Wolken'* werd genomineerd, neemt dit jaar plaats in de jury. Jos Borré die vorige keer op Pol Hoste wedde (DM 8.12.88) zit de jury voor en heeft zijn verslag over Van Heulendoncks *'Vreemde Vogels'* reeds gepubliceerd (DM 13.4.90).

Fiscale technici bieden de literaire uitgeverij de gelegenheid om haar publicitaire verlangens aan de belangen van de firma NCR te koppelen. Dat mag dan 'de bekommernis voor het literaire bewustzijn van de gewone mens' heten. Niet met mij.

5 oktober '90

Kristien Hemmerechts, Staatsprijs Proza 1990

1. Het mooie aan literaire prijzen is dat je ze kan krijgen. Mooi zijn literaire prijzen ook als je ervoor genomineerd wordt, als je gevraagd wordt of je ze eventueel zou aanvaarden, als je er een hoop geld voor krijgt, als de uitreiking ervan in het t.v.-journaal wordt getoond.

Minder mooi zijn literaire prijzen als je ze niet krijgt. Helemaal niet mooi zijn literaire prijzen als iemand anders ze krijgt. Die heeft meestal een waardeloos boek geschreven. Ach, het is niet onverdienstelijk als vondst, af en toe staat er een

redelijke passage in, en het eerste hoofdstuk is wel aardig, maar als geheel is het zwak. De bekroning ervan levert het zoveelste bewijs dat het SYSTEEM niet deugt. Maar wie zat er dan ook in de jury: iemand die ze erbij hebben gesleurd omdat ze al een socialist hadden en nog een katholiek moesten hebben, een volslagen onbenul die in geen jaren een boek heeft gelezen, een vrouw, allemaal doorgestoken kaart. Ik zou die prijs zelfs niet willen.

2. Het is met literaire prijzen zoals met literaire kritieken: als zij lief zijn voor mij dan vind ik hen lief. Als een criticus of jury mij begaafd en intelligent noemen, dan vind ik dat van hen ook.

Tot vrijdag vijf oktober 1990, was mijn belangrijkste bezwaar tegen literaire prijzen dan ook dat ik ze niet kreeg. Op een uitzondering na: de Driejaarlijkse Prijs van de Provincie Brabant. Er werd me altijd gezegd: jij mag niet zeuren over literaire prijzen, jij hebt er al één gekregen voor je begon. En dat was waar. Het manuscript van *Een zuil van zout* werd bekroond voor het gedrukt was, niet uit favoritisme maar omdat het een prijs was waar manuscripten voor in aanmerking kwamen.

Ik vond dat ik na vier boeken recht had op een prijs. Lieve Sinterklaas van de literaire prijzen, dacht ik, leg een prijs in mijn schoentje. Zo'n mooie, blinkende met wat geld en wat prestige, en als het kan zonder het woord ‘provincie’ in zijn naam. Ik begon te denken dat als ik maar oud en grijs genoeg zou worden en dapper zou blijven schrijven, iemand ooit wel zou zeggen: Goh, die Kristien Hemmerechts lééft nog, zouden we haar niet eens met een prijs bedenken, een prijs voor haar oeuvre, voor haar literaire merites in globo.

Ik ben met andere woorden erg blij met mijn Staatsprijs. Die kwam als een totale verrassing, geen haar op mijn hoofd dacht eraan dat ik zelfs maar een mogelijke kandidaat zou zijn. Vroeger had ik wel megalomane dagdromen waarin ik bloemen in ontvangst nam, dankwoorden uitsprak of werd toegejuicht. Maar schrijven, of juister publiceren, is een les in bescheiden-

heid. Je krijgt zo vaak op je kop tot je leert dankbaar te zijn voor elke blijk van waardering. Soms lijkt het een bewuste politiek: nu eens word je geprezen, dan weer word je in de grond geboord, zodat je nu eens denkt: ik kan schrijven, en dan weer: ik kan het niet, ik kan het, ik kan het niet, ik kan het, ik kan het niet, ik kan het?

Frans Pointl,
AKO-genomineerde 1990

Wat vind ik van de AKO-prijs en andere literaire jumbo-prijzen? Allereerst vind ik dat de keuze van de 6 boeken voor de AKO-nominatie zo willekeurig is; zovelen hebben goede boeken/verhalen geschreven. Had de jury uit andere personen bestaan, dan waren er 6 andere boeken genomineerd geweest, waren het wéér 6 andere personen geweest dan waren er weer 6 àndere boeken genomineerd en ga zo maar door. Ik vraag me af: als je in zo'n jury zit ben je dan niet een klein beetje een egotripper, vooral als je kwa beroep verder niets met literatuur te maken hebt? Het enige positieve van de AKO-toestand vind ik dat mensen die weinig of nooit lezen door de aandacht die de media aan het AKO-verschijnsel hebben besteed, wellicht hebben gedacht: Goh, dat boeken zó belangrijk zijn! Het zet wellicht een aantal van deze mensen tot lezen aan. Ik had het ook eerlijker gevonden wanneer de prijs in zessen was gedeeld en er geen kostbaar diner was geweest. De prijs bedroeg fl. 50.000,-, de kosten van zaalhuur + diner (dat las ik later) circa fl. 100.000,-. Bij elkaar dus fl. 150.000,-. Deel je dat door zes dan zou elke genomineerde fl. 25.000,- hebben gekregen. Men had dan nog altijd een zilveren beker (zoals bij voetbalkampioenen) aan de ‘beste’ kunnen uitreiken. Een Karolische beker voor meneer Ferron bijvoorbeeld.

Ik heb tijdens de lange zit in het Amstel Hotel aan één der

genomineerden gezegd: ‘als ìk de prijs win, ben ik genegen deze met de andere genomineerden te delen in gelijke moten’. Waarop de desbetreffende genomineerde het voorhoofd fronste. Hij stelde dat zulks dan wel eerst notarieel vastgelegd moest worden, want als iemand eenmaal prijs heeft, dan.... enzovoort.

HIJ zag er duidelijk geen been in, en iedereen heeft tot nu toe over dat voorstel gezwegen - delen van zo' n prijs? Zoiets doet men niet!

Ik ben ook niet de hele middag in het Amstel Hotel gebleven (de wc-ruimte was daar groter dan mijn hele ‘woning’!). Ik ben om 4u op de tram gestapt en tegen de tijd dat het diner aanving, weer teruggegaan naar het hotel. Heb ik thuis nog zinnig naar een klassieke plaat kunnen luisteren.

Voorval: na het koffiedrinken op het terras van het Amstel Hotel, zonderde ik me even af en ging apart zitten, uitkijkend over het water. Het was een mooie dag. De technici waren druk doende. Een jongeman, die er ook bij hoorde, zei: ‘'t Loopt wel wat uit, maar om halfvier hebben we de hele zwik (de genomineerden werden hiermee bedoeld) wel voor de camera.’

Er kwam een jongeman naar me toe die ook bij de tv hoorde. Hij had iets met dat programma ‘Lopend vuur’ te maken. Ik kijk bijna geen tv, ik wist niet wie hij was. Hij kijkt me aan en vraagt: ‘Meneer P., houdt u van mannen of van vrouwen?’

‘En u?’ vraag ik hem.

‘Van mannen’, zegt hij gretig.

Hij zei dat een dergelijke vraag aan me kon worden gesteld in de uitzending van ‘Lopend vuur’. Ik zei niks, maar dacht: als die vraag wordt gesteld heb jij hem aangesleuteld. Ik bedacht dus al een antwoord. En ja hoor, Leonie Jansen (een schat van een vrouw met een grappig buikje - het kindje is er inmiddels -) stelde me de vraag. Ik antwoordde dat ze dat allemaal in mijn tweede bundel konden lezen. Iedereen denkt altijd dat ik op sexueel gebied wonder wat heb meegemaakt, nee ik heb op dat

gebied juist wonder wat gemist. Orgieën beschrijven kan ik dus niet.

Ik weet niet hoe de andere genomineerden zich voelden, ik voelde me erg opgelaten, echt ‘voer voor de media’, vooral voor mensen die van het begintestbeeld tot aan het eindtestbeeld voor die kijkkast ijverig aambeien zitten te kweken.

Ik herinner me dat Louis Ferron iets zei in de trant van: wat doe ik hier? Een schrijver hoort achter zijn bureau te zitten.

Ja, ik zit ook vaak achter mijn bureau, de krant te lezen in het weekend of naar een plaat te luisteren.

Natuurlijks is het leuk om 1x in je leven zo'n Akotoestand mee te maken, maar ik doe het geen tweede keer meer. Ik vond het leuk meneer Hans van Mierlo te hebben ontmoet. Ik complimenteerde hem nog dat hij de nederlandse taal zo prachtig bezigt in de eerste of tweede kamer. Ik weet niks van politiek, ik weet niet eens in welke kamer hij zit. Het was ook interessant al die mensen te observeren, vooral degenen die met de prijs te maken hadden (de jury); ze voelden zich toch wel belangrijk, alsof ZIJ die zes boeken persoonlijk hadden geschreven.

Ik was er bijna zeker van dat de prijs naar Komrij zou gaan. Nu u weet hoe het is gegaan. Ik wenste de heer Ferron nog geluk met het geld - als tegenprestatie noemde hij mij later in een interview een lul.

En dat terwijl ik nog tot blz. 40 in zijn boek heb gelezen, waardoor ik een niet onaardige migraine opliep.

Ik denk dat de grootste en mooiste prijs die een auteur kan ontvangen is: waardering en warmte van lezers, ja, soms zelfs een spontane zoen zomaar op straat. Daar kan zelfs de belasting niets van af pikken.

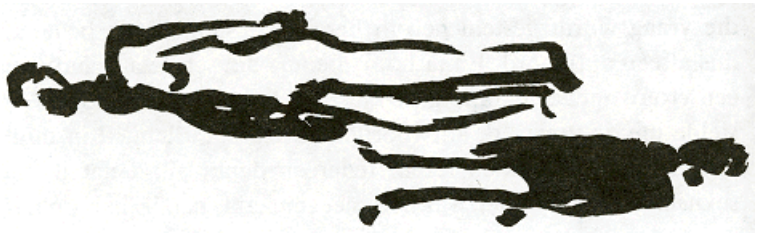

Daarom tot slot nog een gedichtje uit mijn dagboek:

Uitmarkt Den Haag - 1 september 1990

Onzeker en zeker tegelijk
alsof ik haar herrezen geliefde was
naderde ze
‘u bent het!’ roepend
ze vond het vreemd op straat zei ze
na drie jaar Santpoort
‘nu bent u pas in het echte gekkenhuis,
Santpoort is zo gek nog niet’ zei ik
ze vertelde dat ze poëzie schreef en illustreerde,
een expositie ging houden
of ik kwam?
‘kan ik u met mijn handtekening plezieren?’ zei ik
ze legde De kip neer en keek triest
‘ik heb nog geen geld’
dus kocht ik De kip voor haar
van mijn boekenbon van boekhandel V.
haar mond trilde
haar gezicht scheen verlicht
heftig zoende ze me
en liep verder - verdwaasd door dit gebeuren
De kip tegen zich aanklemmend
hoe weinig moeite was
die gouden rand om haar dag.

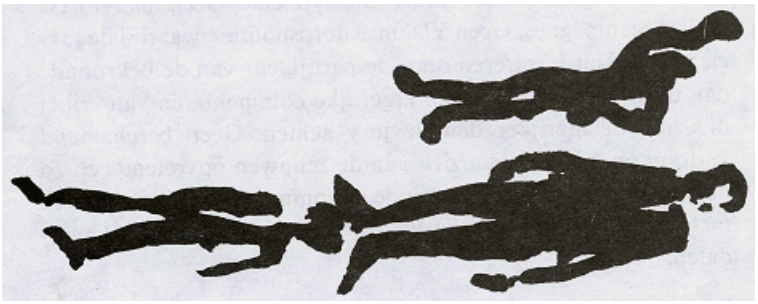

Eddy van Vliet,
Staatsprijs Poezie 1989

Van 5.000 B.F. tot 1.000.000 B.F.

Tot in 1979 gold in de Nederlanden de Reina Prinsen Geerligsprijs als de begerenswaardigste literaire prijs voor jong talent.

De lijst der winnaars liegt er niet om. Hij bevat namen zoals die van Simon van het Reve (Gerard Reve), Harry Mulisch, Jan Blokker, Remco Campert, J. Bernlef, Willem Jan Otten, Oek de Jong, Jotie 't Hooft en Leon de Winter.

De prijs was ingesteld door de ouders van de in 1922 geboren Reina Prinsen Geerligs die om haar verzetsactiviteiten op 24 november 1943 in Sachsenhausen werd gefusilleerd. Het eraan verbonden bedrag bedroeg gedurende drieëndertig jaar fl. 250.

Er waren geen politieke, filosofische of commerciële belangen mee gemoeid. De zowel uit Nederlanders als Vlamingen samengestelde jury besliste volstrekt onafhankelijk. Het prestige van de prijs - die maar liefst negen maal niet werd toegekend - was uitsluitend gebaseerd op de kwaliteit van de juryleden en de prijswinnaars die vrijwel stuk voor stuk na hun bekroning een belangrijke literaire loopbaan tegemoet gingen.

Voor mij dé ideale prijs. Geen poeha. Geen platvloerse reclamecampagnes. Geen Vlaamse dorpspolitiek waarbij de jury zich meer laat inspireren door de partijkleur van de bekroonde dan door diens talent. Geen ergerlijke commentaren van critici die zich belangrijker dan de jury achten. Geen beschamend vertoon op televisie van zich van de zenuwen opvretende en zo ongedwongen mogelijk lachende genomineerden. Geen brieven met laffe excuses van juryleden aan hun vrienden kandidaten.

Neen. Gewoon een onafhankelijke jury van terzake bevoegde auteurs die onbekende debutanten bekroont en zich later niet hoeft te schamen over de keuze.

Het circus van de slechte smaak dat zich sinds het instellen van de Ako-prijs in werking heeft gesteld, is beschamend en kadert volledig in de veramerikanisering van onze cultuur. De betreffende prijs ontleent zijn belang uitsluitend aan het bedrag dat ermee is gemoeid. Het verwerpelijkste criterium wordt verheven tot het enige criterium. De schrijver wordt opgevoerd als sandwichman en onderscheidt zich nauwelijks van de wielrenner die als een levend reclamebord als eerste de eindmeet haalt.

Alle genomineerde schrijvers rijden voor de Ako-winkel-keten die, gelet op zijn boekenassortiment, lak heeft aan literatuur en enkel belang stelt in goed verkopend bedrukt papier. De uitgeverijen die hun kwaliteitsboeken zelfs niet tot op de drempel van de Ako-papierwinkels mogen leggen, zetten dezelfde pet op als hun genomineerde stalbeesten en sparen geld noch moeite om de lezers weg te houden uit de kwaliteitsboekhandel die zij opzadelen met literair hoogstaande doch moeilijk verkoopbare titels.

Een prachtig staaltje van commercieel cynisme.

De maecenas die de cultuur steunt door een fiscaal aftrekbaar bedrag ter beschikking te stellen, krijgt hiervoor een gigantische reclamecampagne in de plaats, die het veelvoud kost van het geïnvesteerd kapitaal. Kapitaal dat bovendien gerecupereerd wordt door de verkoop van de dankzij deze reclamecampagne gemaakte bestsellers.

En dit alles zonder dat onze weldoener hiervoor enige tegenprestatie moet leveren door bijvoorbeeld de aankoop van minder goed verkopende titels van de adverterende uitgeverijen die zijn naam een grotere bekendheid geven.

En dan zwijg ik nog over de enorme free publicity dankzij de talloze besprekingen, beschouwingen, interviews en literaire

ruzies die op de bekroning volgen.

Voorwaar handigere jongens dan de ouders Prinsen Geerligs die met eigen kapitaal de naam van hun gefusilleerde dochter wilden eren.

Geen kwaad woord evenwel over de winnaars van de literaire Ako-koers. Zij zijn tenslotte hard werkende arbeiders die graag eens behoorlijk beloond worden voor hun moeizame arbeid. Zij zijn zo gewend aalmoezen te ontvangen uit de handen van de officiële cultuurdragers dat zij elk cadeautje welwillend aanvaarden.

Kan men het een Vlaams schrijver kwalijk nemen dat hij liever 1.000.000 B.F ontvangt van een bedrijf dat zich op zijn kosten verrijkt, dan 50.000 B.F. uit de handen van een minister, nadat hij hem een smeekbrief heeft moeten schrijven, vergezeld van zijn curriculum vitae, zijn projecten en een uitgeverscontract?

Kan men het deze schrijver kwalijk nemen dat hij liever 1.000.000 B.F. overhandigd krijgt in een riant hotel waar de volledige pers aanwezig is, dan dat hij via de krant moet vernemen dat hij bekroond werd met een Staatsprijs die hem zelfs niet in staat stelt de gevel van zijn huis te laten schilderen?

Zolang van officiële zijde het misprijzen van literatuur de regel en niet de uitzondering blijft, zal de schrijver blij moeten zijn met privé-initiatieven à la Ako-prijs en zal hij zich moeten blijven gedragen als een sandwichman wiens lijfspreuk is: ‘Ik word gesponsord, dus ik ben.’

Herman Brusselmans,
Yangprijs 1984

Mensen denken altijd dat ik nog nooit een literaire prijs heb gekregen. Dat is fout gedacht van die mensen. In 1984 mocht ik de YANG-prijs ontvangen, voor mijn roman *'Prachtige Ogen'*. De YANG-prijs. Die bestond uit een oorkonde. Een oorkonde. Ga daarmee naar de oorlog. (Ik zie me al een Irakees of een Ruwandees of een andere zwarte hond op zijn muil poefen met mijn oorkonde.) Bovendien moest ik de prijs delen met een dichteres genaamd Lut de Block. Ik lach niet, Lut de Block heette die. Die kreeg ook een oorkonde. Blij dat ze daarmede was. In haar euforie begon ze terplaatse te rijmen en te dichten dat het een aard had. 'Een oorkonde! Een oorkonde' dichtte ze, ''t Is een vierkante maar geen ronde!' Waarna de rest van de avond zich vlotweg ontpopte tot de saaiste bedoening sinds de haaruitval bij Herman de Coninck.

Overigens werd van die Lut de Block later niks meer vernomen. Van mij wel nog, in die mate dat ik thans de bekendste schrijver van Vlaanderen ben, ook in Holland. En dat zonder hielen te likken, zonder verwoede pogingen te ondernemen om ooit samen op een foto te staan met Hugo Claus, zonder recepties af te dweilen ter ere van weer een of ander absoluut meesterwerk, zonder al die belachelijke 'literaire podia' te beklimmen (en als ik dat wel al eens deed was het puur voor het geld), zonder lezersbrieven te schrijven als een boek van mij de grond werd ingeboord (wat gelukkig - het vakmanschap en het literaire inzicht van de Vlaamse recensenten in acht genomen - heel vaak is gebeurd), zonder mij te bemoeien met al dat gezeik rond die onnozele subsidies, zonder iets anders te doen dan simpelweg mijn monumentale oeuvre verder te zetten, en zonder - na die flodderoorkonde - nog ooit één literaire prijs in ontvangst te moeten nemen. En dat bevalt me opperbest. Ik hoef namelijk helemaal geen literaire prijzen. Een literaire prijs, mij

toegekend door het Vlaamse Letterkundige Establishment, dat zoude zoiets zijn als een nepgouden LP in bordkarton, uitgereikt aan de Rolling Stones door Willy Sommers en Anne de Baetzelier.

Ik hoef bij voorbeeld helemaal geen AKO-prijs als die tevoren in de schoot is geramd van sujetten als Geerten Meijsing, Brigitte Raskin of die bezopen pseudo-edelgermaan, hoe heet hij, Louis Ferron. Laten we zeggen dat ik me in zo'n rijtje niet erg op m'n gemak zoude voelen.

Evenmin heb ik behoefte aan bij voorbeeld een staatsprijs, als ik daardoor in één adem zoude worden vermeld met noem ze allemaal maar op, onder wie plots ook Kristien Hemmerechts. Ik heb helemaal niks tegen dit frele meisje, en ik geef zonder gene, of toch niet veel, toe dat ze een aardig verhaaltje in mekaar kan flansen over jonge vrouwen met nu en dan een luxe-probleempje (heupen te breed, man weg, kindje aamborstig, maandstonden dag te vroeg, zuil te zout, oude moedertje seniel, minnaar impotent, sherryfles leeg, het feminisme niet au serieux genomen, nog maar eens heupen te breed, en snorretje te smal) maar als zo'n grietje van vier boekjes en 1 (want altijd, altijd weer wordt het vermeld, dus ook hier) Engelstalig verhaaltje in een Londens kostschoolblaadje - als dàt soort wijveke de staatsprijs krijgt, nou dan heeft die staatsprijs er bij mij gelegen en hoef ik geen staatsprijs.

Net zoals ik nooit of te nimmer de NCR-prijs heb gehoefd. Dat is die prijs voor ‘jonge schrijvers’ die nog net geen drie à vier boeken hebben geschreven. (Niemand weet precies hoe het zit.) Toen ie de eerste keer werd uitgereikt had ik, jonge schrijver zijnde, al àcht boeken geschreven, dus gelukkig kwam ik op het nippertje niet meer in aanmerking. De prijs ging dan ook terecht naar de sportjournalist Gilbert Roox, welke zich onder het prachtpseudoniem Gilbert Grauws op het glad ijs der proza-schrijverij had gewaagd en na lang arbeiden te voorschijn was gekomen met het ‘leuke’ maar voor de rest totààl te verwaarlozen bundeltje *‘De papegaaieschommel’*. Sindsdien werd van hem niks meer vernomen.

En dit jaar wordt die NCR-prijs alwéér uitgereikt hoor ik zeggen, en alweer zal die kelk aan mij voorbijgaan want inmiddels heb ik twaalf boeken geschreven en komt mijn dertiende in januari. Dus heel terecht zal de prijs dit keer de beurs spekken van een of ander genie in de trant van Magda Van den Akker (die al de debuutprijs kreeg - blij dat ik ook die ooit gemist heb - voor een roman over een pater in het zeventiende eeuwse Peru), Suzanne Binnemans (ex-topauteur bij uitgeverij Nioba), J.M.H. Berckmans (die een vrij talentvol schoenenverkoper schijnt geweest te zijn - who the shit cares), Geert Stadeus (die volgens Avenue een niet onaardig gekleed jong auteur is, waarbij hij zich - nog steeds volgens Avenue - in het selecte gezelschap bevindt van Bob van Laerhoven en nog een pipo van wie ik de naam kwijt ben maar die nochtans ook een boekje heeft geschreven) en pakweg Gie Bogaert (het aankomende grote kanon in het fonds van Kritak, welks fonds Gie - niet GUY, maar Gie, en dan weet je het wel al - de kans schonk een vodje te publiceren waarin de hoofdpersonages namen dragen als Havel Tatave, Huubtatam of Strooman, en dan weet je het ook wel al.) Jezus, veronderstel dat je in Vlaanderen een literaire prijs wint! Het gajes waarmede je dan node geassocieerd wordt! nee, ik hoef echtwaar geen enkele prijs. Behalve die ene, die o.a. L.P. Boon ooit gewonnen heeft. De naam ontschiet me even, maar je kreeg er een oorkonde voor en Lut de Block heeft er een gedichtje over gemaakt. Dàt was nog eens een prijs!

(HB, te Gent, 26 X '90)

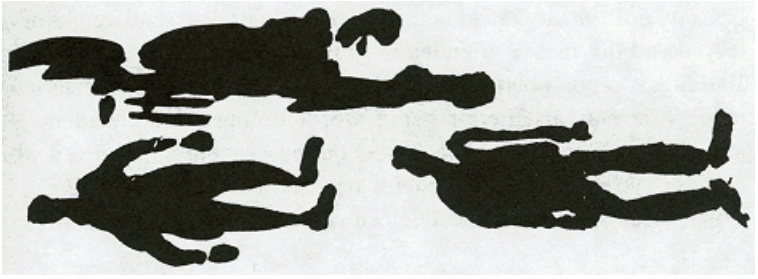

Frans Boenders, AKO Jurylid 1988

Een beetje schrijver in het oude Rome kreeg al gauw een villa op het schilderachtige platteland aangeboden door de keizer of diens entourage. De begunstigde schrijver zag er vervolgens geen been in om in onsterfelijke verzen de lof van zijn weldoener te zingen. In het licht daarvan vind ik het nogal futiel dat Nederlandstalige schrijvertjes in hun bedjes woelen, geplaagd door vragen naar de ‘zin/onzin’ van literaire prijzen en naar de aanslag op hun waardigheid als auteur, mochten zij ooit zo'n prijs aanvaarden.

Zelf maak ik niet het minste bezwaar tegen prijzen. Waarom zou ik? Wie exposeert, zalen toezingt of boekwerken publiceert geeft daarmee het verlangen te kennen zijn werk publiek te maken en door dat publiek te worden bemind. Hij vindt zijn werk derhalve de moeite waard. Anders zou hij het thuis op het atelier laten staan of het in zijn lade opsluiten. Persoonlijk betreur ik, wat prijzen voor literaire werken in Nederlandstalig België betreft, enkel twee dingen. Ten eerste: de prijzen zijn zo onbeduidend laag. Wie de in dit land als luisterrijk bekend staande Arkprijs van het Vrije Woord krijgt neemt in het geheel niets in ontvangst. Hij moet de toegestroomde vrijdenkers nog dankbaar toespreken ook. Even wordt hem het archaïsche schrijntje met zijn pas ingegrifte naam getoond en hop, weg is de prijs. De ontvanger van de Willemsfondsprijs voor de kritiek wordt geacht zich uitermate dankbaar te betonen voor een kunstwerkje waar hij niet om heeft gevraagd. Echte prijzen bestaan ook, maar het eraan verbonden bedrag is nauwelijks toereikend om met je vrienden te gaan dineren bij Sir Anthony Van Dijck. Voorts betreur ik dat in België het essay slechts eens in de drie jaar als literair genre wordt ontdekt. Dan vinden natuurlijk alle schoolfrikken, paters en recensenten die ooit een boekje bakten over Het Geheim der Schone Letteren of De Muziek der Sferen in de Middeleeuwen dat ze voor die prijs in

aanmerking komen. Krijgen doen ze hem inderdaad. Maar ach, wie krijgt er *niet* graag een prijs? Ik ook dus. Het enige probleem met een prijs lijkt me dat enkel één persoon hem kan krijgen. Aangezien iedereen hem gaarne had gekregen maakt een prijs één gelukkige en talrijke ongelukkigen. Welbeschouwd is dàt het enige humanitaire bezwaar dat men tegen prijzen kan aanvoeren. Wie het egalitarisme werkelijk in zijn hart sluit moet consequent zijn en prijzen afschaffen.

De vraag of een prijstoekenning terecht is gebeurd roept eindeloze discussies op. Vrijwel alle onbekroonde kandidaten voor een prijs vinden dat de toekenning onrechtvaardig is geschied. Veel redelijker zou het zijn indien niemand zichzelf als kandidaat zag. Dan kon de toekenning altijd als een geschenk worden beschouwd - wat ze ook is. Helaas aanziet vrijwel iedereen zich, stiekem of niet, als kandidaat (heeft men niet in elk boek dat men schrijft het beste van zichzelf gelegd?). Zodat prijzen altijd in termen als rechtvaardig/onrechtvaardig worden bekeken.

Wat het standpunt van de prijstoekenner betreft, zit de zaak wat ingewikkelder in elkaar. De gezworene ontsnapt er inderdaad niet aan, argumenten voor de uitverkiezing te bedenken. Maar omdat een prijs, ook voor een jurylid, vaak een emotionele kwestie is en omdat dwingende argumenten in de kunstbeschouwing niet bestaan, staat hij voor een dilemma. Ofwel geeft hij eerlijk toe dat het ‘beste/slechtste’ boek ‘van de afgelopen twee jaar’ enkel bij benadering kan worden gevonden. Daarmee onderstreept hij, impliciet of expliciet, het eigendunkelijke van de toekenning. Ofwel identificeert hij het boek, dat hem (uiteraard om emotionele redenen) het felst heeft aangegrepen, met het ‘beste boek van de afgelopen twee jaar’ tout court. Vervolgens zoekt hij redelijke argumenten om zijn persoonlijke ontroering zoveel mogelijk te universaliseren.

In weerwil van wat voorafgaat: het valt mij telkens weer op hoe groot de consensus over aanwijsbare kwaliteit is. Ook ten aanzien van onzin en rommel hoeft er in jury's niet urenlang te

worden geëmmerd. Het probleem biedt de middelmaat. In iedere jury zit wel een koppel lieden dat het grauwe gemiddelde een warm hart toedraagt. Dat verklaart de bekroning van, bijvoorbeeld, Brigitte Raskin door een AKO-jury. Toen ik zelf, het jaar daarvoor, deel van die jury mocht uitmaken bestond er, van bij het begin, unanimiteit over de hoge kwaliteit van Geerten Meijsings boek. Toch probeerden twee leden, tot het einde toe, de mediocre ster van Willem van Toorn als evenwaardig te verdedigen. Onbegrijpelijk, tenzij men beseft dat affecten bij zulke onmogelijke vragen als die naar het ‘beste/slechtste’ boek een grote rol spelen.

Jan Baeke
Gedichten

Pioniers als iedereen

Met zakenvrienden
van de lagere school
nam ik de statistieken door.

Er was wat mis
met de fortificaties
van onze gedachten.
Ze waren een kwint
te laag gestemd.
Wij hadden geen bazuinen.

Onder de waakzame omsingeling
van vliegen en sparren
vergokten we
alle wereldsteden
die we kenden.

Daarna hebben we
de bode omgebracht.

Alsof we toen al iets
vermoedden.

Passie

De slager werpt zich op zijn altaar
Hij verspreidt zijn dienende bestaan
door merg en been
Zijn mes komt op het hakblok neer
(en neer en neer)

Het mes snijdt
door zijn klanten - Hoor maar
Het gelouter gaat tekeer
en klettert op zijn bloedverwanten
Onbeperkt de hartelust
waar deze schepping zich mee tooit

Men wordt in bloed zoveel gewaar
Vooral in mens en dier geschreven
gaat het mes tevreden heen
Er is geen heiliger gebaar

Balen Vlas
Honkbal in Tirool 3 en 4

Feuilleton: de wereld zonder valium

Wat eraan voorafging: Grabowski ontdekte als bij toeval het verloren gegane wimpeltje van de Tiroolse Honkbalfederatie in het lichaam van de bediende van de firma Grahammer & Swoboda én een roomijsmachine op de koop toe. Kortom: honkbal op zijn Tirools. Wordt nu vervolgd!

3 Een ideëel motel: honkbal in Beieren

Zoals vele evenementen met een grensoverschrijdende invloed werd ook de bloeiperiode van HONKBAL IN TIROOL (HIT) voorafgegaan door een periode van relatieve rust waarin het de bevolking voor de wind ging. In werkelijkheid werd zij door onzichtbare krachten voorbereid op een snel om zich heen grijpend fenomeen dat het midden hield tussen een sportmanifestatie en een pinksterfeest.

Tijdens deze zogenaamde ‘inloopperiode’ vond aan de Duits/Oostenrijkse grens een merkwaardig voorval plaats dat qua vorm en inhoud mogelijks op HONKBAL IN TIROOL leek. In de volksmond kreeg het daarom al ras de benaming HONKBAL IN BEIEREN (HIB) mee. Alhoewel de raakvlakken tussen beide honkbalvormen eerder schaars waren vond de Tirools Honkbalfederatie toch redenen genoeg om de rechten voor HIB op te kopen en het geheel om te bouwen tot een soort ideëel motel waar reizigers konden akklimatiseren alvorens verder te trekken naar de plaats waar HIT zich als een gigantische, magnetische geluksmachine afspeelde.

Zoals bekend was meneer Grabowski, met een uurtje voorsprong op een bijzonder waardevolle Amerikaanse roomijs-machine, uit een Grahammer & Swoboda-bediende gesprongen en was hij daarbij in het bezit geraakt van het verloren gewaande wimpeltje van de Tiroolse Honkbalfederatie. Boze tongen beweerden dat hij daarom het slaghout mocht leveren dat aan deze magnetische geluksmachine een wel erg bijzonder cachet gaf. Gezien HIT zich in een atmosfeer van 'verminderde legaliteit' voltrok was meneer Grabowski verplicht de in Sixteen Dead Priests/Ohio* vervaardigde honkbalknuppels de Duits/Oostenrijkse grens over te smokkelen. De knuppels die in het Tiroolse Honkbal gebruikt werden wogen doorgaans een halve kilo zwaarder dan de doorsnee Amerikaanse knuppels. Bovendien waren ze niet uit het minderwaardige aluminium of uit het belachelijk goedkope essehout vervaardigd maar werden ze stuk voor stuk door handarbeiders uit de puurste Birmaanse trompet-bomen gekapt. Zo kwam het dat de in HONKBAL IN TIROOL gebruikte knuppels zelden voor minder dan vijfduizend dollar van eigenaar veranderden.

Meestal liet meneer Grabowski de door Johnson, Johnson & Vandewiele** in dubbelwandige reiskoffers verborgen of in opgezette Canadese elanden genaaide knuppels per luchtpost overkomen, haalde ze in Garmisch-Partenkirchen uit hun verpakking en kieperde ze in een koelbox, die hij met hennep-touwen op z'n rug bond. Zó wandelde hij dan, vaak beladen met HIT-gerei ter waarde van honderdduizend dollar, in Unter-kirchen de grens over. De douaniers waren vriendelijke zakken.

* *Sixteen Dead Priests/Ohio*: onooglijk klein gehucht gelegen aan Sixteen Drowned Horses River. Vooral bekend in honkbalmiddens. De aldaar gelegen honkbalknuppelfabrieken leveren sinds 1904 de prachtigste knuppels af. De honkbalknuppelpolijsters uit Zuid-West Ohio behoren samen met de roomijs-machineafstellers uit Indiana tot de best betaalde vaklui ter wereld.

** *Johnson, Johnson & Vandewiele*: internationaal befaamd bedrijf gevestigd in Portland/Oregon. Gespecialiseerd in smokkelverpakkingstechnieken.

Ze zaten op een stoel, suften een beetje rond en hieven hun hand op telkens meneer Grabowski voor het raam verscheen. ‘Servus’ zeiden ze, knipoogden nadrukkelijk samenzweerderig en keken alweer naar de zoldering waar, in de loop der jaren, de afbladderende verf de scherpe omtrekken van drie van hun stoutste dromen had aangenomen. Voor de leek waren ze nauwelijks te onderscheiden, maar geoefende ogen herkenden onmiddellijk van links naar rechts; een vanillekleurige Rolls-Royce Phaeton uit 1931, de opwaaiende jurk van Marilyn Monroe en het alles overtreffende Johannes 3:15.

‘Gruss Gott’ antwoordde meneer Grabowski geamuseerd, schoof veertig Schilling en een hoestbonbon in de gulzige gleuf van het Maltese Kruis en hóp... hij was al bijna in Pfaffenhofen.

Maar op een mooie dag (zoals later zou blijken een onvervalste HONKBAL IN BEIEREN-hoogdag) viel ongeveer een kwartier vooraleer meneer Grabowski zijn grote HONKBAL IN TIROOL-smokkelshow zou opvoeren een vreemde, vijftig jaar oude Amerikaanse roomijsmachine bovenop het dak van het douaniersgebouw in Unterkirchen. Niemand wist waar het ding vandaan kwam, zoals ook niemand wist waar het naartoe wou. Wat de douaniers wel wisten was dat door de val hun stoutste dromen danig dooreengeschud werden, dat vervelende overlappingen plaats vonden en dat stemde hen niet bepaald erg vriendelijk.

Toen dus, op deze stralende ochtend, die zwanger was van een fenomeen dat het midden hield tussen een sportmanifestatie en een pinksterfeest, mijneer Grabowski voor het openstaande raam van het douanierslokaal verscheen, waren de suffende

zakken van gewoonlijk veranderd in pedante Beierse staatsambtenaren.

Eéntje was zelfs danig verbolgen dat hij voor het eerst in dertig jaar van z'n stoel kwam, z'n papperig hoofd door het raam stak en met een stem als een aanslepend hormonaal probleem meneer Grabowski's ‘Warentransportbegleitpapiere’ opvorderde. ‘Aber schnell!’

Nou, dat klonk meneer Grabowski in de oren als een regelrecht startsein voor HONKBAL IN BEIEREN!

Met de fonkelende blik van een Shoshonekrijger die een gifpijl uit z'n koker neemt, greep meneer Grabowski in z'n koelbox en haalde er blindelings het mooiste exemplaar uit: een glimmende 38 duims knuppel. Puur honkbalgeluk uit de werkhuizen van Sixteen Dead Priests/Ohio.

Hij wreef een ogenblik uitdagend over het glanzend uiteinde, bracht vervolgens de knuppel met een zijdelingse beweging naar achteren en verkocht het uilskuiken, dat nog steeds uit het raam hing en na dertig jaar afwezigheid dacht dat het opvragen van ‘Warentransportbegleitpapiere’ op een stralende HIB-dag straffeloos kon gebeuren, zulk een danige dreun tegen z'n raap dat de arme man, om te beginnen, net zolang rond z'n eigen as draaide tot hij in plaats van meneer Grabowski het rangeerstation van Pensacola zag. Dan ging hij als een helikopter langzaam van de grond, legde zich horizontaal in de muffe kantoorlucht, schoof onder de verbaasde blikken van z'n kollega's schuin naar boven en boorde zich daar schaamteloos dwars doorheen het alles overtreffende Johannes 3:15.

Het was de tweede maal in nauwelijks een paar uur tijd dat hun dromen zo door elkaar geschud werden, maar dit maal slikten ze hun ergernis daaromtrent eerst even weg; nooit eerder immers werden ze geconfronteerd met het vreemde fenomeen dat in Oostenrijk was ontstaan en daar, naar verluidt, al heel wat gezinnen had aangetast. Om dan nog maar te zwijgen over de Tiroolse jeugd die werd opgevoed in een constante sfeer van gooien, slaan en lopen.

(Ze hadden er al veel over gehoord, de douaniers, en het

moet gezegd, niet alles wat over HIT verteld werd klonk positief. Soms baadden de berichten in een mysterieuze sfeer. Zo berichtte de ‘Traunsteiner Rundschau’ in een speciale HIT-editie dat de zogenaamde gigantische, magnetische geluksmachine zich op een geheime plaats afspeelde. Misschien wel in een hotelkamer in Acapulco! Nog anderen beweerden dat HIT, reeds vanaf de eerste inning een onmiskenbare invloed uitoefende op de gemoedsgesteldheid van zowel spelers als toeschouwers.)

Hoedanook, de douaniers die, zoals gezegd, nooit eerder de Beierse variant van HONKBAL IN TIROOL hadden meegemaakt voelden nu aan den lijve hoe aanstekelijk het werkte. Had iemand hen slaghout in de handen geduwd, ze hadden zonder twijfel alles wat poten en oren had persoonlijk naar Bischofshofen geklopt. Maar niemand gaf hen slaghout en dus volgden ze geïnteresseerd de vlucht van hun minder fortuinlijke kollega die intussen aan een kleine studieronde van de zoldering was begonnen. Plots schoot hij vooruit en gleed behoedzaam onder de opwaaiende jurk van Marilyn Monroe, die, alhoewel een droombeeld en voor vijfentachtig procent opgebouwd uit slechte, afbladderende verf, toch de tegenwoordigheid van geest bezat om zich voldaan op de rug van de douanier te zetten. Deze zakte daardoor eerst anderhalve meter naar beneden, boog dan het hoofd beschermend voorover en scheurde met z'n kostbare lading dwars door de zoldering en het dakgebinte, ontweek net op tijd de vlaggemast en zetten dan met wapperende haren koers naar de westelijke top van de Zugspitze.

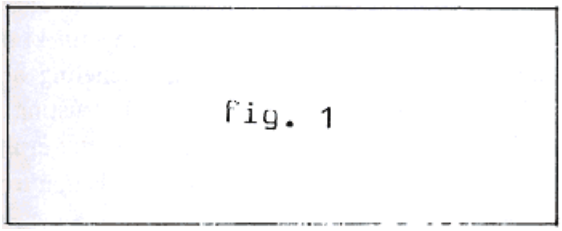

Zicht op Bischofshofen (Salzburger Land) dat volgens de overlevering even in de running was om alles wat in Unterkirchen poten en oren had, te ontvangen.

De aan flarden gedroomde, een beetje naar ammoniak ruikende Apostel Johannespassage werd aan haar lot overgelaten als een cassette met Dixielandmuziek in een leeggeroofde Uruguayaanse supermarkt.

Doorheen de verrekijkers, waarmee ze bij helder weer de smokkelroutes controleerden, zagen de douaniers hoe hun kollega bovenop de Zugspitze met het hoofd vooruit, tot aan z'n broeksband in de metersdikke, cocaïnewitte sneeuw zakte, zagen hoe hun uit de zoldering weggerukte, afbladderende Latexkoningin zich wist te redden door zich aan z'n broekspijpen vast te klampen en zagen tenslotte met toenemende verbijstering hoe zij zichzelf ontluisterde door met beide douaniersbenen, die zij als seinvlaggen over en weer bewoog, aanhoudend hetzelfde bericht de wereld in te sturen:

JOHN .F. KENNEDY . FUCKED . THE . SHIT. OUT . OF . ME!!

Het duurde wel een poosje vooraleer de douaniers het bericht ontcijferd hadden, maar eens de betekenis tot hen was doorgedrongen, zou die in hun hoofd nog een halve eeuw blijven nazinderen. Bedroefd lieten ze zich in hun krakkemikkige stoelen zakken, verborgen hun ontgoocheling achter de skibrillen, die sedert 1962 tot hun standaarduitrusting behoorden en bereidden zich voor op een verder leven dat eruit zag als een stukgeslagen droom en zich liet aanhoren als tien ton keurig gestapeld TNT.

Meneer Grabowski, die niet zonder moeite uit z'n Pensacola rangeerstationvermomming was gekropen, stopte het slaghout

terug in de koelbox, schonk gewoontegetrouw veertig Schilling aan het Maltese Kruis en wipte vervolgens als een knipmes over de dennehouten slagbomen: eindelijk Tirool!!

Het hart van het federatiewimpeltje, dat hij in een Grahammer & Swoboda-bediende van de muur had gerukt, sloeg op hol. Instinctief moet het aangevoeld hebben hoe dichtbij HONKBAL IN TIROOL wel was. Ook meneer Grabowski, die als een flikkerend neonlicht nu eens zichzelf dan weer het Pensacola rangeerstation was, voelde een merkwaardige spanning, die ontegensprekelijk door HIT werd veroorzaakt en als onzichtbare nevelslierten in het landschap hing.

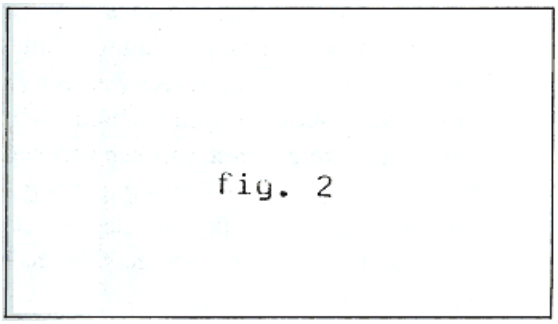

Tien ton keurig gestapeld TNT. Stilte en rust houden explosiviteit in hun cocon gevangen. Een handvol douaniers kunnen er na HONKBAL IN BEIEREN over meepraten.

Hij opende zijn toiletzak die er op dit uur van de dag bijlag als een in existentiële angst gespecialiseerde apotheek, haalde er een Valiumtablet van 10 mg uit en kalmeerde daarmee het verfrommelde federatiewimpeltje.

Met een ultieme krachtinspanning duwde hij het Pensacola rangeerstation van zich af, stak het federatiewimpeltje terug op zak en zette koers naar de geheime plaats waar HONKBAL IN TIROOL zich als een gigantische, magnetische geluksmachine afspeelde.

4 De grensoverschrijdende roomijsmachine

opgedragen aan The 1910 Fruitgum Co

Bovenop het dak van het douaniersgebouw in Unterkirchen, rustte, na en zware val, een roestige Cunningham & Laut-macher-roomijsmachine. Ze woog ongeveer vierhonderd kilo en had een waarde van driehonderdduizend Schilling.

Toevallig was ze getuige geweest van een onvervalst potje HONKBAL IN BEIEREN. Zelf afkomstig uit de Verenigde Staten was ze natuurlijk behoorlijk van slag door ‘John F Kennedy fucked the shit out of me!’ Nu snakte ze echter naar iets van een hoger niveau.

Behoedzaam gleed ze van het dak af, rolde zich onder de slagbomen door en begaf zich als een vierhonderd kilo zware, in mokka-ijs gespecialiseerde, matrone in de voetsporen van meneer Grabowski en zijn gesedeerd federatiewimpeltje naar de plaats waar HONKBAL IN TIROOL zich gewoonlijk afspeelde. Ze stapte in een wijde boog rond het Pensacola rangeerstation dat als meneer Grabowski's tweede huid uitgeteld op de bodem lag.

Om de spanning te verdrijven floot ze een deuntje van The 1910 Fruitgum Co. Deuntjes fluiten is valium voor argelozen en roomijsmachines.

Wordt vervolgd

Eduard van Riel
Het Paters Moer

Ik tref Fredo op het erf. Hij hangt er op geheimzinnige wijze rond bij het oude bakhuis, een gerestaureerd bouwwerkje dat is volgestouwd met overbodig meubilair en allerhande gereedschappen. Muizen hebben er vrij spel en haast iedere zomer nestelt er zich een zwerm bijen. Fredo houdt een vinger voor de lippen, ten teken dat ik stil moet zijn. Hij wijst op een ovalen spiegel die plat op de grond ligt en hurkt achter een door houtworm aangetast dressoir. Ik weet niet wat zijn bedoeling is, maar ik doe hetzelfde.

Zo zitten we daar een hele poos, zonder boe of ba. Ik voel me ongemakkelijk, want als het leven niet zijn gewone gang gaat kom ik in ademnood. Het is alsof ik moet niezen, en ook weer niet. Ik krijg een draaierig gevoel en alles wijst erop dat ik ga stikken. Op de koop toe raken mijn darmen in de knoop en moet ik ontzettend poepen.

Als Fredo zijn hand op mijn arm legt lucht dat enigszins op. Met een knik van het hoofd maakt hij mij duidelijk dat ik op moet letten. In de deuropening verschijnt een merel, ze dribbelt even rond, blijft dan staan en kijkt ons met haar kraaloogjes strak aan. Ik kan nauwelijks de neiging onderdrukken met mijn hand een graaiende beweging te maken, gewoon omdat ze zo dichtbij is. Het gespannen gezicht van Fredo spreekt echter boekdelen en het lijkt me beter af te wachten. De vogel verroert zich niet en de tellen rijgen zich aaneen als een paternoster. Tenslotte besluit ze dat Fredo en ik onderdeel zijn van het interieur en wipt ze vrolijk in de richting van de spiegel, waar ze met haar puntige snavel op in begint te hakken. Tikketikketik...

‘Ga weg! Stom beest!’ stuift Fredo tevoorschijn. ‘Ze houdt zichzelf voor de gek met haar spiegelbeeld. Stommer dan stom.’

De merel spartelt in paniek naar de deur en is verdwenen voor ik goed en wel begrijp wat er gebeurt. Ik had haar kunnen

grijpen, denk ik, en dan had ik geweten hoe een vogellijfje precies voelt. Ik had haar in de vuist kunnen nemen en dood kunnen drukken. Zomaar.

‘Zie je dat dan niet!?’ roept Fredo opgewonden, die op de spiegel is gaan staan. Hij gebaart wild met de armen, alsof hij vanaf een platvorm spreekt. ‘Zoiets heb ik nog nooit gezien. Ik houd ze nu al uren in de gaten en ze blijft maar tekeer gaan op die spiegel. Vast en zeker denkt ze dat het een vijand is en wil ze vechten. Is dat nou niet ongelooflijk stom!?’

‘Het beest weet niet beter’ antwoord ik nuchter en ga naast Fredo op de spiegel staan. Onder ons worstelen onze lichamen met een vreemd perspectief: lange benen, een plompe tors en twee malle hoofden. Ik voel me niet veilig, alsof ik op kelderijs sta.

‘Stel je voor,’ oppert Fredo, ‘Misschien ziet ze haar spiegelbeeld niet als vijand, maar als toekomstige partner om een nestje mee te bouwen.’

‘Kan niet!’ zeg ik, ‘Het is juni en de broedtijd is al lang voorbij. Alle vogels zijn gevlogen.’

‘Behalve deze. Ze zal net zolang op de spiegel hameren tot ze haar snavel breekt en sterft.’

‘Nee nee, we kunnen de spiegel in een doek wikkelen, of anders gewoon omdraaien. Dat kost geen moeite.’

‘Wat maken we ons druk om een merel. Als iemand van ellende met zijn kop tegen de muur loopt, breken we die toch ook niet af? Bij die vogel is er van boven iets finaal mis, ze is de kluts kwijt. We kunnen er niets aan doen, zo simpel is dat.’

‘Onzin!’

‘Oké,’ zegt Fredo opgewekt. ‘Dan zoeken we een andere oplossing.’ Hij zet zich af op de spiegel en van het een op het andere moment sta ik met mijn voeten tussen de scherven.

‘Zie wat je doet!’ roept Fredo en lacht me in het gezicht uit. Met een van zijn lange armen geeft hij me een klopje op de schouder en wandelt doodgemoedereerd de deur uit.

Ik weet dat Fredo zijn hand voor niemand in het vuur steekt, dat vindt hij gekkenwerk. Vrienden kom je toevallig

tegen, je doet samen iets (een spelletje of wat ruzie maken), en dan ga je gewoon weer je eigen weg, net als altijd. Hij is iemand van de stad. In de zomer woont hij samen met zijn ouders in een caravan achter de hooischuur van boer Fransen. Er is een klein tuintje dat omringd is door coniferen en een grote televisiemast om de beide Duitslanden te kunnen ontvangen. Zijn vader is iemand die wel van een verzetje houdt. Bij warm weer drinkt hij 's avonds onder de luifel een flink aantal biertjes en plast tussen de slaphangende suikerbieten van de boer. ‘Geen probleem,’ zegt hij, ‘Een beetje zout bij al dat suiker, daar proef je heus niets van.’

De moeder van Fredo is voor niets of niemand verlegen. Ze jaagt elk zonnestraaltje achterna en ligt de ganse dag met haar blote bengelborsten in een krakend tuinmeubel. Net als haar man is ze niet vies van de drank en als het even kan gaat ze in de Driesprong sherry drinken, waarna ze hevig laverend huiswaarts keert. Het zijn stadse mensen en ze hebben andere gewoonten.

In het bakhuis ruik ik de geuren waaraan ik mezelf ben gaan hechten. Het carboleum aan het houtwerk, de mufheid van het rieten dak, het zaagsel op de vloer met daarin verspreide, donkere olievlekken. Het geeft me een thuisgevoel. Ik neem een driehoekig stuk van de gebroken spiegel en kijk mezelf indringend aan. Dat ben ik, denk ik, vreemd dat ik er zó uitzie, en niet anders. Ik laat het stuk aan diggelen vallen en schop alles onder het dressoir. Buiten ren ik met gespreide armen over het erf en probeer huppelend op te stijgen. Na een korte vlucht stuit ik opnieuw op Fredo. Hij leunt tegen het grijsblauwe elektriciteitshuisje langs de kant van de weg en zwaait naar me. In zijn mond heeft hij een grassprietje dat als een dirigeerstokje op en neer gaat.

‘Rotjong!’ bijt ik hem toe.

‘Boertje!’

‘Hou je smoel!’ Ik vlieg hem naar de benen en probeer hem omver te trekken. De slimmerd laat zich echter met zijn volle gewicht op me vallen en ik ben verloren voor hij iets gedaan

heeft. Hij pakt mijn armen en kruisigt die op de grond. Boven me gaat hij hijgend tekeer en walst hij als een bulldozer over me heen. Zijn triomferende gezicht is afschuwwekkend. Ik verzamel een dikke fluim op het puntje van mijn tong en tref hem daarmee vol in het gezicht. Fredo is razend. Hij drukt zijn knie op mijn linkerarm en dreigt die te breken. De hevige pijnscheuten komen met tranen in de ogen, zo erg zelfs dat ik mijn hoofd jankend van links naar rechts sla, net zolang tot Fredo het met zijn vrijgekomen hand in het gras drukt. Ik zie levensgrote insecten die zich tussen de stengels doorslingeren, op weg naar mijn ogen, mond en neus. Het wriemelen maakt me doodsbenauwd, alsof ze al aan mijn ingewanden zitten te peuzelen. Ik schreeuw het uit: 'Stop! Hou op!'

'Geef je je over?' klinkt het op vlijmscherpe toon. 'Als je je over geeft, laat ik je los.'

'Jaaah!...'

Ik kom overeind en schop hem met de punt van mijn schoen tegen de knie. Het komt me op twee meppen in het gezicht te staan die zo krachtig zijn dat ik op mijn benen sta te wankelen. Het lijkt wel of ik met mijn hoofd door de geluidsbarrière geknald ben.

'Dat had je niet gedacht, hè?' zegt Fredo even later. We zitten allebei op de rand van een sloot en bekomen van het gevecht.

'Het was niet eerlijk,' zeur ik, 'Je gaf me geen kans en bovendien ben je echt gemeen.'

Fredo haalt de schouders op en kijkt naar de diepe sloot waarin het taaie onkruid strijd levert voor elke vierkante centimeter. Een beetje verderop is alles zwartgeblakerd, daar hebben boeren met een simpele luciferstreek korte metten gemaakt.

'Kom, we gaan naar de oorlogsbunker.' zegt Fredo en staat recht. Hij taxeert de breedte van de sloot, neemt een aanloop en overbrugt de drie meter met een ruime sprong. Met hoog opgeworpen knieën draaft hij door het lange gras. Als ik de aanloop neem voor mijn sprong is hij nog slechts een stipje in de

verte.

Het Duitse afweergeschut is in februari 1944 getroffen door enkele Tallboybommen die het beton hebben opengereten als oude gordijnstof. Wat ervan over is gebleven ligt nu in brokstukken bijeen, door een reusachtige bezem op een hoop geveegd. De natuur heeft er een dikke laag brem over gevlochten en talloze hommelvliegen er ronkend omheen. Overal gapen duistere gaten waarin hagedissen flitsend verdwijnen. Sommige mensen zeggen dat er nog steeds Duitsers zitten, dat ze nooit vertrokken zijn en onder de grond een spookachtig bestaan leiden.

Fredo is handig naar het hoogste punt geklommen. Hij zit op een puntig betonblok en houdt de rechterhand schuin in de hoogte. De gedisciplineerde nazigroet steekt schril af tegen zijn slaphangende benen die als elastiek in de diepte bungelen. ‘Ik had best een mof willen zijn’ zegt hij. ‘Ik zou de oorlog verliezen, dat wel, maar ik zou er een reuzetijd van maken.’

Ik klim naar hem toe en als ik naast hem kom zitten rust zijn arm op het dijbeen, geveld door de kramp. Onder ons ligt een enorm veld met opgeworpen hooiruggen. Het zijn de golven waaruit de Geallieerden op zullen duiken, net als op D-day.

‘Die kerels in deze bunker hadden het helemaal voor elkaar’ gaat Fredo voort. ‘Dacht je dat die niets anders deden dan alleen de hemel afturen? Nee hoor, iedere maand arriveerde een bus vol blonde, Duitse wijfjes die uitgekozen waren om het ras voort te planten. Begrijp je dat? Die kerels moesten neuken voor het vaderland.’

Het woord ‘neuken’ zoemt in mijn oren en zendt signalen uit die voor grote verwarring zorgen. Fredo is met het woord opgevoed en spreekt het uit alsof hij het over een boterham met jam heeft. Ik benijd hem daarvoor.

‘Ik weet het van mijn vader, die alles weet van de oorlog. Hij weet zelfs hoeveel bommen er gegooid zijn, en hoeveel schepen er tot zinken zijn gebracht. Getallen die jij amper uit kunt spreken.’

‘Jouw vader!’ zeg ik, ‘Jouw vader weet niets van de oorlog. Alleen seks!, daar weet hij alles van. Seks, seks, seks...’ Nogmaals zo'n woord. Ik huppel er als een dwaas achteraan.

‘Seks, seks, seks...’ herhaalt Fredo. Hij gaat recht staan, ritst zijn gulp open, haalt hem eruit, en geeft een flinke straal. Zonder aarzelen doe ik hetzelfde. Onder ons vormen zich kleine stroompjes van schuimende urine. Spetters vreten zich in de droge stofgrond en rollen weg in grijze bolletjes. We brengen de aarde tot leven.

Als we even later ieder ons zaakje opgeborgen hebben gaan we languit in het gras liggen en zeggen een hele poos niets. Met toegeknepen ogen zie ik hoe twee plukjes wolk elkaar op de hielen zitten. Hun achtervolging eindigt wanneer ze vervloeien in een rupsachtige moederwolk.

‘Heb jij wel eens gevlogen, Fredo?’ vraag ik.

‘Een keer in een Boeing 747, naar mijn oom in Canada, en twee keer in een D.C. 10, op vakantie in Spanje.’

‘Hoe zien de wolken er aan de bovenkant uit?’

‘Zo plat als een duppie. Net een afgestreken glas bier.’

‘Volgens mij ben je een schijterd.’ sneert Fredo.

Ik schenk er geen aandacht aan en probeer mezelf op mijn gemak te stellen. Voor ons danst het Paters Moer in de onuitstaanbare hitte. Insekten ploegen door de zwangere lucht en zoeken verpozing op onze armen en benen. Rotbeesten. Ik sla links en rechts, maar het heeft geen zin. Wat is er toch aan de hand met deze dag? Kan het dan niet even waaien? Zo'n prettig zuchtje dat je naar adem doet happen om er maar niets van verloren te laten gaan. Dat zou heerlijk zijn. Ook voor de koeien die puffend in het gras liggen, met hun uiers als lastige boodschappentassen tussen de achterpoten.

Daar is het roestige prikkeldraadje, en dan: heilige, maar vooral mysterieuze grond. Ik kruip op mijn buik onder de draad door en ruik een muffe zonverbrande geur die ik nooit eerder geroken heb. Het zal wel te maken hebben met het Paters Moer, dat akelige bos waar ooit een klooster in de modder is

weggezonken. Het was een persoonlijke ingreep van God om de paters te straffen voor hun wreedaardige omgangsvormen. Niet ten onrechte, want als de paters de kans kregen, grepen ze je bij het nekvel, spijkerden je vast aan een boom en pelden je uiterst geraffineerd het vel van het lijf. Om je tot een van hen te maken werd je een loodzware pij om de schouders geworpen die zich als een nieuwe huid aan het naakte vlees hechtte. Tallozen was het overkomen.

Fredo wijst de weg. Hij wringt zich door de dichte begroeiing en laat een spoor van vernieling achter zich. Hoog tussen de bomen klinkt het geklapwiek van verontruste vogels. We bevinden ons in een beschermde broedplaats, de groene bordjes aan de rand van het Paters Moer waarschuwen ervoor. Ze maken melding van het Wetboek van Strafrecht en het artikel dat van toepassing is. Zonder twijfel zijn we in overtreding.

Plots is het bos een open dak. Voor ons zien we een kleine plas die gevangen zit in een uitgedroogde modderschotel. De zon heeft dit stukje moer haar wil opgelegd. We lopen tot aan het water en kijken naar de ondiepe bodem waarin rotte bladeren verzonken liggen. Kikkervisjes glibberen er in rond.

‘Het zou me niet verbazen als hieronder enkele paters op de loer liggen’ zegt Fredo. Hij neemt een stok en roert er mee over de bodem. Een waaier van grijze prut kolkt omhoog. ‘Het zou best kunnen dat ze onverwachts een klauw uitsteken om ons in de diepte te sleuren.’

‘Ze zijn dood! Morsdood!’ zeg ik beslist.

‘Natuurlijk zijn ze dood. Maar heb jij nog nooit een dooie op bezoek gehad? Een echte dooie?’

‘Nee...nooit...’ zeg ik haperend.

‘Nou, dan heb je geluk gehad, want het is heus geen pretje. Ze klagen steen en been en hebben het altijd koud. Bovendien kun je erop rekenen dat ze je vragen met hen te ruilen; jij in de hel en zij in dat warme bedje van jou.’ Fredo neemt de stok in zijn rechterhand en zwiert die met een wijde boog tussen de boomtoppen. Enkele getroffen bladeren vallen fladderend neer.

‘Onder mijn bed bewaar ik enkele teentjes knoflook en een kruisbeeld. Soms wil dat wel eens helpen.’

Hij kijkt me met glimmende ogen aan, proest het dan uit en prikt met een vinger tussen mijn ribben. ‘Zie je wel dat je bang bent!’ gilt hij. ‘Zie je wel!’ Zijn lach scheert tussen de bomen, rukt aan alle takken en schalt wild tegen de bladeren. Ik krijg er koude rillingen van.

Even later, na een mars van amper tien minuten, staan we plots aan de rand van het Paters Moer. Er stroomt een beekje en aan de overkant is een maïsveld dat op eenvoudige wijze een einde maakt aan alle mysterie. Ik daal af langs de steile kant en proef van het frisse water. Er zit een rotte bijsmaak aan die in mijn mond blijft hangen als een lepel levertraan. Ik heb zin flink met het water te spetteren, de natuur te laten schrikken. Met Fredo in de buurt durf ik echter niet.

Op de terugweg wijkt Fredo af bij de drooggevallen modderplas en voert me naar een bouwvallige hut die tegen een zandrug gebouwd is. Ze bestaat uit niet meer dan enkele rietmatten die op houten staanders rusten. Er staan een achttal bijenkorven, waarvan de meesten bewoond zijn. Fredo gaat naar binnen en knielt tussen de dorre bladeren. Met een veeg van zijn rechterarm legt hij een drietal korte planken bloot. Hij wrikt ze los en haalt er een plastic tas onderuit die hij buiten leegschudt. De schat omvat een tiental felgekleurde pornoboekjes, een stapeltje naaktfoto's en drie kondooms; alles even beduimeld.

‘Dit is de veiligste plek, bij de paters onder de grond,’ zegt Fredo en neemt een van de boekjes. Het bleke bloot op de glimmende pagina's is zonder geheimen. De herkenbare wereld om me heen valt in duigen en plots is alles spannend, opwindend en stout. Ik kijk naar Fredo en wens hem mijlenver weg.

‘Hoe kom je eraan?’ vraag ik stilletjes.

‘Van mijn ouders, die laten zo nu en dan wel eens wat slingeren’ grijnst hij, volkomen op zijn gemak. ‘De naaktfoto's heb ik van iemand anders, een vriend. Ze zijn genomen op zijn slaapkamer en dat meisje is nu een bekend mannequin in Parijs.

Om je tanden in te zetten.’

Fredo heeft gelijk. Het blonde meisje met de frisse borstjes zorgt ervoor dat diep in me putten overstromen waarvan ik het bestaan nooit had durven vermoeden. Ik word er een beetje hulpeloos van.

Ruim een half uur lang stelt Fredo me op de proef en als hij tenslotte alles weer heeft opgeborgen, zegt hij met een ernstig gezicht: ‘Niet aankomen! Nooit! Alleen als ik erbij ben.’

Op het terrasje van Fredo's ouders broeit er iets. Uit de caravan klinkt een overspannen radiostem die de laatste meters van een bergetappe in de Tour de France verslaat. Namen van renners en tijdsverschillen vliegen in het rond. Hun zwarte poes loopt enkele malen zacht strelend langs mijn benen, springt dan op tafel en manoeuvreert daar op sierlijke wijze tussen onze glazen cola. Ze miauwt klaaglijk en probeert tevergeefs onze aandacht te trekken; tenslotte verdwijnt ze achter de coniferen. De moeder van Fredo is bezig met de avondmaaltijd. Ze is roodverbrand, heeft een sproetig gezicht en opgestoken haar met coupe soleile. Ze is gekleed in een ruim shirt dat tot ver over de heupen valt. Telkens als ze langs komt merk ik dat de manier waarop ik naar haar kijk volkomen nieuw is. Ze is iemand anders, een vrouw die het bloed naar m'n hoofd jaagt.

Jan Vanhaelen

Jonge moeder

Zo blij is dit leeg meisje:
zij duwt haar chromen huifkar voort.
Kust bij stilstand het dik hoofd
van het popje uit haar buik.

Namiddagen zijn haar lief,
zeker met de hond erbij: speelse labrador
die trouw kijkt als ware hij de vader.

Voor dit trio zijn ijsjes geen obstakel,
noch vreemde mannen een gevaar.

Denkt ze toch even aan zichzelf
als haar hand het haar herschikt?

Wales

Al hielden uw heuvels stand
voorbij de britse daver,
uw dorpen staan
als neergekwakte eend te koop.

Uw lieden leven van bed en bijt,
hun boog werd bult
haast zonder hoop.

Bitter doet uw braak,
met strik versierd, de feiten wijken.

Uw burchten gingen vreemd,
uw landschap relikwie.

[Illustraties van Bruneau]

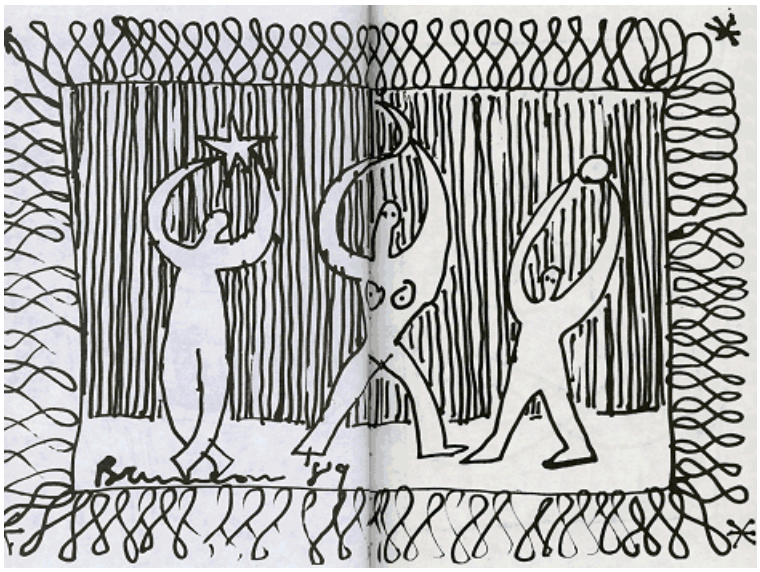

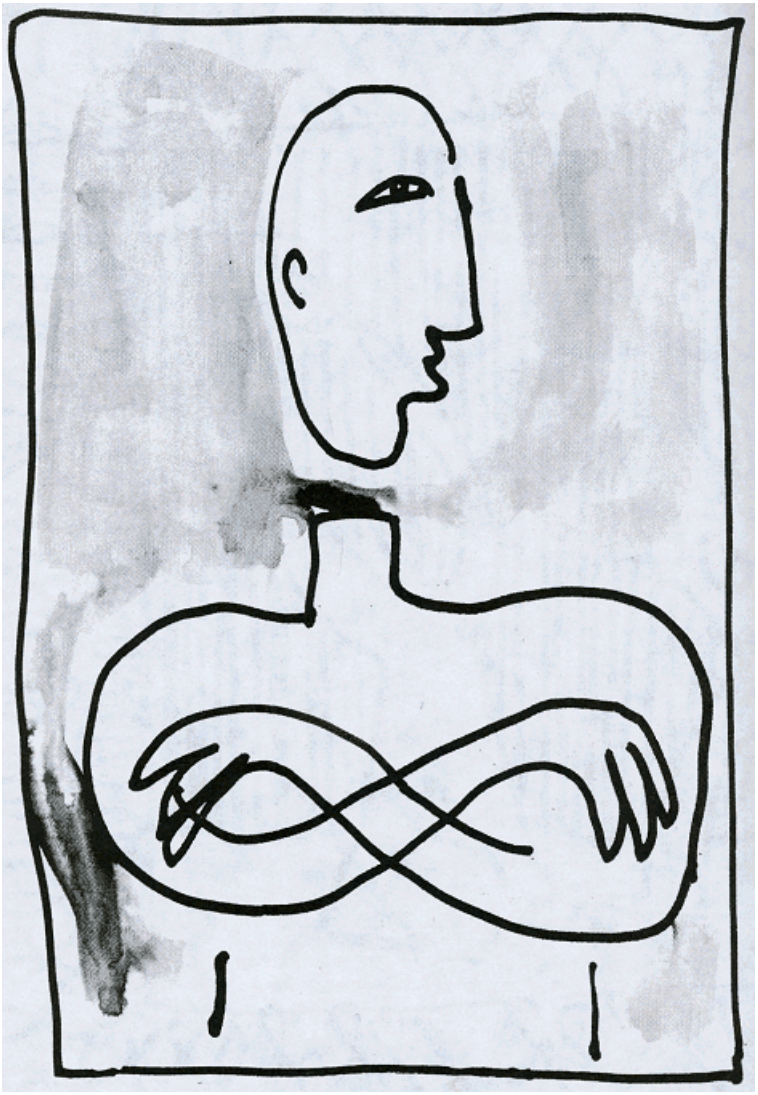

Etienne van Heerden
Dolle Hond

Vertaling: Jacques Avelli

Voor zijn roman Toorberg, *kreeg Etienne van Heerden de* W.A. Hofmeyr-, de CNA- en de ATKV-prijs, *zowat de belangrijkste prijzen die het Zuidafrikaanse literaire establishment toekent. Etienne van Heerden (° 1954) kent ze allemaal: de Boer en de kleurling, de Bosjesman en de Xhosa. Gemeenschappelijk hebben ze dat Zuid-Afrika hun land is, dat ze nergens anders naar toe kunnen en dat ze allemaal om beurten ontroerend en belachelijk zijn.*
In de lente van volgend jaar verschijnt het boek in vertaling bij Meulenhoff onder de titel De betoverde berg. *In deze romantische familiekroniek stelt een reizende magistraat een onderzoek in naar de dood van 'klein Noag, 'n kind van die weemoed'. De levenden en de doden van Toorberg spelen mee, de afstammelingen van Stam Abel Moolman, Hans Boesman, een bosjesman wiens voorouders in de grotten van Toverberg waren afgeslacht en Jan Swaat, zoon van een Schotse predikant en een Hottentotvrouw. Dit is Afrika, een land waarin zelfs de blanken een toverdokter consulteren en kalmerende thee maken van dagga.*
Als er moet vergeleken worden: G.G. Marquez' magische kijk op de wereld door een Hollands-Kaapse bril.
Dezelfde kwaliteiten in magische verbeeldingskracht en ironische nuanceringen spreidt Etienne Van Heerden ten toon in Liegfabriek*: een verhalenbundel uit 1988, waarin hij een panopticum schetst van de hele Zuidafrikaanse 'wereld', de stad, het platteland, het gewapend verzet, een politieke begrafenis waar een stier amok loopt. Het hier opgenomen verhaal* Dolle Hond *vertelt van een uitgestoten gezin dat met een ezelskarretje over de immense vlakte van de verlaten Karroo zwerft.*

De negende dag van hun tocht over de Wapadsberg merkt Jadakas Pool voor het eerst de hondsdolle hond op die hun ezelskarretje achtervolgt. Hij is suf gekeken op de vale ruggen van zijn beide ezels. Als hij hun stomme koppen tegen de uitgestrekte dorheid van de vlakten op ziet roeien, bekruipt hem het verlangen naar de valleien van Rooidraai, naar de zondagmiddagen dat hij terugkomt van de rivier, schoongewassen in het blinkende viswater, en Kintie wrijft zijn haar in met vaseline. Dan de eerste en ook de beste teug van het dikke romige korenbier, dat in zes schotels voor het huis in de zon staat.

Als hij ziet dat de hond dol is, geeft hij de teugels over aan zijn vrouw, Kintie, en denkt: Vandaag zullen wij niet kunnen uitspannen, toch niet vóór we dat magere beest van ons hebben afgeschud. De kinderen zullen tijdens het rijden maar van de kar moeten pissen. De hond haalt hen langzaam in maar houdt vijftig passen afstand. Het is een ordinaire draadharige fox, kan uit om het even welke hut aan de Wapadsberg ervandoor gegaan zijn. Maar Jadakas heeft het meteen in de gaten, van zo gauw hij de eerste keer omkijkt en de hond gewaar wordt: de schuimvlokken om zijn muil, de scheve kop en het wit om zijn ogen, die hond is dol.

‘Hij is zeker door een meerkat gebeten,’ zegt hij tegen Kintie en knoopt zijn knuppel los van de reling van het ezelskarretje. Hij tapt het laatste beetje petroleum in de lantaarn, draait de pit zo laag mogelijk en steekt ze aan. Hij houdt Fielies, zijn oudste, bij de hielen vast, terwijl deze achteraan het karretje naar beneden hangt en de lantaarn met een veter aan de achterkant van het karretje vastmaakt, zodat die vlak boven de grond hangt.

‘Ziezo,’ zegt Jadakas als hij het mager lijfje van zijn zoon weer bovenop de wagen helpt. ‘Nou houdt de reuk van de petroleum het beest wel weg.’ Hij neemt de teugels weer van Kintie over en vraagt haar om tegen de rijrichting in te gaan zitten en samen met de kinderen de hond in het oog te houden. Als de hond hen dichter dan op vijftig passen nadert, dan moeten ze hem dat zeggen. Wat hij dan zal doen, weet hij niet.

Wat hondsdolheid was, wisten ze in de Karroo. Als een hondsdolle koe je nog maar likt, krijg je stuipen, watervrees en schuim om je mond en dan ga je ergens alleen in de vlakte lopen om dood te gaan en daar moeten ze dan jouw lijk verbranden. Een meerkat die naar jou toe komt geslopen, kan je de dolheid in het lijf bijten. Als je het geblaf van een dolle hond nog maar eventjes opvangt. zeggen de oude mensen, dan trekt de kiem langs je hoofd naar binnen. Op de boerderij kennen ze voor een hondsdol dier maar één gouden raad: gauw de baas halen zodat die het meteen kan doodschieten.

Als ze nu maar eens aan water konden komen, hoopt Jadakas: dat zou de hond verjagen. Vanmorgen vroeg, lang voordat de hond hun sporen is beginnen te volgen, was het water al op. Kintie is in verwachting en zij heeft voortdurend dorst. De waterzak die in de schaduw onder het karretje aan de as bengelt, is helemaal droog; het zou niet eens helpen als hij hem haar zou aanreiken om tegen haar buik aan te drukken voor het vocht en de koelte die eventueel nog in het zeil zouden zitten. Fielies is gaan voelen: niks.

Hij herinnert zich nog zeer goed, zoals hij daar zit met de zwaaiende oren van de ezels voor hem en met Kinties rug tegen de zijne, hoe zijn oom Danster in de Kamdeboo door een dolle hond werd aangevallen. Oompje Danster was zijn geiten aan het hoeden en zat onder een doornboom toen hij over de verlaten vlakte een hond met zijn staart tussen zijn benen naar hem toe zag komen hinken. Oompje Danster had dadelijk in de gaten dat de hond dol was: die open muil, dat schuimende kwijl en dat slingerende scheve drafje. Oompje Danster liet onmiddellijk zijn geiten voor wat ze waren en rende als de bliksem weg, naar het dichtbijzijnde water - een windpomp zo'n vierhonderd passen verder. Maar nog voor hij halverwege de pomp was, had de hond hem geschramd, hem net nog een ruk aan het onderbeen gegeven. Toen kreeg het beest de reuk van het water in zijn neus en liep slingerend langs de doornstruiken weg.

Oompje Danster wist dat hem nog maar drie dagen op de vlakte restten. Hij joeg zijn geiten naar de kraal, zonder al te

dicht bij hen te komen, zette de staak met een riem vast en schreeuwde zijn laatste bevelen en wensen tegen de wind in naar zijn vrouw en kinderen, die door de vensters van hun hut naar hem stonden te kijken. Drie dagen lang bleven de deuren van alle hutten dicht, terwijl Oompje Danster voor het laatst over de wereld dwaalde. De eerste nacht konden zij hem horen huilen als een jakhals, de tweede nacht was hij al zo kinds dat hij op de deuren van de hutten kwam hameren. Binnen zaten ze allemaal verschrikt op een hoopje, met voor zich petroleumlampen waarvan ze de uitwasemingen inademden. Pas in de vroege ochtend hoorden zij hem weglopen, nadat hij eerst van Oma Danster de leghennen met zijn eigen tanden was gaan dood-bijten. Toen hij wegliep, heeft Oma Danster altijd huiverend beweerd, kon je zijn tanden horen klapperen, zo had de koorts hem in haar greep.

De derde nacht, toen al het eten in de hutten al op was, is hij nog één keer op handen en voeten in kringen draaiend het erf komen oplopen. De mensen geloofden dat Oompje Danster in een dolle hond was veranderd en dat hij voortaan de sporen zou nalopen van die mensen, die hem tijdens zijn leven hadden dwarsgezeten. De ochtend na de derde dag heeft Oma Danster iedereen in de hutten wakkergeklopt. ‘Jullie mogen buiten komen,’ zei ze tegen de gehavende gezichten die de bovendeurtjes openmaakten. ‘De Karroo heeft Oompje Danster opgeslokt. De Here zegene zijn arme ziel.’

Hij voelt hoe Kintie haar rug tegen de zijne beweegt. Ze zegt iets. Hij kent die beweging van haar lijf - dan trekt zij haar hoofddoek diep over haar ogen en dan zegt ze iets. ‘'t Is jouw Oompje Danster,’ zegt ze. Een beetje later trekt ze weer haar hoofddoek omlaag: ‘Wat heb jij hem aangedaan, Jadakas?’

Hij haalt zijn schouders op en probeert te spotten. ‘Misschien heb ik zijn geiten wel uitgemolken in de zandkreek?’ Maar het holle gevoel in zijn maag zegt ook: Dat Oompje Danster net dit moment moest uitkiezen om hem rekenschap te vragen voor de pekelzonden uit zijn kindertijd, net nu zij herrie gekregen hadden over het rantsoen op Rooidraai en het distrikt

uit moesten!

Proberen de ezels met de zweep tot een drafje te bewegen, zal ook al niet veel uithalen. Zij hebben geen kracht meer over na een tocht van negen hete dagen. Bovendien lijkt de hond nog fluks te been, al hangt zijn kop nog zo laag. Gelukkig slapen de kinderen, denkt Jadakas terwijl hij omkijkt. Fielies ligt met zijn armpje slap over de reling, waar hij heeft zitten spelen met een stokje dat hij tegen de spaken van het wiel hield. De twee meisjes liggen bij mekaar achter het rooster en de voedselblikken. Kintie heeft een jutten zak over hun hoofden getrokken voor de schaduw.

Hij weet nog goed hoe de ouden de sporen van Oompje Danster waren nagelopen, op zoek naar zijn lichaam om dat met dorentakken toe te dekken en te verbranden. De sporen liepen in grote kringen over de vlakte, door de greppels aan de droge rivieren, door de heuvels aan de voet van de Sneeuwbergen, maar voortdurend terug naar de gesloten deuren van het missiekerkje onder de peperbomen waar Oompje Danster zijn voornaam, het enige dat hij ooit had leren schrijven, in het stof had geschreven. Het laatste dat hij ooit heeft gedaan.

De ouden die zijn sporen waren gevolgd, zwoeren dat zij later veranderd waren: die rond Oma Danster haar kippehok liepen, waren al half die van een mens, half die van een hond en de sporen bij de drempels van de huizen waren puur de poten van een hond.

En nu, op de negende dag van hun tocht, uitgerekend nu moet Oompje Danster verschijnen, recht uit zijn kindertijd. Negen dagen - hij kan het nauwelijks geloven - zijn hij en Kintie en de kinderen al onderweg. Bij elk kruispunt met een naambordje van een boerderij hadden ze uitgespannen, de ezels een kluister aangelegd en hen laten weiden op de gouvernementsweide aan beide kanten van de weg. Verder dan dat mochten ze niet - de boeren schieten nogal vlug op een zwerfezel. Als het zeil schuin gespannen was voor schaduw en er was genoeg brandhout, sloeg hij de landweg in naar de boerderij nadat Kintie eerst de naam van de boer voor hem had afgelezen.

Immers, voor sommige boeren gaat een man niet werken als hij het ook maar enigszins kan verhelpen. Bij de sambokboeren, met hun paardezwepen, bij wie er alleen maar droge haring en maïsmeel en herrie te halen is.

Alleen sloeg hij het pad naar de boerderij in. Bij het laatste hek, waar de bomen en de bloembedden beginnen, begonnen gewoonlijk de honden te blaffen. Daar bleef hij dan respectvol op een afstand wachten tot de baas of de miesies naar buiten kwam of een van de keukenmeiden stuurde om te vragen wat hij wilde.

Maar nergens is er werk. Overal zijn mensen onderweg. De droogte vergt haar tol en de boeren danken af waar er handen teveel zijn en werk te weinig. Dan weer terug naar de plek bij het kruispunt. Van ver af zal Kintie met haar hand boven haar ogen naar hem staan kijken en hij zal vroegtijdig zijn hoofd schudden, zodat zij kan huilen wat zij te huilen heeft vóór hij bij haar aankomt. Als hij aankomt, trekt zij haar hoofddoek naar beneden: ‘Jadakas Pool, ik wil het kind niet langs de grote weg krijgen. Hoe zal het kind zich voelen als hij groot is en hij te horen krijgt dat hij als een stuk afval langs de grote weg het leven is binnengegooid.’

De tweede dag waren de twee kippen in de kooi van kippegaas bij de waterzak gestorven, alsof ze een teken hadden gekregen. Die avond hadden zij vet kippevlees gegeten en hij had weer teruggedacht aan Rooidraai. Als baas Rooikoos tenminste zijn belofte had gehouden en de rantsoenen had verhoogd, dan waren ze nog altijd daar, bij de bocht in de rivier met zijn rode geulen vol klipdasholen. Maar toen de baas hem bij de rantsoenkamer aanpakte en hem een klap verkocht zodat hij tegen de meelzakken aandonderde - vóór de ogen van de anderen - en op de cementen vloer viel en weer moest opstaan om het maïsmeel van zijn wang af te vegen, heeft hij zijn tabak en koffie en bokkingen voor de blanke zijn voeten neergesmeten en is naar huis gelopen en heeft tegen Kintie gezegd: ‘Een man moet tenminste zijn hoofd recht houden. Want je vuist mag een bleekscheet niet zien.’ Zijn broer Seun zat al twee van zijn drie

jaren voor slagen en verwondingen. Uitgerekend tegen Baas Rooikoos zijn neef. Piet Donkerhoek had hij zijn hand geheven. Ze zeggen dat Piet Donkerhoek Seun bezopen en zingend in de melkstal had aangetroffen. Hij was beginnen te melken zonder de koeien vast te leggen - er stond er zelfs één met een achterpoot in een halfvolle melkemmer. Zij hadden zo hard gevochten in de stal dat ze waren uitgegleden in het mest. Ze hadden tussen de koeien in, in de pisgreppeltjes gelegen. De melk van Piet Donkerhoek zijn stoetkoeien wou de daaropvolgende week niet meer zakken. Toen de uiers dik opgezwollen tussen de koeien hun achterpoten hingen en de melk door de spenen op de grond spoot moest er een veearts gehaald worden. Piet Donkerhoek leed zwaar verlies en verloor zijn quota bij de kaasfabriek, omdat hij twee weken geen melk had kunnen leveren. De vrouw en de kinderen van Seun, zij was huismeid in de boerderij en zijn oudste zoon was hekkensluiter voor Piet Donkerhoek - werden van het erf gejaagd. De politie heeft Seun eerst een flink pak op zijn donder gegeven achter de melkstal en hem dan in de dievenwagen meegenomen. Zijn vrouw en kinderen hebben drie maanden lang langs de spoorweg gezeten en 's nachts eten gejat uit de vuilnisemmers van het Guest House bij de rivier.

‘Een mens mag niet tegen een blanke baas ingaan. Je bijt niet in de hand die je voedt.’ Dat zei Kintie toen hij die avond thuiskwam, na de klap. Maar hij zei: ‘Een man moet zijn hoofd rechtop houden.’ En 's nachts zijn ze vertrokken, Kintie in tranen tot zij de honden van Rooidraai niet meer konden horen. Toen trok zij haar hoofddoek over haar ogen en haar mond in een bittere plooi. Tot diep in de nacht reden ze onder een open hemel vol sterren over de witte weg die, tussen de ezels hun koppen door, voor hen uit liep. Hij had er de zweep op gelegd want hij wou ver weg zijn als de dag aanbrak. Misschien zou Rooikoos hem met zijn pick-up komen vinden, zodat hij nog een maand, die van zijn ontslagaanzegging, zou moeten werken. Bij de afslag naar Graaff-Reinet, hebben hij en Kintie lang ruzie gemaakt. De maan ging al onder en in de verte op de vlakte

tussen de schijfkaktussen jankte een jakhals. Zij wou rechtdoor naar Middelburg: zij had daar familie in het township. Hij wou Wapadsberg over, naar Graaff-Reinet, want hij had gehoord dat het in die streek regende. Daar zou werk zijn. Op de vierde dag, toen zij de eerste hellingen van Wapadsberg in het zicht kregen, kreeg Fielies maagkoorts van de dode korhaan die ze onderweg gevonden hadden. Pas achteraf dachten zij er over na: de korhaan lag op een mooie dag dood aan de weg, zonder dat er ongedierte aan gevreten had. Zij hadden het moeten weten, maar ze hadden honger en ze waren blij met het onverwachte stuk vlees en Kintie had een stoofpot gekookt samen met de wortels van een paar varkensoren die de kinderen langs de weg hadden uitgegraven. Alleen Fielies was ziek geworden en gedurende twee dagen deed zijn maag hem geel schijten. De korhoen had zeker op één of andere manier DDT of wolvengif binnengekregen. ‘Het kind is bijna dood’, zei Kintie. ‘Dat hoen zat vol vergif, de Here helpe ons’. En zij hield haar buik vast terwijl boven hen de kraaien cirkelden en de ezels alsmaar vermoeider werden en trager en trager stapten. Hij ranselde hun schoften rauw, maar gaf het op, want ze legden hun oren plat en lieten scheten in zijn gezicht.

‘De ezels geven het op,’ zei Kintie.

‘Schurftig gespuis!’

‘Je moet hen niet uitschelden, Jadakas, het zijn de Here zijn dieren.’

Ja, hij had er ook van gehoord dat de Here op een ezel gereden had, maar niet op zulke ezels, niet op een Karroo-ezel, wis en waarachtig niet!

Kintie bekeek hem stil met haar hand op haar buik, ‘Ik krijg niet genoeg gezonde kost,’ zei ze.

Hij hield stil, spande uit en ging aan de andere kant van de weg ver van Kintie en de kinderen onder een boom zitten om na te denken. Terugkeren was niet mogelijk, de baas had al lang een andere rondtrekkende landarbeider aangeworven. Nee, ze moesten vooruit, tot bij de regens, waar die ook waren.

En op de negende dag, plots, de hond. Hij keek geregeld om

naar de weg die achter hen wegslingerde, en dan zat hij weer voor zich uit te staren tot iets hem weer deed omkijken. Plots, als uit het niets was de hond daar. Witte oogbollen, zijn muil laag tegen de grond, schuim dat op de weg druppelde. En de hele tijd draafde hij tussen de wielsporen alsof dit de twee draden waren waar hij aan vasthing.

‘Wij kunnen niet afstappen voor we bij water zijn,’ legde hij aan de kinderen uit. ‘Als de hond water ruikt, zal hij weggaan.’

‘En als we niet aan water geraken, pa?’ Fielies keek op van zijn spel bij de wielspaken. De meisjes waren stil zoals hun ma, met een chagrijnige trek om hun mond.

‘We zullen aan water geraken. Rivieren hebben toch ergens een bron? Vorige nacht was er weerlicht in de bergen. Daarginds’, hij wees er met zijn zweep naar.

‘Je moet niet tegen de kinderen liegen,’ zei Kintie. ‘Ik heb geen weerlicht gezien en ik heb de hele nacht wakker gelegen.’

‘Onder het zeil ja. Ik heb de flitsen gezien, daarginds.’ Hij wees weer. ‘En vanochtend heb ik regen geroken.’

‘Dat was dauw. Je weet best dat het de dauw is die je ruikt als het veld zo droog is. Dat is geen regen.’ Weer dat doek over haar ogen.

‘Wij zullen aan water geraken.’ Hij draaide zich naar voren, naar de ezels, weg van de hond achter hen, en porde met de steel van de zweep in hun konten. ‘Kom, ju, vooruit dan maar, vuil gespuis, ju.’

De dag dat Fielies om de honderd passen gele plasjes langs de weg scheet, kwamen er scheerders voorbij op fietsen met dikke wielen. Zij stopten en zetten hun fietsen tegen de telefoonpaal bij de weg. Fielies lag in de schaduw van het zeil en zweette. De zes mannen stopten samen een pijp. Er was ook een Xhosa bij en een gele Bosjesman, die in Botswana had leren scheren. De Xhosa ging een vetplantje in het veld zoeken en zij stampten dit fijn en gaven het samen met een beetje lampolie aan Fielies. Hij sliep de hele nacht en toen hij de volgende dag

wakker werd, was hij beter.

De wereld ziet er maar armtierig uit aan de kant van Graaff Reinet, zeiden de schaapscheerders. De wol is vuil van het stof op het veld en sommige schapen die je op hun schoften omkeert, liggen met hun poten wijdopen van de wormen. En de boeren betalen slecht, tegenwoordig amper sixpence per vlies. Vele boeren hebben een scheermachine gekocht. Dan doet één man op één dag het werk van een hele ploeg scheerders.

Om hen te troosten draaide hij de slijpsteen die hij van zijn overleden pa had geërfd uit de klamme lap bij de waterzak. ‘Mijn pa was ook een scheerder tot men hem zijn handzenuw bij een vechtpartij doorsneed.’ Zij haalden hun scharen tevoorschijn en slepen ze zonder een woord te zeggen, terwijl het water voor de koffie op de kolen stond te borrelen en hoog boven hen twee reigers overvlogen. Hij wees er naar. ‘Kijk, Kintie, daar moet water zijn.’ Zij bleef zitten met haar hand op haar buik en keek toe hoe het grijze water van de slijpsteen op de vingers van de scheerders opdroogde.

Later, nadat ze hem een rolletje pruimtabak hadden begeven en verteld hadden dat er in Sommerset-Oost een paar boeren een scheerspan zochten, reden de scheerders gebogen over hun fietsen weg. Het was wel nog vier dagen rijden. Ze moesten dus voortmaken. ‘De wereld is allang de genade vergeten,’ zei één van hen tegen Kintie toen ze wegreden. Hij en Kintie en de meisjes keken hen na toen de scheerders wegfietsten.

‘Jij kan scheren, Jadakas,’ zei Kintie die avond.

‘En een huis? Gaan jij en de kinderen soms langs de kant van de weg kamperen, terwijl ik overal ga scheren? De politie pakt jullie zeker op, Kintie.’

‘We kunnen een huis zoeken?’

‘De boeren geven je pas een huis als jij ook voor hen wil werken, dat weet je goed genoeg, Kintie.’

‘Ik kan bij mijn familie in Middelburg gaan wonen.’

‘Die slapen met zeven in één kamer. Trouwens, je hebt niet

eens papieren voor dat township.'

Het doek over haar ogen. Wat kon ze toch lachen op Rooidraai als hij haar een schotel cactusvijgen uit de vlakte bracht!

En nu die hond. Ook nu het begint te schemeren, nog steeds die hond. Kintie moet Fielies vasthouden terwijl hij tijdens het rijden moet plassen. De hond draaft over de druppeltjes in het zand, hij draaft verder alsof hij niets anders gezien heeft dan de droge waterzak die aan de as bengelt.

Opeens zien ze ver voor zich een stofstreep aankomen: 'Een auto, roept Kintie. 'Een witman, een blanke!'

Ze wachten tot de auto dichterbij komt. 'We moeten hem doen stoppen.' Kintie staat moeizaam rechtop, ze wankelt op haar benen. 'Misschien heeft hij een geweer.' Als het gedreun de oren van de hond bereikt, heft hij zijn kop, spitst zijn oren en loopt op een drafje naar de rand van de weg. Maar hij staat niet stil. Zij zien de zon blinken op de voorruit van de auto. Jadakas staat rechtop en zwaait zijn armen. Kintie verliest haar evenwicht en valt terug op de wagen. De auto zit vol blanken. Zij wijzen naar het ezelskarretje. De auto schiet voorbij. Een dikke stofwolk daalt over hen neer. Ze hoesten - de kinderen beginnen te huilen. Als het stof wegzakt, is de hond daar weer, in het midden van de weg tussen de wielsporen. 'Het is jouw Oompje Danster,' fluistert Kintie. 'Hij kijkt mij in de ogen.'

In het licht van de lantaarn blinken de ogen van de hond. Kintie breekt stokbrood voor hen en houdt hem het blik vet voor zodat hij er zijn brood kan doorhalen. 'Hij komt niet dichterbij als hij eten ruikt,' zegt Kintie. Het jongste meisje dat al tijdens de vroege schemering was beginnen te huilen, ligt nu al half in slaap, maar toch kermt ze nog zachtjes als ze over een steen rijden en het karretje door elkaar wordt geschud. Hij eet met één hand en houdt de teugels in de andere. Tegen de helling blijft de linkse ezel roerloos staan. Hij legt er de zweep op maar de ezels bewegen niet. Achter hen zien ze hoe de ogen van de hond lager zakken wanneer hij op de weg gaat liggen. 'Hij komt niet dichterbij,' zegt Kintie. Ze zet de voedselblikken in de

[advertentie]

trommel. Het deksel piept in de stilte. Het is doodstil in het veld. Jadakas denkt: ze weten het allemaal - de jakhalzen en de krekels - vannacht loopt de dolle hond rond. Ze wachten allemaal tot zijn sporen over de bergrug lopen voor ze te voorschijn zullen komen. Hij haalt weer uit met de zweep en plots tolt een grote uil laag over hun hoofden.

‘Een uil op de weg,’ zegt hij, zonder naar Kintie te kijken. Zij gelooft de praatjes over uilen. De ezels beginnen weer te stappen. De uil zat zeker op de open weg een muis op te vreten. Verbeeldt hij het zich of hoort hij de poten van de hond op het grint? De dauw kruipt in zijn kleren. Hij heeft het koud. Kintie en de kinderen zijn onder de dekens weggekropen. Zij houdt de hond met één oog in de gaten. Hij denkt aan Rooidraai: de klamheid van de dauw als hij de onderdeur openduwde naar een nieuwe morgen, die mistig over de bochten van de rivier lag - de witte ooievaars die laag over de luzernelanden kwamen aanvliegen, elke ochtend rond de zelfde tijd, vóór de bijen in de luzernebloemen begonnen te zoemen en de hitte je met zware hand tussen de schouderbladen drukte.

De rantsoenen waren klein en ook het zakgeld voor kleren en schoenen. De hand van de baas was zuinig en streng. Maar het was een mooie boerderij. 's Zondags kamde de politie de hutten uit op zoek naar gestolen vlees of blikken uitgebraden vet. De wereld had honger en de zwervers stalen onder het stoetvee van de boeren alsof het slachtvee was. Elke zondag kwam de dievenwagen aangehotst over de keien, flesscherven en halve bakstenen van het huttenpad, maar de mensen staken hun buit overal weg: Een goed gezouten bout in het wrak van een oude Ford, boven het kapotte wiel, onder het spatbord. Eén keer zelfs een heel geslacht beest boven in een windpomp. ‘Jullie denken dat de politie niet naar boven kijkt,’ zei de agent, een kleurling nog wel, één van hun eigen mensen, die zijn neef Willempie bij de schouder wegvoerde naar de dievenwagen.

Tijdens het wegrijden riep neef Willempie nog voor het laatst door de gaasdraad van de dievenwagen naar hem: ‘Ga jij maar strikken voor hazen plaatsen, neef Jadakas, en haal je

buikriem maar aan.’ Het vlees in het wrak kregen de speurders in de gaten doordat er die middag een zwerm bromvliegen bij het spatbord gonsde.

Omdat ze genoeg hadden van de bokking en hun trek in vlees niet bevredigd werd, hadden zij nogal een leven op Rooidraai gemaakt. De baas had vorige zomer een waterleiding naar de hutten aangelegd, zodat ze groenten konden zetten. Na een maand of twee was zijn lapje maïs alles wat was blijven staan. Het stond er een beetje melancholisch bij in de droge wind die uit het oosten over de vlakte woei. De anderen hun groenten waren doodgebrand of kapotgegaan, omdat ze vergaten voor dag en dauw op te staan of de moed niet konden opbrengen om in die tuin te gaan wroeten als ze bij zonsondergang geradbraakt naar huis toe kwamen, naar de norse vrouwen en de snotneuzen van kinderen. Op zaterdagen en zondagen lagen Sikspens en zijn vrienden dronken in de groenten te slapen, tegen de koele bietenblaren en slakoppen aan, tot alles platgetrapt en doodgepiest was.

En toen zei hij tegen Baas Rooikoos: ‘Het rantsoen is te klein voor een man die met zijn handen werkt van 's morgens vroeg tot 's avonds laat en voor een vrouw en voor drie kinderen...’ zei de blanke:

‘Tot nu toe was het toch genoeg. Wat is dat nu weer voor onzin?’

‘Ons eten is op, Baas, en mijn vrouw is in verwachting, Baas.’

‘Maar ik heb die waterleiding tegen hoge kosten aangelegd,’ zei Rooikoos met zijn sproetengezicht vlak bij het zijne. ‘En al wat jullie doen is jullie kinderen de kraan laten openzetten. Kijk naar die verdomde waterpoel om de kraan, en van jullie groententuinen is ook niets gekomen, en ik heb jullie zaad en schoppen gegeven en alles.’

Mijn groententuin staat er, Baas, wilde hij zeggen. Maar in de woede van het ogenblik praatte hij zijn mond voorbij: ‘De mensen kunnen het niet meer hebben, Baas.’

‘En waarom niet? Waarom niet? Omdat er niets meer goed

genoeg is voor jullie? Door die onruststokers die 's nachts van de treinen klimmen en tussen de hutten rondhangen?'

'Door het leven op de boerderijen, Baas.'

'Jullie krijgen huizen, jullie krijgen eten, jullie krijgen werk, jullie krijgen alles. Denk jij dat ik iets voor niks krijg? Wie houdt zijn hand voor mij open?'

Baas Rooikoos stond voor hem: zijn rode baard en zijn verroeste wenkbrauwen waar ze hem altijd mee uitlachten, gebogen boven hun schoppen, als hij hen de rug toekeerde. De sproeten op zijn gezicht waren plots zeer groot van zo dichtbij. Hij kon zijn adem ruiken, hij kon vlees in die adem ruiken, het vette ribbetje dat hij zelf uit de slachtkamer was gaan halen om door de keukenmeiden te laten braden.

'Wij lijden honger, Baas, en kijk eens hoe vet jouw kinderen zijn.'

En toen die draai om zijn oren.

Kintie ging met een zwaar hart mee. Huilend had zij het karretje bepakt en haar zwaar lijf er bovenop gehesen. Van Sixpens kreeg zij een blik vet, het kwam van de ooi, die zij in de erfdienstbaarheid langs het station hadden gestolen. 'Wie is die ooi zonder baas?' hadden de mannen gezegd. 'Kom we slachten haar, zodat onze vrouwen weer met blinkende gezichten kunnen lachen.'

Toen de spoorwegpolitie aankwam, was zelfs de laatste zenuw opgegeten en het laatste hoefje en klosje wol tot as verbrand. De politie inspecteerde de buiken van de kinderen en de oude lui, die volgegeten in de schaduw van de hutten lagen te slapen, terwijl de bromvliegen op hun open monden graasden. 'Tuig van Rooidraai, wij krijgen jullie wel,' zeiden de politiemannen. 'Pas op, als we één enkel schapehoorntje uit de asse van de haard krabben, dan brengen we jullie allemaal voor de magistraat.' Maar alles was netjes opgebrand en mensenkak blijft mensenkak, zoals de speurders ondervonden toen ze het geultje achter de agaven aan een onderzoek onderwierpen. De ooi was verdwenen in de hongerige magen van Rooidraai en als niks was ze er aan de andere kant weer uitgekomen.

Hij glimlacht, dan ziet hij dat Kintie bij de kinderen ligt. Hij kijkt naar achteren, daar zijn die ogen weer. die ogen die hen niet willen loslaten. Die ogen onthoudt hij uit zijn kinderjaren, toen Oompje Danster in een hond was veranderd: je zit in het veld, op je gemak, en plots komt daar een tamme meerkat op je af en jij denkt nog dat hij het op een lopen zal zetten als hij een mens ziet, maar als hij nog dichterbij komt denk je dat het een tam beest is dat verdwaald is en nog vóór je oog in oog met hem staat, vliegt hij je plotseling aan met schuimende open muil, graaft zijn klauwen in je in en bijt je de gekte in het vlees. En nu: hij doet of hij Kintie, die tussen haar kinderen ingeklemd ligt, niet hoort huilen. Samen met de hoeven van ezels hoort hij duidelijk het geschuifel van de dolle hond zijn poten.

‘De uil,’ zegt Kintie. Hij draait zich om: ze zit rechtop.

Tegen de ochtend als de hond duidelijker zichtbaar wordt, komen ze bij de laatste bocht van Wapadsberg. Het kronkelende pad leidt naar beneden en ze zien hoe de nevel de vlakte vult. ‘Droge mist,’ zegt hij tegen Kintie. Tijdens de afdaling houdt hij de teugels strak, de ezels remmen in de dissel en schudden hun koppen heen en weer, alsof ze voorbij hun oogkleppen willen kijken. De disselboom ligt hoog in hun nekken.

‘Daar is een erf,’ roept hij plots. De zon blinkt op het dak van één van de gebouwen tussen de hoge bomen. ‘Kintie, laat het vet en het brood aanrukken, wij gaan naar die boerderij toe!’

Kintie is naast hem komen zitten, haar ogen blinken van opwinding. ‘Het eten is op,’ zegt ze, maar dat geeft nu niets meer. Fielies begint te huilen als hij dat hoort en Kintie wordt misselijk en moet over de reling braken. Hij hoort hoe haar lege maag tekeer gaat. Hij kijkt niet om, hij weet dat de hond over haar maaginhoud heen zal lopen zonder er ook maar aan te ruiken.

Op de vlakte draaien ze de weg op van de boerderij. ‘Paradysvalei’ leest Kintie.

‘En de baas? En de baas?’

‘De naam is niet te lezen,’ antwoordt zij. ‘De verf is

helemaal afgebladderd.'

Traag hobbelen ze over de boerderijweg, langs een met bomen afgezoomde laan. De hond neemt ook de bocht bij het bord en volgt hen.

'Is dat beest er nog altijd?'

Haar stilte is zijn antwoord.

Het hek naar het erf staat open: hij had onnodig zitten te plannen hoe hij vlug van de kar had moeten springen om het open te maken. De tuinen liggen er een beetje verwaarloosd bij. Jadakas kijkt weer om naar de hond. Kintie en de kinderen zitten nu tegen hem aan. Hij voelt haar buik tegen zijn rug. Heldere zonnebloemkoppen hangen langs het pad, soms geknakt door de wind.

De poort van het wagenhuis staat open. Het is leeg. Kintie zuigt de lucht tussen haar tanden naar binnen. 'Hier is niemand, Jadakas!' Ze grijpt hem vast, haar vingers graaien in zijn ribben. 'O Here, Jadakas, dat heeft de uil willen zeggen. Uitgerekend hier zal de hond ons te pakken krijgen.'

Hij moet hard nadenken. Er loopt geen pad om het huis. Er is een plek waar de ezels kunnen draaien, maar dan moeten ze terug. Hij kijkt om. Vijftig passen verder, tussen de sporen, kop laag tegen de grond: de hond.

'We gaan het huis binnen,' zegt hij.

Kintie zuigt haar adem naar binnen. 'Dat is inbrekerij. De politie...'

'Stil, Kintie.' Hij geeft de kinderen elk een klap zodat ze ophouden met huilen en hij wil ook Kintie een klap geven. Weer kijkt hij achterom. De hond ligt een flink eindje verderop, zijn rode tong stoot schuimvlokken over zijn tanden.

Met twee nijdige halen van zijn zweep heeft hij de ezels tot bij de voordeur gedreven, hij stopt de teugels in Kintie haar handen en springt van de kar. Hij kijkt naar achteren, maar de hond ziet hij niet. Hij moet ergens achter het karretje en de ezels zijn. Bij de eerste schop kraakt de deur. Ze is van stevig hout. Bij de tweede schop begint Kintie te gillen. Bij de derde kraakt het hout om het slot. Hij duwt ze met zijn schouders open. Kintie

reikt de kinderen aan, eerst Fielies die hals over kop het huis wordt ingekegeld, dan de twee meisjes, en als laatste Kintie, zwaar en lomp in zijn armen met een zure adem van het braken toen ze in de bergpas de boerderij zagen.

Net voor hij de deur toeschopt en er een kast voorschuift, zoeken zijn ogen de hond, maar die geeft nog altijd geen teken van leven. Bang kijken zij in de schemering het huis rond. De meubels zijn nogal pralerig: koperen asbakken en bloempotten, een groot portret boven de haard, diepe fauteuils. Hij veegt met de rug van zijn hand over zijn mond. Echt het huis van een blanke, hij kan het ruiken: boenwas, vlees uit de keuken. Zeep, insecticide. Dikke kleden op de vloer en voor de haard een dierevel met een opgezette kop: open muil en glazen ogen. Hij huivert en kijkt naar buiten. De ezels staan opgetuigd en weiden op het grasperk, onbewust van de hond. Het karretje waggelt komisch achter hen aan als ze bewegen. De hond ligt zomaar in het midden van het erf, met zijn kop op zijn poten en zijn ogen op de voordeur gericht.

Kintie en de kinderen lopen voor hem uit de gang in. In de slaapkamers staan de bedden netjes gedekt. In de badkamer, waar een spierwit zitmeubel met een zwart deksel staat, zuigen de kinderen dorstig aan de afgesloten kranen. Wanneer Kintie ze openzet stroomt blinkend water over hun gezichten. Fielies drukt zijn kop onder de kraan en lacht om het bruine stofwater dat uit zijn nek over de witte bodem van het bad spoelt.

Hij duwt zelf de deur van de voorraadkamer open. dikke zware biltongen, rugstukken hangen van het dak. Er staat een halfopen zak met gedroogde perziken. Hij neemt er een handvol van en duwt ze tussen de kiezen van de kinderen. Kintie keert zich om en komt net een nat gezicht voor hem staan. Zij kijkt naar de kinderen en dan weer naar hem. ‘Vandaag stelen we voor het aangezicht van de Here, Jadakas.’

Hij pakt wat brandhout en een paar stukken doornhout uit de hoek bij de kachel en steekt dat in de kachelmond en haalt een doosje lucifers uit de voorraadkamer. Als de vlammen in de zwarte kachel brullen, zet Kintie een kop koffie voor hem neer.

Hij snijdt lange repen biltong af. Ze blijven in de keuken - waar al het eten is - tot ze genoeg gegeten hebben. Het is al laat in de ochtend als Fielies op een bank in de woonkamer in slaap sukkelt. Kintie zet de meisjes in het witte bad. Ze zitten tot hun schouders in het water. Hun lijfjes steken bruin af tegen de witte tegels. Jadakas streelt met zijn vingers over de blinkende witte gladde tegels.

Later, als de kinderen al slapen, stappen hij en Kintie naar het voorhuis.

‘Waar is jouw Oompje Danster?’ vraagt zij.

Jadakas kijkt naar buiten.

‘Hij ligt op het erf en houdt de voordeur in de gaten.’

Kintie kijkt naar de portretten tegen de muren. ‘Had jouw oom eigenlijk een reden om jou kwaad te doen?’

Hij schudt zijn hoofd. ‘Nee.’

Kintie pakt hem bij zijn arm vast. ‘Kom, wij krijgen onze rust, Jadakas.’

Ze slapen de hele middag en de nacht. Als hij de volgende ochtend wakker wordt en uit het venster van het voorhuis kijkt, is de hond weg. Hij gaat door alle venster kijken maar er is niets te zien. Hij laat een emmer met water vollopen en stapt het erf op, terwijl Kintie achter de voordeur angstig wacht. Hij houdt de emmer water stijf tegen zijn borst, klaar om ermee te gooien.

Hij gaat zoeken op de plek waar de hond gelegen heeft. De ezels staan volgevreten in de schaduw van een eucalyptus. Ze lijken half in slaap. Over het gruis van het erf lopen de sporen van de ezels en het karretje. Sporen die tot tegen de voordeur slingeren en dan weer achteruit van het erf weg, langs het hek naar buiten. Hun sporen - die van hem, van Kintie en de kinderen - lopen slordig door mekaar bij de voordeur, waar ze haastig naar binnen glipten.

Jadakas stapt terug naar het huis. Kintie doet voor hem open. ‘De dolle hond is weg,’ zegt hij. ‘Hij is zeker in de vlakte gaan sterven.’ Dat er op het erf helemaal geen sporen zijn van de hond, vertelt hij haar pas 's avonds laat, als de kinderen al

dikgegeten slapen en hij samen met haar in bad zit en haar dikke, opgezwollen buik met wit schuim inzeept.

Bart Janssen

Gedichten

Naakt

Zij ontkomt als een ogenblik de tijd
voor men slaat. Hij spaart haar
uit de omtrek die hem ontgaat -

lengte en breedte waaraan zij ontbreekt.

Hij raakt haar met een streep die
haar niet omgeeft maar een gat laat
dat zich in haar huid beweegt.

Bij *'Louise O' Murphy'* van François Boucher

Zijstap

Zij staat.

Een daad
zet zich om in haar
opdat zij wordt begaan -

een pas
die men maakt
in het spoor dat men verlaat.

Boussole

Madame Moitessier zit. Hij
stelt dit vast bij het middenrif.
Zij is een hoek, een onbepaalde
ruimte tussen twee zomerstruiken.

Zij bloeit, Madame Moitessier,
binnen de boorden van het kleed.
Zij weet wel dat zijn zinnen
aan haar oppervlak trillen.

Hij meet haar van vel tot schil.
Haar omtrek is warm vanbinnen.

Bij *'Madame Moitessier'* van Ingres.

De gids

voor Antoni Tàpies

Hier hoort men
de hand -

een vod wordt het vlak,
een kartel de kant -

de vinger kraakt -

een rafel de rand,
een schilfer de schaduw -

elke scheur is een gebaar

dat zich verbeurd verklaart.

Didi de Paris
Stars & wars & whores

Telefoon gekregen van mijn uitgever: ‘Als je zo weer gaat beginnen! We kennen jou zo zoetjesaan. Al van bij de aanvang zat rondlopen in het boek, dat wij financieren! Waar moet dat eindigen? Als er geen verandering komt mag je nu al de boeken dichtgooien. Man toch, man toch! Hier buiten op de Singel ziet het zwart van het volk. Dat zal jou natuurlijk 'n zorg zijn, maar ze belegeren mij. Schreeuwen uitzinnig om 'n goed verhaal! Begrepen?’ ‘Jawel, meneer Knipscheer.’

M'n oren gloeien er nog van. Hoe die mij altijd afjakkert! 'n Verhaaltje moet ik uit mijn darmen knijpen, 'n goed verhaal. Ik dus vlug naar buiten gelopen, luchtje scheppen, opdat ik tegen de middag weer 'n beetje toonbaar zou zijn en tegen de avond 'n nieuw hoofdstuk verzonnen hebben.

Hoofdstuk? Alleen aan dat lekker stuk, die met haar zwarte haren, kan ik denken. Het is ondertussen al goed donker geworden, en ik durf niet naar huis, de zon wil niet meer schijnen, en de maan ook al niet.

'n Sterrenloze avond krijgt men door de televisie af te zetten. Daarmee alleen kom je nog niet verder. Ik houd er flink de pas in, tel geen tegels, want bij elke stap voorwaarts zeggen teeveevedetten mij in het lang en in het breed waar ik naartoe gaan moet, welk ondergoed ik aan moet, dat ik de Bijbel lezen moet, op wie ik volgende zondag stemmen moet, en welke frietjes ik bakken moet - ebenne echte Belg, Willempie.

Ik bevind mij in 'n interludium, om niet te zeggen 'n vacuüm, ik had 'n warmere jas mogen aantrekken. Zelden of nooit wordt dit seizoen in beeld gebracht. Nog minder vaak krijgen we eens 'n feuilleton voorgeschoteld dat zich afspeelt in de herfst. Zoals na enkele dagen zomers weer atmosferische storingen kunnen optreden op de kabel zo heeft ook de winter een invloed op de teeveeuitzendingen.

Nog steeds blaast het weer warm en koud. Vriesdagen zoals vandaag kunnen morgen afgewisseld worden met lentedagen, magnolia in bloei. De knop om het toestel af en aan te zetten zit sinds vanmorgen vastgevroren; op de buis zomert het overal, tegen de eigen voorspellingen in. The Long Hot Summer! Featuring Ben Quick in zijn Buick. Gedubd in vele talen op nog meer kanalen. Mijn chronisch tekort aan slaap verhoogt mijn gevoeligheid voor talen.

Ik loop verder door de stad, elke building is 'n toren van Babylon. De vrieskou neemt me bij de neus tot ik er rode wangen van krijg.

Teeveesterren achtervolgen mij, tot in mijn dromen. Ook op deze avondlijke wandeling laten zij mij niet los! Teeveesterren schrijven boeken. Met als onderhuidse boodschap: kijk geen teevee! Lees liever 'n goed boek. Teeveesterren kijken nooit teevee. Teeveesterren zijn heilig en gaan de politiek in. Politici komen op teevee. En waarom niet omgekeerd: politici worden teeveester. Niet die trieste zeugen en biggen die we al tot in den treure moeten aanschouwen; naar het vilbeluik ermee! Wij willen echt spektakel. De rolverdeling zou simpel zijn. Alle socialisten zijn politieinspecteurs, rondtoerend in ouderwetse Citroëns met zwarte daken, bij stilstand hangen die wagens laag bij de grond, maar bij het minste teken van onraad krikken ze zich vliegensvlug op, blazen zich op zoals 'n kever die opstijgt. Verder bestaat hun uitrusting uit een eeuwig verfomfaaide regenjas, 'n verregende partijkaart en 'n hart van goud. En altijd moeten die politiemannen het onderspit delven tegen de rotverdorven gangsters, een rol, ja u raadt het al, die gaat, ja applaus! naar onze vrienden de katholieke politici! Gemene gangsters, eeuwig hostiekauwend en wierook snuivend...

Het enige dat 'n mens verheft is naar de sterren kijken. Ik heb nog maar pas 'n nieuwe ster ontdekt. Ze heeft zwart haar en nog geen naam. Daarmee zal ik haar niet bezoedelen. Is zij 'n kinderster of 'n eeuwige ster? Hoe kan men weten hoe oud 'n ster op 'n bepaald moment is? Hoe oud wordt 'n ster? Ik ben

geen sterrenwichelaar. Waarschijnlijk hebben geleerden de levensduur van een ster al berekend, tot lichtjaren na de komma. Geleerden dat zijn alle mensen die slimmer zijn dan ik - er zijn er ongeveer vijf miljard. De nacht geeft zijn geheimen niet prijs.

Feeërieke sterrenregen, vlammende kometen! Voorbij reclamepanelen loop ik - Naast al dit uitvergroot vierkleurengeluk voelt de mens, en ik in het bijzonder, zich klein. Toch is hieruit iets groots gesproten, want in deze tijd dat overal de goede initiatieven als paddestoelen uit de grond rijzen, heb ik naast de al bestaande gaarkeukens voor zwervers en daklozen, naast de tehuizen voor ongeaborteerde moeders en zatlappen die van geen ophouen weten willen, tehuizen voor geslagen vrouwen, mannen, kinderen en dieren, nog maar eens 'n tehuis opgericht, 'n home voor... Tsja! Hoe leg ik het uit?

Nergens ter wereld wordt de vrouw zo vlug oud als in de regionen der publiciteit. Haar levens worden gereduceerd tot vluggertjes. Maar eindelijk ontfermt er iemand zich over hen.

Soms denk ik: deze is geknipt voor mij, en dan neem ik de schaar. En red haar van 'n gewisse vergetelheid. Mijn opvangtehuis is eigenlijk 'n museum, 'n archief. ik ben fier op mijn collectie. Iedereen heeft dezelfde beelden gezien maar is ze allang weer vergeten. Ik wil 'n reclamemuseum openen! (Veel zwartharigen!) Uiterst geheime procedures verschaffen toegang tot het hart ervan.

Markantste is bij voorbeeld de reclame van BLACK & DECKER. 'n Vrouwtje. Oelalalaaaaa! (Zou ik zo in huis halen.) Hoe die bij haar nieuw strijkijzer staat. Whow! Blonde wilde golvende haren. Lellen van oorbellen, lippen om in te stikken, smaken knalrood, ogen die doorboren en 'n taille die je alleen maar kan omarmen. Of ze de armen uit de mouwen heeft is moeilijk te zeggen want ze heeft van die handschoenen aangetrokken tot ver boven de elleboog, je kent dat wel: fluwelen handschoenen om de strijk mee te doen. Haar haren, leeuwenmanen. Het motief op haar kleed verraadt 'n tijgerachtig

karakter, of gewoon 'n zebra-motief want: BLACK & WHITE! En als ik verder inga op dit objekt dan ontwaar ik 'n uitsnijding waarvan ik met graagte het einde tegemoet kijk. En dan staat ze nog niet bij 'n boormachine, je kan het zo gek niet verzinnen, of drilboor, of 'n driedimensionele soeptellioor, afijn da's toch allemaal BLACK & DECKER, heel wat sneller gaat mijn wekker. Hoe zou die eigenlijk bij de afwas erbij staan?

Ik mag ook graag vergelijkingen maken. En daarmee bedoel ik niks wiskundig: hoe zij aftakelen bij voorbeeld. (Vergelijkende reclame in ons verbruikersmagazine.) Rijpere vrouwen daar wil ik 'n lans voor breken. Oudere, rijpere, oude vrouwen! Oude, dikke, goed in het vleeszittend - voor als het nog eens 'n keertje oorlog wordt - voluptueuse Rubensiaanse schoonheden. In het Vleeshuis. Wordt uiteindelijk niet iedereen een oud wijf? (De spiegel schudt halsstarrig het hoofd.) Althans zo bekijk ik het. Maar ja, wie ben ik?

Als ik blind ben zal ik deze stad nog blijven kennen. Uit mijn hoofd, zoals 'n hond met suikerziekte toch nog z'n weg vindt door het huis. Traliewerk, zwartgeverfd traliewerk met vergulde speerpunten erop. En daar de ingang met erboven in gothische letters L'union fait la force. Ernaast een wachthokje; vissegraat zwart-wit zebramotief.

Doorlopen, want daar kan altijd herrie van komen. Per Koninklijk besluit werd bepaald dat elke gemeente van meer dan 10.000 inwoners 'n zoo moet ter beschikking stellen voor haar populatie. Het is ook 'n wissel op de toekomst, want zo heeft men in noodgevallen in elk dorp voldoende materiaal voor handen om er een Ark van Noach mee vol te stouwen.

Ik hou van het koloriet van de films uit de jaren '50. Nog meer van de cinema-affiches van toen. En het meest hou ik van de zwart-witte televisiebeelden uit die periode. Wij hadden toen nog geen t.v., maar dat was ons kleurenpalet uit die tijd.

Het affichisme in opmars! 'n Niet aflatend spervuur van mediaboodschappen, in de hoop 'n moment van onoplettendheid, 'n gat in de verdediging te vinden, en dan de bewuste

boodschap binnen te brengen, met het bekende en desastreuze gevolg.

En daar 'n affiche waarop prijkt kandidaat Jan Aap Primaat. Inderdaad, hij lacht beaat! En ernaast een jonge Turk van het vlaams blok. Hij grijnst als 'n necrofiel in een massagraf dat nog een beetje vers is. Njam njam! Weerwolf Bangemans!

Het naziffichisme niet te stuiten. Reclametechniek slaat in als 'n bom, 'n V2.

Ik vind dat het vlaams blok meer zendtijd moet krijgen, maar dan in het Duits en vanuit Dachau, Treblinka, Auswitsch, en andere zonovergoten oorden. Ook vind ik dat ze weer het partijuniform moeten invoeren. En dat hun Führer Karel Dildo maar weer eens zijn snorretje moet laten groeien. De laarzen moeten weder klikken. Nu reeds verbroederen zij met de Afrikaner Werstand Beweging. 'n Respektabele politieke partij die tenminste het partijuniform ingevoerd heeft, in frisse lente-kleuren, en bloedrode vlaggen met in het midden 'n witte cirkel, met daarin dan 'n verfomfaaid hakenkruis - het is niet meer helemaal zoals vroeger.

Het laatste dat ik over het vlaams blok gehoord heb is dat ze hun partijlokaal nu in een typische vlaamse locatie hebben, in de zoo. Uit zeer goede bron, nl. een oppasser uit de dierentuin, heb ik vernomen dat zij er nu hun hoofdkwartier, hun centrale bunker overgebracht hebben...

Natuurlijk is de toeristische pleisterplaats door deze gang van zaken enigszins op zijn retour. Vanaf de dag dat zij er zich geïnstalleerd hebben - herhaaldelijk en fel heeft de dierenbescherming hiertegen geprotesteerd - mochten er geen toeristen meer komen, vreemdelingen weet je wel... Maar daar staat dan weer tegenover dat zeer velen uit de rangen van de bruinhemden de kooien, en dan vooral de vlaamse leeuwenkooien nog altijd op hun duimpje kennen. Uiteindelijk is er niet zoveel veranderd, alleen het decor. In 1945 - Bijltjesdag is nog altijd 'n feestdag! - werden ze in de leeuwenkooien gestoken, nu zitten ze in de gemeenteraad respektabel te bedisselen hoe ze de Joden gaan vergassen. Dit laatste is nog alleen een kwestie van financieel

beheer, en planning. Bovendien is de partij onderling zwaar verdeeld betreffende enkele organisatorische aspecten. Wie eerst? De joden, de gastarbeiders, of het eigen volk?

Niettegenstaande de voortdurende onderlinge stammentwisten hebben zij toch nog altijd voldoende manschappen om hun lokalen te bevolken.

Hoe zij hun ledenbestand dan zo hoog houden, ja zelfs doen aangroeien? Het antwoord is simpel. Afijn, men doet een beroep op specialisten, met name op de stichting Voor Meer Ontgravingen, afgekort V.M.O.

Gerenomeerde geroutineerde lijkenpikkers worden erop uitgestuurd. In de voetsporen van Vesalius en Frankenstein - wie kent hun duistere motieven? - trekken ze bij nacht en ontij langs Vlaamse wegen op zoek naar vers gedolven (nog nadampende) graven. Hun activiteit beperkt zich niet alleen tot ons heem. 'n Paar jaar geleden zijn zij zelfs afgereisd tot in het verre Oostenrijk om aldaar een niet nader te noemen fascistisch karamellendichter-priester op te graven. Heel het commando was voorzien van neusknijpers. En met het oog op een verenigd Europa, 'n droombeeld van hun grote voorganger, Adolf Hitler, mag verwacht worden dat zij hun actieradius nog zullen uitbreiden.

Soms begaan zij vergissingen, en dat gebeurt vaak bij de jongere leden, per vergissing worden er Joodse graven geopend. Wir haben es nicht gewut roepen zij dan ter verontschuldiging uit.

Verder is de procedure simpel. De lijken worden verzameld op stapels, vervolgens voorzien van hersens van chimpansees. En hup! Paraat, kameraad! Het vendel zwaait, de trommel slaat. En dan organiseren ze nog 'n groot jaarlijks feest voor al hun gevallen helden. In bovenvermeld geval van de priester, zwartrok, waarvan zij bij hoog en bij laag beweren dat het een dichter was, met hetzelfde vuur als waarmee zij beweren dat er nooit concentratiekampen hebben bestaan, zetten zij dergelijke sujetten dan in de bloempjes. Ja, ze slagen er zelfs in om

daarvoor telkens weer enige respektabele politici op te trommelen.

Lijkenpikkers en grafschenders, in die sombere macabere kamer van onze bevolkingspyramide, daarin situeert zich hun electoraat - maar dat laatste woord begrijpen ze zeker en vast niet. Karkassen en kadavers kunnen ze niet rustig laten liggen, daar laten zij geen gras over groeien, het vlaams blok en hun 40.000 rovers... Vanuit hun hoofdkwartier, hun Vlaamse blokkendoos in de zoo, verspreiden ze hun goede boodschap over het hele Vlaamse land: stankgolven en Vlaamse schlagertjes.

Hier loop ik als 'n dief in de... Mijn blik valt nu op 'n schrijnende 11.11.11-affiche. Hartverscheurend. Alsof het een het gevolg van het ander is. Ik weet het niet, ik ben alleen maar met mezelf begaan. De affiche is verscheurd... 'n Uitgemergeld concentratiekampfiguurtje. 'n Man? 'n Vrouw? 'n Kind? Uitpuilende ogen...

Dat het vlaams blok gekant is tegen elke vorm van ontwikkelingssamenwerking, en dat sommigen onder hen zich bezighouden met het verscheuren van posters waarop hongerende kinderen te zien zijn is alleen te verklaren door hun niet te temperen heimwee naar de tijd van de uitgemergelde karkassen en de doordringende geur van lijken. Ach, ze zijn zelf hoegenaamd niet ontwikkeld.

Of misschien wilden ze de affiche helemaal niet verscheuren, maar hebben ze gewoon geprobeerd ze mee te nemen om thuis boven hun bed te hangen...

Ik kan daar niet blijven bij stil staan; ik heb andere zorgen aan m'n hoofd, die met de zwarte haren, hoe ze heet en waar ze woont bij voorbeeld. In het parlement heb ik een wetsvoorstel ingediend dat alle vlaamsblockheads verplicht rond te lopen met 'n houten swastika in hun broek. Met uitzondering van de de christelijke volkspartij, maar die hun rijk is niet van deze aarde, hebben alle frakties mij hun steun toegezegd. En - Daar gaat ze!

Het hoekje om, aan mij voorbij. Gevallen in de black box.

In de vergeetput. In mijn hoofd. Nu heb ik nog haar gezicht niet gezien. Er blijven nog alleen affiches over. Affiches. Honderdduizenden affiches. Overal! Op de Berlijnse Muur, op de Chinese Muur. Muurkranten, lichtkranten. Is nog 'n goedkope oplossing -

Slaapdronken zwerf ik door de straten, het maakt me woest, doet me spreken in vurige tongen, In gedachten betokkel ik moeiteloos de computer. De gevoelige snaar van mijn computer mag (kan) niet altijd gespannen staan - stond op de gebruiksaanwijzing. Tijd is 'n almaar groter wordende deuk in mijn narcisme, liefde 'n vleeskleurig werkwoord.

Schrijvers zijn mensen die denken dat ze veel kunnen zuipen. en dat ze er makkelijk mee kunnen stoppen... Mijn eikel valt af, de blaren vallen van de bomen, worden opgeraapt, van het trottoir geschraapt, samengeperst gebundeld en gebonden. Het is dus herfst en er gebeurt niets; alles is dood, maar boeken worden geboren, boekenbeurzen schieten als paddestoelen uit de grond! Zo ook in Antwerpen, waar ik voor het eerst te bezichtigen was op de boekenbeurs vlak naast de zoo. Terloops merk ik hier op dat de boekenbeurs in Nederland een quasi onbekend fenomeen is - ieder volkje z'n eigen zeden en gewoontes.

Mijn aanwezigheid wierp vruchten af: 135.000 bezoekers, 9.000 stuks meer dan vorig jaar, ik heb ze zelf geteld, echt waar, en dit niettegenstaande de beurs dit jaar 'n dagje eerder dichtging, MAAR dat laatste lag niet aan mij! AH NEEN, Ik was zelfs zo'n succesnummer dat Miss Moskou - haar echte naam + troetelnaampje zal ik hier niet verklappen - speciaal afgekomen was om mij te zien. Samen met haar heb ik de hele boekenbeurs lang, tot het bittere einde, Wodka gezopen - anders was het er niet te harden.

Ook dien ik hier te vermelden dat een heel bataljon kaffers van het vlaams blok gevochten hebben om eindelijk eens 'n boek van mij te kunnen bemachtigen. Dat noem ik nog eens Kulturkampf! Spijtig dat ze niet kunnen lezen. Trouwens ze

hadden al eens gevochten die dag, ze waren een van hun bloedeigen kompanen te lijf gegaan omdat ze hem beschuldigden van linkse subversie nu ook hij ‘een boek’ geschreven had, een kleurboek dat hij wilde voorstellen op de boekenbeurs. Ter verdediging had hij geroepen: kijk maar eens naar Didi de Paris! Dat is pas subversief! En zo ben ik dus mijn volledige eerste druk in een uur kwijt geraakt - afgevoerd, naar Braindonk.

De boekenbeurs, dat moet je leren kennen, zeiden mijn collega's omdat ze zich stierlijk zaten te vervelen, ze hadden de laatste uren en dagen en weken niets te signeren.

Moet je mij de boekenbeurs leren kennen, ik ben er al minstens tien keer geweest. Met de school. Je kan meteen berekenen hoe lang ik over mijn humaniora gedaan heb.

Amper was ik gezeten of ik kreeg 'n deskundige slag van 'n boekenmolen - stond strategisch opgesteld achter mijn rug. Een collega auteur stond zich breedsmalend te excuseren voor dit ongetwijfeld onopzettelijk toegebracht letsel.

Het volgende incident ging ook niet onopgemerkt voorbij. Ik lag te zwijmelen naast 'n stapel van mijn romans; en daar stond ze ineens voor mij, een brave huisvrouw van middelbare leeftijd. Van kop tot teen en van teen tot kop nam ze mij op, strijdvaardig kwam ze nog wat dichter, griste 'n boek van de stapel, wilde het er weer op ploffen, maar dat mislukte want het boek schoof verder dan ze gewild had recht in mijn opengesperde geeuwende muil - de rest van de boekenbeurs fungeerde ik als 'n soort Kabouter die men normaliter alleen maar aantreft in de Meli, en die godganse dagen zit te zaniken van: HIER PAPIER, HIER PAPIER, etc. etc.

Bij de meeste boekhandels is mijn werk te vinden bij het vertaald Frans proza; tenminste dat kwam iemand mij zeggen. Wat ze mij allemaal kwamen zeggen, eigenlijk gewoon overbrieven, overdragen. Meester - waarmee ze ondubbelzinnig mij bedoelden - weet je welk groot Vlaams talent er nu weer zijn neus ophaalde voor jouw boek? Alsof ik dat allemaal nog niet wist, tientallen beroemdheden hebben ondertussen al hun neus gesnoten in mijn boeken - ik overweeg mijn volgend boek te

laten sponsoren door Kleenex.

En het blijft natuurlijk allemaal om mijn persoontje gaan. Uren zat ik aan de boekenstand met mijn vingers te draaien: geen kat gezien. Amper had ik mijn rug gekeerd, of de muizen dansten op de tafel, godganse bussen chiro's, scouts, ksa'ers, kaj'ers bestormden de boekenstand. En zo was het telkens ik maar even weg was, mijn boek werd gekocht en bloc - 't was in Antwerpen te doen.

Hartelijk gefeliciteerd met uw nieuw boek, meneer Streuvels, zei iemand mij op de boekenbeurs van Antwerpen. En of ik geen boeken verkocht over kantklossen vroeg 'n ander mij, en of ik even koffie halen wou, vroeg nog 'n andere, en of ik kon zeggen waar het toilet nu ergens was, vroeg de broer van die andere.

Het pijnlijkst van al was het voorval met de dikke mevrouw die mij verwarde met 'n wereldbefaamde, nog veel fortuinlijker collega, ook 'n slagerszoon, maar dan uit Antwerpen (voor hem was het dus 'n thuiswedstrijd). De dikke vrouw wilde zich een echte literatuurkenner betonen en riep even luid als enthousiast: kijk, daar, Jef, da's dien type die vêr de maankens ies!

Over sex gesproken... Eén genre ontbrak... nochtans na de huis- tuin- keuken- en kerkboeken het belangrijkste genre voor doe-het-zelvers; ja, u hebt mij niet verkeerd begrepen: OP DE BOEKENBEURS WAS ER GEEN PO-PO-PORNO - Ach ja, dat genre, tenminste het soort boekjes die ik hier voor ogen heb, is zelfs niet in de nationale bibliotheek te vinden. Wel in elke krantenwinkel, onder elke kerktoren. Maar op de boekenbeurs niet. Ik ben van mening dat dit een strategische fout was, het zou het aantal bezoekers nog meer opgedreven hebben; je kent ze wel al die mensen die hun voorraad lektuur voor een heel jaar komen inslaan.

Alhoewel, het liep er vol ouwe rukkers. De meesten onder hen declameerden zeikerige gedichtjes, of stonden voor de toiletten in een hele lange rij - achteraf beschouwd nog de po-pulairste stand van die hele boekenbeurs. Het is 'n typisch fenomeen bij alcoholisten dat ze om de vijf voet naar het toilet

moeten, zodat heel die boekenbeurs nog het best kan worden omschreven als 'n literaire variant op de Processie van Echternach.

Ik kan het weten, zelf speel ik al 'n tijdje in de kategorie ‘jonge’ schrijvers - al zou men het in voetbalkringen in dit verband hebben over ‘veteranen’. Bijgevolg is het begrijpelijk dat echte auteurs pas echt populair zijn als men zijn certificaat van dementie en incontinentie kan voorleggen.

Angstig kijk ik uit naar de dag dat ik 'n auteur zal zijn. Ondertussen houd ik mij aan de naakte feiten. En daar waar ik even later met pijn in het hart moest konstateren dat bepaalde boeken aangeboden worden tegen 25% korting, stel ik met vreugd vast dat mijn boeken 25% duurder zijn dan de andere boeken. In mijn hele oeuvre zijn er enkele constanten te constateren. En dat is dat mijn boeken alsmaar dikker en duurder worden. Zodoende dat mijn uitgever overweegt speciaal voor mij een nieuwe reeks op te starten, de DD-reeks, wat staat voor dikker-en-duurder reeks. A propos, mijn volgend boek wordt nog dikker; temeer omdat het uitgegeven wordt in braille - al denk ik dat ik toch nog populairder ben bij de doven.

Er werd mij 'n succes toegewenst, analoog aan de duivelsverzen. En inderdaad, mijn collega's sturen de moslims achter mij aan. Pak hem, pak hem, Max! Bijgevolg leef ik nu al 'n tijdje ondergedoken in 'n witlooflaag in Erps-Kwerps.

Nochtans riepen ze allemaal samen: Allé jong verkoop er nog eens tien, dan krijg je nog 'n FANTA! Alhoewel voor mij slechts 'n koud kunstje, dacht ik knarsetandend: men vangt geen vliegen met azijn. En zeker geen hoogvlieger zoals ik!

Wat ik nou het leukste vond aan heel die boekenwinkel-weeksantekraam van-hier-tot-aan-de-maan was het einde. Onvergetelijk; goddelijk gewoon! Met de restjes, de onverkochte goederen werden vreugdevuren aangestoken. JOECHEI! uit duizende kelen tegelijk. Ik geloof dat er van mij, afijn van mijn boek wel vijf drukken verbrand werden.

Ashes to ashes, fun to fun. Tot volgend jaar dan maar. Ik zeg

u geen vaarwel mijn vrienden. Nog 354 keer slapen en het is weer tijd voor de boekenbeurs - THE BIG SLEEP.

Ik kan de slaap niet vatten. Laat het mij nog over iets heel anders hebben. Laat ons in de sfeer blijven van beurzen, salons, kermissen en handelsforen... Op het openingsbal van het 69ste autosalon, merk de getallensymboliek! hebben onze premier (minister-president) en Miss Moskou gedanst. Hij was daar in zijn Trabantje, zij deed 'n standje voor Lada.

Smartens, kryptokommunist van het eerste uur - geef mij wapens, riep hij in de jaren vijftig - deed het nu met Miss Moskou (ja dezelfde met wie ik op de toiletten op de boekenbeurs in Antwerpen een wip gemaakt heb (moest ik de halve KGB voor omkopen). Zij had het uitgelokt, ze kwam naar mij om een boek van Jan Cremer te signeren. Vosjna, vosjna!

Maar goed dus, nou goed ja, over die Smartens gesproken, de koning van het Oudehengstenbal - er werd een feestje gegeven om te vieren dat hij al in geen twintig jaar meer naar huis gekomen is... en op dat feestje heeft Smartens, ouwe jarretellenrukker, een dansje gemaakt met Miss Moskou, en daarna mocht er niet meer gefilmd worden. Smartens weet van wanten, stond de volgende ochtend in alle kranten, want inderdaad, men had hem reeds daarvoor gesignaleerd met Ornella Muti, met Jane Birkin, met Melanie Griffith, met... men legt mij het zwijgen op...

Ik ga maar weer naar huis. Het is 'n perfekte sterrenloze avond. De sterren! Elke ster 'n vuiltje aan de lucht, 'n zwaard van Damocles. Meteorieten die kunnen inslaan als 'n bom. Het zal misschien zo ver niet komen, maar de volgende oorlog wordt uitgevochten tussen de sterren. Rotweer, hou ik nog 'n verkoudheid aan over!

Het volstaat niet mezelf heel de avond verhaaltjes te vertellen. Ik blijf de kreten horen, ik ben nog niet ver genoeg van de dierentuin verwijderd. Integendeel, ik geloof dat ik er nog dichter bij ben dan voorheen, door de muur hoor ik hun

ademhaling, de tamtam van hun hartslag. De allesverpletterende olifant die mij wel eens in zijn goedertierige onnozelheid voor 'n porseleinwinkel zou kunnen houden? Wat als een of andere gevaarlijke organisatie de dieren naar zijn hand zet?

Ik wacht even, spits mijn oren. Stilte doet hen tuiten, alsof ik er zoëven 'n mep op gekregen heb. Geen gebrul, geen kreten, nog minder hoor ik de roep van nachtvogels weer, toch verwacht ik uit elk portiek 'n wild dier dat op mij springen zal. Ik versnel m'n pas; binnen in mij kroelt en woelt er 'n heel noctuarium.

Soms brengt de nacht raad. Maar dan moet men kunnen slapen. Soms is de nacht onze bondgenoot, kiest de nacht eens 'n mens uit; slechts één per avond, per planeet om in elkaars armen te vertoeven in het duister; men moet dan met z'n handen kijken. Tast toe in het duister. Welk is het geslacht van de nacht? Ik kan mij slechts uitdrukken in een taal met onduidelijke geslachtsbepalingen. Soms dan spuugt de nacht ons weer uit. De nacht is zwart.

Overal in de stad Barnum borden met mijn gezicht erop in het lang en in het breed. Tot zelfs m'n kostuum en mijn hemd. En 'n grijns tot achter mijn oren, terwijl ik gulzig dat had je wel gedacht aan het drinken ben, ja maar, toen ik zag dat het om frisdrank ging kreeg ik 'n beklemmend gevoel en 'n krop in m'n keel.

Nog nooit heeft iemand die ik niet kende zo mijn aandacht opgeëist. Er zijn veel dingen aan haar die ik nog niet begrijp. Er zijn heel veel incongruenties aan haar.

Waarom zat ze uitgerekend in dat café? De Belze Pub. Het nieuwste van het nieuwste, the place to be. Eigenlijk is het 'n kroeg waar ik al jaren kom, verandert gewoon tussendoor eens van naam en van populatie.

En dat ze daar in het café zat met zo'n langharige. Het milieu, dat wil zeggen het decor en de figuranten zijn bepalend voor 'n mens. Spijtig dat ik niet goed gekeken heb. Wat dan ook, ik kan toch geen gezichten onthouwen. Ik zou de verkeerde

op z'n muil kloppen!

En wat dan nog? Altijd prijs, altijd prijs!

Neen ik moet beschaafd blijven. Wat denkt zij nu van mij? Herinnert zij zich nog mijn smoel? Heb ik het definitief verkorven? Als ik haar nog terug zie, dan verover ik haar wel met mijn kennis en wijsheid, met mijn natuurlijke charmes of - waarom niet? - met mijn ontroerende geschriften.

Het heden dat is iets waar men straks over puzzelt. De toekomst dat is de moeizame reconstructie van het nu. En het heden is de toekomst van het verleden. Ik maak van de nood 'n deugd. 'n Sober, eenvoudig maar cassant liefdesverhaaltje zal ik schrijven. De maan staat in het eerste kwartier.

(fragment uit de nog te verschijnen roman 'Voyeur')

Jan Kostwinder

Merck toch hoe sterck

En plotseling ben je niemand meer,
zit je in een rolstoel en is je
geslachtsdeel stuk, komt je kind
onder een auto, heb je kanker,
stort je toestel neer.

Maar allebei je ouders leven nog.
Je ruikt de appelbloesem in hun tuin
en je ellebogen rusten op de namiddag.
Ach nee, ze steunen op het raamkozijn.

Joris Denoo
Zandman

Nu houd ik op met slapen.
In de straten lopen spoken
die in de ochtend kwijnen.
In de bars zitten schimmen
die bij dageraad vervagen.
Nu wil ik ook verdwijnen.
Ik wil even één van hen zijn,
met ze praten bij een sigaret
en af en toe wat bitters drinken.
Ik zal samen met ze waken:
tussen gatenplant, spoelwater
en greepjes licht verzinken
en aan al de rest verzaken.
Nooit wordt het nog later,
vertellen mij de spreuken,
en ook dat god mij ziet.
Dat wil ik best geloven,
maar morsen doe ik niet.
En dat de tijd hier halt houdt,
is de reden van mijn komst.
Het is mijn bed dat gaapt.
Het is mijn hoofd dat gonst.
Ik wil alle uren opgebruiken
van de zandloper in mij.
Mijn das staat op halfzes.
In mijn kop valt een flesje om.
Een vlinder zoekt het melkglas
en zit doodstil in het holst
van rook en grap en alcohol.
We moeten er eens uit zijn,
zegt een man van honderd kilogram.

Een meisje van een slanker lijn
lipt in mousserend frans
dat de boog niet altijd
zo gespannen hoeft te zijn.
Groot gelijk heeft zij, het kind.
Ik ga en vlag mijn nacht af
met een grote zak patat.
Waar brandt nog wat licht?
Waar schijnt nu de lamp?
Is dit reeds een dag
of mag ik nog een glas?
Het trottoir schuift als een roltrap
naar mijn huis bergop-bergaf.
Die wou waken, kwam terug.
Die ging dolen, is weer thuis.
De uren spitsen al hun oren;
ik begin weer van tevoren.

Taco Meeuwsen
Kameleon sutra

- 1 -

Het begon allemaal niet heus op een zonnige namiddag halverwege de herfst in dit ene huis. Het begon allemaal veel eerder. Met een ingewikkeld kluwen van geboorte en groei bijvoorbeeld of met een moeilijke jeugd, strenge, onvermurwbare opvoeders, verplichte doses levertraan die deden kokhalzen. Het begon dus allemaal waarschijnlijk met tranen en misselijkheid. Ochtendmisselijkheid gedurende de draagtijd en absurde trek in hartig en zoetzuur tegelijkertijd. Zure bomen met slagroom. Sausijzen met sambal en bosbessenjam. Tranen bij het baren. Van het persen allereerst en van opluchting na afloop. En dan de tranen van de boreling. Hete, krijsende tranen. Tranen van machteloze woede. Waarom moest ik daar zonodig weg?

- 2 -

Een gevangenis. Vlekjes zonlicht door de tralies van de vitrage. Loom en alvast licht geërgerd rekte de magere jongeman zich uit. Zo totaal uitgestrekt leek het alsof zijn naakte, pezige lichaam onfatsoenlijk veel ruimte innam op de smetteloze, antracietgrijze vloerbedekking in het kleine woonvertrek. Een bleke, slaapdronken Adam blies zijn eigen adem in de holte van zijn hand en deinsde terug.

Nu besloeg zijn ergernis niet alleen zijn stijve botten, de ongerieflijk dunne vloerbedekking op de harde, houten vloer en de treiterig laag invallende herfstzon die minuscule stofdeeltjes deed oplichten, wrede, kriebelige partikeltjes die aanstonds zijn longhaartjes irriteren zouden, maar ook nog de gistende processen in zijn maag-darmkanaal, die van zijn adem een dikke, ongezonde funguslucht maakten.

Daarbinnen was rotting gaande. Hevig verval. Hij kon er maar beter niet bij stilstaan. Hij rolde traag op zijn rug, iets

dichter bij de warme kachel waar termiek de stofdeeltjes naar hoger gelegen luchtlagen voerde.

Een gedeelte van het vertrek dat hij zeker bereiken zou wanneer hij knarsend en piepend opstond, maar waarom zou hij opstaan?

Een onbeduidende middag in het leven van de stille Bernard Spoor was, zoals zovele middagen, ongemerkt en pijnloos voorbij gegleden.

Er was slechts die lichte ergernis die samenhing met het ontwaken (ontwaakte hij maar eens nooit, dat zou de boel lelijk in de war sturen) en met zijn gedachten die al priemend en ongerust tastend vooruit snelden in de leegte die voor hem lag.

Languit op zijn rug voor de suizende kachel hakte de slaapdronken denker leegte tot overzichtelijke moten tijd. En voorzag de lukrake momenten toekomst van een passende infrastructuur. Een wirwar van wegen ontstond in zijn gedachten. Er snelde een vierbaansweg met een opdringerig gerommel van zijn lege maag naar Maal-Tijd.

Naar de Avond-Klok kronkelden verschillende onvoltooide paadjes van verstrooiing, Troostvol, als het roemloze pad der zelfbevlekking of het geestdodende pad der bewegende beelden. Spanningsvol, als de weg van de nachtelijke speurtochten en inbraken of de eenzame uitstapjes naar het park.

Naar Nacht en Ontij denderde een Oriënt-Express van duizend-en-een-nachten voorzien van weelderige couchettes, want de overigens goddeloze Spoor omarmde er één met beide armen: Orpheus, de slaapverwekkende.

Dan volgden er die gebruikelijke digitale alarmverbindingen met Tijd-Nood. Een nerveus telegram; Halfjaarlijkse controle - stop - De Tijd dringt - stop - Kom subiet - stop - Je tandarts - stop.

De tremor van een seinsleutel naar Winter-Tijd; s.o.s. s.o.s., de nadering van een asgrauwe hemel over bevroren land met daarin doffe, uitzichtloze feestdagen.

Alles overheersend was echter het treurige besef van Wacht-

Tijd, want Bernard Spoor - bijna dertig - was zo iemand aan wie het Leven nog bepaalde bijzonderheden moest openbaren wilde het hem zonder Bedenk-Tijd in beweging krijgen. En dat is natuurlijk wat het Leven wil; alles in beweging krijgen en dat zo houden als het even kan.

- 3 -

Een toevallige voorbijganger, een heer van meer dan middelbare leeftijd die goed gekleed tegen de herfstkoude zijn Cocker Spaniel uitliet via de Van Sloetstraat, hield verbaasd zijn pas in, toen hij in de helverlichte benedenverdieping van het statige herenhuis op de hoek een waanzinnige trol meende te zien dansen. De heer was vertrouwd met de Wethoudersbuurt. Hij woonde er nu alweer zo'n vijftien jaar sinds zijn vroegtijdige pensionering om gezondheidsredenen. Vijftien jaar van slaapverwekkende tevredenheid; van wekelijkse bridgeavondjes met de Tonks verderop in de straat, van Lou de Jong's taai oorlogsepistel op de andere avonden, van de kinderen op zaterdag en op zondag een extra tippel met de hond.

Het hoekhuis aan de Van Sloetstraat was, zover zijn herinneringen reikten, steeds een bejaardenpension van stand geweest. Er hadden alleenstaanden gewoond die de adembenemende Randstad waren ontvlucht en hun stramme ledematen strekten in het prachtige Brederodepark onder aan de straat in afwachting van het onvermijdelijke.

Een van de bewoners, de weduwnaar en oud-Indiëganger van Kralingen, was prettig gezelschap geweest tijdens de avondlijke wandelingetjes met zijn niezende teckel Pukkie, tot drie zomers geleden zijn kaarsje was gedoofd.

Twee zomers geleden was een ander kaarsje er de oorzaak van geweest dat de hele bovenverdieping van het hoekhuis in vlammen opging. Het oliedomme kaarsje van de verstrooide mevrouw Thijsen. Dat mevrouw Thijsen dementeerde had iedereen in de buurt geweten.

Al maanden stond ze iedere eerste maandag in weer en wind

op het balkon van haar bovenkamer uitzinnig het Wilhelmus te blèren, dwars tegen de proefdraaiende sirene van de stad in; er met een oorverdovend hoge e bovenuit knetterend wanneer ze goed bij stem was.

Het verhaal ging dat ze als jong meisje iets bij de muziek was en men grapte in de buurt dat het met haar stel longen wel de tuba geweest zou zijn. Met een beverig kaarsje had mevrouw Thijsen de dooi in het vriesvakje van haar kamerijskastje willen bespoedigen. De plastic aanvoer van de uitzonderlijk brandbare koelvloeistof was gesmolten. De vloeistof, een gretig mengsel van ammoniak, water, alcohol en waterstof, had sproeiend vlamgevat, de lange mouwen van haar pluizige winterjurk waren gevolgd, toen de wollen stola om haar frêle schoudertjes en nog voordat het vuur vat kreeg op het dode meubilair had mevrouw Thijsen zich al met een ijselijk hoge e als een levende toorts van het balkon gestort.

De sirenes van de brandweer arriveerden aan de late kant. Het was een dinsdag.

Er voer een onwillekeurige huivering door de heer die zich even golvend voortzette in de hondenriem zodat de oude Cocker trouwhartig een onderzoekende blik wierp op de baas. Lopen we nu nog verder? Ik kan het park al ruiken. Nog altijd prikkelde er een brandlucht in het rudimentaire reukorgaan van zijn baasje op de hoek van de Van Sloetstraat. Als ooggetuige destijds van de woedende brand en daags erna van het trieste, rokende skelet van de uitgebrande bovenverdieping, had de oude man nooit meer echt kunnen wennen aan de renovatie die een jaar later voltooid werd.

Nieuwbouw of geen nieuwbouw, men poetste een narigheid niet zomaar weg en met dat hoekhuis was het niet haaks sindsdien.

De nieuwe eigenaar zou een kunstenaar zijn die geld als water verdiend had met zijn aquarellen en zijn kunstenaarslusten ongetwijfeld aanlengde met de naïeve sentimenten van de kittige secretaresse aan wie hij de bovenverdieping verhuurde.

[advertentie]

In de buurt was hij onderwerp van gissing en achterklap.

De eerste tijd werd de benedenverdieping hermetisch aan iedere nieuwsgierige blik onttrokken door modieuze, flinterdunne luxaflex die dag en nacht potdicht bleven. De zwarte luxaflex waar op sommige avonden schaars, geel licht langs sijpelde deden de heer terugdenken aan de dagen van verduistering en het diepe gerommel van trillende machines hoog in de nachtelijke hemel.

Als vanzelf droeg ook die angstige geschiedenis van weleer bij aan het sinistere waas waarmee het hoekhuis van de Van Sloetstraat omgeven raakte.

Ontwikkelingsfase drie op weg naar de volwaardige status van spookhuis had juist plaats. Verbazing sloeg om in afgrijzen bij de nette heer met hond, toen die duidelijk, onmiskenbaar en twijfelloos een naakte man herkende in de woest dansende gedaante die nu eens bij dit raam en dan weer bij dat raam ongenadig fel belicht werd.

En een moddervette vent bovendien, stelde hij gruwelend vast.

Daar deed voor zijn ogen een kruising tussen Repelsteeltje en een gezette Sumi-worstelaar een afstotelijke polka midden in de Wethoudersbuurt, die weliswaar afgleed met al dat jonge volk op kamers tegenwoordig, maar nog altijd heel respectabel was.

De Spaniel piepte verontwaardigd toen de riem plotseling ferm aanspande en hem onverbiddelijk meesleurde met zijn briesend wegbenende baas.

- 4 -

In het spookhuis in spe aan de Van Sloetstraat sloeg een duizelige en gloeiende Wijnand Konst zich overdreven krachtig op zijn bolle, witte buik en zijn mollige kuiten in een steeds sneller wordend Tiroler ritme.

Hij sloeg om te raken, stevige, hardbedoelde petsen.

Van de niet misselijke oorvijgen, maar ook van de Lam-

brusco, gloeide zijn vlezige tronie als een pioen, als een mand vol overrijpe pioenen; de bolle appelwangen, het bolronde voorhoofd en de kogelronde kinnenberg in aanmerking genomen. Het mombakkes van een opgewonden dwerg; van het sprookjesras dat diep onder de grond delft naar edelmetaal om het vervolgens elders diep onder de grond te stoppen en er als vrekken over te waken.

Vrolijke wreedheid walmde uit al zijn gezichtsopeningen.

Een van diep onder het middenrif opgerochelde jodel bleef ergens steken halverwege de wild klokkende adamsappel en het stel wulpse onderkinnen.

Wijnand Konst moest hikken en boerde luid.

Driest en met hoekige bewegingen slierde de jolige vent over de witgelakte planken van zijn kamer-ensuite. Het vertrek was leeggeruimd op een groot aantal ingelijste gouaches en waterverftekeningen na, die schots en scheef stonden uitgestald tegen de lege, witte wanden.

Op de vloer slingerden hot en her tientallen oranjebruine potjes tijgerbalsem en evenzovele goudkleurige dekseltjes dreven er als waterlelies in een melkplas. De potjes waren leeg of gulzig halfleeg geschraapt met een kwak van het smeuïge goedje nog half over de rand, een enkele was ongeopend.

Mandflessen Lambrusco, drie in getal, stonden als kegels op een kegelbaan op de houten plint tussen voor- en achterkamer, op de plaats waar ooit schuifdeuren zaten met een fraai, geometrisch glas-in-lood motief in de sponningen.

Op stevige, professionele driepoten bekeken twee videocamera's het tafereel. Vanuit de slanke, houten aanbouw die als serre was bedoeld en aan de overzijde van het vertrek, in het alkoof aan de voorkant van het huis, glommen de twee lenzen als onafhankelijk opererende visseogen en namen alles op.

Zo opgesteld filmden de camera's elkaar en de hele, witte ruimte die tussen hen in lag. Wel twintig lompe, maar gestrekte passen in een min of meer rechte lijn van het onderwerp van de documentaire; de massieve, poedelnaakte Konst. In de gang, de donkere hal en tot halverwege de trap met de antieke, rode loper

en de goudkoperen traproeden van voor de brand, stond het meubilair zo hoog opgetast dat een vervaarlijk scheefhangend Lippenfeld dressoir met één snollerig opkrullende hoek zowat de gipsen guirlandes van het statige plafond raakte. Een solotoer van de beschonken zwabberaar in het belendende vertrek, die in een vlaag van verbijstering over onvoorstelbare krachten had kunnen beschikken. Er kon niets meer bij. Niemand meer in of uit.

Bovenaan de trap zat, met zedig gekruiste benen en gehuld in een opzienbarende satijnen kimono, de kittige secretaresse, die in werkelijkheid kleuteronderwijzeres was en die zich in de avonduren het hoofd brak over de applicatiecursus Basisonderwijs. Het had niet veel gescheeld of ze had zojuist haar nek gebroken over de huisraad op de donkere trap.

Ze hield haar handen voor haar oren tegen het gebrul van beneden en richtte een wanhopige blik op het wankele dressoir dat elk moment leek te kunnen veranderen in een salontuimelaar. Ze had een kleutergezichtje met een vage, roze driftvlek tussen haar blauwe ogen en onverzettelijke vetkussentjes aan weerszijden van haar mond die slechts een dunne, bleke streep vormde. O, wat kon ze soms boos worden. Zomaar, zonder aanleiding.

- 5 -

De roestbruine balsem gloeide ondraaglijk op zijn vet. Hij leek wel van zijn kruin tot zijn voetzolen gevangen in een zinderend, afwisselend gloeiendheet en ijzig koud krachtenveld. Een martelend harnas van menthol, eucalyptus en pepermuntolie.

Al zijn huidcellen schreeuwden het uit en maakten zich zo klein mogelijk. Zijn huid was een strak trommelveld rond het overtollige vet dat hij meetorste.

Deze avond was zijn heksensabbat.

De uitgestalde werken; de snelle oliepastels naar vrouwelijk

model, de zorgvuldig uitgewerkte naakten in waterverf, de strenge portretstudies, het waren stuk voor stuk invitées, doublures van dierbaren en bekenden die bij afwezigheid van hun originelen vanavond genodigd waren getuige te zijn van zijn ‘pièce de résistance’, zijn meesterproef in de Kunsten.

Het zong al weken in zijn hoofd. Een Hooglied.

Wijnand Konst ging razend goed. Zijn werk zat meer dan ooit in de lift en hijzelf deed in hoog tempo de ene opzienbarende ontdekking na de andere.

Zo zouden bijvoorbeeld zij van een veelgelezen landelijk ochtendblad morgenvroeg vreemd opkijken als tussen de stapels nietszeggende wissewasjes en obligate ingezonden mededelingen plotsklaps een aangetekend stuk van zijn hand prijkte. Nog diezelfde ochtend zou zijn kopij in een rokerige en ijlende spoedvergadering worden uitgeroepen tot voorpaginanieuws zonder weerga. Dat leed geen enkele twijfel. Niet iedere dag kon een krant zich verheugen in een dergelijke primeur. Niet iedere dag ontdekte men een nieuw sterrenbeeld aan het firmament van het Noordelijk Halfrond.

Zijn ‘Kameleon’ zoals hij de configuratie had gedoopt die hij twee avonden terug ontdekte aan de heldere hemel, toen hij met ontbloot bovenlijf in zijn achtertuintje een rituele zonnegroet had gebracht aan de maan die vol was, zou allerwege opschudding veroorzaken.

Bij sterrenwachten en observatoria over de hele wereld zouden plotselinge ontslagen vallen. Sterrenwichelaars van de allerhoogste autoriteit zouden zich knarsetandend voor het hoofd slaan. Sommigen, de meest hartstochtelijken, zouden zich met gewelddadig ingrijpen voegen bij het steeds maar uitdijend heelal. Veel sterrenstof zou opwaaien, hij zag het haarscherp voor zich.

De verkoop van amateur-periscopen en sterrenkijkers zou een ongehoorde opleving kennen en dan te bedenken dat het slechts zijn blote, ongeoefende oog geweest was, geleid door zijn herboren voeten die elk in de schoen van de ander staken om zo

tot onverwachte, briljante stappen in zijn bestaan aanleiding te geven. En of dat gelukt was!

In de ban van de ziedende balsem sloeg Wijnand zijn gesanforiseerde huidcellen purper en zag dat het goed was in de spiegelend zwarte gaten van zijn woning. Het proces van verlossing vorderde voorspoedig.

Na een klungelige, omslachtig ingezette pirouette struikelde hij over zijn roodgezwollen voeten en zeeg bulderend ter aarde.

De beide camera's snorden onverstoorbaar verder.

- 6 -

Op de overloop ijsbeerde de kleuterleidster.

Ze had haar handen diep weggestoken in de wijde mouwen van haar kimono en omarmde zichzelf, haar ellebogen als twee puntige borstplaten voor haar zachte boezem, de vertwijfeling zeer nabij.

De onheilspellende geluiden van beneden waren afgenomen tot wat onduidelijk gestommel, maar dat maakte haar niets geruster.

Ze vreesde een noodlottige afloop en ze voelde zich als een rat in de val. Hoe was ze hier verzeild geraakt? Hoe had ze toch ooit kunnen besluiten haar handtekening te zetten onder het huurcontract? Wat eerst een frisse, pas-gerenoveerde etage had geleken, een paleisje, waar ze eindelijk vrij zou kunnen zijn, helemaal op zichzelf, verlost van vaders tirannieke, nasale gezeur over onbeduidende stofjes en moeders niet aflatende gesloof en geredder over ieders gezondheid, scheen haar nu opeens een spookhol, een valstrik.

Er was niet eens een brandtrap. Ze was natuurlijk erg in de war, maar met de terloopse gedachte aan een brandtrap leek het wel alsof er rook prikte in haar neus. Allemaal gekkigheid.

De schaduw van het kozijn in de dubbele balkondeuren van haar bovenkamer liet twee reusachtige kruisen verschijnen op

de smetteloos witgesausde muren.

Zo gezien vanaf de overloop deinden de crucifixen zachtjes dreigend op en neer. Steeds wanneer ze een nerveuze ronde had voltooid en een schuwe blik wierp door de deuropening leek het behang wel minder wit, minder smetteloos.

Nu zag ze heel duidelijk een aftands bloemetjesbehang opdoemen. Een allesbehalve gezellig bloemprintje, zag ze wel, dat haar onwillekeurig deed denken aan thuis, aan de verstikkende opkamer, de stoffige, brokaten klosjes aan het dikke, Duitse tapijtje op het rookmeubel, de oersaaie, gedateerde merklappen die levenslang ingelijst aan de muur teruggingen tot ver in de vorige eeuw. Ze dacht aan uitzichtloze, eenzame zondagen en traag rondwentelende mistbanken die uit de verte kwamen opzetten over de verdrietige weilanden voor de boerderij.

Vanachter uit de bijkeuken baande de dikke lucht van hachée en koolsoep zich genadeloos een weg door het hele huis, om haar klokke zes, met het schorre gehik uit de Friese staartklok, definitief ingehaald te hebben. Dan besloegen de ruiten en prikten haar ogen en moest de kooklucht opgegeten worden. Kleine, kokhalzende hapjes lucht nam ze met een dichtgeknepen neusje.

- 7 -

De stad was stil.

Stil in die mate waarin een stad om middernacht slechts stilte kan suggereren door te kraken en te piepen in al haar beurse voegen, door na te druppelen en te bonzen en te tikken op een dag van loeiend leven.

Alleen het Brederodepark onder aan de Van Sloetstraat kon - wanneer de late wandelaar de steedse pseudo-stilte die hem omringde succesvol buitensloot - doen denken aan waarachtige geluidloze rust. De rust van chlorofylcellen die geruisloos bladgroen toverden. Van houtnerven die zich voorzichtig sloten, groeven die weer jong en rimpelloos werden en haarfijne

wortels die zich ondergronds moeizaam uitrekten van een dag doordringende arbeid.

Het geluidje van een vogel die slaapdronken zijn verenpak schudde, viel in de donkere schaduwen van het park samen met het geruis van een vallend blad dat weer moeiteloos werd opgenomen in de zachte streling van een herfstwindje dat tegen de avond was komen opzetten.

Boven het komvormige park stond als een loden stolp de inktzwarte hemel, waaraan sterren in trosjes hingen te fonkelen.

Niet ver van het park, maar mijlenver van de sterrenhemel, geloofde iemand stellig dat daarboven een gestileerde kameleon hurkte op een denkbeeldige tak, de opgerolde tong gereed voor een kleverige uitval naar een voorbijzeilende meteoriet. Men diende slechts de levende lichtpuntjes langs de juiste cijfertjes met een dun lichtend lijntje te verbinden.

Toveren was kinderspel en natuurlijk was zo'n kameleon onzichtbaar, zo op het eerste gezicht, dat was immers zeer ‘kameleons’!

Met halfgesloten ogen genoot Bernard Spoor van de weldadige invloed van het park om hem heen. Zijn sluike haardos werd vochtig van een onvoelbare, dampige neerslag zo vlak boven de bosbodem. De haren klitten aaneen en vormden kronkelende sliertjes; een worteldek op zijn schedeldak. Dat was het natuurlijk, de mens had het altijd verkeerd begrepen, begreep hij nu met een lachje om zijn lippen.

Hoogmoedig stak de soort van wapenmakers en kannibalen haar wortelstronk de hoogte in en dan nog verbaasd zijn dat er zich duidelijke verstikkingsverschijnselen openbaarden. Was het maar een ras van viervoeters gebleven, of beter nog, van bodemkruipers...

Als vermolmde boom tussen de rottende bladeren waar het knerpte van de geleedpotigen voelde Bernard zich opperbest met wat hij zag als zijn wonderlijke vermogen tot inleving, deviant gedrag dat hem in het dagelijks leven tussen mensen nogal eens

parten speelde.

Want ook daar, onder soortgenoten, overkwam het hem dat hij spontaan de ‘couleur locale’ aannam en er zich indrukken aan hem voordeden die zo wezensvreemd waren, maar zo vreemd bekend tegelijk, dat hij minutenlang in opperste staat van verwarring kon verkeren. Wie was hij in vredesnaam zelf?

Soms liet zich dan weinig later vaststellen dat hij langs een raadselachtige weg van zintuiglijke empathie andermans verborgen beslommeringen had ingedronken.

Soms kwam dat bewijs niet, of onvoldoende stellig, dan was het helemaal mis met hem en liep hij, in diep gepeins verzonken inwendig uit te maken welk van zijn vluchtige visioenen hem toebehoorden en welke verontrustende beelden als verdoofde insecten kleefden aan de lange, onbescheiden priemende tong van zijn kameleontische wederhelft.

Hij proefde zijn medemensen zoals koudbloedigen de atmosfeer proefden; met een hyper-sensitieve, nerveus flitsende tong.

Meestentijds was de lijmtong een doodgewone vliegenvanger - om ieder mensenhoofd wemelde het van de denkbeeldige zwarte vliegen in Bernards beleving - maar de tong verschalkte ook wel eens een duizelingwekkend mooie, nietsvermoedende vlinder of, en daar begon de ellende, afstotelijk wriemelende oorwurmen, van nabij dreigend ogende roofwespen met verraderlijke pluche achterlijven of kolossale torbeesten met zwart glanzende hertengeweien en malende kaken.

Dan was het wegwezen geblazen nog voor het te laat zou zijn, zodat Bernard Spoor grosso modo mensen meed als de pest.

- ‘Leid mijn voeten op geen leugenpad!’ fluisterde hij in het rottende loof. Zijn vingers knikten een takje dat van stram en hard, door een groeiend aantal breukvlakken, steeds buigzamer aanvoelde, soepel bijna.

- 8 -

Hij brak en boog het beurse takje nog altijd in zijn handen, speelde ermee als een grijsaard met een versleten rozenkrans, toen hij over de zwanenbrug liep en een eerste stap zette in de gele kring van een straatlantaarn aan de rand van het park.

Voor hem lag de Wethoudersbuurt, mensenwerk dat met statige partriciërswoningen, Jugendstil raamerkertjes, wufte torentjes en fantasievolle trapgeveltjes in een bric à brac van vooroorlogse bouwwoede de heuvel aan de overzijde van de Smetanalaan besmet had.

Een hese herenstem vanuit het grijsbetonnen urinoir bij de uitgang van het park deed jachtig geformuleerde voorstellen ter bestrijding van de eenzaamheid. Hij zou er niet armer van worden ook, liet de stem doorschemeren.

De spreker had Bernard kunnen opnemen vanuit de driehoekige spleetjes die als een rozet in het beton waren uitgespaard. Hij was kennelijk bevallig uitgelicht in het gele schijnsel van de lantaarn of de nood was hoog daar in het urinoir. Hij liet abrupt zijn bepotelde takje vallen, stak zijn handen diep weg in zijn jaszakken en vluchtte over de verlaten Smetanalaan de Van Sloetstraat in. De straat klom langzaam omhoog langs de welstand van vroeger dagen.

Nog niet zo heel lang geleden woonde men hier eigenlijk ‘buiten’ en maakte het Brederodepark, inmiddels door stadsuitbreiding geheel omsloten, deel uit van de bosrijke Haflandse Heuvelrug.

In die dagen was men van goeden doen wanneer men woonde in de Wethoudersbuurt, dat protserige lint van bebouwing dat de zuidoostelijke helling langzaam maar zeker gewurgd had. Wat later, toen de golf van bouwactiviteiten terugsloeg in de oude bedding, waren tenslotte ook nog alle verweesde plekken groen geofferd, zodat de buurt momenteel stikte in sierlijkheid.

Bernard Spoor sloop behoedzaam omhoog langs kubussen van sfeervol, intiem licht, krioelend van gezinsleven, van alleen-

staand leven en van meegaand, modern leven. Steels naarbinnen glurend was een glimp reeds voldoende om je te verbazen over de onuitputtelijke reeks van geschiedenissen, waarvan het wemelde als spiraalsgewijs aaneengeklonken chromosomenparen terugkronkelend naar de allerjongste tijden. Een misselijkmakende draaikolk waarin men gemakkelijk ieder besef van tijd verloor.

Bernard verloor ieder besef van tijd. Met een krachtige ruk hield hij halt en voelde plotseling hoe zijn ogen alles tegelijk waarnamen.

Alles binnen zijn gezichtsveld was een ogenblik lang, als een bomvol ‘tableau vivant’, verschrikkelijk ellendig en onverdraaglijk ‘zichtbaar’.

Bovenaan de straat, zag hij in zijn duizelingwekkende grootbeeld-oogopslag, had een opstootje plaats.

De gestalten die elkaar vonden en samentroepten leken in de nacht te zweven boven het wegbollende wegdek. De samenscholing signaleerde van verre geconcentreerde haast en een

onverklaarbare spanning die hem geheel onvrijwillig stokstijf op zijn hielen deed draaien. Hij zou spoorslags de weg gegaan zijn die hij gekomen was, als niet zijn wonderlijke gezichtsvermogen hem het lopen belette. Hij kon geen stap verzetten. Niet voor of achteruit. Dat stond vast.

- 9 -

Uit voorzorg en met de achteloosheid van geoefende acteurs rolden brandweerlieden een meterslange rubberslang uit het binnenste van een vurig rood blinkend monster. Het leek maar zo. Zes paar handen gaven het slappe rubber niet echt door, maar kleefden in werkelijkheid onlosmakelijk aan een gummi reuzentong die aanstonds opzwellen zou en hen gulzig opslokken. Dat was wat Wijnand Konst zag, door een lodderig paar ogen en door zijn bewasemde ruiten.

Inmiddels was ook een uitschuifbare, aluminium ladder gearriveerd. Op het balkon, in het felle licht van de volgspot, klapte de kleuterleidster verrukt in haar handen. De lange mouwen van haar kimono fladderden onrustig in de herfstwind. Geen moment kwam het in haar op een deken om te slaan tegen de kou, of oma's oude stola die nu in haar bovenkamertje de sleetse plekken op de divan camoufleerde.

Ze gloeide van opwinding en ze zou zodadelijk een lied aanheffen, wanneer twee vuurvaste brandweermannenarmen haar naar de aarde zouden dragen. Ze hoopte vurig dat het een jonge, stoere vent zou zijn en tuurde met toegeknepen oogjes in de diepte. Bedwelmd door het felle schijnsel onderscheidde ze slechts gehelmden.

- 10 -

Een jonge brandweerheid droeg het afgewimpelde brancard.

Gehuld in de hele reisvoorraad wondgaas uit de ambulance en geschraagd door twee bezorgde verplegers, wankelde Wijnand Konst voetje voor voetje in de richting van het zieken-

transport. Hij nam zijn tijd. De lotion waarmee hij voorzichtig was besprenkeld had hem goed gedaan. Het herfstwindje door de windsels verkoelde verrukkelijk zijn gekwelde huid. Kalm liet hij zijn blik dwalen langs de uitgestrekte sterrenhemel alvorens het granieten trapje af te dalen naar het grindpad.

Hij zou natuurlijk vervellen en nog eens vervellen de komende maanden, hadden de verplegers hem verteld, maar dat hoorde er nu eenmaal bij, had hij moeizaam geantwoord. Bij een geslaagde verpopping.

Minzaam neeg Lazarus het ingepakte hoofd naar de omstanders die zich met open monden van bewondering aan zijn gietijzeren hek vastklampten.

Jazeker, hij begreep het wel, een wedergeboorte kon heel verontrustend zijn.

- 'Dat is 'm!' kreet een heer opgewonden en diens hond blafte woedend.

- 'Dat is die naaktloper!'

Het was dat een mummie niet sprak, anders zou hij het heerschap onmiddellijk van repliek gediend hebben.

- 'Een kameleon, meneer!' zou hij gezegd hebben, 'een kameleon om U te dienen, U en alle mensen!'

Nu stak hij slechts gebiedend zijn dikke, paarse tong naar hem uit.

- 'Niet met dàt in één ambulance hoor!' gilde de kleuterleidster met ogen die groot waren van afschuw. Een boos, bevend vingertje prikte naar de slechte man in witte lappen die op haar af wankelde.

Ze stond tussen een zestal boomlange brandweerlieden. Een van hen had haar een grijswollen paardedeken om de schouders gehangen, een ander had haar uit een zilveren zakflacon een geheim hartversterkertje aangeboden.

Nu durfde ze weer.

- 'Die is gek! Bleef maar schreeuwen dat ie een hagedis geworden was of zo! Nou een glibber is het in elk geval!'

Het instemmend gemompel van de manschappen verwarm-

de haar zo mogelijk nog meer dan de Bacardi en ze realiseerde het zich opeens; ze was helemaal niet zo ongelukkig als ze wel placht te denken.

Vanuit haar ooghoeken bemerkte ze tussen de omstanders een lange, magere jongeman, wiens kaken maalden als een sprinkhaan en die haar onafgebroken stond op te nemen, met een merkwaardige, intense blik.

Als vanzelf verschikte ze de deken en bedekte onwillekeurig het gedeelte van haar borst waar de slappe stof van de kimono maar bleef openvallen door alle consternatie.

- 'U gaat met ons mee, mevrouwtje,' zei een stem van zwaar geïmpregneerd eiken met een mooie diepe vlam. 'U kunt naast de chauffeur in de cabine, eh... de chauffeur ben ik.'

- 'O, maar U kunt ook rustig bij ons achterin,' sprak een ander enthousiast, 'dan laten we U de brandslang zien!'

Het brandweermannenkoor bulderde.

Gerustgesteld zond ze de eigenaardige jongeman met de smeulende blik een brutale knipoog en draaide zich koket om op haar Japanse slippertjes met hakje.

- 'Voorin!' zei ze resoluut.

- 11 -

De knipoog maakte een einde aan de betovering.

Bernards blikveld normaliseerde op slag. Wat daarnet nog een magische samenzwering had geleken, onder een hypnotiserende sterrenhemel, met rituele handelingen en gefluisterde of geschreeuwde uitspraken die ieder begrip te boven gingen, was maar een oploopje onder voorwendselen.

Hoe verklaarde hij het magnetisme dat hem tenslotte opnieuw op zijn schreden had doen keren en hem, met een klomp op zijn maag ter grootte van twee rugbyballen, had gedreven in de richting van een buurtschandaal op de plaats waar hij ooit een rookstoel had bezeten, als eenzaamste mens ter wereld?

Dat viel nu nog maar te bezien. De dikke nar in snelverband had hem in eenzaamheid zeker naar de kroon gestoten. Van God en alleman verlaten moest men wel zijn om zich zo volstrekt schaamteloos uit te leveren.

De heer met hond naast hem had het treffend geformuleerd.

- 'Een kluizenaar in zijn eigen huis is het!' zei hij niet in het bijzonder tegen Bernard. Hij vertelde ook nog dat hij het was geweest die de brandweer had gewaarschuwd.

- 'Het was een voorgevoel! Het heeft daar eerder gebrand, weet je!' En zijn ogen benadrukten ieder woord, alsof hij zeggen wilde dat het daar altijd en eeuwig branden zou.

- 'Ja, ja en toen kwam de hulp te laat.' Het laatste met een gevoelvol gebaar naar de kleuteronderwijzeres die, onhandige onkuis op de rug van een oudere brandweerman, met haar armen stijf om zijn nek geklemd, net van het balkon werd gered.

Bernard, met zijn ogen nog vol van de afwijking die hem zo plotseling had getroffen, volgde de verwikkelingen rond het pand door zijn blik te fixeren op de kleuterleidster, een mooi aanknopingspunt in haar vrolijk beschilderde kimono met wellustig kronkelende en vuurspuwende draken.

Hij zag haar pas toen ze knipoogde en toen zag hij ook dat het tijd werd om zijn weg te vervolgen. Het groepje buurtbewoners viel al uiteen. Ieder voor zich maakten de zich verwijderende gestalten zinnen die de vertelling zouden aanheffen, straks, voor de thuisblijvers.

Al die vertellingen zouden weer samenkomen op het moment dat de nieuwe bewoner zich vestigde in het hoekhuis aan de Van Sloetstraat, want dat die gekke Heyboer zou verhuizen dat stond voor iedereen nu wel vast.

De ambulance oordeelde de sirene onnodig en gleed met blauw zwaailicht naar beneden, in de richting van het Brederodepark.

Rood zwaailicht van de brandweerwagen verlichtte de huizen op het kruispunt bovenaan de Van Sloetstraat en de rug van de heer met hond die huiswaarts keerde gloeide even vurig rood toen de wagen de hoek omsloeg.

Er vielen regendruppels op straat, Bernard telde er twee, acht, oneindig. De hemel was betrokken. Er viel geen ster te bekennen.

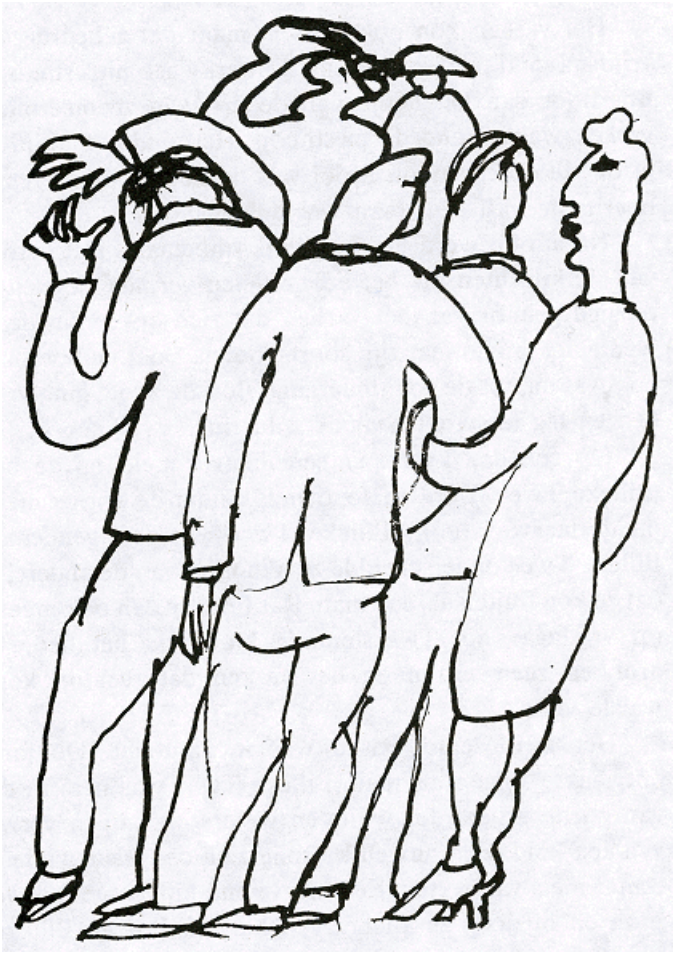

[Guido de Bruyn]
Van een varken dat rechtop kan lopen

Er was eens een varken dat rechtop kon lopen. Het was het lievelinsgsvarken van de boer, die besloten had het pas te slachten op de bruiloft van zijn enige zoon, Bor. Maar Bor was nog jong en nog niet ontwaakt als man. Van een bruiloft was nog lang geen sprake.

Het varken kon ook dansen, maar dat gebeurde alleen op vrijdagavond, als iedereen na de werkweek uitrustte op het erf. Bor floot dan het liedje van de dronken zeemeermin en het varken walste rond de mesthoop. Het eindigde altijd met een pirouette op één poot. Mooi was dat, en zo ontroerend dat de boerin steevast een traan wegpinken moest.

Na afloop werd het werkvolk uitbetaald. Het geroezemoes van de knechten die het erf verlieten vermengde zich met het ranzige geknor van het varken dat zich alweer in de modder wentelde, samen met zijn soortgenoten. Boer en boerin genoten nog wat na, tot de zon onderging. Bor, de zoon, ging vroeg naar bed en lag te staren naar de zoldering.

Op een dag kwam er een nieuwe meid op de boerderij. ‘Billeke Twee’ werd ze genoemd, omdat de vorige meid en de meid daarvóór ook ‘Billeke Twee’ werden genoemd. Deze Billeke Twee onderscheidde zich in niets van de andere, behalve dat ze kon fluiten als een man. Ras floot ze dan ook mee met Bor op vrijdagavond. Tweestemmig klonk nu het liedje van de dronken zeemeermin en het varken dat rechtop kon lopen walste voor twee.

Het werd lente. Pasen was in aantocht. De jonge Bor ontwaakte stilaan als man. Billeke Twee was hem in de nacht van goede vrijdag ter wille, en weldra was zij in verwachting van een kind. Een huwelijk drong zich op. Daar wilde de boer echter niets van weten. Een meid vond hij veel te min voor zijn zoon en hij joeg ze allebei van het erf. Bor en Billeke Twee

vluchtten naar het verre Ouzbekistan, om er arm te worden en gelukkig. En het varken?

Dat hoorde nooit meer het liedje van de dronken zeemeermin en danste ook niet meer. Toch liep het fier rechtop tussen de andere dieren op het erf, overtuigd dat het nog lang het lievelingsvarken van de boer zou blijven. Maar daar vergiste het zich in. De boer kreeg na verloop van tijd wroeging. Op een nacht slachtte hij het varken, hakte de vier poten af en wikkelde ze in prikkeldraad. Met deze boetekrans van varkenspoten om zijn hals verliet hij in de vroege ochtend het erf, richting Ouzbekistan. Voor de boerin liet hij een briefje achter op de keukentafel:

> ‘Martha.
> Ik moet onze Bor gaan halen.
> Vergeet de luiken niet 's avonds.
> En het kistje!
> P.S. Roep Xavier als de koe moet kalven.’

Xavier was de dove knecht van de buurman, en dove knechten - dat is bekend - zijn de beste kalvers, *want ze horen niet het gekoe van de loei*.

De boetetocht van de boer duurde zevenenzeventig dagen. Hij at wat men hem toewierp, want hij kroop door het slijk naar Ouzbekistan, met de krans van varkenspoten om zijn hals. Toen hij eindelijk in het dorpje Tashkent aankwam, hoorde hij uit één van de lemen hutten het liedje van de dronken zeemeermin. Tweestemmig. Als bij toverslag veranderde op dat moment de roestige prikkeldraad in goud. De zon scheen echter zo fel op het edele metaal dat de uitgemergelde boer verblind ter aarde zeeg. Dood. Een voorbijganger stal de gouden prikkeldraad, maar liet de varkenspoten liggen.

Bor en Billeke Twee begroeven de boer op de plek waar ze hem vonden. De vier varkenspoten bewaarden ze als een relikwie onder een stolp op de schoorsteen.

Jaren later gebruikte Bor-junior stukjes bot van de poten bij het bikkelspel. Wonderlijk genoeg vielen de botjes steeds keurig op zijn hand. Altijd won Bor-junior het van zijn vriendje, die jaloers was op de manier waarop Bor-junior de varkensbotjes liet wippen en dansen op zijn hand. Maar met bikkelen valt geen geld te verdienen, zodat ook Bor-junior arm en gelukkig bleef in Ouzbekistan.

En Martha, de boerin?

Zeven jaar lang bleef ze wachten op haar man en trouwde toen met Xavier, de dove knecht. Ze leefden nog lang en gelukkig met een grote veestapel en een kroostrijk gezin, want dove mannen - dat is bekend - zijn de beste minnaars, *want ze horen niet het gekoe van de loei*.

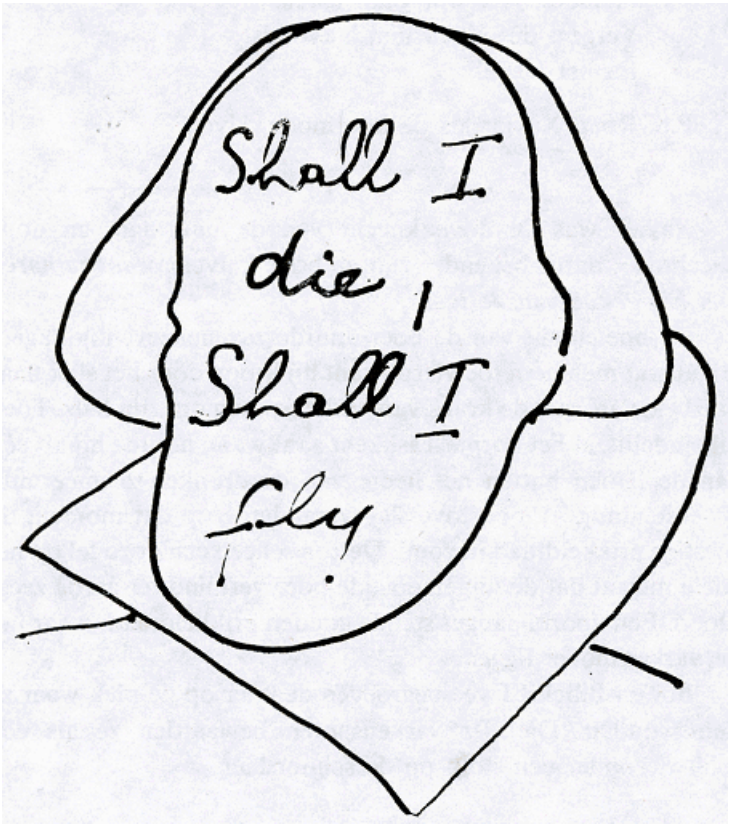

[Marc Reynebeau]

Vooruit, dan maar zonder supporters
Een kwarteeuw actualiteit van Paul Van Ostaijen

1. Zelfbediening der lyriek

Dát waren nog eens dichters, ja!

In een welbepaald cultuurpessimistisch discours staat het nog altijd een beetje chic om niet zonder een zweem van pathetiek Paul Van Ostaijen te memoreren: bij zijn leven al niet begrepen, nu niet meer gelezen, etc. Maar ja, waren Van Ostaijens tijdgenoten al onwetend over wat echte kunst was, deze tijd verdient ook niet beter, parels voor de zwijnen. Meer bepaald de koketterie met het dandyisme die eigen was aan een specifieke fase in Van Ostaijens bestaan (voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog, die overigens poëtisch niet de beste resultaten heeft opgeleverd) doet het daarbij goed om zich te kunnen verlustigen in een air van 'aristocratische eenzaamheid', het verfijnde verweer tegen een eendimensioneel-utilitaire en daarom totalitaire samenleving van vulgaire consumptie. Dit soort cultuurpessimisme bedient zich van de haren van Van Ostaijen om er zich mee uit de modderpoel van de alledaagse banaliteit te trekken. Alsof er een geheime elite van fijne luyden zou bestaan die zich laaft aan de warme dichtkunst en aan de hand van Van Ostaijen kan ontsnappen uit het Enge Ros van de cultuurloze onverschilligheid en de dictatuur van de kleinburgerlijke trivialiteit. Zal ik in dit verband de naam laten vallen van Henri-Floris Jespers, die, terwijl hij bezig is, hieraan graag een heimwee naar een politiek nog onbesmet want links en intellectueel flamingantisme koppelt[1], desgevallend nog ingedekt met enig lokaal-chauvinisme om de ontwikkelingslijn Van Ostaijen-Gilliams-Pernath tot een Antwerps-cultureel verschijnsel te reduceren[2]? Nee toch.

Maar het moet een geruststellende gedachte zijn om, lijdend aan een *mal de vivre,* snikkend aan de voet van een monument te kunnen neervallen en zich daar getroost te weten. Of het ter zake is, is dan weer een andere kwestie. Meer dan de appreciatie van de reële betekenis van een oeuvre, schuilt achter zo'n redenering een negatieve en met name een escapistische motivering. Het moet natuurlijk wél een *thing of beauty* zijn om op die wijze te kunnen dienen als *joy for ever*, maar daarmee is enkel iets vastgesteld en og niets verklaard. De waarachtigheid van zo'n waardering kan bovendien slechts betrekkelijk zijn. Niet alleen laat ze in het midden waar ze die waardering mee motiveert. Bovendien gaat achter elk cultuurpessimisme vaak meer schuil dan de loutere vaststelling van een culturele praktijk.

Mythologie.

Had Van Ostaijen aan het eind van zijn leven vastgesteld dat hij maar 'zonder supporters'[3] verder moest, achteraf ontwikkelde iedereen graag zijn eigen Van Ostaijen. De 'actualiteit' van een oeuvre omvat tenslotte meer dan de absolute en dus ook de tijd trotserende waarde van de technische complexiteit ervan of de manier waarop de auteur in kwestie zich uitdoste wanneer hij een avondje ging stappen.

2. Getuigenissen

In de modernistische evolutie naar de autonomie van het gedicht, die na Van Ostaijen een nieuw hoogtepunt zou kennen in de experimentele poëzie van de jaren '60, benadrukt Hedwig Speliers het belang van een verschijnsel dat hij het poëtisch historisme noemt. Daarin neemt de structurering bij Van Ostaijen de vorm aan van de associatie via de woordwaarde, waar de gangmakers van poëzievernieuwing vanaf de late jaren veertig, Paul Rodenko in Nederland, Jan Walravens in Vlaanderen, het accent zouden leggen op de metaforisatie[4]. In alle

geval is de onmiddellijke naoorlog het moment waarop Van Ostaijen definitief wordt ontdekt en bij wiens werk expliciet wordt aangeknoopt om de modernistische traditie een nieuwe impuls te geven. Martien de Jong suggereerde dat een rechtstreeks doortrekken van de continuïteit vanuit Van Ostaijens oeuvre uitgesloten was, omdat meer bepaald in de jaren dertig voor de 'formalistische' poëtica van Van Ostaijen (en Nijhoff) geen plaats kon zijn wegens de aan de tijd eigen zijnde dwang tot politiek en levensbeschouwelijk engagement[5].

In die jaren dertig had Gaston Burssens, vriend en medestander van Van Ostaijen, zich ingespannen om diens nagelaten werk bekendheid te geven. Veel succes had hij daar niet mee en uit de toon van Burssens' gepubliceerde dagboeken uit de jaren 1940-'50 groeit de indruk dat Burssens het moe was geworden, dat hij de strijd had opgegeven omdat het toch om een gevecht tegen windmolens ging. Weliswaar zag hij met genoegen de jonge Nederlander Gerrit Borgers opduiken met diens plannen voor een grote Van Ostaijen-studie en stelde hij tevreden vast dat in 1950 een straat naar zijn overleden vriend zou worden genoemd, maar hij stond allerminst verbaasd toen een in datzelfde jaar gesmeed plan voor de uitgaven van Van Ostaijens verzameld werk door Vlaamse uitgevers werd opgegeven omdat ze het project niet rendabel achtten. Met enige grimmigheid volstond de volledig in het defensief gedrongen Burssens, vooral in die dagboeken, met het afwijzen van alle aanvallen en aantijgingen waardoor hij zich aangesproken voelde: dat Van Ostaijen slechts een epigoon was geweest van nu eens Apollinaire, dan weer van de Duitse expressionisten (en dat hij, Burssens, op zijn beurt, slechts een epigoon van Van Ostaijen zou zijn geweest).

Niettemin kreeg het geval Van Ostaijen van 1947 af symboolwaarde toen het het brandpunt van een literaire polemiek werd, waarin Walravens in *De Vlaamsche Gids* de draad van Van Ostaijens conflict met *'t Fonteintje* weer opnam in zijn strijd tegen het zowel poëticale als levensbeschouwelijke tradi-

tionalisme[6]. Van Ostaijen zou daardoor voor een bepaalde generatie jonge dichters uitgroeien tot een lichtend baken, wat uiteindelijk zou culmineren in een herontdekking, waarvan het tijdschrift *Tijd en Mens* een erezaak zou maken, onder meer via een aan Van Ostaijen gewijd themanummer (1953).

In *Tijd en Mens* kwam er via Louis Paul Boon nog een andere dimensie bij. Boon, die in een poëzierecensie (over Remy C. van de Kerckhove) zou beweren dat hij 'misschien een der vurigste bewonderaars van Van Ostaijen' was[7], had Van Ostaijen wellicht via diens proza leren kennen. In alle geval schreef hij in 1945 een krantestukje over zijn ontdekking van *De bende van de stronk*[8], een korte roman waarvan hij vooral het internationale en intellectualistische (versta ook: on-Vlaamse) karakter belangrijk achtte. Zijn waardering voor dit proza geldt in de eerste plaats de bijtende toon waarmee erin 'de draak gestoken' wordt met het establishment, 'op een manier zoals gij het nergens in Vlaanderen weten doen hebt. De ongelofelijke hebzucht en huichelarij der menschen wordt u daar zoo stinkend onder den neus gewreven, dat ge beschaamd gaat worden. Immer opnieuw geeft de schrijver u van de zweep, schopt hij u tegen de schenen.' De opvattingen hierachter sluiten nauw aan bij het literaire functionalisme die de communistische sympathisant Boon in die tijd aankleefde[9], terwijl dat schoppen tegen de schenen uiteraard sterk doet denken aan de slotzin die hij meegaf aan het boek waaraan hij in die tijd aan het werken was, *Mijn kleine oorlog* (1947): 'Schop de menschen tot zij een geweten krijgen'. Toch heeft deze benadering voor Boon niet enkel een politiek-satirische betekenis. Daarvoor legt hij in zijn stukje te weinig nadruk op het ideologisch-utilitaire maar veel meer op het loutere *leesplezier* dat hij ervaarde in de manier waarop Van Ostaijen zijn groteske heeft geschreven, wat een aanwijzing kan zijn voor de vooral literaire specificiteit van het groteske schrijven, zowel voor Boon als Van Ostaijen[10].

In alle geval gold Van Ostaijen als een referentie voor een hele reeks jonge auteurs, met name dichters, die na de Tweede

Wereldoorlog debuteerden. Dit gebeurde op zo'n open en ondubbelzinnige manier dat Gaston Burssens zich erover verbaasde dat de nieuwe generatie geen eigen boegbeelden creëerde; '(v)eeleer zijn het de ouderen die nogmaals jong zijn geworden - de oude garde die nog steeds de avant-garde is - terwijl de jongeren naar een oriëntering zoeken die ze maar niet kunnen vinden.' In afwachting daarvan 'zullen wij nog een tijdje moeten teren op de, gelukkiglijk stevige, renten die het expressionistische kapitaal opbrengt'[11].

Dat laatste verdient nuancering. In feit zat het modernistische renouveau nog in belangrijke mate gevangen in de ideologische polarisering tussen, grosso modo, conservatieve katholieken en progressieve vrijzinnigen. In beide groepen was een sterke tendens aanwezig die de 'inhoud' van literatuur wilde scheiden van de vorm ervan en dit laatste ('literatuurfoefjes') aan de boodschap ondergeschikt achtte. Zo kon het ook gebeuren dat de Van Ostaijen van het ethisch bevlogen humanitair expressionisme (een door Van Ostaijen afgezworen ontwikkeling in zijn poëtica) niet ten onrechte in één zak werd gestopt met een Wies Moens en in het rechts-katholieke blad *Golfslag* als voorbeeld werd voorgehouden[12].

Dat de ideologische links-rechts-determinering geen reële bijdrage kon leveren aan de literaire discussie en ze integendeel zelfs vervalste en daardoor afremde, wordt aangetoond door het feit dat uit *Golfslag* al snel *De Tafelronde* groeide, dat als forum voor het modernisme en de experimentele poëzie een uitgesproken avant-garde-rol zou vervullen. De theoreticus en de leidende kracht achter dit tijdschrift, Paul de Vree, zou zich daarbij op de 'volledige' Van Ostaijen beroepen: 'Na de Tweede Wereldoorlog boeide mij in hoge mate de redevivus van de modernistische, in casu de experimentele, poëzie en heb ik mij opnieuw ingezet om, de verguisde grootheid van Paul Van Ostaijen indachtig, de doorbraak van de poëtische vernieuwing te helpen verwezenlijken'[13].

Overigens is het van belang hierbij aan te stippen dat de praktijk van zo'n voornemen, onder meer in essays van Jan Walravens en Erik van Ruysbeek[14], wel vaker aantoonde dat de ‘zuivere’ Van Ostaijen, alle idolatrie ten spijt, niet noodzakelijk altijd volledig tot zijn recht hoefde te komen. De afwezigheid van de auteur en het stilzwijgen van diens schaarse overlevende tijdgenoten-medestanders maakten het mogelijk dat Van Ostaijen ook al eens werd geïnterpreteerd volgens schema's die vooral eigen waren aan de preoccupaties van de jaren vijftig, met alles wat dat impliceerde aan versimpeling en reductie.

Over de jaren zestig en zeventig heen, het tijdperk waarin, schematiserend, neorealistische en neoromantische tendensen de toon aangaven in de literatuur, leeft Van Ostaijen vandaag het uitdrukkelijkst voort in een radicaal literair modernisme. In het essayistische werk van Cyrille Offermans, Jacques Hamelink, Hedwig Speliers of Stefan Hertmans - op zichzelf nochtans geen eenduidig clubje - klinken, vaak zeer expliciet, voortdurend echo's van Van Ostaijen door (naast vele andere, waaronder opvallend vaak van de Frankfurter Schule). Hamelink laat dat op een vrij complexloze manier blijken: ‘Van Ostaijen als medespringlevende in het heelal van de literatuur wordt door me *au sérieux* genomen, waarmee ik voor slechte oren luid en duidelijk genoeg wens te zeggen: hij had en heeft gelijk’[15]. In de Vlaamse poëzie heeft zich rond het tijdschrift Yang een school gevormd (Hertmans, Erik Spinoy, Dirk van Bastelaere) die uitdrukkelijk de erfenis van Van Ostaijen in de literaire traditie situeert en assumeert[16].

3. Vooizekens

Bovenstaande getuigenissen, tekens van aanwezigheid van Van Ostaijen, hebben weinig representatieve waarde; ze zijn verre van volledig (Gilliams of Michiels komen niet aan de orde, terwijl de Vlaamse context nauwelijks wordt overschreden) en

blijven grotendeels aan de ‘buitenkant’ van de literatuur. Het beeld van Van Ostaijen dat eruit naar voren komt, geeft niettemin al een aanwijzing van het fluctuerende karakter van de term ‘actualiteit’: actualiteit staat immers altijd in functie van een per definitie evoluerende context, en is er daarom (literair-) - historisch gesproken ook representatief voor.

Daarbij is het, om de positie van Van Ostaijen te kunnen bepalen, van belang het onderscheid te maken tussen avant-garde en modernisme; dat laatste is slechts een inhoudelijke opvulling van een historisch specifieke vorm van (versnelde) artistieke vernieuwing[17]. Als de experimentelen op de schouders van Van Ostaijen zijn gaan staan namen zij echter niet enkel een bepaalde, in de Vlaamse context onderontwikkeld gebleven poëtica over, maar meteen ook de polemische context waarin die poëtica zich voor het eerst had gemanifesteerd, alsof dat dispuut twintig jaar lang onopgelost gebleven was en toen, in de late jaren veertig, werd hernomen. Die polemiek werd bovendien gekleurd door een maatschappelijk en zelfs politiek engagement, waarbij Van Ostaijen een strijdros werd tegen kleinburgerlijkheid, conservatisme, katholicisme, eng-flamingantisme (dat toen met de collaboratie was geassocieerd) en de uitdrukking daarvan in het literaire traditionalisme.

Dat het avant-garde-aspect in het werk van Van Ostaijen daarbij voor een deel ondergesneeuwd raakte doordat het ondanks zichzelf een onderdeel werd van een ideologisch conflict, vond zijn pendant in het feit dat Van Ostaijen in de loop van de jaren vijftig stilaan gecanoniseerd raakte. Hij kreeg ook krediet bij het meer verlichte deel van de ‘tegenpartij’, waarvoor een uitvoerig en zeer empathisch essay van (de overigens allerminst bekrompen) Albert Westerlink in *Dietsche Warande en Belfort* in februari 1953 typerend is[18]. Maar ook Westerlinck fabriekte zich een eigen Van Ostaijen; de literair specificiteit van diens poëzie kon hij maar matig appreciëren[19],

zijn empathie had vooral betrekking op de psychologische noodzakelijkheid ervan voor de *mens* (en niet zozeer de schrijver) Van Ostaijen.

Stilaan verdween daarmee de vooral ideologisch bepaalde polemische context rond Van Ostaijen. Naarmate het modernisme meer en meer geïntegreed raakte (of, zo men wil, het voorwerp van repressieve tolerantie werd), verloor het niet zijn inhoud maar per definitie wel zijn avant-garde-karakter. In deze recuperatiebeweging verzeilde Van Ostaijen in de schoolboeken en in populaire bloemlezingen. In allerlei poëzie zijn sporen van zijn werk herkenbaar, zij het dat hij - en dit is, toegegeven, vooral een indruk - meestal fungeerde als een baken voor poëticale mogelijkheden en meer bepaald voor de oirbaarbheid van het vrije vers in het bijzonder en het afwijzen van de traditionele vormdwang in het algemeen. Het risico daarbij is dat daaraan een versimpelde Van Ostaijen wordt overgehouden, een curiosum, een rare dichter van plezierige, eventueel wat intrigerende versjes met bizarre clownerieën over heren met hoeden, Singer-naaimasjienen, negers met dikke lippen en kano's schuivend naar zee.

Dat een gedicht vermag te intrigeren is, laat ons zeggen, vanuit didactisch standpunt waardevol. Dat daarbij de focus nogal eenzijdig ligt op de poëzie van Van Ostaijen - waarbij meer bepaald de theoretische achtergronden en consequenties ervan buiten beschouwing blijven - doet echter een alarmlichtje branden. Dat er iets mee aan de hand is, wordt aangetoond door het al genoemde hedendaagse radicale modernisme dat Van Ostaijen maar niet uit zijn voetnoten kan wegbranden en met name uitdrukkelijk voortbouwt op diens programmatorische geschriften.

Kenmerkend daarvoor is dat het een groot besef van marginaliteit lijkt te hebben. Dat blijkt al uit het gemak waarmee het zich - vooral in zijn proza-varianten uit de jaren zestig en zeventig - een etikettering liet aanleunen waarin het woord ‘ander’ een prominente plaats innam, Vandaag laat

Stefan Hertmans, die met zijn omvangrijke en veelzijdige produktie een van de meest in het oog lopende vertegenwoordigers van deze ‘stroming’ is, dat vooral uitschijnen in zijn constante uitvallen naar een volgens hem onverschillige, onbekwame en gemakzuchtige literaire kritiek die zijn werk en dat van zijn geestesgenoten als moeilijk, hermetisch en zelfs aanstellerig afdoet[20]. Daarmee bedoelt Hertmans dan in de eerste plaats de kritiek in dag- en weekbladen en hij heeft gelijk wanneer hij daarbij de mediatisering en meer bepaald de eenzijdige, zelfs monomane aandacht voor niet ter zake doende bijkomstigheden aanklaagt. Hertmans' klacht kan erop wijzen dat hij buiten het journalistieke circuit helemaal géén respons, laat staan ‘open kritiek’ waarneemt, maar kan net zo goed betekenen dat hij met zijn poëtica bewust uit de marginaliteit wil stappen, van de hem en de zijnen toegeschreven ivoren toren wil afdalen. Inderdaad is in zijn werk de polemische polarisering afwezig. Zijn essays, die zich zo uitdrukkelijk beroepen op de modernistische traditie, nemen de vorm aan van herlezingen, van herwaarderingen op basis van nieuwe literatuurwetenschappelijke en filosofische inzichten, die ‘een heleboel mechanismen hebben blootgelegd die we sedertdien niet langer als “schone geheimen van de poëzie” maar als vakproblemen formuleren’[21]. Hij verwerpt dan ook elke dichotomisering die ‘de simplistische indruk (geeft) dat er een nette scheiding (tussen ‘moeilijke’ en ‘gemakkelijke’ poëzie) kan worden aangebracht[22]. Het is opvallend dat een van de basisargumentaties waarmee hij zich oneens verklaart met Hedwig Speliers[23], diens apodictische uitspraken, dezelfde is als die waarmee zijn gedoodverfde opponent Herman de Coninck Speliers aanvalt[24].

Een uiterlijke definiëring van ‘de actualiteit’ van Paul van Ostaijen als slotsom van dit alles zou dan kunnen zijn dat zijn plaats in de literaire traditie uiteindelijk is omschreven, wat niet met populariteit bij het publiek of in de wetenschap moet worden verward. De manier waarop de hedendaagse lezer verder met diens oeuvre omgaat, eens is gebleken dat het

daarvoor vatbaar is, is een literair probleem; de levensbeschouwelijke en kritische aspecten daarvan situeren zich dan ook op dat niveau. Die verworvenheid kan trouwens, onder meer via Van Ostaijen, mee tot de modernistische erfenis worden gerekend.

Op zich is dat een tevreden stellende gedachte, omdat het probleem daarmee wordt gesitueerd waar het thuishoort. Tot deze tevredenheid brutaal wordt geschokt door een artikel[25] van Freddy de Schutter (nooit te beroerd om tegendraads te zijn), die de biografie van Van Ostaijen, niet bepaald gehinderd door overmatig veel feitenkennis, schetst als die van een ethisch verwerpelijke nihilist en windvaan. ‘In de relatie tussen de poëzie en de konsument,’ aldus De Schutter, ‘had Van Ostaijen een eerder katastrofale (sic) invloed,’ die eraan toevoegt dat het normaal is dat ‘het grote publiek’ dan maar Alice Nahon ging lezen. Verstaanbaarheid en sympathiek-zijn vindt hij daarbij belangrijke criteria. Niet dat hij Van Ostaijen of het publiek of Nahon iets kwalijk neemt, neen, het was de schuld van iets ongrijpbaars, van de tijden ‘die eenvoudig rijp (waren) voor een algehele omwenteling’, alzo het expressionisme voortbrachten en sindsdien ‘mocht je van kunst alles verwachten behalve estetische ontroering’.

Het zijn merkwaardige bekentenissen van een man die ook de auteur is van een handboek literatuurgeschiedenis. Zelden heb ik zo'n abdicatie van de literatuurgeschiedenis tegenover haar onderwerp gelezen. De Schutter wentelt zich daarbij in een heimwee naar schijnbaar eenvoudiger tijden, naar de vorige eeuw, toen Schoonheid nog met een hoofdletter werd geschreven en een eenduidig begrip van orde en harmonie representeerde. Dat hij zich daarbij hautain en verontschuldigend ontfermt over de sufferdjes die hij ‘het grote publiek’ c.q. ‘de konsument’ noemt, getuigt van een tegenwoordig ook al niet meer zo vaak gezien paternalisme: hij ontzegt hen eenvoudigweg het vermogen om alle kunst sinds het expressionisme te waarderen. De ontroering die de vooizekens van Alice Nahon dan

vermochten te verwekken had in alle geval niets met esthetica te maken (hoezeer dat ook door sommigen werd voorgehouden) maar alles met een overigens door en door valse ethiek. Het zal natuurlijk wel 'elitair' zijn om enig vermogen tot intellectuele sensibiliteit te veronderstellen bij de lezer - en niet zo nodig de 'konsument' - van poëzie (daar gaan we weer: zoals het kunnen fietsen noodzakelijk is voor het fietstoerisme en zeker voor deelname aan de Ronde van Frankrijk, zucht), het is in alle geval bepaald niet menslievend om met gezagsargumenten vol te houden dat Sinterklaas nog bestaat. Als De Schutter zijn stellingen doortrekt, houden ze in dat de lezer onvoorwaardelijk zou moeten aanvaarden dat de wereld niet zou zijn wat hij nochtans wel is. Door via Van Ostaijen het hele modernisme af te wijzen, ontzegt hij zijn 'konsument' meteen de mogelijkheid (het recht?) om in te gaan op de manier waarop de kunst (en zeker Van Ostaijen) zichzelf en daarmee haar hele maatschappelijke context ter discussie heeft gesteld.

Dit ademt allemaal zwaar de lucht (ik zeg nog niet: de wierook) van de negentiende eeuw. Het is bekend dat de dingen wat trager gaan in Vlaanderen, maar dat ze via een gezaghebbende krant en een in de kijker lopend criticus zomaar meteen weer driekwart eeuw achteruit kunnen worden gekatapulteerd, nee, zelfs in mijn zwartste dromen had ik dat niet voor mogelijk gehouden. Maar De Schutters achterhoedegevecht is ook een manier waarop de uitvinder en woordvoerder van het modernisme in Vlaanderen actualiteit kan worden verleend: voor De Schutter kan het allemaal nog beginnen.

Eindnoten:

1 Henri-Floris Jespers, 'Vroeger en nu. De actualiteit van Paul van Ostaijen', in *Vlaanderen Morgen,* 1-4, december 1980, pp. 20-27; id., *Floris Jespers en de gay twenties*, Deus ex Machina, Antwerpen, 1989, pp. 11-13.
2 Henri-Floris Jespers, *De boog van Ulyssee*, Soethoudt & Co, Antwerpen, 1983, p. 171.
3 Brief aan E. du Perron, 28.12.1927, in: Gerrit Borgers, *Paul Van Ostaijen, Een documentatie*. Bert Bakker, Den Haag, 1971, dl. 2, p. 954.
4 Hedwig Speliers, 'Het retrograde eksperiment', in Luk de Vos (red.), *Jotie T' Hooft. Een witboek*. Exa, Antwerpen, 1984, p. 122.
5 Martien J.G. de Jong. *Over kritiek en critici, Facetten van de Nederlandse literatuurbeschouwing in de twintigste eeuw*, Lannoo, Tielt-Amsterdam, 1977, pp. 69-70.
6 Zie Hugo Brems, *Analyse van een malaise. Het jongerenprobleem in de Vlaamse poëzie, 1945-1950*. Houtekiet, Antwerpen (Kahiers over de geschiedenis van de vlaamse poëzie sinds 1945, 2), pp. 24-30; zie ook Dirk de Geest & Hugo Brems, 'Normen en waarden in het Vlaamse literaire systeem 1945-1949', in Frank Joostens (red.), *Het esthetisch behang. Nieuwe ontwikkelingen in de literatuursociologie,* Tilburg University Press, Tilburg, 1990, pp. 81-90; id., 'Ontstaan en profilering van de experimentele poëzie in Vlaanderen', in *id*, pp. 100-106.
7 Louis Paul Boon, *Geniaal ... maar met te korte beentjes, Essays en polemieken. Verzameld en van een nawoord voorzien door Herwig Leus. Met aantekeningen van Boontje,* De Arbeiderspers, Amsterdam, 1969, p. 165.
8 Louis Paul Boon, 'De bende van de stronk', in *De Roode Vaan,* 26.10.1945.
9 Zie Paul de Wispelaere, *De broek van Sartre en andere essays,* H. (Antwerpen), 1987, pp. 16-21.

10 Zie hiervoor vooral Kris Humbeeck, ‘Kleine Apocalyps. Boons gevecht met de stoommachine’, in Kris Humbeeck en Paul de Wispelaere (red.), *Louis Paul Boon, schrijver*, Restant/L.P. Boon-Documentatiecentrum, Antwerpen, 1989 (*Restant*, 17-4, 1989), pp. 410-419; Paul Haderman, ‘Paul Van Ostaijens grotesk panopticum’, in *Ons Erfdeel,* 24-2, 1981, pp. 215-232 (ook in Hans van den Bergh e.a. (red.), *Kritisch akkoord 1982*, Manteau, Antwerpen-Amsterdam, 1982, pp. 111-142.
11 Gaston Burssens, *Dagboek. Geredigeerd, toegelicht en geannoteerd door Luc Pay*, Hadewijch, Schoten, 1988, p. 233.
12 Hugo Brems, *o.c.*, p. 43.
13 Paul de Vree, *Throw in. Kritische bijdrage tot duiding der Vlaamse 55-ers*. De Tafelronde, Antwerpen, 1959 (Otosilbenreeks 4), p. 5.
14 Gerard Vandenhaute, ‘Het dorp van Paul van Ostaijen. Poging tot analyse. Beschouwingen bij experimentele interpretaties’ in *Tijdschrift voor Levende Talen*, 28-1, 1962, pp. 39-48.
15 Jacques Hamelink, *Vuurproeven. Introducties tot mijn heterodokie,* De Bezige Bij, Amsterdam, 1985, p. 10.
16 Zie vooral het themanummer *Zeven poëtica's. Yang* nr. 144, 25, 1989-1990.
17 Zie Jean Weisgerber, ‘De avant-garde in 1988’, in *Dietsche Warande en Belfort*. 133-1, januari 1988, pp. 6-7.
18 ‘Een visie op Paul van Ostaijen’, opgenomen in Albert Westerlinck, *Wandelend al peinzend*, Davidsfonds, Leuven, 1960.
19 Rudi Laermans, ‘Katholieke literatuur als katholiek probleem. Sociologische kanttekeningen bij de verhoudingen tussen katholieke zuil en literatuur in het naoorlogse Vlaanderen, 1945-1960’, in Frank Joostens (red.), *o.c.*, p. 117.
20 Stefan Hertmans, *Oorverdovende steen. Essays over literatuur*, Manteau, Antwerpen-Amsterdam, 1988, pp. 9-16 (‘Andervalied proza?’).
21 *Id.*, p. 126.
22 *Id.*, p. 134.
23 *Id.*, pp. 119-139 (‘Verlies door transmissie’).
24 Herman de Coninck, ‘Een uroloog die niet kan pissen’, in *Bok-elf* H. (Antwerpen), 1987, pp. 39-49.
25 Freddy de Schutter, ‘Van Ostaijen was het keerpunt’, in *De Standaard*, 4.6.1988.

[Biografische nota's]

- *Jacques Avelli* (1953), recensent De Morgen, publiceert geregeld poëzie in D.B.H.
- *Jan Baeke* (1956), bibliothecaris, publiceerde eerder poëzie in Tirade, L'Art Froid, De Zingende Zaag en D.B.H.
- *Benno Barnard* (1954), dichter, redacteur NWT en poëzierecensent, publiceerde ondermeer Tijdverdrijf voor enkele fijne luiden, Klein Rozendaal en Het meer in mij.
- *Frans Boenders* (1942), producerd BRT 3 (radio), co-hoofdredacteur Kunst en Cultuur, publicist, zijn laatste boek is Subliem en bijna Niets.
- *Herman Brusselmans* (1957), publiceerde ondermeer Heden ben ik nuchter, De man die werk vond en Vlucht voor mij.
- *Emile Clemens* (1954), Germanist, publiceerde verhalen in Knack, DWB en D.B.H. naast artikels in economische bladen. Winnaar verhalenwedstrijd D.B.H. 1989.
- *Guido de Bruyn* (1959), BRT-realisator dienst Kunstzaken, schrijft verhalen, poëzie, tv-scenario's en filmmuziek.
- *Bart de Man* (1951), Drs. filosofie, vast medewerker D.B.H., specialist modernisme en deconstructie in beeldende kunst en literatuur.
- *Joris Denoo* (1953), schrijft proza, poëzie, kinderboeken, publiceerde o.a. in Avenue, Revisor, DWB en D.B.H. In 1991 verschijnt de bundel Een sikkepit is altijd wit.
- *Didi de Paris* (1957) enfant terrible van de Vlaamse Letteren, publiceerde de romans Maladie d'Amour (1987) en Hors d'Oeuvre (1989)
- *Alan de Vuyst* (1959), striptekenaar, cartoonist, schilder, zijn werk werd al enkele keren gecensureerd, ondermeer zijn portret van Koning Boudewijn.
- *Reina Dokter* (1953) studeerde Slavistiek in Amsterdam, specialiteit Servokroatisch, co-vertaalster van Het Chazaars Woordenboek van Milorad Pavic.
- *Kristien Hemmerechts*, (1955), publiceerde ondermeer Een Zuil van Zout en Brede Heupen, staatsprijs voor proza 1990.
- *Pol Hoste* (1947), publiceerde ondermeer Vrouwelijk Enkelvoud en Een Schoon Bestaan.
- *Bart Janssen* (1959), lic. kunstgeschiedenis, publiceert geregeld poëzie in D.B.H.
- *Jan Kostwinder* (1960) was redacteur van Adem, publiceerde in Bzzlletin, De Gids, De Tweede Ronde, De Held en Vrij Nederland, debuutbundel Binnensmonds (1988), werkt en woont in Wales.
- *Taco Meeuwsen* (1958) beeldend kunstenaar, docent Hogere School voor de Kunsten in Arnhem, dichtbundel Stenen gezichten, publiceerde eerder in D.B.H.
- *Frans Pointl* (1933), debuteerde in 1989 met Een kip die over de soep vloog, publiceerde in 1990 De Aanraking
- *Monica van de Craen* (1944), redactrice Handen, publiceerde eerder poëzie in D.B.H.
- *Marc Reynebeau* (1956), historicus, redacteur Knack, publiceerde de essaybundel Apollo's Klacht (1988).

- *Philip Vandenberghe* (1960), debuteerde met de novelle Het water zal theater (1990), begin 1991 verschijnt de roman Casimir.
- *Jan Vanhaelen* (1942), publiceerde ondermeer in DWB, Yang, Poëziekrant en D.B.H., in 1991 verschijnt de bundel Landschappen en Figuranten.
- *Etienne van Heerden* (1954), was eerst advocaat, doceert nu Nederlandse literatuur aan de Rhodes University in Grahamstad, publiceerde romans, verhalen en poëzie.
- *Eduard van Riel* (1963), studeerde geschiedenis in Nijmegen, publiceerde eerder in Lettertap en in de verzamelbundel In het jaar 2001.
- *Eddy van Vliet* (1942) won de driejaarlijkse staatsprijs voor poëzie met de bundel De binnenplaats (1989)
- *Balen Vlas* (1956), pseudoniem, verpleegkundige, publiceert geregeld in D.B.H.

[advertentie]